

විනයපිටකෙ

සාරත්ථදීපනී-ටිකා (තතියො භාගො)

5. පාවිත්තියකණ්ඩං

1. මුසාවාදවග්ගො

1. මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

1. මුසාවාදවග්ගස්ස පයමසික්ඛාපදෙ බුද්දකානන්ති එත්ථ “බුද්දක-සද්දො ඛු-සද්දපරියායො. ඛුභාවතො ඉමානි බුද්දකානි නාම ජාතානී”ති වදන්ති. තත්ථාති තෙසු නවසු වග්ගෙසු, තෙසු වා බුද්දකෙසු. කාරණෙන කාරණන්තරපටිච්ඡාදනමෙව විභාවෙනුං “රූපං අනිච්ච”න්තිආදිමාහ. රූපං අනිච්චන්ති පටිජානිත්වා තත්ථ කාරණං වදන්තො “ජාතිතබ්බතො”ති ආහ. “යදි එවං නිබ්බානස්සපි අනිච්චතා ආපජ්ජති”ති පරෙන චුත්තො තං කාරණං පටිච්ඡාදෙනුං පුන “ජාතිධම්මතො”ති අඤ්ඤං කාරණං වදති.

“සම්පජානං මුසා භාසති”ති වත්තබ්බෙ සම්පජාන මුසා භාසතිති අනුනාසිකලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ “ජානන්තො මුසා භාසති”ති.

2. ජානිත්වා ජානන්තස්ස ව මුසා භණන්ති පුබ්බභාගෙපි ජානිත්වා වචනක්ඛණෙපි ජානන්තස්ස මුසා භණන්තො. භණනඤ්ච නාම ඉධ අභූතස්ස වා භූතතං භූතස්ස වා අභූතතං කත්වා කායෙන වා වාචය වා විඤ්ඤාපනපයොගො. සම්පජානමුසාවාදෙති ව නිමිත්තත්ථෙ භූම්මවචනං, තස්මා යො සම්පජාන මුසා වදති, තස්ස තංනිමිත්තං තංභෙනු තස්පච්චයා පාවිත්තියං භොතිති එවමෙත්ථ අඤ්ඤෙසු ව ඊදිසෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

3. විසංවාදෙන්ති එතෙනාති විසංවාදනං, වඤ්චනාධිප්පායවසජ්ජවත්තං විත්තං. තෙනාහ “විසංවාදනවිත්තං පුරතො කත්වා වදන්තස්සා”ති. වදති එතායාති වාචා, වචනසමුට්ඨාපිකා වෙතනා. තෙනාහ “මිච්ඡාවාචා...පෙ.... වෙතනා”ති. පභෙදගතා වාචාති අනෙකභෙදභින්නා. එවං පයමපදෙන සුද්ධවෙතනා...පෙ.... කථිතාති වෙදිතබ්බාති ඉමිනා ඉමං දිපෙති – සුද්ධවෙතනා වා සුද්ධසද්දො වා සුද්ධවිඤ්ඤත්ති වා මුසාවාදො නාම න භොති, විඤ්ඤත්තියා සද්දෙන ව සහිතා තංසමුට්ඨාපිකා වෙතනා මුසාවාදොති. වක්ඛුට්ඨෙසන අග්ගහිතාරම්මණන්ති වක්ඛුසන්නිස්සිතෙන විඤ්ඤාණෙන අග්ගහිතමාරම්මණං. සානාදිනං තිණ්ණං ඉන්ද්‍රියානං සම්පත්තවිසයග්ගාහකත්තා චුත්තං “තිහි ඉන්ද්‍රියෙහි එකාබද්ධං විය කත්වා”ති.

“ධනුනා විජ්ඣති” තිආදිසු විය “චක්ඛුනා දිට්ඨි” න්ති අයං වොහාරො ලොකෙ පාකටොති ආහ “ඔළාරිකෙනෙව නයෙනා” ති.

11. අවිමංසිත්වාති අනුපපරික්ඛිත්වා. අනුපධාරෙත්වාති අවිනිවිජ්ජිත්වා. ජලත්තාති අඤ්ඤාණතාය. දාරුසකටං යොජෙත්වා ගතොති දාරුසකටං යොජෙත්වා තත්ථ නිසිදිත්වා ගතොති අධිජ්ජායො. ගතො හවිස්සතීති තථෙව සන්තිට්ඨානං කත්වා චුත්තත්තා මුසාවාදො ජාතො. කෙච් පන “කෙළිං කුරුමානොති චුත්තත්තා එවං වදන්තො දුබ්භාසිතං ආපජ්ජති” ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. ජාතිආදිභියෙව හි දසහි අක්කොසවත්ථුහි දවකමානතාය වදන්තස්ස දුබ්භාසිතං චුත්තං. චුත්තඤ්ඤාතං

“හිනුක්කට්ඨෙහි උක්කට්ඨං, හීනං වා ජාතිආදිහි;
උජුං වාඤ්ඤාපදෙසෙන, වදෙ දුබ්භාසිතං දවා” ති.

විත්තෙන ථොකතරහාවංයෙව අග්ගහෙත්වා බහුහාවංයෙව ගහෙත්වා චුත්තත්තා “ගාමො එකතෙලො” තිආදිනාපි මුසාවාදො ජාතො. වාරෙසුන්ති උපනෙසුං. විසංවාදනපුරෙක්ඛාරතා, විසංවාදනවිත්තෙන යමත්ථං වත්තුකාමො, තස්ස පුග්ගලස්ස විඤ්ඤාපනපයොගො වාති ඉමානෙත්ථ ද්වෙ අඩ්ඨානි. උත්තරිමනුස්සධම්මාරොචනත්ථං මුසා හණන්තස්ස පාරාජිකං, අමුලකෙන පාරාජිකෙන අනුද්ධංසනත්ථං සඬ්ඝාදිසෙසො, සඬ්ඝාදිසෙසෙන අනුද්ධංසනත්ථං පාවිත්තියං, ආචාරවිපත්තියා දුක්කටං, “යො තෙ විහාරෙ වසති” තිආදිපරියායෙන උත්තරිමනුස්සධම්මාරොචනත්ථං පටිවිජානන්තස්ස මුසා හණිතෙ ථුල්ලච්චයං, අජ්ජට්ඨිජානන්තස්ස දුක්කටං, කෙවලං මුසා හණන්තස්ස ඉධ පාවිත්තියං චුත්තං.

මුසාවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

12. දුතියෙ කණ්ණකටුකතාය අමනාපං වදන්තා කණ්ණෙසු විජ්ඣන්තා විය හොන්තිති ආහ “ඔමසන්තිති ඔවිජ්ඣන්ති” ති. පටංසෙන්තිති අභිභවන්ති.

13. බොධිසත්තො තෙන සමයෙන හොතීති තෙන සමයෙන බොධිසත්තො නන්දිවිසාලො නාම අහොසීති අත්ථො. අතීතත්ථෙව වත්තමානවචනං, කිරියාකාලවචනිච්ඡාය වා වත්තමානජ්ජයොගො සද්දන්තරසන්තිධානෙන භූතතාවගමො සියාති. පච්චෙසීති “අමනාපං ඉදං” න්ති අඤ්ඤාසි. හෙට්ඨාරුක්ඛෙ දත්වාති උපත්ථම්භකෙ දත්වා. පුබ්බෙ පතිට්ඨිතාරජ්ජදෙසං පුන අරෙ පත්තෙති පුබ්බෙ උජුකං හෙට්ඨාමුඛං පතිට්ඨිතඅරස්ස භූමිජ්ජදෙසං පුන තස්මිංයෙව අරෙ පරිවත්තෙත්වා හෙට්ඨාමුඛභාවෙන සම්පත්තෙ, පඨමං භූමියං. පතිට්ඨිතනෙමිජ්ජදෙසෙ පරිවත්තෙත්වා පුන භූමියං පතිට්ඨිතෙති චුත්තං හොති. සිථිලකරණන්ති සිථිලකිරියා.

15. ප්‍රබ්ලේති අට්ඨුප්පත්තියං. තච්ඡකකම්මන්ති වඩ්ඪකිකම්මං.

කොට්ටකකම්මන්ති වා පාසාණකොට්ටකකම්මං. හත්ථමුද්දාගණනාති
අඩ්ගුලිසඬකොට්ටෙනෙව ගණනා. පාදසිකම්මලක්ඛකාදයො විය නවත්තවසෙන
ගණනා අච්ඡිද්දකගණනා. ආදි-සද්දෙන
සඬකලනපටුප්පාදනවොක්කනභාගභාරාදිවසෙන පවත්තා පිණ්ඩගණනා ගහිතා.
යස්ස සා පගුණා හොති, සො රුක්ඛම්පි දිස්වා “එත්තකානි එත්ථ පණ්ණානි” ති
ජානාති. යහ මෙටුනෙති වචනතො ය-කාර භ-කාරෙ එකතො යොජිතෙ
අසද්ධම්මවචනං හොති.

16-26. ආපත්තියා කාරෙතබ්බොති පාවිත්තියෙන කාරෙතබ්බො

උපසග්ගාදිමත්තවිසිට්ඨානං අතිවණ්ඩාලාදිපදානං පාළියං ආගතෙසුයෙව
සඬගහිතත්තා. වොරොසීතිආදීනං පන කෙනච්ඡ පරියායෙන පාළියං අනාගතත්තා
දුක්කටං වුත්තං. හසාධිප්පායතාති පුරිමපදස්ස අත්ථවිවරණං. පාළියං අවුත්තෙපි
“ජාතිආදීහි අක්කොසවත්ථුහි පරම්මුඛා අක්කොසන්තස්ස වත්ථුනං
අනඤ්ඤභාවතො යථා දුක්කටං, තථා දවකම්මානාය පරම්මුඛා වදන්තස්සපි
දුබ්බාසිතමෙවා” ති ආවරියා වදන්ති. සබ්බසත්තාති එත්ථ වචනත්ථවිජානනපකතිකා
තිරච්ඡානගතාපි ගහෙතබ්බො.

35. අනුසාසනිපුරෙක්ඛාරතාය යත්වා වදන්තස්ස චිත්තස්ස ලභුපරිවත්තිභාවතො

අත්තරා කොපෙ උප්පන්නෙපි අනාපත්ති. යං අක්කොසනි, තස්ස උපසම්පන්නතා,
අනඤ්ඤාපදෙසෙන ජාතිආදීහි අක්කොසනං, “මං අක්කොසනි” ති ජානනා,
අත්ථපුරෙක්ඛාරතාදීනං අභාවතාති ඉමානෙත්ථ වත්තාරි අඩ්ගාති.

ඔමසවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා

36. තතියෙ හණ්ඩනං ජානං එතෙසන්ති හණ්ඩනජාතා. සම්මන්තනන්ති රහො

සංසන්දනං. හත්ථපරාමාසාදිවසෙන මත්ථකං පත්තො කලහො ජාතො එතෙසන්ති
කලහජාතා. අනාපත්තිගාමිකං විරුද්ධවාදභූතං විවාදං ආපන්නාති විවාදාපන්නා.
විග්ගහසංවත්තනිකා කථා විග්ගාහිකකථා. පිසතිති පිසුණා, වාවා, සමග්ගෙ සත්තෙ
අවයවභූතෙ වග්ගෙ හින්තෙ කරොතීති අත්ථො. පිසුණා එව පෙසුඤ්ඤං. තාය
වාචාය වා සමන්තාගතො පිසුණො, තස්ස කම්මං පෙසුඤ්ඤං. පියභාවස්ස
සුඤ්ඤකරණවාචන්ති ඉමිනා පන “පියසුඤ්ඤකරණතො පිසුණා” ති
නිරුත්තිතයෙන අත්ථං වදති.

ඉධාපි “දසභාකාරෙහි පෙසුඤ්ඤං උපසංහරති” ති වචනතො

දසවිධඅක්කොසවත්ථුවසෙනෙව පෙසුඤ්ඤං උපසංහරන්තස්ස පාවිත්තියං.
පාළිමුත්තකානං වොරොසීතිආදීනං වසෙන පන දුක්කටමෙවාති වෙදිතබ්බං.
“අනක්කොසවත්ථුභූතං පන පෙසුඤ්ඤකරං තස්ස කිරියං වචනං වා පියකම්මානාය
උපසංහරන්තස්ස කිඤ්චාපි ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ආපත්ති න දිස්සති, තථාපි

දුක්කටෙනෙත්ථ භවිතබ්බ”න්ති වදන්ති. ජාතිආදීහි අනඤ්ඤාපදෙසෙන අක්කොසන්තස්ස භික්ඛුනො සුත්වා භික්ඛුස්ස උපසංභරණං, පියකම්මානාහෙදාධිප්පායෙසු අඤ්ඤතරතා, තස්ස විජානනාති ඉමානෙත්ථ තීණි අභිගාති.

පෙසුඤ්ඤසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පදසොධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

45. චතුත්ථෙ ඵකකොති අනුපසම්පන්නෙන සද්ධිං. පුරිමඛ්‍යඤ්ජනෙන සද්ධිං පච්ඡාඛ්‍යඤ්ජනන්ති “රූපං අනිච්ච”න්ති ඵත්ථ අනිච්ච-සද්දෙන සද්ධිං “වෙදනා අනිච්චා”ති ඵත්ථ අනිච්ච-සද්දං වදන්ති. අක්ඛරසමුහොති අවිභත්තිකො අක්ඛරසමුහො. අක්ඛරානුඛ්‍යඤ්ජනසමුහො පදන්ති විභත්තිඅන්තං පදමාහ. විභත්තිඅන්තමෙව පදං ගහෙත්වා “පඨමපදං පදමෙව, දුතියං අනුපද”න්ති චුත්තං.

ඵකං පදන්ති ගාථාපදං සන්ධාය වදන්ති. පදගණනායාති ගාථාපදගණනාය. අපාපුණිත්වාති සද්ධිං අකටෙත්වා. රුන්ති ඔපාතෙතීති ඵත්ථ අනුනාසිකො ආගමවසෙන චුත්තො, සංයොගපුබ්බස්ස රස්සත්තං කතන්ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ “රූ-කාරමත්තමෙවා”ති. ඵත්ථ ච “රූපං අනිච්චන්ති භණ්ණ සාමණේරා”ති චුච්චමානො සවෙ රූ-කාරං අවත්වා රු-ඉති රස්සං කත්වා වදන්ති, අඤ්ඤං භණ්ණං නාම භොති, තස්මා අනාපත්ති. ඵවඤ්ඤා කත්වා “වෙදනා අනිච්චා”ති ඵත්ථාපි අනිච්ච-සද්දමත්තෙනෙව ආපත්ති භොතීති වෙදිතබ්බං. ඵස නයොති ඵකමෙවක්ඛරං වත්වා යානං. “මනොපුබ්බච්ඡගමා ධම්මා”ති චුච්චමානො හි ම-කාරමත්තමෙව වත්වා තිට්ඨති. “ඵචං මෙ සුත”න්තිආදිසුත්තං භණ්ණාපියමානො ඵ-කාරං වත්වා තිට්ඨති වෙ, අන්වක්ඛරෙන පාවිත්තියං, අපරිපුණ්ණපදං වත්වා යීතෙ අනුඛ්‍යඤ්ජනෙන. පදෙසු ඵකං පඨමපදං විරජ්ඣති, දුතියෙන අනුපදෙන පාවිත්තියං.

අනභිගණසුත්තං (ම. නි. 1.57 ආදයො) සම්මාදිට්ඨිසුත්තං (ම. නි. 1.89 ආදයො) මහාවෙදල්ලඤ්ච (ම. නි. 1.449 ආදයො) ධම්මසෙනාපතිනා භාසිතං, අනුමානසුත්තං (ම. නි. 1.181 ආදයො) මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙන, චූළවෙදල්ලසුත්තං (ම. නි. 1.460 ආදයො) ධම්මදින්නාය ථෙරියා භාසිතං. පච්චෙකබුද්ධභාසිතමිපි බුද්ධභාසිතෙයෙව සචග්ගං ගව්ඡති. අට්ඨකථානිස්සිකොති පුබ්බෙ මගධභාසාය චුත්තං ධම්මසචග්ගාරුළුභං අට්ඨකථං සන්ධාය වදන්ති. ඉදානිපි “යථාපි දීපිකො නාම, නිලීයිත්වා ගණ්හතෙ මිගෙ”ති (මි. ප. 6.1.5) ඵචමාදිකං සචග්ගාරුළුභං අට්ඨකථාවචනං ගහෙතබ්බන්ති වදන්ති. පාළිනිස්සිකොති “මක්කට්ඨි වජ්ජිපුත්තා වා”තිඵචමාදිනා (පාරා. 66) පාළියංයෙව ආගතො. විචට්ඨපනිස්සිකන්ති නිබ්බානුපනිස්සිතං. විචට්ඨනිස්සිතං පන සාමඤ්ඤතො ගහෙතබ්බන්ති ආහ “කිඤ්චාපි”තිආදි. ථෙරස්සාති නාගසෙනත්ථෙරස්ස. මග්ගකථාදීනි පකරණාති. “අක්ඛරෙන වාවෙති, අක්ඛරක්ඛරෙ ආපත්ති පාවිත්තියස්සා”ති වත්තබ්බෙ “අක්ඛරාය වාවෙති, අක්ඛරක්ඛරාය ආපත්ති පාවිත්තියස්සා”ති පාළියං චුත්තං.

දස්සනත්ථං වුත්තං, න පන සම්බද්ධභිත්තිකෙ ආපත්තීති දස්සනත්ථං වුත්තං.
 හෙට්ඨාසාසාදෙ සයිතභික්ඛුස්ස අනාපත්තීති ඉදම්පි තාදිසෙ සෙනාසනෙ
 හෙට්ඨිමතලෙ සයිතස්සෙව ආපත්තිප්පසඬකා සියාති තංනිවාරණත්ථං වුත්තං, න
 පන උපරිමතලෙ සයිතස්ස ආපත්තීති දස්සනත්ථං. නානුපවාරෙති යත්ථ ඛභි
 නිස්සෙණිං කත්වා උපරිමතලං ආරොහන්ති, තාදිසං සන්ධාය වුත්තං. උපරිමතලෙපි
 ආකාසඬගණෙ නිපජ්ජන්තස්ස ආපත්තියා අභාවතො “ඡදනඛහන්තරො”ති වුත්තං.

සභාසඬබ්බෙපෙනාති සභාකාරෙන. අඩ්ඨකුට්ටකෙ සෙනාසනෙති එත්ථ
 “අඩ්ඨකුට්ටකං නාම යත්ථ එකං පස්සං මුඤ්චිත්වා තීසු පස්සෙසු භිත්තියො බද්ධා
 හොන්ති, යත්ථ වා එකස්මිං පස්සෙ භිත්තිං උට්ඨාපෙත්වා උභොසු පස්සෙසු උපඬඬං
 උපඬඬං කත්වා භිත්තියො උට්ඨාපෙත්ති, තාදිසං සෙනාසන”න්ති තීසුපි
 ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. ගණ්ඨිපදෙ පන “අඩ්ඨකුට්ටකෙති ඡදනං අඩ්ඨෙත
 අසම්පත්තකුට්ටකෙ”ති වුත්තං, තම්පි නො න යුත්තං. “වාළසඬසාටො නාම
 ථම්භානං උපරි වාළරුපෙහි කතසඬසාටො වුව්වති”ති වදන්ති. පරික්ඛෙපස්ස
 ඛභිගතෙති එත්ථ යස්මිං පස්සෙ පරික්ඛෙපො නත්ථි, තත්ථාපි
 පරික්ඛෙපාරහප්පදෙසතො ඛභිගතෙ අනාපත්තියෙවාති දට්ඨබ්බං.
 අපරිච්ඡින්නගඛ්භූපවාරෙති එත්ථ මජ්ඣිමනිකායෙ විවට්ඨගණවත්තාසු
 පමුඛමභාවතුස්සාලාසු යථා ආකාසඬගණං අනොතරිත්වා පමුඛෙනෙව ගන්ත්වා
 සබ්බගඛ්භෙ පවිසිතුං න සක්කා හොති, එවං එකෙකගඛ්භස්ස ද්විසු පස්සෙසු කුට්ටං
 නීහරිත්වා කතං පරිච්ඡින්නගඛ්භූපවාරං නාම, ඉදං පන තාදිසං න හොතිති
 “අපරිච්ඡින්නගඛ්භූපවාරො”ති වුත්තං. සබ්බගඛ්භෙ පවිසන්තිති ගඛ්භූපවාරස්ස
 අපරිච්ඡින්නත්තා ආකාසඬගණං අනොතරිත්වා පමුඛෙනෙව ගන්ත්වා තං තං ගඛ්භං
 පවිසන්ති. අථ කුතො තස්ස පරික්ඛෙපොයෙව සබ්බපරිච්ඡින්නත්තාති වුත්තන්ති
 ආහ “ගඛ්භපරික්ඛෙපොයෙව භිස්ස පරික්ඛෙපො”ති. ඉදංඤ්ච සමන්තා
 ගඛ්භභිත්තියො සන්ධාය වුත්තං. චතුස්සාලවසෙන සන්තිවිට්ඨෙපි සෙනාසනෙ
 ගඛ්භපමුඛං විසුං අපරික්ඛිත්තම්පි සමන්තා ඨිතගඛ්භභිත්තීනං වසෙන පරික්ඛිත්තං
 නාම හොති.

“නනු ව ‘අපරික්ඛිත්තෙ පමුඛෙ අනාපත්තී’ති අන්ධකට්ඨකථායං අවිසෙසෙන
 වුත්තං, තස්මා චතුස්සාලවසෙන සන්තිවිට්ඨෙපි සෙනාසනෙ විසුං අපරික්ඛිත්තෙ
 පමුඛෙ අනාපත්තියෙවා”ති යො වදෙය්‍ය, තස්ස වාදපරිමොචනත්ථං ඉදං වුත්තං
 “යං පන...පෙ.... පාටෙක්කසන්තිවෙසා එකච්ඡදනා ගඛ්භපාළියො සන්ධාය
 වුත්ත”න්ති. ඉදං වුත්තං හොති – “අපරික්ඛිත්තෙ පමුඛෙ අනාපත්තීති යං වුත්තං,
 තං න චතුස්සාලවසෙන සන්තිවිට්ඨා ගඛ්භපාළියො සන්ධාය වුත්තං, කිඤ්චරහි විසුං
 සන්තිවිට්ඨං එකමෙව ගඛ්භපාළිං සන්ධාය. තාදිසාය හි ගඛ්භපාළියා අපරික්ඛිත්තෙ
 පමුඛෙ අනාපත්ති, න චතුස්සාලවසෙන සන්තිවිට්ඨායා”ති. එකාය ව ගඛ්භපාළියා
 තස්ස තස්ස ගඛ්භස්ස උපවාරං පරිච්ඡින්නදිත්වා අන්තමසො උභොසු පස්සෙසු
 බුද්දකභිත්තීනං උට්ඨාපනමත්තෙනපි පමුඛං පරික්ඛිත්තං නාම හොති,
 චතුස්සාලවසෙන සන්තිවිට්ඨාසු පන ගඛ්භපාළියු උභොසු පස්සෙසු ගඛ්භභිත්තීනං

වසෙනපි පමුබං පරික්ඛිත්තං නාම හොති. තස්මා යං ඉමිනා ලක්ඛණෙන
පරික්ඛිත්තං පමුබං, තත්ථ ආපත්ති, ඉතරත්ථ අනාපත්ති ඉදමෙත්ථ සන්නිට්ඨානං.

ඉදානි “අපරික්ඛිත්තෙ පමුබෙ අනාපත්ති” ති වත්වා තස්සෙව වචනස්ස
අධිප්පායං පකාසෙන්නෙන යං වුත්තං “භූමියං විනා ජගති යා පමුබං සන්ධාය
කථිත” ත්ති, තස්ස අයුත්තතාවිභාවනත්ථං “යඤ්ච තත්ථා” ති ආදි ආරද්ධං. භූමියං
විනා ජගති යා පමුබං සන්ධාය කථිතන්ති හි ඉමස්ස වචනස්ස අයමධිප්පායො –
“අපරික්ඛිත්තෙ පමුබෙ අනාපත්ති” ති යං වුත්තං, තං විනා වත්ථුං භූමියං
කතගෙහස්ස පමුබං සන්ධාය කථිතං. සචෙ පන උච්චවත්ථුකං පමුබං හොති,
පරික්ඛිත්තසංඛාරං න ගච්ඡති. තෙනෙවාහ “දසහත්ථුබ්බෙධාපි හි ජගති
පරික්ඛෙපසංඛාරං න ගච්ඡති” ති. හෙට්ඨාපි ඉදමෙව මනසි සන්නිධාය වුත්තං
“උච්චවත්ථුකං චෙපි හොති, පමුබෙ සයිතො ගබ්භෙ සයිතානං ආපත්තිං න
කරොති” ති. තත්ථානි අත්ථකට්ඨකථායං. ජගති යා පමාණං වත්වානි “සචෙ ජගති යා
ඔතරිත්වා භූමියං සයිතො, ජගති යා උපරි සයිතං න පස්සති” ති එවං ජගති යා
උබ්බෙධෙන පමාණං වත්වා. එකසාලාදිසු උජුකමෙව දීපං කත්වා සන්නිවේසිතො
පාසාදො එකසාලසන්නිවේසො. ද්විසාලසන්නිවේසාදයොපි වුත්තානුසාරතො
චෙදිතබ්බා. සාලප්පහෙදදීපනමෙව චෙත්ථ හෙට්ඨා වුත්තතො විසෙසො.

මජ්ඣිමනිකායං කරොන්ති එත්ථාපි පරික්ඛෙපස්ස හෙට්ඨිමපරිච්ඡේදෙන
දියඨ්ඨහත්ථුබ්බෙධත්තා දියඨ්ඨහත්ථං චෙපි මජ්ඣිම නිකායං කරොන්ති,
නානුපචාරමෙව හොතිති චෙදිතබ්බං. න හි ඡිද්දෙන ගෙහං එකුපචාරං නාම හොතිති
එත්ථ සචෙ උබ්බෙධෙන දියඨ්ඨහත්ථබ්බන්තරෙ මනුස්සානං සඤ්චාරප්පහොනකං
ඡිද්දං හොති, තම්පි ද්වාරමෙවානි එකුපචාරං හොති. කිං පරික්ඛෙපොවිද්ධස්තොති
පමුබස්ස පරික්ඛෙපං සන්ධාය වදති. සබ්බත්ථ පඤ්චන්තංයෙව ඡදනානං ආගතත්තා
වදති “පඤ්චන්තං අඤ්ඤතරෙන ඡදනෙන ඡන්තා” ති.

53. පාළියං “සෙය්‍යා නාම සබ්බච්ඡන්තා සබ්බපරිච්ඡන්තා
යෙභුය්‍යනච්ඡන්තා යෙභුය්‍යනපරිච්ඡන්තා” ති වදන්තෙන
යෙභුය්‍යනච්ඡන්තයෙභුය්‍යනපරිච්ඡන්තසෙනාසනං පාවිත්තියස්ස අවසානං විය
කත්වා දස්සිතං, “උපඨ්ඨච්ඡන්තෙ උපඨ්ඨපරිච්ඡන්තෙ ආපත්ති දුක්ඛට්ඨස්සා” ති
වදන්තෙන ව උපඨ්ඨච්ඡන්තඋපඨ්ඨපරිච්ඡන්තසෙනාසනං දුක්ඛට්ඨස්ස ආදිං කත්වා
දස්සිතං, උභින්නමන්නරා කෙන භවිතබ්බං පාවිත්තියෙන, උදාහු දුක්ඛට්ඨනානි?
ලොකවජ්ජසික්ඛාපදස්සෙව අනවසෙසං කත්වා පඤ්ඤාපනතො ඉමස්ස ව
පණ්ණත්තිවජ්ජත්තා යෙභුය්‍යනච්ඡන්තයෙභුය්‍යනපරිච්ඡන්තස්ස
උපඨ්ඨච්ඡන්තඋපඨ්ඨපරිච්ඡන්තස්ස ව අත්තරා පාවිත්තියං අතිවාරිතමෙව, තස්මා
විනයවිනිච්ඡයෙ ව ගරුකෙයෙව යාතබ්බත්තා අට්ඨකථායම්පි පාවිත්තියමෙව
දස්සිතං. සත්ත පාවිත්තියානීති පාළියං වුත්තපාවිත්තියං සාමඤ්ඤතො එකත්තෙන
ගහෙත්වා වුත්තං. විසුං පන ගස්හමානෙ “සබ්බච්ඡන්තෙ සබ්බපරිච්ඡන්තෙ
පාවිත්තියං, යෙභුය්‍යනච්ඡන්තෙ යෙභුය්‍යනපරිච්ඡන්තෙ පාවිත්තිය” ත්ති
අට්ඨෙව පාවිත්තියානි හොන්ති.

සෙනම්බමණ්ඩපවණ්ණං හොතිති සිහලදීපෙ කිර උච්චවත්ථුකො සබ්බච්ඡන්තො සබ්බඅපරිච්ඡන්තො එවංනාමකො සන්තිපාතමණ්ඩපො අත්ථී, තං සන්ධායෙන චුත්තං. යදි ජගතිපරික්ඛෙපසඬ්ඛං ගච්ඡති, උච්චවත්ථුකත්තා මණ්ඩපස්ස සබ්බඅපරිච්ඡන්තො න යුජ්ජතිති ආහ “ඉමිනාපෙන වෙදිතබ්බ”න්තිආදි. චූළකච්ඡන්තාදිති වෙන්ථ එවං වෙදිතබ්බානි – යස්ස චතුසු භාගෙසු එකො ඡන්තො, සෙසා අච්ඡන්තා, ඉදං චූළකච්ඡන්තං. යස්ස තිසු භාගෙසු ද්වෙ ඡන්තා, එකො අච්ඡන්තො, ඉදං යෙහුයොනච්ඡන්තං. යස්ස ද්විසු භාගෙසු එකො ඡන්තො, එකො අච්ඡන්තො, ඉදං උපධිච්ඡන්තං නාම සෙනාසනං. චූළකපරිච්ඡන්තාදිති ඉමිනා ව නයෙන වෙදිතබ්බානි. සෙසං උත්තානමෙව. පාචිත්තියවත්ථුකසෙනාසනං, තත්ථ තත්ථ අනුපසම්පන්නෙන සහ නිපජ්ජනං, චතුත්ථදිවසෙ සූරියත්ථඬගමනන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගාති.

සහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා

55. ඡට්ඨෙය “පයමසික්ඛාපදෙ ‘භික්ඛුං යපෙත්වා අවසෙසො අනුපසම්පන්නො නාමා’ති චුත්තත්තා ‘මාතුගාමොපි අනුපසම්පන්නග්ගහණෙන ගහිතොයෙවා’ති චතුත්ථදිවසෙ මාතුගාමෙන සද්ධිං සයන්තස්ස ද්විහි සික්ඛාපදෙහි ද්වෙ පාචිත්තියානි හොන්ති”ති වදන්ති. ගණ්ඨිපදෙසු පන තිසුපි “ඉමස්මිං සික්ඛාපදෙ මාතුගාමස්ස විසුං චුච්චමානත්තා පයමසික්ඛාපදෙ ‘භික්ඛුං යපෙත්වා අවසෙසො අනුපසම්පන්නො නාමා’ති පුරිසස්සෙව ගහණං අනුච්ඡවික”න්ති චුත්තං, තදෙව ව යුත්තතරං.

යඤ්ච ඉධ “පයමදිවසෙපිති පි-සද්දෙන චතුත්ථදිවසෙපිති චුත්තං හොති”ති කාරණං වදන්ති, තම්පි අකාරණං පි-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථොයෙවාති නියමාභාවතො අවධාරණත්ථස්ස ව සම්භවතො. සම්භාවතො වා පි-සද්දො දට්ඨබ්බො. තෙන ඉධ පයමදිවසෙපි තාව ආපත්ති, දුතියාදිදිවසෙ කිමෙව චත්තබ්බන්ති ඉමමත්ථං දීපෙති. සම්පිණ්ඩනත්ථෙපි පි-සද්දෙ ගස්හමානෙ ඉමිනා ව සික්ඛාපදෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියා අඤ්ඤස්මිම්පි දිවසෙ ආපජ්ජනං දීපෙති, න පයමසික්ඛාපදෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියාති අකාරණමෙව තන්ති දට්ඨබ්බං. “මතිත්ථී පාරාජිකවත්ථුභුතාපි අනුපාදින්නපක්ඛෙ යිතත්තා සහසෙය්‍යාපත්තිං න ජනෙති”ති වදන්ති. “අත්ථඬගතෙ සූරියෙ මාතුගාමෙ නිපන්නෙ භික්ඛු නිපජ්ජති”ති වචනතො දිවා සයන්තස්ස සහසෙය්‍යාපත්ති න හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං. පාචිත්තියවත්ථුකසෙනාසනං, තත්ථ මාතුගාමෙන සහ නිපජ්ජනං, සූරියත්ථඬගමනන්ති ඉමානෙත්ථ තිණි අඬගාති.

දුතියසහසෙය්‍යසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

60-64. සත්තමෙ සරං නයතීති සරණී, සරනායිකා. තෙනාහ “සරසාමිති”ති. සුඤ්භාති සුඤ්ඝා. න යක්ඛෙනාතිආදීනං “අඤ්ඤත්තා”ති ඉමිනා සම්බන්ධො. පුරිසවිග්ගහං ගහෙත්වා ධීතෙන යක්ඛෙන වා පෙනෙන වා තිරවිජානෙන වා සද්ධිං ධීතායපි දෙසෙතුං න වට්ටති. අක්ඛරාය දෙසෙතීති එත්ථ “ඡජ්ජඤ්චවාචනො උත්තරි ‘ඉමං පදං භාසිස්සාමි’ති එකමිපි අක්ඛරං වත්වා තිට්ඨති, ආපත්තියෙවා”ති වදන්ති.

66. “එකො ගාථාපාදොති ඉදං ගාථාබන්ධමෙව සන්ධාය චුත්තං, අඤ්ඤත්ථ පන විහත්තිඅන්තපදමෙව ගහෙතබ්බ”න්ති වදන්ති. “අට්ඨකථං ධම්මපදං ජාතකාදිවත්ථුං වාති ඉමිනාපි පොරාණං සඬගීතිආරුළුහමෙව අට්ඨකථාදි චුත්ත”න්ති වදන්ති. අට්ඨකථාදිපාඨං යපෙත්වා දමිළාදිභාසන්තරෙන යථාරුචි කථෙතුං වට්ටති. පදසොධම්මෙ චුත්තජ්ජහෙදොති ඉමිනා අඤ්ඤත්ථ අනාපත්තීති දීපෙති. උට්ඨහිත්වා පුන නිසිදිත්වාති ඉරියාපට්ඨපරිවත්තනනායෙන නානාඉරියාපට්ඨනපි අනාපත්තීති දීපෙති. සබ්බං වෙපි දීඝනිකායං කථෙතීති යාව න නිට්ඨාති, තාව පුනදිවසෙපි කථෙති.

දුතියස්ස විඤ්ඤපුරිසස්ස අග්ගහණං අකිරියා. මාතුගාමෙන සද්ධිං ධීතස්ස ව විඤ්ඤපුරිසස්ස ව උපවාරො අනියතෙසු චුත්තනායෙනෙව ගහෙතබ්බො. සෙසං උත්තානමෙව. චුත්තලක්ඛණස්ස ධම්මස්ස ඡන්තං වාචානං උපරි දෙසනා, චුත්තලක්ඛණො මාතුගාමො, ඉරියාපට්ඨපචත්තනාභාවො, විඤ්ඤපුරිසාභාවො, අපඤ්චවිස්සජ්ජනාති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඬගාති.

ධම්මදෙසනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. භූතාරොවනසික්ඛාපදවණ්ණනා

77. අට්ඨමෙ අන්තරාති පරිනිබ්බානසමයතො අඤ්ඤස්මිං කාලෙ. අතිකඩ්ඪියමානෙනාති “වදථ, භන්තෙ, කිං තුම්හෙහි අධිගත”න්ති එවං නිජ්ජිලියමානෙන. අනතිකඩ්ඪියමානෙනපි පුච්ඡිතෙ වා අපුච්ඡිතෙ වා තථාරූපෙ කාරණෙ සති ආරොචෙතුං වට්ටතියෙව. තෙනෙව අඤ්ඤතරෙන දහරහික්ඛුනා උපවදිතො අඤ්ඤතරො ථෙරො “ආවුසො, උපරිමග්ගත්ථාය වායාමං මා අකාසි, බිණාසවො තයා උපවදිතො”ති ආහ. ථෙරෙන ව “අත්ථි තෙ, ආවුසො, ඉමස්මිං සාසනෙ පතිට්ඨා”ති චුත්තො දහරහික්ඛු “ආම, භන්තෙ, සොතාපත්තො අහ”න්ති අවොච. “කාරකො අය”න්ති ඤත්වාපි පටිපත්තියා අමොඝභාවදස්සනෙන සමුත්තෙජ්ජනාය සම්පහංසනාය ව අරියා අත්තානං පකාසෙත්තියෙව. සුතපරියත්තිසීලගුණන්ති සුතගුණං පරියත්තිගුණං සීලගුණඤ්ච. උම්මත්තකස්ස ඉධ අවචනෙ කාරණං වදන්තෙන ඛිත්තචිත්තවෙදනට්ඨානමිපි අවචනෙ කාරණං චුත්තමෙවාති දට්ඨබ්බං. ඉති-සද්දෙන වා ආදිඅත්ථෙත ඛිත්තචිත්තවෙදනට්ටෙ සඬගණ්භාති. තෙනෙව වදති “චිත්තක්ඛෙපස්ස වා අභාවා”ති. දිට්ඨිසම්පන්නානන්ති මග්ගඵලදිට්ඨියා සමන්තාගතානං. අරියානමෙව හි

උම්මත්තකාදිභාවො නත්ථි. කුමාරාභිනො පන තස්මිං සති කුමානා පරිභායන්ති,
තස්මා තෙසං අභුතාරොචනපච්චයා අනාපත්ති වත්තබ්බා, න භුතාරොචනපච්චයා.
තෙනෙවාහ “භුතාරොචනපච්චයා අනාපත්ති න වත්තබ්බා”ති.

පුබ්බෙ අවුත්තෙහීති චතුත්ථපාරාජිකෙ අවුත්තෙහි. ඉදඤ්ච සික්ඛාපදං
පණ්ණත්තිඅජානනවසෙන අවිත්තකසමුට්ඨානං හොති. අරියා චෙත්ථ පණ්ණත්තිං
ජානන්තා වීතික්කමං න කරොන්ති, පුටුප්පනා පන පණ්ණත්තිං ජානිත්වාපි
වීතික්කමං කරොන්ති, තෙ ව සත්ථුනො ආණාචිතික්කමචෙනාය
බලවඅකුසලභාවතො කුමානා පරිභායන්තිති දට්ඨබ්බං, උක්කට්ඨපරිච්ඡේදෙන
අරියපුග්ගලෙ එව සන්ධාය “කුසලාඛ්‍යාකතචිත්තෙහි ද්විචිත්ත”න්ති වුත්තං.
පණ්ණත්තිං අජානන්තා පන කුමාරාභි පුටුප්පනා වත්ථුමහි ලොභවසෙන
අකුසලචිත්තෙනපි න ආරොචෙත්තිති නත්ථි. ඉධ දුක්ඛවේදනාය අභාවතො
“ද්විවේදන”න්ති ඉමස්ස අනුරූපං කත්වා ද්විචිත්තන්ති ඉදං වුත්තන්ති එවං වා
එත්ථ අධිප්පායො ගහෙතබ්බො. සෙසං උත්තානමෙව. උත්තරිමනුස්සධම්මස්ස
භුතතා, අනුපසම්පන්නස්ස ආරොචනං, තඨබ්බංචිජානනා, අනඤ්ඤප්පදෙසොති
ඉමානි පනෙත්ථ වත්තාරි අඬගානි.

භුතාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. දුට්ඨල්ලාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා

78. නවමෙ දුට්ඨල්ලසද්දත්ථදස්සනත්ථන්ති දුට්ඨල්ලසද්දස්ස අත්ථදස්සනත්ථං.
අත්ථෙ භි දස්සිතෙ සද්දොපි “අයං එතෙසු අත්ථෙසු වත්තති”ති දස්සිතොයෙව
හොති. “යං යං දුට්ඨල්ලසද්දෙන අභිධියති, තං සබ්බං දස්සෙතුං පාරාජිකානි
වුත්තානි”ති අයඤ්ඤෙත්ථ අධිප්පායො. තත්‍රායං විචාරණාති තත්‍ර පාළියං අයං
විචාරණා, තත්‍ර පාළිඅට්ඨකථාසු වා අයං විචාරණා. තත්ථ භවෙය්‍යාති තත්ථ කස්සචි
විමති එවං භවෙය්‍ය. අනුපසම්පන්නස්ස දුට්ඨල්ලාරොචනෙ විය දුක්කට්ඨෙන
භවිතබ්බන්ති ආහ “දුක්කට්ඨං ආපජ්ජති”ති. අක්කොසන්නොපි දුක්කට්ඨං
ආපජ්ජෙය්‍යාති ඔමසවාදෙන දුක්කට්ඨං ආපජ්ජෙය්‍ය. අධිප්පායං අජානන්තෙනපි
අට්ඨකථාවරියානං වචනෙයෙව යාතබ්බන්ති දීපනත්ථං “අට්ඨකථාවරියාව එත්ථ
පමාණ”න්ති වුත්තං. පුනපි අට්ඨකථාවචනමෙව උපපත්තිතො දළ්භං කත්වා
පතිට්ඨපෙන්නො “ඉමිනාපි චෙත”න්තිආදිමාහ.

80. “අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසම්මුතියා”ති වුත්තත්තා සම්මුති අත්ථිති ගහෙතබ්බාති
ආහ “ඉධ වුත්තත්තායෙවා”තිආදි.

82. ආදිතො පඤ්ච සික්ඛාපදානීති පාණානිපාතාදීනි පඤ්ච සික්ඛාපදානි.
“සෙසානීති විකාලභොජනාදීනි පඤ්චා”ති වදන්ති. කෙච්චි පන “ආදිතො පට්ඨාය
පඤ්ච සික්ඛාපදානීති සුක්කච්ඡස්සට්ඨිආදීනි පඤ්චා”ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං.

පාණාතිපාතාදීනි හි දසෙව සික්ඛාපදානි සාමණෙරානං පඤ්ඤත්තානි.
චුත්තඤ්ඤෙනං -

“අථ ඛො සාමණෙරානං එතදහොසි ‘කති නු ඛො අම්භාකං සික්ඛාපදානි,
කත්ථ ච අම්භෙහි සික්ඛිතබ්බ’න්ති? භගවතො එතමත්ථං ආරොචෙසුං.
අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සාමණෙරානං දස සික්ඛාපදානි, තෙසු ච සාමණෙරෙහි
සික්ඛිතුං, පාණාතිපාතා වෙරමණී අදින්නාදානා වෙරමණී” තිආදි (මහාව.
106).

තෙසං පඤ්ඤත්තෙසුයෙව සික්ඛාපදෙසු දුටුල්ලාදුටුල්ලවිචාරණා කාතබ්බා,
න ච සුක්කච්ඡස්සට්ඨිආදීනි විසුං තෙසං පඤ්ඤත්තානි අත්ථීති. අථ භික්ඛුනො
දුටුල්ලසඛිකානානි සුක්කච්ඡස්සට්ඨිආදීනි අනුපසම්පන්නස්ස කිං නාම හොන්තීති
ආහ “සුක්කච්ඡස්සට්ඨි...පෙ.... අප්ඤ්ඤාමාරො නාමාති චුත්ත”න්ති. ඉමිනාපි වෙනං
සිද්ධං “අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කච්ඡස්සට්ඨිආදි දුටුල්ලං නාම න හොති” ති.
අප්ඤ්ඤාමාරො නාමාති හි වදන්තො අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කච්ඡස්සට්ඨිආදි කෙවලං
අප්ඤ්ඤාමාරො නාම හොති, න පන දුටුල්ලො නාම අප්ඤ්ඤාමාරොති දීපෙති.
“අප්ඤ්ඤාමාරො නාමාති ච අට්ඨකථායං චුත්තත්තා අකත්තබ්බරූපත්තා ච
අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කච්ඡස්සට්ඨිආදීනි දණ්ඩකම්මවත්ථුපක්ඛං භජන්ති, තානි ච
අඤ්ඤස්ස අනුපසම්පන්නස්ස අවණ්ණකාමතාය ආරොචෙන්නො භික්ඛු දුක්කටං
ආපජ්ජති” ති වදන්ති. ඉධ පන අනුපසම්පන්නග්ගහණෙන
සාමණෙරසාමණෙරීසික්ඛමානානං ගහණං වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.
අන්තිමවත්ථුං අනප්ඤ්ඤාපන්නස්ස භික්ඛුනො සවත්ථුකො සඛිසාදිසෙසො,
අනුපසම්පන්නස්ස ආරොචනං, භික්ඛුසම්මුතියා අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි
අඛිගානි.

දුටුල්ලාරොචනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. පට්ඨිඛණනසික්ඛාපදවණ්ණනා

84-86. දසමෙ එකින්දියන්ති “කායින්දියං අත්ථී” ති මඤ්ඤමානා වදන්ති.
මුට්ඨිප්පමාණානි මුට්ඨිනා සඛිගහෙනබ්බප්පමාණා. එත්ථ කිඤ්ඤාපි යෙභුයාපංසුං
අප්පපංසුඤ්ඤා පට්ඨිං වත්ථා උපඛිඨපංසුකා පට්ඨි න චුත්තා, තථාපි
පණ්ණත්තිවජ්ජසික්ඛාපදෙසු සාවසෙසපඤ්ඤත්තියාපි සම්භවතො
උපඛිඨපංසුකායපි පට්ඨියා පාවිත්තියමෙවාති ගහෙනබ්බං. කෙච් පන
“සබ්බව්ජන්නාදීසු උපඛිඨෙ දුක්කටස්ස චුත්තත්තා ඉධාපි දුක්කටං යුත්ත”න්ති
වදන්ති, තං න යුත්තං පාවිත්තියවත්ථුකඤ්ඤා අනාපන්නිවත්ථුකඤ්ඤා දුට්ඨං පට්ඨිං
යපෙත්ථා අඤ්ඤස්සා දුක්කටවත්ථුකාය තතියාය පට්ඨියා අභාවතො. ද්වෙයෙව හි
පට්ඨියො චුත්තා “ජාතා ච පට්ඨි අජාතා ච පට්ඨි” ති. තස්මා ද්වීසු අඤ්ඤතරාය
පට්ඨියා භවිතබ්බං, විනයවිනිව්ජයෙ ච සම්පත්තෙ ගරුකෙයෙව යාතබ්බත්තා න

සක්කා එත්ථ අනාපත්තියා භවිතුං. සබ්බවිජන්තාදීසු පන උපඨයේ දුක්කටං යුත්තං තත්ථ තාදිසස්ස දුක්කටවත්ථුනො සබ්භවා.

“පොක්ඛරණිං බණා”ති වදන්ති, වට්ඨන්ති “ඉමස්මිං ඔකාසෙ”ති අනියමෙත්වා වුත්තත්තා වට්ඨති. “ඉමං වල්ලිං බණා”ති වුත්තෙපි පථවිබණනං සන්ධාය පවත්තවොහාරත්තා ඉමිනාව සික්ඛාපදෙන ආපත්ති, න භූතගාමපාතබ්‍යතාය. කුටෙහීති සටෙහි. තනුකකද්දමොති උදකමිස්සකකද්දමො. සො ව උදකගතිකත්තා වට්ඨති. ඔමකවාතුමාසන්ති ඌනවාතුමාසං. ඔවට්ඨන්ති දෙවෙන ඔවට්ඨං. අකතපබ්භාරෙති අවළඤ්ජනට්ඨානදස්සනත්ථං වුත්තං. තාදිසෙ හි වම්මිකස්ස සබ්භාවොති. මුසිකුක්කුරං නාම මුසිකාහි බණිත්වා බහි කතපංසුරාසි. එසෙව නයොති ඔමකවාතුමාසඔවට්ඨොයෙව වට්ඨන්ති අත්ථො.

එකදිවසම්පි න වට්ඨන්ති ඔවට්ඨඑකදිවසාතික්කන්තොපි විකොපෙතුං න වට්ඨති. “හෙට්ඨාභූමිසම්බන්ධෙපි ව ගොකණ්ටකෙ භූමිතො ඡිත්දිත්වා උද්ධං ධීතත්තා අවිචුග්ගතමත්ථකතො ඡිත්දිත්වා ගහෙතුං වට්ඨති”ති වදන්ති. සකට්ඨානෙ අතිට්ඨමානං කත්වා පාදෙහි මද්දිත්වා ඡිත්දිත්වා ආලොළිතකද්දමම්පි ගහෙතුං වට්ඨති. තතොති තතො පුරාණසෙනාසනතො. ඉට්ඨකං ගණ්භාමීතිආදි සුද්ධවිත්තං සන්ධාය වුත්තං. උදකෙනාති උජුකං ආකාසතොයෙව පතනකඋදකෙන. “සවෙ පන අඤ්ඤත්ථ පහරිත්වා පතිතෙන උදකෙන තෙමිතං හොති, වට්ඨති”ති වදන්ති. උච්චාලෙත්වාති උක්ඛිපිත්වා. තෙන අපදෙසෙනාති තෙන ලෙසෙන.

87-88. අවිසයත්තා අනාපත්තීති එත්ථ සවෙපි නිබ්බාපෙතුං සක්කා හොති, පයමං සුද්ධවිත්තෙන දින්නත්තා “දහතු”ති සල්ලක්ඛෙත්වාපි තිට්ඨති, අනාපත්ති. ඔවට්ඨං ඡන්නන්ති පයමං ඔවට්ඨං පච්ඡා ඡන්නං. සෙසං උත්තානමෙව. ජාතපථවී, පථවීසඤ්ඤිතා, බණනබණාපනානං අඤ්ඤතරන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගානි.

පථවිබණනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො මුසාවාදවග්ගො පයමො.

2. භූතගාමවග්ගො

1. භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

89. සෙනාසනවග්ගස්ස පයමෙ නිග්ගහෙතුං අසක්කොන්තොති සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො. ඉමිනා පන වචනෙන දාරකස්ස තත්ථ උපනීතභාවො තෙන ව දිට්ඨභාවො වුත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බං. තෙන හි භික්ඛුනා තං රුක්ඛං ඡිත්දිතුං ආරද්ධෙ තත්ථ නිබ්බත්තා එකා තරුණපුත්තා දෙවධිතා පුත්තං අඬකෙනාදාය ධීතා තං යාවි “මා මෙ සාමි විමානං ඡිත්දි, න සක්ඛිස්සාමි පුත්තකං ආදාය අනාවාසා විවරිතු”න්ති. සො “අහං අඤ්ඤත්ථ ඊදිසං රුක්ඛං න ලභිස්සාමි”ති තස්සා වචනං නාදිසි. සා “ඉමම්පි තාව දාරකං ඔලොකෙත්වා ඔරමිස්සති”ති පුත්තං රුක්ඛසාබාය

යපෙසි. සො භික්ඛු උක්ඛිත්තං ඵරසුං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො දාරකස්ස බාහං ඡින්දි. එවඤ්ච සයිතො විමානෙ සයිතො නාම හොතීති කත්වා වුත්තං.
“රුක්ඛට්ඨකදිබ්බවිමානෙ නිපන්තස්සා”ති.

රුක්ඛට්ඨකදිබ්බවිමානෙති ච සාබ්බට්ඨකවිමානං සන්ධාය වුත්තං. රුක්ඛස්ස උපරි නිබ්බත්තඤ්ඤි විමානං රුක්ඛපට්ඨකදිබ්බත්තා “රුක්ඛට්ඨකවිමාන”න්ති වුච්චති. සාබ්බට්ඨකවිමානං පන සබ්බසාබ්බාසන්තිස්සිතං හුත්වා තිට්ඨති. තත්ථ යං රුක්ඛට්ඨකවිමානං හොති, තං යාව රුක්ඛස්ස මූලමත්තමිපි තිට්ඨති, තාව න නස්සති. සාබ්බට්ඨකවිමානං පන සාබ්බසු භිජ්ජමානාසු තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජන්වා සබ්බසාබ්බසු භින්තාසු සබ්බං භිජ්ජති, ඉදමිපි ච විමානං සාබ්බට්ඨකං, තස්මා රුක්ඛෙ ඡින්තෙ තං විමානං සබ්බසො විනට්ඨං, තෙනෙව සා දෙවතා භගවතො සන්තිකා උද්ධෙ අඤ්ඤස්මිං විමානෙ වසි. බාහුං ථනමූලෙයෙව ඡින්දීති අංසෙන සද්ධිං බාහං ඡින්දි. ඉමිනා ච රුක්ඛදෙවතානං ගත්තානි ඡිජ්ජන්ති, න වාතුමහාරාජිකාදීනං විය අවිජ්ජජානීති දට්ඨබ්බං. රුක්ඛධම්මෙති රුක්ඛපකතියං, රුක්ඛසභාවෙති අත්ථො. රුක්ඛානං විය ඡෙදනාදීසු අකුප්පනඤ්ඤි රුක්ඛධම්මො නාම.

උප්පතිතන්ති උප්පන්නං. භන්තන්ති ධාවන්තං. වාරයෙති නිග්ගණ්ඨෙය්‍ය. ඉදං වුත්තං හොති – යථා නාම ඡෙකො සාරථී අතිවෙගෙන ධාවන්තං රථං නිග්ගහෙත්වා යථිච්ඡකං පෙසෙති, එවං යො පුග්ගලො උප්පන්නං කොධං වාරයෙ නිග්ගණ්ඨිතුං සක්කොති, තමහං සාරථීං බුමි. ඉතරො පන රාජඋපරාජාදීනං රථසාරථීජනො රස්මිග්ගාහො නාම හොති, න උත්තමසාරථීති.

දුතියගාථාය පන අයමත්ථො – යොති (සු. නි. අට්ඨ. 1.1) යො යාදිසො බත්තියකුලා වා පබ්බජිතො බ්‍රාහ්මණකුලා වා පබ්බජිතො නවො වා මජ්ඣිමො වා ථෙරො වා. උප්පතිතන්ති උද්ධමුද්ධං පතිතං, ගතං පවත්තන්ති අත්ථො, උප්පන්නන්ති වුත්තං හොති. කොධන්ති “අනත්ථං මෙ වරතීති ආසාතො ජායතී”තිආදීනා (දී. නි. 3.340; අ. නි. 9.29) නයෙන සුත්තෙ වුත්තානං නවන්තං, “අත්ථං මෙ න වරතී”තිආදීනඤ්ච තප්පට්ඨකත්තො සිද්ධානං නවන්තමෙවාති අට්ඨාරසන්තං බාණුකණ්ටකාදීනා අට්ඨානෙන සද්ධිං එකුනවිසතියා ආසාතවත්ථුනං අඤ්ඤතරාසාතවත්ථුසම්භවං ආසාතං. විසටන්ති විත්ථනං. සප්පවිසන්ති සප්පස්ස විසං. ඉවාති ඔපම්මවචනං. ඉ-කාරලොපං කත්වා ව-ඉච්චෙව වුත්තං. ඔසධෙහීති අගදෙහි. ඉදං වුත්තං හොති – යථා විසතිකිච්ඡකො වෙජ්ජො සප්පෙන දට්ඨො සබ්බං කායං ඵරිත්වා යීතං විසටං සප්පවිසං. මූලබන්ධනවපත්තපුප්ඵාදීනං අඤ්ඤතරෙහි, නානාභෙසජ්ජෙහි පයොජෙත්වා කතෙහි වා ඔසධෙහි ඛිජ්ජමෙව විනෙය්‍ය, එවමෙව යො යථාවුත්තෙන ආසාතවත්ථුනා උප්පතිතං විත්තසන්තානං බ්‍යාපෙත්වා යීතං කොධං විනයනුපායෙසු තදභිගවිනයාදීසු යෙන කෙනචි උපායෙන විනෙති නාධිවාසෙති පජ්භති විනොදෙති බ්‍යන්තිං කරොති, සො භික්ඛු ජහාති ඔරපාරං. සො එවං කොධං විනෙන්තො භික්ඛු යස්මා කොධො තතියමග්ගෙන සබ්බසො පභීයති, තස්මා ඔරපාරසඤ්ඤිතානි පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනානි ජහාතීති. අවිසෙසෙන හි පාරන්ති තීරස්ස නාමං,

තස්මා ඔරානි ච තානි සංසාරසාගරස්ස පාරභූතානි වානි කත්වා “ඔරපාර”න්ති
වුච්චති.

අථ වා යො උප්පතිතං විනෙති කොධං විසටං සප්පවිසංච ඔසධෙහි, සො
තනියග්ගෙන සබ්බසො කොධං විනෙත්වා අනාගාමිඵලෙ ධීතො භික්ඛු ජහාති
ඔරපාරං. තත්ථ ඔරන්ති සකත්තභාවො. පාරන්ති පරත්තභාවො. ඔරං වා ඡ
අප්පිකත්තිකානි ආයතනානි, පාරං ඡ බාහිරායතනානි. තථා ඔරං මනුස්සලොකො,
පාරං දෙවලොකො. ඔරං කාමධාතු, පාරං රූපාරූපධාතු. ඔරං කාමරූපභවො, පාරං
අරූපභවො. ඔරං අත්තභාවො, පාරං අත්තභාවසුබ්බපකරණානි. එවමෙතස්මිං
ඔරපාරෙ චතුත්ථග්ගෙන ඡන්දරාගං පජ්ඣන්තො “ජහාති ඔරපාර”න්ති වුච්චති.
එත්ථ ච කිඤ්චාපි අනාගාමිනො කාමරාගස්ස පහීනත්තා ඉධත්තභාවාදිසු
ඡන්දරාගො එව නත්ථි, අපිච බො පනස්ස වණ්ණප්පකාසනත්ථං සබ්බමෙතං
ඔරපාරහෙදං සඬගහෙත්වා තත්ථ ඡන්දරාගප්පභානෙන “ජහාති ඔරපාර”න්ති
වුත්තං.

ඉදානි තස්සත්ථස්ස විභාවනත්ථාය උපමං ආහ “උරගො ජිණ්ණමිත්තවං
පුරාණ”න්ති. තත්ථ උරෙන ගච්ඡතිති උරගො, සප්පස්සෙනං අධිච්චනං. සො දුට්ඨො
කාමරූපී ච අකාමරූපී ච. කාමරූපීසි දුට්ඨො ජලජො ඵලජො ච. ජලජො ජලෙ එව
කාමරූපං ලභති, න ඵලෙ සඬබ්බපාලජාතකෙ (ජා. 2.17.143 ආදයො)
සඬබ්බපාලනාගරාජා විය. ඵලජො ඵලෙ එව, න ජලෙ. සො ජප්පරභාවෙන ජිණ්ණං,
විරකාලතාය පුරාණඤ්චාති සඬබ්බං ගතං තවං ජහන්තො චතුබ්බිධෙන ජහති සජාතියං.
ධීතො ජිගුච්ඡන්තො නිස්සාය ථාමෙනාති. සජාති නාම සප්පජාති දීඝත්තභාවො.
උරගා හි පඤ්චස්ස යානෙස්ස සජාතිං නාතිවත්තන්ති උපපත්තියං වුතියං.
විස්සට්ඨනිද්දොක්කමෙන සජාතියා මෙටුනපට්ඨෙවනෙ ජිණ්ණතවාපනයෙන වානි.
තස්මා යදා තවං ජහති, තදා සජාතියංයෙව යත්වා ජහති. සජාතියං ධීතොපි ච
ජිගුච්ඡන්තො ජහති. ජිගුච්ඡන්තො නාම යදා උපඬ්ඨිට්ඨානෙ මුත්තො හොති,
උපඬ්ඨිට්ඨානෙ අමුත්තො ඔලම්බති, තදා නං අට්ඨියන්තො ජහති, එවං
ජිගුච්ඡන්තොපි ච දණ්ඩන්තරං වා මූලන්තරං වා පාසාණන්තරං වා නිස්සාය ජහති.
නිස්සාය ජහන්තොපි ච ථාමං ජනෙත්වා උස්සාහං කරිත්වා වීරියෙන වඩ්ඤං
නඬගුට්ඨං කත්වා පස්සසන්තොව එණං කරිත්වා ජහති. එවං ජහිත්වා යෙනකාමං
පක්කමති.

එවමෙව අයම්පි භික්ඛු ඔරපාරං ජහිතුකාමො චතුබ්බිධෙන ජහති සජාතියං.
ධීතො ජිගුච්ඡන්තො නිස්සාය ථාමෙනාති. සජාති නාම භික්ඛුනො “අරියාය ජාතියා
ජාතො”ති (ම. නි. 2.351) වචනතො සීලං. තෙනෙවාහ “සීලෙ පතිට්ඨාය නරො
සපඤ්ඤො”ති (සං. නි. 1.23, 192). එවමෙතිස්සං සජාතියං ධීතො භික්ඛු තං
සකත්තභාවාදිහෙදං ඔරපාරං ජිණ්ණපුරාණත්තවමිච තං දුක්ඛං ජනෙත්තං තත්ථ
තත්ථ ආදීනවදස්සනෙන ජිගුච්ඡන්තො කල්‍යාණමිත්තෙ නිස්සාය
අධිමත්තසම්මාචායාමසඬබ්බාතං ථාමං ජනෙත්වා “දිවසං වඩ්ඤමෙන නිසප්පාය
ආචරණියෙහි ධම්මෙහි විත්තං පරිසොධෙති”ති (අ. නි. 3.16; 4.37) වුත්තනයෙන

රත්තින්දිවං ඡධා විහජිත්වා සටෙන්තො වායමන්තො උරගො විය වඩිකං නඩගුට්ඨං පල්ලඬිකං ආභුජිත්වා උරගො විය පස්සසන්තො අයම්පි අසිථිලපරක්කමත්තාය වායමන්තො උරගොව එණං කරිත්වා අයම්පි ඤාණවිජ්ජාරං ජනෙත්වා උරගොව තවං ඔරපාරං ජහති, ජහිත්වා ච උරගො විය ඔහිතතවො යෙනකාමං පක්කමති, අයම්පි ඔහිතභාරො අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුදිසං පක්කමතිති.

90. භවන්තිති ඉමිනා විරුළුහමුලෙ නිලභාවං ආපජ්ජිත්වා වඩ්ඪමානකෙ තරුණගව්ශෙ දස්සෙති. අහුචුන්ති ඉමිනා පන වඩ්ඪිත්වා යිතෙ මහන්තෙ රුක්ඛගව්ජාදිකෙ දස්සෙති. භවන්තිති ඉමස්ස විවරණං “ජායන්ති වඩ්ඪන්ති”ති, අහුචුන්ති ඉමස්ස “ජාතා වඩ්ඪිතා”ති. රාසිති සුද්ධට්ඨකධම්මසමුහො. භූතානන්ති තථාලද්ධසමඤ්ඤානං අට්ඨධම්මානං. “භූතානං ගාමො”ති චුත්තෙපි අවයවවිනිමුත්තස්ස සමුදායස්ස අභාවතො භූතසඤ්ඤිතා තෙයෙව තිණරුක්ඛලතාදයො ගය්හන්ති. “භූමියං පතිට්ඨහිත්වා හරිතභාවමාපන්නා රුක්ඛගව්ජාදයො දෙවතාහි පරිග්ගය්හන්ති, තස්මා භූතානං නිවාසට්ඨානත්තාය භූතානං ගාමො”තිපි වදන්ති. රුක්ඛාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන ඔසධිගව්ජලතාදයො වෙදිතබ්බා.

නනු ච රුක්ඛාදයො විත්තරහිතත්තාය න ජීවා, විත්තරහිතතා ච පරිජ්ජන්දාභාවතො ජින්නෙපි රුහනතො විසදිසජාතිකභාවතො චතුයොනිඅපරියාපන්නතො ච වෙදිතබ්බා, වුඩ්ඪි පන පවාලසිලාලවණානම්පි විජ්ජතිති න තෙසං ජීවභාවෙ කාරණං, විසයග්ගහණඤ්ච නෙසං පරිකප්පනාමත්තං සුපනං විය විඤ්චාදීනං, තථා දොහළාදයො, තත්ථ කස්මා භූතගාමස්ස ඡෙදනාදිපච්චයා පාවිත්තියං චුත්තන්ති? සමණසාරුප්පතො තංනිවාසසත්තානුරක්ඛණතො ච. තෙනෙවාහ “ජීවසඤ්ඤිතො හි මොසපුරිසා මනුස්සා රුක්ඛස්මි”න්තිආදි.

91. “මුලෙ ජායන්ති”තිආදීසු අත්ථො උපරි අත්තනා වුවිචමානප්පකාරෙන සිහලට්ඨකථායං චුත්තොති ආහ “එවං සන්තෙපි...පෙ.... න සමෙන්නි”ති. විජාත-සද්දො ඉධ වි-සද්දලොපං කත්වා නිද්දිට්ඨොති ආහ “විජාතානි”ති. විජාත-සද්දො ච “විජාතා ඉත්ථි”තිආදීසු විය පසුතවවනොති ආහ “පසුතානි”ති. පසුති ච නාමෙත්ථ නිබ්බත්තපණ්ණමුලතාති ආහ “නිබ්බත්තපණ්ණමුලානි”ති. ඉමිනා ඉමං දීපෙති “නිබ්බත්තපණ්ණමුලානි බිජානි භූතගාමසඩ්ඨමෙව ගව්ජන්ති, තෙසු ච වත්තමානො බිජජාත-සද්දො රුළුභිවසෙන රුක්ඛාදීසුපි වත්තති”ති. පුරිමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ පන බිජෙහි ජාතානං රුක්ඛලතාදීනංයෙව භූතගාමතා චුත්තා.

තානි දස්සෙන්නොති තානි බිජානි දස්සෙන්නො. මුලබිජන්තිආදීසු මුලමෙව බිජං මුලබිජං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. එච්චබිජන්ති පබ්බතං. පච්චයන්තරසමවායෙ සදිසඵලප්පත්තියා විසෙසකාරණභාවතො විරුහනසමත්ථෙ සාරඵලෙ නිරුළුහො බිජ-සද්දො. තදත්ථසංසිද්ධියා මුලාදීසුපි කෙසුපි පවත්තතිති මුලාදිතො නිවත්තනත්ථං එකෙන බිජසද්දෙන විසෙසෙත්වා චුත්තං “බිජබිජ”න්ති “රූපරූපං,

දුක්බදුක්බ්”න්ති ව යථා. බීජතො නිබ්බත්තෙන බීජං දස්සිතන්ති කාරියොපචාරෙන කාරණං දස්සිතන්ති දීපෙති.

92. බීජෙ බීජසඤ්ඤිති එත්ථ කාරණුපචාරෙන කාරියං වුත්තන්ති දස්සෙන්තො “තත්ථ යථා”ති ආදිමාහ. භූතගාමපරිමොචනං කත්වාති භූතගාමතො මොචෙත්වා, වියොජෙත්වාති අත්ථො. යං බීජං භූතගාමො නාම භොතිති බීජානි ව තානි ජාතානි වාති වුත්තමත්ථං සන්ධාය වදති. තත්ථ යං බීජන්ති යං නිබ්බත්තපණ්ණමුලං බීජං. තස්මිං බීජෙති තස්මිං භූතගාමසඤ්ඤිතෙ බීජෙ. එත්ථ ව බීජජාත-සද්දස්ස විය රුළුභිවසෙන රුක්ඛාදීසු බීජ-සද්දස්සපි පවත්ති වෙදිතබ්බා. යථාරුතන්ති යථාපාළි.

යත්ථ කත්ථවීති මූලෙ අග්ගෙ මජ්ඣිමෙකෙ වා. සඤ්චිච්ච උක්ඛිපිතුං න වට්ටතිති එත්ථ සචෙපි සරීරෙ ලග්ගහාවං ජානන්තොව උදකතො උට්ඨහති, “තං උද්ධරිස්සාමි”ති සඤ්ඤාය අභාවතො වට්ටති. උප්පාටිතානීති උද්ධොති. බීජගාමෙ සඬගහං ගච්ඡන්තිති භූතගාමතො පරිමොචිතත්තා වුත්තං. අනන්තක-ග්ගහණෙන සාසපමත්තිකා ගහිතා. නාමඤ්ඤෙන තස්සා සෙවාලජාතියා. මූලපණ්ණානං අසම්පුණ්ණත්තා “අසම්පුණ්ණභූතගාමො නාමා”ති වුත්තං. අභූතගාමමූලත්තාති එත්ථ භූතගාමො මූලං කාරණං එතස්සාති භූතගාමමූලො, භූතගාමස්ස වා මූලං කාරණන්ති භූතගාමමූලං. බීජගාමො හි නාම භූතගාමතො සම්භවති, භූතගාමස්ස ව කාරණං භොති, අයං පන තාදිසො න භොතිති “අභූතගාමමූලත්තා”ති වුත්තං. තත්ථවකත්තා වුත්තං “සො බීජගාමෙන සඬගහිතො”ති. ඉදඤ්ච “අභූතගාමමූලත්තා”ති එත්ථ පයමං වුත්තඅත්ථසම්භවතො වුත්තං. කිඤ්චාපි හි තාලනාලිකෙරාදීනං බාණු උද්ධං අවඬ්ඨනතො භූතගාමස්ස කාරණං න භොති, තථාපි භූතගාමසඬ්ඛ්‍යපගනනිබ්බත්තපණ්ණමුලබීජතො සම්භූතත්තා භූතගාමතො උප්පන්නො නාම භොතිති බීජගාමෙන සඬගහං ගච්ඡති.

“අඬකුරෙ හරිතෙ”ති වත්වා තමෙව විහාවෙති “නීලපණ්ණවණ්ණෙ ජාතෙ”ති, නීලපණ්ණස්ස වණ්ණසදිසෙ වණ්ණෙ ජාතෙති අත්ථො. “නීලවණ්ණෙ ජාතෙ”ති වා පාඨො ගහෙතබ්බො. අමූලකභූතගාමෙ සඬගහං ගච්ඡන්ති නාලිකෙරස්ස ආවෙණිකං කත්වා වදති. “පානීයසටාදීනං බහි සෙවාලො උදකෙ අට්ඨිතත්තා බීජගාමානුලොමත්තා ව දුක්කට්ඨත්ථු”ති වදන්ති. කණ්ණකම්පි අබ්බොහාරිකමෙවාති නීලවණ්ණම්පි අබ්බොහාරිකමෙව. සෙලෙයාසකං නාම සිලාය සම්භූතා එකා සුගන්ධජාති. “රුක්ඛත්තවං විකොපෙතිති වුත්තත්තා රුක්ඛෙ ජාතං යං කිඤ්ච ඡත්තකං රුක්ඛත්තවං අවිකොපෙත්වා මත්ථකතො ඡන්දිත්වා ගහෙතුං වට්ටති”ති වදන්ති. රුක්ඛතො මුච්චිත්වා තිට්ඨන්ති එත්ථ “යදිපි කිඤ්චිමත්තං රුක්ඛෙ අල්ලිනා හුත්වා තිට්ඨති, රුක්ඛතො ගය්හමානො පන රුක්ඛච්ඡවිං න විකොපෙති, වට්ටති”ති වදන්ති. අල්ලරුක්ඛතො න වට්ටතිති එත්ථාපි රුක්ඛත්තවං අවිකොපෙත්වා මත්ථකතො තච්ඡෙත්වා ගහෙතුං වට්ටතිති වෙදිතබ්බං. හත්ථකුක්කුච්චෙනාති හත්ථානං අසංයතභාවෙන, හත්ථවාපල්ලෙනාති වුත්තං භොති. පානීයං න වාසෙතබ්බන්ති ඉදං අත්තතො අත්ථාය නාමිතං සන්ධාය වුත්තං. කෙවලං අනුපසම්පන්නස්ස අත්ථාය නාමිතෙ පන පච්ඡා තතො ලහිත්වා න

වාසෙනබ්බන්ති නත්ථි. “යෙසං රුක්ඛානං සාඛා රුහතීති චුත්තත්තා යෙසං සාඛා න රුහති, තත්ථ කප්පියකරණකිච්චං නත්ථි” ති වදන්ති.

93. පඤ්චහි සමණකප්පෙහීති පඤ්චහි සමණවොහාරෙහි. කිඤ්චාපි හි ඛිජානං අග්ගිනා පුට්ඨමත්තෙන නබාදීහි විලිඛනමත්තෙන ච අවිරුළුහිධම්මතා න හොති, තථාපි එවං කතෙයෙව සමණානං කප්පතීති අග්ගිපරිජිතාදයො සමණවොහාරා නාම ජාතා, තස්මා තෙහි සමණවොහාරෙහි කරණභූතෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතුං අනුජානාමීති අධිජ්ජායො. අඛිජනිබ්බට්ටඛිජානිපි සමණානං කප්පන්තීති පඤ්ඤත්තපණ්ණත්තිභාවතො සමණවොහාරාඉච්චෙව සඬ්ඛං ගතාති. අථ වා අග්ගිපරිජිතාදිනං පඤ්චන්තං කප්පියභාවතොයෙව පඤ්චහි සමණකප්පියභාවසඬ්ඛාතෙහි කාරණෙහි ඵලං පරිභුඤ්ජිතුං අනුජානාමීති එවමෙත්ථ අධිජ්ජායො වෙදිතබ්බො. අග්ගිපරිජිතන්තිආදීසු “පරිචිත”න්තිපි පටන්ති. අඛිජං නාම තරුණමිබ්ඵලාදි. නිබ්බට්ටඛිජං නාම අමිබ්භසාදි, යං ඛිජං නිබ්බට්ටෙන්වා විසුං කත්වා පරිභුඤ්ජිතුං සක්කා හොති. “කප්පිය”න්ති වත්වාච කාතබ්බන්ති යො කප්පියං කරොති, තෙන කත්තබ්බාකාරස්සෙව චුත්තත්තා භික්ඛුනා අචුත්තෙපි කාතුං වට්ටතීති න ගභෙනබ්බං. පුන “කප්පියං කාරෙතබ්බ”න්ති කාරාපනස්ස පට්ඨමෙව කථිතත්තා භික්ඛුනා “කප්පියං කරොහී”ති චුත්තෙයෙව අනුපසම්පන්නෙන “කප්පිය”න්ති වත්වා අග්ගිපරිජිතාදි කාතබ්බන්ති ගභෙනබ්බං. “කප්පියන්ති වචනං පන යාය කායවි භාසාය වත්තුං වට්ටතී”ති වදන්ති. “කප්පියන්ති වත්වාච කාතබ්බ”න්ති වචනතො පට්ඨමං “කප්පිය”න්ති වත්වා පච්ඡා අග්ගිආදිනා ඵ්ඝනාදි කාතබ්බන්ති වෙදිතබ්බං. “පට්ඨමං අග්ගිං නික්ඛිපිත්වා නබාදිනා වා විජ්ඣිත්වා තං අනුද්ධරිත්වාච ‘කප්පිය’න්ති වත්තුමපි වට්ටතී”ති වදන්ති.

එකස්මිං ඛිජෙ වාතිආදීසු “එකංයෙව කාරෙමීති අධිජ්ජායෙ සතිපි එකාබද්ධත්තා සබ්බං කතමෙව හොති”ති වදන්ති. දාරුං විජ්ඣාතීති එත්ථ “ජානිත්වාපි විජ්ඣාති වා විජ්ඣාපෙති වා, වට්ටතියෙවා”ති වදන්ති. භත්තසිත්ථෙව විජ්ඣාතීති එත්ථාපි එසෙව නයො. “තං විජ්ඣාති, න වට්ටතීති රජ්ජුආදිනං භාජනගතිකත්තා”ති වදන්ති. මරිවපක්කාදීහි මිස්සෙත්වාති එත්ථ භත්තසිත්ථසම්බන්ධවසෙන එකාබද්ධතා වෙදිතබ්බා, න ඵලානංයෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධවසෙන. භිත්දාපෙත්වා කප්පියං කාරාපෙතබ්බන්ති ඛිජතො මුත්තස්ස කට්ඨාසස්ස භාජනගතිකත්තා චුත්තං.

නික්ඛාමෙතුන්ති තං භික්ඛුං නික්ඛාමෙතුං. “සචෙ එතස්ස අනුලොම”න්ති සෙනාසනරක්ඛණත්ථාය අනුඤ්ඤාතමපි පටග්ගිදානාදිං අත්තනාපි කාතුං වට්ටතීති එත්තකෙනෙව ඉදම්පි එතස්ස අනුලොමන්ති එවමධිජ්ජායො සියා. පටග්ගිදානං පරිත්තකරණඤ්ච අත්තනො පරස්ස වා සෙනාසනරක්ඛණත්ථාය වට්ටතියෙව. තස්මා සචෙ තස්ස සුත්තස්ස එතං අනුලොමං සියා, අත්තනො න වට්ටති, අඤ්ඤස්ස වට්ටතීති අයං විසෙසො කුතො ලබ්භතීති ආහ “අත්තනො න වට්ටති...පෙ.... න සක්කා ලද්ධු”න්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. භූතගාමො, භූතගාමසඤ්ඤිතා, විකොපනං වා විකොපාපනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඬගාති.

භූතගාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

94-98. දුතියෙ අඤ්ඤං වචනන්ති යං වොදකෙන වුදිතකස්ස

දොසච්ඡාවනවචනං වුත්තං, තං තතො අඤ්ඤෙනෙව වචනෙන පටිවරති. අථ වා අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරතීති අඤ්ඤෙන කාරණෙන අඤ්ඤං කාරණං පටිවරතීති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො, යං වොදකෙන වුදිතකස්ස දොසච්ඡාවනකාරණං වුත්තං, තතො අඤ්ඤෙන වොදනාය අමුලකභාවදිපකෙන කාරණෙන පටිවරතීති වුත්තං හොති. පටිවරතීති ච පටිච්ඡාදනවසෙන චරති, පචත්තතීති අත්ථො. පටිච්ඡාදනත්ථො එව වා චරති-සද්දො අනෙකත්ථත්තා ධාතුනං. තෙනාහ “පටිච්ඡාදෙති”ති. කො ආපන්නොතිආදීනා පාළියං වොදනං අවිස්සජ්ජෙත්වා වික්ඛෙපාපජ්ජනවසෙන අඤ්ඤෙන අඤ්ඤං පටිවරණං දස්සිතං. අපරමිපි පන වොදනං විස්සජ්ජෙත්වා බහිද්ධා කථාඅපනාමවසෙන පචත්තං පාළිමුත්තකං අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණං වෙදිතබ්බං. “ඉත්ථන්තාමං ආපත්තිං ආපන්නොසී”ති පුට්ඨො “පාටලිපුත්තං ගතොමිහී”ති වත්වා පුන “න තව පාටලිපුත්තගමනං පුච්ඡාම, ආපත්තිං පුච්ඡාමා”ති වුත්තෙ “තතො රාජගහං ගතොමිහී”ති වත්වා “රාජගහං වා යාහි බ්‍රාහ්මණගහං වා, ආපත්තිං ආපන්නොසී”ති වුත්තෙ “තත්ථ මෙ සුකරමංසං ලද්ධ”න්තිආදීනි වත්වා කථං බහිද්ධා වික්ඛිපන්නොපි හි “අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරති”චචෙව සඬ්ඛං ගච්ඡති.

යදෙනං අඤ්ඤෙන අඤ්ඤං පටිවරණවසෙන පචත්තවචනං, තදෙව පුච්ඡිතමත්ථං යපෙත්වා අඤ්ඤං වදන්ති අඤ්ඤවාදකන්ති ආහ “අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණස්සෙතං නාම”න්ති. තුණ්හිභූතස්සෙතං නාමන්ති තුණ්හිභාවස්සෙතං නාමං, අයමෙව වා පාඨො. අඤ්ඤවාදකං ආරොපෙතුති අඤ්ඤවාදකකම්මං ආරොපෙතු, අඤ්ඤවාදකත්තං වා ඉදානි කරියමානෙන කම්මෙන ආරොපෙතුති අත්ථො. විභෙසකං ආරොපෙතුති එත්ථාපි විභෙසකකම්මං විභෙසකභාවං වා ආරොපෙතුති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

අනාරොපිතෙ අඤ්ඤවාදකෙ වුත්තදුක්කටං පාළියං

ආගතඅඤ්ඤෙනඤ්ඤංපටිවරණවසෙන යුජ්ජති. අට්ඨකථායං ආගතෙන පන පාළිමුත්තකඅඤ්ඤෙනඤ්ඤංපටිවරණවසෙන අනාරොපිතෙ අඤ්ඤවාදකෙ මුසාවාදෙන පාවිත්තියං, ආරොපිතෙ ඉමිනාව පාවිත්තියන්ති වෙදිතබ්බං. කෙච්චි පන “ආරොපිතෙ අඤ්ඤවාදකෙ මුසාවාදෙන ඉමිනා ච පාවිත්තියද්වයං හොති”ති වදන්ති, තං වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. යා සා ආදිකම්මිකස්ස අනාපත්ති වුත්තා, සාපි පාළියං ආගතඅඤ්ඤෙනඤ්ඤංපටිවරණවසෙන වුත්තාති දට්ඨබ්බො, ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්තිදස්සනත්ථං වා. සෙසං උත්තානමෙව. ධම්මකම්මෙන ආරොපිතතා, ආපත්තියා වා වත්ථුනා වා අනුයුඤ්ඡියමානතා, ඡාදෙතුකාමතාය අඤ්ඤෙනඤ්ඤං පටිවරණං වා තුණ්හිභාවො වාති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගානි.

අඤ්ඤවාදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උප්ඤාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා

103. තතියෙ ධාතුපාඨෙ කෙ-සද්දො චිත්තායං පඨිතොති ආහ “ලාමකතො වා චිත්තාපෙත්ති”තිආදි. අයමෙව ච අනෙකත්ථත්තා ධාතුනං ඔලොකනත්ථොපි හොතීති දට්ඨබ්බං. “අක්ඛරාය වාවෙති”තිආදිසු (පාචි. 46) විය “ඡන්දායා”ති ලිඛිතවිපල්ලාසවසෙන චුත්තත්ති ආහ “ඡන්දෙනා”ති.

105. යෙන වචනෙනාති යෙන “ඡන්දාය ඉත්ථත්තාමො ඉදං නාම කරොති”තිආදිවචනෙන. යෙන ච ඛියාන්තීති යෙන “ඡන්දාය ඉත්ථත්තාමො”තිආදිවචනෙන තත්ථ තත්ථ භික්ඛුනං සවනුපවාලෙ යත්වා අවණ්ණං පකාසෙත්ති.

106. අඤ්ඤං අනුපසම්පන්නං උප්ඤාපෙතීති අඤ්ඤෙන අනුපසම්පන්නෙන උප්ඤාපෙති. තස්ස වා තං සන්තිකෙ ඛියාතීති තස්ස අනුපසම්පන්නස්ස සන්තිකෙ තං සඬ්ඝෙන සම්මතං උපසම්පන්නං ඛියාති, අවණ්ණං වදන්තො වා පකාසෙති. අනුපසම්පන්නං සඬ්ඝෙන සම්මතත්ති එත්ථ සම්මතපුබ්බො සම්මතොති චුත්තො. තෙනාහ “කිඤ්චාපි”තිආදි. යස්මා උප්ඤාපනං ඛියානඤ්ච මුසාවාදවසෙනෙව පවත්තං, තස්මා ආදිකම්මිකස්ස අනාපත්තීති පාවිත්තියට්ඨානෙ දුක්කට්ඨානෙ ච ඉමිනාව අනාපත්තිදස්සනත්ථං චුත්තත්ති ගහෙතබ්බං. එවඤ්ච කත්වා උප්ඤාපෙත්තස්ස ඛියාන්තස්ස ච එකක්ඛණෙ ද්වෙ ද්වෙ ආපත්තියො හොන්තීති ආපන්නං. අථ වා ඊදිසං සික්ඛාපදං මුසාවාදතො පයමං පඤ්ඤත්තත්ති ගහෙතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ධම්මකම්මෙන සම්මතතා, උපසම්පන්නතා, අගතිගමනාහාවො, තස්ස අවණ්ණකාමතා, යස්ස සන්තිකෙ වදති, තස්ස උපසම්පන්නතා, උප්ඤාපනං වා ඛියානං වාති ඉමානි පනෙත්ථ ඡ අඬ්ගානි.

උප්ඤාපනකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පයමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

108-110. චතුත්ථෙ භිමවස්සෙනාති භිමමෙව චුත්තං. අපඤ්ඤාතෙති අප්පතීතෙ, අප්පසිද්ධෙති අත්ථො. “මණ්ඩපෙ වා රුක්ඛමුලෙ වාති වචනතො විට්ඨගණෙපි නික්ඛිපිතුං වට්ඨති”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. ගොවරජ්ජසුතාති ගොවරට්ඨානං පටිපන්නා. “අට්ඨ මාසෙ”ති ඉමිනා වස්සානං වාතුමාසං වෙපි දෙවො න වස්සති, පටික්ඛිත්තමෙවාති ආහ “අට්ඨ මාසෙති වචනතො...පෙ.... නික්ඛිපිතුං න වට්ඨතියෙවා”ති. තත්ථ වත්තාරො මාසෙති වස්සානස්ස වත්තාරො මාසෙ. අවස්සිකසඬ්ඝකෙතෙති ඉමිනා අනුඤ්ඤාතෙපි අට්ඨ මාසෙ යත්ථ හෙමන්තෙ දෙවො වස්සති, තත්ථ අපරෙපි වත්තාරො මාසා පටික්ඛිත්තාති ආහ “අවස්සිකසඬ්ඝකෙතෙති වචනතො”තිආදි. ඉමිනා ඉමං දීපෙති “යස්මිං දෙසෙ හෙමන්තෙ දෙවො වස්සති, තත්ථ අට්ඨ මාසෙ පටික්ඛිපිත්වා වත්තාරො මාසා අනුඤ්ඤාතා. යත්ථ පන

වස්සානෙයෙව වස්සති, තත්ථ චත්තාරො මාසෙ පටික්ඛිපිත්වා අට්ඨ මාසා අනුඤ්ඤාතා”ති.

ඉමිනාව නයෙන මජ්ඣිමපදෙසෙ යත්ථ හෙමන්තෙ හිමවස්සං වස්සති, තත්ථාපි අට්ඨෙව මාසා පටික්ඛිත්තාති වෙදිතඛිබ්බා. තස්මා වස්සානකාලෙ පකතිඅජ්ඣෙකාසෙ ඔවස්සකමණ්ඩපෙ රුක්ඛමුලෙ ච සන්ථරිතුං න වට්ඨති, හෙමන්තකාලෙ පකතිඅජ්ඣෙකාසෙ ඔවස්සකමණ්ඩපාදීසුපි වට්ඨති. තඤ්ච බො යත්ථ හිමවස්සෙන සෙනාසනං න තෙමති, ගිම්හකාලෙපි පකතිඅජ්ඣෙකාසාදීසු වට්ඨතියෙව, තඤ්ච බො අකාලමෙඝාදස්සනෙ, කාකාදීනං නිබද්ධවාසරුක්ඛමුලෙ පන කදාවිපි න වට්ඨති ඵලමෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතඛිබ්බො.

ඉමඤ්ච පන අත්ථවිසෙසං ගහෙත්වා භගවතා පයමමෙව සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තන්ති විසුං අනුපඤ්ඤත්ති න චුත්තා. තෙනෙව හි මාතිකාට්ඨකථායං (කථිබ්බා. අට්ඨ. පයමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා) චුත්තං “ඉති යත්ථ ච යදා ච සන්ථරිතුං න වට්ඨති, තං සඛිබ්බිම අජ්ඣෙකාසසඛිබ්බමෙව ගත”න්ති. අථ චා අවිසෙසෙන අජ්ඣෙකාසෙ සන්ථරණසන්ථරාපනාති පටික්ඛිපිත්වා “ඊදිසෙ කාලෙ ඊදිසෙ ච පදෙසෙ යපෙථා”ති අනුජානනමත්තෙනෙව අලන්ති න සික්ඛාපදෙ විසුං අනුපඤ්ඤත්ති උද්ධටාති වෙදිතඛිබ්බා. පරිවාරෙ (පරි. 65-67) පන ඉමස්සෙව සික්ඛාපදස්ස අනුරූපවසෙන පඤ්ඤත්තන්තා “ඵකා අනුපඤ්ඤත්ති”ති චුත්තං.

නවවාසිමො සීසං න නස්සතිති ආහ “නවවාසිමො වා”ති. ඔනද්ධකොති වම්මෙන ඔනද්ධො. උක්කට්ඨඅඛිභොකාසිකොති ඉදං තස්ස පරිචිතක්කදස්සනමත්තං, උක්කට්ඨඅඛිභොකාසිකස්ස පන චීවරකුටි න වට්ඨති නත්ථි. කායානුගතිකත්තාති භික්ඛුනො තත්ථෙව සන්තිහිතභාවං සන්ධාය චුත්තං. ඉමිනා ච තස්මිංයෙව කාලෙ අනාපත්ති චුත්තා, චීවරකුටිනො නික්ඛමිත්වා පන අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්ස පිණ්ඩාය පවිසන්තස්සපි ආපත්තියෙව. “යස්මා පන දායකෙහි දානකාලෙයෙව සහස්සග්ගනකම්පි කම්බලං ‘පාදපුඤ්ජනිං කත්වා පරිභුඤ්ජ්ජා’ති දින්නං තථෙව පරිභුඤ්ජිතුං වට්ඨති, තස්මා ‘ඉමං මඤ්චපීයාදිසෙනාසනං අඛිභොකාසෙපි යථාසුඛං පරිභුඤ්ජ්ජා’ති දායකෙහි දින්නං වෙ, සඛිබ්බමිම්පි කාලෙ අඛිභොකාසෙ නික්ඛිපිතුං වට්ඨති”ති වදන්ති. පෙසෙත්වා ගන්තඛිබ්බන්ති ඵත්ථ “යො භික්ඛු ඉමං යානං ආගන්ත්වා වසති, තස්ස දෙථා”ති වත්වා පෙසෙතඛිබ්බං.

වලාභකානං අනුට්ඨිතභාවං සල්ලක්ඛෙත්වාති ඉමිනා ච ගිම්හානෙපි මෙසෙ උට්ඨිතෙ මඤ්චපීයාදිං යංකිඤ්චි සෙනාසනං අජ්ඣෙකාසෙ නික්ඛිපිතුං න වට්ඨති දීපිතන්ති වෙදිතඛිබ්බං. “පාදට්ඨානාහිමුඛාති නිසීදන්තානං පාදපතනට්ඨානාහිමුඛ”න්ති කෙවි. “සම්මජ්ජන්තස්ස පාදට්ඨානාහිමුඛ”න්ති අපරෙ. “ඛති වාලුකාය අගමනානිමිත්තං පාදට්ඨානාහිමුඛා වාලිකා හරිතඛිබ්බාති චුත්ත”න්ති ඵකෙ. කචචරං භත්ථෙහි ගහෙත්වා ඛති ජට්ඨෙතඛිබ්බන්ති ඉමිනා කචචරං ජඩ්ඛෙස්සාමිති වාලිකා න ජඩ්ඛෙතඛිබ්බාති දීපෙති.

111. අන්තො සංවෙයෙත්වා බද්ධන්ති ඵරකපත්තාදීහි වෙණිං කත්වා තාය වෙණියා උභොසු පස්සෙසු විත්ථතට්ඨානෙසු බහුං වෙයෙත්වා තතො පට්ඨාය යාව මජ්ඣට්ඨානං, තාව අන්තො ආකඨ්ඨනවසෙන වෙයෙත්වා මජ්ඣෙ සඨබ්බිත්වා තිරියං තත්ථ තත්ථ ඛන්ධිත්වා කතං. කප්පං ලභිත්වාහි ගච්ඡන්ති චුත්තවචනෙන කප්පං ලභිත්වා. ථෙරස්ස හි ආණන්තියා ගච්ඡන්තස්ස අනාපත්ති. පුරිමනෙයෙනෙවාහි “නිසිදිත්වා සයං ගච්ඡන්තො” තිආදිනා පුබ්බෙ චුත්තනෙයෙනෙව. අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්ති තං මග්ගං අතික්කමිත්වා අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡති. ලෙඨ්ඨපාතුපචාරතො බහි යිතත්තා “පාදුද්ධාරොත කාරොතබ්බො” ති චුත්තං, අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්තස්ස පට්ඨපාදුද්ධාරො දුක්කට්ඨං, දුතියපාදුද්ධාරො පාචිත්තියන්ති අත්ථො. පාකතිකං අකත්වාහි අප්පට්ඨාමෙත්වා. අන්තරසන්තිපාතෙති අන්තරන්තරා සන්තිපාතෙ.

ආවාසිකානංයෙව පලිබොධොති ඵත්ථ ආගන්තුකෙහි ආගන්ත්වා කිඤ්චි අවත්වා තත්ථ නිසින්නෙපි ආවාසිකානංයෙව පලිබොධොති අධිප්පායො. මහාපච්චරිවාදෙ පන “අඤ්ඤෙසු ආගන්ත්වා නිසින්නෙසු” ති ඉදං අම්භාකන්ති වත්වා වා අවත්වා වා නිසින්නෙසුති අධිප්පායො. මහාඅට්ඨකථාවාදෙ “ආපත්ති” ති පාචිත්තියමෙව චුත්තං. මහාපච්චරියං පන සන්ථරණසන්ථරාපනෙ සති පාචිත්තියෙන හවිතබ්බන්ති අනාණන්තියා පඤ්ඤත්තත්තා දුක්කට්ඨං චුත්තං. “ඉදං උස්සාරකස්ස, ඉදං ධම්මකථිකස්සා” ති විසුං පඤ්ඤත්තත්තා අනාණන්තියා පඤ්ඤත්තෙපි පාචිත්තියෙනෙව හවිතබ්බන්ති අධිප්පායෙන “තස්මිං ආගන්ත්වා නිසින්නෙ තස්ස පලිබොධො” ති චුත්තං. කෙච් පන වදන්ති “අනාණන්තියා පඤ්ඤත්තෙපි ධම්මකථිකස්ස අනුට්ඨාපනීයත්තා පාචිත්තියෙන හවිතබ්බං, ආගන්තුකස්ස පන පච්ඡා ආගතෙහි වුඨ්ඨතරෙහි උට්ඨාපෙනබ්බන්තා දුක්කට්ඨං චුත්ත” ති.

112. භූමියං අත්ථරිතබ්බාති විමිලිකාය සති තස්සා උපරි, අසති සුද්ධභූමියං අත්ථරිතබ්බා. සීහවම්මාදීනං පරිහරණෙයෙව පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බොති ඉමිනා –

“න, භික්ඛවෙ, මහාවම්මානි ධාරොතබ්බානි සීහවම්මං බ්‍යග්ගවම්මං දීපිවම්මං, යො ධාරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කට්ඨස්සා” ති (මහාව. 255) –

ඵචං චුත්තාය ඛන්ධකපාළියා අධිප්පායං විභාවෙති. ඉදං චුත්තං හොති – “අන්තොපි මඤ්චෙ පඤ්ඤත්තානි හොන්ති, බහිපි මඤ්චෙ පඤ්ඤත්තානි හොන්ති” ති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා මඤ්චපියෙසු අත්ථරිත්වා පරිභොගොයෙව පටික්ඛිත්තො, භූමත්ථරණවසෙන පරිභොගො පන අප්පටික්ඛිත්තොති. යදි ඵචං “පරිහරණෙයෙව පටික්ඛෙපො” ති ඉදං කස්මා චුත්තන්ති? යථා “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සබ්බං පාසාදපරිභොග” ති (චූළව. 320) වචනතො පුග්ගලිකෙපි සෙනාසනෙ සෙනාසනපරිභොගවසෙන නියමිතං සුවණ්ණසට්ඨකං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ඨමානම්පි කෙවලං අත්තනො සන්තකං කත්වා පරිභුඤ්ජිතුං න වට්ඨති, ඵචමිදං භූමත්ථරණවසෙන පරිභුඤ්ජියමානම්පි අත්තනො සන්තකං කත්වා තං තං විහාරං

හරිත්වා පරිභ්‍රාමයකි. න වට්ටනිති දස්සනත්ථං. “පරිභ්‍රාමයෙව පටික්ඛෙපො වෙදිතබ්බො”ති වුත්තං. දාරුමයපීඨන්ති ඵලකමයමෙව පීඨං වුත්තං. පාදකථලිකන්ති අධ්‍යාපනපාද්‍යපනකං. අජ්ඣාතාසෙ රජනං පච්ඡන්ති...පෙ.... පටිසාමෙතබ්බන්ති ඵත්ථ ථෙවෙ අසති රජනකම්මෙ නිට්ඨිතෙ පටිසාමෙතබ්බං.

113. “භික්ඛු වා සාමණෙරො වා ආරාමිකො වා ලජ්ජී භොතිති වුත්තත්තා අලජ්ජීං ආපුච්ඡන්ති ගන්තුං න වට්ටනිති”ති වදන්ති. ඔතාපෙන්නො ගච්ඡන්ති ඵත්ථ “කිඤ්චාපි ‘ඵත්තකං දුරං ගන්තබ්බං’න්ති පරිච්ඡෙදො නත්ථී, තථාපි ලෙඩ්ඛුපාතං අතික්කම්ම නාතිදුරං ගන්තබ්බං”න්ති වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. මඤ්චාදීනං සඛිසිකතා, වුත්තලක්ඛණෙ දෙසෙ සන්ථරණං වා සන්ථරාපනං වා, අපලිබ්බද්ධතා, ආපදාය අභාවො, ලෙඩ්ඛුපාතාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඩ්ඨානි.

මානිකාට්ඨකථායං (කඩ්ඩා. අට්ඨ. පට්ඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා) පන අනාපුච්ඡං වා ගච්ඡෙය්‍යාති ඵත්ථ “යො භික්ඛු වා සාමණෙරො වා ආරාමිකො වා ලජ්ජී භොති, අත්තනො පලිබ්බොධං විය මඤ්ඤති, තථාරූපං අනාපුච්ඡන්ති තං සෙනාසනං තස්ස අනියායාතෙත්වා නිරපෙක්ඛො ගච්ඡති, ථාමමජ්ඣමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඛුපාතං අතික්කමෙය්‍ය, එකෙන පාදෙන ලෙඩ්ඛුපාතාතික්කමෙ දුක්කට්ඨං, දුතියපාදාතික්කමෙ පාචිත්තිය”න්ති වත්වා අඩ්ඨගෙසුපි නිරපෙක්ඛතාය සද්ධිං ඡ අඩ්ඨානි වුත්තානි. පාළියං පන අට්ඨකථායඤ්ච “නිරපෙක්ඛො ගච්ඡති”ති අයං විසෙසො න දිස්සති. “ඔතාපෙන්නො ගච්ඡති”ති ච ඔතාපනවිසයෙ ඵච සාපෙක්ඛගමනෙ අනාපත්ති වුත්තා. යදි අඤ්ඤත්ථාපි සාපෙක්ඛගමනෙ අනාපත්ති සියා, “අනාපත්ති සාපෙක්ඛො ගච්ඡති”ති අවිසෙසෙන වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තස්මා විමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බන්ති.

පට්ඨමසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

116. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදෙ ඵත්තකමෙව වුත්තන්ති අට්ඨකථාසු වුත්තං. “ඉදඤ්ච අට්ඨකථාසු තථාවුත්තභාවදස්සනත්ථං වුත්තං, අඤ්ඤම්පි තාදිසං මඤ්චපීඨෙසු අත්ථරිතං පච්චත්ථරණමෙවා”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. මානිකාට්ඨකථායං පන “පච්චත්ථරණං නාම පාවාරො කොජචොති ඵත්තකමෙවා”ති නියමෙත්වා වුත්තං, තස්මා ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං ඉමිනා න සමෙති, විමංසිත්වා ගහෙතබ්බං. සෙනාසනතොති සබ්බපච්ඡිමසෙනාසනතො. යො කොචීති තස්ස ඤාතකො වා අඤ්ඤාතකො වා යො කොචි.

117. පරිවෙණන්ති එකෙකස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපබ්බන්තරං. කුරුන්දට්ඨකථායං වුත්තමෙවත්ථං සවිසෙසං කත්වා දස්සෙතුං “කිඤ්චාපි වුත්තො”තිආදි ආරද්ධං. “අපරිච්ඡන්තෙ මණ්ඩපෙ”ති විසුං යොපෙතබ්බං.

තෙතෙව මානිකාට්ඨකථායං (කඩබා. අට්ඨ. දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා)
 “අපරිච්ඡන්තමණ්ඩපෙ වා පරිච්ඡන්තෙ වාපි බහුතං සන්තිපාතභූතෙ”ති වුත්තං.
 භොජනසාලායම්පි අයං විසෙසො ලබ්භතියෙව. වත්තබ්බං නත්ථීති විසෙසෙත්වා
 කිඤ්චි වත්තබ්බං නත්ථී. පලුප්පතීති විනස්සති. නස්සෙය්‍යාති වොරාදිහි
 විනස්සෙය්‍යා.

118. යෙන මඤ්චං වා පීයං වා විනන්ති, තං මඤ්චපීයකවානං.

සිලුවිවයලෙණන්ති සිලුවිවයෙ ලෙණං, පබ්බතගුහාති අත්ථො. “සෙනාසනං
 උපවිකාහි බායිත”න්ති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං පඤ්ඤත්තත්තා වත්ථුඅනුරූපවසෙන
 අට්ඨකථායං උපවිකාසඛිකාය අභාවෙ අනාපත්ති වුත්තා. වත්තක්ඛන්ධකෙ
 ගමිකවත්තං පඤ්ඤපෙත්තෙන “සෙනාසනං ආපුච්ඡිතබ්බ”න්ති වුත්තත්තා
 කෙවලං ඉතිකත්තබ්බාකාරමත්තදස්සනත්ථං “ආපුච්ඡනං පන වත්ත”න්ති වුත්තං,
 න පන වත්තභෙදෙන දුක්ඛටන්ති දස්සනත්ථං. තෙතෙව අන්ධකට්ඨකථායං
 “සෙනාසනං ආපුච්ඡිතබ්බ”න්ති එත්ථ “යං පාසාණපිට්ඨියං වා පාසාණත්ථම්භෙසු
 වා කතසෙනාසනං යත්ථ උපවිකා නාරොහන්ති, තං අනාපුච්ඡන්තස්සපි
 අනාපත්ති”ති වක්ඛති, තස්මා යං වුත්තං ගණ්ඨීපදෙ “තාදිසෙ සෙනාසනෙ
 අනාපුච්ඡා ගච්ඡන්තස්ස පාවිත්තියං නත්ථී, ගමිකවත්තවසෙන පන අනාපුච්ඡා
 ගච්ඡතො වත්තභෙදො භොති, තස්මා දුක්ඛටං ආපජ්ජති”ති, තං න ගහෙතබ්බං.

පච්ඡමස්ස ආභොගෙන මුත්ති නත්ථීති තස්ස පච්ඡතො ගච්ඡන්තස්ස අඤ්ඤස්ස
 අභාවතො වුත්තං. එකං වා පෙසෙත්වා ආපුච්ඡිතබ්බන්ති එත්ථ ගමනවිත්තස්ස
 උප්පන්නට්ඨානතො අනාපුච්ඡත්වා ගච්ඡතො දුතියපාදුද්ධාරෙ පාවිත්තියං. කිඤ්චාපි
 මඤ්චං වා පීයං වා අප්ඤ්ඤාකාසෙ නික්ඛිපිත්වා ගච්ඡන්තස්ස ඉධ විසුං ආපත්ති න
 වුත්තා, තථාපි අකාලෙ අප්ඤ්ඤාකාසෙ මඤ්චපීයානි පඤ්ඤපෙත්වා ගච්ඡන්තස්ස
 ලෙඩ්චූපාතාතික්කමෙ පුරිමසික්ඛාපදෙන පාවිත්තියං, පරික්ඛෙපාතික්කමෙ ඉමිනා
 දුක්ඛටන්ති වෙදිතබ්බං. “මණ්ඩපෙ වා රුක්ඛමුලෙ වා”ති ඉමිනා අප්ඤ්ඤාකාසොපි
 සඬග්ගිතොයෙවාති තත්ථාපි දුක්ඛටං ඉධ වුත්තමෙවාති දට්ඨබ්බං. සෙය්‍යං පන
 අප්ඤ්ඤාකාසෙ සන්ථරිත්වා ගච්ඡන්තස්ස උභයෙනපි දුක්ඛටමෙව. “සඬසිකෙ
 විහාරෙ සඬසිකංයෙව සෙය්‍යං සන්ථරිත්වා පක්කමන්තස්ස පාවිත්තියං වුත්තන්ති
 උභොසු එකෙකස්මිං සඬසිකෙ දුක්ඛට”න්ති වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.
 වුත්තලක්ඛණසෙය්‍යා, තස්සා සඬසිකතා, වුත්තලක්ඛණෙ විහාරෙ සන්ථරණං වා
 සන්ථරාපනං වා, අපලිබුද්ධතා, ආපදාය අභාවො, අනපෙක්ඛස්ස දිසාපක්කමනං,
 උපචාරසීමාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ සත්ත අඬගානි.

දුතියසෙනාසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අනුපබ්ජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

**119-121. ඡට්ඨෙ අනුපවිසිත්වාති සමීපං පවිසිත්වා. බහුපකාරතං
 ගුණවිසිට්ඨතඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්තොති භණ්ඩාගාරිකස්ස බහුපකාරතං**

ධම්මකථිකාදීනං ගුණවිසිට්ඨතඤ්ච සල්ලක්ඛෙන්තො. සමන්තා දියඨිඨො
හත්ථොති මජ්ඣෙ පඤ්ඤත්තමඤ්චපීඨං සන්ධාය වුත්තං.

122. උපචාරං යපෙත්වාති වුත්තලක්ඛණං උපචාරං යපෙත්වා. එකවිහාරෙති
එකස්මිං සෙනාසනෙ. එකපරිවේණෙති තස්ස විහාරස්ස පරික්ඛෙපඛින්නරෙ.
“ගිලානො පවිසතිතිආදීසු අනාපත්තිකාරණසබ්භාවතො ගිලානාදිත්තාය පවිසිස්සාමිති
උපචාරං පවිසන්තස්ස සතිපි සම්බාධෙනුකාමත්තාය අනාපත්ති වුත්තායෙවා”ති තිසුපි
ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. එවඤ්ච සති අගිලානාදිභාවොපි විසුං අඨගෙසු වත්තබ්බො
සියා, මාතිකාට්ඨකථායං (කඨිබා. අට්ඨ. අනුපබ්ඡප්පිකිංඛාපදවණ්ණනා) පන
“සඨිසිකවිහාරතා, අනුට්ඨාපනීයභාවජානනං, සම්බාධෙනුකාමතා, උපචාරෙ
නිසිදනං වා නිපජ්ජනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ වත්තාරි අඨගානි”ති එත්තකමෙව
වුත්තං, තස්මා විමංසිතබ්බං.

අනුපබ්ඡප්පිකිංඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නික්කඩ්ඨනසික්ඛාපදවණ්ණනා

126. සත්තමෙ කොට්ඨකානීති ද්වාරකොට්ඨකානි. “නික්ඛමාති වචනං සුත්වාපි
අත්තනො රුටියා නික්ඛමති, අනාපත්ති”ති වදන්ති.

128. අලජ්ජිං නික්කඩ්ඨනීතිආදීසු පයමං අලජ්ජීආදිභාවෙන නික්කඩ්ඨිස්සාමිති
වින්තෙත්වා නික්කඩ්ඨන්තස්ස චිත්තස්ස ලහුපරිවත්තිත්තාය කොපෙ උප්පන්නෙපි
අනාපත්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. සඨිසිකවිහාරො, උපසම්පන්නස්ස
භණ්ඩනකාරකභාවාදිවිනිමුත්තතා, කොපෙන නික්කඩ්ඨනං වා නික්කඩ්ඨාපනං වාති
ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඨගානි.

නික්කඩ්ඨනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වෙහාසකුට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා

129-131. අට්ඨමෙ උපරිමතලෙ පදරානං අසන්ථරිත්තා
“උපරිඅච්ඡන්තලායා”ති වුත්තං. පුබ්බෙ වුත්තනායෙනෙවාති
අනුපබ්ඡප්පිකිංඛාපදෙ වුත්තනායෙනෙව. සෙසං සුච්ඤ්ඤායාමෙව. සඨිසිකො
විහාරො, අසිසසට්ඨා වෙහාසකුට්ඨි, හෙට්ඨා සපරිභොගතා, අපටාණිදින්තෙ
ආහච්චපාදකෙ නිසිදනං වා නිපජ්ජනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ වත්තාරි අඨගානි.

වෙහාසකුට්ඨිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

135. නවමෙ “මහල්ලකො නාම විහාරො සසාමිකො” ති වුත්තත්තා සඤ්ඤාවිකාය කුටියා අනාපත්ති. “අඩ්ඨතෙය්‍යහත්ථමිපි” ති උක්කට්ඨපරිච්ඡේදෙන වුත්තවචනං පාළියා සමෙතීති ආහ “තං සුචුත්ත”න්ති. “පාළියං අට්ඨකථායඤ්ච උක්කට්ඨපරිච්ඡේදෙන අඩ්ඨතෙය්‍යහත්ථප්පමාණස්ස ඔකාසස්ස දස්සිතත්තා කවාටං අඩ්ඨතෙය්‍යහත්ථවිත්ථාරතො උභනකං වා හොතු අධිකං වා, අඩ්ඨතෙය්‍යහත්ථප්පමාණංයෙව ඔකාසො” ති වදන්ති.

යස්ස වෙමජ්ඣෙකි යස්ස විහාරස්ස වෙමජ්ඣෙකි. සා අපරිපූර්ණපචාරාපි හොතීති විවරියමානං කවාටං යං භිත්තිං ආහනති, සා සමන්තා කවාටවිත්ථාරප්පමාණඋපචාරරහිතාපි හොතීති අත්ථො. ආලොකං සන්ධෙති පිධෙතීති ආලොකසන්ධි. “පුනප්පුනං ඡාදාපෙසි, පුනප්පුනං ලිම්පාපෙසිති ඉමස්මිං වත්ථුස්මිං උප්පන්නදොසෙන සික්ඛාපදස්ස පඤ්ඤත්තත්තා ලෙපං අනුජානන්තෙන ච ද්වාරබන්ධස්ස සමන්තා අඩ්ඨතෙය්‍යහත්ථප්පමාණෙයෙව පදෙසෙ පුනප්පුනං ලෙපස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා තතො අඤ්ඤත්ථ පුනප්පුනං ලිම්පෙන්නස්ස වා ලිම්පාපෙන්නස්ස වා භිත්තියං මත්තිකාය කත්තබ්බකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා පුන චතුත්ථලෙපෙ දින්නෙ පාවිත්තියෙන භවිතබ්බ”න්ති වදන්ති. ගණ්ඨිපදෙසු පන තීසුපි “පුනප්පුනං ලෙපදානස්ස වුත්තප්පමාණතො අඤ්ඤත්ථ පටික්ඛිත්තමත්තං යපෙත්වා පාවිත්තියස්ස අවුත්තත්තා දුක්කටං අනුරූප”න්ති වුත්තං.

අධිට්ඨාතබ්බන්ති සංවිධාතබ්බං. අප්පහරිතෙති එත්ථ අප්ප-සද්දො “අප්පිච්ඡෙ” ති ආදීසු විය අභාවත්ථොති ආහ “අහරිතෙ” ති. පතනොකාසොති පතනොකාසත්තා තත්‍ර ධීතස්ස භික්ඛුනො උපරි පතෙය්‍යාති අධිප්පායො. සචෙ හරිතෙ ධීතො අධිට්ඨෙති, ආපත්ති දුක්කටස්සාති වචනෙන ඉමමත්ථං දීපෙති – සචෙ විහාරස්ස සමන්තා වුත්තප්පමාණෙ පරිච්ඡේදෙ පුබ්බණ්ණාදීනි න සන්ති, තත්ථ විහාරො කාරෙතබ්බො. යත්ථ පන සන්ති, තත්ථ කාරාපෙන්නස්ස දුක්කටන්ති.

136. එකෙකං මග්ගං උජුකමෙව උට්ඨපෙත්වා ඡාදනං මග්ගෙන ඡාදනං නාම හොතීති දස්සෙතුං “මග්ගෙන ඡාදෙන්තස්සා” ති වුත්තං. ඉමිනා පන නයෙන සබ්බස්මිං විහාරෙ එකචාරං ඡාදිතෙ තං ඡදනං එකමග්ගන්ති ගහෙත්වා “ද්වෙ මග්ගෙ” ති ආදි වුත්තං. “පරියායෙන ඡාදනෙපි ඉමිනා ව නයෙන යොජෙතබ්බ”න්ති තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං, තං “පුනප්පුනං ඡාදාපෙසි” ති ඉමාය පාළියා “සබ්බමිපි චෙතං ඡදනං ඡදනුපරි වෙදිතබ්බ”න්ති ඉමිනා අට්ඨකථාවචනෙන ච සමෙති, තස්මා ද්වෙ මග්ගෙ අධිට්ඨන්තිවා තතියාය මග්ගං ආණාපෙත්වා පක්කමිතබ්බන්ති එත්ථ ද්වෙ ඡදනානි අධිට්ඨන්තිවා තතියං ඡදනං “එවං ඡාදෙහි” ති ආණාපෙත්වා පක්කමිතබ්බන්ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො.

කෙච්චි පන “පයමං තාව එකචාරං අපරිසෙසං ඡාදෙන්වා පුන ඡදනදණ්ඩකෙ බන්ධිත්වා දුතියචාරං තථෙව ඡාදෙතබ්බං, තතියචාරචතුත්ථවාරෙ සම්පත්තෙ ද්වෙ මග්ගෙ අධිට්ඨන්තිවා ආණාපෙත්වා පක්කමිතබ්බ”න්ති වදන්ති. අපරෙ පන “පයමචාරෙයෙව තයොපි මග්ගෙ අධිට්ඨාතුං වට්ටති, චතුත්ථතො පට්ඨාය ආපත්ති

පාවිත්තිය''න්ති වදන්ති. තද්වහයම්පි පාළියා අට්ඨකථාය ව න සමෙති. තතියාය මග්ගන්ති එත්ථ තතියායාති උපයොගත්ථෙ සම්පදානවචනං, තතියං මග්ගන්ති අත්ථො. තිණ්ණං මග්ගානන්ති මග්ගවසෙන ඡාදිතානං තිණ්ණං ඡදනානං. තිණ්ණං පරියායානන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. චතුත්ථෙ මග්ගෙ වා පරියායෙ වාති ව තථා ඡාදෙන්තානං චතුත්ථං ඡාදනමෙව චුත්තං. සෙසං උත්තානමෙව. මහල්ලකවිහාරතා, අත්තනො වාසාගාරතා, උත්තරි අධිට්ඨානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඬගානි.

මහල්ලකවිහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

140. දසමෙ ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස ‘‘සිඤ්චෙය්‍ය වා සිඤ්චාපෙය්‍ය වා’’ති බාහිරපරිභොගවසෙන පඨමං පඤ්ඤත්තත්තා ‘‘සප්පාණකං උදකං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා’’ති සික්ඛාපදං අත්තනො නභානපානාදිපරිභොගවසෙන පඤ්ඤත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තස්මිං වා පඨමං පඤ්ඤත්තෙපි අත්තනො පරිභොගවසෙනෙව පඤ්ඤත්තත්තා පුන ඉමං සික්ඛාපදං බාහිරපරිභොගවසෙනෙව පඤ්ඤත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

සප්පාණකසඤ්ඤිස්ස ‘‘පරිභොගෙන පාණකා මරිස්සන්ති’’ති පුබ්බභාගෙ ඡානන්තස්සපි සිඤ්චනසිඤ්චාපනං ‘‘පදීපෙ නිපතිත්වා පට්ඨගාදිපාණකා මරිස්සන්ති’’ති ඡානන්තස්ස පදීපුජ්ජලනං විය විනාපි වධකචෙතනාය භොතිති ආභ ‘‘පණ්ණත්තිවජ්ජ’’න්ති. සෙසං උත්තානත්ථමෙව. උදකස්ස සප්පාණකතා, ‘‘සිඤ්චනෙන පාණකා මරිස්සන්ති’’ති ඡානනං, තාදිසමෙව ව උදකං, විනා වධකචෙතනාය කෙනවිදෙව කරණීයෙන තිණාදීනං සිඤ්චනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඬගානි.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සෙනාසනවග්ගො දුතියො.

භුතගාමවග්ගොතිපි ඉමස්සෙව නාමං.

3. ඔවාදවග්ගො

1. ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා

144. භික්ඛුනිවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ කථානුසාරෙනාති ‘‘සො ථෙරො කිංසිලො කිංසමාවාරො කතරකුලා පබ්බජිතො’’තිආදිනා පුච්ඡන්තානං පුච්ඡාකථානුසාරෙන. කථෙතුං වට්ටන්තීති නිරාමිසෙනෙව විත්තෙන කථෙතුං වට්ටන්ති. අනිය්‍යානිකත්තා සග්ගමොක්ඛමග්ගානං තිරච්ඡානභූතා කථා තිරච්ඡානකථාති ආභ ‘‘සග්ගමග්ගමනෙපි’’තිආදි. අපි-සද්දෙන පගෙව

මොක්ඛමග්ගමනෙති දීපෙනි. තිරවිජානභූතන්ති තිරොකරණභූතං, බාධිකන්ති
 චුත්තං හොති. ලද්ධාසෙවනා හි තිරවිජානකථා සග්ගමොක්ඛානං බාධිකාව හොති.
 සමීද්ධොති පරිපුණ්ණො. සහිතත්ථොති යුත්තත්ථො. අත්ථගම්භීරතාදියොගතො
 ගම්භීරො. බහුරසොති අත්ථරසාදිබහුරසො. ලක්ඛණපට්ඨෙධසංයුත්තොති
 අනිච්චාදිලක්ඛණපට්ඨෙධරසආවහනතො ලක්ඛණපට්ඨෙධසංයුත්තො.

145-147. පරතොති පරත්ථං, උත්තරින්ති අත්ථො. කරොන්තොවාති පරිබාහිරෙ
 කරොන්තොයෙව. පාතිමොක්ඛොති වාරිත්තවාරිත්තජ්ජහෙදං සික්ඛාපදසීලං. තඤ්ඤි
 යො නං පාති රක්ඛති, තං මොක්ඛෙති මොවෙති ආපායිකාදීහි දුක්ඛෙහි, තස්මා
 “පාතිමොක්ඛ”න්ති චුච්චති. සංවරණං සංවරො, කායවච්ඡිද්ධාරානං පිදහනං. යෙන
 හි තෙ සංචුතා පිහිතා හොන්ති, සො සංවරො, කායිකවාචසිකස්ස අවිනික්කමස්සෙනං
 නාමං. පාතිමොක්ඛසංවරෙන සංචුතොති පාතිමොක්ඛසංවරෙන
 පිහිතකායවච්ඡිද්ධාරො. තථාභූතො ච යස්මා තෙන සමඤ්ඤි නාම හොති, තස්මා චුත්තං
 “සමන්තාගතො”ති. වත්තනීති අත්තභාවං පවත්තෙති. විහරතීති ඉමිනා
 පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ යිතස්ස භික්ඛුනො ඉරියාපථවිහාරො දස්සිතො.

සඬ්ඛෙපතො චුත්තමත්ථං විත්ථාරතො පාළියා විභාවෙතුං
 “චුත්තඤ්ඤෙත”න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ විහඬ්ගෙති ඤානවිහඬ්ගෙ. සීලං
 පතිට්ඨාතිආදීති පාතිමොක්ඛස්සෙව වෙච්චනාති. තත්ථ (විහ. අට්ඨ. 511) සීලන්ති
 කාමඤ්ඤෙතං සහ කම්මවාචාපරියොසානෙන ඉජ්ඣනකස්ස පාතිමොක්ඛස්සෙව
 වෙච්චනං, එවං සන්තෙපි ධම්මතො එතං සීලං නාම පාණාතිපාතාදීහි වා
 විරමන්තස්ස වත්තපට්ඨත්තිං වා පුරෙත්තස්ස චෙත්තාදියො ධම්මා වෙදිතඛිබ්බා.
 යස්මා පන පාතිමොක්ඛසීලෙන භික්ඛු සාසනෙ පතිට්ඨාති නාම, තස්මා තං
 “පතිට්ඨා”ති චුත්තං. පතිට්ඨහති වා එත්ථ භික්ඛු, කුසලධම්මා එව වා එත්ථ
 පතිට්ඨහන්තීති පතිට්ඨා. අයමත්ථො “සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො”ති (සං.
 නි. 1.23, 192) ව “පතිට්ඨා, මහාරාජ, සීලං සබ්බෙසං කුසලානං ධම්මාන”න්ති (මි.
 ප. 2.1.9) ව “සීලෙ පතිට්ඨිතස්ස ඛො, මහාරාජ, සබ්බෙ කුසලා ධම්මා න
 පරිභායන්තී”ති ව ආදියුත්තවසෙන වෙදිතඛිබ්බො.

තදෙතං පුබ්බුජ්ජත්තිඅත්ථෙත ආදි. චුත්තමිපි වෙතං –

“තස්මාතිහ ත්වං, උත්තිය, ආදිමෙව විසොධෙහි කුසලෙසු ධම්මෙසු. කො
 වාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ඤ වුච්ඡුද්ධං දිට්ඨි ව උජුකා”ති (සං. නි.
 5.382).

යථා හි නගරවඩ්ඪස්සි නගරං මාපෙතුකාමො පයමං නගරට්ඨානං සොධෙති,
 තතො අපරභාගෙ වීථිචතුක්කසිඬ්ඝාටකාදිපරිච්ඡෙදෙන විහජිත්වා නගරං මාපෙති,
 එවමෙව යොගාවචරො ආදිමිහි සීලං සොධෙති, තතො අපරභාගෙ
 සමාධිවිපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානාති සවිජ්ජරොති. යථා වා පන රජකො පයමං තිහි
 බාරෙහි වත්ථං ධොවිත්වා පරිසුද්ධෙ වත්ථෙ යදිවිජ්ජකං රඬ්ගජාතං උපනෙති, යථා වා

පන ඡෙකො විත්තකාරො රූපං ලිඛිතුකාමො ආදිතො හිත්තිපරිකම්මං කරොති,
තතො අපරභාගෙ රූපං සමුට්ඨාපෙනි, එවමෙව යොගාවචරො ආදිතොව සීලං
විසොධෙත්වා අපරභාගෙ සමථවිපස්සනාදයො ධම්මෙ සවිජ්ජකරොති. තස්මා සීලං
“ආදී”ති වුත්තං.

තදෙතං වරණසරික්ඛතාය වරණං. “වරණ”ති පාදා වුවචන්ති. යථා හි
ජින්නවරණස්ස පුරිසස්ස දිසංගමනාහිසඬ්ඛාරො න ජායති, පරිපුණ්ණපාදස්සෙව
ජායති, එවමෙව යස්ස සීලං හින්නං හොති ඛණ්ඩං අපරිපුණ්ණං, තස්ස
නිබ්බානගමනාය ඤාණගමනං න සම්පජ්ජති. යස්ස පන තං අහින්තං හොති
අඛණ්ඩං පරිපුණ්ණං, තස්ස නිබ්බානගමනාය ඤාණගමනං සම්පජ්ජති. තස්මා සීලං
“වරණ”න්ති වුත්තං.

තදෙතං සංයමනවසෙන සංයමො, සංවරණවසෙන සංවරොති උභයෙනපි
සීලසංයමො වෙව සීලසංවරො ව කථිතො. වචනත්ථො පනෙත්ථ සංයමෙති
විතික්කමවිජ්ජන්දනං, පුග්ගලං වා සංයමෙති විතික්කමවසෙන තස්ස විජ්ජන්දිතුං න
දෙතිති සංයමො, විතික්කමස්ස පවෙසනද්වාරං සංවරති පිදහතිති සංවරො.
මොක්ඛන්ති උත්තමං මුඛභූතං වා. යථා හි සත්තානං චතුබ්බිධො ආභාරො මුඛෙන
පටිසිත්වා අඬගමඬගානි ඵරති, ඵලං යොගිතොපි චතුභූමකකුසලං සීලමුඛෙන
පටිසිත්වා අත්ථසිද්ධිං සම්පාදෙති. තෙන වුත්තං “මොක්ඛ”න්ති. පමුඛෙ සාධුති
පමොක්ඛං, පුබ්බඬගමං සෙට්ඨං පධානන්ති අත්ථො. කුසලානං ධම්මානං
සමාපත්තියානි චතුභූමකකුසලානං පටිලාභත්ථාය පමොක්ඛං පුබ්බඬගමං සෙට්ඨං
පධානන්ති වෙදිතබ්බං.

කායිකො අවිතික්කමොති තිව්ධං කායසුචරිතං. වාචසිකොති චතුබ්බිධං
වච්ඡුචරිතං. කායිකවාචසිකොති තදුභයං. ඉමිනා ආජීවට්ඨමකසීලං පරියාදාය
දස්සෙති. සංචුතොති පිහිතො, සංචුතින්ද්‍රියො පිහිතින්ද්‍රියොති අත්ථො. යථා හි
සංචුතද්වාරං ගෙහං “සංචුතගෙහං පිහිතගෙහ”න්ති වුවචති, එවමිධ සංචුතින්ද්‍රියො
“සංචුතො”ති වුත්තො. පාතිමොක්ඛසංවරෙතොති පාතිමොක්ඛසඬ්ඛාතෙන
සංවරෙන. උපෙතොතිආදීනි සබ්බානි අඤ්ඤමඤ්ඤවෙචචනානි.

ඉරියතීතිආදීහි සත්තහිපි පදෙහි පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ධීතස්ස හික්ඛුතො
ඉරියාපථවිභාරො කථිතො. තත්ථ ඉරියතීති චතුත්තං ඉරියාපථානං
අඤ්ඤතරසමඬගිභාවතො ඉරියති. තෙහි ඉරියාපථචතුක්කෙහි කායසකටචත්තෙන
චත්තති. එකං ඉරියාපථදුක්ඛං අපරෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්නදිත්වා විරට්ඨිතිභාවෙන
සරිරරක්ඛණතො පාලෙති. එකස්මිං ඉරියාපථෙ අසණ්ඨහිත්වා සබ්බඉරියාපථෙ
චත්තනතො යපෙති. තෙන තෙන ඉරියාපථෙන තථා තථා කායස්ස යාපනතො
යාපෙති. විරකාලචත්තාපනතො වරති. ඉරියාපථෙන ඉරියාපථං විච්ඡින්නදිත්වා
ජීවිතහරණතො විහරති.

මිච්ඡාජීවපටිසෙධකෙනාති —

“ඉඳෙකවුවො වෙළඳානෙන වා පත්තදානෙන වා පුජ්ඵ ඵල
සිනානදන්තකට්ඨදානෙන වා වාටුකමාසනය වා මුග්ගසුපාසනය වා
පාරිභටයනය වා ජඩ්ඝපෙසනිකෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා
බුද්ධපටිකුට්ඨයෙන මිච්ඡාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙති, අයං වුවච්ඡි
අනාචාරො”ති (විභ. 513) –

එවං වුත්තඅනාචාරසංඛ්‍යාමිච්ඡාජීවපටිපක්ඛෙන.

න වෙළඳානාදිනා ආචාරෙනාති –

“ඉඳෙකවුවො න වෙළඳානෙන න පත්ත න පුජ්ඵ න ඵල න සිනාන න
දන්තකට්ඨ න වාටුකමාසනය න මුග්ගසුපාසනය න පාරිභටයනය න
ජඩ්ඝපෙසනිකෙන න අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන බුද්ධපටිකුට්ඨයෙන
මිච්ඡාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙති, අයං වුවච්ඡි ආචාරො”ති (විභ. 513) –

එවං වුත්තෙන න වෙළඳානාදිනා ආචාරෙන.

වෙසියාදිඅගොචරං පභායාති –

“ඉඳෙකවුවො වෙසියගොචරො වා හොති විධව ථුල්ලකුමාරි පණ්ඩක
භික්ඛුනි පානාගාරගොචරො වා, සංසට්ඨො විහරති රාජුභි රාජමහාමත්තෙහි
තිත්ථියෙහි තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන, යාති පන තානි
කුලානි අස්සද්ධානි අප්පසන්නානි අනොපානභූතානි
අක්කොසකපරිභාසකානි අනත්ථකාමානි අභිතකාමානි අභාසුකකාමානි
අයොගක්ඛෙමකාමානි භික්ඛුනං භික්ඛුනීනං උපාසකානං උපාසිකානං,
තථාරූපානි කුලානි සෙවති භජති පයිරූපාසති, අයං වුවච්ඡි අගොචරො”ති
(විභ. 514) –

එවමාගතං වෙසියාදිඅගොචරං පභාය.

සද්ධාසම්පන්නකුලාදිනාති එත්ථ ආදි-සද්දෙන උපනිස්සයගොචරාදිං
සංගණ්හාති. තිව්ඨො හි ගොචරො උපනිස්සයගොචරො ආරක්ඛගොචරො
උපනිඛන්ධගොචරොති. කතමො උපනිස්සයගොචරො?
දසකථාවත්ථුගුණසමන්තාගතො කල්‍යාණමිත්තො, යං නිස්සාය අසුතං සුඤ්ඤානි,
සුතං පරියොදපෙති, කඬ්ඛං විතරති, දිට්ඨිං උජුං කරොති, චිත්තං පසාදෙති. යස්ස වා
පන අනුසික්ඛමානො සද්ධාය වඩ්ඪති, සිලෙන සුතෙන වාගෙන පඤ්ඤාය වඩ්ඪති,
අයං උපනිස්සයගොචරො. කතමො ආරක්ඛගොචරො? ඉධ භික්ඛු අන්තරසරං
පට්ටියො වීථිං පටිපන්නො ඔක්ඛිත්තවක්ඛු යුගමත්තදස්සාවී සංවුතො ගච්ඡති, න
හත්ථිං ඔලොකෙන්නො, න අස්සං, න රථං, න පත්තිං, න ඉත්ථිං, න පුරිසං
ඔලොකෙන්නො, න උද්ධං ඔලොකෙන්නො, න අධො ඔලොකෙන්නො, න
දිසාවිදිසං විපෙක්ඛමානො ගච්ඡති, අයං ආරක්ඛගොචරො. කතමො

උපනිබන්ධගොවරො? වත්තාරො සතිපට්ඨානා, යත්ථ චිත්තං උපනිබන්ධති.
 චුත්තඤ්ඤෙතං භගවතා “කො ව, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ගොවරො සකො
 පෙත්තිකො විසයො? යදිදං වත්තාරො සතිපට්ඨානා”ති (සං. නි. 5.372), අයං
 උපනිබන්ධගොවරො. ඉති අයං තිව්ධො ගොවරො ඉධ ආදි-සද්දෙන සඬගහිතොති
 දට්ඨබ්බො.

අප්පමත්තකෙසු වජ්ජෙසුති අසඤ්චිච්ච

ආපන්නසෙබ්බසඤ්චිත්තප්පාදාදිභෙදෙසු වජ්ජෙසු. භයතො දස්සනසීලොති
 පරමාණුමත්තං වජ්ජං අට්ඨසට්ඨියොජනසතසහස්සුබ්බෙධසිනෙරුපබ්බතසදිසං
 කත්වා දස්සනසභාවො, සබ්බලහුකං වා දුබ්භාසිතමත්තං පාරාජිකසදිසං කත්වා
 දස්සනසභාවො. සම්මා ආදායාති සම්මදෙව සක්කච්චං සබ්බසො වා ආදිසිත්වා.

වට්ටදුක්ඛනිස්සරණත්ථිකෙහි සොතබ්බතො සුතං, පරියත්තිධම්මො. තං
 ධාරෙතීති සුතධරො, සුතස්ස ආධාරභූතො. යස්ස හි ඉතො ගහිතං එත්තො පලායති,
 ඡිද්දසට්ට උදකං විය න තිට්ඨති, පරිසමජ්ඣෙ එකං සුත්තං වා ජාතකං වා කට්ඨකං
 වා වාචෙතං වා න සක්කොති, අයං න සුතධරො නාම. යස්ස පන උග්ගහිතං
 බුද්ධවචනං උග්ගහිතකාලසදිසමෙව හොති, දසපි වීසතිපි වස්සාති සජ්ඣායං
 අකරොත්තස්ස න නස්සති, අයං සුතධරො නාම. තෙනෙවාහ “යදස්ස ත”ත්තිආදි.
 එකපදම්පි එකක්ඛරම්පි අවිනට්ඨං හුත්වා සන්නිවයතීති සන්නිවයො, සුතං
 සන්නිවයො එතස්මිත්ති සුතසන්නිවයොති ආහ “සුතං සන්නිවිතං අස්මිත්ති
 සුතසන්නිවයො”ති. යස්ස හි සුතං හදයමඤ්ජුසායං සන්නිවිතං සීලාය ලෙබ්බා විය
 සුවණ්ණසට්ට පක්ඛිත්තා සිහවසා විය ව සාධු තිට්ඨති, අයං සුතසන්නිවයො නාම.
 තෙනාහ “එතෙන...පෙ.... අවිනාසං දස්සෙති”ති.

ධාතාති පගුණා වාචුග්ගතා. එකස්ස හි උග්ගහිතබුද්ධවචනං නිච්චකාලිකං න
 හොති, “අසුකසුත්තං වා ජාතකං වා කට්ඨකං”ති චුත්තෙ “සජ්ඣායිත්වා අඤ්ඤෙහි
 සංසන්දිත්වා පරිපුච්ඡාවසෙන අත්ථං ඔගාහිත්වා ජානිස්සාමි”ති වදති. එකස්ස
 පගුණං පබන්ධවිච්ඡේදාභාවතො ගඬගාසොතසදිසං භවඬගසොතසදිසඤ්ච
 අකිත්තිමං සුඛප්පවත්ති හොති, “අසුකසුත්තං වා ජාතකං වා කට්ඨකං”ති චුත්තෙ
 උද්ධරිත්වා තමෙව කට්ඨකං. තං සන්ධාය චුත්තං “ධාතා”ති. වාචාය පගුණා කතාති
 සුත්තදසකවග්ගදසකපණ්ණාසදසකවසෙන වාචාය සජ්ඣායිතා, දස සුත්තාති
 ගතාති, දස වග්ගාති ගතාතීතිආදිනා සල්ලක්ඛෙත්වා වාචාය සජ්ඣායිතාති අත්ථො.
 සුත්තකදෙසස්ස හි සුත්තමත්තස්ස ව වචසා පරිවයො ඉධ නාධිජ්ජෙතො, අථ බො
 වග්ගාදිවසෙනෙව. මනසා අනුපෙක්ඛිතාති මනසා අනු අනු පෙක්ඛිතා, භාගසො
 නිජ්ඣායිතා චිත්තිතාති අත්ථො. ආවජ්ජන්තස්සාති වාචාය සජ්ඣායිතං බුද්ධවචනං
 මනසා චිත්තෙන්තස්ස. සුට්ඨු පටිවිද්ධාති නිජ්ජට්ටං නිග්ගමිමං කත්වා සුට්ඨු
 යාථාවතො පටිවිද්ධා.

ද්වෙ මාතිකාති භික්ඛුමාතිකා භික්ඛුනීමාතිකා ව. වාචුග්ගතාති පුරිමස්සෙව
 වෙවචනං. තිස්සො අනුමොදනාති සඬසහත්තෙ දානානිසංසපටිසංයුත්තඅනුමොදනා,

විහාරාදිමඩ්ගලෙ මඩ්ගලසුත්තාදිඅනුමොදනා, මතකහත්තාදිඅවමඩ්ගලෙ තිරොකුට්ටාදිඅනුමොදනානි ඉමා තිස්සො අනුමොදනා. කම්මාකම්මවිනිච්ඡයොති පරිවාරාවසානෙ කම්මවග්ගෙ චුත්තවිනිච්ඡයො. “විපස්සනාවසෙන උග්ගණ්හන්තෙන චතුර්ධාතුවත්ථානමුඛෙන උග්ගහෙතබ්බ”න්ති තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. චතුසු දිසාසු අප්පට්ඨතත්තා චතස්සො දිසා එතස්සාති චතුද්දිසො, චතුද්දිසොයෙව චාතුද්දිසො, චතස්සො වා දිසා අරහති, චතුසු වා දිසාසු සාධුති චාතුද්දිසො.

අභිවිතයෙති සකලෙ විනයපිටකෙ. විනෙතුන්ති සික්ඛාපෙතුං. “ද්වෙ විහඩ්ගා පගුණා වාචුග්ගතා කාතබ්බාති ඉදං පරිපුච්ඡාවසෙන උග්ගහණම්පි සන්ධාය චුත්ත”න්ති වදන්ති. එකස්ස පමුට්ඨං, ඉතරස්ස පගුණං හොතිති ආහ “කිභි ජනෙහි සද්ධිං පරිවත්තනක්ඛමා කාතබ්බා”ති. අභිධම්මෙති නාමරූපපරිච්ඡේදෙ. හෙට්ඨිමා වා තයො වග්ගාති මහාවග්ගතො හෙට්ඨා සගාථකවග්ගො නිදානවග්ගො ඛන්ධකවග්ගොති ඉමෙ තයො වග්ගා. “ධම්මපදම්පි සහ වත්ථුනා උග්ගහෙතුං වට්ටති”ති මහාපච්චරියං චුත්තත්තා ජාතකභාණුකෙන සාට්ඨකථං ජාතකං උග්ගහෙත්වාපි ධම්මපදම්පි සහ වත්ථුනා උග්ගහෙතබ්බමෙව.

කලායාණා සුන්දරා පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා වාචා අස්සාති කලායාණවාචො. තෙනාහ “සිලීලධනිතාදීනං...පෙ.... වාචාය සමන්තාගතො”ති. තත්ථ පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනායාති යානකරණසම්පත්තියා සික්ඛාසම්පත්තියා ව කත්ථවිපි අනුනතාය පරිමණ්ඩලපදානි බ්‍යඤ්ජනානි අක්ඛරානි එතිස්සාති පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා, පදමෙව වා අත්ථස්ස බ්‍යඤ්ජනතො පදබ්‍යඤ්ජනං, තං අක්ඛරපාරිසුරිං කත්වා සිලීලධනිතාදිදසවිධං බ්‍යඤ්ජනබුද්ධිං අපරිභාෂෙත්වා චුත්තං පරිමණ්ඩලං නාම හොති. අක්ඛරපාරිසුරියා හි පදබ්‍යඤ්ජනස්ස පරිමණ්ඩලතා. තෙන චුත්තං “සිලීලධනිතාදීනං යථාචිධානවචනෙනා”ති, පරිමණ්ඩලං පදබ්‍යඤ්ජනං එතිස්සාති පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා. අථ වා පඡ්ඡති ඤායති අත්ථො එතෙනාති පදං, නාමාදි. යථාධිප්පෙතමත්ථං බ්‍යඤ්ජෙතිති බ්‍යඤ්ජනං, වාක්‍යං. තෙසං පරිපුණ්ණතාය පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා.

අපිව යො භික්ඛු පරිසති ධම්මං දෙසෙන්නො සුත්තං වා ජාතකං වා නික්ඛිපිත්වා අඤ්ඤං උපාරම්භකරං සුත්තං ආහරති, තස්ස උපමං කථෙති, තදත්ථං ඔතාරෙති, එවං ඉදං ගහෙත්වා එත්ථ බිපන්නො එකපස්සෙනෙව පරිහරන්නො කාලං ඤත්වා වුට්ඨහති, නික්ඛිත්තසුත්තං පන නික්ඛිත්තමත්තමෙව හොති, තස්ස කථා අපරිමණ්ඩලා නාම හොති අත්ථස්ස අපරිපුණ්ණභාවතො. යො පන සුත්තං වා ජාතකං වා නික්ඛිපිත්වා බහි එකපදම්පි අගන්ත්වා යථානික්ඛිත්තස්ස සුත්තස්ස අත්ථසංවණ්ණනාවසෙනෙව සුත්තන්තරම්පි ආනෙන්නො පාළියා අනුසන්ධිඤ්ච පුබ්බාපරඤ්ච අපෙක්ඛන්නො ආචරියෙහි දින්නනයෙ යත්වා තුලිකාය පරිච්ඡින්නන්නො විය තං තං අත්ථං සුවචත්ථිතං කත්වා දස්සෙන්නො ගම්භීරමාතිකාය උදකං පෙසෙන්නො විය ගම්භීරමත්ථං ගමෙන්නො වග්ගිහාරිගතියා පදෙ පදං කොට්ටෙන්නො සින්ධවාජානියො විය එකංයෙව පදං අනෙකෙහි

පරියායෙහි පුනථපුනං සංවණ්ණන්තො ගවිජති, තස්ස කථා පරිමණ්ඩලා නාම හොති ධම්මතො අත්ථතො අනුසන්ධිතො පුබ්බාපරතො ආචරියුග්ගහතොති සබ්බසො පරිපුණ්ණභාවතො. එවරුපමිපි කථං සන්ධාය “පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනායා”ති වුත්තං.

ගුණපරිපුණ්ණභාවෙන පුරෙ භවාති පොරි, තස්ස භික්ඛුතො තෙනෙනං භාසිතබ්බං අත්ථස්ස ගුණපරිපුණ්ණභාවෙන පුරෙ පුණ්ණභාවෙ භවාති අත්ථො. පුරෙ වා භවත්තා පොරියා නාගරිකිත්ථියා සුබ්බමාලත්තනෙන සදිසාති පොරි, පුරෙ සංවඩ්ඪනාරි විය සුකුමාරාති අත්ථො. පුරස්ස එසාතිපි පොරි, පුරස්ස එසාති නගරවාසිතං කථාති අත්ථො. නගරවාසිතො හි යුත්තකථා හොන්ති පිතිමත්තං “පිතා”ති, භාතිමත්තං “භාතා”ති වදන්ති. එවරුපි හි කථා බහුතො ජනස්ස කන්තා හොති මනාපා, තාය පොරියා.

විස්සට්ඨායාති පිත්තසෙම්භාදිහි අපලිබ්ඳධාය සන්දිට්ඨවිලම්බිතාදිදොසරහිතාය. අථ වා නාතිසීසං නාතිසණ්කං නිරන්තරං එකරසඤ්ච කත්වා පරිසාය අජ්ඣාසයානුරූපං ධම්මං කථෙන්නස්ස වාචා විස්සට්ඨා නාම. යො හි භික්ඛු ධම්මං කථෙන්නො සුත්තං වා ජාතකං වා ආරහිත්වා ආරද්ධකාලතො පට්ඨාය තුරිතතුරිතො අරණිං මන්ථෙන්නො විය උණ්හබ්බදනීයං බ්බදන්තො විය පාළියා අනුසන්ධිපුබ්බාපරෙසු ගහිතං ගහිතමෙව, අග්ගහිතං අග්ගහිතමෙව කත්වා පුරාණපණ්ණන්තරෙසු වරමානං ගොධං උට්ඨාපෙන්නො විය තත්ථ තත්ථ පහරන්නො ඔසාපෙත්වා උට්ඨාය ගවිජති. පුරාණපණ්ණන්තරෙසු හි පරිපාතියමානා ගොධා කදාවි දිස්සති කදාවි න දිස්සති, එවමෙකච්චස්ස අත්ථවණ්ණනා කත්ථවි දිස්සති කත්ථවි න දිස්සති. යොපි ධම්මං කථෙන්නො කාලෙන සීසං, කාලෙන සණ්කං, කාලෙන මන්දං, කාලෙන මහාසද්දං, කාලෙන බුද්දකසද්දං කරොති, යථා නිජ්ඣාමතණ්හිකපෙතස්ස මුඛතො නිච්ජරණකඅග්ගි කාලෙන ජලති කාලෙන නිබ්බායති, එවං පෙතධම්මකථිකො නාම හොති, පරිසාය උට්ඨාතුකාමාය පුන ආරහති. යොපි කථෙන්නො තත්ථ තත්ථ විත්ථායති, අජ්ජපිභානතාය ආපජ්ජති, කෙනවි රොගෙන නිත්ථුනන්තො විය කන්දන්තො විය කථෙති, ඉමෙසං සබ්බෙසමිපි කථා විස්සට්ඨා නාම න හොති සුබ්බෙන අජ්ජවත්තභාවතො. යො පන සුත්තං ආහරිත්වා ආචරියෙහි දින්නනයෙ ධීතො ආචරියුග්ගහං අමුඤ්චන්තො යථා ව ආචරියා තං තං සුත්තං සංවණ්ණෙසු, තෙනෙව නයෙන සංවණ්ණන්තො නාතිසීසං නාතිසණ්කන්තිආදිනා වුත්තනයෙන කථාපබන්ධං අවිච්ඡින්නං කත්වා නදීසොතො විය පවත්තෙති, ආකාසගඬිගාතො හස්සමානඋදකං විය නිරන්තරකථං පවත්තෙති, තස්ස කථා විස්සට්ඨා නාම හොති. තං සන්ධාය වුත්තං “විස්සට්ඨායා”ති.

අනෙලගළායාති එලගළවිරහිතාය. කස්සවි හි කථෙන්නස්ස එලං ගළති, ලාලා පග්ගරති, බෙළථුසිතාති වා නික්ඛමන්ති, තස්ස වාචා එලගළා නාම හොති, තබ්බිපරිතායාති අත්ථො. අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියාති ආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වා භාසිතත්ථස්ස විඤ්ඤාපනසමත්ථතාය අත්ථඤාපනෙ සාධනාය.

වාචාව කරණන්ති වාක්කරණං, උදාහරණොසො. කල්‍යාණං මධුරං වාක්කරණං අස්සාති කල්‍යාණවාක්කරණො. තෙනෙවාහ “මධුරස්සරො”ති. භීළෙතීති අවජානාති. මාතුගාමොති සම්බන්ධො. මනං අපායති වඩ්ඨෙතීති මනාපො. තෙනාහ “මනවඩ්ඨනකො”ති. වට්ඨහයෙන තජ්ජෙත්වාති යොබ්බනමදාදිමත්තා භික්ඛුනියො සංසාරහයෙන තාසෙත්වා. ගිහිකාලෙති අත්තනො ගිහිකාලෙ. භික්ඛුනියා මෙටුනෙන භික්ඛුනීදුසකො හොතීති භික්ඛුනියා කායසංසග්ගමෙව වදති. සික්ඛමානාසාමණෙරීසු පන මෙටුනෙනපි භික්ඛුනීදුසකො න හොතීති ආහ “සික්ඛමානාසාමණෙරීසු මෙටුනධම්ම”න්ති. “කාසායවත්ථවසනායා”ති වචනතො දුස්සිලාසු භික්ඛුනීසික්ඛමානාසාමණෙරීසු ගරුධම්මං අජ්ඣාපන්තපුබ්බො පටික්ඛිත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බං. තස්සා භික්ඛුනියා අභාවෙපි යා යා තස්සා වචනං අස්සොසුං, තා තා තට්ඨ මඤ්ඤන්තීති ආහ “මාතුගාමො භී”තිආදි.

ඉදානි අට්ඨ අභිගානි සමොධානෙන්වා දස්සෙතුං “එත්ථ වා”තිආදි ආරද්ධං. ඉමෙහි පන අට්ඨහඨිගෙහි අසමන්තාගතං ඤත්තිවතුත්ථෙන කම්මෙන සම්මන්තෙන්තො දුක්කට්ඨං ආපජ්ජති, භික්ඛු පන සම්මතොයෙව හොති.

148. ගරුකෙහීති ගරුකාතබ්බෙහි. එකතොඋපසම්පන්නායාති උපයොගත්ථෙ භූමිමච්චනං. “ඔවදතී”ති වා ඉමස්ස “වදතී”ති අත්ථෙ සති සම්පදානවචනම්පි යුජ්ජති. භික්ඛුනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නා නාම පරිවත්තලිඬිගා වා පඤ්චසතසාකියානියො වා.

149. ආසනං පඤ්ඤපෙත්වාති එත්ථ “සවෙ භූමි මනාපා හොති, ආසනං අපඤ්ඤාපෙතුම්පි වට්ඨති”ති තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. මාතුගාමග්ගහණෙන භික්ඛුනීපි සඬගහිතාති ආහ “ධම්මදෙසනාපත්තිමොචනත්ථ”න්ති. සම්මතස්ස භික්ඛුනො සන්තිකං පාටිපදෙ ඔවාදත්ථාය සබ්බාහි භික්ඛුනීහි ආගන්තබ්බතො “සමග්ගාත්ථ හගිනියො”ති ඉමිනා සබ්බාසං ආගමනං පුච්ඡතීති ආහ “සබ්බා ආගතාත්ථා”ති. ගිලානාසු අනාගතාසුපි ගිලානානං අනාගමනස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා ආගන්තුං සමත්ථාහි ව සබ්බාහි ආගතත්තා “සමග්ගාමිහය්‍යා”ති වත්තුං වට්ඨති. අන්තොගාමෙ වාතිආදීසු යත්ථ පඤ්ච අභිගානි භූමියං පතිට්ඨාපෙන්වා වන්දිතුං න සක්කා හොති, තත්ථ ධීතාය එව කායං පුරතො නාමෙත්වා “වන්දාමි අය්‍යා”ති අඤ්ජලිං පග්ගය්‍ය ගන්තුම්පි වට්ඨති. අන්තරසරන්ති කත්ථවි නගරද්වාරස්ස බහිඉන්දබ්බිලතො පට්ඨාය අන්තොගාමො වුව්චති, කත්ථවි සරුම්මාරතො පට්ඨාය අන්තොගෙහං. ඉධ පන “අන්තොගාමෙ වා”ති විසුං වුත්තත්තා “අන්තරසරෙ වා”ති අන්තොගෙහං සන්ධාය වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. යත්ථ කත්ථවීති අන්තොගාමාදීසු යත්ථ කත්ථවි.

වට්ඨතීති “වසථ අය්‍ය, මයං භික්ඛු ආනෙස්සාමා”ති වුත්තවචනං සද්දහන්තීහි වසිතුං වට්ඨති. න නිමන්තිකා හුත්වා ගන්තුකාමාති මනුස්සෙහි නිමන්තිකා හුත්වා ගන්තුකාමා න හොන්තීති අත්ථො, තත්ථෙව වස්සං උපගන්තුකාමා හොන්තීති අධිජ්ජායො. යතොති භික්ඛුනුපස්සයතො. යාචිත්වාති “තුම්හෙහි ආතීතඔවාදෙනෙව

මයම්පි වසිස්සාමා''ති යාවිත්වා. තත්ථාති තස්මිං භික්ඛුනුපස්සයෙ. ආගතානං සන්තිකෙ ඔවාදෙන වසිතබ්බන්ති පච්ඡිමිකාය වස්සං වසිතබ්බං. අභික්ඛුකාචාසෙ වසන්තියා ආපත්තීති වොදනාමුඛෙන සාමඤ්ඤතො ආපත්තිප්පසඬගං වදති, න පන තස්සා ආපත්ති. වස්සච්ඡෙදං කත්වා ගච්ඡන්තියාපි ආපත්තීති වස්සානුපගමමුලං ආපත්තිං වදති. ඉතරාය ආපත්තියා අනාපත්තිකාරණසබ්භාවතො “සා රක්ඛිතබ්බා”ති වුත්තං, සා වස්සානුපගමමුලා ආපත්ති රක්ඛිතබ්බාති අත්ථො, අභික්ඛුකෙපි ආචාසෙ ඊදිසාසු ආපදාසු වස්සං උපගන්තබ්බන්ති අධිප්පායො. තෙනාහ “ආපදාසු හි...පෙ.... අනාපත්ති වුත්තා”ති. ඉතරාය පන ආපත්තියා අනාපත්ති, කාරණෙ අසති පච්ඡිමිකායපි වස්සං න උපගන්තබ්බං. සන්තෙසු හි භික්ඛුසු වස්සං අනුපගච්ඡන්තියා ආපත්ති. තත්ථ ගන්ත්වා පචාරෙතබ්බන්ති එත්ථ අපචාරෙන්තිනං ආපත්තිසම්භවතො. සචෙ දුරෙපි භික්ඛුනං වසනට්ඨානං හොති, සක්කා ච හොති නවමියං ගන්ත්වා පචාරෙතුං, තත්ථ ගන්ත්වා පචාරෙතබ්බං. සචෙ පන නවමියං නික්ඛමිත්වා සම්පාපුණිතුං න සක්කා හොති, අගච්ඡන්තිනං අනාපත්ති.

උපොසඨස්ස පුච්ඡනං උපොසඨපුච්ඡා, සායෙව ක-ප්පච්චයං රස්සත්තඤ්ච කත්වා උපොසඨපුච්ඡකන්ති වුත්තාති ආහ “උපොසඨපුච්ඡන”න්ති. උපොසථො පුච්ඡිතබ්බොති “කදා, අය්‍ය, උපොසථො”ති පුච්ඡිතබ්බො. භික්ඛුනාපි “ස්චෙ, හගිනි, උපොසථො”ති වත්තබ්බං. භික්ඛු කදාචි කෙනචි කාරණෙන පන්තරසිකං වා වාතුද්දසිඋපොසථං, වාතුද්දසිකං වා පන්තරසිඋපොසථං කරොන්ති, යස්මිඤ්ච දිවසෙ භික්ඛුහි උපොසථො කතො, තස්මිංයෙව භික්ඛුනිහිපි උපොසථො කාතබ්බොති අධිප්පායෙන “පක්ඛස්ස තෙරසියංයෙව ගන්ත්වා”තිආදි වුත්තං. එවං පුච්ඡිතෙන භික්ඛුනා සචෙ වාතුද්දසියං උපොසථං කරොන්ති, “වාතුද්දසිකො හගිනි”ති වත්තබ්බං. සචෙ පන පන්තරසියං කරොන්ති, “පන්තරසිකො හගිනි”ති ආචික්ඛිතබ්බං. ඔවාදත්ථායාති ඔවාදයාවනත්ථාය. පාටිපදදිවසතො පන පට්ඨාය ධම්මසවනත්ථාය ගන්තබ්බන්ති පාටිපදදිවසෙ ඔවාදග්ගහණත්ථාය දුතියදිවසතො පට්ඨාය අන්තරන්තරා ධම්මසවනත්ථාය ගන්තබ්බං. ඔවාදග්ගහණමිපි හි “ධම්මසවනමෙවා”ති අහෙදෙන වුත්තං. නිරන්තරං විහාරං උපසඬකමිංසුති යෙභුයොන උපසඬකමනං සන්ධාය වුත්තං. වුත්තඤ්ඤෙනන්තිආදිනා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජිස්සාමාති සබ්බාසංයෙව භික්ඛුනිනං උපසඬකමනදීපනත්ථං පාළි නිදස්සිතා. ඔවාදං ගච්ඡන්ති ඔවාදං යාවිතුං ගච්ඡති. ද්වෙ තිස්සොති ද්විහි තිහි. කරණත්ථෙ චෙතං පච්චත්තවචනං.

පාසාදිකෙතාති පසාදජනකෙන නිද්දොසෙන කායකම්මාදිනා. සම්පාදෙතුති තිවිධං සික්ඛං සම්පාදෙතු. සචෙ පාතිමොක්ඛද්දෙසකංයෙව දිස්වා තාහි භික්ඛුනිහි ඔවාදො යාවිතො හවෙය්‍ය, තෙන කිං කාතබ්බන්ති? උපොසඨග්ගෙ සන්තිපතිතෙ භික්ඛුසඬසෙ පුබ්බකිච්චවසෙන “අත්ථි කාචි භික්ඛුනියො ඔවාදං යාවමානා”ති පුච්ඡියමානෙ “එවං වදෙහි”ති ඔවාදපටිග්ගාහකෙන වත්තබ්බවචනං අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා කථාපෙත්වා පාතිමොක්ඛද්දෙසකෙන වත්තබ්බවචනං අත්තනා වත්වා පුන සයමෙව ගන්ත්වා භික්ඛුනිනං ආරොචෙතබ්බං, අඤ්ඤෙන වා භික්ඛුනා තස්මිං.

දිවසෙ පාතිමොක්ඛං උද්දිසාපෙතබ්බං. එතං චුත්තන්ති “තාහි” ති එතං බහුවචනං චුත්තං.

එකා භික්ඛුනී වාති ඉදං බහුභි භික්ඛුනුපස්සයෙහි එකාය එව භික්ඛුනියා සාසනපටිග්ගහණං සන්ධාය චුත්තං, න පන දුතිසිකාය අභාවං සන්ධාය. බහුභි භික්ඛුනුපස්සයෙහි අන්තරාමග්ගෙ වා තස්මිංයෙව වා ගාමෙ බහුභි භික්ඛුනුපස්සයෙහි. “භික්ඛුනිසඛිසො ව අයා භික්ඛුනියො ව භික්ඛුනී වා” ති ඉමිනා නානාඋපස්සයෙහි සාසනං ගහෙත්වා ආගතභික්ඛුනියා වත්තබ්බවචනං දස්සෙති. ඉදඤ්ච එකෙන පකාරෙන මුඛමත්තනිදස්සනත්ථං චුත්තං, තස්මිං තස්මිං පන භික්ඛුනුපස්සයෙ භික්ඛුනීනං පමාණං සල්ලක්ඛෙත්වා තදනුරූපෙන නයෙන වත්තබ්බං. භික්ඛුසඛිසස්ස අයානං අයාස්සාති ඉදං සඛිබ්බිත්වා චුත්තං.

පාතිමොක්ඛද්දෙසකෙනපීති ඉදං සඛිසුපොසථවසෙනෙව දස්සිතං. යත්ථ පන තිණ්ණං ද්විත්තං වා වසනට්ඨානෙ පාතිමොක්ඛද්දෙසො නත්ථී, තත්ථාපි ඤත්තිධ්වපනකෙන ඉතරෙන වා භික්ඛුනා ඉමිනාව නයෙන වත්තබ්බං. එකපුග්ගලෙනපි උපොසථදිවසෙ ඔවාදයාවනං සම්පට්ඨිත්වා පාටිපදෙ ආගතානං භික්ඛුනීනං “නත්ථී කොථී” තිආදි වත්තබ්බමෙව. සචෙ සයමෙව, “සම්මතො අහ” න්ති වත්තබ්බං. ඉමං විධිං අජානන්තො ඉධ බාලොති අධිජ්ජෙතො.

150. අධම්මකම්මෙ අධම්මකම්මසඤ්ඤී වග්ගං භික්ඛුනිසඛිසං වග්ගසඤ්ඤී ඔවදති, ආපත්ති පාවිත්තියස්සාතිආදීසු විජ්ජමානෙසුපි වග්ගාදිභාවනිමිත්තෙසු දුක්කටෙසු අධම්මකම්මමූලකං පාවිත්තියමෙව පාළියං සබ්බත්ථ චුත්තන්ති ආහ “අධම්මකම්මෙ ද්විත්තං නවකානං වසෙන අට්ඨාරස පාවිත්තියාහි” ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අසම්මතතා, භික්ඛුනියා පරිපුණ්ණපසම්පන්නතා, ඔවාදවසෙන අට්ඨගරුධම්මහණනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණ්ණ අභිගානි.

ඔවාදසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අත්ථභිගතසික්ඛාපදවණ්ණනා

153. දුතියෙ කුසලානං ධම්මානං සාතච්චකිරියායාති පුබ්බභාගජ්ජපිපත්තිවසෙන චුත්තං. මුනාතීති ජානාති. තෙන ඤාණෙනාති තෙන අරහත්තඵලපඤ්ඤාසඛිබාතෙන ඤාණෙන. පටෙසුති උපායමග්ගෙසු. අරහතො පරිනිට්ඨිතසික්ඛත්තා ආහ “ඉදඤ්ච...පෙ.... චුත්ත” න්ති. අථ වා “අජ්ජමජ්ජතො සික්ඛතො” ති ඉමෙසං පදානං හෙතුඅත්ථතා දට්ඨබ්බා, තස්මා අජ්ජමජ්ජනහෙතු සික්ඛනහෙතු ව අධිවෙතසොති අත්ථො. සොකාති විත්තසන්නාපා. එත්ථ ව අධිවෙතසොති ඉමිනා අධිවිත්තසික්ඛා, අජ්ජමජ්ජතොති ඉමිනා අධිසීලසික්ඛා, මුනිනො මොනපටෙසු සික්ඛතොති එතෙහි අධිපඤ්ඤාසික්ඛා, මුනිනොති වා එතෙන අධිපඤ්ඤාසික්ඛා, මොනපටෙසු සික්ඛතොති එතෙන තාසං.

ලොකුත්තරසික්ඛානං පුබ්බභාගප්පට්ඨදා, සොකා න භවත්තිතිආදීහි
සික්ඛාපාරිපුරියා ආනිසංසා පකාසිතාති වෙදිතබ්බං.

කොකනුදන්ති පද්ධම්මසෙසනං යථා “කොකාසය”න්ති, තං කිර ඛහුපත්තං
වණ්ණසම්පත්තං අනිවිය සුගන්ධඤ්ච හොති. “කොකනුදං නාම සෙනපද්ධම්ම”න්තිපි
වදන්ති. පාතොති පගෙව. අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො – යථා කොකනුදසඬ්ඛානං පද්ධම්මං
පාතො සුරියුග්ගමනවෙලායං පුළ්ලං විකසිතං අවිතගන්ධං සියා විරොවමානං, එවං
සරීරගන්ධෙන ගුණගන්ධෙන ච සුගන්ධං සරදකාලෙ අන්තලික්ඛෙ ආදිව්චම්ච
අත්තනො තෙජසා තපත්තං අඬ්ගෙහි නිච්ඡරණපුත්තියා අඬ්ගිරසං සම්මාසම්බුද්ධං
පස්සාති.

අභබ්බොති පට්ඨපත්තිසාරම්ඤ්ච සාසනං, පට්ඨපත්ති ච පරියත්තිමුලිකා, ත්වඤ්ච
පරියත්තිං උග්ගහෙතුං අසමත්ථො, තස්මා අභබ්බොති අධිප්පායො. සුද්ධං
පිලොතිකඛණ්ඩන්ති ඉද්ධියා අභිසඬ්ඛනං පරිසුද්ධං වොළඛණ්ඩං. තදා කිර භගවා
“න සජ්ඣායං කාතුං අසක්කොන්තො මම සාසනෙ අභබ්බො නාම හොති, මා
සොචි හික්ඛු”ති තං බාහායං ගහෙත්වා විහාරං පවිසිත්වා ඉද්ධියා පිලොතිකඛණ්ඩං
අභිනිමිමිතිත්වා “හන්ද, හික්ඛු, ඉමං පරිමජ්ජන්තො ‘රජොහරණං රජොහරණ’න්ති
පුනප්පුනං සජ්ඣායං කරොහී”ති වත්වා අදාසි තත්ථ පුබ්බෙකතාධිකාරත්තා.

සො කිර පුබ්බෙ රාජා හුත්වා නගරං පදක්ඛිණං කරොන්තො නලාටතො සෙදෙ
මුව්චන්තෙ පරිසුද්ධෙන සාටකෙන නලාටං පුඤ්ඡී, සාටකො කිලිට්ඨො අහොසි.
සො “ඉමං සරීරං නිස්සාය එවරූපො පරිසුද්ධසාටකො පකතිං ජහිත්වා කිලිට්ඨො
ජාතො, අනිච්චා වත සඬ්ඛාරා”ති අනිච්චසඤ්ඤං පටිලහති, තෙන කාරණෙනස්ස
රජොහරණමෙව පච්චයො ජාතො. රජං හරතීති රජොහරණං. සංවෙගං
පටිලහිත්වාති අසුභසඤ්ඤං අනිච්චසඤ්ඤඤ්ච උපට්ඨපෙත්තො සංවෙගං
පටිලහිත්වා. සො හි යොනියො උම්මජ්ජන්තො “පරිසුද්ධං වත්ථං, නත්ථෙත්ථ
දොසො, අත්තභාවස්ස පනායං දොසො”ති අසුභසඤ්ඤං අනිච්චසඤ්ඤඤ්ච
පටිලහිත්වා නාමරූපපරිග්ගහාදිනා පඤ්චසු ඛන්ධෙසු ඤාණං ඔතාරත්වා
කලාපසම්මසනාදික්කමෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා උදයබ්බයඤාණාදිපඤ්චාටියා
විපස්සනං අනුලොමගොත්‍රභුසම්පං පාපෙසි. තං සන්ධාය වුත්තං “විපස්සනං
ආරහී”ති. ඔභාසගාථං අභාසීති ඔභාසවිස්සජ්ජනපුබ්බකභාසිතගාථා ඔභාසගාථා, තං
අභාසීති අත්ථො.

එත්ථ ච “අධිවෙතසොති ඉමං ඔභාසගාථං අභාසී”ති ඉධෙව වුත්තං.
විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.386) පන ධම්මපදට්ඨකථායං (ධ. ප. අට්ඨ.
1.වුළපන්ථකත්ථෙරවත්ථු) ථෙරගාථාසංවණ්ණනායඤ්ච (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.566) –

“රාගො රජො න ච පන රෙණු වුව්චති;
රාගස්සෙතං අධිවචනං රජොති;
එතං රජං විජ්ජහිත්වා පණ්ඩිතා;

විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙ.

“දොසො...පෙ.... සාසනෙ.

“මොහො රජො න ව පන රෙණු වුවිති;
මොහස්සෙනං අධිවචනං රජොති;
එතං රජං විජ්ජහිත්වා පණ්ඩිතා;
විහරන්ති තෙ විගතරජස්ස සාසනෙති. —

ඉමා තිස්සො ඔහාසගාථා අභාසි” ති වුත්තං. අධිවෙනසොති ව අයං
වුළපන්ථකත්ථෙරස්ස උදානගාථාති ඉමිස්සායෙව පාළියා ආගතං. ථෙරගාථායං පන
වුළපන්ථකත්ථෙරස්ස උදානගාථාසු අයං අනාරුළ්හා, “එකුදානියත්ථෙරස්ස පන
අයං උදානගාථා” ති (ථෙරගා. අට්ඨ. 1.එකුදානියත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) තත්ථ
වුත්තං. එවං සන්තෙපි ඉමිස්සා පාළියා අට්ඨකථාය ව එවමාගතත්තා
වුළපන්ථකත්ථෙරස්සපි අයං උදානගාථා ඔහාසගාථාවසෙන ව භගවතා භාසිතාති
ගහෙනබ්බං. අරහත්තං පාපුණ්ණි අභිඤ්ඤාපට්ඨමිහිදාපරිවාරං අරහත්තං පාපුණ්ණි.
අභබ්බො ත්වන්තිආදිවචනතො අනුකම්පාවසෙන සද්ධිවිහාරිකාදිං සඤ්ඤාචාරා
නික්කඨ්ඨාපෙන්තස්ස අනාපත්ති විය දිස්සති. අභබ්බො හි ථෙරො සඤ්චිච්ච තං
කාතුං, නික්කඨ්ඨනසික්ඛාපදෙ වා අපඤ්ඤත්තෙ ථෙරෙන එවං කතන්ති
ගහෙනබ්බං.

156. ඔවදන්තස්ස පාවිත්තියන්ති අත්ථඨගතෙ සුරියෙ ගරුධම්මෙහි වා
අඤ්ඤෙන වා ධම්මෙනෙව ඔවදන්තස්ස සම්මතස්සපි පාවිත්තියං. සෙසමෙත්ථ
උත්තානමෙව. අත්ථඨගතසුරියතා, පරිපුණ්ණපසම්පන්නතා, ඔවදන්ති ඉමාති
පනෙත්ථ තිණ්ණි අඨගාති.

අත්ථඨගතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. භික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා

162. තතියං උත්තානත්ථමෙව. උපස්සයුපගමනං, පරිපුණ්ණපසම්පන්නතා,
සමයාභාවො, ගරුධම්මෙහි ඔවදන්ති ඉමාති පනෙත්ථ චත්තාරි අඨගාති.

භික්ඛුනුපස්සයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා

164. චතුත්ථෙ “උපසම්පන්නං...පෙ.... භික්ඛුනොවාදක” ත්ති ඉමෙසං
“මඬිකුකත්තුකාමො” ති ඉමිනා සම්බන්ධො. “අවණ්ණං කත්තුකාමො අයසං
කත්තුකාමො” ති ඉමෙසං පන වසෙන “උපසම්පන්න” ත්තිආදීසු
“උපසම්පන්නස්සා” ති විහත්තිවිපරිණාමො කාතබ්බොති ඉමමත්ථං සන්ධාය

“උප්ඤ්ඤාපනකෙ වුත්තනායෙනෙවත්ථො වෙදිතබ්බො”ති වුත්තං. “වීචරහෙතු ඔවදති”ති ආදිනා භණන්තස්ස එකෙකස්මිං වචනෙ නිට්ඨිතෙ පාවිත්තියං වෙදිතබ්බං. “උපසම්පන්නං සඬ්ඝෙන අසම්මත”න්ති පාළිවචනතො “සම්මතෙන වා සඬ්ඝෙන වා භාරං කත්වා යපිතො”ති අට්ඨකථාවචනතො ව අට්ඨහි අඬ්ගෙහි සමන්තාගතො සම්මතෙන වා විජ්ජවසිතුකාමෙන “යාවාහං ආගමිස්සාමි, තාව තෙ භාරො හොතු”ති යාවිත්වා යපිතො තස්සාභාවතො සඬ්ඝෙන වා තථෙව භාරං කත්වා යපිතො අට්ඨහි ගරුධම්මෙහි අඤ්ඤාන වා ධම්මෙන ඔවදිතුං ලහතීති වෙදිතබ්බං. තස්මා “යො පන, භික්ඛු, අසම්මතො භික්ඛුනියො ඔවදෙය්‍ය, පාවිත්තිය”න්ති ඉදං පගෙව භාරං කත්වා අට්ඨපිතං සන්ධාය වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං.

168. අනාපත්ති පකතියා වීචරහෙතු...පෙ.... ඔවදන්තං භණතීති එත්ථ ආමිසහෙතු ඔවදන්තං “ආමිසහෙතු ඔවදති”ති සඤ්ඤාය එවං භණන්තස්ස අනාපත්ති, “න ආමිසහෙතු ඔවදති”ති සඤ්ඤානො පන දුක්කටං, න ආමිසහෙතු ඔවදන්තං පන “ආමිසහෙතු ඔවදති”ති සඤ්ඤාය භණන්තස්සපි අනාපත්ති සවිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නතා, ධම්මෙන ලද්ධසම්මුතිතා, අනාමිසන්තරතා, අවණ්ණකාමතාය එවං භණනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඬ්ගානි.

ආමිසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

169. පඤ්චමං උත්තානත්ථමෙව.

6. වීචරසිබ්බාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

175. ඡට්ඨෙ සවෙ සා භික්ඛුනී තං වීචරං ආදිනොව පාරුපෙය්‍ය, අඤ්ඤා භික්ඛුනියො දිස්වා උප්ඤ්ඤාපෙය්‍යං, තතො මහාජනො පස්සිතුං න ලහතීති මඤ්ඤාමානො “යථාසංභටං හරිත්වා නික්ඛිපිත්වා”ති ආදිමාහ.

176. නිහරතීති සකිං නිහරති. යෙපි තෙසං නිස්සිතකානි සම්බන්ධො. කථිනවත්තන්ති “සබ්බමචාරිතං කාතුං වට්ටති”ති ඉතිකත්තබ්බතාවසෙන සුවිකම්මකරණං. ආචරිශුප්ප්ඤ්ඤායානං දුක්කටන්ති අකප්පියසමාදානවසෙන දුක්කටං. වඤ්චෙත්වාති “තව ඤාතිකායා”ති අවත්වා “එකිස්සා භික්ඛුනියා”ති එත්තකමෙව වත්වා. “එකිස්සා භික්ඛුනියා”ති සුත්වා තෙ අඤ්ඤාතිකසඤ්ඤානො භවෙය්‍යන්ති ආහ “අකප්පියෙ නියොජිතත්තා”ති. “ඉදං තෙ මාතු වීචර”න්ති ආදිති අවත්වාපි “ඉදං වීචරං සිබ්බෙහි”ති සුද්ධවිත්තෙන සිබ්බාපෙත්තස්සපි අනාපත්ති.

179. උපාහනත්ථ විකාදින්ති ආදි-සද්දෙන යං වීචරං නිවාසෙතුං වා පාරුපිතුං වා න සක්කා හොති, තම්පි සඬ්ගණ්හාති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා සන්තකතා, නිවාසනපාරුපනුපගතා, වුත්තනායෙන සිබ්බතං වා සිබ්බාපනං වානි ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬ්ගානි.

විවරසිඛබාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සංවිදහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

181. සත්තමෙ ‘‘පච්ඡා ගච්ඡන්තීනං වොරා අච්ඡන්දිංසු’’ති එත්ථ ‘‘පත්තච්චර’’න්ති පාඨසෙසොති ආහ ‘‘පච්ඡා ගච්ඡන්තීනං පත්තච්චර’’න්ති. තා භික්ඛුනියොති පච්ඡා ගච්ඡන්තියො භික්ඛුනියො. ‘‘පච්ඡා ගච්ඡන්තීනං’’න්ති ච විහත්තිවිපරිණාමෙනෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. පාළියං ‘‘ගච්ඡාම හගිනි, ගච්ඡාම අය්‍යා’’ති භික්ඛුපුබ්බකං සංවිධානං වුත්තං, ‘‘ගච්ඡාම අය්‍ය, ගච්ඡාම හගිනි’’ති භික්ඛුනීපුබ්බකං. එකද්ධානමග්ගන්ති එකං අද්ධානසඬ්ඛාතං මග්ගං, එකතො වා අද්ධානමග්ගං. භියොති සුචෙ. පරෙති තතියදිවසෙ.

182-183. ද්විධා වුත්තජ්ජකාරොති පාදගමනවසෙන පක්ඛගමනවසෙන වාති ද්විධා වුත්තජ්ජහෙදො. චතුත්තං මග්ගානං සම්බන්ධට්ඨානං චතුක්කං, තිණ්ණං මග්ගානං සම්බන්ධට්ඨානං සිඬ්ඝාටකං. ‘‘ගාමන්තරෙ ගාමන්තරෙ’’ති එත්ථ අඤ්ඤො ගාමො ගාමන්තරන්ති ආහ ‘‘නික්ඛමනෙ අනාපත්ති...පෙ.... භික්ඛුනො පාචිත්තිය’’න්ති. ‘‘සංවිධායා’’ති පාළියං අවිසෙසෙන වුත්තත්තා ‘‘නෙව පාළියා සමෙති’’ති වුත්තං, ‘‘එත්ථන්තරෙ සංවිදහිතෙපි භික්ඛුනො දුක්කට්’’න්ති වුත්තත්තා ‘‘න සෙසඅට්ඨකථාය සමෙති’’ති වුත්තං. අද්ධයොජනං අතික්කමන්තස්සාති අසති ගාමෙ අද්ධයොජනං අතික්කමන්තස්ස. යත්ථ හි අද්ධයොජනබ්හන්තරෙ අඤ්ඤො ගාමො න භොති, තං ඉධ අගාමකං අරඤ්ඤන්ති අධිජ්ජෙතං, අද්ධයොජනබ්හන්තරෙ පන ගාමෙ සති ගාමන්තරගණනාය එව ආපත්ති.

185. රට්ඨහෙදෙති රට්ඨවිලොපෙ. චක්කසමාරුළ්භාති ඉරියාපථවක්කං සකට්ඨවක්කං වා සමාරුළ්භා. සෙසං උත්තානමෙව. ද්විත්තමිපි සංවිදහිත්වා මග්ගජ්ජපට්ඨන්ති, අවිසඬ්ඛෙතං, සමයාභාවො, අනාපදා, ගාමන්තරොක්කමනං වා අද්ධයොජනාතික්කමො වාති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අධිගානි. එකතොඋපසම්පන්නාදිහි සද්ධිං ගච්ඡන්තස්ස පන මාතුගාමසික්ඛාපදෙන ආපත්ති.

සංවිදහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. නාවාහිරුහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

188. අට්ඨමෙ ලොකස්සාදමිත්තසන්ථව්වසෙන කිලාපුරෙක්ඛාරා සංවිදහිත්වාති අයං විසෙසො ‘‘එවමිමෙ...පෙ.... භික්ඛුනීහි සද්ධිං නාවාය කිලන්ති’’ති ඉමිනා ‘‘උද්ධංගාමිනිං වා අධොගාමිනිං වා’’ති ඉමිනා ච සිද්ධො.

189. නදියා කුතො ගාමන්තරන්ති ආහ ‘‘යස්සා නදියා’’තිආදි. ‘‘තස්සා සගාමකතීරපස්සෙන...පෙ.... අද්ධයොජනගණනායාති එකෙකපස්සෙනෙව ගමනං සන්ධාය වුත්තත්තා තාදිසිකාය නදියා මජ්ඣිකාන ගච්ඡන්තස්ස ගාමන්තරගණනාය අද්ධයොජනගණනාය ච ආපත්ති’’ති වදන්ති. සබ්බඅට්ඨකථාසුතිආදිනා අත්තනා

වුත්තමෙවත්ථං සමත්ථෙති. “කිලාපුරෙක්ඛාරතාය භික්ඛුනියා සද්ධිං සංවිධාය නාවං අභිරුහන්තස්ස නදියංයෙව පාවිත්තියස්ස වුත්තත්තා වාපිසමුද්දාදීසු කිලාපුරෙක්ඛාරතාය දුක්කටමෙව, න පාවිත්තිය”න්ති වදන්ති.

“ලොකස්සාදමිත්තසන්ථව්වසෙන කිලාපුරෙක්ඛාරා සංවිදහිත්වා”ති වචනතො කෙවි “ඉමං සික්ඛාපදං අකුසලචිත්තං ලොකවජ්ජ”න්ති වදන්ති, තං න ගහෙනබ්බං. කිලාපුරෙක්ඛාරතාය හි අභිරුහිත්වාපි ගාමන්තරොක්කමනෙ අද්ධයොජනාතික්කමෙ වා කුසලාඛ්‍යාකතචිත්තසමඬගීපි හුත්වා ආපත්තිං ආපජ්ජති. යදි හි සො සංවෙගං පටිලහිත්වා අරහත්තං වා සච්ඡිකරෙය්‍ය, නිද්දං වා ඔක්කමෙය්‍ය, කම්මට්ඨානං වා මනසි කරොන්තො ගච්ඡෙය්‍ය, කුතො තස්ස අකුසලචිත්තසමඬගිතා, යෙනිදං සික්ඛාපදං අකුසලචිත්තං ලොකවජ්ජන්ති වුවිචති, තස්මා පණ්ණත්තිවජ්ජං තිචිත්තන්ති සිද්ධං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නාවාභිරුහන්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පරිපාචිතසික්ඛාපදවණ්ණනා

194. නවමෙ පටියාදිතන්ති භික්ඛුනං අත්ථාය සම්පාදිතං. ඤාතකා වා භොන්ති පචාරිතා වාති එත්ථ සවෙපි භික්ඛුනො අඤ්ඤාතකා අප්පචාරිතා ව සිද්ධං, භික්ඛුනියා ඤාතකා පචාරිතා වෙ, වට්ඨති.

197. පාපභික්ඛුනං පක්ඛුපච්ඡෙදාය ඉදං පඤ්ඤත්තං, තස්මා පඤ්චභොජනෙයෙව ආපත්ති වුත්තා. පඤ්ච භොජනානි යපෙත්වා සබ්බත්ථ අනාපත්තීති ඉදං පන ඉමිනා සික්ඛාපදෙන අනාපත්තිදස්සනත්ථං වුත්තං. විඤ්ඤත්තියා උප්පන්නං පරිභුඤ්ජන්තස්ස හි අඤ්ඤත්ථ වුත්තනෙයෙන දුක්කටං. සෙසං උත්තානමෙව. භික්ඛුනිපරිපාචිතභාවො, ජානනං, ගිහිසමාරම්භාභාවො, ඔදනාදිනං අඤ්ඤතරතා, තස්ස අප්ඤ්ඤාභරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

පරිපාචිතසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා

198. දසමෙ උපනන්දස්ස චතුත්ථසික්ඛාපදෙනාති අප්පට්ච්ඡන්තෙ මාතුගාමෙන සද්ධිං රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදං සන්ධාය වුත්තං. කිඤ්චාපි තං අවෙලකවග්ගෙ පඤ්චමසික්ඛාපදං භොති, උපනන්දත්ථෙරං ආරබ්භ පඤ්ඤත්තෙසු පන චතුත්ථභාවතො “උපනන්දස්ස චතුත්ථසික්ඛාපදෙනා”ති වුත්තං. චතුත්ථසික්ඛාපදස්ස චත්ථුතො ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස චත්ථුතො පයමං උප්පන්නත්තා ඉදං සික්ඛාපදං පයමං පඤ්ඤත්තං. ඉමිනා ව සික්ඛාපදෙන කෙවලං භික්ඛුනියා එව රහොනිසජ්ජාය ආපත්ති පඤ්ඤත්තා, උපරි මාතුගාමෙන සද්ධිං රහොනිසජ්ජාය ආපත්ති විසුං පඤ්ඤත්තාති දට්ඨබ්බං.

රහොනිසජ්ජසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිව්දීතො භික්ඛුනිවග්ගො තතියො.

4. භොජනවග්ගො

1. ආවසංචිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා

206. භොජනවග්ගස්ස පයමසික්ඛාපදෙ අද්ධයොජනං වා යොජනං වා ගන්තුං සක්කොතීති එත්ථ තත්තකං ගන්තුං සක්කොත්තස්සපි තාවතකං ගන්ත්වා අලද්ධභික්ඛස්ස ඉතො භුඤ්ජිතුං වට්ටති. ඉමෙසංයෙවාති ඉමෙසං පාසණ්ඩානංයෙව. එත්තකානන්ති ඉමස්මිං පාසණ්ඩෙ එත්තකානං. එකදිවසං භුඤ්ජිතබ්බන්ති එකදිවසං සකිංයෙව භුඤ්ජිතබ්බං. “එකදිවසං භුඤ්ජිතබ්බ”න්ති වචනතො පන එකස්මිං දිවසෙ පුනථපුනං භුඤ්ජිතුං වට්ටතීති න ගහෙතබ්බං. පුන ආදිතො පටියාය භුඤ්ජිතුං න වට්ටතීති ඉමිනා පයමං භුත්තටියානෙසු පුන එකස්මිමපි යානෙ භුඤ්ජිතුං න වට්ටතීති දස්සෙති.

208. “ගච්ඡන්තො වා ආගච්ඡන්තො වාති ඉදං අද්ධයොජනවසෙන ගහෙතබ්බ”න්ති වදන්ති. අන්තරාමග්ගෙ ගතටියානෙති එකස්සෙව සන්තකං සන්ධාය වුත්තං. “ආගච්ඡන්තෙපි එසෙව නයො”ති සඬ්ඛෙපෙන වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙන්තො “ගන්ත්වා පච්චාගච්ඡන්තො”ති ආදිමාහ. ආපත්තිටියානෙයෙව පුන භුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්ති වත්තබ්බාති ගමනෙ ආගමනෙ ව පයමං භොජනං අවත්වා අන්තරාමග්ගෙ එකදිවසං ගතටියානෙ ව එකදිවසන්ති පුනථපුනං භොජනමෙව දස්සිතං, ගමනදිවසෙ පන ආගමනදිවසෙ ව “ගමිස්සාමි ආගමිස්සාමි”ති භුඤ්ජිතුං වට්ටතියෙව. සුද්ධචිත්තෙන පුනථපුනං භුඤ්ජන්තස්සපි පුනථපුනං භොජනෙ අනාපත්ති. අඤ්ඤස්සත්ථාය උද්දිසිත්වා පඤ්ඤත්තං භික්ඛුනො ගහෙතුමෙව න වට්ටතීති ආහ “භික්ඛුනංයෙව අත්ථායා”ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ආවසංචිණ්ඩනා, අගිලානතා, අනුච්ඡිත්වා භොජනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඬගාති.

ආවසංචිණ්ඩසික්ඛාපදවණ්ණනා නිව්දීතා.

2. ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

209. දුතියෙ අභිමාරෙති අභිගන්ත්වා භගවතො මාරණත්ථාය නියොජිතෙ ධනුද්ධරෙ. ගුල්භපට්ච්ඡන්තොති අපාකටො. පච්ඡික්ඛිති විස්සජ්ජෙසි. නනු රාජානම්පි මාරාපෙසිති වචනතො ඉදං සික්ඛාපදං අජාතස්ත්තුතො කාලෙ පඤ්ඤත්තන්ති සිද්ධං, එවඤ්ච සති පරතො අනුපඤ්ඤත්තියං –

“තෙන බො පන සමයෙන රඤ්ඤො මාගධස්ස සෙනියස්ස බිම්බිසාරස්ස ඤාතිසාලොභිතො ආජීවකෙසු පබ්බජිතො භොති. අථ බො සො ආජීවකො යෙන රාජා මාගධො සෙනියො බිම්බිසාරො තෙනුපසඬිකමි, උපසඬිකමිත්වා

රාජානං මාගධං සෙනියං බිම්බිසාරං එතදවොච...පෙ.... කුක්කුච්චායන්තා
නාධිවාසෙන්ති” ති -

ඉදං කස්මා චුත්තන්ති? සො කිර ආජීවකො තං දානං දෙන්තො බිම්බිසාරකාලතො
පට්ඨාය අදාසි, පච්ඡා අජාතසත්තුකාලෙ සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිතො පට්ඨාය භික්ඛු
කුක්කුච්චායන්තා තං දානං න පටිග්ගණ්හිංසු, තස්මා ආදිතො පට්ඨාය තං වත්ථු
දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. “අථ ඛො සො ආජීවකො භික්ඛුනං සන්තිකෙ දුතං
පාහෙසි” ති ඉදංඤ්ච තතො පභුති සො ආජීවකො අන්තරන්තරා භික්ඛු නිමන්තෙන්වා
දානං දෙන්තො අජාතසත්තුකාලෙ සික්ඛාපදෙ පඤ්ඤත්තෙ යං භික්ඛුනං සන්තිකෙ
දුතං පාහෙසි, තං සන්ධාය චුත්තං.

215. අඤ්ඤමඤ්ඤවිසිට්ඨත්තා විසදිසං රජ්ජං විරජ්ජං, තතො ආගතා, තත්ථ වා
ජාතා, භවාති වා වෙරජ්ජා, තෙ එව වෙරජ්ජකා. තෙ පන යස්මා
ගොත්තවරණාදිවිභාගෙන නානාප්පකාරා, තස්මා චුත්තං “නානාවෙරජ්ජකෙ” ති.
අට්ඨකථායං පන නානාවිධෙහි අඤ්ඤරජ්ජපෙති ආගතෙති රජ්ජානංයෙව වසෙන
නානාප්පකාරතා චුත්තා.

217-218. ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස විඤ්ඤත්තිං කත්වා භුඤ්ජනවත්ථුස්මිං
පඤ්ඤත්තත්තා විඤ්ඤත්තිතො ගණභොජනං වත්ථුවසෙනෙව පාකටන්ති තං
අවත්වා “ගණභොජනං නාම යත්ථ...පෙ.... නිමන්තිතා භුඤ්ජන්ති” ති
නිමන්තනවසෙනෙව පදභාජනෙ ගණභොජනං චුත්තං. “කිඤ්චි පන සික්ඛාපදං
වත්ථුඅනනුරූපමිපි සියාති පදභාජනෙ චුත්තනායෙන නිමන්තනවසෙනෙව
ගණභොජනං භොතිති කෙසඤ්චි ආසඬකා භවෙය්‍යා” ති තංනිවත්තනත්ථං “තං
පනෙතං ගණභොජනං ද්විභාකාරෙහි පසවති” ති චුත්තං. පඤ්චන්තං භොජනානං
නාමං ගහෙන්වාති එත්ථ “භොජනං ගණ්හොති චුත්තෙපි ගණභොජනං
භොතියෙවා” ති වදන්ති. “හෙට්ඨා අද්ධානගමනවත්ථුස්මිං
නාවාහිරුහනවත්ථුස්මිඤ්ච ‘ඉධෙව, භන්තෙ, භුඤ්ජො’ ති චුත්තෙ යස්මා
කුක්කුච්චායන්තා න පටිග්ගණ්හිංසු, තස්මා ‘භුඤ්ජො’ ති චුත්තෙපි ගණභොජනං න
භොතියෙවා” ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. “පඤ්චන්තං භොජනානං නාමං
ගහෙන්වා නිමන්තෙති” ති චුත්තත්තා පන “ඔදනං භුඤ්ජො” ති වා “භත්තං
භුඤ්ජො” ති වා භොජනනාමං ගහෙන්වාච චුත්තෙ ගණභොජනං භොති, න
අඤ්ඤො. “ඉධෙව, භන්තෙ, භුඤ්ජො” ති එත්ථාපි “ඔදන”න්ති වා “භත්ත”න්ති
වා වත්ථාව තෙ එවං නිමන්තෙසුන්ති ගහෙන්බ්බං. ගණවසෙන වා නිමන්තිතත්තා
තෙ භික්ඛු අපකතඤ්ඤායාය කුක්කුච්චායන්තා න පටිග්ගණ්හිංසුති අයං අම්භාකං
බන්ති, වීමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙන්බ්බං.

එකතො ගණ්හන්ති එත්ථ අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ද්වාදසහත්ථං අමුඤ්චිත්වා ධීතා
එකතො ගණ්හන්ති නාමාති ගහෙන්බ්බං. “අම්භාකං චතුන්නමිපි භත්තං දෙහීති වා
විඤ්ඤාපෙය්‍යු”න්ති වචනතො හෙට්ඨා “ත්ථං එකස්ස භික්ඛුනො භත්තං දෙහි, ත්ථං
ද්වින්නන්ති එවං විඤ්ඤාපෙන්වා” ති වචනතො ව අත්තතො අත්ථාය අඤ්ඤෙහි

විඤ්ඤාත්මපි සාදියන්තස්ස ගණභොජනං භොතියෙවාති දට්ඨබ්බං. එවං
 විඤ්ඤාත්තියො පසවතීති එත්ථ විඤ්ඤාත්තියා සති ගණභන්තස්ස එකතො භුත්වා
 ගහණෙ ඉමිනා සික්ඛාපදෙන ආපත්ති, විසුං ගහණෙ
 පණිතභොජනසුපොදනවිඤ්ඤාත්තිහි ආපත්ති වෙදිතබ්බා.

විචාරෙතීති පඤ්චබණ්ඩාදිවසෙන සංවිදහති. සට්ටෙතීති අනුචාතං ඡිත්තදිත්වා
 හත්ථෙන දණ්ඩකෙන වා සට්ටෙති. සුත්තං කරොතීති සුත්තං වට්ටෙති. වලෙතීති
 දණ්ඩකෙ වා හත්ථෙ වා ආවට්ටෙති. “අභිනවස්සෙව විවරස්ස කරණං ඉධ
 විවරකම්මං නාම, පුරාණවිවරෙ සුවිකම්මං නාම න භොති” ති වදන්ති. “චතුත්ථෙ
 ආගතෙ න යාපෙන්නීති වචනතො සවෙ අඤ්ඤො කොචි ආගවිජන්තො නත්ථී,
 චත්තාරොයෙව ච තත්ථ නිසින්නා යාපෙතුං න සක්කොන්ති, න වට්ටති” ති වදන්ති.

220. ගණභොජනාපත්තිජනකනිමන්තනභාවතො “අකප්පියනිමන්තන”න්ති
 චුත්තං. සම්පවෙසෙත්වාති නිසිදාපෙත්වා. ගණො භිජ්ජතීති ගණො ආපත්තිං න
 ආපජ්ජතීති අධිජ්ජායො. “යත්ථ චත්තාරො භික්ඛු...පෙ.... භුඤ්ජන්ති” ති ඉමාය
 පාළියා සංසන්දනතො “ඉතරෙසං පන ගණපුරකො භොති” ති චුත්තං.
 අවිසෙසෙනාති “ගිලානො වා විවරකාරකො වා” ති අවිසෙසෙත්වා
 සබ්බසාධාරණවචනෙන. තස්මාති අවිසෙසිතත්තා. භුත්වා ගතෙසුති එත්ථ අගතෙසුපි
 භොජනකිව්චෙ නිට්ඨිතෙ ගණ්හිතුං වට්ටති. තානි ව තෙහි එකතො න ගහිතානීති
 යෙහි භොජනෙහි විසඬිකෙතො නත්ථී, තානි භොජනානි තෙහි භික්ඛුහි එකතො න
 ගහිතානි එකෙන පච්ඡා ගහිතත්තා. මහාථෙරෙති භික්ඛු සන්ධාය චුත්තං. දුතස්ස පුන
 පටිපථං ආගන්ත්වා “හත්තං ගණ්හං” ති වචනභයෙන “ගාමද්වාරෙ
 අට්ඨත්වා” ති චුත්තං. තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වාති අන්තරවිට්ඨිආදීසු තත්ථ තත්ථ
 යිතානං සන්තිකං ගන්ත්වා. භික්ඛුනං අත්ථාය සරද්ධාරෙ යපෙත්වා දියාමානෙපි
 එසෙව නයො. නිවත්තංති චුත්තපදෙ නිවත්තිතුං වට්ටතීති “නිවත්තං” ති
 විච්ඡිත්තදිත්වා පච්ඡා “හත්තං ගණ්හං” ති චුත්තත්තා වට්ටති. සෙසමෙත්ථ
 උත්තානමෙව. ගණභොජනතා, සමයාභාවො, අජ්ඣොභරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ
 තිණි අඩ්ඨානි.

ගණභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

221. තතියෙ කුලපටිපාටියා අබ්බොච්ඡින්නං කත්වා නිරන්තරං දියාමානත්තා
 “හත්තපටිපාටි අට්ඨිතා භොති” ති පාළියං චුත්තං, අන්තරා අට්ඨත්වා නිරන්තරං
 පවත්තාති චුත්තං භොති. උපචාරවසෙනාති වොහාරවසෙන. න හි සො
 බදරමත්තමෙව දෙනි, උපචාරවසෙන පන එවං වදති. බදරවුණ්ණසක්ඛරාදීහි
 පයොජිතං “බදරසාලව”න්ති වුච්චති.

226. විකප්පනාවසෙනෙව තං හත්තං අසන්තං නාම භොතිති

අනුපඤ්ඤත්තිවසෙන විකප්පනං අට්ඨපෙත්වා යථාපඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදමෙව යජිතං. පරිවාරෙ පන විකප්පනාය අනුජානනම්පි අනුපඤ්ඤත්තිසමානන්ති කත්වා “චතස්සො අනුපඤ්ඤත්තියො”ති වුත්තං. මහාපච්චරිආදීසු වුත්තනයං පච්ඡා වදන්තො පාළියා සංසන්දනතො පරමමුඛාවිකප්පනමෙව පතිට්ඨාපෙසි. කෙච් පන “තදා අත්තනො සන්තිකෙ යපෙත්වා හගවත්තං අඤ්ඤස්ස අභාවතො ථෙරො සම්මුඛාවිකප්පනං නාකාසි, හගවතා ව විසුං සම්මුඛාවිකප්පනා න වුත්තා, තථාපි සම්මුඛාවිකප්පනාපි වට්ටති”ති වදන්ති. තෙනෙව මාතිකාඅට්ඨකථායම්පි (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා) “යො භික්ඛු පඤ්චසු සහධම්මිකෙසු අඤ්ඤතරස්ස ‘මය්හං හත්තපච්චාසං තුය්හං දම්මී’ති වා ‘විකප්පෙමී’ති වා එවං සම්මුඛා වා ‘ඉත්ථන්තාමස්ස දම්මී’ති වා ‘විකප්පෙමී’ති වා එවං පරමමුඛා වා පයමනිමන්තනං අවිකප්පෙත්වා පච්ඡා නිමන්තිතකුලෙ ලද්ධභික්ඛතො එකසිත්ථම්පි අජ්ඣොගරති, පාවිත්තිය”න්ති වුත්තං.

229. පඤ්චභි භොජනෙහි නිමන්තිතස්ස යෙන යෙන පයමං නිමන්තිතො, තස්ස තස්ස භොජනතො උප්පට්ඨායා අවිකප්පෙත්වා වා පරස්ස පරස්ස භොජනං පරම්පරභොජනන්ති ආහ “සචෙ පන මූලනිමන්තනං හෙට්ඨා භොති, පච්ඡිමං පච්ඡිමං උපරි, තං උපරිතො පට්ඨාය භුඤ්ජන්තස්ස ආපත්ති”ති. හත්ථං අන්තො පචෙසෙත්වා සබ්බහෙට්ඨිමං ගණ්හන්තස්ස මජ්ඣෙ ධීතම්පි අන්තොහත්ථගතං භොතිති ආහ “හත්ථං පන...පෙ.... යථා තථා වා භුඤ්ජන්තස්ස අනාපත්ති”ති. ධීරස්ස රසස්ස ව හත්තෙන අමිස්සං හුත්වා උපරි ධීතත්තා “ධීරං වා රසං වා පිචතො අනාපත්ති”ති වුත්තං.

මහාඋපාසකොති ගෙහසාමිකො. “මහාඅට්ඨකථායං ‘ආපත්ති’ති වචනෙන කුරුන්දියං ‘වට්ටති’ති වචනං විරුද්ධං විය දිස්සති, ද්විත්තම්පි අධිප්පායො මහාපච්චරියං විභාවිතො”ති මහාගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. සබ්බෙ නිමන්තෙන්තිති අකප්පියනිමන්තනෙන නිමන්තෙන්ති. “පරම්පරභොජනං නාම පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරෙන භොජනෙන නිමන්තිතො, තං යපෙත්වා අඤ්ඤං පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරං භොජනං භුඤ්ජති, එතං පරම්පරභොජනං නාමා”ති වුත්තත්තා සතිපි භික්ඛාචරියාය පයමං ලද්ධභාවෙ “පිණ්ඩාය වරින්වා ලද්ධහත්තං භුඤ්ජති, ආපත්ති”ති වුත්තං. අවිකප්පවසෙන “වච්ඡිකම්ම”න්ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පරම්පරභොජනතා, සමයාභාවො, අජ්ඣොගරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගානි.

පරම්පරභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා

230-231. චතුත්ථෙප කාණාය මාතාති කාණාති ලද්ධනාමාය දාරිකාය මාතා. කස්මා පනෙසා කාණා නාම ජාතාති ආහ “සා කිරස්සා”තිආදි. ඉමිස්සා දහරකාලෙ

මාතෘපිතරො සිනෙහවසෙන “අම්ම කාණෙ, අම්ම කාණෙ” ති වොහරිංසු, සා තදුපාදාය කාණා නාම ජාතා, තස්සා ව මාතා “කාණමාතා” ති පාකටා අහොසිති එවමෙන්ට කාරණං වදන්ති. පටියාලොකන්ති පච්ඡිමං දිසං, පච්චාදිච්චන්ති චුත්තං හොති.

233. පුච්ඡණනාය පාචිත්තියන්ති මුඛවට්ටියා හෙට්ඨිමලෙඛතො
 උපරිට්ඨිතපුච්ඡණනාය පාචිත්තියං. “ද්වන්තිපත්තපුරා පටිග්ගහෙතබ්බා” ති හි වචනතො මුඛවට්ටියා හෙට්ඨිමලෙඛං අනතික්කන්තෙ ද්වෙ වා තයො වා පත්තපුරෙ ගහෙතුං වට්ටති.

235. අට්ඨකථාසු පන...පෙ.... චුත්තන්ති ඉදං අට්ඨකථාසු තථා
 ආගතභාවමත්තදීපනත්ථං චුත්තං, න පන තස්ස වාදස්ස පතිට්ඨාපනත්ථං. අට්ඨකථාසු චුත්තඤ්චි පාළියා න සමෙති. තතුත්තරිගහණෙ අනාපත්තිදස්සනත්ථඤ්චි “ඤාතකානං පචාරිතාන”න්ති චුත්තං. අඤ්ඤථා “අනාපත්ති ද්වන්තිපත්තපුරෙ පටිග්ගණ්හාති” ති ඉමිනාව පමාණයුත්තග්ගහණෙ අනාපත්තිසිද්ධිතො “ඤාතකානං පචාරිතාන”න්ති විසුං න වත්තබ්බං. යදි එවං “තං පාළියා න සමෙති” ති කස්මා න චුත්තන්ති? හෙට්ඨා තතුත්තරිසික්ඛාපදෙ චුත්තනයෙනෙව සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති න චුත්තං. චුත්තඤ්චි තත්ථ (පාරා. අට්ඨ. 2.526) “අට්ඨකථාසු පන ඤාතකපචාරිතට්ඨානෙ පකතියාව බහුමිපි වට්ටති, අච්ඡින්නකාරණා පමාණමෙව වට්ටතිති චුත්තං, තං පාළියා න සමෙති” ති. “අපාටෙය්‍යාදිඅත්ථාය පටියාදිත”න්ති සඤ්ඤාය ගණ්හන්තස්සපි ආපත්තියෙව අචිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස. අත්තනොයෙව ගහණත්ථං “ඉමස්ස හත්ථෙ දෙහි” ති වචනෙනපි ආපජ්ජනතො “වච්ඡිකම්ම”න්ති චුත්තං. සෙසං උත්තානමෙව. චුත්තලක්ඛණපුච්චන්ථතා, අසෙසකතා, අපටිප්පස්සද්ධගමනතා, න ඤාතකාදිතා, අතිරෙකපටිග්ගහණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අභිගානි.

කාණමාතාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පට්ඨකථාසු පන...පෙ.... චුත්තන්ති ඉදං අට්ඨකථාසු තථා

236. පඤ්චමෙ භුත්තාච්චි භුත්තාච්චිනො භුත්තවන්තො, කතහත්තකිච්චාති
 චුත්තං හොති. පචාරිතාති එත්ථ වතුසු පචාරණාසු යාවදත්ථපචාරණා පටික්ඛෙපපචාරණා ව ලබ්භතිති ආහ “බ්‍රාහ්මණෙන...පෙ.... පටික්ඛෙපපචාරණාය පචාරිතා” ති. වතුබ්බිධා හි පචාරණා වස්සංචුත්ථපචාරණා, පච්චයපචාරණා, පටික්ඛෙපපචාරණා, යාවදත්ථපචාරණාති. තත්ථ “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, වස්සංචුත්ථානං භික්ඛුනං තිහි යානෙහි පචාරෙතු”න්ති (මහාව. 209) අයං වස්සංචුත්ථපචාරණා. පකාරෙහි දිට්ඨාදිහි වාරෙති සඛ්භාදිකෙ භජාපෙති හත්තෙ කරොති එතායාති පචාරණා, ආපත්තිවිසොධනාය අත්තවොස්සග්ගොකාසදානං. සා පන යස්මා යෙහුයොන වස්සංචුත්ථෙහි කාතබ්බා චුත්තා, තස්මා “වස්සංචුත්ථපචාරණා” ති චුච්චති. “ඉච්ඡාමහං, හත්තෙ, සඛ්භං වාතුමාසං

හෙසජ්ජෙන පවාරොතු”න්ති (පාචි. 303) ව, “අඤ්ඤානු පුන පවාරණාය අඤ්ඤානු නිව්වපවාරණායා”ති (පාචි. 306) ව අයං පච්චයපවාරණා පවාරෙති පච්චයෙ ඉච්ඡාපෙනි එතායාති කත්වා, වීචරාදීහි උපනිමන්තනායෙනං අධිවචනං. “පවාරිතො නාම අසනං පඤ්ඤායති, භොජනං පඤ්ඤායති, හත්ථපාසෙ යීතො අභිහරති, පටික්ඛෙපො පඤ්ඤායති, එසො පවාරිතො නාමා”ති (පාචි. 239) අයං පටික්ඛෙපපවාරණා. විජ්ජකතභොජනතාදිපඤ්චඩ්ගසහිතො භොජනපටික්ඛෙපොයෙව හෙත්ථ පකාරයුත්තා වාරණාති පවාරණා. “පණිතෙන බාදනීයෙන භොජනීයෙන සහත්ථා සන්තප්පෙසි සම්පවාරෙසී”ති (ම. නි. 1.363) අයං යාවදන්ථපවාරණා. යාවදන්ථං භොජනස්ස පවාරණා යාවදන්ථපවාරණා.

237. ති-කාරං අවත්වා...පෙ.... වත්තුං වට්ටතීති ඉදං වත්තබ්බකාරදස්සනත්ථං. වුත්තං. “ති-කාරෙ පන වුත්තෙපි අකතං නාම න භොති”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.

238-239. පවාරිතොති පටික්ඛෙපිතො. යො හි භුඤ්ජන්තො පරිවෙසකෙන උපනීතං භොජනං අනිච්ඡන්තො පටික්ඛිපති, සො තෙන පවාරිතො පටික්ඛෙපිතො නාම භොති. බ්‍යඤ්ජනං පන අනාදිගිත්වා අත්ථමන්තමෙව දස්සෙතුං. “කතපවාරණො කතපටික්ඛෙපො”ති වුත්තං. යස්මා “අසන”න්ති ඉමිනාව පදෙන “භුත්තාවී”ති ඉමස්ස අත්ථො වුත්තො, තස්මා න තස්ස කිඤ්චි පයොජනං විසුං උපලබ්භති. යදි හි උපලබ්භෙය්‍ය, පවාරණා ඡළඬ්ගසමන්තාගතා ආපජ්ජෙය්‍යාති මනසි කත්වා පඤ්චසමන්තාගතත්තංයෙව දස්සෙතුං. “වුත්තම්පි වෙත”න්තිආදිනා පාළිං ආහරති. කෙච්චි පන “හත්ථපාසෙ යීතො අභිහරති”ති එකමෙව අඩ්ගං කත්වා “චතුරඩ්ගසමන්තාගතා පවාරණා”තිපි වදන්ති.

අම්බිලපායාසාදීසුති ආදි-සද්දෙන බීරපායාසාදිං සඩ්ගණ්භාති. තත්ථ අම්බිලපායාසග්ගහණෙන තක්කාදිඅම්බිලසංයුත්තා සනයාගු වුත්තා. බීරපායාසග්ගහණෙන බීරසංයුත්තා යාගු සඩ්ගය්හති. පවාරණං න ජනෙතීති අනතිරිත්තභොජනාපත්තිනිබන්ධනං පටික්ඛෙපං න සාධෙති. කතොපි පටික්ඛෙපො අනතිරිත්තභොජනාපත්තිනිබන්ධනො න භොතීති අකතට්ඨානෙයෙව තිට්ඨතීති ආහ “පවාරණං න ජනෙතී”ති. “යාගු-සද්දස්ස පවාරණජනකයාගුයාපි සාධාරණත්තා ‘යාගුං ගණ්භථා’ති වුත්තෙපි පවාරණා භොතීති පවාරණං ජනෙතියෙවාති වුත්ත”න්ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං, තං පරතො තත්ථෙව “හත්තම්පිසකං යාගුං ආහරිත්වා”ති එත්ථ වුත්තකාරණෙන න සමෙති. වුත්තඤ්ඤි තත්ථ “භෙට්ඨා අයාගුකෙ නිමන්තනෙ උදකකඤ්ඤිකබීරාදීහි සද්ධිං මද්දිතං හත්තමෙව සන්ධාය ‘යාගුං ගණ්භථා’ති වුත්තත්තා පවාරණා භොති, ‘හත්තම්පිසකං යාගුං ආහරිත්වා’ති එත්ථ පන විසුං යාගුයා විජ්ජමානත්තා පවාරණා න භොතී”ති. තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව බීරාදීහි සංමද්දිතං හත්තමෙව සන්ධාය “යාගුං ගණ්භථා”ති වුත්තත්තා යාගුයා ව තත්ථ අභාවතො පවාරණා භොතීති එවමෙත්ථ කාරණං වත්තබ්බං. එවඤ්ඤි සති පරතො “යෙනාපුච්ඡිතො, තස්ස අත්ථිතායා”ති අට්ඨකථායං වුත්තකාරණෙනපි සංසන්දනී, අඤ්ඤාථා ගණ්ඨිපදෙසුයෙව

ප්‍රබ්බාපරවිරොධො ආපජ්ජති. අට්ඨකථාවචනෙන ච න සමෙති. සවෙ...පෙ....
පඤ්ඤායතීති ඉමිනා චුත්තජ්ජමාණස්ස මච්ඡමංසඛණ්ඩස්ස නභාරුනො වා
සබ්භාවමත්තං දස්සෙති. තාහීති පුට්ඨකාහි.

සාලිව්හියවෙහි කතසත්තුති යෙභුය්‍යන යෙන චුත්තං, සත්ත ධඤ්ඤානි පන
භජ්ජිත්වා කතොපි සත්තුයෙව. තෙනෙවාහ “කඬගුවරක...පෙ....
සත්තුසඬගහමෙව ගච්ඡති”ති. සත්තුමොදකොති සත්තුයො පිණ්ඩෙත්වා කතො
අපක්කො සත්තුගුලො. පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරවසෙන
විජ්ජකතභොජනභාවස්ස උපවිජින්නත්තා “මුඛෙ සාසපමත්තමිපි...පෙ.... න
පචාරෙති”ති චුත්තං. “අකජ්ජියමංසං පටික්ඛිපති, න පචාරෙති”ති වචනතො සවෙ
සඬසිකං ලාභං අත්තතො අපාපුණන්තං ජානිත්වා වා අජානිත්වා වා පටික්ඛිපති, න
පචාරෙති පටික්ඛිපිතඛිඤ්ඤෙව පටික්ඛිත්තත්තා. අලජ්ජිසන්නකං පටික්ඛිපන්නොපි
න පචාරෙති. අවත්ථුකායාති අනතිරික්තාපත්තිසාධිකාය පචාරණාය අවත්ථුභාවතො.
එතෙන පටික්ඛිපිතඛිඤ්ඤෙව පටික්ඛිත්තභාවං දීපෙති. යඤ්චි පටික්ඛිපිතඛිඤ්ඤං
භොති, තස්ස පටික්ඛෙපො ආපත්තිඅඬගං න භොතීති තං “පචාරණාය අවත්ථු”ති
වුච්චති.

උපනාමෙතීති ඉමිනා කායාහිභාරං දස්සෙති. භත්ථපාසතො ඛහි ධීතස්ස සතිපි
දාතුකාමාහිභාරෙ පටික්ඛිපන්නස්ස දුරභාවෙනෙව පචාරණාය අභාවතො ථෙරස්සපි
දුරභාවමත්තං ගහෙත්වා පචාරණාය අභාවං දස්සෙන්නො “ථෙරස්ස දුරභාවතො”ති
ආහ, න පන ථෙරස්ස අහිභාරසබ්භාවතො. සවෙපි ගහෙත්වා ගතො භත්ථපාසෙ
ධීතො භොති, කිඤ්චි පන අවත්වා ආධාරකට්ඨානෙ ධීතත්තා අහිභාරො නාම න
භොතීති “දුතස්ස ච අනභිභරණතො”ති චුත්තං. “ගහෙත්වා ගතෙන ‘භත්තං
ගණ්හථා’ති චුත්තෙ අහිභාරො නාම භොතීති ‘සවෙ පන ගහෙත්වා ආගතො
හික්ඛු...පෙ.... පචාරණා භොතී’ති චුත්ත”න්ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. කෙචි
පන “පත්තං කිඤ්චි උපනාමෙත්වා ‘ඉමං භත්තං ගණ්හථා’ති චුත්තන්ති
ගහෙතඛිඤ්ඤං”න්ති වදන්ති, තං යුත්තං විය දිස්සති වාචාහිභාරස්ස ඉධ
අනධිජ්ජෙතත්තා.

පරිවෙසනායාති භත්තග්ගෙ. අහිභටාව භොතීති පරිවෙසකෙනෙව අහිභටා
භොති. තතො දාතුකාමතාය ගණ්හන්තං පටික්ඛිපන්නස්ස පචාරණා භොතීති එත්ථ
අගණ්හන්තමිපි පටික්ඛිපතො පචාරණා භොතියෙව. කස්මා? දාතුකාමතාය
අහිභටත්තා. “තස්මා සා අහිභටාව භොතී”ති හි චුත්තං. තෙනෙව තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු
“දාතුකාමාහිභාරෙ සති කෙවලං ‘දස්සාමී’ති ගහණමෙව අහිභාරො නාම න භොති,
‘දස්සාමී’ති ගණ්හන්තෙපි අගණ්හන්තෙපි දාතුකාමාහිභාරොව අහිභාරො නාම
භොති, තස්මා ගහණසමයෙ වා අග්ගහණසමයෙ වා තං පටික්ඛිපතො පචාරණා
භොතී”ති චුත්තං. ඉදානි අසති තස්ස දාතුකාමාහිභාරෙ ගහණසමයෙපි පටික්ඛිපතො
පචාරණා න භොතීති දස්සෙතුං “සවෙ පනා”තිආදි චුත්තං.

“රසං ගණ්හං” නි අපචාරණජනකස්ස නාමං ගහෙත්වා චුත්තත්තා “කං සුත්වා පටික්ඛිපතො පචාරණා නත්ථි” නි චුත්තං. මච්ඡරසං මංසරසන්ති එත්ථ පන න කෙවලං මච්ඡස්ස රසං මච්ඡරසමිච්චෙව විඤ්ඤායති, අථ ඛො මච්ඡො ච මච්ඡරසඤ්ච මච්ඡරසන්ති එවං පචාරණජනකසාධාරණනාමවසෙනපි විඤ්ඤායමානත්තා තං පටික්ඛිපතො පචාරණාව හොති. පරතො මච්ඡසුපන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. “ඉදං ගණ්හං” නි චුත්තෙපිති එත්ථ එවං අචත්වාපි පචාරණපහොනකං යංකිඤ්චි අභිහං. පටික්ඛිපතො පචාරණා හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං. කරම්බකොති මිස්සකාධිවචනමෙතං. යඤ්චි අඤ්ඤෙතඤ්ඤෙන මිස්සෙත්වා කරොන්ති, සො “කරම්බකො” නි චුච්චති. සො සචෙපි මංසෙන මිස්සෙත්වා කතොව හොති, “කරම්බකං ගණ්හං” නි අපචාරණාරහස්ස නාමෙන චුත්තත්තා පටික්ඛිපතො පචාරණා න හොති. “මංසකරම්බකං ගණ්හං” නි චුත්තෙන පන මංසමිස්සකං ගණ්හංති චුත්තං හොති, තස්මා පචාරණාව හොති.

“උද්දිස්සකන්” නි මඤ්ඤමානොති එත්ථ “චත්ථුනො කප්පියත්තා අකප්පියසඤ්ඤාය පටික්ඛිපතොපි අචිත්තකත්තා ඉමස්ස සික්ඛාපදස්ස පචාරණා හොති” නි වදන්ති. “හෙට්ඨා අයාගුකෙ නිමන්තෙන උදකකඤ්ජිකබ්බිරාදීහි සද්ධිං මද්දිතං හත්තමෙව සන්ධාය ‘යාගුං ගණ්හං’ නි චුත්තත්තා පචාරණා හොති, ‘හත්තමිස්සකං යාගුං ආහරිත්වා’ නි එත්ථ පන විසුං යාගුයා විජ්ජමානත්තා පචාරණා න හොති” නි වදන්ති. අයමෙත්ථ අධිජ්ජායොති “යෙනාපුච්ඡිතො” නි ආදිනා චුත්තමෙවත්ථං සන්ධාය වදති. කාරණං පනෙත්ථ දුද්දසන්ති එත්ථ එකෙ තාව වදන්ති “යස්මා යාගුමිස්සකං නාම හත්තමෙව න හොති, බ්බිරාදිකමිපි හොතියෙව, තස්මා කරම්බකෙ විය පචාරණාය න භවිතබ්බං. එවඤ්ච සති යාගු බහුතරා වා හොති සමසමා වා, න පචාරෙති. ‘යාගු මන්දා, හත්තං බහුතරං, පචාරෙති’ නි එත්ථ කාරණං දුද්දස” නි. කෙච්ච පන වදන්ති “යාගුමිස්සකං නාම හත්තං, තස්මා තං පටික්ඛිපතො පචාරණාය එව භවිතබ්බං. එවඤ්ච සති ‘ඉධ පචාරණා හොති න හොති’ නි එත්ථ කාරණං දුද්දස” නි.

යථා චෙත්ථ කාරණං දුද්දසං, එවං පරතො “මිස්සකං ගණ්හං” නි එත්ථාපි කාරණං දුද්දසමෙවාති චෙදිතබ්බං. න හි පචාරණජනකස්ස අප්පබහුභාවො පචාරණාය භාවාභාවනිමිත්තං, කිඤ්චරහි පචාරණජනකස්ස නාමග්ගහණමෙවෙත්ථ පමාණං, තස්මා “ඉදඤ්ච කරම්බකෙන න සමානෙතබ්බ” නි ආදිනා යමිපි කාරණං චුත්තං, තමිපි පුබ්බෙ චුත්තෙන සංසන්දියමානං න සමෙති. යදි හි “මිස්සක” නි හත්තමිස්සකෙයෙව රුළුහං සියා, එවං සති යථා “හත්තමිස්සකං ගණ්හං” නි චුත්තෙන හත්තං බහුතරං වා සමං වා අප්පතරං වා හොති, පචාරෙතියෙව, එවං “මිස්සකං ගණ්හං” නි චුත්තෙපි අප්පතරෙපි හත්තෙන පචාරණාය භවිතබ්බං මිස්සකන්ති හත්තමිස්සකෙයෙව රුළුහත්තා. තථා හි “මිස්සකන්ති හත්තමිස්සකෙයෙව රුළුහවොහාරත්තා ඉදං පන ‘හත්තමිස්සකමෙවා’ නි චුත්ත” නි තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. අථ “මිස්සක” නි හත්තමිස්සකෙ රුළුහං න හොති, මිස්සකහත්තං පන සන්ධාය “මිස්සකං ගණ්හං” නි චුත්තන්ති. එවමිපි යථා අයාගුකෙ නිමන්තෙන බ්බිරාදීහි සද්ධිං මද්දිතං හත්තමෙව සන්ධාය “යාගුං

ගණ්භරා” නි වුත්තෙ පවාරණා හොති, එවමිධාපි මිස්සකහත්තමෙව සන්ධාය “මිස්සකං ගණ්භරා” නි වුත්තෙ හත්තං අප්පං වා හොතු බහු වා, පවාරණා එව සියා. තස්මා “මිස්සක” නි හත්තමිස්සකෙ රුල්භං වා හොතු සන්ධායභාසිතං වා, උභයත්ථාපි පුබ්බෙනාපරං න සමෙතීති කිමෙත්ථ කාරණවිත්තාය, ඊදිසෙසු පන යානෙසු අට්ඨකථාපමාණෙනෙව ගන්තබ්බන්ති අයං අම්භාකං බන්ති.

“විසුං කත්වා දෙතීති හත්තස්ස උපරි යිතං රසාදිං විසුං ගහෙත්වා දෙතී” නි තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. කෙනචි පන “යථා හත්තසිත්ථං න පතති, තථා ගාල්භං හත්ථෙන පිළෙත්වා පරිස්සාවෙන්වා දෙතී” නි වුත්තං. තථාපි කාරණං න දිස්සති. යථා හි හත්තමිස්සකං යාගුං ආහරිත්වා “යාගුං ගණ්භරා” නි වත්වා යාගුමිස්සකං හත්තමිපි දෙන්තං පටික්ඛිපතො පවාරණා න හොති, එවමිධාපි බහුබ්රසාදීසු හත්තෙසු “බ්රං ගණ්භරා” නි ආදීති වත්වා බ්රාදීති වා දෙතු බ්රාදිමිස්සකහත්තං වා, උභයථාපි පවාරණාය න හවිතබ්බං, තස්මා “විසුං කත්වා දෙතී” නි තෙනාකාරෙන දෙන්තං සන්ධාය වුත්තං, න පන හත්තමිස්සකං කත්වා දියාමානං පටික්ඛිපතො පවාරණා හොතීති දස්සනත්ථන්ති ගහෙතබ්බං. යදි පන හත්තමිස්සකං කත්වා දියාමානෙ පවාරණා හොතීති අධිප්පායෙන අට්ඨකථායං “විසුං කත්වා දෙතී” නි වුත්තං, එවං සති අට්ඨකථායෙවෙන්ථ පමාණන්ති ගහෙතබ්බං, න පන කාරණන්තරං ගවෙසිතබ්බං.

සවෙ උක්කුටිකං නිසින්තො පාදෙ අමුඤ්චිත්වාපි භූමියං නිසිදති, ඉරියාපථං විකොපෙත්තො නාම හොතීති උක්කුටිකාසනං අවිකොපෙත්වාපි සුබ්බෙන නිසිදිතුං “තස්ස පන භෙට්ඨා...පෙ.... නිසිදනකං දාතබ්බ” නි වුත්තං. “ආසනං අවාලෙන්වාති පියෙ ඵුට්ඨොකාසනො ආනිසදමංසං අමොවෙන්වා, අනුට්ඨහිත්වාති වුත්තං හොති, අදින්නාදානෙ විය යානාවාවනං න ගහෙතබ්බ” නි තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.

අකප්පියකතන්ති එත්ථ අකප්පියකතස්සෙව අනතිරිත්තභාවතො කප්පියං අකාරාපෙත්වා තස්මිං පත්තෙ පක්ඛිත්තමුලඵලාදියෙව අතිරිත්තං න හොති, සෙසං පන පත්තපරියාපන්නං අතිරිත්තමෙව හොති, පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. තං පන මුලඵලාදිං පරිභුඤ්ජිතුකාමෙන තතො නිහරිත්වා කප්පියං කාරාපෙත්වා අඤ්ඤස්මිං භාජනෙ යපෙත්වා අතිරිත්තං කාරාපෙත්වා භුඤ්ජිතබ්බං.

සො පුන කාතුං න ලහතීති තස්මිංයෙව භාජනෙ කරියමානං පයමං කතෙන සද්ධිං කතං හොතීති පුන සොයෙව කාතුං න ලහති, අඤ්ඤො ලහති. අඤ්ඤස්මිං පන භාජනෙ තෙන වා අඤ්ඤෙන වා කාතුං වට්ටති. තෙනාහ “යෙන අකතං, තෙන කාතබ්බං. යඤ්ච අකතං, තං කාතබ්බ” නි. තෙනපිති එත්ථ පි-සද්දො න කෙවලං අඤ්ඤෙන වාති ඉමමත්ථං දිපෙති. එවං කතන්ති අඤ්ඤස්මිං භාජනෙ කතං. පෙසෙත්වාති අනුපසම්පන්නස්ස හත්ථෙ පෙසෙත්වා. ඉමස්ස විනයකම්මභාවතො “අනුපසම්පන්නස්ස හත්ථෙ යිතං න කාරෙතබ්බ” නි වුත්තං.

සවෙ පන ආමිසසංසට්ඨානීති එත්ථ සවෙ මුඛගතෙනපි අනතිරිත්තෙන ආමිසෙන සංසට්ඨානි හොන්ති, පාවිත්තියමෙවාති වෙදිතබ්බං. තස්මා පචාරිතෙන හොජනං අතිරිත්තං කාරාපෙත්වා භුඤ්ජන්තෙනපි යථා අකතෙන මිස්සං න හොති, එවං මුඛඤ්ච හත්ථඤ්ච සුද්ධං කත්වා භුඤ්ජිතබ්බං. කිඤ්චාපි අප්පචාරිතස්ස පුරෙහත්තං යාමකාලිකාදීනි ආහාරත්ථාය පරිභුඤ්ජනොපි අනාපත්ති, පචාරිතස්ස පන පචාරණමූලකං දුක්ඛං හොතියෙවාති ‘‘යාමකාලිකං...පෙ.... අප්ඤ්ඤාභාරෙ ආපත්ති දුක්ඛංස්සා’’ති පාළියං වුත්තං.

241. කායෙන භුඤ්ජනතො වාචාය ආණාපෙත්වා අතිරිත්තං අකාරාපනතො ච ආපජ්ජති ‘‘කායචාවතො’’ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පචාරිතභාවො, ආමිසස්ස අනතිරිත්තතා, කාලෙ අප්ඤ්ඤාභරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඩ්ඨානි.

පට්ඨපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. දුතියපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා

243. ඡට්ඨෙ සාධාරණමෙවාති ‘‘හන්ද හික්ඛු ඛද වා’’තිආදිනා වුත්තපචාරණාය සාධාරණං. ‘‘භුත්තස්මිං පාවිත්තිය’’න්ති මානිකායං වුත්තත්තා හොජනපරියොසානෙ ආපත්ති, න අප්ඤ්ඤාභාරෙ අප්ඤ්ඤාභාරෙ. අභිභට්ඨං පචාරෙති, ආපත්ති පාවිත්තියස්සාති ඉදඤ්ච හොජනපරියොසානංයෙව සන්ධාය වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පචාරිතතා, පචාරිතසඤ්ඤිතා, ආසාදනාපෙක්ඛතා, අනතිරිත්තෙන අභිභට්ඨං පචාරණා, හොජනපරියොසානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඩ්ඨානි.

දුතියපචාරණාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. විකාලහොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

247. සත්තමෙ අග්ගසමජ්ජොති උත්තමං නච්චං. තං කිර පබ්බතමත්ථකෙ යත්වා එකං දෙවතං උද්දිස්ස කරොන්ති. නටානං නාටකානි නටනාටකානි, සිතාහරණාදීනි. අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙති උභනවිසතිවස්සසික්ඛාපදෙ අපඤ්ඤත්තෙ. අදංසුති ‘‘විහාරං නෙත්වා බාදිස්සථා’’ති අදංසු.

248-249. මූලකමූලාදීනි උපදෙසතොයෙව වෙදිතබ්බානි. න හි තානි පරියායන්තරෙන වුව්චමානානිපි සක්කා විඤ්ඤාතුං. පරියායන්තරෙපි හි වුව්චමානෙ තං තං නාමං අජානන්තානං සම්මොහොයෙව සියා, තස්මා තත්ථ න කිඤ්චි වක්ඛාම. බාදනීයත්ථන්ති බාදනීයෙන කත්තබ්බකිච්චං. නෙව ඵරන්තීති න නිජ්ථාදෙන්ති. තෙසු තෙසු ජනපදෙසුති එත්ථ ‘‘එකස්මිං ජනපදෙ ආහාරකිච්චං සාධෙත්තං සෙසජනපදෙසුපි න කප්පති’’ති වදන්ති. රුක්ඛවල්ලිආදීනන්ති හෙට්ඨා වුත්තමෙව සම්පිණ්ඩෙත්වා වුත්තං. අත්තොපට්ඨිගතොති සාලකලායාණිඛන්ධං සන්ධාය වුත්තං. සබ්බකප්පියානීති මූලඛන්ධතවපත්තාදිවසෙන සබ්බසො කප්පියානි. තෙසමපි

නාමවසෙන න සක්කා පරියන්තං දස්සෙතුන්ති සම්බන්ධො. අවිජ්ජාදීනං
අපරිපක්කානෙව ඵලානි යාවජීවිකානීති දස්සෙතුං “අපරිපක්කානී”ති වුත්තං.

හරිතකාදීනං අට්ඨිනීති එත්ථ මිඤ්ජං පටිච්ඡාදෙන්වා යිතකපාලානි
යාවජීවිකානීති ආවරියා. මිඤ්ජමපි යාවජීවිකන්ති එකෙ. හිඩගුති හිඩගුරුක්ඛතො
පග්ගරිතනියාසො. හිඩගුජතුආදයොපි හිඩගුවිකතියො එව. තත්ථ හිඩගුජතු නාම
හිඩගුරුක්ඛස්ස දණ්ඩපත්තානි පවිත්වා කතනියාසො, හිඩගුසිපාටිකං නාම
හිඩගුපත්තානි පවිත්වා කතනියාසො. “අඤ්ඤෙන මිස්සෙන්වා කතො”තිපි
වදන්ති. තකන්ති අග්ගකොටියා නික්ඛන්තසිලෙසො. තකපත්තින්ති පත්තතො
නික්ඛන්තසිලෙසො. තකපණ්ණීන්ති පලාසෙ හජ්ජිත්වා කතසිලෙසො. “දණ්ඩතො
නික්ඛන්තසිලෙසො තිපි වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. විකාලතා,
යාවකාලිකතා, අජ්ඣොහරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඩගානි.

විකාලභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා

252-3. අට්ඨමෙ තාදිසන්ති අසුපබ්බාසද්දන්තං. යංකිඤ්චි යාවකාලිකං වා
යාමකාලිකං වානි එත්ථ “යාමකාලික”න්ති ඉමිනා න කෙවලං යාවකාලිකෙ එව
සන්නිධිපච්චයා පාවිත්තියං, අථ බො යාමකාලිකෙපිති දස්සෙති. නනු ව යාමකාලිකං
නෙව බාදනීයෙසු අන්තොගධං, න භොජනීයෙසු. තෙනෙව පදභාජනීයෙ “බාදනීයං
නාම පඤ්ච භොජනානි යාමකාලිකං සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං යපෙන්වා
අවසෙසං බාදනීයං නාම. භොජනීයං නාම පඤ්ච භොජනානී”ති වුත්තං, “යො පන
හික්ඛු සන්නිධිකාරකං බාදනීයං වා භොජනීයං වා බාදෙය්‍ය වා භුඤ්ජෙය්‍ය වා,
පාවිත්තිය”න්ති ව වුත්තං, තස්මා යාමකාලිකෙ පාවිත්තියෙන හවිතබ්බන්ති කථං
විඤ්ඤායතීති? වුවුවතෙ – පදභාජනෙ බාදනීය-සද්දස්ස අත්ථදස්සනත්ථං.
“යාමකාලිකං යපෙන්වා”ති වුත්තං, න පන සන්නිධිපච්චයා අනාපත්තිදස්සනත්ථං.
බාදිතබ්බඤ්චි යංකිඤ්චි බාදනීයන්ති අධිප්පෙතං, න ව යාමකාලිකෙසු කිඤ්චි
බාදිතබ්බං අත්ථි පාතබ්බාචතො. තස්මා කිඤ්චාපි යාමකාලිකං
බාදනීයභොජනීයෙහි න සඩ්ගහිතං, තථාපි අනාපත්තිං දස්සෙන්තෙන “අනාපත්ති
යාමකාලිකං යාමෙ නිදහින්වා භුඤ්ජති”ති වචනතො යාමාතික්කමෙ සන්නිධිපච්චයා
පාවිත්තියෙන හවිතබ්බන්ති විඤ්ඤායති. “යාමකාලිකෙන, හික්ඛවෙ,
සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං තදුහුපටිග්ගහිතං යාමෙ කප්පති, යාමාතික්කන්තෙ න
කප්පති”ති (මහාව. 305) ඉමිනාපි වායමත්ථො සිද්ධො. තෙනෙව හගවතො
අධිප්පායඤ්ඤාහි අට්ඨකථාවරියෙහි යාමකාලිකෙ පාවිත්තියමෙව වුත්තං.

පටිග්ගහණෙති ගහණමෙව සන්ධාය වුත්තං. පටිග්ගහිතමෙව හි තං, පුන
පටිග්ගහණකිවචං නත්ථි. තෙනෙව “අජ්ඣොහරිතුකාමතාය ගණ්හන්තස්ස
පටිග්ගහණෙ”ති වුත්තං. මාතිකාටයකථායං (කඨිබ්. අට්ඨ.
සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා) පන “අජ්ඣොහරිස්සාමීති ගණ්හන්තස්ස

පටිග්ගහණේ” ඉව්වෙව වුත්තං. යන්ති යං පත්තං. සන්දිස්සනීති යාගුයා උපරි සන්දිස්සනී. තෙලවණ්ණෙ පත්තෙ සනිපි නිස්සන්තොවෙ අභිගුලියා සංසන්තස්ස වණ්ණවසෙනෙව ලෙඛා පඤ්ඤායති, තස්මා තත්ථ අනාපත්තීති දස්සනත්ථං “සා අබ්බොහාරිකා”ති වුත්තං. සයං පටිග්ගහෙත්වා අපරිච්චත්තමෙව හි දුතියදිවසෙ න වට්ඨතීති එත්ථ පටිග්ගහණෙ අනපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙන අනුපසම්පන්නස්ස නිරපෙක්ඛදානෙන වා විජහිතපටිග්ගහණං පරිච්චත්තමෙව හොතිති “අපරිච්චත්ත”න්ති ඉමිනා උභයථාපි අවිජහිතපටිග්ගහණමෙව වුත්තං. තස්මා යං පරස්ස පරිච්චජිත්වා අදින්නම්පි සවෙ පටිග්ගහණෙ නිරපෙක්ඛවිස්සජ්ජනෙන විජහිතපටිග්ගහණං හොති, තම්පි දුතියදිවසෙ වට්ඨතීති වෙදිතබ්බං.

යදි එවං “පත්තො දුද්ධොතො හොති”ති ආදීසු කස්මා ආපත්ති වුත්තාති? “පටිග්ගහණං අවිස්සජ්ජෙත්වා ව සයං වා අඤ්ඤෙන වා තුව්ඡං කත්වා න සම්මා ධොවිත්වා නිට්ඨාපිතෙ පත්තෙ ලග්ගම්පි අවිජහිතපටිග්ගහණමෙව හොතිති තත්ථ ආපත්ති”ති තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. කෙච් පන “සාමණෙරානං පරිච්චජන්තිති ඉමස්මිං අධිකාරෙ යත්වා ‘අපරිච්චත්තමෙවා’ති වුත්තත්තා අනුපසම්පන්නස්ස පරිච්චත්තමෙව වට්ඨති, අපරිච්චත්තං න වට්ඨතීති ආපන්නං, තස්මා නිරාලයභාවෙන පටිග්ගහණෙ විජහිතෙපි අනුපසම්පන්නස්ස අපරිච්චත්තං න වට්ඨති”ති වදන්ති, තං යුත්තං විය න දිස්සති. යදග්ගෙන හි පටිග්ගහණං විජහති, තදග්ගෙන සන්නිධිම්පි න කරොති විජහිතපටිග්ගහණස්ස අප්පටිග්ගහිතසදිසත්තා. පටිග්ගහෙත්වා නිදහිතෙයෙව ව සන්නිධිපච්චයා ආපත්ති වුත්තා. “පටිග්ගහෙත්වා එකරත්තං චිතිනාමිතස්සෙනං අධිවචන”න්ති හි වුත්තං.

පාළියං “සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං ආහාරත්ථාය පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්ඛටස්සා”ති ආදිනා සන්නිහිතෙසු සත්තාහකාලිකයාවජීවිකෙසු පුරෙහත්තම්පි ආහාරත්ථාය අප්ප්කොභරණෙපි දුක්ඛටස්ස වුත්තත්තා යාමකාලිකෙපි ආහාරත්ථාය අප්ප්කොභරණෙ විසුං දුක්ඛටෙනපි භවිතබ්බන්ති ආහ “ආහාරත්ථාය අප්ප්කොභරණො දුක්ඛටෙන සද්ධිං පාවිත්තිය”න්ති. පකතිආමිසෙන ඔදනාදිකප්පියාමිසෙ. යාමකාලිකං සති පච්චයෙ සාමිසෙන මුඛෙන අප්ප්කොභරණො ද්වෙති හියොයා පටිග්ගහිතයාමකාලිකං අප්ප් පුරෙහත්තං සාමිසෙන මුඛෙන භුඤ්ජතො සන්නිහිතයාමකාලිකපච්චයා එකං පාවිත්තියං, සන්නිහිතෙන සංසට්ඨආමිසපච්චයා එකන්ති ද්වෙ පාවිත්තියාති. විකප්පද්වයෙපිති සාමිසෙන නිරාමිසෙනාති වුත්තවිධානද්වයෙ. දුක්ඛටං වඩ්ඪතීති ආහාරත්ථාය අප්ප්කොභරණපච්චයා දුක්ඛටං වඩ්ඪති. ථුල්ලච්චයඤ්ච දුක්ඛටඤ්ච වඩ්ඪතීති මනුස්සමංසෙ ථුල්ලච්චයං, සෙසඅකප්පියමංසෙසු දුක්ඛටං වඩ්ඪති.

255. පටිග්ගහණපච්චයා තාව දුක්ඛටන්ති එත්ථ සන්නිහිතත්තා පුරෙහත්තම්පි දුක්ඛටමෙව. සති පච්චයෙ පන සන්නිහිතම්පි සත්තාහකාලිකං යාවජීවිකං හෙසජ්ජත්ථාය ගණ්හත්තස්ස පරිභුඤ්ජන්තස්ස ව අනාපත්තියෙව. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. යාවකාලිකයාමකාලිකතා, සන්නිධිභාවො, තස්ස අප්ප්කොභරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අභිගානි.

සන්නිධිකාරකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පණිතභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

257-259. නවමෙ පණිතසංසට්ඨානි භොජනානි පණිතභොජනානි. යථා හි ආජඤ්ඤයුත්තො රථො ‘‘ආජඤ්ඤරථො’’ති වුච්චති, එවමිධාපි පණිතසංසට්ඨානි සත්තධඤ්ඤනිබ්බත්තානි භොජනානි ‘‘පණිතභොජනානි’’ති වුත්තානි. යෙහි පන පණිතෙහි සංසට්ඨානි, තානි ‘‘පණිතභොජනානි’’ති වුච්චන්ති, තෙසං පහෙදදස්සනත්ථං ‘‘සෙය්‍යාටීදං, සප්පි නවනීත’’න්තිආදි පාළියං වුත්තං. ‘‘යෙසං මංසං කප්පති’’ති ඉදඤ්ච පාවිත්තියවත්ථුපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං වුත්තං, න පන කප්පියවත්ථුපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං. න හි අකප්පියමංසසත්තානං සප්පිආදීනි න කප්පන්ති. එකඤ්ඤි මනුස්සවසානෙලං යපෙත්වා සබ්බෙසං බීරසප්පිනවනීතවසානෙලෙසු අකප්පියං නාම නත්ථි. සප්පිහත්තන්ති එත්ථ කිඤ්චාපි සප්පිසංසට්ඨං හත්තං සප්පිහත්තං, සප්පි ච හත්තඤ්ච සප්පිහත්තන්තිපි විඤ්ඤායති, අට්ඨකථාසු පන ‘‘සාලිහත්තං විය සප්පිහත්තං නාම නත්ථි’’ති කාරණං වත්වා දුක්කට්ඨස්සෙව දල්හතරං කත්වා වුත්තත්තා න සක්කා අඤ්ඤං වත්තුං. අට්ඨකථාවරියා එව හි ඊදිසෙසු යානෙසු පමාණං.

මූලන්ති කප්පියහණ්ඩං සන්ධාය වුත්තං. අනාපත්තීති විසඬිකෙතත්තා සබ්බාහියෙව ආපත්තීහි අනාපත්ති. කෙච්චි පන ‘‘පාවිත්තියෙනෙව අනාපත්ති වුත්තා, සුපොදනවිඤ්ඤත්තිදුක්කට්ඨං පන භොතියෙවා’’ති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. කප්පියසප්පිනා අකප්පියසප්පිනානි ච ඉදං කප්පියාකප්පියමංසානං වසෙන වුත්තං, තස්මා කප්පියමංසසප්පිනා අකප්පියමංසසප්පිනානි එවමෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බො. නානාවත්ථුකානීති සප්පිනවනීතාදීනං වසෙන වුත්තං.

261. මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බොති එත්ථ –

‘‘අගිලානෙන හික්ඛුනා චතුමාසපච්චයපචාරණා සාදිතබ්බා අඤ්ඤත්තු පුනපචාරණාය අඤ්ඤත්තු නිච්චපචාරණාය, තතො චෙ උත්තරි සාදියෙය්‍යා, පාවිත්තිය’’න්ති (පාවි. 306) –

ඉදං මහානාමසික්ඛාපදං නාම. ඉමිනා ච සික්ඛාපදෙන සඬ්ඝවසෙන ගිලානපච්චයපචාරණාය පචාරිතට්ඨානෙ සචෙ තත්ථ රත්තීහි වා හෙසප්පේහි වා පරිච්ඡෙදො කතො භොති, එත්තකායෙව රත්තියො එත්තකානි වා හෙසප්ප්ථානි විඤ්ඤාපෙතබ්බානීති. අථ තතො රත්තිපරියන්තතො වා හෙසප්ප්පරියන්තතො වා උත්තරි න හෙසප්ප්කරණියෙන වා හෙසප්පං අඤ්ඤාහෙසප්ප්කරණියෙන වා අඤ්ඤං හෙසප්පං විඤ්ඤාපෙත්තස්ස පාවිත්තියං වුත්තං. තස්මා අගිලානො ගිලානසඤ්ඤි භුත්වා පඤ්ච හෙසප්ප්ථානි විඤ්ඤාපෙත්තො න හෙසප්ප්කරණියෙන හෙසප්පං විඤ්ඤාපෙත්තො නාම භොතීති ‘‘මහානාමසික්ඛාපදෙන කාරෙතබ්බො’’ති වුත්තං. එතානි පාටිදෙසනීයවත්ථුනීති පාළියං ආගතසප්පිආදීනි සන්ධාය වුත්තං. පාළියං අනාගතානි පන අකප්පියසප්පිආදීනි හික්ඛුනීනම්පි දුක්කට්ඨවත්ථුනීති වෙදිතබ්බං.

සුපොදනවිඤ්ඤත්තියන්ති භික්ඛුනං පාවිත්තියවත්ථුනි භික්ඛුනීනං
 පාටිදෙසනීයවත්ථුනි ච යපෙත්වා අවසෙසවිඤ්ඤත්තිං සන්ධාය චුත්තං. සෙසමෙත්ථ
 උත්තානමෙව. පඤ්ඤාභාජනතා, අගිලානතා, අකතවිඤ්ඤත්තියා පටිලාභො,
 අප්පකොභරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඛිගානි.

පඤ්ඤාභාජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා

263. දසමෙ අය්‍යවොසාටිකකානීති පිතුපිණ්ඩස්සෙනං අධිවචනං. උම්මාරෙති
 සුසානෙ කතගෙහස්ස අත්තනො ගෙහස්ස වා උම්මාරෙ. සනඛද්ධොති සනමංසෙන
 සම්ඛද්ධො, කථිනසංභතසරිරොති චුත්තං හොති.

264. මුඛද්වාරන්ති ගලනාළිකං. ආභාරන්ති අප්පකොභරිතබ්බං යංකිඤ්චි
 යාවකාලිකාදිං. ආභරෙය්‍යාති මුඛද්වාරං පචෙසෙය්‍ය. මුඛෙන වා පට්ඨං හොතු
 නාසිකාය වා, ගලෙන අප්පකොභරණීයත්තා සබ්බම්පි තං මුඛද්වාරං පචෙසිතමෙව
 හොති. යස්මා පන තෙ භික්ඛු අනාභාරෙපි උදකෙ ආභාරසඤ්ඤාය දන්තපොනෙ ච
 මුඛද්වාරං ආහංථං ඉදන්ති සඤ්ඤාය කුක්කුච්චායිංසු, තස්මා චුත්තං “තෙ භික්ඛු
 අදින්තං...පෙ.... සම්මා අත්ථං අසල්ලක්ඛෙත්වා කුක්කුච්චායිංසු”ති. උදකඤ්චි
 යථාසුඛං පාතුං දන්තකට්ඨඤ්ච දන්තපොනපරිභොගෙන පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, තස්ස
 පන රසං ගිලිතුං න වට්ටති. සචෙපි දන්තකට්ඨරසො අජානන්තස්ස අන්තො පවිසති,
 පාවිත්තියමෙව. අනප්පකොභරන්තෙන පන දන්තකට්ඨං වා හොතු අඤ්ඤං වා,
 කිඤ්චි මුඛෙ පක්ඛිපිතුං වට්ටති.

265. අකල්ලකොති ගිලානො සහත්ථා පරිභුඤ්ජිතුං අසක්කොන්තො මුඛෙන
 පටිග්ගණ්හාති. උච්චාරණමත්තන්ති උක්ඛිපනමත්තං. එකදෙසෙනපිති අඛිගුලියාපි
 ඵුට්ඨමත්තෙන. තං චෙ පටිග්ගණ්හාති, සබ්බං පටිග්ගහිතමෙවාති චෙණුකොටියා
 බන්ධිත්වා යපිතත්තා. සචෙපි භූමියං ධීතමෙව සංථං දායකෙන හත්ථපාසෙ යත්වා
 සංථං දස්සාමීති දින්තචෙණුකොටිග්ගහණවසෙන පටිග්ගණ්හාති, උභයකොට්ඨද්ධං
 සබ්බම්පි පටිග්ගහිතමෙව හොති. භික්ඛුස්ස අත්ථාය අපිලෙත්වා පකතියා
 පිළියමානඋච්ඡුරසං සන්ධාය “ගණ්හථා”ති චුත්තත්තා “අභිභාරො න
 පඤ්ඤායති”ති චුත්තං. හත්ථපාසෙ ධීතස්ස පන භික්ඛුස්ස අත්ථාය පිළියමානා
 උච්ඡුරො පග්ගරන්තං රසං ගණ්හිතුං වට්ටති, දොණිකාය සයං පග්ගරන්තං
 උච්ඡුරසං මප්පකො ආවරිත්වා ආවරිත්වා විස්සජ්ජිතම්පි ගණ්හිතුං වට්ටති. කත්ථචී
 අට්ඨකථාසු.

අසංභාරිමෙති ථාමමජ්ඣිමෙන පුරිසෙන අසංභාරියෙ.
 “තිත්තිණිකාදිපණ්ණසු”ති වචනතො සාධාසු පටිග්ගහණං රුහතීති දට්ඨබ්බං.
 පුඤ්ජිත්වා පටිග්ගහෙත්වාති එත්ථ “පුඤ්ජිතෙ පටිග්ගහණකිච්චං නත්ථී, තස්මා
 පුඤ්ජිත්වා ගහෙත්වාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො”ති වදන්ති. පුඤ්ජිත්වා

පටිග්ගහෙත්වා වානි එවමෙන්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. පත්තෙ පතිතරජනවුණ්ණඤ්ඤි අබ්භන්තරපරිභොගත්ථාය අපරිභට්ඨාවතො පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. පුබ්බාභොගස්ස අනුරූපෙන “අනුපසම්පන්නස්ස දත්වා...පෙ.... වට්ටති”ති වුත්තං. යස්මා පන තං “අඤ්ඤස්ස දස්සාමි”ති චිත්තුප්පාදමත්තෙන පරසන්නකං නාම න හොති, තස්මා තස්ස අදත්වාපි පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති.

භික්ඛුස්ස දෙතීති අඤ්ඤස්ස භික්ඛුස්ස දෙති. කඤ්ජිකන්ති බීරරසාදිං යංකිඤ්චි දුචං සන්ධාය වුත්තං. හත්ථතො මොචෙත්වා පුන ගණ්හාති, උග්ගහිතකං හොතීති ආහ “හත්ථතො අමොචෙත්තෙනවා”ති. ආලුලෙන්තානන්ති ආලොලෙන්තානං, අයමෙව වා පායො. ආහරිත්වා භූමියං යපිතත්තා අභිභාරො නත්ථීති ආහ “පත්තො පටිග්ගහෙත්තබ්බො”ති. පයමතරං උච්චිකතො ථෙවා පත්තෙ පතන්තීති එත්ථ “යථා පයමතරං පතිතථෙවෙ දොසො නත්ථී, තථා ආකිරිත්වා අපනෙන්නානං පච්ඡා පතිතථෙවෙපි අභිභට්තො නෙවත්ථී දොසො”ති වදන්ති. වරුකෙනාති බුද්දකභාජනෙන. මුඛවට්ටියාපි ගහෙතුං වට්ටතීති මුඛවට්ටිං උක්ඛිපිත්වා හත්ථෙ පුසාපිතෙ ගණ්හිතුං වට්ටති. කෙච්ඡි අභයගිරිවාසිනො. එස නයොති කායපට්ඨද්ධපට්ඨද්ධමිපි කායපට්ඨද්ධමෙවාති අයං නයො. තථා ච තත්ථ කායපට්ඨද්ධෙ තංපට්ඨද්ධෙ ච පුල්ලච්චයමෙව වුත්තං.

තෙනාති යස්ස භික්ඛුතො සන්නිකං ගතං, තෙන. තස්මාති යස්මා මූලට්ඨස්සෙව පරිභොගො අනුඤ්ඤාතො, තස්මා. තං දිවසං හත්ථෙත ගහෙත්වා දුතියදිවසෙ පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස උග්ගහිතකපටිග්ගහිතං හොතීති ආහ “අනාමසිත්වා”ති. අප්පටිග්ගහිතත්තා “සන්නිධිපච්චයා අනාපත්ති”ති වුත්තං. අප්පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස අදින්නමුඛද්වාරාපත්ති හොතීති ආහ “පටිග්ගහෙත්වා පන පරිභුඤ්ජිතබ්බ”න්ති. “තං දිවසං...පෙ.... න තතො පර”න්ති වචනතො තං දිවසං හත්ථෙත ගහෙත්වා වා අග්ගහෙත්වා වා යපිතං දුතියදිවසෙ අප්පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස අදින්නමුඛද්වාරාපත්ති හොති, හත්ථෙත ගහෙත්වා යපිතං දුතියදිවසෙ පටිග්ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස පන උග්ගහිතකපටිග්ගහිතං හොති. අප්පටිග්ගහිතමෙව හි හත්ථෙත ගහෙත්වා යපිතං. “සාමං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතු”න්ති හි වචනතො අප්පටිග්ගහිතස්සෙව තස්මිං දිවසෙ පරිභොගො අනුඤ්ඤාතො. තස්මා යං වුත්තං ගණ්ඨිපදෙ “තං දියාමානං පතති”ති එත්ථ යථා ගණ්භොජනාදිසු ගිලානාදීනං කුක්කුච්චායන්නානං ගණ්භොජනං අනුඤ්ඤාතං, එවමිධාපි භගවතා පටිග්ගහිතමෙව කුක්කුච්චවිනොදනත්ථං අනුඤ්ඤාත”න්ති, තං න ගහෙත්තබ්බං. “තං දියාමානං පතති”ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා චතුසුපි කාලිකෙසු අයං නයො වෙදිතබ්බො.

සත්ථකෙනාති පටිග්ගහිතසත්ථකෙන. කස්මා පනෙත්ථ උග්ගහිතපච්චයා සන්නිධිපච්චයා වා දොසො න සියාති ආහ “න හි තං පරිභොගත්ථාය පරිහරන්ති”ති. ඉමිනාව බාහිරපරිභොගත්ථං සාමං ගහෙත්වා අනුපසම්පන්නෙන දින්නං වා ගහෙත්වා පරිහරිතුං වට්ටතීති දීපෙති. තස්මා පත්තසම්මක්ඛනාදිඅත්ථං සාමං ගහෙත්වා පරිභට්ඨෙලාදිං සවෙ පරිභුඤ්ජිතුකාමො හොති, පටිග්ගහෙත්වා

පරිභ්‍රාස්ථානස්ස අනාපත්ති. අබ්භන්තරපරිභොගත්ථං පන සාමං ගහිතං පටිග්ගහෙත්වා පරිභ්‍රාස්ථානස්ස උග්ගහිතකපටිග්ගහිතං හොති, අප්පටිග්ගහෙත්වා පරිභ්‍රාස්ථානස්ස අදින්නමුඛද්වාරාපත්ති හොති, අබ්භන්තරපරිභොගත්ථමෙව අනුපසම්පන්නෙන දින්නං ගහෙත්වා පරිභරන්නස්ස සිඬ්ඨිලොභකප්පො විය සන්නිධිපච්චයා ආපත්ති හොති. කෙවි පන “ථාමමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස උච්චාරණමත්තං හොතීතිආදිනා චුත්තපඤ්චඩ්ගසම්පත්තියා පටිග්ගහණස්ස රුහනතො බාහිරපරිභොගත්ථමිපි සචෙ අනුපසම්පන්නෙන දින්නං ගණ්හාති, පටිග්ගහිතමෙවා”ති වදන්ති. එවං සති ඉධ බාහිරපරිභොගත්ථං අනුපසම්පන්නෙන දින්නං ගහෙත්වා පරිභරන්නස්ස සන්නිධිපච්චයා ආපත්ති වත්තබ්බා සියා, “න හි තං පරිභොගත්ථාය පරිභරන්ති”ති ව න වත්තබ්බං, තස්මා බාහිරපරිභොගත්ථං ගහිතං පටිග්ගහිතං නාම න හොතීති වෙදිතබ්බං. යදි එවං පඤ්චස්ස පටිග්ගහණඤ්ඤි “පරිභොගත්ථායා”ති විසෙසනං වත්තබ්බන්ති? න වත්තබ්බං. පටිග්ගහණඤ්ඤි පරිභොගත්ථමෙව හොතීති “පරිභොගත්ථායා”ති විසුං අවත්වා “තඤ්ඤෙ හික්ඛු කායෙන වා කායපටිබද්ධෙන වා පටිග්ගණ්හාති”ති එත්තකමෙව චුත්තං. අපරෙ පන “සතිපි පටිග්ගහණෙ ‘න හි තං පරිභොගත්ථාය පරිභරන්ති’ති ඉධ අපරිභොගත්ථාය පරිභරණෙ අනාපත්ති චුත්තා”ති වදන්ති. උදුක්ඛලමුසලානි බියාන්තීති එත්ථ උදුක්ඛලමුසලානං බයෙන පිසිතකොට්ඨිතහෙසජ්ජෙස්ස සචෙ ආගන්තුකවණ්ණො පඤ්ඤායති, න වට්ටති.

සුද්ධං උදකං හොතීති රුක්ඛසාබාදීහි ගලිත්වා පතනඋදකං සන්ධාය චුත්තං. පත්තො වාස්ස පටිග්ගහෙතබ්බොති එත්ථාපි පත්තගතං සුපිත්වා දෙන්තස්ස හත්ථලග්ගෙන ආමිසෙන දොසාභාවත්ථං පත්තපටිග්ගහණන්ති අබ්භන්තරපරිභොගත්ථමෙව පටිග්ගහණං වෙදිතබ්බං. යං සාමණෙරස්ස පත්තෙ පතති...පෙ.... පටිග්ගහණං න විජහතීති එත්ථ පුනස්පුනං ගණ්හන්නස්ස අත්තනො පත්තෙ පක්ඛිත්තමෙව “අත්තනො සන්නක”න්ති සන්නිට්ඨානකරණතො හත්ථගතං පටිග්ගහණං න විජහති, පරිච්ඡින්නදිත්වා දින්නං පන ගණ්හන්නස්ස ගහණසමයෙයෙව “අත්තනො සන්නක”න්ති සන්නිට්ඨානස්ස කතත්තා හත්ථගතං පටිග්ගහණං විජහති. කෙසඤ්චි අත්ථාය ඔදනං පක්ඛිපතීති එත්ථ අනුපසම්පන්නස්ස අත්ථාය පක්ඛිපන්නෙපි “ආගන්ත්වා ගණ්හිස්සතී”ති සයමෙව පක්ඛිපිත්වා යපනතො පටිග්ගහණං න විජහති, අනුපසම්පන්නස්ස හත්ථෙව පක්ඛිත්තං පන අනුපසම්පන්නෙනෙව යපිතං නාම හොතීති පටිග්ගහණං විජහති පරිච්චිත්තභාවතො. තෙන චුත්තං “සාමණෙර...පෙ.... පරිච්චිත්තත්තා”ති.

පටිග්ගහණුපගං භාරං නාම ථාමමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස උක්ඛෙපාරහං. කිඤ්චාපි අවිස්සජ්ජෙත්වාච අඤ්ඤෙන හත්ථෙන පිදහන්නස්ස දොසො නත්ථි, තථාපි න පිදහිතබ්බන්ති අට්ඨකථාපමාණෙනෙව ගහෙතබ්බං. මච්ඡිකචාරණත්ථන්ති එත්ථ “සචෙපි සාබාය ලග්ගරජං පත්තෙ පතති, සුබ්බෙන පරිභ්‍රාස්ථිතුං සක්කාති සාබාය පටිග්ගහිතත්තා අබ්භන්තරපරිභොගත්ථමෙවිධ පටිග්ගහණන්ති මූලපටිග්ගහණමෙව වට්ටති”ති චුත්තං. අපරෙ පන “මච්ඡිකචාරණත්ථන්ති එත්ථ වචනමත්තං ගහෙත්වා බාහිරපරිභොගත්ථං ගහිත”න්ති වදන්ති. තස්මිම්පි අසතීති වාටියා වා කුණ්ඩකෙ වා

අසති. අනුපසම්පන්නං ගාභාපෙත්වාති තංයෙව අජ්ඣෙකාභරණියහණ්ඩං
 අනුපසම්පන්නෙන ගාභාපෙත්වා. ටෙරස්ස පත්තං අනුටෙරස්සාති ටෙරස්ස පත්තං
 අත්තනා ගහෙත්වා අනුටෙරස්ස දෙනි. තුය්හං යාගුං මය්හං දෙනීති එත්ථ එවං වත්වා
 සාමණෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා අත්තනොපි පත්තං තස්ස දෙනි. එත්ථ පනාති
 පණ්ඩිතො සාමණෙරොතිආදිපත්තපරිවත්තනකථාය. කාරණං උපපරික්ඛිතබ්බන්ති
 යථා මාතුආදීනං තෙලාදීනි හරන්තො තථාරූපෙ කිච්චෙ අනුපසම්පන්නෙන
 අපරිවත්තෙත්වාව පරිභුඤ්ජිතුං ලහති, එවමිධ පත්තපරිවත්තනං අකත්වා
 පරිභුඤ්ජිතුං න ලහතිති එත්ථ කාරණං විමංසිතබ්බන්ති අත්ථො.

එත්ථ පන ‘සාමණෙරෙහි ගහිතතණ්ඩුලෙසු පරික්ඛිණෙසු අවස්සං අම්භාකං
 සාමණෙරා සඬිගහං කරොන්තිති විතක්කුප්පත්ති සම්භවති, තස්මා තං
 පරිවත්තෙත්වාව පරිභුඤ්ජිතබ්බං. මාතෘපිතුනං අත්ථාය පන ඡායත්ථාය වා ගහණෙ
 පරිභොගාසා නත්ථි, තස්මා තං වට්ටති’ති කාරණං වදන්ති. තෙනෙව
 ආවරියබුද්ධදත්තත්ථෙරෙනපි චුත්තං –

‘මාතෘපිතුනමත්ථාය, තෙලාදිහරන්තොපි ව;
 සාධං ඡායාදිඅත්ථාය, ඉමෙසං න විසෙසති.

‘තස්මා හිස්ස විසෙසස්ස, වින්තෙතබ්බං තු කාරණං;
 තස්ස සාලයභාවං තු, විසෙසං තක්කයාම ත’න්ති.

ඉදමෙවෙත්ථ යුත්තතරං අවස්සං තථාවිධවිතක්කුප්පත්තියා සම්භවතො. න
 සක්කා හි එත්ථ විතක්කං සොධෙතුන්ති. මාතෘදීනං අත්ථාය හරණෙ පන නාවස්සං
 තථාවිධවිතක්කුප්පත්තියා සක්කා විතක්කං සොධෙතුං. යත්ථ හි විතක්කං සොධෙතුං
 සක්කා, තත්ථ නෙවත්ථි දොසො. තෙනෙව වක්ඛති ‘සචෙ පන සක්කොති විතක්කං
 සොධෙතුං, තතො ලද්ධං බාදිතුමපි වට්ටති’ති.

නිව්වාලෙතුං න සක්කොතිති නිව්වාලෙත්වා සක්ඛරා අපනෙතුං න සක්කොති.
 ආධාරකෙ පත්තො යපිතො භොතීති පටිග්ගහෙතබ්බපත්තං සන්ධාය චුත්තං.
 වාලෙතීති විනා කාරණං වාලෙති. සතිපි කාරණෙ හික්ඛුනං පරිභොගාරහං වාලෙතුං
 න වට්ටති. කිඤ්චාපි ‘අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, අමනුස්සිකාබාධෙ ආමකමංසං
 ආමකලොහිත’න්ති (මහාව. 264) තාදිසෙ ආබාධෙ අත්තනො අත්ථාය
 ආමකමංසපටිග්ගහණං අනුඤ්ඤානං, ‘ආමකමංසපටිග්ගහණා පටිවිරතො
 භොතී’ති ව සාමඤ්ඤතො පටික්ඛිත්තං, තථාපි අත්තනො අඤ්ඤස්ස වා හික්ඛුනො
 අත්ථාය අග්ගහිතත්තා ‘සිහවිසාසාදිං...පෙ.... වට්ටති’ති චුත්තං. සක්කොති
 විතක්කං සොධෙතුන්ති මය්හමපි දෙනීති විතක්කස්ස අනුප්පන්නභාවං
 සල්ලක්ඛෙතුං සක්කොති, සාමණෙරස්ස දස්සාමිති සුද්ධවිත්තෙන මයා ගහිතන්ති
 වා සල්ලක්ඛෙතුං සක්කොති.

සචෙ පන මූලෙපි පටිග්ගහිතං හොතීති එත්ථ “ගහෙත්වා ගතෙ මය්හමිපි දදෙය්‍යුත්ති සඤ්ඤාය සචෙ පටිග්ගහිතං හොතී”ති වදන්ති. කොට්ඨාසෙ කරොතීති හික්ඛුසාමණො ව අත්තනො අත්තනො අහිරුචිතං කොට්ඨාසං ගණ්හන්තුති සබ්බෙසං සමකෙ කොට්ඨාසෙ කරොති. ගහිතාවසෙසන්ති සාමණෙරෙහි ගහිතකොට්ඨාසනො අවසෙසං. ගණ්හිත්වාති “මය්හං ඉදං ගණ්හිස්සාමී”ති ගහෙත්වා. ඉධ ගහිතාවසෙසං නාම තෙන ගණ්හිත්වා පුන යපිතං. පටිග්ගහෙත්වාති තදහු පටිග්ගහෙත්වා. තෙනෙව “යාවකාලිකෙන යාවජීවිකසංසග්ගෙ දොසො නත්ථී”ති වුත්තං. සචෙ පන පුරිමදිවසෙ පටිග්ගහෙත්වා යපිතා හොති, සාමිසෙන මුඛෙන තස්සා වට්ටියා ධූමං පිවිතුං න වට්ටති. සමුද්දොදකෙනාති අප්පටිග්ගහිතසමුද්දොදකෙන. යස්මා කතකට්ඨී උදකං පසාදෙත්වා විසුං තිට්ඨති, තස්මා “අබ්බොහාරික”න්ති වුත්තං. ලග්ගතීති මුඛෙ හත්ථෙ ව උදකෙ සුක්ඛෙ සෙතවණ්ණං දස්සෙන්නං ලග්ගති. පාතීයං ගහෙත්වාති අත්තනොයෙව අත්ථාය ගහෙත්වා. සචෙ පන පිතාවසෙසං තත්ථෙව ආකිරිස්සාමීති ගණ්හාති, පුන පටිග්ගහණකිව්චං නත්ථී. වික්ඛම්හෙත්වාති විසුහිත්වා, අපනෙත්වාති අත්ථො.

මහාභූතෙසුති සරිරනිස්සිතෙසු මහාභූතෙසු. පතතීති විච්ඡින්නදිත්වා පතති. විච්ඡින්නදිත්වා පතිතමෙව හි පටිග්ගහෙනබ්බං, න ඉතරං. අල්ලදාරුං රුක්ඛතො ඡින්නදිත්වාපි කාතුං වට්ටතීති එත්ථ මත්තිකත්ථාය පථවිං බණ්ණුමිපි වට්ටතීති වෙදිතබ්බං. සප්පදට්ඨක්ඛණෙයෙව වට්ටතීති අසති කප්පියකාරකෙ සාමං ගහෙත්වා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, අඤ්ඤදා පටිග්ගහාපෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අප්පටිග්ගහිතතා, අනනුඤ්ඤාතතා, ධූමාදිඅබ්බොහාරිකාභාවො, අජ්ඣොභරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

දන්තපොනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො භොජනවග්ගො චතුත්ථො.

5. අවෙලකවග්ගො

1. අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

273. අවෙලකවග්ගස්ස පයමසික්ඛාපදෙ තෙසන්ති තිත්ථියානං. තත්ථාති භාජනෙ. ඉතොති පත්තනො. සචෙ තිත්ථියො වදතීති “පයමමෙව මං සන්ධාය අහිහරිත්වා යපිතං මය්හං සන්තකං හොති, ඉමස්මිං භාජනෙ ආකිර්ථා”ති වදති, වට්ටති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඤ්ඤතිත්ථියතා, අජ්ඣොභරණීයතා, අජ්ඣොභරණත්ථාය සහත්ථා අනික්ඛිත්තභාජනෙ දානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණ් අඬගාති.

අවෙලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උයොයාජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

274. දුතියං උත්තානත්ථමෙව. අනාවාරං ආවරිතුකාමතා, තදත්ථමෙව උපසම්පන්නස්ස උයොපනා, එවං උයොපෙන්නස්ස උපවාරාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගානි.

උයොපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා

280. තතියෙ පිට්ඨසඬ්ඝාටොති ද්වාරබාහායෙනං අධිවචනං. බුද්දකං නාම සයනිසරං විත්ථාරතො පඤ්චහත්ථප්පමාණං හොති, තස්ස ච මජ්ඣිමට්ඨානං පිට්ඨසඬ්ඝාටතො අඬ්ඬතෙයාහත්ථප්පමාණමෙව හොති, තස්මා තාදිසෙ සයනිසරෙ පිට්ඨසඬ්ඝාටතො හත්ථපාසං විජහිත්වා නිසින්නො පිට්ඨිවංසං අතික්කමිත්වා නිසින්නො නාම හොති. එවං නිසින්නො ච මජ්ඣං අතික්කමිත්වා නිසින්නො නාම හොතිති ආහ “ඉමිනා මජ්ඣාතික්කමං දස්සෙති”ති. යථා වා තථා වා කතස්සාති පිට්ඨිවංසං ආරොපෙත්වා වා අනාරොපෙත්වා වා කතස්ස. සවිත්තකන්ති අනුපවිසිත්වා නිසිදනවිත්තෙන සවිත්තකං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පරියුට්ඨිතරාගජායම්පතිකානං සන්නිහිතතා, සයනිසරතා, දුතියස්ස හික්ඛුතො අභාවො, අනුපබ්ඡිත නිසිදනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ වත්තාරි අඬගානි.

සභොජනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

284-289. චතුත්ථපඤ්චමෙසු නත්ථි කිඤ්චි වත්තබ්බං.

6. වාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

298. ඡට්ඨෙ පකතිවචනෙනාති එත්ථ යං ද්වාදසහත්ථබ්බන්තරෙ යිතෙන සොතුං සක්කා භවෙය්‍ය, තං පකතිවචනං නාම. ආපුච්ඡිතබ්බොති “අහං ඉත්ථන්තාමස්ස සරං ගච්ඡාමි”ති වා “වාරිත්තං ආපජ්ජාමි”ති වා ඊදිසෙන වචනෙන ආපුච්ඡිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරෙන නිමන්තනසාදියනං, සන්නං හික්ඛුං අනාපුච්ඡනා, හත්තියසරතො අඤ්ඤසරප්පවෙසනං, මජ්ඣන්තිකානතික්කමො, සමයස්ස වා ආපදානං වා අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

වාරිත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා

303. සත්තමෙ මහානාමො නාමාති අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස භාතා භගවතො වුළුපිතු පුත්තො. සුද්ධොදනො සක්කොදනො සුක්කොදනො ධොතොදනො අමිතොදනොති ඉමෙ හි පඤ්ච ජනා භාතරො. අමිතා නාම දෙවී තෙසං භගිනී, තිස්සත්ථෙරො තස්සා පුත්තො. තථාගතො ච නන්දත්ථෙරො ච සුද්ධොදනස්ස

පුත්තා, මහානාමො ව අනුරුද්ධත්ථෙරො ව සුක්කොදනස්ස, ආනන්දත්ථෙරො අමිතොදනස්ස. සො භගවතො කනිට්ඨො, මහානාමො මහල්ලකතරො සකදාගාමී අරියසාවකො. තෙන වුත්තං “මහානාමො නාම...පෙ.... අරියසාවකො”ති.

305-306. පාළියං අජ්ජණ්හොති අජ්ජ එකදිවසන්ති අත්ථො, “අජ්ජනො”ති වා අත්ථො ගහෙනබ්බො, නො අම්භාකං. කාලං ආභරිස්සථාති ස්වෙ හරිස්සථ. තතො වෙ උත්තරි සාදියෙය්‍යාති සවෙ තත්ථ රත්තීහි වා හෙසජ්ජෙහි වා පරිච්ඡෙදො කතො හොති “එත්තකායෙව වා රත්තියො එත්තකාති වා හෙසජ්ජාති විඤ්ඤාපෙතබ්බානී”ති, තතො රත්තීපරියන්තතො වා හෙසජ්ජපරියන්තතො වා උත්තරි විඤ්ඤාපෙත්තො සාදියෙය්‍ය. “ඉමෙහි තයා හෙසජ්ජෙහි පචාරිතම්භ, අම්භාකඤ්ච ඉමිනාව හෙසජ්ජෙන අත්ථො”ති ආචික්ඛිත්වා විඤ්ඤාපෙතූමිපි ගිලානොව ලහති.

310. යස්මා සඬ්ඝපචාරණායමෙවායං විධි, තස්මා “යෙ අත්තනො පුග්ගලිකාය පචාරණාය පචාරිතා”ති වුත්තං. සෙසං උත්තානමෙව. සඬ්ඝපචාරණතා, හෙසජ්ජවිඤ්ඤත්ති, අගිලානතා, පරියන්තාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඬ්භානි.

මහානාමසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා

311. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව. උය්‍යුත්තසෙනා, දස්සනත්ථාය ගමනං, අනුඤ්ඤාතොකාසතො අඤ්ඤත්‍ර දස්සනං, තථාරූපපච්චයස්ස ආපදාය වා අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඬ්භානි.

උය්‍යුත්තසෙනාසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා

317. නවමසික්ඛාපදම්පි උත්තානමෙව. තිරත්තාතික්කමො, සෙනාය සූරියස්ස අත්ථඬ්භගමො, ගිලානතාදීනං අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬ්භානි.

සෙනාවාසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. උය්‍යාධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

322. දසමෙ කති තෙ ලක්ඛානි ලද්ධානීති තව සරජ්ජභාරස්ස ලක්ඛණභූතා කිත්තකා ජනා තයා ලද්ධානි අත්ථො, කිත්තකා තයා විද්ධානි වුත්තං හොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උය්‍යාධිකාදිදස්සනත්ථාය ගමනං,

අනුඤ්ඤාතොකාසනො අඤ්ඤානු දස්සනං, තථාරූපපච්චයස්ස ආපදාය වා අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඩ්ඨානි.

උයොධිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො අවෙලකවග්ගො පඤ්චමො.

6. සුරාපානවග්ගො

1. සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා

326-328. සුරාපානවග්ගස්ස පයමසික්ඛාපදෙ වතියාති ගාමපරික්ඛෙපවතියා. පාළියං පිට්ඨසුරාදීසු පිට්ඨං භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා තජ්ජං උදකං දත්වා මද්දිත්වා කතා පිට්ඨසුරා. එවං සුචෙ ඔදනෙ ව භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා තජ්ජං උදකං දත්වා මද්දිත්වා කතා සුචසුරා ඔදනසුරාති ව වුච්චති. “කිණ්ණා”ති පන තස්සා සුරාය ඛිජං වුච්චති. යෙ සුරාමොදකාතිපි වුච්චන්ති, තෙ පක්ඛිපිත්වා කතා කිණ්ණපක්ඛිත්තා. හරිතකීසාසපාදිනානාසම්භාරෙහි සංයොජිතා සම්භාරසංයුක්තා.

මධුකතාලනාලිකෙරාදිපුජ්ඵරසො විරපරිවාසිතො පුජ්ඵාසවො. පනසාදිඵලරසො ඵලාසවො. මුද්දිකාරසො මධ්වාසවො. උච්ඡුරසො ගුලාසවො. හරිතකාමලකකුකභණ්ඩාදිනානාසම්භාරානං රසො විරපරිවාසිතො සම්භාරසංයුක්තො. ඛිජතො පට්ඨායාති සම්භාරෙ පට්ඨාදෙත්වා වාටියං පක්ඛිත්තකාලතො, තාලනාලිකෙරාදීනං පුජ්ඵරසස්ස ගහිතඅහිනවකාලතොයෙව ව පට්ඨාය.

329. ලොණසොවීරකං සුත්තඤ්ච අනෙකෙහි හෙසජ්ජෙහි අභිසඬ්ඨතො අමජ්ජභූතො ආසවවිසෙසො. වාසග්ගාභාපනත්ථන්ති සුගන්ධිභාවග්ගාභාපනත්ථං. අවිත්තකං ලොකවජ්ජන්ති එත්ථ යං වත්තබ්බං, තං පයමපාරාජිකවණ්ණනායං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. මජ්ජභාවො, තස්ස පානඤ්චාති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඩ්ඨානි.

සුරාපානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අඩ්ඨලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා

330. දුතියෙ භික්ඛුනිපි අනුපසම්පන්නට්ඨානෙ ඨිතාති එත්ථ භික්ඛුපි භික්ඛුනියා අනුපසම්පන්නට්ඨානෙ ඨිතොති වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. හසාධිජ්ජායතා, උපසම්පන්නස්ස කායෙන කායාමසන්නති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඩ්ඨානි.

අඩ්ඨලිපතොදකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා

335. තතියං උත්තානත්ථමෙව. උපරිගොප්ථකතා, හසාධිප්පායෙන කිළුනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි.

හසධම්මසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා

344. චතුත්ථෙ ගාරය්හො ආචරියුග්ගහො න ගහෙනඛ්ඛොති යස්මා උච්ඡුරසො සත්තාහකාලිකො, තස්ස කසටො යාවජ්චිකො, ද්විත්තංයෙව සමවායො උච්ඡුයට්ඨි, තස්මා විකාලෙ උච්ඡුයට්ඨිං බාදිතුං වට්ටති ගුලහරිතකං වියාති එවමාදිකො ගාරය්භාවරියවාදො න ගහෙනඛ්ඛො. ලොකවජ්ජෙ ආචරියුග්ගහො න වට්ටති ලොකවජ්ජසික්ඛාපදෙ ආපත්තිට්ඨානෙ යො ආචරියවාදො, සො න ගහෙනඛ්ඛො, ලොකවජ්ජං අතික්කම්ත්වා “ඉදං අම්භාකං ආචරියුග්ගහො”ති වදන්තස්ස උග්ගහො න වට්ටති අධිප්පායො. සුත්තානුලොමං නාම අට්ඨකථා. පවෙණියා ආගතසමොධානං ගච්ඡති “පවෙණියා ආගතො ආචරියුග්ගහොව ගහෙනඛ්ඛො”ති එවං චුත්තෙ මහාඅට්ඨකථාවාදෙයෙව සඬගහං ගච්ඡති අධිප්පායො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නස්ස පඤ්ඤත්තෙන වචනං, අනාදරියකරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි.

අනාදරියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. හිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා

345. පඤ්චමං උත්තානත්ථමෙව. උපසම්පන්නතා, තස්ස දස්සනසචනවිසයෙ හිංසාපෙතුකාමතාය වායමනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි.

හිංසාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

350. ඡට්ඨෙ හග්ගා නාම ජනපදිනො රාජකුමාරා, තෙසං නිවාසො එකොපි ජනපදො රුළුභිසද්දෙන “හග්ගා”ති වුව්වති. තෙන චුත්තං “හග්ගාති ජනපදස්ස නාම”න්ති. සුසුමාරගිරෙති එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්ස කිර නගරස්ස මාපනත්ථං වත්ථුච්ඡ්ඡාවරියෙන නගරට්ඨානස්ස පරිගණ්ණනාදිවසෙ අවිදුරෙ සුසුමාරො සද්දමකාසි ගිරං නිච්ඡාරෙසි. අථ අනන්තරායෙන නගරෙ මාපිතෙ තමෙව සුසුමාරගිරණං සුභනිමිත්තං කත්වා සුසුමාරගිරංත්වෙවස්ස නාමං අකංසු. කෙච් පන “සුසුමාරසණ්ඨානත්තා සුසුමාරො නාම එකො ගිරි, සො තස්ස නගරස්ස සමීපෙ, තස්මා තං සුසුමාරගිරි එතස්ස අත්ථිති ‘සුසුමාරගිරි’ති වුව්වති”ති වදන්ති. තථා වා හොතු අඤ්ඤාථා වා, නාමමෙතං තස්ස නගරස්සාති ආහ “සුසුමාරගිරන්ති නගරස්ස

නාම''න්ති. හෙසකළාති සම්පණ්ඩනාමකො ගච්ඡවිසෙසො. කෙවි
 “සෙතරුක්බො”තිපි වදන්ති. තෙසං බහුලතාය පන තං වනං
 හෙසකළාවනන්ත්වෙව පඤ්ඤායිත්ථ. “හෙසගළාවනෙ”තිපි පායො. “හෙසො
 නාම ඵකො යක්බො අයුත්තකාරී, තස්ස තතො ගලිතට්ඨානතාය තං වනං
 හෙසගළාවනං නාම ජාත”න්ති හි කෙවි.

352. ජොතිකරණෙති අග්ගිකරණෙ. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අභිලානතා,
 අනුඤ්ඤාතකරණාභාවො, විසිබ්බෙතුකාමතා, සමාදහනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ
 චත්තාරි අඩගානි.

ජොතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නභානසික්ඛාපදවණ්ණනා

357. සත්තමසික්ඛාපදස්ස පාළියං අසම්භින්නෙනාති අමක්ඛිනෙන,
 අනට්ඨෙනාති අත්ථො. ඔරෙනද්ධමාසං නභායෙය්‍යාති නභානදිවසතො පට්ඨාය
 අද්ධමාසෙ අපරිපුණ්ණෙ නභායෙය්‍ය. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. මජ්ඣිමදෙසො,
 උභකද්ධමාසෙ නභානං, සමයානං වා නදීපාරගමනස්ස වා ආපදානං වා අභාවොති
 ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඩගානි.

නභානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා

368. අට්ඨමෙ “වම්මකාරනීලං නාම පකතිනීල”න්ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු
 චුත්තං. ගණ්ඨිපදෙ පන “වම්මකාරා උදකෙ තිසුමලං අයගුථඤ්ච පක්ඛිපිත්වා වම්මං
 කාලං කරොන්ති, තං වම්මකාරනීල”න්ති චුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.
 චුත්තප්පකාරස්ස චීවරස්ස අකතකප්පතා, අනට්ඨචීවරාදිතා, නිවාසනං වා පාරුපනං
 වාති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඩගානි.

දුබ්බණ්ණකරණසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. විකප්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා

374. නවමෙ අපච්චුද්ධාරණන්ති “මය්භං සන්තකං පරිභුඤ්ජ වා විස්සජ්ජෙහි
 වා”තිආදිතා අකතපච්චුද්ධාරං. යෙන විනයකම්මං කතන්ති යෙන සද්ධිං
 විනයකම්මං කතං. කිංසකවණ්ණනායන්ති නිස්සග්ගියවණ්ණනායං. පරිභොගෙන
 කායකම්මං, අපච්චුද්ධාරාපනෙන වච්ඡිකම්මං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. සාමං
 විකප්පිතස්ස අපච්චුද්ධාරො, විකප්පනුපගචීවරතා, පරිභොගොති ඉමානි පනෙත්ථ
 තිණි අඩගානි.

විකල්පනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. විවරඅපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා

377. දසමං උත්තානත්ථමෙව. උපසම්පන්නස්ස සන්නකානං පත්තාදීනං අපනිධානං, විභෙසෙනුකාමතා වා භසාධිජ්ජායතා වාති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඬිගානි.

විවරඅපනිධානසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සුරාපානවග්ගො ඡට්ඨො.

7. සප්පාණකවග්ගො

1. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

382. සප්පාණකවග්ගස්ස පටිමසික්ඛාපදෙ උසුං සරං අස්සති ඛිපතීති ඉස්සාසො, ධනුසිප්පකුසලොති ආහ “ධනුග්ගභාවරියො”ති. පටිසත්තුවිධමනත්ථං ධනුං ගණ්හන්තීති ධනුග්ගභා, තෙසං ආවරියො ධනුග්ගභාවරියො. අප්පමත්තෙන වත්තං කාතඛ්ඛන්ති යථා තෙ පාණා න මරන්ති, එවං සුපට්ඨිතස්සතිනා සෙනාසනෙ වත්තං කාතඛ්ඛං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඬිගානිපි මනුස්සවිග්ගහෙ වුත්තනායෙන වෙදිතඛ්ඛානීති.

සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා

387. දුතියෙ උදකසණ්ඨානකප්පදෙසෙති යත්ථ භූමිභාගෙ උදකං නික්ඛිත්තං සන්තිට්ඨති, න සහසා පරික්ඛයං ගච්ඡති, තාදිසෙ පදෙසෙ. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අඬිගානි සිඤ්චනසික්ඛාපදෙ වුත්තනායානෙව.

සප්පාණකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. උක්කොට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

392. තතියෙ යථාපතිට්ඨිතභාවෙන පතිට්ඨාතුං න දෙන්තීති තෙසං පචත්තිආකාරදස්සනත්ථං වුත්තං. යං පන ධම්මෙන අධිකරණං නිහතං, තං සුනිහතමෙව. සචෙ විජ්ජකතෙ කම්මෙ පටික්කොසති, තං සඤ්ඤාපෙත්වාච කාතඛ්ඛං. ඉතරථා කම්මඤ්ච කුප්පති, කාරකානඤ්ච ආපත්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. යථාධම්මං නිහතභාවො, ජානනා, උක්කොට්ඨානි ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬිගානි.

උක්කොටනසික්කාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. දුට්ඨුල්ලසික්කාපදවණ්ණනා

399. චතුත්ථෙ තස්සෙවාති යො ආපන්නො, තස්සෙව. ආරොචෙතීති පටිච්ඡාදනත්ථමෙව මා කස්සපි ආරොචෙසීති වදති. චත්ථුපුග්ගලොති ආපන්නපුග්ගලො. යෙනස්ස ආරොචිතන්ති යෙන දුතියෙන අස්ස තතියස්ස ආරොචිතං. කොටි ඡින්නා හොතීති යස්මා පටිච්ඡාදනපච්චයා ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා ව දුතියෙන තතියස්ස ආරොචිතං, තස්මා තස්පච්චයා පුන තෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියා අභාවතො ආපත්තියා කොටි ඡින්නා නාම හොති.

400. “අනුපසම්පන්නස්ස සුක්කච්ඡස්සට්ඨි ව කායසංසග්ගො වාති අයං දුට්ඨුල්ලඅජ්ඣාචාරො නාමා”ති ඉදං දුට්ඨුල්ලාරොචනසික්කාපදට්ඨකථාය න සමෙති. චුත්තඤ්ඤි තත්ථ (පාවි. අට්ඨ. 82) “අනුපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලං වා අදුට්ඨුල්ලං වා අජ්ඣාචාරන්ති එත්ථ ආදිතො පඤ්ච සික්කාපදානි දුට්ඨුල්ලො නාම අජ්ඣාචාරො, සෙසානි අදුට්ඨුල්ලො, සුක්කච්ඡස්සට්ඨිකායසංසග්ගදුට්ඨුල්ලඅත්තකාමා පනස්ස අජ්ඣාචාරො නාමා”ති. “ආරොචනෙ අනුපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලං අඤ්ඤාං අධිජ්ජෙතං, පටිච්ඡාදනෙ අඤ්ඤාං”ති එත්ථාපි විසෙසකාරණං න දිස්සති, තස්මා අට්ඨකථාය පුබ්බෙනාපරං න සමෙති. අවිරොධං ඉච්ඡන්තෙන පන වීමංසිතබ්බමෙත්ථ කාරණං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නස්ස දුට්ඨුල්ලාපත්තිජානනං, පටිච්ඡාදෙතුකාමතාය නාරොචෙස්සාමීති ධුරනික්ඛෙපොති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඩ්ඨානි.

දුට්ඨුල්ලසික්කාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. උභනච්ඡතිවස්සසික්කාපදවණ්ණනා

402. පඤ්චමෙ රූපසුත්තන්ති හෙරඤ්ඤිකානං සුත්තං. දුරුත්තානන්ති අක්කොසවසෙන දුරුත්තානං, දුරුත්තත්තායෙව දුරාගතානං. වචනපථානන්ති එත්ථ වචනමෙව තදත්ථං ඤාතුකාමානං ඤාපෙතුකාමානඤ්ච පථොති වචනපථො. දුක්ඛමානන්ති දුක්ඛෙන බමිතබ්බානං.

404. ගබ්භෙ සයිතකාලෙන සද්ධිං වීසතිමං වස්සං අස්සාති ගබ්භවීසො. භායනවඨ්ඨනන්ති ගබ්භමාසෙසු අධිකෙසු උත්තරිභායනං, උභනෙසු වඨ්ඨනන්ති වෙදිතබ්බං. එකුනච්ඡතිවස්සන්ති ද්වාදසමාසෙ මාතුකුච්ඡස්මිං වසිත්වා මහාපචාරණාය ජාතකාලතො පට්ඨාය එකුනච්ඡතිවස්සං. පාටිපදදිවසෙති පච්ඡිමිකාය වස්සුපගමනදිවසෙ. “තිංසරත්තිදිවො මාසො”ති (අ. නි. 3.71; 8.43; විහ. 1023) වචනතො “වත්තාරො මාසා පරිභායන්ති”ති චුත්තං. වස්සං උක්කඨ්ඨන්තීති වස්සං උද්ධං කඨ්ඨන්තී, තතියෙ සංවච්ඡරෙ එකමාසං අධිකමාසවසෙන පරිච්චජන්තා වස්සං උද්ධං කඨ්ඨන්තීති අත්ථො, තස්මා තතියො සංවච්ඡරො තෙරසමාසිකො හොති, සංවච්ඡරස්ස පන ද්වාදසමාසිකත්තා අට්ඨාරසසු

වස්සෙසු අධිකමාසෙ විසුං ගහෙත්වා “ඡ මාසා වඩ්ඪන්ති”ති වුත්තං. තතොති ඡමාසතො. නික්කඩ්ඛා හුත්වාති අධිකමාසෙහි සද්ධිං පරිපුණ්ණවිසතිවස්සත්තා නිබ්බේමතිකා හුත්වා. යං පන වුත්තං තිසු ගණ්ඨිපදෙසු “අට්ඨාරසන්නංයෙව වස්සානං අධිකමාසෙ ගහෙත්වා ගණිතත්තා සෙසවස්සද්වයස්සපි අධිකානි දිවසානි හොත්තෙව, තානි අධිකදිවසානි සන්ධාය ‘නික්කඩ්ඛා හුත්වා’ති වුත්ත”න්ති, තං න ගහෙතබ්බං. න හි ද්විසු වස්සෙසු අධිකදිවසානි නාම විසුං උපලබ්භන්ති තතියෙ වස්සෙ වස්සුක්කඩ්ඪනවසෙන අධිකමාසෙ පරිච්චත්තෙයෙව අතිරෙකමාසසම්භවතො. තස්මා ද්විසු වස්සෙසු අතිරෙකදිවසානි නාම විසුං න සම්භවන්ති.

නනු ව “තෙ ද්වෙ මාසෙ ගහෙත්වා විසතිවස්සානි පරිපුණ්ණානි හොන්ති”ති කස්මා වුත්තං, එකුනවිසතිවස්සම්භි පුන අපරස්මිං වස්සෙ පක්ඛිත්තෙ විසතිවස්සානි පරිපුණ්ණානි හොන්තිති ආහ “එත්ථ පන...පෙ.... වුත්ත”න්ති. අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං පන-සද්දො හි-සද්දත්ථෙ, එත්ථ හිති වුත්තං හොති. ඉද්ද්ඪි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස සමත්ථනවසෙන වුත්තං. ඉමිනා ව ඉමං දීපෙති “යං වුත්තං ‘එකුනවිසතිවස්සං සාමණෙරං නික්ඛමනියපුණ්ණමාසිං අතික්කම්ම පාටිපදදිවසෙ උපසම්පාදෙන්ති’ති, තත්ථ ගබ්භමාසෙපි අග්ගහෙත්වා ද්විහි මාසෙහි අපරිපුණ්ණවිසතිවස්සං සන්ධාය ‘එකුනවිසතිවස්ස’න්ති වුත්තං, තස්මා අධිකමාසෙසු ද්විසු ගහිතෙසු විසතිවස්සානි පරිපුණ්ණානි නාම හොන්ති”ති. තස්මාති යස්මා ගබ්භමාසාපි ගණනුපගා හොන්ති, තස්මා. එකවිසතිවස්සො හොතිති ජාතදිවසතො පට්ඨාය විසතිවස්සො සමානො ගබ්භමාසෙහි සද්ධිං එකවිසතිවස්සො හොති.

406. අඤ්ඤං උපසම්පාදෙතීති උපජ්ඣායො කම්මවාචාවරියො වා හුත්වා උපසම්පාදෙති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඌනවිසතිවස්සතා, ඌනකසඤ්ඤිතා, උපසම්පාදනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඩ්ඨානි.

ඌනවිසතිවස්සසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ටෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා

407. ඡට්ඨසික්ඛාපදං උත්තානත්ථමෙව. ටෙය්‍යසත්ථකභාවො, ජානනං, සංවිධානං, අවිසඬ්ඤනෙන ගමනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඩ්ඨානි.

ටෙය්‍යසත්ථසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

412. සත්තමෙ නත්ථි කිඤ්චි චත්තබ්බං.

8. අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

අට්ඨකඬකලං නාම උරට්ඨි වා පිට්ඨිකණ්ටකං වා සීසට්ඨි වා. තඤ්ඤි
නිම්මංසත්තා “කඬකල”න්ති වුච්චති. විගතමංසාය හි අට්ඨසඬ්ඛලිකාය එකට්ඨිමිති
වා කඬකල-සද්දො නිරුල්ලො. අනුදහනට්ඨෙන්නාති අනුපායපටිපත්තියා සම්පති
ආයතිඤ්ච අනුදහනට්ඨෙත. මහාභිතාපනට්ඨෙත අනවට්ඨිතසභාවතාය,
ඉත්තරපච්චුපට්ඨානට්ඨෙත මුහුත්තකරණියතාය, තාවකාලිකට්ඨෙත පරෙහි
අභිභවනතාය, සබ්බඬ්ඛපච්චඬ්ඛපලිහඤ්ජනට්ඨෙත හෙදනාදිඅධිකරණභාවෙන,
උග්ගාඨසදිසතාය අධිකුට්ටනට්ඨෙත, අවණෙ වණං උප්පාදෙන්වා අන්තො
අනුපවිසනභාවතාය විනිවිජ්ඣනට්ඨෙත,
දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකඅනත්ථනිමිත්තතාය සාසඬ්ඛසප්පට්ඨයට්ඨෙත.

පාළියං “ථාමසා පරාමාසා”තිආදීසු එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. ථාමසාති
දිට්ඨිථාමෙන, තස්සා දිට්ඨියා ථාමගතභාවෙනාති අත්ථො. පරාමාසාති
දිට්ඨිපරාමාසෙන, දිට්ඨිසඬ්ඛාතපරාමාසෙනාති අත්ථො. දිට්ඨියෙව හි ධම්මසභාවං
අතික්කමිත්වා පරතො ආමසනෙන පරාමාසො. අභිනිවිස්සාති
තණ්හාහිනිවෙසපුබ්බඬ්ඛගමෙන දිට්ඨාහිනිවෙසෙන “ඉදමෙත්ථ සච්ච”න්ති
අභිනිවිසිත්වා. වොහරතීති කථෙති. යතො ච බො තෙ භික්ඛුති යදා තෙ භික්ඛු.
එවංඛ්‍යාබො අහං, හත්තෙ, හගවතාති ඉදං එස අත්තතො ලද්ධිං නිගුහිතුකාමතාය
නත්ථීති වත්තුකාමොපි හගවතො ආනුභාවෙන සම්පට්ඨිජති. බුද්ධානං කිර සම්මුඛා
ද්වෙ කථා කථෙතුං සමත්ථො නාම නත්ථී. කස්ස නු බො නාම ත්ථං මොසපුරිසාති
ත්ථං මොසපුරිස කස්ස ඛත්තියස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා වෙස්සස්ස වා සුද්දස්ස වා
ගහට්ඨස්ස වා පබ්බජිතස්ස වා දෙවස්ස වා මනුස්සස්ස වා මයා එවං ධම්මං දෙසිතං
ආජානාසි. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ධම්මකම්මතා, සමනුභාසනා,
අප්පට්ඨිකස්සජ්ජනන්ති ඉමාති පනෙත්ථ තිණි අඬගාති.

අරිට්ඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා

424. නවමෙ පයොගගණනායාති දානග්ගහණප්පයොගගණනාය. සංවාසෙ
කම්මපරියොසානවසෙන, සහසෙය්‍යාය එකස්මිං නිපන්තෙ ඉතරස්ස
නිපජ්ජනපයොගවසෙන ආපත්තිපරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ව පදභාජනෙ
“එකච්ඡන්තෙ”ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා නානුපවාරෙපි එකච්ඡන්තෙ
නිපජ්ජන්තස්ස ආපත්ති. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ.
උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං “සහ වා සෙය්‍යං කප්පෙය්‍යාති
නානුපවාරෙපි එකච්ඡන්තෙ නිපජ්ජෙය්‍යා”ති. පණ්ණත්තිං අජානන්තෙන අරහතාපි
කිරියාබ්‍යාකතවිත්තෙන ආපජ්ජිතබ්බත්තා “තිවිත්ත”න්ති වුත්තං. යං පන කෙනචි
වුත්තං “තිවිත්තන්ති එත්ථ විපාකාබ්‍යාකතවිත්තෙන සහ වා සෙය්‍යං කප්පෙය්‍යාති
එවමත්ථො දට්ඨබ්බො, අඤ්ඤා සවිත්තකත්තා සික්ඛාපදස්ස කිරියාබ්‍යාකතං
සන්ධාය න යුජ්ජති”ති, තං න ගහෙතබ්බං. න හි සවිත්තකසික්ඛාපදවිතික්කමො
අරහතො න සම්භවති. තෙනෙව පට්ඨිකණ්ටාදීසු සවිත්තකසික්ඛාපදෙසු

තිවිත්තමෙව වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අකතානුධම්මතා, ජානනා, සම්භොගාදිකරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගානි.

උක්ඛිත්තසම්භොගසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා

428. දසමෙ පිරෙති නිපාතපදං. සම්බොධනෙ වත්තමානං පර-සද්දෙන සමානත්ථං වදන්තීති ආහ “පර අමාමකා”ති, අම්භාකං අනප්ඤ්ඤාතිකභූතාති අත්ථො. පිරෙති වා “පරතො”ති ඉමිනා සමානත්ථං නිපාතපදං, තස්මා වර පිරෙති පරතො ගච්ඡ, මා ඉධ තිට්ඨාති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසමෙත්ථ පුරිමසික්ඛාපදද්වයෙ වුත්තනයමෙව.

කණ්ටකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතො සප්පාණකවග්ගො සත්තමො.

8. සහධම්මිකවග්ගො

1. සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

434. සහධම්මිකවග්ගස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ වාචාය වාචාය ආපත්තීති අනාදරියභයා ලෙසෙන එවං වදන්තස්ස ආපත්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නස්ස පඤ්ඤාත්තෙන වචනං, අසික්ඛිතුකාමතාය එවං වචනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි.

සහධම්මිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. විලෙඛනසික්ඛාපදවණ්ණනා

438. දුතියෙ විනයස්ස පරියාපුණනං විනයපරියත්තීති ආහ “විනයං පරියාපුණන්තාන”න්තිආදි. සුගුත්තොති යථා කරණධකෙ පක්ඛිත්තමණික්ඛන්ධො විය න නස්සති විපත්තිං න පාපුණාති, එවං සුට්ඨු ගොපිතො. සුරක්ඛිතොති තස්සෙව පරියායවචනං. යථා හි කිලෙසවොරෙහි අවිලුම්පතීයො හොති, එවං සබ්බදා සුපට්ඨිතස්සතිතාය සුට්ඨු රක්ඛිතො. කුක්කුචවපකතානන්ති කප්පියාකප්පියං නිස්සාය උප්පන්නකුක්කුචවෙන අභිභූතානං. සාරජ්ජනං සාරදො, බ්‍යාමොහභයං. විගතො සාරදො එතස්සාති විසාරදො. සහධම්මෙනාති සකාරණෙන වචනෙන. සුනිග්ගහිතං නිග්ගණ්හාතීති යථා න පුන සීසං උක්ඛිපන්ති, අථ බො අප්පට්ඨානා මඬකුභූතායෙව හොන්ති, එවං සුට්ඨු නිග්ගණ්හාති.

අලජ්ජිතාති ය-කාරලොපෙන නිද්දෙසො, අලජ්ජිතායාති වුත්තං හොති.
අඤ්ඤාණතාතිආදීසුපි එසෙව නයො. මන්දො මොමුහොති අඤ්ඤාණභාවෙන
මන්දො, අවිසයතො මොමුහො, මහාමුල්හොති අත්ථො.

අත්තපච්චත්ථිකාති අත්තනො පච්චත්ථිකා. වජ්ජිපුත්තකා දසවත්ථුදීපකා.
පරුපහාරඅඤ්ඤාණකඛ්ඛාපරවිතාරණාදිවාදාති එත්ථ යෙ අරහත්තං පටිජානන්තානං
අප්පත්තෙ පත්තසඤ්ඤීනං අධිමානිකානං කුහකානං වා අරහත්තං පටිජානන්තානං
සුක්කච්ඡස්සට්ඨිං දිස්වා මාරකායිකා දෙවතා “අරහතො අසුචිං උපසංහරන්ති” ති
මඤ්ඤන්ති සෙය්‍යථාපි පුබ්බසෙලියා අපරසෙලියා ව, තෙ පරුපහාරවාදා. යෙසං පන
අරහතො ඉත්ථිපුරිසාදීනං නාමගොත්තාදීසු ඤාණස්පවත්තියා අභාවෙන අත්ථි
අරහතො අඤ්ඤාණං, තත්ථෙව සන්නිට්ඨානාභාවෙන අත්ථි අරහතො කඛ්ඛා,
යස්මා වස්ස තාති වත්ථුනි පරෙ විතාරෙන්ති පකාසෙන්ති ආචික්ඛන්ති, තස්මා අත්ථි
අරහතො පරවිතාරණාති ඉමා තිස්සො ලද්ධියො සෙය්‍යථාපි එතරහි
පුබ්බසෙලියානං, තෙ අඤ්ඤාණකඛ්ඛාපරවිතාරණවාදා. නිග්ගහො පන තෙසං
කථාවත්ථුප්පකරණෙ වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

වත්තාරො මග්ගා ව ඵලාති වාති උක්කට්ඨනිද්දෙසවසෙන වුත්තං, වතස්සො
පටිසම්භිදා තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤාති අයම්පි අධිගමසද්ධම්මොයෙව. ව-කාරො
වා අවුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො දට්ඨබ්බො. කෙච්චි ථෙරාති ධම්මකථිකා. ආභංසුති
පංසුකුලිකත්ථෙරා එවං ආභංසු.

කදා පනායං කථා උදපාදිති? අයඤ්ඤෙත්ථ අනුපුබ්බිකථා (අ. නි. අට්ඨ.
1.1.130) – ඉමස්මිං කිර දීපෙ වණ්ඩාලනිස්සමභාහයෙ සක්කො දෙවරාජා
මහාඋළුමපං මාපෙත්වා භික්ඛූනං ආරොවාපෙසි “මහත්තං භයං භවිස්සති, න සම්මා
දෙවො වස්සිස්සති, භික්ඛූ පච්චයෙහි කිලමන්තා පරියත්තිං සන්ධාරෙතුං න
සක්ඛිස්සන්ති, පරතීරං ගන්ත්වා අයොහි ජීවිතං රක්ඛිතුං වට්ටති. ඉමං මහාඋළුමපං
ආරුය්හ ගච්ඡං හන්තෙ, යෙසං එත්ථ නිසජ්ජට්ඨානං නප්පහොති, තෙ
කට්ඨබ්බණ්ඩෙපි උරං යපෙත්වා ගච්ඡන්තු, සබ්බෙසං භයං න භවිස්සති” ති. තදා
සමුද්දතීරං පත්වා සට්ඨි භික්ඛූ කතිකං කත්වා “අම්භාකං එත්ථ ගමනකිච්චං නත්ථි,
මයං ඉධෙව හුත්වා තෙපිටකං රක්ඛිස්සාමා” ති තතො නිවත්තිත්වා
දක්ඛිණමලයජනපදං ගන්ත්වා කන්දමුලපණ්ණෙහි ජීවිකං කප්පෙන්තා වසිංසු,
කායෙ වහන්තෙ නිසීදිත්වා සජ්ඣායං කරොන්ති, අවහන්තෙ වාලිකං උස්සාරෙත්වා
පරිවාරෙත්වා සීසාති එකට්ඨානෙ කත්වා පරියත්තිං සම්මසන්ති. ඉමිනා නියාමෙන
ද්වාදස සංවච්ඡරාති සාට්ඨකථං තෙපිටකං පරිපුණ්ණං කත්වා ධාරයිංසු.

භයෙ වූපසන්තෙ සත්තසතා භික්ඛූ අත්තනො ගතට්ඨානෙ සාට්ඨකථෙ
තෙපිටකෙ එකක්ඛරම්පි එකඛ්‍යඤ්ජනම්පි අවිනාසෙන්වා ඉමමෙව දීපමාගම්ම
කල්ලගාමජනපදෙ මණ්ඩලාරාමවිහාරං පවිසිංසු. ථෙරානං ආගතපවත්තිං සුත්වා
ඉමස්මිං දීපෙ ඔහිනා සට්ඨි භික්ඛූ “ථෙරෙ පස්සිස්සාමා” ති ගන්ත්වා ථෙරෙහි සද්ධිං
තෙපිටකං සොධෙන්තා එකක්ඛරම්පි එකඛ්‍යඤ්ජනම්පි අසමෙත්තං නාම න

පස්සිංසු. තස්මිං යානෙ ථෙරානං අයං කථා උදපාදි “පරියත්ති නු බො සාසනස්ස මූලං, උදාහු පටිපත්ති”ති. පංසුකුලිකත්ථෙරා “පටිපත්ති මූල”න්ති ආහංසු, ධම්මකථිකා “පරියත්ති”ති. අථ නෙ ථෙරා “තුම්භාකං ද්විත්තමිපි ජනානං චචනමත්තෙනෙව න සක්කා විඤ්ඤාතුං, ජිනභාසිතං සුත්තං ආහරථා”ති ආහංසු. සුත්තං ආහරිතුං න භාරොති –

“ඉමෙ ව, සුභද්ද, භික්ඛු සම්මා විහරෙය්‍යුං, අසුඤ්ඤො ලොකො අරහත්තෙහි අස්සා”ති (දී. නි. 2.214). “පටිපත්තිමූලකං, මහාරාජ, සත්ථුසාසනං, පටිපත්තිසාරකං, මහාරාජ, සත්ථුසාසනං, පටිපත්ති තිට්ඨන්ති තිට්ඨති”ති (මි. ප. 4.1.7) –

සුත්තං ආහරිංසු.

ඉමං සුත්තං සුත්වා ධම්මකථිකා අත්තනො වාදට්ඨපනත්ථාය ඉමං සුත්තං ආහරිංසු –

“යාව තිට්ඨන්ති සුත්තන්තා, විනයො යාව දිජ්ජති;
තාව දක්ඛන්ති ආලොකං, සුරියෙ අබ්භුට්ඨිතෙ යථා.

“සුත්තන්තෙසු අසන්තෙසු, පමුට්ඨෙ විනයම්භි ව;
තමො භවිස්සති ලොකෙ, සුරියෙ අත්ථඤ්ඤිතෙ යථා.

“සුත්තන්තෙ රක්ඛිතෙ සන්තෙ, පටිපත්ති භොති රක්ඛිතා;
පටිපත්තියං ඨිතො ඨිරො, යොගක්ඛෙමා න ධංසති”ති.

ඉමස්මිං සුත්තෙ ආහට්ඨෙ පංසුකුලිකත්ථෙරා තුණ්භි අහෙසුං. ධම්මකථිකත්ථෙරානංයෙව චචනං පුරතො අහොසි. යථා හි ගවසතස්ස ගවසභස්සස්ස වා අත්තරෙ පච්චෙණිපාලිකාය ධෙත්‍රයා අසති සො වංසො සා පච්චෙණි න සට්ඨති, එවමෙව ආරද්ධවිපස්සකානං භික්ඛූනං සතෙපි සභස්සෙපි විජ්ජමානෙ පරියත්තියා අසති අරියමග්ගපට්ඨෙධො නාම න භොති. යථා ව නිධිකුම්භියා ජානනත්ථාය පාසාණපිට්ඨෙ අක්ඛරෙසු උපනිඛද්ධෙසු යාව අක්ඛරාති ධරන්ති, තාව නිධිකුම්භි නට්ඨා නාම න භොති, එවමෙව පරියත්තියා ධරමානාය සාසනං අත්තරහිතං නාම න භොතිති. තස්සාධෙය්‍යාති තස්සායත්තො.

439. සො පනාති සො පාතිමොක්ඛො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ගරහිතුකාමතා, උපසම්පන්නස්ස සන්තිකෙ සික්ඛාපදවිච්ඡේණනඤ්ඤාති ඉමාති පනෙත්ථ ද්වෙ අඬගාති.

විලෙඛනසික්ඛාපදවිච්ඡේණනා නිට්ඨිතා.

3. මොහනසික්ඛාපදවිච්ඡේණනා

443. තනියං උත්තානමෙව. මොහාරොපනං, මොහෙතුකාමතා, වුත්තනයෙන සුතභාවො, මොහනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඬගානි.

මොහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා

452. චතුත්ථෙ රත්තචිත්තොති කායසංසග්ගරාගෙන රත්තචිත්තො. සචෙ පන මෙටුනරාගෙන රත්තො පහාරං දෙනි, දුක්කටමෙව. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. කුපිතතා, න මොක්ඛාධිප්පායතා, උපසම්පන්නස්ස පහාරදානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගානි.

පහාරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

457. පඤ්චමෙ න පහරිතුකාමතාය දින්නත්තා දුක්කටන්ති එත්ථ පහරිතුකාමතාය පහටෙ පුරිමසික්ඛාපදෙන පාචිත්තියං, උච්චාරෙතුකාමතාය කෙවලං උග්ගිරණමත්තෙ කතෙ ඉමිනා පාචිත්තියං. ඉමිනා පන විරජ්ඣිත්වා පහාරො දින්නො, තස්මා දුක්කටං. කිමිදං දුක්කටං පහාරපච්චයා, උදාහු උග්ගිරණපච්චයාති? තත්ථ කෙචි තාව වදන්ති “පහාරපච්චයා එව දුක්කටං, උග්ගිරණපච්චයා පාචිත්තියන්ති සදුක්කටං පාචිත්තියං යුජ්ජති. පුරිමඤ්චි උග්ගිරණං, පච්ඡා පහාරො, න ච පච්ඡා පහාරං නිස්සාය පුරිමං උග්ගිරණං අනාපත්තිවත්ථුකං හවිතුමරහති” ති.

මයං පනෙත්ථ එවං තක්කයාම “උග්ගිරණස්ස අත්තනො සභාවෙනෙව අසණ්ඨිතත්තා තප්පච්චයා පාචිත්තියෙන න හවිතබ්බං, අසුද්ධචිත්තෙන කතපයොගත්තා පන න සක්කා එත්ථ අනාපත්තියා හවිතුන්ති දුක්කටං වුත්තං. ‘න පහරිතුකාමතාය දින්නත්තා’ ති ඉමිනා ච පහාරපච්චයා පුරිමසික්ඛාපදෙන පාචිත්තියාසම්භවෙ කාරණං වුත්තං, න පන පහාරපච්චයා දුක්කටසම්භවෙ. න හි අපහරිතුකාමතාය පහාරෙ දින්නෙ පුරිමසික්ඛාපදෙන පහාරපච්චයා පාචිත්තියෙන දුක්කටෙන වා හවිතුං යුත්ත” ති. “තිරච්ඡානාදිනං අසුචිකරණාදිං දිස්වා කුජ්ඣිත්වාපි උග්ගිරන්තස්ස මොක්ඛාධිප්පායො එවා” ති වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. කුපිතතා, න මොක්ඛාධිප්පායතා, උපසම්පන්නස්ස තලසත්තිඋග්ගිරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගානි.

තලසත්තිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. අමුලකසික්ඛාපදවණ්ණනා

459. ඡට්ඨං උත්තානත්ථමෙව. උපසම්පන්නතා, සඞ්ඝාදිසෙසස්ස අමුලකතා, අනුද්ධංසනා, තඞ්ගඤ්චජානනාති ඉමාති පනෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

අමුලකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා

464. සත්තමම්පි උත්තානත්ථමෙව. උපසම්පන්නතා, අභාසුකාමතා, කුක්කුච්චුප්පාදනන්ති ඉමාති පනෙත්ථ තිණි අඬගාති.

සඤ්චිච්චසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා

471. අට්ඨමෙ සුතිසම්පන්නි සද්දසම්පං. සුයාතිති හි සුති, සද්දස්සෙනං අධිවචනං. තස්ස සම්පං උපස්සුති, සද්දසම්පන්නි චුත්තං හොති. ගණ්ඨිපදෙසු ච සුයාතිති සුතිති සද්දොච චුත්තො. යත්ථ පන ධීතෙන සක්කා හොති සද්දං සොතුං, තත්ථ තිට්ඨන්තො සද්දසම්පෙ ධීතො නාම හොතිති ආහ “යත්ථ යත්ථා”තිආදි. කෙච් පන “සුණාති එත්ථාති සුති. යත්ථ ධීතො සුණාති, තස්ස යානස්සෙනං නාමං. තස්ස සම්පං උපස්සුති”ති වදන්ති, එවං පන ගය්හමානෙ යස්මිං යානෙ ධීතො සුණාති, තස්ස ආසන්නෙ අඤ්ඤස්මිං පදෙසෙ තිට්ඨතිති ආපජ්ජති. අට්ඨකථායඤ්ච උපස්සුති-සද්දස්සෙව අත්ථං දස්සෙතුං “යත්ථ යත්ථා සක්කා හොති, තෙසං චචනං සොතු”න්ති චුත්තං, න සුති-සද්දස්ස. තස්මා පුබ්බනග්ගොචෙත්ථ පසත්ථතරො. අථ චා උපෙච්ච සුයාති එත්ථාති උපස්සුති, යානං. යං යානං උපගතෙන සක්කා හොති කට්ඨන්තානං සද්දං සොතුං, තත්ථාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. මන්තෙත්තන්ති භූමිමත්ථෙ උපයොගච්චනන්ති ආහ “මන්තයමානෙ”ති.

473. එකපරිච්ඡෙදානීති “සියා කිරියං, සියා අකිරිය”න්ති ඉමිනා නග්ගෙන එකපරිච්ඡෙදානි. ඉමාති හි තිණි සික්ඛාපදානි කදාචි කිරියතො සමුට්ඨහන්ති, කදාචි අකිරියතො, න එකක්ඛණ්ණෙයෙව කිරියාකිරියතො සමුට්ඨහන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උපසම්පන්නතා, වොදනාධිප්පායො, සචනන්ති ඉමාති පනෙත්ථ තිණි අඬගාති.

උපස්සුතිසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. කම්මපට්ඨාහනසික්ඛාපදවණ්ණනා

474. නවමං උත්තානත්ථමෙව. ධම්මකම්මතා, ධම්මකම්මන්ති සඤ්ඤා, ඡන්දං දත්ථා ඛියානන්ති ඉමාති පනෙත්ථ තිණි අඬගාති.

කම්මපට්ඨාහනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. ඡන්දං අදත්වා ගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා

479. දසමං උත්තානත්ථමෙව. විනිවිජයකථාය පවත්තමානතා, ධම්මකම්මතා, ධම්මකම්මසඤ්ඤිතා, සමානසීමායං ධීතතා, සමානසංවාසකතා, කොපෙතුකාමතාය හත්ථපාසවිජහනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ඡ අඬගානි.

ඡන්දං අදත්වා ගමනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. දුඛබලසික්ඛාපදවණ්ණනා

484. එකාදසමම්පි උත්තානත්ථමෙව. උපසම්පන්නතා, ධම්මෙන ලද්ධසම්මුතිතා, සඬ්ඝෙන සද්ධිං විකප්පනුපගච්චරදානං, පච්ඡා ඛියිතුකාමතාය ඛියානාති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඬගානි.

දුඛබලසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

489. ද්වාදසමෙ නත්ථි කිඤ්චි චත්තබ්බං.

නිට්ඨිතො සහධම්මිකවග්ගො අට්ඨමො.

9. රාජවග්ගො

1. අන්තෙපුරසික්ඛාපදවණ්ණනා

497-499. රාජවග්ගස්ස පට්ඨසික්ඛාපදෙ අට්ඨකථායං සබ්බං උත්තානත්ථමෙව. පාළියං පන අයමනුත්තානපදත්ථො. කතං වා කරිස්සන්ති වානි මෙටුනවිතික්කමනං කතං වා කරිස්සන්ති වා. ඉමෙසන්ති පදං විහත්තිවිපරිණාමං කත්වා උභයත්ථ යොජෙතබ්බං “ඉමෙහි කතං ඉමෙ කරිස්සන්ති” ති. රතනන්ති මණිරතනාදීසු යංකිඤ්චි. උභතොති ද්විභි පක්ඛෙහි. “උභතො සුඡාතො” ති එත්තකෙ චුත්තෙ යෙහි කෙහිචි ද්විභි භාගෙහි සුඡාතතා විඤ්ඤායෙයා, සුඡාත-සද්දො ව “සුඡාතො වාරුදස්සනො” තිආදීසු ආරොහසම්පත්තිපරියායොති ඡාතිවසෙනෙව සුඡාතතං විභාවෙතුං “මානිතො ව පිනිතො වා” ති චුත්තං. අනොරසපුත්තවසෙනපි ලොකෙ මාතුපිතුසමඤ්ඤා දිස්සති, ඉධ පන සා ඔරසපුත්තවසෙනෙව ඉච්ඡිතාති දස්සෙතුං “සංසුද්ධගහණිකො” ති චුත්තං. ගබ්භං ගණ්හාති ධාරෙතීති ගහණි, ගබ්භාසයසඤ්ඤිතො මාතුකුච්ඡිප්පදෙසො. සංසුද්ධා ගහණි අස්සාති සංසුද්ධගහණිකො, සංසුද්ධා තස්ස මාතුකුච්ඡිති චුත්තං හොති. “සමවෙපාකිනියා ගහණියා” ති එත්ථ පන යථාභුත්තස්ස ආහාරස්ස විපාවනවසෙන ගණ්හනතො අජඬ්ඨනතො කම්මජනෙජොධාතු “ගහණි” ති චුච්චති.

යාව සත්තමා පිනාමහයුගාති එත්ථ පිතු පිනා පිනාමහො, පිනාමහස්ස යුගං පිනාමහයුගං. “යුග” න්ති ආයුජ්ජමාණං චුච්චති. අභිලාපමත්තමෙව වෙතං,

අත්ථතො පන පිනාමහොයෙව පිනාමහයුගං. පිනා ව මාතා ව පිතරො, පිතුනං පිතරො පිනාමහා, තෙසං යුගො පිනාමහයුගො, තස්මා යාව සත්තමා පිනාමහයුගා, පිනාමහද්වන්දානි එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවඤ්ඤි පිනාමහග්ගහණෙනෙව මාතාමහොපි ගහිතො හොති. යුග-සද්දො චෙත්ථ එකසෙසෙන දට්ඨබ්බො යුගො ව යුගො ව යුගොති. එවඤ්ඤි තත්ථ තත්ථ ද්වන්දං ගහිතමෙව හොති, තස්මා තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිනාමහයුගග්ගහණෙනෙව ගහිතා. එවං යාව සත්තමො පිනාමහයුගො, තාව සංසුද්ධගහණිකො.

අක්ඛිත්තොති ‘අපනෙථ එතං, කිං ඉමිනා’ ති එවං අක්ඛිත්තො අනවක්ඛිත්තො. අනුපකුට්ඨොති න උපකුට්ඨො, න අක්කොසං වා නින්දං වා පත්තපුබ්බො. කෙන කාරණෙනාති ආහ ‘ජාතිවාදෙනා’ ති. එත්ථ ව ‘උභතො...පෙ.... පිනාමහයුගා’ ති එතෙන තස්ස යොනිදොසාභාවො දස්සිතො සංසුද්ධගහණිකභාවකිත්තනතො, ‘අක්ඛිත්තො’ ති ඉමිනා කිරියාපරාධාභාවො. කිරියාපරාධෙන හි සත්තා බෙපං පාපුණන්ති. ‘අනුපකුට්ඨො’ ති ඉමිනා අයුත්තසංසග්ගාභාවො. අයුත්තසංසග්ගඤ්ඤි පටිච්ච සත්තා අක්කොසං ලහන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඛත්තියතා, අභිසිත්තතා, උභින්නම්පි සයනිසරතො අනික්ඛන්තතා, අප්පට්ඨං විදිතතා, ඉන්ද්‍රිලාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඩ්ඨගානි.

අන්තෙපුරස්සික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා

502. දුතියෙ මහාලතං නාමාති පතිකුලං ගච්ඡන්තියා කිර තස්සා පිනා මහාලතාපිළන්ධනං නාම කාරාපෙසි. තස්මිං පිළන්ධනෙ වතස්සො වජිරනාලියො තත්ථ තත්ථ අප්පෙතබ්බට්ඨානෙ අප්පනවසෙන විනියොගං අගමංසු, මුත්තානං එකාදස නාලියො, පවාළස්ස ද්වාවිසති නාලියො, මණිනං තෙත්තිංස නාලියො. ඉති එතෙහි ව අඤ්ඤෙහි ව චෙළරියලොහිතඛකමසාරගල්ලාදීහි සත්තවණ්ණෙහි ව රතනෙහි නිට්ඨානං අගමාසි. තං සිසෙ පටිමුක්කං යාව පාදපිට්ඨියා හස්සති, පඤ්චන්තං හත්ථීනං බලං ධාරයමානාව ඉත්ථී නං ධාරෙතුං සක්කොති. තං සන්ධායෙනං වුත්තං.

506. ආවසථස්ස පන සුප්පපාතො වා මුසලපාතො වා උපවාරො නාමාති යොජෙතබ්බං. ආවසථොති චෙත්ථ අන්තොආරාමො වා හොතු අඤ්ඤත්ථ වා, අත්තතො වසනට්ඨානං වුච්චති. ඡන්දෙනපි භයෙනපිති වඩ්ඪකීආදීසු ඡන්දෙන, රාජවල්ලභෙසු භයෙන. තමෙව භික්ඛුං ආසඩ්ඪකන්තිති විස්සරිත්වා ගමනකාලෙ අත්තතො පච්ඡතො අඤ්ඤස්සාභාවා ආසඩ්ඪකන්ති. පතිරූපං නාම රතනසම්මතෙ පංසුකුලග්ගහණං වා රතනෙ නිරුස්සුක්කගමනං වා. යදි හි තං රතනසම්මතං ආමාසං චෙ, ‘නත්ථී එතස්ස සාමී’ ති පංසුකුලං ගහෙස්සති. අනාමාසං චෙ, ‘නත්ථී එතස්ස සාමී’ ති පංසුකුලඡින්නපලිබ්බොධො නිරපෙක්ඛො ගම්ස්සති. සමාදපෙත්වාති

අඤ්ඤං සමාදපෙත්වා, “උද්දිස්ස අරියා තිට්ඨන්ති, එසා අරියානායාවනා”ති (ජා. 1.7.59) චුත්තනයෙන යාවිත්වාති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

අනුඤ්ඤාතකරණං, පරසන්තකතා, විස්සාසග්ගාහපංසුකුලසඤ්ඤානං අභාවො, උග්ගහණං වා උග්ගහාපනං වාති ඉමාති පනෙත්ථ චත්තාරි අඛිගාති.

රතනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. විකාලගාමජපවිසනසික්ඛාපදවණ්ණනා

508. තතියෙ අරියමග්ගස්සාති එත්ථ සග්ගමග්ගොපි සඬගහෙනබ්බො.

අනියායානිකත්තා සග්ගමොක්ඛමග්ගානං තිරච්ඡානභූතා හි කථා තිරච්ඡානකථා. තිරච්ඡානභූතන්ති තිරොකරණභූතං විබන්ධනභූතං. රාජපටිසංයුත්තං කථන්ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.17; ම. නි. අට්ඨ. 2.223; සං. නි. අට්ඨ. 3.5.1080; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.69-70) රාජානං ආරබ්භ “මහාසම්මතො මන්ධාතා ධම්මාසොකො එවංමහානුභාවො”ති ආදිනා නයෙන පවත්තකථං. එත්ථ ව “අසුකො රාජා අභිරූපො දස්සනීයො”ති ආදිනා නයෙන ගෙහස්සිතකථාව තිරච්ඡානකථා හොති. “සොපි නාම එවංමහානුභාවො ඛයං ගතො”ති එවං පවත්තා පන අනිච්චතාපටිසංයුත්තා කම්මට්ඨානභාවෙ තිට්ඨති. වොරෙසුපි “මූලදෙවො එවංමහානුභාවො, මෙසමාලො එවංමහානුභාවො”ති තෙසං කම්මං පටිච්ච “අහො සුරා”ති ගෙහස්සිතකථාව තිරච්ඡානකථා. යුද්ධෙපි භරතයුද්ධාදීසු “අසුකෙන අසුකො එවං මාරිතො එවං විද්ධො”ති කාමස්සාදවසෙනෙව කථා තිරච්ඡානකථා. “තෙපි නාම ඛයං ගතා”ති එවං පවත්තා පන සබ්බත්ථ කම්මට්ඨානමෙව හොති.

අපිච අන්තාදීසු “එවං චණ්ණචන්තං ගන්ධවන්තං රසවන්තං එස්සසම්පන්නං බාදිම්භ භුඤ්ජිම්භ පිට්ඨිභ පරිභුඤ්ජිම්භා”ති කාමස්සාදවසෙන කථෙතුං න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා “පුබ්බෙ එවං චණ්ණාදිසම්පන්නං අන්තං පානං චත්ථං සයනං මාලාගන්ධං සීලවන්තානං අදම්භ, චෙතියපුජං අකරිම්භා”ති කථෙතුං වට්ටති. ඤාතිකථාදීසුපි “අම්භාකං ඤාතකා සුරා සමත්ථා”ති වා “පුබ්බෙ මයං එවං විචිත්රෙහි යානෙහි විවරිම්භා”ති වා අස්සාදවසෙන චත්තුං න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා “තෙපි නො ඤාතකා ඛයං ගතා”ති වා “පුබ්බෙ මයං එවරූපා උපාහනා සඬසස්ස අදම්භා”ති වා කථෙතබ්බං. ගාමකථාපි සුනිච්චියදුන්නිච්චියසුභික්ඛදුබ්භික්ඛාදිවසෙන වා “අසුකගාමවාසිනො සුරා සමත්ථා”ති වා එවං අස්සාදවසෙන න වට්ටති, සාත්ථකං පන කත්වා “සද්ධා පසන්නා”ති වා “ඛයවයං ගතා”ති වා චත්තුං වට්ටති. නිගමනගරජනපදකථාසුපි එසෙව නයො.

ඉත්ථිකථාපි චණ්ණසණ්ඨානාදිනි පටිච්ච අස්සාදවසෙන න වට්ටති, “සද්ධා පසන්නා, ඛයං ගතා”ති එවං චත්තුං වට්ටති. සුරකථාපි “නන්දිමිත්තො නාම යොධො සුරො අහොසි”ති අස්සාදවසෙන න වට්ටති, “සද්ධො අහොසි, ඛයං ගතො”ති එවමෙව වට්ටති. විසිඛාකථාපි “අසුකා විසිඛා සුනිච්චියා දුන්නිච්චියා සුරා

සමත්ථා” ති අස්සාදවසෙනෙව න වට්ටති, “සද්ධා පසන්නා, ඛයං ගතා” ඉච්චෙව වට්ටති.

කුම්භට්ඨානකථාති කුට්ට්ඨානකථා උදකතිත්ථකථා වුච්චති, කුම්භදාසීකථා වා. සාපි “පාසාදිකා නච්චිතුං ගායිතුං ඡෙකා” ති අස්සාදවසෙන න වට්ටති, “සද්ධා පසන්නා” ති ආදිනා නයෙනෙව වට්ටති. පුබ්බපෙතකථාති අතීතඤාතිකථා. තත්ථ වත්තමානඤාතිකථාසදිසොව විනිච්ඡයො.

නානත්තකථාති පුරිමපච්ඡිමකථාවිමුත්තා අවසෙසා නානාසභාවා නිරත්ථකකථා. ලොකක්ඛායිකාති “අයං ලොකො කෙන නිමිමිතො, අසුකෙන පජාපතිනා බ්‍රහ්මුනා ඉස්සරෙන වා නිමිමිතො, කාකො සෙනො අට්ඨිනං සෙතත්තා, ඛකා රත්තා ලොහිතස්ස රත්තත්තා” ති එවමාදිකා ලොකායතවිතණ්ඩසල්ලාපකථා. උප්පත්තිධීතිසංභාරාදිවසෙන ලොකං අක්ඛායතීති ලොකක්ඛායිකා. සමුද්දක්ඛායිකා නාම කස්මා සමුද්දො සාගරො, සාගරස්ස රඤ්ඤො පුත්තෙහි ඛතත්තා සාගරො. ඛතො අම්භෙහිති හත්ථමුද්දාය නිවෙදිතත්තා සමුද්දොති එවමාදිකා නිරත්ථකා සමුද්දක්ඛායිකකථා.

ඉති භවො ඉති අභවොති යං වා තං වා නිරත්ථකකාරණං වත්ථා පවත්තිතකථා ඉතිභවාභවකථා. එත්ථ ව භවොති සස්සතං, අභවොති උච්ඡේදං. භවොති වුද්ධි, අභවොති භානි. භවොති කාමසුඛං, අභවොති අත්තකිලමථො. ඉති ඉමාය ඡබ්බිධාය ඉතිභවාභවකථාය සද්ධිං බාත්තිංස තිරච්ඡානකථා නාම හොති. අථ වා පාළියං සරූපතො අනාගතාපි අරඤ්ඤපබ්බතනදීදිපකථා ඉති-සද්දෙන සඬගහෙත්වා ඡත්තිංස තිරච්ඡානකථාති වුච්චති. ඉති වාති හි එත්ථ ඉති-සද්දො පකාරත්ථෙ, වා-සද්දො විකප්පත්ථෙ. ඉදං වුත්තං හොති – “එවංපකාරං ඉතො අඤ්ඤං වා තාදිසං නිරත්ථකකථං කථෙත්ති” ති. ආදිඅත්ථෙ වා ඉති-සද්දො “ඉති වා ඉති එවරූපා නච්චගීතවාදිතවිසුකදස්සනා පටිච්චරතො” ති ආදීසු (දී. නි. 1.10, 194) විය, එවමාදිං අඤ්ඤම්පි තාදිසං කථං කථෙත්තිති අත්ථො.

512. අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපවාරො අදිත්තාදානෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති ඉමිනා දුතියලෙඬ්ඛුපාතො ඉධ උපවාරොති දස්සෙති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. සන්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡනා, අනුඤ්ඤාතකාරණාභාවො, විකාලෙ ගාමප්පවිසනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගානි.

විකාලගාමප්පවිසනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සුවිසරසික්ඛාපදවණ්ණනා

517. චතුත්ථෙ තං අස්ස අත්ථීති පයමං භිත්දිත්ථා පච්ඡා දෙසෙතබ්බත්තා තං හෙදනකං තස්ස පාවිත්තියස්ස අත්ථීති හෙදනකං, පාවිත්තියං. අස්සත්ථිඅත්ථෙ අ-කාරපච්චයො දට්ඨබ්බො. වාසිජට්ටති වාසිදණ්ඩකෙ. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

සුවිසරතා, අට්ටිමයාදිතා, අත්තනො අත්ථාය කරණං වා කාරාපෙත්වා වා පටිලාභොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අඬගානි.

සුවිසරසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා

522. පඤ්චමෙ ඡෙදනකං චුත්තනයමෙවානි ඡෙදනමෙව ඡෙදනකං, තං තස්ස අත්ථිති ඡෙදනකන්ති ඉමමත්ථං අනිදිස්සති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. පමාණාතික්කන්තමඤ්චපීඨතා, අත්තනො අත්ථාය කරණං වා කාරාපෙත්වා වා පටිලාභොති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි.

මඤ්චපීඨසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා

526. ඡට්ඨෙ තුලං පක්ඛිපිත්වානි හෙට්ඨා විමිලිකං පත්ථරිත්වා තස්ස උපරි තුලං පක්ඛිපිත්වානි අත්ථො. පොටකිතුලන්ති ඵරකතුලාදි යංකිඤ්චි තිණජාතිනං තුලං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. තුලොනද්ධමඤ්චපීඨතා, අත්තනො අත්ථාය කරණං වා කාරාපෙත්වා වා පටිලාභොති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි. අත්තනා කාරාපිතස්ස හි පටිලාභමත්තෙනෙව පාවිත්තියං. තෙනෙව පදභාජනෙ “පටිලාභෙන උද්දාලෙන්වා පාවිත්තියං දෙසෙතඛ්ඛ”න්ති චුත්තං. කෙනච්චි පන “පටිලාභෙන උද්දාලෙන්වා පාවිත්තියං දෙසෙතඛ්ඛන්ති ඵත්ථ කිඤ්චාපි පටිලාභමත්තෙනෙව පාවිත්තියං විය දිස්සති, පරිභොගෙයෙව ආපත්ති දට්ඨබ්බා. ‘අඤ්ඤෙන කතං පටිලහිත්වා පරිභුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්සා’ති වචනං ඵත්ථ සාධක”න්ති චුත්තං, තං තස්ස මතිමත්තං. න හි “අඤ්ඤෙන කතං පටිලහිත්වා පරිභුඤ්ජති, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති ඉදං අත්තනා කාරාපිතං සන්ධාය චුත්තං, කරණකාරාපනපච්චයා ව ඉමිනා සික්ඛාපදෙන පාවිත්තියං චුත්තං, න පරිභොගපච්චයා. “න, හික්ඛවෙ, තුලොනද්ධං මඤ්චං වා පීඨං වා පරිභුඤ්ජිතඛ්ඛං, යො පරිභුඤ්ජෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති හි ඛන්ධකෙ චුත්තත්තා අත්තනා වා කතං භොතු අඤ්ඤෙන වා, පරිභුඤ්ජන්තස්ස පරිභොගපච්චයා දුක්කටමෙව, න පාවිත්තියං.

තුලොනද්ධසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා

531. සත්තමෙ යං වත්තඛ්ඛං, තං නිසිදනසන්ථතසික්ඛාපදෙ චුත්තමෙව. නිසිදනස්ස පමාණාතික්කන්තතා, අත්තනො අත්ථාය කරණං වා කාරාපෙත්වා වා පටිලාභොති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඬගානි.

නිසිදනසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

537-542. අට්ඨමනවමදසමෙසු නත්ථි වත්තබ්බං, අඬගානිපි සත්තමෙව
වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

නිට්ඨිතො රාජවග්ගො නවමො.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

බුද්දකවණ්ණනා සමන්තා.

පාවිත්තියකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

6. පාටිදෙසනීයකණ්ඩං

පාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

552. පාටිදෙසනීයෙසු පඨමෙ “භාරය්හං ආවුසොතිආදි
පටිදෙසෙතබ්බාකාරදස්සන” න්ති වචනතො පාළියං ආගතනයෙනෙව ආපත්ති
දෙසෙතබ්බා. අසප්පායන්ති සග්ගමොක්ඛානං අහිතං අනනුකූලං. සෙසමෙත්ථ
උත්තානමෙව. පරිපුණ්ණපසම්පන්නතා, අඤ්ඤාතිකතා, අන්තරසරෙ ධීතාය
හත්ථතො සහත්ථා පටිග්ගහණං, යාවකාලිකතා, අප්ඤ්ඤාභරණන්ති ඉමානි
පනෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

557-562. දුතියතතියචතුත්ථෙසු නත්ථි වත්තබ්බං, අඬගෙසු පන දුතියෙ
පරිපුණ්ණපසම්පන්නතා, පඤ්චභොජනතා, අන්තරසරෙ ධීතාය
අනුඤ්ඤාතප්පකාරතො අඤ්ඤාථා වොසාසනා, අනිචාරණා, අප්ඤ්ඤාභාරොති
ඉමානි පඤ්ච අඬගානි.

තතියෙ සෙක්ඛසම්මතතා, පුබ්බෙ අනිමන්තිතතා, අගිලානතා,
සරුපචාරොක්කමනං, යපෙත්ථා නිච්චහත්තාදීනි අඤ්ඤං ආමිසං ගහෙත්ථා
භුඤ්ජනන්ති ඉමානි පඤ්ච අඬගානි.

චතුත්ථෙ යථාචුත්තආරඤ්ඤකසෙනාසනතා, යාවකාලිකස්ස අතත්ථජාතකතා,
අගිලානතා, අගිලානාවසෙසකතා, අප්පට්ඨංවිදිතතා, අප්ඤ්ඤාභාරොති
අප්ඤ්ඤාභරණන්ති ඉමානි සත්ත අඬගානි.

පාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාටිදෙසනීයකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

7. සෙබ්බියකණ්ඩං

1. පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා

සෙබියෙසු සික්ඛිතසික්ඛෙනාති චතුරි මග්ගෙහි තිස්සො සික්ඛා සික්ඛිත්වා ධීතෙන, සබ්බෙසො පරිනිට්ඨිතකිච්චෙනාති චුත්තං හොති. තාදිනාති අට්ඨහි ලොකධම්මෙහි අකම්පියට්ඨෙන තාදිනා.

576. සික්ඛා කරණියාති “එවං නිවාසෙස්සාමී”ති ආරාමෙපි අන්තරසරෙපි සබ්බත්ථ සික්ඛා කත්තබ්බා. එත්ථ ච යස්මා චත්තක්ඛන්ධකෙ චුත්තචත්තානිපි සික්ඛිතබ්බත්තා සෙබියානෙව හොන්ති, තස්මා පාරාජිකාදීසු විය පරිච්ඡෙදො න කතො, වාරිත්තනයදස්සනත්ථස්ථ “යො පන භික්ඛු ඔලම්බෙන්තො නිවාසෙයා, දුක්ඛට්”න්ති එවං ආපත්තිනාමෙන අවත්වා “සික්ඛා කරණියා”ති එවං සබ්බසික්ඛාපදෙසු පාළි ආරොපිතා. පදහාජනෙ පන “ආපත්ති දුක්ඛට්ඨස්සා”ති චුත්තත්තා සබ්බත්ථ අනාදරියකරණෙ දුක්ඛට්ඨං වෙදිතබ්බං. චුත්තන්ති මහාඅට්ඨකථායං චුත්තං. යස්මා අට්ඨඛිගුලමත්තං ඔතාරෙත්වා නිවත්ථමෙව නිසින්තස්ස චතුරඛිගුලමත්තං හොති, තස්මා උභොපෙතෙ අට්ඨකථාවාදා එකපරිච්ඡෙදා. තෙ සබ්බෙති නිවාසනදොසා.

තං පනාති තං අනාදරියං. කිඤ්චාපි කුරුන්දිවාදං පච්ඡා වදන්තෙන “පරිමණ්ඩලං නිවාසෙතුං අජානන්තස්ස අනාපත්ති”ති අයමත්ථො පනිට්ඨාපිතො, තථාපි නිවාසනචත්තං සාධුකං උග්ගහෙතබ්බමෙව. සඤ්චිච්ච අනුග්ගණ්හන්තස්ස අනාදරියං සියා. තෙනෙව මානිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. පරිමණ්ඩලසික්ඛාපදවණ්ණනා) චුත්තං “අජානන්තස්සාති පරිමණ්ඩලං නිවාසෙතුං අජානන්තස්ස අනාපත්ති, අපිච නිවාසනචත්තං උග්ගහෙතබ්බ”න්ති.

සචිත්තකන්ති චත්ථුච්ඡානනචිත්තෙන පණ්ණත්තිච්ඡානනචිත්තෙන ච සචිත්තකං “අනාදරියං පටිච්චා”ති චුත්තත්තා. “පාණාතිපාතාදි විය නිවාසනදොසො ලොකගරහිතො න හොතීති පණ්ණත්තිච්ඡ්ඡ”න්ති චුස්සදෙවත්ථෙරො ආහ. උපනිස්සත්ථෙරො පන “යස්මා අනාදරියවසෙනෙව ආපජ්ජිතබ්බත්තා කෙවලං අකුසලමෙව, තඤ්ච පකතියා චජ්ජං, සඤ්චිච්ච විනික්කමනඤ්ච දොමනස්සිතස්සෙව හොති, තස්මා ලොකචජ්ජං අකුසලචිත්තං දුක්ඛවෙදන”න්ති ආහ. අනාදරියං, අනාපත්තිකාරණාහාවො, අපරිමණ්ඩලනිවාසනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගානි. යථා චෙත්ථ, එවං සබ්බත්ථ පුරිමානි ද්වෙ තත්ථ තත්ථ චුත්තපටිපක්ඛකරණඤ්චාති තිණියෙව හොන්ති.

577. දුතියාදීසු අනෙකජ්ජකාරං ගිහිපාරුතන්ති සෙතපට්ඨාරුතං පරිබ්බාජකපාරුතං එකසාට්ඨකපාරුතන්තිආදි අනෙකජ්ජහෙදං ගිහිපාරුතං. තස්සත්ථො ඛන්ධකෙයෙව ආවි භවිස්සති. විහාරෙපීති බුද්ධුපට්ඨානාදිකාලං සන්ධාය චුත්තං.

578. “සුඡප්පට්ඨන්තො”ති වුත්තත්තා “සසීසං පාරුතො සබ්බථා සුඡප්පට්ඨන්තත්තා සුඡප්පට්ඨන්තො නාම හොති”ති යස්ස සීයා, තං සන්ධායාහ “න සසීසං පාරුතො”තිආදි.

582. එකස්මිං පන යානෙ යත්වාති එත්ථ “ගච්ඡන්තොපි පරිස්සයාභාවං ඔලොකෙතුං ලහතියෙව, තථා ගාමෙ පූජ”න්ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.

පරිමණ්ඩලවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උජ්ජග්ගිකවග්ගවණ්ණනා

586. දුතියවග්ගෙ භසනීයස්මිං චත්ථස්මින්නි භාසජනකෙ කාරණෙ.

උජ්ජග්ගිකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. බම්භකතවග්ගවණ්ණනා

603. තතියවග්ගෙ පත්තෙ සඤ්ඤා පත්තසඤ්ඤා, සා අස්ස අත්ථිති පත්තසඤ්ඤී, අත්තනො භාජනෙ උපනිබන්ධසඤ්ඤී හුත්වාති අත්ථො. බ්‍යඤ්ජනං පන අනාදිසිත්වා අත්ථමත්තමෙව දස්සෙතුං “පත්තෙ සඤ්ඤං කත්වා”ති වුත්තං.

604. ඔලොඡ්ඡිති එකා බ්‍යඤ්ජනවිකති. “යො කොචි සුද්ධො කඤ්ඡිකතක්කාදිරසඔ”ති කෙචි. සාකසුපෙය්‍ය-ග්ගහණෙන යා කාචි සුපෙය්‍යසාකෙහි කතා බ්‍යඤ්ජනවිකති වුත්තා. මංසරසාදීනීති ආදි-සද්දෙන අවසෙසා සබ්බාපි බ්‍යඤ්ජනවිකති සඬගහිතාති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. සමසුපකපට්ග්ගහණසික්ඛාපදවණ්ණනා) වුත්තං “යපෙත්වා පන සුපං අවසෙසා සබ්බාපි සුපෙය්‍යා බ්‍යඤ්ජනවිකති රසරසො නාම හොති”ති.

605. සමපුණ්ණන්ති අධිට්ඨානුපගස්ස පත්තස්ස අත්තොමුඛවට්ටිලෙඛං අනතික්කාමෙත්වා රචිතං. සමහරිතන්ති තස්සෙව වෙච්චනං. ඵලාඵලාදීති ආදි-සද්දෙන ඔදනාදිමිපි සඬගණ්හාති. හෙට්ඨා ඔරොහතීති සමන්තා ඔකාසසබ්භාවතො වාලියමානං හෙට්ඨා භස්සති. මත්ථකෙ ථුපිකතං පුවමෙව වටංසකසදිසත්තා “පුවවටංසක”න්ති වුත්තං. පුජ්ඵවටංසකාදිසුපි එසෙව නයො.

යස්මා “සමතිත්තිකො පිණ්ඩපාතො පටිග්ගහෙනබ්බො”ති වචනං පිණ්ඩපාතො සම්පුණ්ණො පටිග්ගහෙනබ්බොති දීපෙති, තස්මා අත්තනො හත්ථගතෙ පත්තෙ පිණ්ඩපාතො දියාමාතො ථුපිකතොපි වෙ හොති, වට්ටනීති දීපෙති. “ථුපිකතං පිණ්ඩපාතං පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති හි වචනං පඨමං ථුපිකතං පිණ්ඩපාතං පච්ඡා පටිග්ගණ්හතො ආපත්තීති දීපෙති. “පත්තෙ පටිග්ගණ්හතො ව ථුපිකතං හොති, වට්ටති අථුපිකතස්ස පටිග්ගහිතත්තා, පයොගො පන නත්ථි අඤ්ඤානු පුබ්බදෙසා”ති කෙනචි වුත්තං, තං න සාරතො පච්චෙනබ්බං.

“න ජූපීකතං පිණ්ඩපාතං පටිග්ගණ්හනී” ති වචනං පඨමං ජූපීකතස්සෙව පච්ඡා පටිග්ගණ්හනං දීපෙනි. න හි හත්ථගතෙපි පත්තෙ දියාමානං ජූපීකතං ගණ්හන්තො ජූපීකතං පිණ්ඩපාතං පටිග්ගණ්හන්තො නාම න භොති, න ච තෙන සමතිත්තිකො පිණ්ඩපාතො පටිග්ගහිතොති සක්කා විඤ්ඤාතුං. “ජූපීකත” න්ති ච භාවනපුංසකනිද්දෙසෙ ගස්හමානෙ අයමත්ථො සුට්ඨතරං පාකටොයෙවාති.

බම්භකතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සක්කච්චවග්ගවණ්ණනා

608. චතුත්ථවග්ගෙ සපදානන්ති එත්ථ දානං වුවචති අවබණ්ඩනං, අපෙනං දානතො අපදානං, අනවබණ්ඩනන්ති අත්ථො. සහ අපදානෙන සපදානං, අවබණ්ඩනවිරහිතං, අනුපටිපාටියාති වුත්තං භොති. තෙනාහ “තත්ථ තත්ථ ඔධිං අකත්වා අනුපටිපාටියා” ති.

611. යස්මිං සමයෙ “පාණො න හන්තබ්බො” ති රාජානො හෙරිං වරාපෙන්ති, අයං මාසානසමයො නාම. ඉධ අනාපත්තියං ගිලානො න ආගතො, තස්මා ගිලානස්සපි ආපත්ති. සුපොදනවිඤ්ඤත්තිසික්ඛාපදෙ අසඤ්චිච්ච අස්සති යාති එත්ථ “මුඛෙ පක්ඛිපිත්වා පුන විජ්ජට්ඨාරි හුත්වා ඡඩ්ඛෙන්තස්ස අරුචියා පච්සන්තෙ ‘අසඤ්චිච්චා’ ති වුවචති, විඤ්ඤත්තිමිපි අවිඤ්ඤත්තිමිපි එතස්මිං යානෙ යීතං සහසා ගහෙන්වා භුඤ්ජන්තෙ ‘අස්සති යා’ ති වුවචති” ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.

614-615. උජ්ඣානෙ සඤ්ඤා උජ්ඣානසඤ්ඤා, සා අස්ස අත්ථිති උජ්ඣානසඤ්ඤී. “මයුරණ්ඩං අතිමහන්ත” න්ති වචනතො මයුරණ්ඩජ්ජමාණො කබළො න වට්ඨති. කෙච් පන “මයුරණ්ඩතො මහන්තො න වට්ඨති” ති වදන්ති, තං න ගහෙන්බ්බං, “නාතිමහන්ත” න්ති ච අතිමහන්තස්සෙව පටික්ඛිත්තත්තා බුද්දකෙ ආපත්ති න දිස්සති. “මයුරණ්ඩං අතිමහන්තං, කුක්කුටණ්ඩං අතිබුද්දකං, තෙසං චෙමජ්ඣුජ්ජමාණො” ති ඉමිනා පන සාරුජ්ජවසෙන බුද්දකමිපි පටික්ඛිපිත්වා පරිච්ඡෙදො න දස්සිතොති චෙදිතබ්බං.

සක්කච්චවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. කබළවග්ගවණ්ණනා

618. පඤ්චමවග්ගෙ සබ්බං හත්ථන්ති එත්ථ හත්ථ-සද්දො තදෙකදෙසෙසු අඩගුලීසු දට්ඨබ්බො “හත්ථමුද්දා” තිආදීසු විය, සමුදායෙ පවත්තවොභාරස්ස අවයවෙපි චත්තනතො එකඩගුලීමිපි මුඛෙ පක්ඛිපිතුං න වට්ඨති.

කබළවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා

627. ඡට්ඨවග්ගෙ සීතීකතොති සීතට්ටො, සීතපිළිතොති චුත්තං හොති.
සිලකබ්බද්ධොති පරිභාසවචනමෙතං. සිලකඤ්චි කඤ්චි දිස්වා “බුද්ධො අය”න්ති
වොහරන්ති.

634. විලිච්ච්ඡත්තන්ති වෙණුවිලිවෙහි කතං ඡත්තං. තත්ථජාතකදණ්ඩකෙන
කතන්ති තාලපණ්ණං සහ දණ්ඩකෙන ඡන්දිත්වා තමෙව ඡත්තදණ්ඩං කරොන්ති
ගොපාලකාදයො විය, තං සන්ධායෙතං චුත්තං. ඡත්තපාදුකාය වා යීතං හොතීති
එත්ථ ඡත්තපාදුකා චුච්චති ඡත්තාධාරො. යස්මිං ඡත්තං අපතමානං කත්වා යපෙන්නි,
තාදිසිකාය ඡත්තපාදුකාය යීතං ඡත්තං “ඡත්ත”න්ති අප්ඤ්ඤාභරිතබ්බං. “ඡත්තං
ඡත්තපාදුකාය යීත”න්තිපි පඨන්නි, තත්ථාපි අයමෙවත්ථො.

637. වාපොති මජ්ඣෙකං වච්ඡා කාවදණ්ඩසදිසා ධනුවිකති. කොදණ්ඩොති
වට්ටලදණ්ඩා ධනුවිකති. පටිමුක්කන්ති පවෙසිතං ලග්ගිතං.

සුරුසුරුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. පාදුකවග්ගවණ්ණනා

647. සත්තමවග්ගෙ පටිච්ඡන්තො හුත්වාති සො කිර රත්තිභාගෙ උය්‍යානං
ගන්ත්වා අමිඛං අභිරුහිත්වා සාධාය සාධං අමිඛං ඔලොකෙන්තො විවරි. තස්ස තථා
කරොන්තස්සෙව රත්ති විභායි. සො චින්තෙසි “සවෙ ඉදානි ඔතරිත්වා ගමිස්සාමි,
දිස්වා මං වොරොති ගහෙස්සන්ති, රත්තිභාගෙ ගමිස්සාමි”ති. අපෙකං විටපං
අභිරුහිත්වා නිලීනො අච්ඡි. තං සන්ධායෙතං චුත්තං. සො රුක්ඛතො ඔතරන්තො
එකං ඔලම්බිනිසාධං ගහෙත්වා තෙසං උහින්තමිපි අන්තරෙ පතිට්ඨාසි. තං සන්ධාය
චුත්තං “තෙසං ද්වින්තමිපි අන්තරා රුක්ඛතො පතිතො”ති. පාළියා අත්ථං න
ජානන්තිති අත්තතො ගහණස්ස අත්ථං න ජානන්ති.

ජාතකපාළියං (ජා. 1.4.33) පන අයං ගාථා –

“සබ්බමිදං වරිමං කතං, උභො ධම්මං න පස්සරෙ;
උභො පකතියා චුතා, යො වායං මන්තෙජ්ඣාපෙති;
යො ව මන්තං අධියති”ති. –

එවමාගතා. තස්සායමත්ථො (ජා. අට්ඨ. 3.4.33) – සබ්බමිදං වරිමං කතන්ති යං
අම්හෙහි තීහි ජනෙහි කතං, සබ්බමිදං කිච්චං ලාමකං නිම්මරියාදං අධම්මිකං. එවං
අත්තතො වොරභාවං තෙසඤ්ච මන්තෙසු අගාරවං ගරහිත්වා පුන ඉතරෙ ද්වෙයෙව
ගරහන්තො “උභො ධම්මං න පස්සරෙ”තිආදිමාහ. තත්ථ උභොති ඉමෙ ද්වෙපි
ජනා ගරුකාරාරහං පොරාණකධම්මං න පස්සන්ති, තතොව ධම්මපකතිතො චුතා.
ධම්මො හි පඨමුප්පත්තිවසෙන පකති නාම. චුත්තමිපි වෙතං –

“ධම්මො හවෙ පාතුරහොසි පුබ්බෙ,

පවිෂා අධම්මො උදපාදි ලොකෙ’’ති. (ජා. 1.11.28);

යො වායන්ති යො ච අයං නිවෙ නිසිදිත්වා මන්තෙ අජ්ඣාපෙති, යො ච උච්චෙ නිසිදිත්වා අධියතිති.

සාලිනන්ති අයං ගාථාපි –

‘‘සාලිනං ඔදනං භුඤ්ජෙ, සුචිං මංසුපසෙවනං;
තස්මා එතං න සෙවාමි, ධම්මං ඉසිහි සෙවිත’’න්ති. (ජා. 1.4.34) –

එවං ජාතකෙ ආගතා. තත්ථ සුචින්ති පණ්ඩරං පරිසුද්ධං. මංසුපසෙවනන්ති නානප්පකාරාය මංසවිකතියා සිත්තං භුඤ්ජෙ, භුඤ්ජාමිති අත්ථො. සෙසං පාකට්ඨෙව.

ධිරත්ථුති ධි අත්ථු, නින්දා භවතුති අත්ථො, ගරභාම තං මයන්ති චුත්තං හොති. ලද්ධලාභොති ධනලාභං යසලාභඤ්ච සන්ධාය වදති. විනිපාතනහෙතුනාති විනිපාතනස්ස හෙතුභාවෙන. චුත්ති නාම හොතීති යථාචුත්තො දුට්ඨොපි ලාභො අපායසංවත්තනිකතාය සම්පරායෙ විනිපාතනහෙතුභාවෙන පවත්තනතො සම්පති අධම්මවරණෙන පවත්තනතො ච චුත්ති නාම හොතීති අත්ථො. එවරුපා යා චුත්තීති එවරුපා ධනලාභයසලාභසඬ්ඛාතා යා චුත්ති. අධම්මවරණෙන වාති වා-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො. ත්වන්ති උපයොගත්ථෙ පච්චත්තවචනං, තං ඉච්චෙව වා පායො. අස්මාති පාසාණාධිවචනමෙතං.

පාදුකවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සෙසං උත්තානමෙව.

සෙඛියකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

අධිකරණසමථෙසු යං වත්තඛිඛං, තං අට්ඨකථායං ආගතට්ඨානෙයෙව දස්සයිස්සාම.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

භික්ඛුවිහඬගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාවිහඬගො නිට්ඨිතො.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

භික්ඛුවිහඬගවණ්ණනා

1. පාරාජිකකණ්ඩං (භික්ඛුනීවිහඬගවණ්ණනා)

1. පයමපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

656. භික්ඛුනීවිහඬගෙ යොති යො භික්ඛුනීනං විහඬගො. මිභාරනත්තාති මජ්ඣපදලොපෙනෙතං චුත්තන්ති ආහ “මිභාරමාතුයා පන නත්තා හොති”ති. මිභාරමාතාති විසාබායෙනං අධිවචනං. නවකම්මාධිට්ඨාසිකන්ති නවකම්මසංවිධාසිකං. බ්‍යඤ්ජනානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො ආකාරො නාතිගම්භිරො, යථාසුතං ධාරණමෙව තත්ථ කරණියන්ති සතියා බ්‍යාපාරො අධිකො, පඤ්ඤා තත්ථ ගුණිභූතාති චුත්තං “සතිපුබ්බඬගමාය පඤ්ඤායා”ති. සති පුබ්බඬගමා එතිස්සාති සතිපුබ්බඬගමා. පුබ්බඬගමනා චෙත්ථ පධානභාවො “මනොපුබ්බඬගමා”තිආදීසු විය. අත්ථග්ගහණෙ පන පඤ්ඤාය බ්‍යාපාරො අධිකො පටිවිජ්ඣිතබ්බස්ස අත්ථස්ස අතිගම්භිරත්තාති ආහ “පඤ්ඤාපුබ්බඬගමාය සතියා”ති. ආලසියවිරහිතාති කොසජ්ජරහිතා. යථා අඤ්ඤා කුසිතා නිසින්තට්ඨානෙ නිසින්තාව හොන්ති, ඨිතට්ඨානෙ ඨිතාව, එවං අහුත්වා විජ්ජාරිකෙන විත්තෙන සබ්බකිවචං නිජ්ජාදෙති.

සබ්බා භික්ඛුනියො සත්ථුලද්ධුපසම්පදා සඬ්ඝතො ලද්ධුපසම්පදාති දුට්ඨා. ගරුධම්මපඅග්ගහණෙන හි ලද්ධුපසම්පදා මහාපජාපතිගොතම් සත්ථුසන්තිකාව ලද්ධුපසම්පදත්තා සත්ථුලද්ධුපසම්පදා නාම. සෙසා සබ්බාපි සඬ්ඝතො ලද්ධුපසම්පදා. තාපි එකතොඋපසම්පන්නා උභතොඋපසම්පන්නාති දුට්ඨා. තත්ථ යා තා මහාපජාපතිගොතමියා සද්ධිං නික්ඛන්තා පඤ්චසතා සාකියානියො, තා එකතොඋපසම්පන්නා භික්ඛුසඬ්ඝතො එව ලද්ධුපසම්පදත්තා, ඉතරා උභතොඋපසම්පන්නා උභතොසඬ්ඝෙ උපසම්පන්නත්තා. එහිභික්ඛුනීභාවෙන උපසම්පන්නා පන භික්ඛුනියො න සන්ති තාසං තථා උපසම්පදාය අභාවතො. යදි එවං “එහි භික්ඛුනී”ති ඉධ කස්මා චුත්තන්ති? දෙසනාය සොතපතිතභාවතො. අයඤ්ඨි සොතපතිතතා නාම කත්ථවි ලබ්භමානස්සපි අග්ගහණෙන හොති, යථා අහිධම්මෙ මනොධාතුනිද්දෙසෙ (ධ. ස. 160-161) ලබ්භමානම්පි ක්කානඬගං පඤ්චවිඤ්ඤාණසොතෙ පතිතාය න උද්ධටං කත්ථවි දෙසනාය අසම්භවතො, යථා තත්ථෙව චත්ථුනිද්දෙසෙ (ධ. ස. 984 ආදයො) භදයවත්ථු. කත්ථවි අලබ්භමානස්සපි ගහණවසෙන යථාඨිතකප්පිනිද්දෙසෙ. යථාහ –

“කතමො ව පුග්ගලො ඨිතකප්පි? අයඤ්ච පුග්ගලො
සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො අස්ස, කප්පස්ස ව
උඬ්ඨිය්හනවෙලා අස්ස, නෙව තාව කප්පො උඬ්ඨිය්හෙය්‍යා, යාවායං පුග්ගලො
න සොතාපත්තිඵලං සච්ඡිකරෙය්‍යා”ති (පු. ප. 17).

එවම්ඨාපි අලබ්භමානගහණවසෙන වෙදිතබ්බං. පරිකප්පවචනඤ්ඤෙන “සවෙ හගවා භික්ඛුනීභාවයොග්‍යං කඤ්චි මාතුගාමං ‘එහි භික්ඛුනී’ති වදෙය්‍යා, එවං භික්ඛුනීභාවො සියා”ති.

කස්මා පන භගවා එවං න කථෙසීති? තථා කතාධිකාරානං අභාවතො. යෙ පන “අනාසන්නාසන්නිභිතභාවතො”ති කාරණං වත්වා “භික්ඛු එව හි සත්ථු ආසන්නචාරිතො සදා සන්නිභිතා ව හොන්ති, තස්මා තෙ එව ‘එභිභික්ඛු’ති වත්තබ්බතං අරහන්ති, න භික්ඛුනියො”ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං සත්ථු ආසන්නදුරභාවස්ස භබ්බාභබ්බභාවසිද්ධත්තා. චුත්තඤ්ඤතං භගවතා –

“සඤ්ඤාධිකණ්ණෙ වෙපි මෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ගහෙත්වා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධො අස්ස පාදෙ පාදං නික්ඛිපන්තො, සො ව හොති අභිජ්ඣාලු කාමෙසු තිබ්බසාරාගො බ්‍යාපන්නවිත්තො පදුට්ඨමනසඤ්ඤා මුට්ඨස්සති අසම්පජානො අසමාහිතො විබ්භන්තවිත්තො පාකතින්ද්‍රියො, අථ ඛො සො ආරකාව මය්හං, අභඤ්ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මඤ්ඤි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු න පස්සති, ධම්මං අපස්සන්තො න මං පස්සති. යොජනසතෙ වෙපි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විහරෙය්‍යා, සො ව හොති අනභිජ්ඣාලු කාමෙසු න තිබ්බසාරාගො අබ්‍යාපන්නවිත්තො අප්පදුට්ඨමනසඤ්ඤා උපට්ඨිතස්සති සම්පජානො සමාහිතො එකග්ගවිත්තො සංවුත්තින්ද්‍රියො, අථ ඛො සො සන්නිකෙව මය්හං, අභඤ්ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මඤ්ඤි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පස්සති, ධම්මං පස්සන්තො මං පස්සති”ති (ඉතිවු. 92).

තස්මා අකාරණං දෙසතො සත්ථු ආසන්නානාසන්නතා. අකතාධිකාරත්‍ය පන භික්ඛුනීනං එභිභික්ඛුනුපසම්පදාය අයොග්‍යතා වෙදිතබ්බා.

යදි එවං යං තං ටෙරිගාථාසු හද්දාය කුණ්ඩලකෙසාය චුත්තං –

“නිභව්ව ජාණං වන්දිත්වා, සම්මුඛා අඤ්ජලිං අකං;
එහි හද්දෙති මං අවච, සා මෙ ආසුපසම්පදා”ති. (ටෙරිගා. 109);

තථා අපදානෙපි –

“ආයාචිතො තදා ආහ, එහි හද්දෙති නායකො;
තදාහං උපසම්පන්නා, පරිත්තං තොයමද්දස”න්ති. (අප. ටෙරි 2.3.44);

තං කථන්ති? නයිදං එභිභික්ඛුනීභාවෙන උපසම්පදං සන්ධාය චුත්තං, උපසම්පදාය පන හෙතුභාවතො “යා සත්ථු ආණත්ති, සා මෙ ආසුපසම්පදා”ති චුත්තා. තථා හි චුත්තං අට්ඨකථායං (ටෙරිගා. අට්ඨ. 111) “එහි හද්දෙ භික්ඛුනුපස්සයං ගන්ත්වා භික්ඛුනීනං සන්නිකෙ පබ්බජ උපසම්පජ්ජස්සුති මං අවච ආණාපෙසි, සා සත්ථු ආණා මය්හං උපසම්පදාය කාරණත්තා උපසම්පදා ආසි අහොසි”ති. අපදානගාථායමපි එවමෙව අත්ථො ගහෙතබ්බො. තස්මා භික්ඛුනීනං එභිභික්ඛුනුපසම්පදා නත්ථියෙවාති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. යථා චෙතං සොතපතිතවසෙන “එහි භික්ඛුනී”ති චුත්තං, එවං “තීහි සරණගමනෙහි උපසම්පන්නාහි භික්ඛුනී”ති ඉදම්පි සොතපතිතවසෙනෙව චුත්තන්ති දට්ඨබ්බං සරණගමනුපසම්පදායපි භික්ඛුනීනං අසම්භවතො.

659. හික්බුච්භඩගෙ “කායසංසග්ගං සාදියෙය්‍යා” ති අවත්වා “සමාපජ්ජෙය්‍යා” ති වුත්තත්තා “හික්බු ආපත්තියා න කාරෙතබ්බො” ති වුත්තං. තබ්බහුලනායෙනාති කිරියාසමුට්ඨානස්සෙව බහුලභාවතො. දිස්සති හි තබ්බහුලනායෙන තබ්බොභාරො යථා “බ්‍රාහ්මණගාමො” ති. බ්‍රාහ්මණගාමෙපි හි අත්තමසො රජකාදීනි පඤ්ච කුලානි සන්ති. සාති කිරියාසමුට්ඨානතා.

662. තට්ඨොති කායසංසග්ගරාගෙන අවස්ඝුතොයෙවාති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

පඨමපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

666. දුතියෙ “කිස්ස පන ත්වං අයො ජානං පාරාජිකං ධම්මං අජ්ඣාපන්න” න්ති වචනතො “උද්දිට්ඨා බො අය්‍යායො අට්ඨ පාරාජිකා ධම්මා” තිආදිවචනතො ව හික්බුනීච්භඩගං පත්වා සාධාරණාති සික්ඛාපදානි හික්බුනං උප්පන්නවත්ථුස්මිංයෙව “යා පන හික්බුනී ඡන්දසො මෙටුනං ධම්මං පටිසෙවෙය්‍ය, අත්තමසො තිරච්ඡානගතෙනපි, පාරාජිකා හොති අසංවාසා” තිආදිනා නයෙන සවිසෙසමිපි අවිසෙසමිපි මාතිකං යපෙත්වා අනුක්කමෙන පදභාජනං ආපත්තිහෙදං තිකච්ඡෙදං අනාපත්තිචාරඤ්ච අනවසෙසං වත්වා විත්ථාරෙසි. සඬගීතිකාරකෙහි පන අසාධාරණපඤ්ඤත්තියොයෙව ඉධ විත්ථාරිතාති වෙදිතබ්බා.

අථ උපරිමෙසු ද්විසු අපඤ්ඤත්තෙසු අට්ඨන්තං පාරාජිකානං අඤ්ඤතරන්ති ඉදං වචනං න යුජ්ජතිති ආහ “ඉදඤ්ච පාරාජිකං පච්ඡා පඤ්ඤත්ත” න්තිආදි. යදි එවං ඉමස්මිං ඔකාසෙ කස්මා යපිතන්ති ආහ “පුරිමෙන පන සද්ධිං යුගලත්තා” තිආදි, පුරිමෙන සද්ධිං එකසම්බන්ධභාවතො ඉධ වුත්තන්ති අධිප්පායො. “අට්ඨන්තං පාරාජිකානං අඤ්ඤතර” න්ති වචනතො ව වජ්ජපට්ඨිඡාදිකං යා පට්ඨිඡාදෙනි, සාපි වජ්ජපට්ඨිඡාදිකායෙවාති දට්ඨබ්බං. කිඤ්චාපි වජ්ජපට්ඨිඡාදනං පෙමවසෙන හොති, තථාපි සික්ඛාපදවීතික්කමිත්තං දොමනස්සිතමෙව හොතීති කත්වා “දුක්ඛවෙදන” න්ති වුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

දුතියපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

668. තතියං උත්තානත්ථමෙව.

4. චතුත්ථපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා

675. චතුත්ථෙ ලොකස්සාදමිත්තසන්ථවවසෙනාති ලොකස්සාදසඬබාතස්ස මිත්තසන්ථවස්ස වසෙන. වුත්තමෙවත්ථං පරියායන්තරෙන විභාවෙතුං “කායසංසග්ගරාගෙනා” ති වුත්තං.

තිස්සිත්ථියෝ මෙටුනං තං න සෙවෙති (පරි. අට්ඨ. 481) යා තිස්සෝ ඉත්ථියෝ වුත්තා, තාසුපි යං තං මෙටුනං නාම, තං න සෙවති. තයෝ පුරිසෙති තයෝ පුරිසෙපි උපගන්ත්වා මෙටුනං න සෙවති. තයෝ ච අනරියපණ්ඩකෙති උභතොඛ්‍යඤ්ජනසඬ්ඛාතෙ තයෝ අනරියෙ, තයෝ ච පණ්ඩකෙති ඉමෙපි ඡ ජනෙ උපගන්ත්වා මෙටුනං න සෙවති. න වාවරෙ මෙටුනං ඛ්‍යඤ්ජනස්මිත්ති අනුලොමපාරාජිකවසෙනපි අත්තනො නිමිත්තෙ මෙටුනං නාවරති. ඡෙජ්ජං සියා මෙටුනධම්මපච්චයාති සියා මෙටුනධම්මපච්චයා පාරාජිකන්ති අයං පඤ්ඤො අට්ඨවත්ථුකංව සන්ධාය වුත්තො. තස්සා හි මෙටුනධම්මස්ස පුබ්බභාගකායසංසග්ගං ආපජ්ජිතුං වායමන්ති යා මෙටුනධම්මපච්චයා ඡෙජ්ජං හොති. ඡෙදොයෙව ඡෙජ්ජං.

මෙටුනධම්මස්ස පුබ්බභාගත්තාති ඉමිනා මෙටුනධම්මස්ස පුබ්බභාගභූතො කායසංසග්ගොයෙව තත්ථ මෙටුනධම්ම-සද්දෙන වුත්තො, න ද්වයංද්වයසමාපත්තිති දිපෙති. චණ්ණොචණ්ණොති ද්විභි සුක්කච්ඡස්සට්ඨි වුත්තා. ගමනුප්පාදනන්ති සඤ්චරිත්තං. සබ්බපදෙසුති ‘සඬ්ඛාටිකණ්ණග්ගහණං සාදියෙය්‍යා’ තිආදීසු. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. කායසංසග්ගරාගො, සඋස්සාහතා, අට්ඨමස්ස වත්ථුස්ස පුරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬ්ගාති.

චතුත්ථපාරාජිකසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හික්ඛුනිවිහඬගෙ පාරාජිකකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාරාජිකකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

2. සඬ්ඛාදිසෙසකණ්ඩං (හික්ඛුනිවිහඬගවණ්ණනා)

1. පඨමසඬ්ඛාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

679. සඬ්ඛාදිසෙසකණ්ඩස්ස පඨමසික්ඛාපදෙ ද්විසු ජනෙසුති අඬ්ඬකාරකෙසු ද්විසු ජනෙසු. යො කොච්ඡි තෙසුයෙව ද්විසු යො කොච්ඡි, අඤ්ඤො වා තෙහි ආණත්තො. දුතියස්ස ආරොචෙතීති එත්ථාපි ද්විසු ජනෙසු යස්ස කස්සචි දුතියස්ස කථං යො කොච්ඡි ආරොචෙතීති එවමත්ථො ගහෙතඬ්ඛොති ආහ ‘දුතියස්ස ආරොචෙතීති එත්ථාපි එසෙව නයො’ ති. ගතිගතන්ති විරකාලපවත්තං.

ආපත්තිති ආපජ්ජනං. සහ වත්ථුජ්ඣාලාරාති වත්ථුවිතික්කමෙන සහ. සහයොගෙ කරණවචනප්පසඬ්ඛෙ ඉදං නිස්සක්කවචනං. යන්ති යං ධම්මං. නිස්සාරෙතීති ආපන්නං හික්ඛුනිසඬ්ඛමිහා නිස්සාරෙති. හෙතුමිහි වායං කත්තුචොභාරො. නිස්සාරණහෙතුභූතො හි ධම්මො නිස්සාරණියොති වුත්තො. ථිවායෙව හොති, න පාරාජිකං අනාණත්ති යා ගහිතත්තා. යථා දාසදාසිවාපිආදීනි

සම්පට්ඨිත්වය න වට්ටනි, එවං තෙසං අත්ථාය අධ්වකරණමිති න වට්ටනීති ආහ “අයං අකප්පියඅධ්වක නාම, න වට්ටනී”ති.

එත්ථ ච සචෙ අධ්වකරණට්ඨානං ගන්ත්වා “අම්භාකං එසො දාසො, දාසී, වාපී, ඛේත්තං, ආරාමො, ආරාමවත්ථු, ගාවො, අජා, කුක්කුටා”තිආදිනා වොහරති, අකප්පියං. “අයං අම්භාකං ආරාමිකො, අයං වාපී ඉත්ථන්තාමෙන සඬ්ඝස්ස භණ්ඩධොවනත්ථාය දින්තා, ඉතො ඛේත්තතො ආරාමතො උප්පජ්ජනකචතුපච්චයා ඉතො ගාවතො මහිංසිතො අජාතො උප්පජ්ජනකගොරසා ඉත්ථන්තාමෙන සඬ්ඝස්ස දින්තාති පුච්ඡිතෙ වා අපුච්ඡිතෙ වා වත්තුං වට්ටනී”ති වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අනාකඬ්ඨිතාය අධ්වකරණං, අධ්වපරියොසානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අධ්ගානි.

පඨමසඬ්ඝාදියෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. දුතියසඬ්ඝාදියෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

683. දුතියෙ මල්ලගණභට්ඨපුත්තගණාදිකන්තිආදියු මල්ලගණො නාම නාරායනභත්තිකො තත්ථ තත්ථ පානීයට්ඨපනපොක්ඛරණිකණාදිපුඤ්ඤකම්මකාරකො ගණො, භට්ඨපුත්තගණො නාම කුමාරභත්තිකගණො. ධම්මගණොති සාසනභත්තිගණො අනෙකප්පකාරපුඤ්ඤකම්මකාරකගණො වුච්චති. ගන්ධිකසෙණීති අනෙකප්පකාරපුගන්ධිවිකතිකාරකො ගණො. දුස්සිකසෙණීති පෙසකාරකගණො. කප්පගතිකන්ති කප්පියභාවං ගතං.

වුට්ඨාපෙන්නියාති උපසම්පාදෙන්තියා. “වොරිං වුත්තනයෙන අනාපුච්ඡා පබ්බාපෙන්නියා දුක්කට්”න්ති වදන්ති. පණ්ණත්තිං අජානන්තා අරියාපි වුට්ඨාපෙන්නීති වා කම්මවාචාපරියොසානෙ ආපත්තික්ඛණෙ විපාකාඛ්‍යාකතසමඬ්ඨිතාවසෙන වා “තිච්ඡිත්ත”න්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. වොරිතා, වොරිසඤ්ඤා, අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා වුට්ඨාපනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි අධ්ගානි.

දුතියසඬ්ඝාදියෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. තතියසඬ්ඝාදියෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

692. තතියෙ පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්තියාති සකගාමතො අඤ්ඤස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්තියා. “ගාමන්තරං ගච්ඡෙය්‍යා”ති හි වචනතො අඤ්ඤස්ස ගාමස්ස පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්තියා එව ආපත්ති, න සකගාමස්ස. අඤ්ඤො හි ගාමො ගාමන්තරං. අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරන්ති එත්ථ උපචාර-සද්දෙන සරුපචාරතො පඨමලෙඬ්ඨිපාතසඬ්ඛාතං පරික්ඛෙපාරහට්ඨානං ගහිතං, න තතො දුතියලෙඬ්ඨිපාතසඬ්ඛාතො උපචාරොති ආහ

“පරික්ඛෙපාරහට්ඨාන” නීති. තෙනෙව පාළියං “උපචාරං අතික්කාමෙන්තියා” ති
 වුත්තං. අඤ්ඤා ජායා විකාලගාමප්පවිසනසික්ඛාපදෙ “පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස
 පරික්ඛෙපං අතික්කමන්තස්ස, අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං
 ඔක්කමන්තස්සා” ති (පාචි. 513) වුත්තං, එවම්ධාපි “පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස
 පරික්ඛෙපං අතික්කාමෙන්තියා අපරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස උපචාරං
 ඔක්කමන්තියා” ති වදෙය්‍ය. සඬ්ඛෙපනො වුත්තමත්ථං විහජිත්වා දස්සෙන්තො
 “අපිචෙන්ථා” ති ආදිමාහ. විහාරස්ස චතුගාමසාධාරණත්තාති ඉමිනා “විහාරනො
 එකං ගාමං ගන්තුං වට්ටති” ති එත්ථ කාරණමාහ. විහාරස්ස
 චතුගාමසාධාරණත්තායෙව හි චතුසු ගාමෙසු යංකිඤ්ච එකං ගාමං ගන්තුං වට්ටති.

යත්ථාති යස්සං නදියං. “පයමං පාදං උත්තාරෙන්තියා ආපත්ති පුල්ලව්වයස්ස,
 දුතියං පාදං උත්තාරෙන්තියා ආපත්ති සඬ්ඝාදිසෙසස්සා” ති වචනනො නදිං
 ඔතරිත්වා පදසා උත්තරෙන්තියා එව ආපත්තීති ආහ “සෙතුනා ගච්ඡති,
 අනාපත්තී” ති ආදි. පරතීරමෙව අක්කමන්තියා අනාපත්තීති නදිං අනොතරිත්වා
 යානනාචාදීසු අඤ්ඤතරෙන ගන්ත්වා පරතීරමෙව අක්කමන්තියා අනාපත්ති.
 උභයතීරෙසු විවරන්ති, වට්ටතිති ඉදං අසතිපි නදීපාරගමනෙ උපරි චක්ඛමානස්ස
 විනිච්ඡයස්ස ඵලමත්තදස්සනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතඛිං. ඔරිමතීරමෙව ආගච්ඡති,
 ආපත්තීති පරතීරං ගන්තුකාමත්තාය ඔතිණ්ණත්තා වුත්තං. තමෙව තීරන්ති තමෙව
 ඔරිමතීරං. අනාපත්තීති පරතීරං ගන්තුකාමත්තාය අභාවනො අනාපත්ති.

තාදිසෙ අරඤ්ඤෙති “ඛනිඉන්දබ්බිලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ” නීති (විහ. 529) එවං
 වුත්තලක්ඛණෙ අරඤ්ඤෙ. අථ තාදිසස්සෙව අරඤ්ඤස්ස ගහිතභාවො කථං
 විඤ්ඤායතීති ආහ “තෙනෙවා” ති ආදි. ඉමිනා හි අට්ඨකථාවචනෙන ඊදිසෙපි
 ගාමසමීපෙ දස්සනුපචාරෙ විජහිතෙ සතිපි සචනුපචාරෙ ආපත්ති භොතීති
 විඤ්ඤායති. මග්ගමුල්භා උච්චාසද්දං කරොන්තීති ආහ “මග්ගමුල්භසද්දෙන
 වියා” ති. සද්දායන්තියාති සද්දං කරොන්තියා. පුරිමායොති පුරෙතරං ගච්ඡන්තියො.
 අඤ්ඤං මග්ගං ගණ්භාතීති මග්ගමුල්භත්තා, න ඔහාතුං, තස්මා ද්විත්තමිපි
 අනාපත්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අනන්තරායෙන එකභාවො,
 ගාමන්තරගමනාදීසු අඤ්ඤතරතාපජ්ජනං, ආපදාය අභාවොති ඉමානි පනෙත්ථ තීණි
 අඬිගානි.

තතියසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. චතුත්ථසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

694. චතුත්ථෙ කාරකගණස්සාති උක්ඛෙපනියකම්මකාරකගණස්ස.
 තෙවත්තාලිසප්පහෙදං වත්තං ඛන්ධකෙ ආවි හවිස්සති. තෙත්ථාරවත්තෙති
 නිත්ථරණහෙතුමිහි වත්තෙ. සෙසං උත්තානමෙව. ධම්මෙන කම්මෙන උක්ඛිත්තතා,
 අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා ඔසාරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ ද්වෙ අඬිගානි.

වතුත්ථසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. පඤ්චමසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

701. පඤ්චමෙ එතං න චුත්තන්ති ‘‘භික්ඛුනියා අවස්සුතභාවො දට්ඨබ්බො’’ති එතං නියමනං න චුත්තං. තන්ති තං නියමෙත්වා අවචනං. පාළියා සමෙතීති ‘‘එකතො අවස්සුතෙ’’ති අවිසෙසෙත්වා චුත්තපාළියා ‘‘අනවස්සුතොති ජානන්ති පටිග්ගණ්හාති’’ති ඉමාය ව පාළියා සමෙති. යදි හි පුග්ගලස්ස අවස්සුතභාවො නප්පමාණං, කිං ‘‘අනවස්සුතොති ජානන්ති’’ති ඉමිනා වචනෙන, ‘‘අනාපත්ති උභතොඅනවස්සුතා භොන්ති, අනවස්සුතා පටිග්ගණ්හාති’’ති එත්තකමෙව චත්තබ්බං සියා. ‘‘උභතොඅනවස්සුතා භොන්ති, අනවස්සුතොති ජානන්ති පටිග්ගණ්හාති’’ති ඉමස්ස ව අනාපත්තිවාරස්ස අයමත්ථො. උභො වෙ අනවස්සුතා, සබ්බථාපි අනාපත්ති. අථ භික්ඛුනී අනවස්සුතා සමානා අවස්සුතමිපි ‘‘අනවස්සුතො’’ති සඤ්ඤාය තස්ස හත්ථතො පටිග්ගණ්හාති, එවමිපි අනාපත්ති. අථ සයං අනවස්සුතාපි අඤ්ඤං අනවස්සුතං වා අවස්සුතං වා ‘‘අවස්සුතො’’ති ජානාති, දුක්කටමෙව. චුත්තඤ්ඤෙනං අනන්තරසික්ඛාපදෙ ‘‘කිස්ස ත්වං අයොය න පටිග්ගණ්හාසීති. අවස්සුතා අයොයති. ත්වං පන අයොය අවස්සුතාති. නාහං අයොය අවස්සුතා’’ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. උදකදන්තපොනතො අඤ්ඤං අජ්ඣොභරණියං, උභතොඅවස්සුතතා, සහත්ථා ගහණං, අජ්ඣොභරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඬ්ගාති.

පඤ්චමසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. ඡට්ඨසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

705. ඡට්ඨෙ පරිවාරගාථාය අයමත්ථො. න දෙනි න පටිග්ගණ්හාතීති (පරි. අට්ඨ. 481) න උයොයාජිකා දෙනි, නාපි උයොයාජිකා තස්සා හත්ථතො ගණ්හාති. පටිග්ගහො තෙන න විජ්ජතීති තෙනෙව කාරණෙන උයොයාජිකාය හත්ථතො උයොයාජිකාය පටිග්ගහො න විජ්ජති. ආපජ්ජති ගරුකන්ති එවං සන්තෙපි අවස්සුතස්ස හත්ථතො පිණ්ඩග්ගහණෙ උයොයාපෙන්නී සඬ්ඝාදිසෙසාපත්තිං ආපජ්ජති. තඤ්ච පරිභොගපච්චයාති තඤ්ච පන ආපත්තිං ආපජ්ජමානා තස්සා උයොයාජිකාය පරිභොගපච්චයා ආපජ්ජති. තස්සා හි භොජනපරියොසානෙන උයොයාජිකාය සඬ්ඝාදිසෙසො භොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. මනුස්සපුරිසතා, අඤ්ඤත්තු අනුඤ්ඤාතකාරණා බාදනීයං භොජනීයං ගහෙත්වා භුඤ්ජාති උයොයාජනා, තෙන වචනෙන ගහෙත්වා ඉතරිස්සා භොජනපරියොසානන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬ්ගාති.

ඡට්ඨසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සත්තමසඬ්ඝාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

709. සත්තමෙ කිත්තුවාස සමණියොති කිං නු ඉමා එව සමණියො. තාසාහන්ති තාසං අහං. සෙසං උත්තානමෙව.

සත්තමසඤ්ඤාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

715. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව.

9. නවමසඤ්ඤාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා

721. නවමෙ වජ්ජපට්ඨිඡාදිකාති බුද්දානුබුද්දකවජ්ජස්ස පට්ඨිඡාදිකා. සමනුභාසනකම්මකාලෙ චෙත්ථ ද්වෙ තිස්සො එකතො සමනුභාසිතබ්බා.

නවමසඤ්ඤාදිසෙසසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

727. දසමං උත්තානත්ථමෙව.

භික්ඛුනිවිහඬගෙ සඤ්ඤාදිසෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඤ්ඤාදිසෙසකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

3. නිස්සග්ගියකණ්ඩං (භික්ඛුනිවිහඬවණ්ණනා)

733. නිස්සග්ගියෙසු පට්ඨමං උත්තානමෙව.

740. දුතියෙ “අය්‍යාය දම්මිති එවං පටිලද්ධන්ති නිස්සට්ඨපටිලද්ධං. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායම්පි “නිස්සට්ඨං පටිලභිත්වාපි යථාදානෙයෙව උපනෙතබ්බ”න්ති චුත්තං. යථාදානෙයෙව උපනෙතබ්බන්ති යථා දායකෙන දිත්තං, තථා උපනෙතබ්බං, අකාලචීවරපක්ඛෙයෙව යපෙනබ්බන්ති චුත්තං හොති. එත්ථ ව භාජාපිතාය ලද්ධචීවරමෙව නිස්සග්ගියං හොති, තං විනයකම්මං කත්වාපි අත්තනා න ලහති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. අකාලචීවරතා, තථාසඤ්ඤිතා, කාලචීවරන්ති අධිට්ඨාය ලෙසෙන භාජාපනං, පටිලාහොති ඉමාති පනෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

743. තතියෙ මෙතන්ති මෙ එතං. සකසඤ්ඤාය ගහිතත්තා පාවිත්තියං දුක්ඛටඤ්ඤා චුත්තං. ඉතරථා භණ්ඩග්ගෙන කාරෙතබ්බං. උපසම්පන්නතා, පටිවත්තිතචීවරස්ස විකප්පනුපගතා, සකසඤ්ඤාය අවජිත්දනං වා අවජිත්දාපනං වාති ඉමාති පනෙත්ථ තිණි අඬගාති.

748-752. චතුත්ථෙ අහට්ඨප්පිං දත්වාති අත්තනො දත්වා. යමකං පවිතබ්බන්ති සප්පිඤ්ඤා තෙලඤ්ඤා එකතො කත්වා පවිතබ්බං. ලෙසෙන ගහෙතුකාමතා, අඤ්ඤස්ස විඤ්ඤාපනං, පටිලාහොති ඉමාති පනෙත්ථ තිණි අඬගාති.

753. පඤ්චමෙ සාති ථුල්ලනන්දා. අයන්ති අයං සික්ඛමානා. වෙනාපෙත්වාති ඡානාපෙත්වා ඉච්චෙව අත්ථොති ඉධ චුත්තං, මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. අඤ්ඤාදේවාපනසික්ඛාපදවණ්ණනා) පන “අඤ්ඤං වෙනාපෙත්වාති අත්තනො කප්පියහණ්ඨෙන ඉදං නාම ආහරාති අඤ්ඤං පරිවත්තාපෙත්වා”ති චුත්තං, තස්මා “වෙනාපෙත්වා”ති ඉමස්ස පරිවත්තාපෙත්වාතිපි අත්ථො දට්ඨබ්බො. අඤ්ඤං වෙනාපෙය්‍යාති “එවං මෙ ඉදං දත්වා අඤ්ඤම්පි ආහරිස්සති”ති මඤ්ඤමානා “න මෙ ඉමිනා අත්ථො, ඉදං නාම මෙ ආහරා”ති තනො අඤ්ඤං වෙනාපෙය්‍යා.

758. ඡට්ඨෙ ධම්මකිච්චන්ති පුඤ්ඤකම්මං. පාචාරිකස්සාති දුස්සවාණිජකස්ස. යාය වෙනාපිතං, තස්සායෙව නිස්සග්ගියං නිස්සට්ඨපට්ඨලාහො ව, තස්මා තාය භික්ඛුනියා නිස්සට්ඨං පට්ඨෙතිත්වා යථාදානෙ උපනෙතබ්බං, න අත්තනා ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤස්සත්ථායාති විවරාදිසු අඤ්ඤතරස්සත්ථාය. අඤ්ඤද්දිසිකෙනාති පුරිමස්සෙවත්ථදීපනං. පරික්ඛාරෙනාති කප්පියහණ්ඨෙන.

764. සත්තමෙ සයං යාවිතකෙනාති සයං යාවිතකෙනාපිති අත්ථො. තෙනෙව පාළියං “තෙන ව පරික්ඛාරෙන සයම්පි යාවිත්වා”ති චුත්තං, තනොයෙව මාතිකාට්ඨකථායං “සඤ්ඤාචිකෙනාති සයං යාවිතකෙනාපි”ති අත්ථො චුත්තො.

768-773. අට්ඨමනවමදසමාති උත්තානත්ථානෙව.

784. එකාදසමෙ යස්මා පචාරිතට්ඨානෙ විඤ්ඤත්ති නාම න පටිසෙධෙනබ්බා, තස්මා හගවා ධම්මනිමන්තනවසෙන පචාරිතට්ඨානෙ “වදෙය්‍යාසි යෙනත්ථො”ති චුත්තාය “චතුක්කංසපරමං විඤ්ඤාපෙනබ්බං”න්ති පරිච්ඡේදං දස්සෙතිති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. ගරුපාචුරණසික්ඛාපදවණ්ණනා) “වෙනාපෙනබ්බන්ති යපෙත්වා සහධම්මිකෙ ව ඤාතකපචාරිතෙ ව අඤ්ඤෙන කිස්මිඤ්චිදෙව ගුණෙ පරිතුට්ඨෙත වදෙය්‍යාසි යෙනත්ථොති චුත්තාය විඤ්ඤාපෙනබ්බං”න්ති චුත්තං.

788. ද්වාදසමං උත්තානත්ථමෙව.

භික්ඛුනිවිහඬිගෙ නිස්සග්ගියපාවිත්තියසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සග්ගියකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

4. පාවිත්තියකණ්ඩං (භික්ඛුනිවිහඬිගවණ්ණනා)

1. ලසුණුවග්ගවණ්ණනා

793-797. පාවිත්තියෙසු ලසුණුවග්ගස්ස පඨමෙ ජාතිං සරතීති ජාතිස්සරො. සභාවෙනෙවාති සුපසම්පාකාදිං විනාව. බදරසාලවං නාම බදරඵලානි සුක්ඛාපෙත්වා

වුණ්ණෙත්වා කත්තබ්බා බාදනීයවිකති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.
ආමකලසුණඤ්චෙව අජ්ඣොගරණඤ්චාති ඉමාති පනෙත්ථ ද්වෙ අභිගාති.

798-802. දුතියතතියවතුත්ථාති උත්තානත්ථානෙව.

812. පඤ්චමෙ ද්විත්තං පබ්බානං උපරීති එත්ථ ද්විත්තං අභිගුලීනං සහ
පවෙසනෙ එකෙකාය අභිගුලියා එකෙකං පබ්බං කත්වා ද්විත්තං පබ්බානං උපරි.
එකභිගුලිපවෙසනෙ ද්විත්තං පබ්බානං උපරි න වට්ටනීති වෙදිතබ්බං.
මහාපච්චරියම්පි අයමෙව නයො දස්සිතො. උදකසුද්ධිපච්චයෙන පන සතිපි
එස්සසාදියනෙ යථාචුත්තපරිච්ඡෙදෙ අනාපත්ති.

815-817. ඡට්ඨෙ ආසුම්භිත්වාති පාතෙත්වා. දධිමත්ථුති දධිමණ්ඩං දධිමිති
පසන්තොදකං. භුඤ්ජන්තස්ස භික්ඛුනො හත්ථපාසෙ යානං, පානීයස්ස වා
විදුපනස්ස වා ගහණන්ති ඉමාති පනෙත්ථ ද්වෙ අභිගාති.

822. සත්තමෙ “පටිග්ගණ්හාති, ආපත්ති දුක්කටස්සා”ති ඉදං
පුබ්බපයොගදුක්කටස්ස නිදස්සනමත්තන්ති ආහ “න කෙවලං පටිග්ගණ්ණයෙව
හොති”තිආදි. පමාණන්ති පාවිත්තියාපත්තියා පමාණං. ඉමෙහියෙව ද්විති
පාවිත්තියං හොති, නාඤ්ඤෙහි භජ්ජනාදීහීති අත්ථො. චුත්තමෙවත්ථං විත්ථාරතො
දස්සෙතුං “තස්මා”තිආදිමාහ. තං පුබ්බාපරවිරුද්ධන්ති පුනපි චුත්තන්ති චුත්තවාදං
සන්ධායාහ. අඤ්ඤාය විඤ්ඤත්තියා ලද්ධම්පි හි අනාණත්තියා විඤ්ඤත්තියා
ඉම්ස්සා අවිඤ්ඤත්තියා ලද්ධපක්ඛං භජති, තස්මා හෙට්ඨා අවිඤ්ඤත්තියා ලද්ධෙ
කරණකාරාපනෙසු විසෙසං අවත්වා ඉධ විසෙසවචනං පුබ්බාපරවිරුද්ධං. යදි වෙන්ථ
කරණෙ පාවිත්තියං, කාරාපනෙපි පාවිත්තියෙනෙව භවිතබ්බං. අථ කාරාපනෙ
දුක්කටං, කරණෙපි දුක්කටෙනෙව භවිතබ්බං. න හි කරණෙ වා කාරාපනෙ වා
විසෙසො අත්ථි, තස්මා අඤ්ඤාය විඤ්ඤත්තියා ලද්ධං සයං භජ්ජනාදීති කත්වාපි
කාරාපෙත්වාපි භුඤ්ජන්තියා දුක්කටමෙවාති ඉදමෙත්ථ සන්තිට්ඨානං. අවිසෙසෙන
චුත්තන්ති කරණකාරාපනානං සාමඤ්ඤතො චුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.
සත්තන්තං ධඤ්ඤානං අඤ්ඤතරස්ස විඤ්ඤාපනං වා විඤ්ඤාපාපනං වා,
පටිලාභො, භජ්ජනාදීති කත්වා වා කාරෙත්වා වා අජ්ඣොගරණන්ති ඉමාති
පනෙත්ථ තිණි අභිගාති.

824. අට්ඨමෙ නිබ්බිට්ඨොති පතිට්ඨාපිතො. කෙණිති රඤ්ඤො දාතබ්බස්ස
ආයස්සෙතං අධිවචනං. යානන්තරන්ති ගාමජනපදාදියානන්තරං. සෙසමෙත්ථ
උත්තානමෙව. උච්චාරාදිභාවො, අනවලොකනං, වළඤ්ජනට්ඨානං,
තිරොකුට්ඨපාකාරතා, ඡඩ්ඛනං වා ඡඩ්ඛාපනං වාති ඉමාති පනෙත්ථ පඤ්ච අභිගාති.

830. නවමෙ සබ්බෙසන්ති භික්ඛුස්ස භික්ඛුනියා ව. ඉධ ඛෙත්තපාලකා
ආරාමාදිගොපකා ව සාමිකා එව.

836. දසමෙ එකපයොගෙනාති එකදිසාවලොකනපයොගෙන. තෙසංයෙව්වාති යෙසං නච්චං පස්සති. කිඤ්චාපි සයං නච්චනාදීසු පාවිත්තියං පාළියං න චුත්තං, තථාපි අට්ඨකථාපමාණෙන ගහෙනබ්බන්ති දස්සෙතුං “සබ්බඅට්ඨකථාසු චුත්ත”න්ති ආහ. “ආරාමෙ යත්වාති න කෙවලං යත්වා, තතො තතො ගන්ත්වාපි සබ්බිරියාපටෙහි ලහති, ‘ආරාමෙ ධීතා’ති පන ආරාමපරියාපන්නභාවදස්සනත්ථං චුත්තං. ඉතරථා නිසින්නාපි න ලභෙය්‍යා’ති තීසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. නච්චාදීනං අඤ්ඤතරතා, අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා ගමනං, දස්සනං වා සවනං වාති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගානි.

ලසුණවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. අන්ධකාරවග්ගවණ්ණනා

841. අන්ධකාරවග්ගස්ස පයමෙ දානෙ වා පූජාය වාති දානනිමිත්තං වා පූජානිමිත්තං වා. මන්තෙතීති කටෙති. රත්තන්ධකාරතා, පුරිසස්ස හත්ථපාසෙ යානං වා සල්ලපනං වා, සභායාභාවො, රහොපෙක්ඛතාති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඬගානි.

842-846. දුතියතතියචතුත්ථානි උත්තානත්ථානෙව.

856-857. පඤ්චමෙ අනොවස්සකං අතික්කාමෙන්තියාති ඡන්නස්ස අන්තො නිසිදිත්වා පක්කමන්තිං සන්ධාය චුත්තං. “උපවාරො ද්වාදසහත්ථො”ති වදන්ති. පල්ලඬකස්ස අනොකාසෙති ඌරුඛද්ධාසනස්ස අනොකාසෙ අප්පහොන්තෙ. පුරෙහත්තතා, අන්තරසරෙ නිසප්පා, ආසනස්ස පල්ලඬකොකාසතා, අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා අනාපුච්ඡනං, චුත්තපරිච්ඡෙදාතික්කමොති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

859-864. ඡට්ඨසත්තමාදීනි උත්තානත්ථානෙව.

අන්ධකාරවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. නග්ගවග්ගවණ්ණනා

883-887. නග්ගවග්ගස්ස පයමදුතියාති උත්තානත්ථානෙව.

893. තතියෙ විසිබ්බෙන්වාති දුස්සිබ්බිතං පුන සිබ්බනත්ථාය විසිබ්බෙන්වා විජටෙන්වා. අඤ්ඤත්‍ර චතුහපඤ්චාහාති විසිබ්බිතදිවසතො පඤ්ච දිවසෙ අතික්කමිත්වා. නිවාසනපාචුරණුපගච්චරතා, උපසම්පන්නාය සන්නකතා, සිබ්බනත්ථාය විසිබ්බනං වා විසිබ්බාපනං වා, අඤ්ඤත්‍ර අනුඤ්ඤාතකාරණා පඤ්චාහාතික්කමො, ධුරනික්ඛෙපොති ඉමානි පනෙත්ථ පඤ්ච අඬගානි.

898. චතුත්තේ පඤ්චන්තං චීවරානන්ති තිච්චරං උදකසාටිකා සඬකච්චිකාති ඉමෙසං පඤ්චන්තං චීවරානං. පඤ්චන්තං චීවරානං අඤ්ඤතරතා, පඤ්චාභාතික්කමො, අනුඤ්ඤාතකාරණාභාවො, අපරිචත්තනන්ති ඉමානි පනෙත්ථ චත්තාරි අඬගාති.

902. පඤ්චමං උත්තානත්ථමෙව.

907. ජට්ඨෙ චීවරලාභන්ති ලභිතබ්බචීවරං. විකප්පනුපගපච්ඡිමතා, සඬසස්ස පරිණතභාවො, විනා ආනිසංසදස්සනෙන අන්තරායකරණන්ති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගාති.

911. සත්තමං උත්තානත්ථමෙව.

916. අට්ඨමෙ කුම්භථුණං නාම කුම්භසද්දො, තෙන චරන්ති කීළන්ති, තං වා සිප්පං එතෙසන්ති කුම්භථුණිකා. තෙනාහ “සටකෙන කීළනකා”ති. දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.13) පන “කුම්භථුණං නාම චතුරස්සඅම්බණකතාළ”න්ති වුත්තං. චතුරස්සඅම්බණකතාළං නාම රුක්ඛසාරදන්තාදීසු යෙන කෙනච චතුරස්සඅම්බණං කත්වා චතුසු පස්සෙසු චම්මෙන ඔනන්ධිත්වා කතවාදිතභණ්ඩං. බිම්බිසකන්තිපි තස්සෙව වෙච්චනං, තං වාදෙන්ති, තං වා සිප්පං එතෙසන්ති කුම්භථුණිකා. තෙනාහ “බිම්බිසකවාදකාතිපි වදන්ති”ති. සමණචීවරතා, යපෙත්වා සහධම්මිකෙ මාතෘපිතරො ව අඤ්ඤෙසං දානං, අතාවකාලිකතාති ඉමානි පනෙත්ථ තිණි අඬගාති.

920. නවමං උත්තානත්ථමෙව.

927. දසමෙ ධම්මිකං කථිනුද්ධාරන්ති සබ්බාසං භික්ඛුනීනං අකාලචීවරං දාතුකාමෙන උපාසකෙන යත්තකො අත්ථාරමුලකො ආනිසංසො, තතො අධිකං වා සමකං වා දත්වා යාවිතකෙන සමග්ගෙන භික්ඛුනිසඬසෙන යං කථිනං ඤත්තිදුතියෙන කම්මෙන අන්තරා උද්ධරීයති, තස්ස සො උද්ධාරො ධම්මිකොති වුච්චති, එවරූපං කථිනුද්ධාරන්ති අත්ථො. සෙසං උත්තානත්ථමෙව.

නග්ගවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

932. තුවට්ටවග්ගෙ සබ්බං උත්තානමෙව.

5. විත්තාගාරවග්ගවණ්ණනා

978. විත්තාගාරවග්ගස්ස පට්ඨමෙ කීළනඋපවනන්ති අන්තොනගරෙ යීතං සන්ධාය වුත්තං, කීළනුය්‍යානන්ති බහිනගරෙ යීතං සන්ධාය. පාටෙක්කා ආපත්තියොති ගිවාය පරිච්චනප්පයොගගණනාය ආපත්තියො, න උම්මිලනගණනාය. “අප්ඤ්ඤාමෙ රාජාගාරාදීනි කරොන්ති, තානි පස්සන්තියා

අනාපත්ති” ති වචනතො “අන්තොආරාමෙ තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා නව්වාදීති පස්සිතුං ලහති” තිපි සිද්ධං.

982. දුතියාදීති උත්තානත්ථානෙව.

1015. නවමෙ හත්ථිආදීසු සිප්ප-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො, තථා ආථබ්බණාදීසු මන්ත-සද්දො. තත්ථ ආථබ්බණමන්තො නාම ආථබ්බණවෙදවිහිතො පරුපසාතකරො මන්තො, බීලනමන්තො නාම දාරුසාරබීලං මන්තෙත්වා පථවියං පච්චෙසෙත්වා මාරණමන්තො, අගදප්පයොගො විසයොජනං. නාගමණ්ඩලන්ති සප්පානං පච්චෙසනිවාරණත්ථං මණ්ඩලබද්ධමන්තො.

1018. දසමං උත්තානත්ථමෙව.

චිත්තාගාරවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1021. ආරාමවග්ගෙ සබ්බං උත්තානත්ථමෙව.

1067. ගබ්හිනිවග්ගෙපි සබ්බං සුච්ඤ්ඤයාමෙව.

8. කුමාරිභූතවග්ගවණ්ණනා

1119. කුමාරිභූතවග්ගස්ස පයමෙ සබ්බපයමා ද්වෙ මහාසික්ඛමානාති ගබ්හිනිවග්ගෙ සබ්බපයමං චුත්තා ද්වෙ සික්ඛමානා. සික්ඛමානා ඉච්චෙව චත්තබ්බාති සම්මුතිකම්මාදීසු එවං චත්තබ්බා. ගිහිගතාති වා කුමාරිභූතාති වා න චත්තබ්බාති සචෙ වදන්ති, කම්මං කුප්පතීති අධිප්පායො. ඉතො පරං නවමපරියොසානං උත්තානත්ථමෙව.

1163. දසමෙ අපුබ්බසමුට්ඨානසීසන්ති පයමපාරාජිකසමුට්ඨානාදීසු තෙරසසු සමුට්ඨානෙසු අනනුඤ්ඤාතසමුට්ඨානං සන්ධාය චුත්තං. තඤ්චි ඉතො පුබ්බෙ තාදිසස්ස සමුට්ඨානසීසස්ස අනාගතත්තා “අපුබ්බසමුට්ඨානසීස”න්ති චුත්තං.

1166. එකාදසමාදීති උත්තානත්ථානෙව.

කුමාරිභූතවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. ඡත්තුපාහනවග්ගවණ්ණනා

1214. ඡත්තුපාහනවග්ගස්ස එකාදසමෙ උපචාරං සන්ධායාති සමන්තා ද්වාදසහත්ථුපචාරං සන්ධාය. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

ඡත්තුපාහනවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගිරග්ගසමජ්ජාදීනි අවිත්තකානි ලොකවජ්ජානීති චුත්තත්තා නච්චන්ති වා වණ්ණකන්ති වා අජානිත්වාච පස්සන්තියා වා නභායන්තියා වා ආපත්තිසම්භවතො වත්ථුඅජානනචිත්තෙන අවිත්තකානි, නච්චන්ති වා වණ්ණකන්ති වා ජානිත්වා පස්සන්තියා වා නභායන්තියා වා අකුසලෙනෙව ආපජ්ජනතො ලොකවජ්ජානීති වෙදිතබ්බානි. වොරිචුට්ඨාපනාදීනි වොරිතිආදීනා වත්ථුං ජානිත්වා කරණෙ ඵව ආපත්තිසම්භවතො සවිත්තකානි, උපසම්පදාදීනං ඵකන්තඅකුසලචිත්තෙනෙව අකන්තබ්බත්තා පණ්ණත්තිවජ්ජානි. “ඉධ සවිත්තකාචිත්තකතා පණ්ණත්තිජානනාජානනතාය අග්ගහෙත්වා වත්ථුජානනාජානනතාය ගහෙතබ්බා”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

භික්ඛුනිවිභඪගෙ බුද්දකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාවිත්තියකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

5. පාටිදෙසනීයකණ්ඩං (භික්ඛුනිවිභඪගවණ්ණනා)

පාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා

1228. පාටිදෙසනීයා නාම යෙ අට්ඨ ධම්මා සඬබ්බෙපෙනෙව සඬගහං ආරුළුභානි සම්බන්ධො. පාළිවිනිමුත්තකෙසුති පාළියං අනාගතෙසු සප්පිආදීසු.

පාටිදෙසනීයසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාටිදෙසනීයකණ්ඩං නිට්ඨිතං.

යෙ පන පඤ්චසත්තති සෙබ්බා ධම්මා උද්දිට්ඨා, යෙ ච තෙසං අනන්තරා සත්තාධිකරණච්ඡායා ධම්මා උද්දිට්ඨාති සම්බන්ධො. තත්ථ තෙසන්ති තෙසං සෙබ්බානං. සත්තාධිකරණච්ඡායාති සත්තාධිකරණසමථසඬබ්බාතා. තං අත්ථවිනිච්ඡයං තාදිසංයෙව යස්මා විදු වදන්තීති අත්ථො.

යථා නිට්ඨිතාති සම්බන්ධො. සබ්බාසවපහං මග්ගන්ති සබ්බාසවවිසාතකං අරහත්තමග්ගං පත්වා සසන්තානෙ උප්පාදෙත්වා. පස්සන්තු නිබ්බුතින්ති මග්ගඤ්ඤාණලොචනෙන නිබ්බානං සවිජ්ඣරොන්තු, පප්පොන්තුති වා පායො. තත්ථ නිබ්බුතින්ති බන්ධපරිනිබ්බානං ගහෙතබ්බං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං.

භික්ඛුනිවිභඪගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උභතොවිභඪගට්ඨකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාවිත්තියවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාවග්ග-ටීකා

1. මහාබන්ධකං

බොධිකථාවණ්ණනා

ඉදානි උභතොවිභවිතානන්තරං සඨගහමාරොපිතස්ස මහාවග්ගවුළුවග්ගසඨගහිතස්ස බන්ධකස්ස අත්ථසංවණ්ණනං ආරභිතුකාමො “උභින්නං පාතිමොක්ඛාන”න්තිආදිමාහ. තත්ථ උභින්නං පාතිමොක්ඛානන්ති උභින්නං පාතිමොක්ඛවිභවිතානං. පාතිමොක්ඛග්ගහණෙන හෙත්ථ තෙසං විභවිතො අහෙදෙන ගහිතො. යං බන්ධකං සඨගායිංසුති සම්බන්ධො. බන්ධානං සමුහො බන්ධකො, බන්ධානං වා පකාසනතො දීපනතො බන්ධකො. “බන්ධා”ති වෙන්ථ පබ්බජ්ජපසම්පදාදිවිනයකම්මසඨිකා වාරිත්තවාරිත්තසික්ඛාපදසඨිකා ව පඤ්ඤත්තියො අධිප්පෙනා. පබ්බජ්ජාදීනි හි භගවතා පඤ්ඤත්තත්තා “පඤ්ඤත්තියො”ති වුවචන්ති. පඤ්ඤත්තියඤ්ච බන්ධසද්දො දිස්සති “දාරුක්ඛන්ධො අග්ගික්ඛන්ධො”තිආදීසු විය. අපිච භාගරාසට්ඨතාපෙන්ථ යුජ්ජනියෙව තාසං පඤ්ඤත්තීනං භාගතො රාසිතො ච විභත්තත්තා. බන්ධකොවිදානි පඤ්ඤත්තිභාගරාසට්ඨවසෙන බන්ධට්ඨෙයෙ කොවිදා.

පදභාජනියෙ යෙසං පදානං අත්ථා යෙහි අට්ඨකථානෙයෙහි පකාසිතාති යොජෙතබ්බං. තෙ චෙ පුන වදෙය්‍යාමාති තෙ චෙ අට්ඨකථානෙයෙ පුනපි වදෙය්‍යාම. අථ වා පදභාජනියෙ යෙසං පදානං යෙ අත්ථා හෙට්ඨා පකාසිතා, තෙ චෙ අත්ථෙ පුන වදෙය්‍යාමාති යොජෙතබ්බං. ඉමස්මිං පක්ඛෙ හි-සද්දො පදපුරුණෙ දට්ඨබ්බො. පරියොසානන්ති සංවණ්ණනාපරියොසානං. උත්තානා චෙව යෙ අත්ථාති යෙ අත්ථා පුබ්බෙ අපකාසිතාපි උත්තානා අගමිහිරා.

1. විසෙසකාරණං නත්ථීති “යෙන සමයෙන ආයස්මතො සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාවනහතුභුතො පරිවිතක්කො උදපාදි, තෙන සමයෙනා”තිආදිනා වුත්තකාරණං විය ඉධ විසෙසකාරණං නත්ථී. අයමහිලාපොති “තෙන සමයෙනා”ති අයමහිලාපො. කිං පනෙතස්ස වචනෙ පයොජනන්ති යදි විසෙසකාරණං නත්ථී, එතස්ස වචනෙ කිං පයොජනන්ති අධිප්පායො. නිදානදස්සනං පයොජනන්ති යොජෙතබ්බං. තමෙව විභාවෙනුං “යා හි භගවතා”තිආදි වුත්තං.

මහාවෙලා විය මහාවෙලා, විපුලවාලුකපුඤ්ජනය මහන්තො වෙලාතටො වියාති අත්ථො. තෙනාහ “මහන්තෙ වාලිකරාසිමිහිති අත්ථො”ති. උරු මරු සිකතා වාලුකා වණ්ණු වාලිකාති ඉමෙ සද්දා සමානත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. තෙනාහ “උරුති වාලිකා වුවචති”ති.

යස්මා සුත්තන්තපාළීනං, අත්ථො සඛිබ්බෙපවණ්ණිකො;
තස්මා මයං කරිස්සාම, තාසං අත්ථස්ස දීපනං.

නජ්ජාති (උදා. අට්ඨ. 1) නදති සන්දතීති නදී, තස්සා නජ්ජා, නදියා නින්තගායාති අත්ථො. නෙරඤ්ජරායාති “නෙලඤ්ජලායා”ති වත්තබ්බෙ ල-කාරස්ස ර-කාරං කත්වා “නෙරඤ්ජරායා”ති වුත්තං, කද්දමසෙවාලපණකාදිදොසරහිතසලිලායාති අත්ථො. කෙච්චි “නීලංජලායාති වත්තබ්බෙ නෙරඤ්ජරායාති වුත්ත”න්ති වදන්ති, නාමමෙව වා එතං තස්සා නදියාති වෙදිතබ්බං. තස්සා නදියා තීරෙ යත්ථ භගවා විහාසී, තං දස්සෙතුං “බොධිරුක්ඛමුලෙ”ති වුත්තං. “බොධි වුව්චති වතුසු මග්ගෙසු ඤාණ”න්ති (වුළුව. බග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස 121) එත්ථ මග්ගඤාණං බොධීති වුත්තං, “පජ්ජොති බොධිං වරහුරිමෙධසො”ති (දී. නි. 3.217) එත්ථ සබ්බඤ්ඤාඤාණං. තද්දුභයමිච්චි බොධිං භගවා එත්ථ පත්තොති රුක්ඛොපි “බොධිරුක්ඛො”ත්ථෙව නාමං ලභී. අථ වා සත්ත බොජ්ඣංගිගෙ බුජ්ඣකීති භගවා බොධි. තෙන බුජ්ඣන්තෙන සන්තිස්සිතත්තා සො රුක්ඛො “බොධිරුක්ඛො”ති නාමං ලභී. අට්ඨකථායං පන එකදෙසෙනෙව අත්ථං දස්සෙතුං “බොධි වුව්චති වතුසු මග්ගෙසු ඤාණ”න්තිආදි වුත්තං. මුලෙති සමීපෙ. පයමාහිසම්බුද්ධොති අනුනාසිකලොපෙනායං නිද්දෙසොති ආහ “පයමං අහිසම්බුද්ධො”ති. පයමන්ති ව භාවනාපුංසකනිද්දෙසො, තස්මා අහිසම්බුද්ධො හුත්වා සබ්බපයමං බොධිරුක්ඛමුලෙ විහරතීති එවමෙත්ථ සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

අථ බො භගවාති එත්ථ අථාති තස්මිං සමයෙති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං, යස්මිං සමයෙ අහිසම්බුද්ධො හුත්වා බොධිරුක්ඛමුලෙ විහරති, තස්මිං සමයෙති අත්ථො. තෙනෙව උදානපාළියං (උදා. 2) “තෙන බො පන සමයෙන භගවා සත්තාහං එකපල්ලඬකෙන නිසින්තො හොති විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී”ති වුත්තං. අථාති වා පච්ඡාති ඉමස්මිං අත්ථෙ නිපාතො, තස්මා අහිසම්බොධිතො පච්ඡාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. බොති පදපුරුණෙ නිපාතො. සත්ත අභාති සත්තාහං. අච්චන්තසංයොගෙ වෙතං උපයොගවචනං. යස්මා භගවා තං සත්තාහං නිරන්තරතාය අච්චන්තමෙව ඵලසමාපත්තිසුඛෙන විහාසී, තස්මා “සත්තාහ”න්ති අච්චන්තසංයොගවසෙන උපයොගවචනං වුත්තං. එකපල්ලඬකෙනාති විසාඛපුණ්ණමාය අනත්ථඬගතෙයෙව සුරියෙ අපරාජිතපල්ලඬකවසෙන වජිරාසනෙ නිසින්තකාලතො පටියාය සකිම්චි අනුට්ඨහිත්වා යථාභුජිතෙන එකෙනෙව පල්ලඬකෙන.

විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදීති එත්ථ තදබ්ගවික්ඛම්භනසමුවිෂෙදපටිපස්සද්ධිනිස්සරණවිමුත්තිසු පඤ්චසු පටිපස්සද්ධිවිමුත්තිසඬාතා භගවතො ඵලවිමුත්ති අධිප්පෙතාති ආහ “විමුත්තිසුඛං ඵලසමාපත්තිසුඛං පටිසංවෙදයමානො”ති. විමුත්තිති ව

උපක්කිලෙසෙහි පටිපස්සද්ධිවසෙන චිත්තස්ස විමුත්තභාවො, චිත්තමෙව වා තථා විමුත්තං වෙදිතඛිබ්බං. තාය විමුත්තියා ජාතං, සම්පයුත්තං වා සුඛං විමුත්තිසුඛං. “යායං, භන්තෙ, උපෙක්ඛා සන්තෙ සුඛෙ චුත්තා භගවතා”ති (ම. නි. 2.88) වචනතො උපෙක්ඛාපි චෙත්ථ සුඛමිච්චෙව වෙදිතඛිබ්බා. තථා හි චුත්තං සම්මොභවිතොදනියං (විභ. අට්ඨ. 232) “උපෙක්ඛා පන සන්තත්තා, සුඛමිච්චෙව භාසිතා”ති. භගවා හි චතුත්ථජ්ඣානිකං අරහත්තඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, න ඉතරං. අථ වා “තෙසං චූපසමො සුඛො”තිආදීසු (දී. නි. 2.221, 272) යථා සඬ්ඛාරදුක්ඛචූපසමො “සුඛො”ති චූච්චති, එවං සකලකිලෙසදුක්ඛචූපසමභාවතො අග්ගඵලෙ ලඛ්භමානා පටිපස්සද්ධිවිමුත්ති ඵව ඉධ “සුඛ”න්ති වෙදිතඛිබ්බා.

අථාති අධිකාරත්ථෙ නිපාතො, බොති පදපුරුණෙ. තෙසු අධිකාරත්ථෙන “අථා”ති ඉමිනා විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදනතො අඤ්ඤං අධිකාරං දස්සෙති. කො පනෙසොති? පටිච්චසමඋප්පාදමනසිකාරො. රත්තියාති අවයවසම්බන්ධෙ සාම්ච්චනං. පඨමන්ති අච්චන්තසංයොගත්ථෙ උපයොගවචනං. භගවා හි තස්සා රත්තියා සකලමිපි පඨමං යාමං තෙනෙව මනසිකාරෙන යුත්තො අභොසිති.

පච්චයාකාරන්ති අවිජ්ජාදිපච්චයධම්මං. පටිච්චාති පටිමුඛං ගන්ත්වා, කාරණසාමග්ගිං අපටික්ඛිපිත්වාති අත්ථො. පටිමුඛගමනඤ්ච පච්චයස්ස කාරණසාමග්ගියා අඬ්ගභාවෙන ඵලස්ස උප්පාදනමෙව. අපටික්ඛිපිත්වාති පන විනා තාය කාරණසාමග්ගියා අඬ්ගභාවං අගන්ත්වා සයමෙව න උප්පාදෙතිති අත්ථො. එතෙන කාරණබහුතා දස්සිතා. අවිජ්ජාදිඑකෙකහෙතුසීසෙන හි හෙතුසමුහො නිද්දිට්ඨො. සහිතෙති සමුදිතෙ, අවිනිබ්භූත්තෙති අත්ථො. අවිජ්ජාදිකො හි පච්චයධම්මො සහිතෙයෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං අවිනිබ්භොගචුත්තිධම්මෙ උප්පාදෙති. ඉමිනා පච්චයුප්පන්තධම්මබහුතා දස්සිතා. උභයෙනපි “එකං න එකතො”තිආදිනයො (විභ. අට්ඨ. 226 සඬ්ඛාරපදනිද්දෙස; විසුද්ධි. 2.617) දීපිතො භොති. එකතො හි කාරණතො න ඉධ කිඤ්චි එකං ඵලමත්ථී, න අනෙකං, නාපි අනෙකෙහි කාරණෙහි එකං, අනෙකෙහි පන කාරණෙහි අනෙකමෙව භොති. තථා හි අනෙකෙහි උතුපථවිඛිප්පලිසඬ්ඛාතෙහි කාරණෙහි අනෙකමෙව රූපගන්ධරසාදිඅඬ්ඟුරසඬ්ඛාතං ඵලමුප්පජ්ජමානං දිස්සති. යං පනෙනං “අවිජ්ජාපච්චයා සඬ්ඛාරා, සඬ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ”න්ති එකෙකහෙතුඵලදීපනං කතං, තත්ථ පයොජනං න විජ්ජති.

භගවා හි කත්ථවි පධානත්තා කත්ථවි පාකටත්තා කත්ථවි අසාධාරණත්තා දෙසනාවිලාසස්ස ච වෙනෙයානඤ්ච අනුරූපතො එකමෙව හෙතුං වා ඵලං වා දීපෙති. “එස්සපච්චයා වෙදනා”ති හි එකමෙව හෙතුං ඵලඤ්චාභ. එස්සො හි වෙදනාය පධානහෙතු යථාඑස්සං වෙදනාවචත්ථානතො. වෙදනා ච එස්සස්ස පධානඵලං යථාවෙදනං එස්සවචත්ථානතො. “සෙම්භසමුට්ඨානා ආබාධා”ති (මහානි. 5) පාකටත්තා එකං හෙතුං ආභ. පාකටො හි එත්ථ සෙම්භො, න කම්මාදයො. “යෙ කෙචි, හික්ඛවෙ, අකුසලා ධම්මා, සබ්බෙනෙ අයොනිසොමනසිකාරමූලකා”ති අසාධාරණත්තා එකං හෙතුං ආභ. අසාධාරණො හි

අයෝනියොමනසිකාරො අකුසලානං, සාධාරණානි චත්ථාරම්මණාදීනීති. තස්මා අවිජ්ජා තාවෙන්ථ විජ්ජමානෙසුපි අඤ්ඤෙසු චත්ථාරම්මණසහජාතධම්මාදීසු සඬ්ඛාරකාරණෙසු “අස්සාදානුපස්සිතො තණ්හා පවඬ්ඪතී”ති (සං. නි. 2.52) ව “අවිජ්ජාසමුදයා ආසවසමුදයො”ති (ම. නි. 1.104) ව වචනතො අඤ්ඤෙසමිපි තණ්හාදීනං සඬ්ඛාරහෙතුනං හෙතුනි පධානත්තා, “අවිද්වා, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජාගතො පුඤ්ඤාභිසඬ්ඛාරම්පි අභිසඬ්ඛරොති”ති පාකටත්තා අසාධාරණත්තා ව සඬ්ඛාරානං හෙතුභාවෙන දීපිතාති වෙදිතඬ්ඛා. එවං සඬ්ඛත්ථ එකෙකහෙතුඵලදීපනෙ යථාසම්භවං නයො නෙතඬ්ඛො. තෙනාහු පොරාණා –

“එකං න එකතො ඉධ, නානෙකමනෙකතොපි නො එකං;
ඵලමත්ථි අත්ථි පන එක-හෙතුඵලදීපනෙ අත්ථො”ති.

පච්චෙතුමරහතීති පටිච්චො. යො හි නං පච්චෙති අභිසමෙති, තස්ස අවිචන්තමෙව දුක්ඛචූපසමාය සංවත්තති. සම්මා සහ ව උප්පාදෙතීති සමුප්පාදො. පච්චයධම්මො හි අත්තතො ඵලං උප්පාදෙන්තො සම්පුණ්ණමෙව උප්පාදෙති, න විකලං. යෙ ව ධම්මෙ උප්පාදෙති, තෙ සඬ්ඛෙ සහෙව උප්පාදෙති, න එකෙකං. ඉති පටිච්චො ව සො සමුප්පාදො වාති පටිච්චසමුප්පාදොති ඵවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨඬ්ඛො. චිත්ථාරොති පටිච්චසමුප්පාදපදවණ්ණනාපපඤ්චො. මයමිපි තං අනිපපඤ්චහයා ඉධ න දස්සයිස්සාම, එවං පරතො වක්ඛමානමිපි චිත්ථාරං. අනුලොමපටිලොමත්ති භාවනාපුංසකනිද්දෙසො “විසමං චන්දිමසුරියා පරිවත්තන්ති”තිආදීසු (අ. නි. 4.70) විය. ස්වෙවාති සො එව පච්චයාකාරො. පුරිමනයෙන වා චුත්තොති “අවිජ්ජාපච්චයා සඬ්ඛාරා”තිආදිනා නයෙන චුත්තො පච්චයාකාරො. පවත්තියාති සංසාරප්පවත්තියා. මනසි අකාසීති යො යො පච්චයධම්මො යස්ස යස්ස පච්චයුප්පන්තධම්මස්ස යථා යථා හෙතුපච්චයාදිනා පච්චයභාවෙන පච්චයො හොති, තං සඬ්ඛං අවිපරිතං අපරිභාපෙත්වා අනවසෙසතො පච්චවෙක්ඛණවසෙන චිත්තෙ අකාසීති අත්ථො.

අවිජ්ජාපච්චයාතිආදීසු (විභ. අට්ඨ. 225; විසුද්ධි. 2.586-587; උදා. අට්ඨ. 1) අවින්දියං කායදුච්චරිතාදිං චින්දතීති අවිජ්ජා, චින්දියං කායසුචරිතාදිං න චින්දතීති අවිජ්ජා, ධම්මානං අවිපරිතසභාවං අවිදිතං කරොතීති අවිජ්ජා, අත්තවිරහිතෙ සංසාරෙ භවාදීසු සත්තෙ ජවාපෙතීති අවිජ්ජා, අවිජ්ජමානෙසු ජවති, විජ්ජමානෙසු න ජවතීති අවිජ්ජා, විජ්ජාපටිපක්ඛාති වා අවිජ්ජා. සා “දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණ”න්තිආදිනා චතුඬ්ඛිධා වෙදිතඬ්ඛා. පටිච්ච නං න විනා ඵලං එති උප්පජ්ජති වෙව පවත්තති වාති පච්චයො, උපකාරට්ඨො වා පච්චයො. අවිජ්ජා ව සා පච්චයො වාති අවිජ්ජාපච්චයො, තස්මා අවිජ්ජාපච්චයා. සඬ්ඛරොන්තීති සඬ්ඛාරා, ලොකියා කුසලාකුසලවෙනනා. තෙ පුඤ්ඤාපුඤ්ඤානෙඤ්චාභිසඬ්ඛාරවසෙන තිවිධා වෙදිතඬ්ඛා. විජානාතීති විඤ්ඤාණං, තං ලොකියවිපාකවිඤ්ඤාණවසෙන ඛාත්තිංසවිධං. නමතීති නාමං, වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයං. රූප්පතීති රූපං, භූතරූපං චක්ඛාදිඋපාදාරූපඤ්ච. ආයතන්ති, ආයතඤ්ච සංසාරදුක්ඛං නයතීති ආයතනං. චූසතීති එස්සො. වෙදයතීති වෙදනා. ඉදමිපි ද්වයං ද්වාරවසෙන ඡඬ්ඛිධං,

විපාකවසෙන ගහණෙ බාත්තිංසවිධං. තස්සති පරිතස්සතිති තණ්හා, සා
කාමතණ්හාදිවසෙන සඬබ්බපතො තිවිධා, විත්ථාරතො අට්ඨසතවිධා ව. උපාදියතිති
උපාදානං, තං කාමුපාදානාදිවසථන චතුබ්බිධං.

භවති භාවයති වාති භවො, සො කම්මොපපත්තිහෙදතො දුච්චො. ජනනං ජාති.
ජීරණං ජරා. මරන්ති තෙනාති මරණං. සොචනං සොකො. පරිදෙවනං පරිදෙවො.
දුක්ඛයතිති දුක්ඛං. උප්පාදට්ඨිතිවසෙන ද්වෙධා බ්බතතිති වා දුක්ඛං. දුම්මනස්ස
භාවො දොමනස්සං. භුසො ආයාසො උපායාසො. සම්භවන්තිති නිබ්බත්තන්ති. න
කෙවලඤ්ච සොකාදිහෙව, අථ බො සබ්බපදෙහි “සම්භවන්ති” ති පදස්ස යොජනා
කාතබ්බා. එවඤ්ඤි අවිජ්ජාපච්චයා සඬබ්බාරා සම්භවන්තිති
පච්චයපච්චයුප්පන්තවචත්ථානං දස්සිතං හොති. තෙනෙවාහ “අවිජ්ජාපච්චයා
සඬබ්බාරා සම්භවන්තිති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො” ති.
එවමෙතස්ස...පෙ.... සමුදයො හොතිති එත්ථ පන අයමත්ථො. එවන්ති
නිද්දිට්ඨනායනිදස්සනං. තෙන අවිජ්ජාදිහෙව කාරණෙහි, න ඉස්සරනිම්මානාදිහිති
දස්සෙති. එතස්සාති යථාචුත්තස්ස. කෙවලස්සාති අසම්මිස්සස්ස, සකලස්ස වා.
දුක්ඛක්ඛන්ධස්සාති දුක්ඛසමුහස්ස, න සත්තස්ස නාපි සුභසුඛාදීනං. සමුදයො
හොතිති නිබ්බත්ති සම්භවති.

අව්චන්තමෙව සඬබ්බාරෙහි විරජ්ජති එතෙනාති විරාගො, අරියමග්ගොති ආහ
“විරාගසඬබ්බාතෙන මග්ගොනා” ති. අසෙසං නිරොධා අසෙසනිරොධා, අසෙසෙත්ථා
නිස්සෙසෙත්ථා නිරොධා සමුච්ඡින්නදානා අනුසයප්පහානවසෙන අග්ගමග්ගෙන
අවිජ්ජාය අව්චන්තසමුග්ගාතතොති අත්ථො. යදිපි හෙට්ඨිමග්ගෙහිපි පභීයමානා
අවිජ්ජා අව්චන්තසමුග්ගාතවසෙනෙව පභීයති, තථාපි න අනවසෙසතො පභීයති.
අපායගමනීයා හි අවිජ්ජා පට්ඨමග්ගෙන පභීයති, තථා සකිදෙව ඉමස්මිං ලොකෙ
සබ්බත්ථ ව අනරියභූමියං උපපත්තියා පච්චයභූතා අවිජ්ජා යථාක්කමං
දුතියතතියමග්ගෙහි පභීයති, න ඉතරාති, අරහත්තමග්ගෙනෙව පන සා අනවසෙසං
පභීයතිති. අනුප්පාදනිරොධො හොතිති සබ්බෙසං සඬබ්බාරානං අනවසෙසං
අනුප්පාදනිරොධො හොති. හෙට්ඨිමෙන හි මග්ගත්තයෙන කෙච්චි සඬබ්බාරා
නිරුජ්ඣන්ති, කෙච්චි න නිරුජ්ඣන්ති අවිජ්ජාය සාවසෙසනිරොධා, අග්ගමග්ගෙන
පනස්සා අනවසෙසනිරොධා න කෙච්චි සඬබ්බාරා න නිරුජ්ඣන්තිති. එවං
නිරුද්ධානන්ති එවං අනුප්පාදනිරොධෙන නිරුද්ධානං. කෙවල-සද්දො
නිරවසෙසවාචකො ව හොති “කෙවලා අඬගමගධා” තිආදීසු. අසම්මිස්සවාචකො ව
“කෙවලා සාලයො” තිආදීසු. තස්මා උභයථාපි අත්ථං වදති “සකලස්ස, සුද්ධස්ස
වා” ති. තත්ථ සකලස්සාති අනවසෙසස්ස සබ්බභවාදිගතස්ස. සත්තවීරහිතස්සාති
පරපරිකප්පිතජීවරහිතස්ස.

අපිචෙත්ථ කිඤ්චාපි “අවිජ්ජානිරොධා සඬබ්බාරනිරොධො, සඬබ්බාරනිරොධා
විඤ්ඤාණනිරොධො” ති එත්තාවතාපි සකලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අනවසෙසතො
නිරොධො චුත්තො හොති, තථාපි යථා අනුලොමෙ යස්ස යස්ස පච්චයධම්මස්ස
අත්ථිතාය යො යො පච්චයුප්පන්තධම්මො න නිරුජ්ඣති පවත්ති එවාති ඉමස්ස

අත්ථස්ස දස්සනත්ථං “අවිජ්ජාපච්චයා සඬබ්බාරා...පෙ.... සමුදයො හොති” ති වුත්තං. එවං තප්පටිපක්ඛතො තස්ස තස්ස පච්චයස්ස අභාවෙ සො සො පච්චයුප්පන්නධම්මො නිරුජ්ඣති න පවත්තීති දස්සනත්ථං ඉධ “අවිජ්ජානිරොධා සඬබ්බාරනිරොධො, සඬබ්බාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො, විඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූපනිරොධො...පෙ.... දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති” ති වුත්තං, න පන අනුලොමෙ විය කාලත්තයපරියාපන්නස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධදස්සනත්ථං. අනාගතස්සෙව හි අරියමග්ගභාවනාය අසති උප්පජ්ජනාරහස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අරියමග්ගභාවනාය නිරොධො ඉච්ඡිතොති අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බො.

යදා භවෙති එත්ථ භවෙති බ්‍යත්තන්ති ඉමස්මිං අත්ථෙ නිපාතො. කෙච් පන “භවෙති ආභවෙ යුද්ධෙ” ති අත්ථං වදන්ති, “යොධෙට මාරං පඤ්ඤාචුධෙනා” ති (ධ. ප. 40) හි වචනතො කිලෙසමාරෙන යුජ්ඣනසමයෙති තෙසං අධිජ්ජායො. ආරම්මණුපනිජ්ඣානලක්ඛණෙනාති ආරම්මණුපනිජ්ඣානසභාවෙන. ලක්ඛණුපනිජ්ඣානලක්ඛණෙනාති එත්ථාපි එසෙව නයො. තත්ථ ආරම්මණුපනිජ්ඣානං නාම අට්ඨ සමාපත්තියො කසිණාරම්මණස්ස උපනිජ්ඣායනතො. ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං නාම විපස්සනාමග්ගඵලානි. විපස්සනා හි තීණි ලක්ඛණානි උපනිජ්ඣායනීති ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං, මග්ගො විපස්සනාය ආගතකිච්චං සාධෙතීති ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං, එලං තථලක්ඛණං නිරොධසච්චං උපනිජ්ඣායනීති ලක්ඛණුපනිජ්ඣානං. නො කල්ලො පඤ්ඤොති අයුත්තො පඤ්ඤො, දුප්පඤ්ඤො එසොති අත්ථො. ආදිසද්දෙන –

“චුසතීති අභං න වදාමි. චුසතීති වාහං වදෙය්‍යං, තත්ත්ව කල්ලො පඤ්ඤො ‘කො නු බො, භන්තෙ, චුසතී’ ති? එවඤ්ඤාහං න වදාමි, එවං මං අවදන්තං යො එවං පුච්ඡෙය්‍ය ‘කිංපච්චයා නු බො, භන්තෙ, එස්සො’ ති, එස කල්ලො පඤ්ඤො. තත්ත්ව කල්ලං වෙය්‍යාකරණං ‘සළායතනපච්චයා එස්සො, එස්සපච්චයා වෙදනා’ ති. කො නු බො, භන්තෙ, වෙදයතීති? නො කල්ලො පඤ්ඤොති භගවා අවොච, වෙදයතීති අභං න වදාමි, වෙදයතීති වාහං වදෙය්‍යං, තත්ත්ව කල්ලො පඤ්ඤො ‘කො නු බො, භන්තෙ, වෙදයතී’ ති? එවඤ්ඤාහං න වදාමි. එවං මං අවදන්තං යො එවං පුච්ඡෙය්‍ය ‘කිංපච්චයා නු බො, භන්තෙ, වෙදනා’ ති, එස කල්ලො පඤ්ඤො. තත්ත්ව කල්ලං වෙය්‍යාකරණං ‘එස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා’” ති (සං. නි. 2.12) –

එවමාදිං පාළිසෙසං සඬගණ්හාති.

ආදිනා ව නයෙනාති එත්ථ ආදි-සද්දෙන පන “කතමා නු බො, භන්තෙ, ජාති, කස්ස ව පනායං ජාතීති. ‘නො කල්ලො පඤ්ඤො’ ති භගවා අවොචා” ති එවමාදිං සඬගණ්හාති. නනු චෙත්ථ “කතමං නු බො, භන්තෙ, ජරාමරණ” න්ති (සං. නි. 2.35) ඉදං සුපුච්ඡිතන්ති? කිඤ්ඤාපි සුපුච්ඡිතං, යථා පන සතසභස්සග්ගසනකෙ සුචණ්ණථාලකෙ වඩ්ඪිතස්ස සුභොජනස්ස මත්ථකෙ ආමලකමත්තෙ ගුප්තිණ්ඩෙ ධ්වනිනෙ සබ්බං භොජනං දුබ්බොජනං හොති ඡඩ්ඪිතබ්බං, එවමෙව “කස්ස ව පනිදං

ජරාමරණ’’න්ති ඉමිනා සත්තුපලද්ධිවාදපදෙන ගුප්තියේබෙන තං භොජනං දුබ්භොජනං විය අයම්පි සබ්බො දුප්පඤ්ඤා ජාතොති.

සොළස කඬබාති “අභොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධානං, න නු ඛො අභොසිං, කිං නු ඛො අභොසිං, කථං නු ඛො අභොසිං, කිං හුත්වා කිං අභොසිං නු ඛො අහං අතීතමද්ධානං, භවිස්සාමි නු ඛො අහං අනාගතමද්ධානං, න නු ඛො භවිස්සාමි, කිං නු ඛො භවිස්සාමි, කථං නු ඛො භවිස්සාමි, කිං හුත්වා කිං භවිස්සාමි නු ඛො අහං අනාගතමද්ධානං, අහං නු ඛොස්මි, නො නු ඛොස්මි, කිං නු ඛොස්මි, කථං නු ඛොස්මි, අයං නු ඛො සත්තො කුතො ආගතො, සො කුභිං ගාමී භවිස්සති’’ති (සං. නි. 2.20; ම. නි. 1.18) එවමාගතා අතීතානාගතපච්චුප්පන්තවිසයා සොළසවිධා කඬබා.

තත්ථ (ම. නි. අට්ඨ. 1.18; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.20) අභොසිං නු ඛො, න නු ඛොති සස්සතාකාරඤ්ච අධිච්චසමුප්පත්තිආකාරඤ්ච නිස්සාය අතීතෙ අත්තනො විජ්ජමානතඤ්ච අවිජ්ජමානතඤ්ච කඬබති, කිං කාරණන්ති න චත්තබ්බං. උම්මත්තකො විය හි බාලපුපුජ්ජනො යථා තථා වා පවත්තති. අපිච අයොනිසොමනසිකාරොයෙවත්ථ කාරණං. එවං අයොනිසොමනසිකාරස්ස පන කිං කාරණන්ති? ස්වෙච පුපුජ්ජනභාවො අරියානං අදස්සනාදීනි වා. නනු ච පුපුජ්ජනොපි යොනිසො මනසි කරොතීති. කො වා එවමාහ “න මනසි කරොති’’ති. න පන තත්ථ පුපුජ්ජනභාවො කාරණං, සද්ධම්මසචනකලායාණමිත්තාදීනි තත්ථ කාරණාති. න හි මච්ඡමංසාදීනි අත්තනො පකතියා සුගන්ධානි, අභිසඬ්ඛාරපච්චයා පන සුගන්ධානිපි භොන්ති.

කිං නු ඛො අභොසින්ති ජාතිලිඬ්ගුපපත්තියො නිස්සාය “බත්තියො නු ඛො අභොසිං, බ්‍රාහ්මණවෙස්සසුද්දගහට්ඨපබ්බජිතදෙවමනුස්සානං අඤ්ඤතරො’’ති කඬබති.

කථං නු ඛොති සංශ්ඨානාකාරං නිස්සාය “දීසො නු ඛො අභොසිං, රස්සඬ්ඛාතකණ්ඨප්පමාණිකඅප්පමාණිකාදීනං අඤ්ඤතරො’’ති කඬබති. කෙච් පන “ඉස්සරනිම්මානාදිං නිස්සාය ‘කෙන නු ඛො කාරණෙන අභොසි’න්ති භෙතුතො කඬබති’’ති වදන්ති.

කිං හුත්වා කිං අභොසින්ති ජාතිආදීනි නිස්සාය “බත්තියො හුත්වා නු ඛො බ්‍රාහ්මණො අභොසිං...පෙ.... දෙවො හුත්වා මනුස්සො’’ති අත්තනො පරම්පරං කඬබති. සබ්බත්ථෙච පන අද්ධානන්ති කාලාධිච්චනමෙතං, තඤ්ච භුම්මත්ථෙ උපයොගච්චනං දට්ඨබ්බං.

භවිස්සාමි නු ඛො, න නු ඛොති සස්සතාකාරඤ්ච උච්ඡේදාකාරඤ්ච නිස්සාය අනාගතෙ අත්තනො විජ්ජමානතඤ්ච අවිජ්ජමානතඤ්ච කඬබති. සෙසමෙත්ථ චුත්තනයමෙච.

අහං නු බොස්මීති අත්තනො අත්ථිභාවං කඬ්ඛති. යුත්තං පනෙතන්ති? යුත්තං අයුත්තන්ති කා එත්ථ චිත්තා. අපිචෙත්ථ ඉදං චත්ථුමිපි උදාහරන්ති, වුළුමාතාය කිර පුත්තො මුණ්ඛො, මහාමාතාය පුත්තො අමුණ්ඛො. තං සුත්තං මුණ්ඛෙසුං. සො උට්ඨාය “අහං නු බො වුළුමාතාය පුත්තො”ති චිත්තෙසි. එවං “අහං නු බොස්මී”ති කඬ්ඛා හොති.

නො නු බොස්මීති අත්තනො නත්ථිභාවං කඬ්ඛති. තත්තාපි ඉදං චත්ථු – එකො කිර මච්ඡෙ ගණ්හන්තො උදකෙ විරට්ඨානෙන සිතිභූතං අත්තනො උග්ගං “මච්ඡො”ති චිත්තෙත්වා පහරි. අපරො සුසානපස්සෙ ඛෙත්තං රක්ඛන්තො භීතො සඬකුටිතො සයි. සො පටිබුජ්ඣන්තවා අත්තනො ජණ්ණකානි “ද්දවෙ යක්ඛා”ති චිත්තෙත්වා පහරි, එවං “නො නු බොස්මී”ති කඬ්ඛති.

කිං නු බොස්මීති ඛත්තියොව සමානො අත්තනො ඛත්තියභාවං කඬ්ඛති කණ්ණො විය සුත්තපුත්තසඤ්ඤී. එස නයො සෙසෙසු. දෙවො පන සමානො දෙවභාවං අජානන්තො නාම නත්ථි. සොපි පන “අහං රුපි නු බො අරුපි නු බො”තිආදිනා නයෙන කඬ්ඛති. ඛත්තියාදයො කස්මා න ජානන්තිති වෙ? අප්පච්චක්ඛා තෙසං තත්ථ තත්ථ කුලෙ උප්පත්ති. ගහට්ඨාපි ව පාතලිකාදයො පබ්බජිතසඤ්ඤීතො. පබ්බජිතාපි “කුප්පං නු බො මෙ කම්ම”න්තිආදිනා නයෙන ගහට්ඨසඤ්ඤීතො. මනුස්සාපි ව එකච්චෙ රාජානො විය අත්තනි දෙවසඤ්ඤීතො හොන්ති.

කථං නු බොස්මීති චුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්ඤෙත්ථ අබ්භන්තරෙ ජීවො නාම අත්ථිති ගහෙත්වා තස්ස සණ්ඨානාකාරං නිස්සාය “දීඝො නු බොස්මි, රස්සචතුරස්සජලංසඅට්ඨංසසොළසංසාදිනං අඤ්ඤතරප්පකාරො”ති කඬ්ඛන්තො “කථං නු බොස්මී”ති කඬ්ඛන්ති වෙදිතබ්බො. සරිරසණ්ඨානං පන පච්චුප්පන්තං අජානන්තො නාම නත්ථි.

කුතො ආගතො, සො කුභිං ගාමී භවිස්සන්ති අත්තභාවස්ස ආගතිගතිට්ඨානං කඬ්ඛති.

වපයන්තිති විඅපයන්ති, ඉකාරලොපෙනායං නිද්දෙසො. බාපයන්තිති චුත්තං හොති. තෙනාහ “වපයන්ති අපගච්ඡන්ති”ති. අපගමනඤ්ච අනුප්පත්තිතිරොධවසෙනාති ආහ “නිරුජ්ඣන්ති”ති.

3. කදා පනස්ස බොධිපක්ඛියධම්මා චතුසච්චධම්මා වා පාතුභවන්ති උප්පජ්ජන්ති පකාසන්තිති? විපස්සනාමග්ගඤ්ඤාණෙසු පවත්තමානෙසු. තත්ථ විපස්සනාඤ්ඤාණෙ තාව විපස්සනාඤ්ඤාණසම්පයුත්තා සතිආදයො විපස්සනාඤ්ඤාණඤ්ච යථාරහං අත්තනො අත්තනො විසයෙසු තදඬිගප්පභානවසෙන සුභසඤ්ඤාදිකෙ පජ්භන්තා කායානුපස්සනාදිවසෙන විසුං විසුං උප්පජ්ජන්ති. මග්ගක්ඛණෙ පන තෙ නිබ්බානමාලම්භිත්වා සමුච්ඡෙදවසෙන පටිපක්ඛෙ පජ්භන්තා චතුසුපි අරියසච්චෙසු අසම්මොහපටිචෙධසාධනවසෙන සකිදෙව උප්පජ්ජන්ති. එවං තාවෙත්ථ

බොධිපක්ඛියධම්මානං උප්පජ්ජනට්ඨෙන පාතුභාවො වෙදිතඛිබ්බො.
 අරියසච්චධම්මානං පන ලොකියානං විපස්සනාක්ඛණේ විපස්සනාය
 ආරම්මණකරණවසෙන ලොකුත්තරානං තදධිමුත්තතාවසෙන මග්ගක්ඛණේ
 නිරොධසච්චස්ස ආරම්මණාභිසමයවසෙන සබ්බෙසමිපි කිච්චාභිසමයවසෙන
 පාකටභාවතො පකාසනට්ඨෙන පාතුභාවො වෙදිතඛිබ්බො.

ඉති භගවා සතිපි සබ්බාකාරෙන සබ්බධම්මානං අත්තනො ඤාණස්ස
 පාකටභාවෙ පටිච්චසමුප්පාදමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසස්ස කතත්තා
 නිපුණගම්භීරසුද්දස්සනාය පච්චයාකාරස්ස තං පච්චවෙක්ඛිත්වා
 උප්පත්තබලවසොමනස්සො පටිපක්ඛසමුච්ඡේදවිභාවනෙන සද්ධිං අත්තනො
 තදභිසමයානුභාවදීපකමෙවෙත්ථ උදානං උදානෙසි.

“කාමා තෙ පයමා සෙනා”තිආදිනා නයෙන චුත්තජ්ජකාරං මාරසෙනන්ති –

“කාමා තෙ පයමා සෙනා, දුතියා අරති වුච්චති;
 තතියා බුජ්ජිපාසා තෙ, චතුත්ථී තණ්හා පවුච්චති.

“පඤ්චමී ටීනමිද්ධං තෙ, ඡට්ඨා භීරු පවුච්චති;
 සත්තමී විචිකිච්ඡා තෙ, මක්ඛො ටම්හො ච අට්ඨමා.

“ලාභො සිලොකො සක්කාරො, මිච්ඡාලද්ධො ච යො යසො;
 යො චත්තානං සමුක්ඛංසෙ, පරෙ ච අවජානති.

“එසා නමුචි තෙ සෙනා, කණ්හස්සාභිජ්ජහාරිති;
 න නං අසුරො ජිනාති, ඡේත්වා ච ලහතෙ සුඛ”න්ති. (සු. නි. 438-441;
 මහානි. 28) –

ඉමිනා නයෙන චුත්තජ්ජකාරං මාරසෙනං.

තත්ථ (සු. නි. අට්ඨ. 2.439-41; මහානි. අට්ඨ. 28) යස්මා ආදිනොච
 අගාරියභූතෙ සත්තෙ චත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමා මොභයන්ති, තෙ අභිභූයා
 අනගාරියභාවං උපගතානං පන්තෙසු වා සෙනාසනෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු වා
 අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු අරති උප්පජ්ජති. චුත්තමිපි වෙතං “පබ්බජිතෙන බො,
 ආවුසො, අභිරති දුක්කරා”ති (සං. නි. 4.331). තතො තෙ පරපට්ඨිද්ධජීවිකත්තා
 බුජ්ජිපාසා බාධති, තාය බාධිතානං පරියෙසන තණ්හා විත්තං කිලමයති, අථ නෙසං
 කිලන්තවිත්තානං ටීනමිද්ධං ඔක්කමති, තතො විසෙසමනධිගච්ඡන්තානං
 දුරභිසම්භවෙසු අරඤ්ඤවනපත්ථෙසු සෙනාසනෙසු විහරතං උත්රාසසඤ්ඤිතා භීරු
 ඡායති, තෙසං උස්සඬිකිතපරිසඬිකිතානං දීඝරත්තං විවෙකරසමනස්සාදයමානානං
 විහරතං “න සියා නු බො එස මග්ගො”ති පටිපත්තියං විචිකිච්ඡා උප්පජ්ජති, තං
 විනොදෙත්වා විහරතං අප්පමත්තකෙන විසෙසාධිගමෙන මානමක්ඛට්ඨිභා ඡායන්ති,
 තෙපි විනොදෙත්වා විහරතං තතො අධිකතරං විසෙසාධිගමං නිස්සාය

ලාභසක්කාරසිලොකා උප්පජ්ජන්ති, ලාභාදිමුච්ඡිතා ධම්මපතිරූපකානි පකාසෙන්තා මිච්ඡායසං අධිගන්ත්වා තත්ථ ධීතා ජාතිආදීහි අත්තානං උක්කංසෙන්ති පරං වම්හෙන්ති, තස්මා කාමාදීනං පයමසෙනාදිභාවො වෙදිතබ්බො.

එවමෙනං දසවිධං සෙනං උද්දිසිත්වා යස්මා සා කණ්ඞධම්මසමන්තාගතත්තා කණ්ඞස්ස නමුචිතො උපකාරාය සංවත්තති, තස්මා නං “තව සෙනා” ති නිද්දිසන්තෙන “එසා නමුචි තෙ සෙනා, කණ්ඞස්සාහිප්පහාරිනී” ති චුත්තං. තත්ථ අහිප්පහාරිනී සමණබ්‍රාහ්මණානං සාතනී නිප්පොථනී, අන්තරායකරිති අත්ථො. න නං අසුරො ජිනාති, ජෙත්වා ච ලහතෙ සුඛන්ති එවං තව සෙනං අසුරො කායෙ ච ජීවිතෙ ච සාපෙක්ඛො පුරිසො න ජිනාති, සුරො පන ජිනාති, ජෙත්වා ච මග්ගසුඛං එලසුඛඤ්ච අධිගච්ඡතිති අත්ථො. සොපි බ්‍රාහ්මණොති සොපි බීණාසවබ්‍රාහ්මණො.

ඉදානි “තෙන බො පන සමයෙන භගවා සත්තාහං එකපල්ලඬකෙන නිසින්නො හොති විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී. අථ බො භගවා තස්ස සත්තාහස්ස අව්චයෙන තම්භා සමාධිම්භා වුට්ඨහින්වා රත්තියා පයමං යාමං පටිච්චසමුප්පාදං අනුලොමං සාධුකං මනසාකාසි. රත්තියා මජ්ඣමං යාමං පටිච්චසමුප්පාදං පටිලොමං සාධුකං මනසාකාසි. රත්තියා පච්ඡිමං යාමං පටිච්චසමුප්පාදං අනුලොමපටිලොමං සාධුකං මනසාකාසි” ති එවං චුත්තාය උදානපාළියා (උදා. 1) ඉමිස්සා ච ඛන්ධකපාළියා අවිරොධං දස්සෙතුං “උදානෙ පනා” තිආදි ආරද්ධං. එත්ථ තස්ස වසෙනාති තස්ස පච්චයාකාරපජානනස්ස පච්චයක්ඛයාධිගමස්ස ච වසෙන. එකෙකමෙව කොට්ඨාසන්ති අනුලොමපටිලොමෙසු එකෙකමෙව කොට්ඨාසං. පාටිපදරත්තියා එවං මනසාකාසීති රත්තියා තීසුපි යාමෙසු අනුලොමපටිලොමංයෙව මනසාකාසි. භගවා කිර යපෙත්වා රතනසරසත්තාහං සෙසෙසු ඡසු සත්තාහෙසු අන්තරන්තරා ධම්මං පච්චවෙක්ඛිත්වා යෙහුයොන විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදී විහාසි, රතනසරසත්තාහෙ පන අහිධම්මපච්චයවසෙනෙව විහාසි. තස්මා අන්තරන්තරා ධම්මපච්චවෙක්ඛණවසෙන උප්පාදිතමනසිකාරෙසු පාටිපදරත්තියා උප්පාදිතං මනසිකාරං සන්ධාය ඉමිස්සං ඛන්ධකපාළියං එවං චුත්තන්ති අධිප්පායො.

බොධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අප්පාලකථාවණ්ණනා

4. තස්ස සත්තාහස්ස අව්චයෙනාති පල්ලඬකසත්තාහස්ස අපගමනෙන. තම්භා සමාධිම්භා වුට්ඨහින්වාති තතො අරහත්තඵලසමාපත්තිසමාධිතො යථාකාලපරිච්ඡේදං වුට්ඨහින්වා. අඤ්ඤෙපි බුද්ධත්තකරාති විසාබ්‍රුණ්ණමිතො පට්ඨාය රත්තීන්දිවං එවං නිච්චසමාහිතභාවහෙතුභූතානං බුද්ධගුණානං උපරි අඤ්ඤෙපි බුද්ධත්තසාධකා. “අයං බුද්ධො” ති බුද්ධභාවස්ස පරෙසං විභාවනා ධම්මා කිං නු බො සන්තීති යොජනා. එකච්චානං දෙවතානන්ති යා අධිගතමග්ගා සච්ඡිකතනිරොධා එකපදෙසෙන බුද්ධගුණෙ ජානන්ති, තා යපෙත්වා තදඤ්ඤාසං දෙවතානං. අනිම්සෙහීති ධම්මපිතිවිප්ථාරවසෙන පසාදවිභාවනිච්චලදලතාය

නිමෙසරහිතෙහි. රතනවඩකමෙති දෙවතාහි මාපිතෙ රතනමයවඩකමෙ.

“රතනභූතානං සත්තන්තං පකරණානං තත්ථ ච අනුත්තරස්ස ධම්මරතනස්ස සම්මසනෙන තං යානං රතනසරවෙනියං නාම ජාත”න්තිපි වදන්ති. තෙනෙව අට්ඨසාලිනියං (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා) “රතනසරං නාම න රතනමයං ගෙහං, සත්තන්තං පන පකරණානං සම්මසිතට්ඨානං රතනසරන්ති වෙදිතබ්බ”න්ති වුත්තං.

කස්මා පනායං අප්පාලනිග්‍රොධො නාම ජාතොති ආහ “තස්ස කිරා”තිආදි. කෙවි පන “යස්මා තත්ථ වෙදෙ සජ්ඣායිතුං අසමත්ථා මහල්ලකඛ්‍යාත්මණා පාකාරපරික්ඛෙපයුත්තානි නිවෙසනානි කත්වා සබ්බෙ වසිංසු, තස්මාස්ස ‘අප්පාලනිග්‍රොධො’ති නාමං ජාත”න්ති වදන්ති. තත්‍රායං වචනත්ථො – න ජපන්තීති අප්පා, මත්තානං අනජ්ඣායකානි අත්ථො. අප්පා ලන්ති ආදියන්ති නිවාසං එත්ථාති අප්පාලොති. අපරෙ පන වදන්ති “යස්මා මජ්ඣන්තිකෙ සමයෙ අන්තො පට්ටියෙ අපෙ අත්තනො ඡායාය පාලෙති රක්ඛති, තස්මා ‘අප්පාලො’තිස්ස නාමං රුල්හ”න්ති. සබ්බථාපි නාමමෙතං තස්ස රුක්ඛස්ස.

විමුත්තිසුඛං පටිසංවෙදෙන්තොති ධම්මං විචිනන්තොයෙව අත්තරන්තරා විමුත්තිසුඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තො. “ධම්මං විචිනන්තො විමුත්තිසුඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තො”ති එවං වා එත්ථ පාඨො ගහෙතබ්බො. උදානට්ඨකථායමපි (උදා. අට්ඨ. 4) හි අයමෙව පාඨො. ධම්මං විචිනන්තො චෙත්ථ එවං අභිධම්මෙ නයමග්ගං සම්මසි පයමං ධම්මසඬගණිපකරණං නාම, තතො විභඩ්ගප්පකරණං, ධාතුකථාපකරණං, පුග්ගලපඤ්ඤත්තිප්පකරණං, කථාවත්ථුං නාම, යමකං නාම, තතො මහාපකරණං පට්ඨානං නාමාති. තත්ථස්ස සණ්ඨසුඛමට්ඨානමහි විත්තෙ ඔතිණ්ණෙ පිති උප්පජ්ජි, පිතියා උප්පන්තාය ලොහිතං පසිදි, ලොහිතෙ පසන්තො ඡවි පසිදි, ඡවියා පසන්තාය පුරත්ථිමකායතො කුටාගාරාදිප්පමාණා රස්මියො උට්ඨහිත්වා ආකාසෙ පක්ඛන්දං ඡද්දන්තනාගකුලං විය පාවිනදිසාය අනන්තානි චක්කවාලානි පක්ඛන්දා. පච්ඡිමකායතො උට්ඨහිත්වා පච්ඡිමදිසාය, දක්ඛිණංසකුටතො උට්ඨහිත්වා දක්ඛිණදිසාය, වාමංසකුටතො උට්ඨහිත්වා උත්තරදිසාය අනන්තානි චක්කවාලානි පක්ඛන්දා. පාදතලෙහි පවාලඩ්ඛුරවණ්ණා රස්මියො නික්ඛමිත්වා මහාපට්ඨං විනිබ්බිජ්ඣ උදකං ද්විධා හින්දිත්වා වාතක්ඛන්ධං පදාලෙත්වා අප්පාකාසං පක්ඛන්දා. සීසතො සංපරිවත්තියමානං මණ්දාමං විය නිලවණ්ණරස්මිවට්ඨි උට්ඨහිත්වා ඡ දෙවලොකෙ විනිවිජ්ඣිත්වා නව බ්‍රහ්මලොකෙ අතික්කම්ම අප්පාකාසං පක්ඛන්දා. තස්මිං දිවසෙ අපරිමාණෙසු චක්කවාලෙසු අපරිමාණා සත්තා සබ්බෙ සුවණ්ණවණ්ණාව අහෙසුං. තං දිවසඤ්ච පන භගවතො සරීරා නික්ඛන්තා යාවජ්ජදිවසාපි කිර තා රස්මියො අනන්තලොකධාතුයො ගච්ඡන්තියෙව. න කෙවලඤ්ච ඉමස්මිංයෙව සත්තාහෙ ධම්මං විචිනන්තස්ස සරීරතො රස්මියො නික්ඛමිංසු, අථ ඛො රතනසරසත්තාහෙපි පට්ඨානං සම්මසන්තස්ස එවමෙව සරීරතො රස්මියො නික්ඛන්තා එවාති වෙදිතබ්බං.

වුත්තඤ්ඤෙනං අට්ඨසාලිනියං (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා) –

“ඉමෙසු ව එකවිසතියා දිවසෙසු එකදිවසෙපි සත්ථු සරිරතො රස්මියො න නික්ඛන්තා, චතුත්ථෙ පන සත්තාහෙ පච්ඡිමුත්තරාය දිසාය රත්තසරෙ නිසිදි. තත්ථ ධම්මසඬගණං සම්මසන්තස්සපි සරිරතො රස්මියො න නික්ඛන්තා. විහඬගජ්ජකරණං, ධාතුකථං, පුග්ගලපඤ්ඤත්තිං, කථාවත්ථුජ්ජකරණං, යමකජ්ජකරණං සම්මසන්තස්සපි රස්මියො න නික්ඛන්තා. යදා පන මහාපකරණං ඔරුය්හ ‘හෙතුපච්චයො ආරම්මණපච්චයො...පෙ.... අවිගතපච්චයො’ති සම්මසනං ආරභි, අථස්ස චතුච්ඡිසතිසමන්තපට්ඨානං සම්මසන්තස්ස එකන්තතො සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං මහාපකරණෙ ඔකාසං ලභි. යථා හි තිමිරපිඬගලමහාමච්ඡො චතුරාසීතියොජනසහස්සගම්භිරෙ මහාසමුද්දෙයෙව ඔකාසං ලභති, එවමෙව සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණං එකන්තතො මහාපකරණෙයෙව ඔකාසං ලභි.

“සත්ථු එවං ලද්ධොකාසෙන සබ්බඤ්ඤාඤ්ඤාණෙන යථාසුඛං සණ්ඨසුඛමධම්මං සම්මසන්තස්ස සරිරතො නිලපිතලොභිතොදාතමඤ්ජිට්ඨපහස්සරවසෙන ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමිංසු. කෙසමස්සුහි වෙව අක්ඛිනඤ්ච නිලට්ඨානෙහි නිලරස්මියො නික්ඛමිංසු, යාසං වසෙන ගගනතලං අඤ්ජනවුණ්ණසමොකිණ්ණං විය උමාපුජ්චතීඤ්ජපලදලසඤ්ජන්තං විය විනිපතන්තමණිකාලවණ්ටං විය සම්පසාරිතමෙවකපටං විය ව අහොසි. ඡටිතො වෙව අක්ඛිනඤ්ච පිතට්ඨානෙහි පිතරස්මියො නික්ඛමිංසු, යාසං වසෙන දිසාභාගා සුවණ්ණරසනිසිඤ්චමානා විය සුවණ්ණපට්ඨසාරිතා විය කුඬකුමවුණ්ණකණිකාරපුජ්චසම්පරිකිණ්ණා විය ව විරොචිංසු. මංසලොභිතෙහි වෙව අක්ඛිනඤ්ච රත්තට්ඨානෙහි ලොභිතරස්මියො නික්ඛමිංසු, යාසං වසෙන දිසාභාගා විනපිට්ඨවුණ්ණරඤ්ජිතා විය සුපක්කලාබාරසනිසිඤ්චමානා විය රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තා විය ජයසුමනපාරිඤ්ඤකඛන්ධුජීවකකුසුමසම්පරිකිණ්ණා විය ව විරොචිංසු. අට්ඨිහි වෙව දන්තෙහි ව අක්ඛිනඤ්ච සෙනට්ඨානෙහි ඔදාතරස්මියො නික්ඛමිංසු, යාසං වසෙන දිසාභාගා රජතකුටෙහි ආසිඤ්චමානබීරධාරාසම්පරිකිණ්ණා විය පසාරිතරජතපට්ඨිතානා විය විනිපතන්තරජතතාලවණ්ටා විය කුන්දකුමුදසින්ධුවාරසුමනමල්ලිකාදිකුසුමසඤ්ජන්තා විය ව විරොචිංසු. මඤ්ජිට්ඨපහස්සරා පන තම්භා තම්භා සරිරජ්ජදෙසා නික්ඛමිංසු. ඉති තා ඡබ්බණ්ණරස්මියො නික්ඛමිත්වා සනමහාපට්ඨං ගණ්හිංසු.

“චතුනභ්‍රතාධිකද්වියොජනසහස්සබ්බලා මහාපට්ඨි නිද්ධන්තසුචණ්ණපිණ්ඩි විය අහොසි. පට්ඨිං හින්දිත්වා හෙට්ඨා උදකං ගණ්හිංසු. පට්ඨිසන්ධාරකං අට්ඨනභ්‍රතාධිකචතුරියොජනසහස්සබ්බලං උදකං සුවණ්ණකලසෙහි ආසිඤ්චමානවිලීනසුවණ්ණං විය අහොසි. උදකං විනිවිජ්ඣිත්වා වාතං අග්ගහෙසුං. ඡන්තවුතාධිකනවයොජනසහස්සබ්බලො වාතො

සමුස්සිතසුවණ්ණක්ඛන්ධො විය අහොසි. වාතං විනිවිජ්ඣන්වා හෙට්ඨා අප්පාකාසං පක්ඛන්දිංසු. උපරිභාගෙන උග්ගන්ත්වාපි චතුමහාරාජිකෙ ගණ්හිංසු. තෙ විනිවිජ්ඣන්වා තාවතිංසෙ, තතො යාමෙ, තතො තුසිතෙ, තතො නිම්මානරතී, තතො පරනිම්මිතවසවත්තී, තතො නව බ්‍රහ්මලොකෙ, තතො වෙහප්පලෙ, තතො පඤ්ච සුද්ධාවාසෙ විනිවිජ්ඣන්වා චත්තාරො ආරුප්පෙ ගණ්හිංසු. චත්තාරො ච ආරුප්පෙ විනිවිජ්ඣන්වා අප්පාකාසං පක්ඛන්දිංසු.

“තිරියභාගෙහි අනන්තා ලොකධාතුයො පක්ඛන්දිංසු, එත්තකෙ යානෙ චන්දම්භි චන්දප්පභා නත්ථි, සූරියෙ සූරියප්පභා නත්ථි, තාරකරුප්පභා තාරකරුප්පභා නත්ථි, දෙවතානං උය්‍යානවිමානකප්පරුක්ඛෙසු සරීරෙ ආහරණෙසුති සබ්බත්ථ පභා නත්ථි. තිසහස්සිමහාසහස්සිලොකධාතුයා ආලොකඵරණසමත්ථො මහාබ්‍රහ්මාපි සූරියුග්ගමනෙ ඛජ්ජොපනකො විය අහොසි, චන්දසූරියතාරකරුප්පෙවතුය්‍යානවිමානකප්පරුක්ඛානං පරිවිජ්ජෙත්තකමෙව පඤ්ඤායිත්ථ. එත්තකං යානං බුද්ධරස්මිහියෙව අජ්ඣෙත්තං අහොසි. අයඤ්ච නෙව බුද්ධානං අධිට්ඨානිද්ධි, න භාවනාමයිද්ධි. සණ්භසුබ්බමධම්මං පන සම්මසතො ලොකනාථස්ස ලොහිතං පසිදි, චන්දුරුපං පසිදි, ඡව්වණ්ණො පසිදි. විත්තසමුට්ඨානා චණ්ණධාතු සමන්තා අසිතිහත්ථමත්තෙ පදෙසෙ නිව්වලා අට්ඨාසි”ති.

එවං නිසින්තෙති තම්භා සමාධිම්භා වුට්ඨන්ත්වා නිසින්තෙ. එකො බ්‍රාහ්මණොති නාමගොත්තවසෙන අනභිඤ්ඤාතො අපාකටො එකො බ්‍රාහ්මණො. “හුං හු”න්ති කරොන්තො විවරතීති සබ්බං අවොක්ඛජාතිකං පස්සින්වා ජිගුච්ඡන්තො “හුං හු”න්ති කරොන්තො විවරති. එතදවොචාති (උදා. අට්ඨ. 4) එතං ඉදානි චත්තබ්බං “කිත්තාවතා නු ඛො”තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ කිත්තාවතාති කිත්තකෙන පමාණෙන. නු-ති සංසයත්ථෙ නිපාතො, ඛො-ති පදපූරණෙ. හො-ති බ්‍රාහ්මණානං ජාතිසමුදාගතං ආලපනං. තථා හි චුත්තං “හොවාදි නාම සො හොති, සවෙ හොති සකිඤ්චනො”ති (ධ. ප. 396; සු. නි. 625). ගොතමාති හගචන්තං ගොත්තෙන ආලපති. කථං පනායං බ්‍රාහ්මණො සම්පති සමාගතො හගචනො ගොත්තං ජානාතීති? නායං සම්පති සමාගතො, ඡබ්බස්සාති පධානකරණකාලෙ උපට්ඨහත්තෙහි පඤ්චවග්ගියෙහි සද්ධිං වරමානො අපරභාගෙ තං වතං ඡඩ්ඛෙන්වා උරුවෙලායං සෙනනිගමෙ එකො අද්‍රුතියො හුත්වා පිණ්ඩාය වරමානොපි තෙන බ්‍රාහ්මණෙන දිට්ඨපුබ්බො වෙව සල්ලපිතපුබ්බො ව, තෙන සො පුබ්බෙ පඤ්චවග්ගියෙහි ගය්හමානං හගචනො ගොත්තං අනුස්සරන්තො “හො ගොතමා”ති හගචන්තං ගොත්තෙන ආලපති. යතො පට්ඨාය වා හගවා මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො අනොමානදීතීරෙ පබ්බජී, තතො පභුති “සමණො ගොතමො”ති චන්දො විය සූරියො විය පාකටො පඤ්ඤාතො හොති, න ච තස්ස ගොත්තජානනෙ කාරණං ගවෙසිතබ්බං. බ්‍රාහ්මණකරණාති බ්‍රාහ්මණං කරොන්තීති බ්‍රාහ්මණකරණා, බ්‍රාහ්මණභාවකරාති අත්ථො. එත්ථ ව “කිත්තාවතා”ති එතෙන

යෙහි ධම්මෙහි බ්‍රාහ්මණො හොති, තෙසං ධම්මානං පරිමාණං පුච්ඡති. “කතමෙ”ති පන ඉමිනා තෙසං සරූපං පුච්ඡති.

උදානං උදානෙසීති “යො බ්‍රාහ්මණො”ති ආදිකං උදානං උදානෙසී, න පන තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මං දෙසෙසී. කස්මා? ධම්මදෙසනාය අභාජනභාවතො. තථා හි තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ඉමං ගාථං සුත්වා න සච්චාභිසමයො අහොසී. යථා ච ඉමස්ස, එවං උපකස්ස ආජීවකස්ස බුද්ධගුණප්පකාසනං සුත්වා. ධම්මවක්කප්පවත්තනතො හි පුබ්බභාගෙ භගවතා භාසිතං පරෙසං සුණන්තානම්පි තපුස්සහල්ලිකානං සරණදානං විය වාසනාභාගියමෙව ජාතං, න අසෙක්ඛභාගියං වා නිබ්බේධභාගියං වා. එසා හි ධම්මතාති. වෙදෙහි වා අත්තන්ති එත්ථ අත්තං නාම සබ්බසංඛාරපරියොසානං නිබ්බානං. ඉමෙ උස්සදා නත්ථීති සබ්බසො ඉමෙ පහිනත්තා න සන්ති.

අප්පාලකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මුච්ඡිත්ථදකථාවණ්ණනා

5. මුච්ඡිත්ථදමුලෙති (උදා. අට්ඨ. 11) එත්ථ මුච්ඡිත්ථදො වුච්චති නීපරුක්ඛො, යො “නිචුලො”තිපි වුච්චති, තස්ස සමීපෙති අත්ථො. කෙච් පන “මුච්ඡලොති තස්ස රුක්ඛස්ස නාමං, වනපෙට්ඨකතාය පන මුච්ඡිත්ථදොති වුත්ත”න්ති වදන්ති. උදපාදීති සකලවක්කවාලගබ්භං පුරෙන්නො මහාමෙසො උදපාදි. එවරූපො කිර මෙසො ද්වීසුයෙව කාලෙසු වස්සති වක්කවත්තිමිති වා උප්පන්නෙ බුද්ධෙ වා, ඉධ බුද්ධුප්පාදකාලෙ උදපාදි. පොක්ඛරණියා නිබ්බත්තොති පොක්ඛරණියා හෙට්ඨා නාගභවනං අත්ථී, තත්ථ නිබ්බත්තො. සකභවනාති අත්තනො නාගභවනතො. එවං හොගෙහි පරික්ඛිපිත්වාති සත්ත වාරෙ අත්තනො සරීරහොගෙහි භගවතො කායං පරිවාරෙත්වා. උපරිමුද්ධති මහන්තං එණං විභව්වාති භගවතො මුද්ධප්පදෙසස්ස උපරි අත්තනො මහන්තං එණං පසාරෙත්වා. “එණං කරිත්වා”තිපි පායො, සොයෙවත්ථො.

තස්ස කිර නාගරාජස්ස එතදහොසි “භගවා ච මය්භං භවනසමීපෙ රුක්ඛමුලෙ නිසින්තො, අයඤ්ච සත්තාභවද්දලිකා වත්තති, වාසාගාරමස්ස ලද්ධුං වට්ටති”ති. සො සත්තරතනමයං පාසාදං නිමි්නිතුං සක්කොන්තොපි “එවං කතෙ කායසාරො ගහිතො න භවිස්සති, දසබලස්ස කායවෙය්‍යාවච්චං කරිස්සාමි”ති මහන්තං. අත්තභාවං කත්වා සත්ථාරං සත්තක්ඛත්තුං හොගෙහි පරික්ඛිපිත්වා උපරි එණං ධාරෙසි. “තස්ස පරික්ඛෙපබ්බන්තරං ලොභපාසාදෙ භණ්ඩාගාරගබ්භප්පමාණං අහොසී”ති ඉධ වුත්තං. මජ්ඣිමට්ඨකපායං (ම. නි. අට්ඨ. 1.284) පන –

“පරික්ඛෙපස්ස අත්තො ඔකාසො හෙට්ඨා ලොභපාසාදප්පමාණො අහොසී, ‘ඉච්ඡිතිච්ඡිතෙන ඉරියාපටෙන සත්ථා විහරිස්සති’ති නාගරාජස්ස අජ්ඣාසයො අහොසී, තස්මා එවං මහන්තං ඔකාසං පරික්ඛිපි, මජ්ඣෙ

රතනපල්ලඬකො පඤ්ඤත්තො හොති, උපරි සුවණ්ණතාරකච්චිත්තං
සමොසරිතගන්ධදාමකුසුමචෙලවිතානං අහොසි, චතුසු කොණෙසු
ගන්ධතෙලෙන දීපා ජලිතා, චතුසු දිසාසු විවරිත්වා වන්දනකරණ්ඩකා
යපිතා’’ති -

වුත්තං. ඉච්ඡිතිච්ඡිතෙන ඉරියාපටෙන විහරිස්සතීති ව නාගරාජස්ස
අජ්ඣාසයමත්තමෙන, භගවා පන යථානිසිත්තොව සත්තාහං චිතිනාමෙසි.

කිඤ්ඤාපි...පෙ.... චිත්තෙතුං යුත්තන්ති එත්ථ කෙචි වදන්ති ‘‘උණ්හග්ගහණං
හොගපරික්ඛෙපස්ස විපුලභාවකරණෙ කාරණකිත්තනං. බුද්දකෙ හි තස්මිං
භගවන්තං නාගරාජස්ස සරිරසම්භූතා උස්මා බාධෙයා, විපුලභාවකරණෙන පන
තාදිසං මා උණ්හං බාධයිත්ථා’’ති. සඋපසග්ගපදස්ස අත්ථො උපසග්ගෙන විනාපි
විඤ්ඤායතීති ආහ ‘‘විද්ධන්ති උබ්බිද්ධ’’න්ති, සා වස්ස උබ්බිද්ධතා
උපක්කිලෙසවිගමෙන දුරභාවෙන උපට්ඨානන්ති ආහ ‘‘මෙසවිගමෙන දුරිභූත’’න්ති.
ඉන්දනීලමණි විය දිබ්බති ජොතතීති දෙවො, ආකාසො. විදිත්වාති ‘‘ඉදානි
විගතවලාහකො ආකාසො, නත්ථි භගවතො සීතාදිඋපද්දෙවො’’ති ඤත්වා.
විනිවෙයෙත්වාති අපනෙත්වා. අත්තනො රූපන්ති අත්තනො නාගරූපං.
පටිසංහරිත්වාති අන්තරධාපෙත්වා. මාණවකචණ්ණන්ති කුමාරකරූපං.

එතමත්ථං විදිත්වාති ‘‘විවෙකසුඛපටිසංවෙදිතො යත්ථ කත්ථවි සුඛමෙව
හොතී’’ති එතං අත්ථං සබ්බාකාරොන ජානිත්වා. ඉමං උදානන්ති ඉමං
විවෙකසුඛානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසි. සුතධම්මස්සාති විස්සුතධම්මස්ස.
තෙනාහ ‘‘පකාසිතධම්මස්සා’’ති. අකුප්පනභාවොති අකුප්පනසභාවො.

මුචලින්දකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාජායතනකථාවණ්ණනා

6. ඔසධහරිතකං උපනෙසීති න කෙවලං ඔසධහරිතකමෙව, දන්තකට්ඨමිපි
උපනෙසි. පච්චග්ගෙති එත්ථ පුරිමං අත්ථවිකප්පං කෙචි න ඉච්ඡන්ති, තෙනෙව
ආචරියධම්මපාලත්ථෙරෙන වුත්තං ‘‘පච්චග්ගෙති අහිනවෙ. පච්චෙකං මහග්ග්හනාය
පච්චග්ගෙති කෙචි, තං න සුන්දරං. න හි බුද්ධා භගවන්තො මහග්ග්හං පටිග්ගණ්හන්ති
පරිභුඤ්ජන්ති ථා’’ති.

රාජායතනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බ්‍රහ්මයාවනකථාවණ්ණනා

7. ආචණ්ණසමාචණ්ණොති ආචරිතො වෙච ආචරන්තෙහි ව සම්මදෙච
ආචරිතොති අත්ථො. එතෙන අයං පරිවිතක්කො සබ්බබුද්ධානං පට්ඨානිසම්බොධියං
උප්පජ්ජතෙවාති අයමෙත්ථ ධම්මතාති දස්සෙති. ගම්භිරොපි ධම්මො

පටිපක්ඛවිධමනෙන සුපාකටො භවෙය්‍ය, පටිපක්ඛවිධමනං පන සම්මාපටිපත්තිපටිඛද්ධං, සා සද්ධම්මසචනාධීනා, තං සත්ථරි ධම්මෙ ච පසාදායත්තං. සො විසෙසතො ලොකෙ සම්භාවනීයස්ස ගරුකාතඛිඛස්ස අභිපත්ථනාහෙතුකොති පරම්පරාය සත්තානං ධම්මසම්පටිපත්තියා බ්‍රහ්මනො යාවනානිමිත්තන්ති තං දස්සෙන්නො “බ්‍රහ්මනා යාවිතෙ දෙසෙතුකාමකායා”ති ආදිමාහ.

අධිගතොති පටිවිද්ධො, සයම්භුඤ්ඤාණෙන “ඉදං දුක්ඛ”න්ති ආදිනා යථාභූතං අවබුද්ධොති අත්ථො. ධම්මොති චතුසච්චධම්මො තඛිඛිනිමුත්තස්ස පටිවිජ්ඣිතඛිඛධම්මස්ස අභාවතො. ගම්භීරොති මහාසමුද්දො විය මකසතුණ්ඩසුචියා අඤ්ඤත්‍ර සමුපචිතපරිපක්කඤ්ඤාණසම්භාරෙහි අඤ්ඤෙසං ඤ්ඤාණෙන අලඛිතනෙය්‍යපතිට්ඨො. ගම්භීරත්තාව දුද්දසො දුක්ඛෙන දට්ඨබ්බො, න සක්කා සුඛෙන දට්ඨං. යො හි අලඛිතනෙය්‍යපතිට්ඨො, සො ඔගාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය සරුපතො ච විසෙසතො ච සුඛෙන පස්සිතුං න සක්කා, අථ ඛො කිච්ඡෙන කෙනචි කදාවිදෙව දට්ඨබ්බො. දුද්දසත්තාව දුරනුඛොධො දුක්ඛෙන අවබුජ්ඣිතඛිඛො, න සක්කා සුඛෙන අවබුජ්ඣිතුං. යඤ්චි දට්ඨමෙව න සක්කා, තස්ස ඔගාහෙත්වා අනුබුජ්ඣිතො කථා එව නත්ථි අවඛොධස්ස දුක්කරභාවතො. ඉමස්මිං යානෙ “තං කිං මඤ්ඤං, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො දුක්කරතරං වා දුරභිසම්භවතරං වා”ති (සං. නි. 5.1115) සුත්තපදං චත්තඛිඛං.

සන්නොති අනුපසන්තසභාවානං කිලෙසානං සඬ්ඛාරානඤ්ච අභාවතො වූපසන්තසඛිඛපරිලාභතාය සන්නො නිබ්බුතො, සන්තාරම්මණතාය වා සන්නො. එත්ථ ච නිරොධසච්චං සන්නං ආරම්මණන්ති සන්තාරම්මණං, මග්ගසච්චං සන්නං සන්තාරම්මණඤ්චාති සන්තාරම්මණං. පධානභාවං නිතොති පණිතො. අථ වා පණිතොති අතිත්තිකරණට්ඨෙන අතප්පකො සාදුරසභොජනං විය. සන්තපණිතභාවෙනෙව චෙත්ථ අසෙවනකතාය අතප්පකතා දට්ඨබ්බා. ඉදඤ්චි ද්වයං ලොකුත්තරමෙව සන්ධාය වුත්තං. අතක්කාවචරොති උත්තමඤ්ඤාණවිසයත්තා තක්කෙන අවචරිතඛිඛො ඔගාහිතඛිඛො න හොති, ඤ්ඤාණෙනෙව අවචරිතඛිඛො. තතො එව නිපුණඤ්ඤාණගොචරතාය සණ්ඨසුබ්බමසභාවත්තා ච නිපුණො සණ්ඨො. පණ්ඨිතවෙදනීයොති බාලානං අවිසයත්තා සම්මාපටිපදං පටිපන්නෙහි පණ්ඨිතෙහි එව වෙදිතඛිඛො.

අල්ලියන්ති අභිරම්භඛිඛට්ඨෙන සෙවියන්ති ආලයා, පඤ්ච කාමගුණාති ආහ “සත්තා පඤ්චකාමගුණෙ අල්ලියන්ති, තස්මා තෙ ආලයාති වුවචන්ති”ති. තත්ථ පඤ්චකාමගුණෙ අල්ලියන්ති පඤ්චකාමගුණෙ සෙවන්ති අත්ථො. තෙහි පඤ්ච කාමගුණා. රමන්තීති රතිං වින්දන්ති කීළන්ති ලළන්ති. ආලියන්ති අභිරම්මණවසෙන සෙවන්ති ආලයා, අට්ඨසනං තණ්හාවිචරිතාති, තෙහි ආලයෙහි රමන්තීති ආලයරාමාති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉමෙ හි සත්තා යථා කාමගුණෙ, එවං රාගම්පි අස්සාදෙන්ති අභිනන්දන්තියෙව. යටෙව හි සුසප්පිතපුප්ඵලභරිතරුක්ඛාදිසම්පන්නං උය්‍යානං පටිට්ඨො රාජා තාය තාය

සම්පත්තියා රමති, සම්මුදිතො ආමොදිතපමොදිතො හොති, න උක්කණ්ඨති,
සායම්පි නික්ඛමිතුං න ඉච්ඡති, එවම්මෙහි කාමාලයතණ්භාලයෙහි සත්තා රමන්ති,
සංසාරවට්ටෙ සම්මොදිතා අනුක්කණ්ඨිතා වසන්ති. තෙන නෙසං භගවා දුට්ඨමපි
ආලයං උය්‍යානභූමිං විය දස්සෙත්තො “ආලයරාමා”ති ආදිමාහ. රතාති නිරතා.
සුට්ඨ මුදිතාති අතිවිය මුදිතා අනුක්කණ්ඨනතො.

යානං සන්ධායාති යානසද්දං සන්ධාය. අත්ථතො පන යානන්ති ව
පට්ඨවසමුප්පාදො එව අධිප්පෙතො. තිට්ඨති එත්ථ ඵලං තදායත්තචුත්තිතායාති
යානං, සඬ්ඛාරාදීනං පච්චයභූතා අවිජ්ජාදයො. ඉමෙසං සඬ්ඛාරාදීනං පච්චයාති
ඉදස්පච්චයා, අවිජ්ජාදයොව. ඉදස්පච්චයා එව ඉදස්පච්චයතා යථා දෙවො එව
දෙවතා. ඉදස්පච්චයානං වා අවිජ්ජාදීනං අත්තතො ඵලං පට්ඨව පච්චයභාවො
උප්පාදනසමත්ථතා ඉදස්පච්චයතා. තෙන සමත්ථපච්චයලක්ඛණො
පට්ඨවසමුප්පාදො දස්සිතො හොති. පට්ඨව සමුප්පජ්ජති ඵලං එතස්මාති
පට්ඨවසමුප්පාදො. පද්ද්වයෙනපි ධම්මානං පච්චයට්ඨො එව විභාවිතො.
සඬ්ඛාරාදිපච්චයානඤ්ඤි අවිජ්ජාදීනං එතං අධිවචනං
ඉදස්පච්චයතාපට්ඨවසමුප්පාදොති. සබ්බසඬ්ඛාරසමථොති ආදි සබ්බං අත්ථතො
නිබ්බානමෙව. යස්මා හි තං ආගම්ම පට්ඨව අරියමග්ගස්ස
ආරම්මණපච්චයභාවහෙතු සබ්බසඬ්ඛාරවිජ්ජාදීතාති සම්මන්ති වූපසම්මන්ති,
තස්මා “සබ්බසඬ්ඛාරසමථො”ති වුච්චති. සබ්බසඬ්ඛතවිසංයුත්තෙ හි නිබ්බානෙ
සඬ්ඛාරවූපසමපරියායො ඤායාගතොයෙවාති. ඉදං පනෙත්ථ නිබ්බවනං – සබ්බෙ
සඬ්ඛාරා සම්මන්ති එත්ථාති සබ්බසඬ්ඛාරසමථොති.

යස්මා ව තං ආගම්ම සබ්බෙ උපධයො පටිනිස්සට්ඨා සමුච්ඡේදවසෙන
පට්ඨවත්තා හොන්ති, අට්ඨසතප්පහෙදා සබ්බාපි තණ්හා බීයන්ති, සබ්බෙ
කිලෙසරාගා විරජ්ජන්ති, ජරාමරණාදිහෙදං සබ්බං වට්ටදුක්ඛං නිරුජ්ඣති, තස්මා
“සබ්බුපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හාක්ඛයො විරාගො නිරොධො”ති වුච්චති, යා
පනෙසා තණ්හා තෙන තෙන භවෙන භවත්තරං භවතිකන්තිභාවෙන විනති
සංසිබ්බති, එලෙන වා සද්ධිං කම්මං විනති සංසිබ්බතීති කත්වා වානන්ති වුච්චති,
තතො නික්ඛන්තං වානතොති නිබ්බානං. කිලමථොති කායකිලමථො. විභෙසාපි
කායවිභෙසායෙව, චිත්තෙ පන උභයම්පෙතං බුද්ධානං නත්ථි බොධිමූලෙයෙව
සමුච්ඡින්නන්තා. එත්ථ ව විරතිසජ්ජාචර්භාසනෙහි
පිට්ඨිආගිලායනතාලුගලසොසාදිවසෙන කායකිලමථො වෙව කායවිභෙසා ව
වෙදිතබ්බා, සා ව බො දෙසනාය අත්ථං අජානන්තානඤ්ච අප්පට්පජ්ජන්තානඤ්ච
වසෙන. ජානන්තානං පන පටිපජ්ජන්තානඤ්ච දෙසනාය කායපරිස්සමොපි සත්ථු
අපරිස්සමොව, තෙනාහ භගවා “න ව මං ධම්මාධිකරණං විභෙසෙති”ති. තෙනෙව
වුත්තං “යා අජානන්තානං දෙසනා නාම, සො මම කිලමථො අස්සා”ති.

අපිස්සුති සම්පිණ්ඩනත්ථෙ නිපාතො. සො න කෙවලං එතදහොසි, ඉමාපි ගාථා
පටිභංසුති දීපෙති. භගවත්තන්ති පටිසද්දයොගෙන සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති
ආහ “භගවතො”ති. වුද්ධිප්පත්තා අච්ඡරියා වා අනච්ඡරියා. වුද්ධිඅත්ථොපි හි අ-

කාරො හොති යථා “අසෙක්ඛා ධම්මා” ති. කප්පානං චත්තාරි අසඬ්ඛොය්‍යානි සතසහස්සඤ්ච සදෙවකස්ස ලොකස්ස ධම්මසංවිභාගකරණත්ථමෙව පාරමියො පුරෙත්වා ඉදානි සමධිගතධම්මරජ්ජස්ස තත්ථ අප්පොස්සුක්කතාපත්තිදීපනත්තා ගාථාත්ථස්ස අනුඅච්ඡරියතා තස්ස වුද්ධිප්පත්ති ච වෙදිතඛිඛා. අත්ථද්වාරෙන හි ගාථානං අනච්ඡරියතා. ගොවරා අහෙසුන්ති උපට්ඨහංසු, උපට්ඨානඤ්ච විතක්කයිතඛිඛතානි ආහ “පරිචිතක්කයිතඛිඛභාවං පාපුණ්ණ” ති.

කිච්ඡෙනානි න දුක්ඛජ්ජපටිපදාය. බුද්ධානඤ්ච චත්තාරොපි මග්ගා සුඛජ්ජපටිපදාව හොත්ති. පාරමීපුරණකාලෙ පන සරාගසදොසසමොහස්සෙව සතො ආගතාගතානං යාවකානං අලඬ්ඛකජ්ජපටියත්තං සීසං කන්තිත්වා ගලලොහිතං නීහරිත්වා සුඅඤ්ජිතානි අක්ඛිති උප්පාටෙත්වා කුලවංසජ්ජදීපං පුත්තං මනාපචාරිතිං හරියන්ති එවමාදීනි දෙන්තස්ස අඤ්ඤානි ච ඛන්තිවාදිසදිසෙසු අත්තභාවෙසු ඡෙජ්ජහෙජ්ජාදීනි පාපුණන්තස්ස ආගමනීයපටිපදං සන්ධායෙනං වුත්තං. හ-ඉති වා බ්‍යත්තන්ති එතස්මිං අත්ථෙ නිපාතො. එකංසත්ථෙති කෙවි. හ බ්‍යත්තං එකංසෙන වා අලං නිජ්ජයොජනං එවං කිච්ඡෙන අධිගතං ධම්මං දෙසෙතුන්ති යොජනා. හලන්ති වා අලන්ති ඉමිනා සමානත්ථං පදං “හලන්ති වදාමි” තිආදීසු විය. “පකාසිත” ත්තිපි පඨන්ති, දෙසිතන්ති අත්ථො. එවං කිච්ඡෙන අධිගතස්ස ධම්මස්ස අලං දෙසිතං පරියත්තං දෙසිතං, කො අත්ථො දෙසිතෙනානි වුත්තං හොති. රාගදොසපරෙතෙහීති රාගදොසචුට්ඨෙහි, චුට්ඨවිසෙන විය සජ්ජෙන රාගෙන දොසෙන ච සම්චුට්ඨෙහි අභිභූතෙහීති අත්ථො. අථ වා රාගදොසපරෙතෙහීති රාගදොසානුගතෙහි, රාගෙන ච දොසෙන ච අනුඛන්ධෙහීති අත්ථො.

පටිසොතගාමීන්ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.65; ම. නි. අට්ඨ. 1.281; සං. නි. අට්ඨ. 1.1.172) නිච්චගාහාදීනං පටිසොතං අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභන්ති එවං ගතං පචත්තං චතුසච්චධම්මන්ති අත්ථො. රාගරත්තානි කාමරාගෙන භවරාගෙන දිට්ඨිරාගෙන ච රත්තා. න දුක්ඛන්තීති අනිච්චං දුක්ඛමනත්තා අසුභන්ති ඉමිනා සභාවෙන න පස්සිස්සන්ති, තෙ අපස්සන්තෙ කො සක්ඛිස්සති අනිච්චන්තිආදීනා සභාවෙන යාථාවතො ධම්මං ජානාපෙතුන්ති අධිජ්ජායො. රාගදොසපරෙතතාපි නෙසං සම්මුල්භභාවෙනෙවානි ආහ “තමොඛන්ධෙන ආවුටා” ති, අච්ජ්ජාරාසිනා අජ්ඣොත්ථටානි අත්ථො.

අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නමතීති කස්මා පනස්ස එවං චිත්තං නමි, නනු එස “මුත්තොහං මොවෙස්සාමි, තිණ්ණොහං තාරෙස්සාමි,

කිං මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙන, ධම්මං සච්ඡිකතෙනිධ;
සඛිඤ්ඤාතං පාපුණ්ණත්වා, තාරයිස්සං සදෙවක” ති. (බු. වං. 2.55) –

පත්ථනං කත්වා පාරමියො පුරෙත්වා සඛිඤ්ඤාතං පත්තොති? සච්චමෙව, තදෙව පච්චවෙක්ඛණානුභාවෙන පනස්ස එවං චිත්තං නමි. තස්ස හි සඛිඤ්ඤාතං පත්වා සත්තානං කිලෙසගහනතං ධම්මස්ස ච ගම්භීරතං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස සත්තානං

කිලෙසගහනතා ව ධම්මගම්භීරතා ව සබ්බකාරෙන පාකටා ජාතා. අථස්ස “ඉමෙ සත්තා කඤ්ජියපුණ්ණලාබ්‍ර විය තක්කහරිතවාටි විය වසාතෙලපිතපිලොතිකා විය අඤ්ජනමක්ඛිතහත්ථො විය ව කිලෙසහරිතා අතිසංකිලිට්ඨා රාගරත්තා දොසදුට්ඨා මොහමුල්හා, තෙ කිං නාම පටිච්ඡක්ඛිස්සන්ති” ති චිත්තයනො කිලෙසගහනපච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනපි එවං චිත්තං නම්.

“අයං ධම්මො පථවීසන්ධාරකඋදකක්ඛන්ධො විය ගම්භීරො, පබ්බතෙන පටිච්ඡාදෙන්වා යපිතො සාසපො විය දුද්දසො, සතධා හින්තස්ස වාලස්ස කොටි විය අණු. මයා හි ඉමං ධම්මං පටිච්ඡක්ඛිතුං වායමන්තෙන අදින්නං දානං නාම නත්ථි, අරක්ඛිතං සීලං නාම නත්ථි, අපරිපූරිතා කාවි පාරමී නාම නත්ථි, තස්ස මෙ නිරුස්සාහං විය මාරබලං විධමන්තස්සපි පථවී න කම්පිත්ථ, පයමයාමෙ පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තස්සපි න කම්පිත්ථ, මජ්ඣිමයාමෙ දිබ්බවක්ඛුං විසොධෙන්තස්සපි න කම්පිත්ථ, පච්ඡිමයාමෙ පන පටිච්චසමුප්පාදං පටිච්ඡක්ඛන්තස්සෙව මෙ දසසහස්සිලොකධාතු කම්පිත්ථ. ඉති මාදිසෙනපි තික්ඛඤාණෙන කිව්ඡෙනෙවායං ධම්මො පටිච්ච්ඨො, තං ලොකියමහාජනා කථං පටිච්ඡක්ඛිස්සන්ති” ති ධම්මගම්භීරතාය පච්චවෙක්ඛණානුභාවෙනපි එවං චිත්තං නම්ති වෙදිතබ්බං.

අපිව බ්‍රහ්මුතා යාවිතෙ දෙසෙතුකාමතායපිස්ස එවං චිත්තං නම්. ජානාති හි භගවා “මම අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තෙ නමමානෙ මහාබ්‍රහ්මා ධම්මදෙසනං යාවිස්සති, ඉමෙ ව සත්තා බ්‍රහ්මගරුකා, තෙ ‘සත්ථා කිර ධම්මං න දෙසෙතුකාමො අහොසි, අථ නං මහාබ්‍රහ්මා යාවිත්වා දෙසාපෙති, සන්තො වත හො ධම්මො පණිතො’ ති මඤ්ඤාමානා සුස්සුසිස්සන්ති” ති. ඉදම්පිස්ස කාරණං පටිච්ච අප්පොස්සුක්කතාය චිත්තං නම්, නො ධම්මදෙසනායාති වෙදිතබ්බං.

8. සහම්පතිස්සාති සො කිර කස්සපස්ස භගවතො සාසනෙ සහකො නාම ථෙරො පයමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙන්වා පයමජ්ඣානභූමියං කප්පායුකබ්‍රහ්මා හුත්වා නිබ්බත්තො, තත්‍ර නං සහම්පති බ්‍රහ්මාති සඤ්ජානන්ති. තං සන්ධායාහ “බ්‍රහ්මුතො සහම්පතිස්සා” ති. නස්සති වතාති සො කිර ඉමං සද්දං තථා නිච්ඡාරෙති, යථා දසසහස්සිලොකධාතුබ්‍රහ්මානො සුත්වා සබ්බෙ සන්තිපතිංසු. අප්පරජක්ඛජාතිකාති පඤ්ඤාමයෙ අක්ඛිම්හි අප්පං පරිත්තං රාගදොසමොහරජං එතෙසං එවංසභාවාති අප්පරජක්ඛජාතිකා. අප්පං රාගාදිරජං යෙසං තෙ සභාවා අප්පරජක්ඛජාතිකාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. අස්සවනතාති “සයං අභිඤ්ඤා” තිආදීසු විය කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනං, අස්සවනතායාති අත්ථො. භවිස්සන්තිති පුරිමබුද්ධෙසු දසපුඤ්ඤකිරියවසෙන කතාධිකාරා පරිපාකගතපද්‍යමානි විය සූරියරස්මිසම්ඵස්සං ධම්මදෙසනංයෙව ආකඨිබ්බමානා චතුප්පදිකගාථාවසානෙ අරියභූමිං ඔක්කමනාරහා න එකො, න ද්වෙ, අනෙකසතසහස්සා ධම්මස්ස අඤ්ඤාතාරො භවිස්සන්තිති දස්සෙති.

පාතුරහොසිති පාතුහවි. සමලෙහි වින්තිතොති සමලෙහි පුරණකස්සපාදිහි ඡහි සත්ථාරෙහි වින්තිතො. තෙ හි පුරෙතරං උප්පජ්ජිත්වා සකලජම්බුදීපෙ කණ්ටකෙ පත්ථරමානා විය විසං සිඤ්චමානා විය ව සමලං මිච්ඡාදිට්ඨිධම්මං දෙසයිංසු. තෙ කිර බුද්ධකොලාහලානුස්සවෙන සඤ්ජාතකුතුහලා ලොකං වඤ්චෙන්වා කොහඤ්ඤෙ යත්වා සබ්බඤ්ඤුතං පටිජානන්තා යං කිඤ්චි අධම්මංයෙව ධම්මොති දීපෙසුං. අපාපුරෙතන්ති විවර එතං. අමතස්ස ද්වාරන්ති අමතස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරභූතං අරියමග්ගං. ඉදං චුත්තං හොති – එතං කස්සපස්ස භගවතො සාසනන්තරධානතො පභූති පිහිතං නිබ්බානනගරස්ස මහාද්වාරං අරියමග්ගං සද්ධම්මදෙසනාහත්ථෙන අපාපුර විවර උග්ගාටෙහිති. සුඤ්ජතු ධම්මං විමලෙනානුබුද්ධන්ති ඉමෙ සත්තා රාගාදිමලානං අභාවතො විමලෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන අනුබුද්ධං චතුසව්වධම්මං සුඤ්ජතු තාව භගවාති යාවති.

සෙලපබ්බතො උච්චො හොති ථීරො ව, න පංසුපබ්බතො මිස්සකපබ්බතො වාති ආහ “සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො”ති. තස්සත්ථො “සෙලමයෙ එකග්ගෙන පබ්බතමුද්ධනි යථාධීතොව. න හි තත්ථ ධීතස්ස දස්සනත්ථං ගිවුක්ඛිපනපසාරණාදිකිච්චං අත්ථී”ති. තථුපමන්ති තප්පටිභාගං සෙලපබ්බතූපමං. ධම්මමයං පාසාදන්ති ලොකුත්තරධම්මමාහ. සො හි සබ්බසො පසාදාවහො සබ්බධම්මෙ අතික්කම්ම අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පාසාදසදිසො ව, පඤ්ඤාපරියායො වා ඉධ ධම්ම-සද්දො. පඤ්ඤා හි අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පාසාදොති අහිධම්මෙ නිද්දිට්ඨා. තථා වාහ –

“පඤ්ඤාපාසාදමාරුග්ග, අසොකො සොකිතිං පජං;
පබ්බතට්ඨොව භූමට්ඨෙ, ධීරො බාලෙ අවෙක්ඛතී”ති. (ධ. ප. 28);

අයං පනෙත්ථ සඛිබ්බෙපත්ථො – යථා සෙලපබ්බතමුද්ධනි යථාධීතොව චක්ඛුමා පුරිසො සමන්තතො ජනතං පස්සෙය්‍ය, තථා ත්වම්පි සුමෙධ සුන්දරපඤ්ඤ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන සමන්තචක්ඛු භගවා ධම්මමයං පඤ්ඤාමයං පාසාදමාරුග්ග සයං අපෙතසොකො සොකාවතිණ්ණං ජාතිජරාහිභූතං ජනතං අවෙක්ඛස්සු උපධාරය උපපරික්ඛාති. අයං පනෙත්ථ අධිජ්ජායො – යථා හි පබ්බතපාදෙ සමන්තා මහන්තං ඛෙත්තං කත්වා තත්ථ කෙදාරපාළීසු කුටිකායො කත්වා රත්තිං අග්ගිං ජාලෙය්‍යුං, චතුරභිගසමන්තාගතඤ්ච අන්ධකාරං අස්ස, අථ තස්ස පබ්බතස්ස මත්ථකෙ යත්වා චක්ඛුමතො පුරිසස්ස භූමිං ඔලොකයතො නෙව ඛෙත්තං, න කෙදාරපාළීයො, න කුටියො, න තත්ථ සයිතමනුස්සා පඤ්ඤායෙය්‍යුං අනුජ්ජලභාවතො, කුටිකාසු පන අග්ගිජාලාමත්තමෙව පඤ්ඤායෙය්‍ය උජ්ජලභාවතො, එවං ධම්මපාසාදං ආරුග්ග සත්තනිකායං ඔලොකයතො තථාගතස්ස යෙ තෙ අකතකල්‍යාණා සත්තා, තෙ එකවිහාරෙ දක්ඛිණජාණුපස්සෙ නිසින්නාපි බුද්ධචක්ඛුස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති ඤාණග්ගිනා අනුජ්ජලභාවතො අනුළාරභාවතො ව, රත්තිං ඛිත්තා සරා විය හොන්ති. යෙ පන කතකල්‍යාණා වෙනෙය්‍යපුග්ගලා, තෙ එවස්ස දුරෙපි ධීතා ආපාථමාගච්ඡන්ති

පරිපක්කඤාණගිතාය සමුප්පලභාවතො උළාරසන්තානතාය ව, සො අග්ගි විය
හිමවන්තපබ්බතො විය ව. චුත්තමිපි වෙතං -

“දුරෙ සන්නො පකාසෙන්ති, හිමවන්තොව පබ්බතො;
අසන්නෙත්ථ න දිස්සන්ති, රත්තිං බිත්තා යථා සරා”ති. (ධ. ප. 304);

උට්ඨෙහීති භගවතො ධම්මදෙසනත්ථං වාරිකවරණං යාවන්තො භණ්ති.
උට්ඨෙහීති වා ධම්මදෙසනාය අප්පොස්සුක්කතාසඬ්ඛාතසඬ්ඛොවාපන්නිතො
කිලාසුභාවතො උට්ඨහ. වීරාතිආදීසු භගවා
සාතිසයවතුබ්බිධසම්මප්පධානවීරියවන්තතාය වීරො,
දෙවපුත්තමච්චුකිලෙසාහිසඬ්ඛාරාතං විජිතත්තා විජිතසඬ්ඛාමො,
ජාතිකන්තාරාදිතො වෙනෙයාසත්ථං වාහනසමත්ථතාය නිබ්බාතසඬ්ඛාතං
බෙමප්පදෙසං සම්පාපනසමත්ථතාය සත්ථවාහො, කාමච්ඡන්දඉණස්ස අභාවතො
අණණොති වෙදිතබ්බො. යො හි පරෙසං ඉණං ගහෙත්වා විනාසෙති, සො තෙහි
“ඉණං දෙහි”ති තප්පමානොපි ඵරුසං චුච්චමානොපි වම්භමානොපි වධියමානොපි
කිඤ්චි පටිප්පහරිතුං න සක්කොති, සබ්බං තිතික්ඛති. තිතික්ඛකාරණඤ්ඤිස්ස තං
ඉණං හොති, එවමෙව යො යම්හි කාමච්ඡන්දෙන රජ්ජති, තණ්හාගහණෙන තං
වත්ථුං ගණ්හාති, සො තෙන ඵරුසං චුච්චමානොපි වම්භමානොපි වධියමානොපි
කිඤ්චි පටිප්පහරිතුං න සක්කොති, සබ්බං තිතික්ඛති. තිතික්ඛකාරණඤ්ඤිස්ස සො
කාමච්ඡන්දො හොති සරසාමිකෙහි විහෙයියමානානං ඉත්ථිතං විය. කස්මා?
ඉණසදිසත්තා කාමච්ඡන්දස්ස.

9. අප්පකෙසනන්ති ගරුට්ඨානීයං පශිරුපාසිත්වා ගරුතරං පයොජනං උද්දිස්ස
අභිපත්ථනා අප්පකෙසනා, සාපි අත්ථතො යාවනා එව. බුද්ධවක්ඛුනාති
ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණෙන ව ආසයානුසයඤාණෙන ව. ඉමෙසඤ්ඤි ද්වින්නං
ඤාණානං බුද්ධවක්ඛුති නාමං, සබ්බඤ්ඤතඤ්ඤාණස්ස සමන්තවක්ඛුති.
හෙට්ඨිමානං තිණ්ණං මග්ගඤාණානං ධම්මවක්ඛුති. අප්පරජක්ඛෙතිආදීසු යෙසං
චුත්තනෙයෙනෙව පඤ්ඤාවක්ඛුම්භි රාගාදිරජං අප්පං, තෙ අප්පරජක්ඛා. යෙසං තං
මහන්නං, තෙ මහාරජක්ඛා. යෙසං සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි තික්ඛාති, තෙ තික්ඛිත්ථිදියා.
යෙසං තානි මුද්දති, තෙ මුදිත්ථිදියා. යෙසං තෙයෙව සද්ධාදයො ආකාරා සුන්දරා, තෙ
ස්වාකාරා. යෙ කථිතකාරණං සල්ලක්ඛෙන්ති, සුබෙන සක්කා හොන්ති
විඤ්ඤාපෙතුං, තෙ සුවිඤ්ඤාපයා. යෙ පරලොකඤ්ඤෙව වජ්ජඤ්ච භයතො
පස්සන්ති, තෙ පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිතො නාම.

උප්පලානි එත්ථ සන්තීති උප්පලිනී, ගච්ඡොපි ජලාසයොපි, ඉධ පන ජලාසයො
අධිප්පෙතො, තස්මා උප්පලිනියන්ති උප්පලවනෙති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො.
ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. අන්තොනිමුග්ගපොසිනීති යානි උදකස්ස අන්තො
නිමුග්ගානෙව හුත්වා පුස්සන්ති වඩ්ඪන්ති, තානි අන්තොනිමුග්ගපොසිනී. උදකං
අච්චුග්ගම්ම තිට්ඨන්තීති උදකං අතික්කමිත්වා තිට්ඨන්ති. තත්ථ යානි අච්චුග්ගම්ම
ධීතානි සුරියරස්මිසම්ඵස්සං ආගමයමානානි, තානි අප්ප පුප්ඵනකානි. යානි

සමොදකං ධීතානි, තානි ස්වෙ පුජ්ඵනකානි. යානි උදකා අනුග්ගතානි
 අන්තොනිමුග්ගපොසිනි, තානි තතියදිවසෙ පුජ්ඵනකානි. උදකා පන අනුග්ගතානි
 අඤ්ඤානිපි සරොගඋජ්ජලාදීනි නාම අත්ථි, යානි නෙව පුජ්ථිස්සන්ති
 මච්ඡකච්ඡපහක්ඛානෙව හවිස්සන්ති, තානි පාළිං නාරුල්හානි, ආහරිත්වා පන
 දීපෙනබ්බානීති අට්ඨකථායං පකාසිතානි. යටෙව හි තානි චතුබ්බිධානි පුජ්ඵනි,
 එවමෙව උග්ගච්ඡකඤ්ඤා විපඤ්චිතඤ්ඤා නෙයොයා පදපරමොති චත්තාරො පුග්ගලා.

තත්ථ යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහරණවෙලාය ධම්මාභිසමයො හොති, අයං
 “චත්තාරො සතිපට්ඨානා” තිආදිනා නයෙන සඬබ්බිත්තෙන මාතිකාය යපියමානාය
 දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා අරහත්තං ගණ්හිතුං සමත්ථො පුග්ගලො
 උග්ගච්ඡකඤ්ඤානි වුව්චති. යස්ස පුග්ගලස්ස සඬබ්බිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන
 අත්ථෙ විහජියමානෙ ධම්මාභිසමයො හොති, අයං වුව්චති පුග්ගලො විපඤ්චිතඤ්ඤා.
 යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දෙසනො පරිපුච්ඡනො යොනියො මනසිකරොනො
 කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවනො හජනො පරිපුච්ඡාසනො අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයො
 හොති, අයං වුව්චති පුග්ගලො නෙයොයා. යස්ස පුග්ගලස්ස බහුමිපි සුඤ්ඤා බහුමිපි
 හණ්ඨො බහුමිපි ධාරයනො බහුමිපි වාචයනො න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයො
 හොති, තෙන අත්තභාවෙන මග්ගං වා ඵලං වා අත්තමයො ඤානං වා විපස්සනං වා
 නිබ්බන්තෙතුං න සක්කොති, අයං වුව්චති පුග්ගලො පදපරමො. තත්ථ හගවා
 උජ්ජලවනාදිසදිසං දසසහස්සිලොකධාතුං ඔලොකෙන්තො අජ්ජ පුජ්ඵනකානි විය
 උග්ගච්ඡකඤ්ඤා, ස්වෙ පුජ්ඵනකානි විය විපඤ්චිතඤ්ඤා, තතියදිවසෙ පුජ්ඵනකානි විය
 නෙයොය, මච්ඡකච්ඡපහක්ඛපුජ්ඵනි විය පදපරමෙ ව අද්දස, පස්සන්තො ව
 “එත්තකා අප්පරජක්ඛා, එත්තකා මහාරජක්ඛා, තත්‍රාපි එත්තකා උග්ගච්ඡකඤ්ඤා” ති
 එවං සබ්බාකාරතොව අද්දස.

තත්ථ තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉමස්මිඤ්ඤෙව අත්තභාවෙ හගවතො ධම්මදෙසනා
 අත්ථං සාධෙති. පදපරමානං අනාගතත්ථාය වාසනා හොති. අථ හගවා ඉමෙසං
 චතුත්තං පුග්ගලානං අත්ථාවහං ධම්මදෙසනං විදිත්වා දෙසෙතුකමාසනං
 උජ්ජාදෙත්වා පුන සබ්බෙපි තීසු හවෙසු සත්තෙ හබ්බාහබ්බවසෙන ද්වෙ
 කොට්ඨාසෙ අකාසි. යෙ සන්ධාය වුත්තං “යෙ තෙ සත්තා කම්මාවරණෙන
 සමන්තාගතා විපාකාවරණෙන සමන්තාගතා කිලෙසාවරණෙන සමන්තාගතා
 අස්සද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා අහබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු
 සම්මත්තං, ඉමෙ තෙ සත්තා අහබ්බා. කතමෙ තෙ සත්තා හබ්බා? යෙ තෙ සත්තා න
 කම්මාවරණෙන...පෙ.... ඉමෙ තෙ සත්තා හබ්බා” ති (විහ. 826-827). තත්ථ
 සබ්බෙපි අහබ්බපුග්ගලෙ පභාය හබ්බපුග්ගලෙයෙව ඤාණෙන පරිග්ගහෙත්වා
 “එත්තකා රාගවරිතා, එත්තකා දොස, මොහ, විතක්ක, සද්ධා, බුද්ධිවරිතා” ති ඡ
 කොට්ඨාසෙ අකාසි, එවං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සාමිති වින්තෙසි. එත්ථ ව
 අප්පරජක්ඛාදිහබ්බාදිවසෙන ආචජ්ජෙන්තස්ස හගවතො තෙ සත්තා පුඤ්ජපුඤ්ජාව
 හුත්වා උපට්ඨන්ති, න එකෙකානි දට්ඨබ්බං.

පව්වහාසීනි පතිඅභාසි. අපාරුකානි විවටා. අමතස්ස ද්වාරානි අරියමග්ගො. සො හි අමතසඤ්ඤානස්ස නිබ්බානස්ස ද්වාරං, සො මයා විවරිත්වා යපිතො මහාකරුණුපනිස්සයෙන සයම්භුඤ්ඤාණෙන අධිගතත්තානි දස්සෙති. “අපාරුතං තෙසං අමතස්ස ද්වාර”න්ති කෙවි පයන්ති. පමුඤ්ඤානං සද්ධන්ති සබ්බො අත්තනො සද්ධං මුඤ්ඤානං විස්සජ්ජෙන්තු පච්චෙදෙන්තු, මයා දෙසිතෙ ධම්මෙ මයි ව අත්තනො සද්දහනාකාරං උට්ඨාපෙන්තුති අත්ථො. පච්ඡිමපද්දවයෙ අයමත්ථො – අහඤ්ඤි අත්තනො පගුණං සුප්පවත්තිතම්පි ඉමං පණිතං උත්තමං ධම්මං කායවාචාකිලමථසඤ්ඤී හුත්වා න භාසිං, න භාසිස්සාමිති වින්තෙසිං, ඉදානි පන සබ්බො ජනො සද්ධාභාජනං උපනෙතු, පුරෙස්සාමි තෙසං සඤ්ඤාපන්නි. අත්තරධාසීනි සත්ථාරං ගන්ධමාලාදීහි පුප්පෙන්වා අත්තරහිතො, සකට්ඨානමෙව ගතොති අත්ථො. සත්ථුසන්තිකඤ්ඤි උපගතානං දෙවානං බ්‍රහ්මානඤ්ඤි තස්ස පුරතො අත්තරධානං නාම සකට්ඨානගමනමෙව.

බ්‍රහ්මයාවනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවග්ගියකථාවණ්ණනා

10. එතදභොසීනි එතං අභොසි, “කස්ස නු ඛො අහං පයමං ධම්මං දෙසෙය්‍ය”න්ති අයං ධම්මදෙසනාපටිසංයුත්තො විතක්කො උදපාදීනි අත්ථො. ආළාරොති තස්ස නාමං. දීඝපිඨගලො කිරෙස. සො හි තුඨ්ඨගසර්රතාය දීඝො, පිඨගලවක්ඛුතාය පිඨගලො, තෙනස්ස “ආළාරො”ති නාමං අභොසි. කාලාමොති ගොත්තං. පණ්ඩිතොති (ම. නි. අට්ඨ. 1.284) පණ්ඩිතවෙන සමන්තාගතො, සමාපත්තිපට්ඨානසංසිද්ධෙන අධිගමනානුසව්වසඤ්ඤානෙන පණ්ඩිතභාවෙන සමන්තාගතොති අත්ථො. ඛ්‍යත්තොති වෙය්‍යත්තියෙන සමන්තාගතො, සමාපත්තිපට්ඨානසව්වයෙන පාරිභාරිකපඤ්ඤාසඤ්ඤානෙන ඛ්‍යත්තභාවෙන සමන්තාගතොති අත්ථො. මෙධාවීති යානුජ්ජන්තියා පඤ්ඤාය සමන්තාගතො. අථ වා මෙධාවීති තිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤාසඤ්ඤානාය තංතංඉතිකත්තබ්බතාපඤ්ඤාසඤ්ඤානාය ව මෙධාය සමන්තාගතොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. අප්පරජක්ඛජාතිකොති සමාපත්තියා වික්ඛම්භිතත්තා නික්කිලෙසජාතිකො විසුද්ධස්සත්තො. ආජානිස්සතීති සල්ලක්ඛෙස්සති පටිවිජ්ඣස්සති.

භගවතොපි ඛො ඤාණං උදපාදීනි භගවතොපි සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං උප්පජ්ජී. භගවා කිර දෙවතාය කථිතෙනෙව නිට්ඨං අගන්ත්වා සයම්පි සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණෙන ඔලොකෙන්තො ඉතො සත්තමදිවසමත්ථකෙ කාලං කත්වා ආකිඤ්ඤාසඤ්ඤායතෙන නිබ්බත්තොති අද්දස. තං සන්ධායාහ “භගවතොපි ඛො ඤාණං උදපාදී”ති. මහාජානියොති සත්තදිවසබ්හන්තරෙ පත්තබ්බමග්ගඵලතො පරිහීනත්තා මහති ජානි පරිහානි අස්සානි මහාජානියො. අක්ඛණෙ නිබ්බත්තත්ථා ඉධ ධම්මදෙසනට්ඨානං ආගමනපාදාපි නත්ථි, අථාහං තත්ථ ගච්ඡෙය්‍යං, ගන්ත්වා දෙසියමානං ධම්මම්පිස්ස සොතුං සොතපසාදොපි

නත්ථී, එවං මහාජානියො ජාතොති දස්සෙති. කිං පන භගවතා තං අත්තනො
 බුද්ධානුභාවෙන ධම්මං ඤාපෙතුං න සක්කාති? ආම න සක්කා, න හි
 පරතොසොසමන්තරෙන සාවකානං ධම්මාභිසමයො සම්භවති, අඤ්ඤා
 ඉතරපච්චයරහිතස්සපි ධම්මාභිසමයෙන භවිතබ්බං, න ච තං අත්ථී. චුත්තඤ්ඤෙනං –
 “ද්වෙමෙ, හික්ඛවෙ, පච්චයා සම්මාදිට්ඨියා උප්පාදාය පරතො ච සොසො
 අප්පකත්තඤ්ඤා යොනිසොමනසිකාරො”ති (අ. නි. 2.127).

උදකොති තස්ස නාමං, රාමස්ස පන පුත්තතාය රාමපුත්තො.
 අභිදොසකාලකතොති අභිඨරත්තෙ කාලකතො. භගවතොපි බො ඤාණං උදපාදීති
 ඉධාපි කීර්තනා දෙවතාය කථිතවචනෙන සන්නිට්ඨානං අකත්වා
 සබ්බඤ්ඤාඤාණෙන ඔලොකෙන්තො “හියො අභිඨරත්තෙ කාලං කත්වා
 උදකො රාමපුත්තො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙ නිබ්බන්තො”ති අද්දස, තස්මා
 එවං චුත්තං. සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

බහුපකාරාති බහුඋපකාරා. පධානපහිතත්තං උපට්ඨතිංසුති පධානත්ථාය
 පෙසිතත්තභාවං වසනට්ඨානෙ පරිවෙණසම්මජ්ජනෙන පත්තචීවරං ගහෙන්වා
 අනුබන්ධනෙන මුඛොදකදන්තකට්ඨදානාදිනා ච උපට්ඨතිංසු. කෙ පනෙන
 පඤ්චවග්ගියා නාම? යෙ තෙ –

රාමො ධජො ලක්ඛණො වාපි මන්තී;
 කොණ්ඩඤ්ඤො ච භොජො සුයාමො සුදත්තො;
 එතෙ තදා අට්ඨ අහෙසුං බ්‍රාහ්මණා;
 ඡළඬගවා මන්තං වියාකරිංසුති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.284; ඡා. අට්ඨ.
 1.නිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.අවිදුරෙතිදානකථා);

බොධිසත්තස්ස ජාතකාලෙ සුපිනපටිග්ගාහකා වෙව ලක්ඛණපටිග්ගාහකා ච
 අට්ඨ බ්‍රාහ්මණා. තෙසු තයො ද්වෙධා බ්‍යාකරිංසු “ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි
 සමන්තාගතො අගාරං අප්පකාමසමානො රාජා භොගිති චක්කවත්තී, පබ්බජමානො
 බුද්ධො”ති. පඤ්ච බ්‍රාහ්මණා එකංසබ්‍යාකරණා අහෙසුං “ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි
 සමන්තාගතො අගාරෙ න තිට්ඨති, බුද්ධොව භොගී”ති. තෙසු පුරිමා තයො
 යථාමන්තපදං ගතා. එතෙ හි ලක්ඛණමන්තසඬ්ඛාතවෙදවචනානුරූපං පටිපන්නා
 ද්වෙ ගතියො භවත්ති අනඤ්ඤාති චුත්තනියාමෙන නිවිජිනිතුං අසක්කොන්තා
 චුත්තමෙව පටිපජ්ජිංසු, න මහාපුරිසස්ස බුද්ධභාවජ්ජත්තිං පච්චාසිසිංසු. ඉමෙ පන
 කොණ්ඩඤ්ඤාදයො පඤ්ච “එකංසතො බුද්ධො භවිස්සති”ති ජාතනිවිජයත්තා
 මන්තපදං අතික්කන්තා. තෙ අත්තනා ලද්ධං තුට්ඨිදානං ඤාතකානං විස්සජ්ජෙන්වා
 “අයං මහාපුරිසො අගාරෙ න අප්පකාමසිස්සති, එකන්තෙන බුද්ධො භවිස්සති”ති
 නිබ්බෙමතිකා බොධිසත්තං උද්දිස්ස සමණපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා, තෙසං පුත්තාතිපි
 වදන්ති, තං අට්ඨකථායං පටික්ඛිත්තං. එතෙ කීර්තනාලෙව බහු මන්තෙ ජාතිංසු,
 තස්මා තෙ බ්‍රාහ්මණා ආචරියට්ඨානෙ යපයිංසු. තෙ “පච්ඡා අමහෙහි පුත්තදාරජට්ඨං
 ඡින්නිත්වා න සක්කා භවිස්සති පබ්බජිතු”න්ති දහරකාලෙයෙව පබ්බජිත්වා

රමණියානි සෙනාසනානි පරිභුක්ඡන්තා විවරිංසු. කාලෙන කාලං පන “කිං හො මහාපුරිසො මහාහිනික්ඛමනං නික්ඛන්තො”ති පුච්ඡන්ති. මනුස්සා “කුභිං තුම්හෙ මහාපුරිසං පස්සිස්සං, තිස්ස පාසාදෙසු විවිධනාටකමජ්ඣෙ දෙවො විය සම්පත්තිං අනුභොති”ති වදන්ති. තෙ සුත්වා “න තාව මහාපුරිසස්ස ඤාණං පරිපාකං ගච්ඡති”ති අප්පොස්සක්කා විහරිංසුයෙව.

කස්මා පනෙත්ථ භගවා “ඛුක්ඛාරා බො මෙ පඤ්චවග්ගියා”ති ආහ. කිං උපකාරකානංයෙව එස ධම්මං දෙසෙති, අනුපකාරකානං න දෙසෙති? නො න දෙසෙති. පරිවයවසෙන හෙස ආලාරඤ්චෙව කාලාමං උදකඤ්ච රාමපුත්තං ඔලොකෙසි. එතස්මිං පන බුද්ධක්ඛේතෙ යපෙත්වා අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤං අඤ්ඤො පයමං ධම්මං සච්ඡිකාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. කස්මා? තථාච්ච උපනිස්සයත්තා. පුබ්බෙ කිර පුඤ්ඤකරණකාලෙ ද්වෙ භාතරො අහෙසුං. තෙ ව එකතො සස්සං අකංසු. තත්ථ ජෙට්ඨස්ස “එකස්මිං සස්සෙ නව වාලෙ අග්ගසස්සදානං මයා දාතබ්බ”න්ති අභොසි. සො වජ්ජකාලෙ ඛිජ්ජගං නාම දත්වා ගබ්භකාලෙ කනිට්ඨොන සද්ධිං මන්තෙසි “ගබ්භකාලෙ ගබ්භං ඵාලෙත්වා දස්සාමි”ති. කනිට්ඨො “තරුණසස්සං නාසෙතුකාමොසි”ති ආහ. ජෙට්ඨො කනිට්ඨස්ස අනනුවත්තනභාවං ඤත්වා ඛේතං විහජිත්වා අත්තනො කොට්ඨාසනො ගබ්භං ඵාලෙත්වා ඛිරං නිහරිත්වා සප්පිඨාණිතෙන යොජෙත්වා අදාසි, පුට්ඨකකාලෙ පුට්ඨකං කාරෙත්වා අදාසි, ලායනෙ ලායනග්ගං, වෙණිකරණෙ වෙණග්ගං, වෙණියො පුරිසභාරවසෙන ඛන්ධිත්වා කලාපකරණෙ කලාපග්ගං, බලෙ කලාපානං යපනදිවසෙ බලග්ගං, මද්දිත්වා විහිනං රාසිකරණදිවසෙ බලහණ්ඩග්ගං, කොට්ඨාගාරෙ ධඤ්ඤස්ස පක්ඛිපනදිවසෙ කොට්ඨග්ගන්ති එවං එකස්මිං සස්සෙ නව වාලෙ අග්ගදානං අදාසි. කනිට්ඨො පන බලතො ධඤ්ඤං උද්ධරිත්වා ගහණදිවසෙ අදාසි. තෙසු ජෙට්ඨො අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො ජාතො, කනිට්ඨො සුභද්දපරිබ්බාජකො. ඉති එකස්මිං සස්සෙ නවන්තං අග්ගදානානං දින්නත්තා යපෙත්වා ථෙරං අඤ්ඤො පයමං ධම්මං සච්ඡිකාතුං සමත්ථො නාම නත්ථි. “නවන්තං අග්ගදානානං දින්නත්තා”ති ඉදඤ්ච තස්ස රත්තඤ්ඤානං අග්ගභාවත්ථාය කතාහිනිභාරානුරූපං පවත්තිතසාවකපාරමියා විණ්ණන්තෙ පවත්තිතත්තා වුත්තං. තිණ්ණමපි හි බොධිසත්තානං තංතංපාරමියා සිබාප්පත්තකාලෙ පවත්තිතං පුඤ්ඤං අපුඤ්ඤං වා ගරුතරවිපාකමෙව භොති, ධම්මස්ස ව සබ්බපයමං සච්ඡිකිරියාය විනා කථං රත්තඤ්ඤානං අග්ගභාවසිද්ධිති? “ඛුක්ඛාරා බො මෙ පඤ්චවග්ගියා”ති ඉදං පන උපකාරානුස්සරණමත්තකෙනෙව වුත්තං.

ඉසිපතනෙ මිගදායෙති තස්මිං කිර පදෙසෙ අනුප්පන්නෙ බුද්ධෙ පච්චෙකසම්බුද්ධා ගන්ධමාදනපබ්බතෙ සත්තාහං නිරොධසමාපත්තියා විනිනාමෙත්වා නිරොධා වුට්ඨාය නාගලතාදත්තකට්ඨං බාදිත්වා අනොතත්තදහෙ මුඛං ධොවිත්වා පත්තචීවරමාදාය ආකාසෙන ආගන්ත්වා නිපතන්ති. තත්ථ චීවරං පාරුපිත්වා නගරෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා කතහත්තකිච්චා ගමනකාලෙපි තතොයෙව උප්පතිත්වා ගච්ඡන්ති. ඉති ඉසයො එත්ථ නිපතන්ති උප්පතන්ති වාති තං යානං

“ඉසිපතන” න්ති සඬ්ඛං ගතං, මිගානං පන අභයත්ථාය දින්නත්තා “මිගදායො” ති වුච්චති. තෙන වුත්තං “ඉසිපතනෙ මිගදායෙ” ති. අඤ්ඤෙ ඛුද්ධා පඨමං ධම්මදෙසනත්ථාය ගච්ඡන්තා ආකාසෙන ගන්ත්වා තත්ථෙව ඔතරන්ති, අමිභාකං පන භගවා උපකස්ස ආජීවකස්ස උපනිස්සයං දිස්වා “උපකො ඉමං අද්ධානං පටිපන්නො, සො මං දිස්වා සල්ලපිත්වා ගමිස්සති, අථ පුන නිබ්බින්නො ආගම්ම අරහත්තං සච්ඡිකරිස්සති” ති ඤාත්වා අට්ඨාරසයොජනං මග්ගං පදසාව අගමාසි. තෙන වුත්තං “යෙන ඛාරාණසී, තෙන වාරිකං පක්කාමී” ති.

11. අන්තරා ව ගයං අන්තරා ව බොධිත්ති ගයාය ව බොධිස්ස ව විවරෙ තිගාවුතන්තරෙ යානෙ. බොධිමණ්ඩනො හි ගයා තීණි ගාවුතානි, ඛාරාණසී අට්ඨාරස යොජනානි. උපකො බොධිමණ්ඩස්ස ව ගයාය ව අන්තරෙ භගවන්තං අද්දස. අන්තරා-සද්දෙන පන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කතං. ඊදිසෙසු ව යානෙසු අක්ඛරචිත්තකා “අන්තරා ගාමඤ්ච නදිඤ්ච යාතී” ති එවං එකමෙව අන්තරා-සද්දං පයුජ්ජන්ති, සො දුතියපදෙනපි යොජෙතබ්බො හොති, අයොජියමානෙ උපයොගවචනං න පාපුණාති සාමිච්චනස්ස පසඬ්ගෙ අන්තරා-සද්දයොගෙන උපයොගවචනස්ස ඉච්ඡිතත්තා. ඉධ පන යොජෙත්වා එව වුත්තො. අද්ධානමග්ගන්ති අද්ධානසඬ්ඛාතං මග්ගං, දීසමග්ගන්ති අත්ථො. අද්ධානගමනසමයස්ස විභඬ්ගෙ “අද්ධයොජනං ගච්ඡිස්සාමීති භුඤ්ජිතබ්බ” න්තිආදිවචනතො (පාච්. 218) අද්ධයොජනමිපි අද්ධානමග්ගො හොති. බොධිමණ්ඩනො පන ගයා තිගාවුතං. විජ්ජසන්නානීති සුට්ඨු පසන්නානි. ඉන්ද්‍රියානීති මනවිජ්ජයානි ඉන්ද්‍රියානි. පරිසුද්ධොති නිද්දොසො. පරියොදානොති තස්සෙව වෙවචනං. නිරුපක්කිලෙසනායෙව හි එස “පරියොදානො” ති වුත්තො, න සෙතභාවෙන. එතස්ස පරියොදානතං දිස්වාච ඉන්ද්‍රියානං විජ්ජසන්නතං අඤ්ඤාසී, නයග්ගාභිපඤ්ඤා කිරෙසා තස්ස ආජීවකස්ස.

සබ්බාභිභූති සබ්බං තෙභූමකධම්මං අභිභවිත්වා යීතො. සබ්බවිදුති සබ්බං චතුභූමකධම්මං අවෙදිං අඤ්ඤාසීං සබ්බසො ඤෙය්‍යාවරණස්ස පහිනත්තා. සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනුපලිත්තොති සබ්බෙසු තෙභූමකධම්මෙසු රජ්ජනදුස්සනමුය්‍යනාදිනා කිලෙසලෙපෙන අලිත්තො. සබ්බඤ්ජහොති සබ්බං තෙභූමකධම්මං ජහිත්වා යීතො. අප්පහාතබ්බමිපි හි කුසලාඛ්‍යාකතං තප්පට්ඨධම්මකිලෙසප්පහානෙන පහිනත්තා න හොතීති ජහිතමෙව හොති. තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තොති තණ්හක්ඛයෙ නිබ්බානෙ ආරම්මණකරණවසෙන විමුත්තො. සයං අභිඤ්ඤායාති සබ්බං චතුභූමකධම්මං අත්තනාව ජානිත්වා. කමුද්දිසෙය්‍යන්ති කං අඤ්ඤං “අයං මෙ ආචරියො” ති උද්දිසෙය්‍යං.

න මෙ ආචරියො අත්ථීති ලොකුත්තරධම්මෙ මය්‍හං ආචරියො නාම නත්ථී. කිඤ්චාපි හි ලොකියධම්මානමිපි යාදිසො ලොකනාථස්ස අධිගමො, න තාදිසො අධිගමො පරුපදෙසො අත්ථී, ලොකුත්තරධම්මෙ පනස්ස ලෙසොපි නත්ථී. නත්ථී මෙ පටිපුග්ගලොති මය්‍හං සිලාදීහි ගුණෙහි පටිනිධිභූතො පුග්ගලො නාම නත්ථී. සම්මාසම්ඛුද්ධොති හෙතුනා නයෙන චත්තාරි සච්චානි සයං ඛුද්ධො. සිතිභූතොති

සබ්බකිලෙසග්ගිනිබ්බාපනෙන සීතිභූතො, කිලෙසානං යෙව නිබ්බූතත්තා
නිබ්බූතො.

කාසිනං පුරන්ති කාසිරට්ඨෙ නගරං. ආභඤ්ජන්ති ආභනිස්සාමි. අමතදුන්නුභින්නි
වෙනෙය්‍යානං අමතාධිගමාය උග්ගොසනාදිං කත්වා සත්ථු ධම්මදෙසනා
“අමතදුන්නුභි”ති වුත්තා, ධම්මවක්කපට්ඨාභාය තං අමතහෙරිං පහරිස්සාමිති
ගච්ඡාමිති වුත්තං හොති.

අරහසි අනන්තජිනොති අනන්තජිනොපි භවිතුං යුත්තොති අත්ථො.
අනන්තඤ්ඤාණො ජිතකිලෙසොති අනන්තජිනො. හුපෙය්‍යපාචුසොති ආචුසො එවම්පි
නාම භවෙය්‍ය, එවංචිධෙ නාම රූපරතනෙ ඊදිසෙන ඤාණෙන භවිතබ්බන්ති
අධිජ්ජායො. අයඤ්ඤිස්ස පබ්බජ්ජාය පච්චයො ජාතො. කතාධිකාරො හෙස. තථා හි
භගවා තෙන සමාගමනත්ථං පදසාව තං මග්ගං පටිපජ්ජි. පක්කාමිති
වඬිකභාරජනපදං නාම අගමාසි.

තත්ථෙකං මිගලුද්දකගාමකං නිස්සාය වාසං කප්පෙසි, ජෙට්ඨකලුද්දකො තං
උපට්ඨාසි. තස්මිඤ්ච ජනපදෙ වණ්ඨා මක්ඛිකා හොන්ති. අථ නං එකාය වාටියා
වසාපෙසුං. මිගලුද්දකො දුරං මිගවං ගච්ඡන්තො “අම්භාකං අරහන්තෙ මා
පමජ්ජි”ති වාපං නාම ධිතරං ආණාපෙත්වා අගමාසි සද්ධිං පුත්තභාතුකෙහි. සා වස්ස
ධිතා දස්සනියා හොති කොට්ඨාසසම්පන්නා. දුතියදිවසෙ උපකො සරං ආගතො තං
දාරිකං සබ්බං උපවාරං කත්වා පරිච්ඡිතුං උපගතං දිස්වා රාගෙන අභිභූතො
භුඤ්ජිතුම්පි අසක්කොන්තො භාජනෙන හත්තං ආදාය වසනට්ඨානං ගන්ත්වා
හත්තං එකමන්තං නික්ඛිපිත්වා “සවෙ වාපං ලභාමි, ජීවාමි. නො වෙ, මරාමි”ති
නිරාභාරො සයි. සත්තමෙ දිවසෙ මාගවිකො ආගන්ත්වා ධිතරං උපකස්ස පවත්ති.
පුච්ඡි. සා “එකදිවසමෙව ආගන්ත්වා පුන නාගතපුබ්බො”ති ආහ.

මාගවිකො ආගතවෙසෙනෙව නං උපසඬ්ඨකමිත්වා පුච්ඡස්සාමිති තඬ්ඨණංයෙව
ගන්ත්වා “කිං, භන්තෙ, අථාසුක”න්ති පාදෙ පරාමසන්තො පුච්ඡි. උපකො
නිත්ථුනන්තො පරිචත්තතියෙව. සො “වද භන්තෙ, යං මයා සක්කා කාතුං, සබ්බං
කරිස්සාමි”ති ආහ. උපකො “සවෙ වාපං ලභාමි, ජීවාමි, නො වෙ, මය්හමෙව
මරණං සෙය්‍යා”ති ආහ. ජානාසි කිර, භන්තෙ, කිඤ්චි සිජ්ජන්ති? න ජානාමිති. න,
භන්තෙ, කිඤ්චි සිජ්ජං අජානන්තෙන සක්කා සරාවාසං අධිට්ඨාතුන්ති. සො ආහ
“නාහං කිඤ්චි සිජ්ජං ජානාමි, අපිච තුම්භාකං මංසභාරකො භවිස්සාමි, මංසඤ්ච
වික්කිණ්ණස්සාමි”ති. මාගවිකො “අම්භාකම්පි එතදෙව රූච්චති”ති උත්තරසාටකං
දත්වා සරං ආනෙත්වා ධිතරං අදාසි. තෙසං සංවාසමන්වාය පුත්තො විජායි,
“සුභද්දො”තිස්ස නාමං අකංසු. වාපා තස්ස රොදනකාලෙ “මංසභාරකස්ස පුත්ත
මිගලුද්දකස්ස පුත්ත මා රොදි මා රොදී”තිආදීනි වදමානා පුත්තතොසනගීතෙන
උපකං උජ්ජණ්ඨෙසි. “භද්දෙ ත්වං මං අනාටොති මඤ්ඤසි, අත්ථි මෙ
අනන්තජිනො නාම සභායො, තස්සාහං සන්තිකං ගම්ස්සාමි”ති ආහ. වාපා

“එවමයං අට්ඨියති” ති ඤාත්වා පුනස්පුනං කටෙසි. සො එකදිවසං අනාරොවෙත්වා ච මජ්ඣිමදෙසාහිමුඛො පක්කාමි.

හගවා ච තෙන සමයෙන සාවත්ථියං විහරති ජෙනවනෙ, අථ ඛො හගවා පටිකච්චෙව භික්ඛු ආණාපෙසි “යො, භික්ඛවෙ, අනන්තජිනොති පුච්ඡමානො ආගච්ඡති, තස්ස මං දස්සෙය්‍යාථා” ති. උපකොපි ඛො “කුභිං අනන්තජිනො වසති” ති පුච්ඡන්තො අනුපුබ්බෙන සාවත්ථී. ආගන්ත්වා විහාරමජ්ඣෙකෙ යත්වා “කුභිං අනන්තජිනො” ති පුච්ඡි. තං භික්ඛු හගවතො සන්තිකං නයිංසු. සො ච හගවන්තං දිස්වා “සඤ්ජානාථ මං හගවා” ති ආහ. ආම උපක සඤ්ජානාමි, කුභිං පන ත්වං වසිත්ථාති. වඩ්ඤානාරජනපදෙ, හන්තෙති. උපක මහල්ලකොසි ජානො, පබ්බජතුං සක්ඛිස්සසිති. පබ්බජ්ස්සාමි, හන්තෙති. හගවා පබ්බාජෙත්වා තස්ස කම්මට්ඨානං අදාසි. සො කම්මට්ඨානෙ කම්මං කරොන්තො අනාගාමීඵලෙ පතිට්ඨාය කාලං කත්වා අවිහෙසු නිබ්බත්තො, නිබ්බත්තික්ඛණ්ණෙයෙව ච අරහත්තං පාපුණි. අවිහෙ නිබ්බත්තමත්තා හි සත්ත ජනා අරහත්තං පාපුණිංසු, තෙසං සො අඤ්ඤතරො. චුත්තඤ්ඤතං –

“අවිහං උපපන්නාසෙ, විමුත්තා සත්ත භික්ඛවො;
රාගදොසපරික්ඛිණා, තිණ්ණා ලොකෙ වසත්තිකං.

“උපකො පලගණ්ඨො ව, පුක්කුසාති ව තෙ තයො;
හද්දියො ඛණ්ඩදෙවො ව, ඛාහුරග්ගි ව සඬ්ගියො;
තෙ භිත්වා මානුසං දෙහං, දිබ්බයොගං උපච්චතු” ති. (සං. නි. 1.50, 105);

12. සණ්ඨපෙසුන්ති “නෙව අභිවාදෙනබ්බො” තිආදිනා කතිකං අකංසු.
ඛාහුල්ලිකොති විවරඛාහුල්ලාදීනං අත්ථාය පටිපන්නො. පධානවිබ්භන්තොති පධානතො පුබ්බෙ අනුට්ඨිතදුක්කරවරණතො විබ්භන්තො හට්ඨො පරිහිනො. ආවත්තො ඛාහුල්ලායාති විවරාදිබ්භහාවත්ථාය ආවත්තො. අපිච ඛො ආසනං යපෙනබ්බන්ති අපිච ඛො පනස්ස උච්චකුලෙ නිබ්බත්තස්ස ආසනමත්තං යපෙනබ්බන්ති වදිංසු. අසණ්ඨහන්තාති බුද්ධානුභාවෙන බුද්ධතෙජෙන අභිභූතා අත්තතො කතිකාය යාතුං අසක්කොන්තා. නාමෙන ච ආවුසොවාදෙන ච සමුදාවරන්තීති “ගොතමා” ති ච “ආවුසො” ති ච වදන්ති, “ආවුසො ගොතම, මයං උරුවෙලායං පධානකාලෙ තුය්හං පත්තවිවරං ගහෙත්වා විවරිමිහ, මුඛොදකං දන්තකට්ඨං අදම්භ, චුත්ථපරිවෙණං සම්මජ්ජිමිහ, පච්ඡා තෙ කො වත්තපටිපත්තිං අකාසි, කච්චි අමහෙසු පක්කන්තෙසු න වින්තයිත්ථා” ති එවරූපං කථං කටෙන්නීති අත්ථො.

න වීරස්සෙවාති අවිරෙනෙව. කුලපුත්තාති දුට්ඨා කුලපුත්තා ජාතිකුලපුත්තා ආචාරකුලපුත්තා ච, එතෙ පන උභයථාපි කුලපුත්තායෙව. අගාරස්මාති සරා. අගාරාය හිතං අගාරියං, කසිගොරක්ඛාදි කුටුම්භපොසනකම්මං චුච්චති. නත්ථි එත්ථ අගාරියන්ති අනගාරියං. පබ්බජ්ජායෙනං අධිවචනං. පබ්බජන්තීති උපගච්ඡන්ති

උපසඬකමන්ති. තදනුත්තරන්ති තං අනුත්තරං. බ්‍රහ්මවරියපරියොසානන්ති මග්ගබ්‍රහ්මවරියස්ස පරියොසානං, අරහත්තඵලන්ති චුත්තං හොති. තස්ස හි අත්ථාය කුලපුත්තා පබ්බජන්ති. දිට්ඨෙව ධම්මෙති තස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති අත්තනොයෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරජ්ජව්වයං කත්වාති අත්ථො. උපසම්පජ්ජ විහරිස්සථාති පාපුණිත්වා සම්පාදෙන්වා විහරිස්සථ.

ඉරියායාති දුක්කරඉරියාය. පටිපදායාති දුක්කරපටිපත්තියා. දුක්කරකාරිකායාති පසතපසතමුග්ගසාදිආහරණාදිනා දුක්කරකරණෙන. උත්තරි මනුස්සධම්මාති මනුස්සධම්මතො උපරි. අලං අරියං කාතුන්ති අලමරියො, අරියභාවාය සමත්ථොති චුත්තං හොති, ඤාණදස්සනමෙව ඤාණදස්සනවිසෙසො, අලමරියො ව සො ඤාණදස්සනවිසෙසො වාති අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො. ඤාණදස්සනන්ති ව දිබ්බවක්ඛුපි විපස්සනාපි මග්ගොපි ඵලම්පි පච්චවෙක්ඛණඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණම්පි චුච්චති. “අජ්ජමත්තො සමානො ඤාණදස්සනං ආරාධෙති”ති (ම. නි. 1.311) හි එත්ථ දිබ්බවක්ඛු ඤාණදස්සනං නාම. “ඤාණදස්සනාය විත්තං අභිනිහරති අභිනින්නාමෙති”ති (දී. නි. 1.235) එත්ථ විපස්සනාඤාණං. “අභබ්බා තෙ ඤාණදස්සනාය අනුත්තරාය සම්බොධායා”ති (අ. නි. 4.196) එත්ථ මග්ගො. “අයමඤ්ඤො උත්තරිමනුස්සධම්මා අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසො අධිගතො ඵාසුච්චාරො”ති (ම. නි. 1.328) එත්ථ ඵලං. “ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි ‘අකුප්පා මෙ චෙතොවිමුත්ති, අයමන්තිමා ජාති, නත්ථි දාති පුනබ්බවො’”ති (සං. නි. 5.1081; මහාව. 16) එත්ථ පච්චවෙක්ඛණඤාණං. “ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උදපාදි ‘සත්තාහකාලකතො ආළාරො කාලාමො’”ති (ම. නි. 1.284; 2.340; මහාව. 10) එත්ථ සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං. ඉධ පන සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණපදට්ඨානො අරියමග්ගො සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණමෙව වා අධිජ්ජෙතං.

අභිජානාථ මෙ නොති අභිජානාථ නු මෙ. ඵවරූපං පභාවිතමෙතන්ති එත්ථ ඵවරූපං වාක්‍යාහෙදන්ති අත්ථො, අපි නු අහං උරුචෙලායං පධානෙ තුම්භාකං සඬගණ්හනත්ථං අනුක්කණ්ඨනත්ථං රත්තිං වා දිවා වා ආගන්ත්වා “ආචුසො, මයං යත්ථ කත්ථවි ගම්ප්පාමාති මා විතක්කයිත්ථ, මය්හං ඔභාසො වා කම්මට්ඨානනිමිත්තං වා පඤ්ඤායතී”ති ඵවරූපං කඤ්චි වචනහෙදං අකාසින්ති අධිජ්ජායො. තෙ එකපදෙනෙව සතිං ලභින්වා උජ්ජන්තගාරවා “අද්ධා එස බුද්ධො ජාතො”ති සද්දහින්වා “නො හෙතං හන්තෙ”ති ආහංසු. අසක්ඛි බො හගවා පඤ්චවග්ගියෙ හික්ඛු සඤ්ඤාපෙතුන්ති හගවා පඤ්චවග්ගියෙ හික්ඛු “බුද්ධො අහ”න්ති ජානාපෙතුං අසක්ඛි. අඤ්ඤා විත්තං උපට්ඨාපෙසුන්ති අඤ්ඤාය අරහත්තජ්ජත්තියා විත්තං උපට්ඨාපෙසුං අභිනිහරිංසු.

ධම්මවක්කජ්ජවත්තනසුත්තවණ්ණනා

13. ද්වෙමෙ, හික්ඛවෙ, අන්තාති ද්වෙ ඉමෙ, හික්ඛවෙ, කොට්ඨාසා, ද්වෙ භාගාති අත්ථො. භාගවචනො හෙත්ථ අන්ත-සද්දො “පුබ්බන්තෙ ඤාණං අපරන්තෙ

ඤාණ” න්තිආදීසු (ධ. ස. 1063) විය. ඉමස්ස පන පදස්ස උච්චාරණසමකාලං පවත්නතිග්‍යෙසාසො බුද්ධානුභාවෙන හෙට්ඨා අවිචිං උපරි භවග්ගං පත්වා දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨාසි. තස්මිංයෙව සමයෙ පරිපක්කකුසලමූලා සච්චාභිසම්බොධාය කතාධිකාරා අට්ඨාරසකොට්ඨසඨ්ඨා බ්‍රහ්මානො සමාගච්ඡිංසු. පච්ඡිමදිසාය සූරියො අත්ථමෙති, පාචීනදිසාය ආසාල්භනක්ඛත්තෙන යුත්තො පුණ්ණුවන්දො උග්ගච්ඡති. තස්මිං සමයෙ භගවා ධම්මවක්කප්පවත්තනසුත්තං ආරභන්තො “ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, අන්තා” තිආදිමාහ.

තත්ථ පබ්බජිතෙතාති ගිහිඛන්ධනං ඡෙත්වා පබ්බජ්ජපගතෙන. න සෙවිතබ්බාති න චළඤ්ජෙනබ්බා නානුයුඤ්ජිතබ්බා. යො වායං කාමෙසු කාමසුඛල්ලිකානුයොගොති යො ච අයං චත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමසුඛස්ස අනුයොගො, කිලෙසකාමසංයුත්තස්ස සුඛස්ස අනුගතොති අත්ථො. භීනොති ලාමකො. ගම්මොති ගාමවාසීනං සන්තකො තෙහි සෙවිතබ්බතාය. පොථුප්පතීකොති පුථුප්පතෙන අත්ථබ්බාලපතෙන ආචිණ්ණො. අනරියොති න අරියො න විසුද්ධො න උත්තමො, න වා අරියානං සන්තකො. අනත්ථසංභිතොති න අත්ථසංභිතො, භිතසුඛාවහකාරණං අනිස්සිතොති අත්ථො. අත්තකිලමථානුයොගොති අත්තතො කිලමථස්ස අනුයොගො, දුක්ඛකරණං දුක්ඛුප්පාදනන්ති අත්ථො. දුක්ඛොති කණ්ටකාපස්සයසෙය්‍යාදීහි අත්තබ්බාධනෙහි දුක්ඛාවහො. මජ්ඣිමා පටිපදාති අරියමග්ගං සන්ධාය වුත්තං. මග්ගො හි කාමසුඛල්ලිකානුයොගො ඵකො අන්තො, අත්තකිලමථානුයොගො ඵකො අන්තො, ඵතෙ ද්වෙ අන්තෙ න උපෙති න උපගච්ඡති, විමුත්තො ඵතෙහි අන්තෙහි, තස්මා “මජ්ඣිමා පටිපදා” ති වුවිචති. ඵතෙසං මජ්ඣෙ භවත්තා මජ්ඣිමා, වට්ටදුක්ඛනිස්සරණත්ථිකෙහි පටිපජ්ජිතබ්බතො ච පටිපදාති, තථා ලොභො ඵකො අන්තො, දොසො ඵකො අන්තො. සස්සතං ඵකං අන්තං, උච්ඡෙදො ඵකො අන්තොති පුරිමනයෙනෙව විත්ථාරෙතබ්බං.

චක්ඛුකරණිතිආදීහි තමෙව පටිපදං ථොමෙති. පඤ්ඤාවක්ඛුං කරොතීති චක්ඛුකරණි. සා හි චතුත්තං සච්චානං දස්සනාය සංවත්තති පරිඤ්ඤාභිසමයාදිහෙදස්ස දස්සනස්ස පවත්තනට්ඨෙතාති “චක්ඛුකරණි” ති වුවිචති. තයිදං සතිපි පටිපදාය අනඤ්ඤත්තෙ අවයවවසෙන සිජ්ඣමානො අත්ථො සමුදායෙන කතො නාම භොතීති උපචාරවසෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. දුතියපදං තස්සෙව වෙච්චනං. උපසමායාති කිලෙසුපසමත්ථාය. අභිඤ්ඤායාති චතුත්තං සච්චානං අභිජානනත්ථාය. සම්බොධායාති තෙසංයෙව සම්බුජ්ඣනත්ථාය. නිබ්බානායාති නිබ්බානසච්ඡිකිරියාය. අථ වා නිබ්බානායාති අනුපාදිසෙසනිබ්බානාය. “උපසමායා” ති හි ඉමිනා සඋපාදිසෙසනිබ්බානං ගහිතං.

ඉදානි තං මජ්ඣිමප්පටිපදං සරුපතො දස්සෙතුකාමො “කතමා ච සා” ති පුව්ඡිත්වා “අයමෙවා” තිආදිනා නයෙන විස්සජ්ජෙසි. තත්ථ අයමෙවාති අවධාරණවචනං අඤ්ඤස්ස නිබ්බානගාමිමග්ගස්ස අත්ථිභාවපටිසෙධනත්ථං. සත්තාපටික්ඛෙපො හි ඉධ පටිසෙධනං අලබ්භමානත්තා අඤ්ඤස්ස මග්ගස්ස.

අරියොති කිලෙසානං ආරකත්තා අරියො නිරුත්තිනයෙන. අරිපභානාය සංවත්තතීතිපි අරියො අරියො පාපධම්මා යන්ති අපගච්ඡන්ති එතෙනාති කත්වා. අරියෙන භගවතා දෙසිතත්තා අරියස්ස අයන්තිපි අරියො, අරියභාවස්පට්ලාභාය සංවත්තතීතිපි අරියො. එත්ථ පන අරියකරො අරියොතිපි උත්තරපදලොපෙන අරිය-සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා. අට්ඨහි අභිගෙහි උපෙනත්තා අට්ඨඨගිකො. මග්ගභිගසමුදායෙ හි මග්ගවොහාරො, සමුදායො ච සමුදායීහි සමන්තාගතො නාම භොති. අයං පනෙත්ථ චවනත්ථො – අත්තනො අවයවභූතානි අට්ඨඨගානි එතස්ස සන්තීති අට්ඨඨගිකොති. පරමත්ථනො පන අභිගානියෙව මග්ගො පඤ්චඨගිකතුරියාදීනි විය, න ච අභිගච්ඡිමුත්තො ඡළඨගො වෙදො විය. කිලෙසෙ මාරත්තො ගච්ඡතීති මග්ගො නිරුත්තිනයෙන, නිබ්බානං මග්ගති ගවෙසතීති වා මග්ගො. අරියමග්ගො හි නිබ්බානං ආරම්මණං කරොත්තො ගවෙසත්තො විය භොති. නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගියතීති වා මග්ගො විචට්ඨපනිස්සයපුඤ්ඤකරණනො පට්ඨාය තදත්ථපටිපත්තිනො. ගම්මති වා තෙහි පටිපජ්ජියතීති මග්ගො. එත්ථ පන ආදිඅන්තවිපරියායෙන සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා.

සෙය්‍යථිදන්ති නිපාතො, තස්ස කතමො සො ඉති වෙති අත්ථො, කතමානි වා තානි අට්ඨඨගානීති. සබ්බලිඨගච්ඡන්තිචවනසාධාරණො හි අයං නිපාතො. එකමෙකමිපි අභිගං මග්ගොයෙව. යථාහ “සම්මාදිට්ඨි මග්ගො වෙච භෙතු වා”ති (ධ. ස. 1039). පොරාණාපි භණන්ති “දස්සනමග්ගො සම්මාදිට්ඨි, අහිනිරොපනමග්ගො සම්මාසඤ්ඤාපො...පෙ.... අවික්ඛෙපමග්ගො සම්මාසමාධි”ති. නනු ච අභිගානි සමුදිතානි මග්ගො අන්තමසො සත්තභිගච්ඡකලස්ස අරියමග්ගස්ස අභාවතොති? සච්චමෙතං සච්චසම්පට්ටෙධෙ, මග්ගස්පච්චයනාය පන යථාසකං කිච්චකරණෙන පච්චෙකමිපි තානි මග්ගොයෙව, අඤ්ඤා සමුදිතානමිපි තෙසං මග්ගකිච්චං න සම්භවෙය්‍යාති. සම්මාදිට්ඨිආදියු සම්මා පස්සතීති සම්මාදිට්ඨි, සම්මා සඤ්ඤාපෙති සම්පයුත්තධම්මෙ නිබ්බානසඤ්ඤාතෙ ආරම්මණෙ අහිනිරොපෙතීති සම්මාසඤ්ඤාපො, සම්මා වදති එතායාති සම්මාවාචා, සම්මා කරොති එතෙනාති සම්මාකම්මං, තදෙව සම්මාකම්මන්තො, සම්මා ආජීවති එතෙනාති සම්මාආජීවො, සම්මා වායමති උස්සහතීති සම්මාවායාමො, සම්මා සරති අනුස්සරතීති සම්මාසති, සම්මා සමාධියති විත්තං එතෙනාති සම්මාසමාධිති එවං නිබ්බවනං වෙදිතබ්බං. ඉදානි අයං බො සා භික්ඛවෙති තමෙව පටිපදං නිගමෙත්තො ආහ. තස්සත්ථො – ය්වායං චත්තාරොපි ලොකුත්තරමග්ගෙ එකතො කත්වා කථිතො අට්ඨඨගිකො මග්ගො, අයං බො සා භික්ඛවෙ...පෙ.... නිබ්බානාය සංවත්තතීති.

14. එවං මජ්ඣිමපට්ටකං සරූපතො දස්සෙත්වා ඉදානි චත්තාරි අරියසච්චානි දස්සෙතුං “ඉදං බො පන, භික්ඛවෙ”තිආදිමාහ. තත්ථ (විසුද්ධි. 2.530) දුක්ඛන්ති එත්ථ දු-ඉති අයං සද්දො කුච්ඡිතෙ දිස්සති. කුච්ඡිතඤ්ඤි පුත්තං “දුපුත්තො”ති වදන්ති, බං-සද්දො පන තුච්ඡෙ. තුච්ඡඤ්ඤි ආකාසං “බ්”න්ති වුච්චති. ඉදඤ්ච පයමසච්චං කුච්ඡිතං අනෙකඋපද්දවාධිට්ඨානතො, තුච්ඡං බාලජනපරිකප්පිතධුචසුභසුඛත්තභාවවිරහිතතො, තස්මා කුච්ඡිතත්තා තුච්ඡත්තා ච

“දුක්ඛ” න්ති වුච්චති. යස්මා පනෙනං බුද්ධාදයො අරියා පටිච්ඡේදානන්ති, තස්මා “අරියසච්ච” න්ති වුච්චති. අරියපටිච්ඡේදානබ්බංගස්මිං පුරිමපදෙ උත්තරපදලොපෙන “අරියසච්ච” න්ති වුත්තං. අරියස්ස තථාගතස්ස සච්චන්තිපි අරියසච්චං. තථාගතෙන හි සයං අධිගතත්තා පච්චේදිතත්තා තතො එව ව අඤ්ඤෙහි අධිගමනියත්තා තං තස්ස හොතිති. අථ වා එතස්ස අභිසම්බුද්ධත්තා අරියභාවසිද්ධිතො අරියසාධකං සච්චන්තිපි අරියසච්චං පුබ්බෙ විය උත්තරපදලොපෙන. අවිතථභාවෙන වා අරණියත්තා අධිගන්තබ්බත්තා අරියං සච්චන්තිපි අරියසච්චං. සච්චත්ථං පන චතුත්තම්පි සච්චානං පරතො එකජ්ඣං දස්සයිස්සාම.

ඉදානි තං දුක්ඛං අරියසච්චං සරූපතො දස්සෙතුං “ජාතිපි දුක්ඛා” තිආදිමාහ. තත්ත්වයං ජාති-සද්දො අනෙකත්ථො. තථා හෙස “එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො” ති (දී. නි. 1.31; ම. නි. 1.148) එත්ථ හවෙ ආගතො. “අත්ථි, විසාබ්බෙ, නිගණ්ඨා නාම සමණජාති” ති (අ. නි. 3.71) එත්ථ නිකායෙ. “ජාති ද්විභි ඛන්ධෙහි සඬග්ගිතා” ති (ධාතු. 71) එත්ථ සඬබ්බතලක්ඛණෙ. “යං මාතුකුච්ඡිස්මිං පයමං චිත්තං උප්පන්නං පයමං විඤ්ඤාණං පාතුභූතං, තදුපාදාය සාවස්ස ජාති” ති (මහාව. 124) එත්ථ පටිසන්ධියං. “සම්පතිජාතො, ආනන්ද, බොධිසත්තො” ති (දී. නි. 2.31; ම. නි. 3.207) එත්ථ පසුනියං. “අක්ඛිත්තො අනුපකුට්ඨො ජාතිවාදෙනා” ති (දී. නි. 1.303) එත්ථ කුලෙ. ස්වායම්භි ගම්භසෙය්‍යාකානං පටිසන්ධිතො පටියාය යාව මාතුකුච්ඡිමිභා නික්ඛමන්තං, තාව පචත්තෙසු ඛන්ධෙසු, ඉතරෙසං පටිසන්ධික්ඛණෙස්ථෙවොති දට්ඨබ්බො. අයම්පි ව පරියායකථාව, නිජ්ජරියායතො පන තත්ථ තත්ථ නිබ්බන්තමානානං සත්තානං යෙ ඛන්ධා පාතුභවන්ති, තෙසං පයමපාතුභාවො ජාති නාම.

කස්මා පනෙසා දුක්ඛාති වෙ? අනෙකෙසං දුක්ඛානං චත්ථුභාවතො. අනෙකානි හි දුක්ඛාති. සෙය්‍යාදීදං – දුක්ඛදුක්ඛං විපරිණාමදුක්ඛං සඬබ්බරදුක්ඛං පටිච්ඡන්තදුක්ඛං අප්පට්ච්ඡන්තදුක්ඛං පරියායදුක්ඛං නිජ්ජරියායදුක්ඛන්ති. තත්ථ කායිකචේතසිකා දුක්ඛා වෙදනා සභාවතො ව නාමතො ව දුක්ඛත්තා දුක්ඛදුක්ඛන්ති වුච්චති. සුඛා වෙදනා විපරිණාමදුක්ඛච්ඡේදපත්තිහෙතුතො විපරිණාමදුක්ඛං. උපෙක්ඛා වෙදනා වෙච සෙසා ව තෙභූමකා සඬබ්බරා උදයබ්බයපිළිත්තා සඬබ්බරදුක්ඛං. කණ්ණසුලදන්තසුලරාගජ්ජරිලාභදොසජ්ජරිලාභාදිකායිකචේතසිකා ආබාධා පුච්ඡිත්වා ජාතිතබ්බතො උපක්කමස්ස ව අපාකට්ඨාවතො පටිච්ඡන්තදුක්ඛං. ද්වන්ති-සකම්මකාරණාදිසමුට්ඨාතො ආබාධො අපුච්ඡිත්වා ජාතිතබ්බතො උපක්කමස්ස ව පාකට්ඨාවතො අප්පට්ච්ඡන්තදුක්ඛං. යථෙත්වා දුක්ඛදුක්ඛං සෙසදුක්ඛං සච්චවිභවිගෙ ආගතං ජාතිආදි සබ්බම්පි තස්ස තස්ස දුක්ඛස්ස චත්ථුභාවතො පරියායදුක්ඛං. දුක්ඛදුක්ඛං පන නිජ්ජරියායදුක්ඛන්ති වුච්චති. තත්ත්වයං ජාති යං තං බාලපණ්ඩිතසුත්තාදිසු (ම. නි. 3.246 ආදයො) භගවතාපි උපමාවසෙන පකාසිතං ආපායිකං දුක්ඛං, යඤ්ච සුගතියම්පි මනුස්සලොකෙ ගම්භොක්කන්තිමුලකාදිහෙදං දුක්ඛං උප්පජ්ජති, තස්ස චත්ථුභාවතො දුක්ඛා. තෙනාහු පොරාණා –

“ජායෙථ නො වෙ නරකෙසු සත්තො;
තත්ථග්ගිදාහාදිකමජ්ජසය්හං;
ලහෙථ දුක්ඛං න කුහිං පතිට්ඨං;
ඉච්චාහ දුක්ඛාති මුතීධ ජාතිං.

“දුක්ඛං තිරච්ඡෙසු කසාපතොද-
දණ්ඩාහිසාතාදිහවං අනෙකං;
යං තං කථං තත්ථ හවෙය්‍ය ජාතිං;
විනා තහිං ජාති තතොපි දුක්ඛා.

“පෙනෙසු දුක්ඛං පන බුජ්ජිපාසා-
වාතාතපාදිජ්ජහවං විචිත්තං;
යස්මා අජාතස්ස න තත්ථ අත්ථී;
තස්මාපි දුක්ඛං මුනි ජාතිමාහ.

“තිබ්බන්ධකාරෙ ව අසය්හ සීතෙ;
ලොකන්තරෙ යං අසුරෙසු දුක්ඛං;
න තං හවෙ තත්ථ න වස්ස ජාති;
යතො අයං ජාති තතොපි දුක්ඛා.

“යඤ්චාපි ගුථනරකෙ විය මාතු ගබ්භෙ;
සත්තො වසං චිරමතො බහි නික්ඛමඤ්ච;
පජ්ජොති දුක්ඛමතිසොරමිදම්පි නත්ථී;
ජාතිං විනා ඉතිපි ජාති අයඤ්චි දුක්ඛා.

“කිං භාසිතෙන බහුතා නනු යං කුහිඤ්චී;
අත්ථීධ කිඤ්චිදපි දුක්ඛමිදං කදාවි;
නෙවත්ථී ජාතිචිරහෙන යතො මහෙසී;
දුක්ඛාති සබ්බපයමං ඉමමාහ ජාති”න්ති. (විසුද්ධි. 2.541; විහ. අට්ඨ. 191;
මහානි. අට්ඨ. 5; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.32-33);

ජරාපි දුක්ඛාති එත්ථ පන දුට්ඨා ජරා සඬබ්බලක්ඛණඤ්ච බණ්ඩිච්චාදිසම්මතො
සන්තතියං එකභවපරියාපන්තක්ඛන්ධපුරාණභාවො ව, සා ඉධ අධිජ්ජෙතා. සා
පනෙසා ජරා සඬබ්බරදුක්ඛභාවතො වෙච දුක්ඛවත්ථුතො ව දුක්ඛා. යඤ්චි
අඬගපච්චඬගසිථිලභාවඉන්ද්‍රියවිකාරවිරූපතායොබ්බනවිනාසවිරියාවිසාදසතිමතිවිජ්
පවාසපරපරිභවාදිඅනෙකපච්චයං කාශිකවෙනසිකං දුක්ඛමුජ්ජජ්ජති, ජරා තස්ස
වත්ථු. තෙනාහු පොරාණා –

“අඬගානං සිථිලිභාවා, ඉන්ද්‍රියානං විකාරතො;
යොබ්බනස්ස විනාසෙන, බලස්ස උපසාතතො.

“විජ්ජාසා සතාදීනං, පුත්තදාරෙහි අත්තනො;
අප්පසාදනීයතො චෙව, භියොසා බාලත්තපත්තියා.

“පජ්ජොති දුක්ඛං යං මච්චො, කායිකං මානසං තථා;
සබ්බමෙතං ජරාහෙතු, යස්මා තස්මා ජරා දුඛා”ති. (විසුද්ධි. 2.542; විභ.
අට්ඨ. 192; මහානි. අට්ඨ. 5; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.32-33);

බ්‍යාධිපි දුක්ඛොති ඉදං පදං විභවිගෙ දුක්ඛසච්චනිද්දෙසපාළියං න ආගතං,
තෙනෙව විසුද්ධිමග්ගෙපි දුක්ඛසච්චනිද්දෙසෙ තං න උද්ධට්ටං,
ධම්මවක්කපවත්තනසුත්තන්තපාළියංයෙව පන උපලබ්භති, තස්මා තත්ථෙවිමස්ස
වචනෙ අඤ්ඤත්ථ ච අවචනෙ කාරණං වීමංසිතබ්බං.

මරණමපි දුක්ඛන්ති එත්ථාපි දුට්ඨං මරණං සඬබ්බලක්ඛණඤ්ච. යං සන්ධාය
චුත්තං “ජරාමරණං ද්විති ඛන්ධෙහි සඬග්ගිත”න්ති (ධාතු. 71).
එකභවපරියාපන්නජීවිතින්ද්‍රියජපඛන්ධවිච්ඡේදො ච. යං සන්ධාය චුත්තං “නිච්චං
මරණතො භය”න්ති (සු. නි. 581; ජා. 1.11.88), තං ඉධ අධිජ්ජෙතං.
ජාතිපච්චයමරණං උපක්කමමරණං සරසමරණං ආයුක්ඛයමරණං
පුඤ්ඤක්ඛයමරණන්තිපි තස්සෙව නාමං. තයිදං දුක්ඛස්ස චත්ථුභාවතො දුක්ඛන්ති
චෙදිතබ්බං. තෙනාහු පොරාණා –

“පාපස්ස පාපකම්මාදි-නිමිත්තමනුපස්සතො;
භද්දස්සාපසහන්තස්ස, විශොගං පියවත්ථුකං;
මීයමානස්ස යං දුක්ඛං, මානසං අවිසෙසතො.

“සබ්බෙසඤ්චාපි යං සන්ධි-ඛන්ධනච්ඡේදනාදිකං;
විතුජ්ජමානමම්මානං, හොති දුක්ඛං සරීරජං.

“අසය්හමජ්ජට්ඨකාරං, දුක්ඛස්සෙතස්සිදං යතො;
මරණං චත්ථු තෙනෙතං, දුක්ඛමිච්චෙව භාසිත”න්ති. (විසුද්ධි. 2.543; විභ.
අට්ඨ. 193; මහානි. අට්ඨ. 5; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.32-33);

ඉමස්මිඤ්ච යානෙ “සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසාපි දුක්ඛා”ති
විභවිගෙ දුක්ඛසච්චනිද්දෙසෙ ආගතං, ඉධ පන තං නත්ථී, තත්ථාපි කාරණං
පරියෙසිතබ්බං.

අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛොති එත්ථ අප්පියසම්පයොගො නාම අමනාපෙහි
සත්තසඬබ්බාරෙහි සමොධානං. සොපි දුක්ඛචත්ථුතො දුක්ඛො. තෙනාහු පොරාණා –

“දිස්වාච අප්පියෙ දුක්ඛං, පඨමං හොති චෙතසි;
තදුපක්කමසම්භූත-මථ කායෙ යතො ඉධ.

“තනො දුක්ඛද්වයස්සාපි, වත්ථුතො සො මහෙසිනා;
දුක්ඛො චුත්තොති විඤ්ඤෙය්‍යො, අප්පියෙහි සමාගමො” ති.

පියෙහි විජ්ජයොගො දුක්ඛොති එත්ථ පන පියවිජ්ජයොගො නාම මනාපෙහි
සත්තසංඛාරෙහි විනාභාවො. සොපි සොකදුක්ඛස්ස වත්ථුතො දුක්ඛො. තෙනාහු
පොරාණා –

“ඤාතිධනාදිවියොගා;
සොකසරසමප්පිනා විතුජ්ජන්ති;
බාලා යතො තතොයං;
දුක්ඛොති මතො පියවිජ්ජයොගො” ති.

යම්පිච්ඡං න ලහතීති එත්ථ “අහො වත මයං න ජාතිධම්මා අස්සාමා” තිආදීසු
අලබ්භනෙය්‍යාවත්ථුසු ඉච්ඡාව “යම්පිච්ඡං න ලහති, තම්පි දුක්ඛ” න්ති චුත්තා, සාපි
දුක්ඛවත්ථුතො දුක්ඛා. තෙනාහු පොරාණා –

“තං තං පත්ථයමානානං, තස්ස තස්ස අලාභතො;
යං විසාතමයං දුක්ඛං, සත්තානං ඉධ ජායති.

“අලබ්භනෙය්‍යාවත්ථුනං, පත්ථනා තස්ස කාරණං;
යස්මා තස්මා ජිනො දුක්ඛං, ඉච්ඡිතාලාභමබ්බවී” ති.

සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛාති එත්ථ පන යස්මා ඉන්ධනම්ච
පාවකො, ලක්ඛම්ච පහරණාති, ගොරුපං විය ඩංසමකසාදෙයො, ඛේත්තම්ච ලායකා,
ගාමං විය ගාමසාතකා, උපාදානක්ඛන්ධපඤ්චකමෙව ජාතිආදෙයො නානාජපකාරෙහි
විබාධෙන්තා තිණුලතාදීනි විය භූමියං, පුප්ඵළපල්ලවානි විය රුක්ඛෙසු
උපාදානක්ඛන්ධෙසුයෙව නිබ්බන්තන්ති, උපාදානක්ඛන්ධානඤ්ච ආදිදුක්ඛං ජාති,
මජ්ඣෙදුක්ඛං ජරා, පරියොසානදුක්ඛං මරණං, මනොරථවිසාතජ්ජත්තානඤ්ච
ඉච්ඡාවිසාතදුක්ඛං ඉච්ඡිතාලාභොති එවං නානාජපකාරතො උපපරික්ඛියමානා
උපාදානක්ඛන්ධාව දුක්ඛාති යදෙනං එකමෙකං දස්සෙත්වා වුච්චමානං අනෙකෙහිපි
කප්පෙහි න සක්කා අනවසෙසතො වත්තුං, තස්මා තං සංඛිත්තං දුක්ඛං
එකජලබ්න්දුම්භි සකලසමුද්දජ්ජරසං විය යෙසු කෙසුපි පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙසු
සංඛිපිත්වා දස්සෙතුං “සංඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා” ති භගවා අවොච.
තෙනාහු පොරාණා –

“ජාතිජපභුතිකං දුක්ඛං, යං චුත්තම්ඨ තාදිනා;
අචුත්තං යඤ්ච තං සංඛිං, විනා එතෙ න විජ්ජති.

“යස්මා තස්මා උපාදාන-ක්ඛන්ධා සංඛිකෙපතො ඉමෙ;
දුක්ඛාති චුත්තා දුක්ඛන්ත-දෙසකෙන මහෙසිනා” ති.

එවං සරූපතො දුක්ඛසච්චං දස්සෙත්වා ඉදානි සමුදයසච්චං දස්සෙතුං “ඉදං බො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛසමුදය” න්ති ආදිමාහ. තත්ථ සං-ඉති අයං සද්දො “සමාගමො සමෙත” න්ති ආදීසු සංයොගං දීපෙති, උ-ඉති අයං “උප්පන්නං උදිත” න්ති ආදීසු උප්පත්තිං. අයං-සද්දො පන කාරණං දීපෙති. ඉදංඤ්වාපි දුතියසච්චං අවසෙසපච්චයසමායොගෙ සති දුක්ඛස්සුප්පත්තිකාරණන්ති දුක්ඛස්ස සංයොගෙ උප්පත්තිකාරණත්තා “දුක්ඛසමුදය” න්ති වුච්චති. යායං තණ්හාති යා අයං තණ්හා. පොනොබ්භවිකාති පුනබ්භවකරණං පුනබ්භවො උත්තරපදලොපෙන, පුනබ්භවො සීලමෙතිස්සාති පොනොබ්භවිකා. නන්දිරාගෙන සහගතාති නන්දිරාගසහගතා. ඉදං වුත්තං හොති “නන්දනතො රජ්ජනතො ච නන්දිරාගභාවං සබ්බාසු අවත්ථාසු අප්පච්චක්ඛාය වුත්තියා නන්දිරාගසහගතා” ති. තත්තත්තාභිනන්දිනීති යත්ර යත්ර අත්තභාවො නිබ්බත්තති, තත්තත්තාභිනන්දිනී.

සෙය්‍යාදීදන්ති නිපාතො, තස්ස සා කතමාති වෙති අයමත්ථො. රූපතණ්හාදිහෙදෙන ඡබ්බිධායෙව තණ්හා පවත්ති ආකාරහෙදතො කාමතණ්හාදිවසෙන තිව්ධා වුත්තා. රූපතණ්හායෙව හි යදා චක්ඛුස්ස ආපාඨමාගතං රූපාරම්මණං කාමස්සාදවසෙන අස්සාදයමානා පවත්තති, තදා කාමතණ්හා නාම හොති. යදා තදෙවාරම්මණං ධූවං සස්සතන්ති පවත්තාය සස්සතදිට්ඨියා සද්ධිං පවත්තති, තදා භවතණ්හා නාම හොති. සස්සතදිට්ඨිසහගතො හි රාගො “භවතණ්හා” ති වුච්චති. යදා පන තදෙවාරම්මණං උච්ඡිජ්ජති විනස්සතීති පවත්තාය උච්ඡෙදදිට්ඨියා සද්ධිං පවත්තති, තදා විභවතණ්හා නාම හොති. උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතො හි රාගො “විභවතණ්හා” ති වුච්චති. එස නයො සද්දතණ්හාදීසුපි.

කස්මා පනෙත්ථ තණ්හාව සමුදයසච්චං වුත්තාති? විසෙසහෙතුභාවතො. අවිජ්ජා හි භවෙසු ආදීනවං පටිච්ඡාදෙන්ති දිට්ඨිආදිඋපාදානඤ්ච තත්ථ තත්ථ අභිනිවිසමානං තණ්හං අභිවඩ්ඨෙති, දොසාදයොපි කම්මස්ස කාරණං හොන්ති, තණ්හා පන තංතංභවයොනිගතිවිඤ්ඤාණධර්මසත්තාආවාසසත්තනිකායකුලහොගිස්සරියාදිවි ත්තතං අභිපත්ථෙත්ති කම්මවිචිත්තතාය උපනිස්සයතං කම්මස්ස ච සභායභාවං උපගච්ඡන්ති භවාදිවිචිත්තතං නියමෙති, තස්මා දුක්ඛස්ස විසෙසහෙතුභාවතො අඤ්ඤෙසුපි අවිජ්ජාඋපාදානකම්මාදීසු සුත්තෙ අභිධම්මෙ ච අවසෙසකිලෙසාකුසලමූලාදීසු වුත්තෙසු දුක්ඛහෙතුසු විජ්ජමානෙසු තණ්හාව “සමුදයසච්ච” න්ති වුත්තාති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි දුක්ඛනිරොධං අරියසච්චං දස්සෙතුං “ඉදං බො පන, භික්ඛවෙ, දුක්ඛනිරොධ” න්ති ආදිමාහ. තත්ථ යස්මා නි-සද්දො අභාවං, රොධ-සද්දො ච වාරකං දීපෙති, තස්මා අභාවො එත්ථ සංසාරවාරකසඬ්ඛාතස්ස දුක්ඛරොධස්ස සබ්බගතිසුඤ්ඤත්තා, සමධිගතෙ වා තස්මිං සංසාරවාරකසඬ්ඛාතස්ස දුක්ඛරොධස්ස අභාවො හොති තප්පටිපක්ඛත්තාතිපි “දුක්ඛනිරොධ” න්ති වුච්චති. දුක්ඛස්ස වා අනුප්පාදනිරොධපච්චයත්තා දුක්ඛනිරොධං. දුක්ඛනිරොධං දස්සෙන්නෙන වෙත්ථ “යො තස්සායෙව තණ්හායා” ති ආදිනා නයෙන සමුදයනිරොධො වුත්තො, සො

කස්මා වුත්තොති චෙ? සමුදයනිරොධෙන දුක්ඛනිරොධො. ඛ්‍යාධිනිමිත්තවුපසමෙන ඛ්‍යාධිවුපසමො විය හි හෙතුනිරොධෙන ඵලනිරොධො, තස්මා සමුදයනිරොධෙනෙව දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, න අඤ්ඤාං. තෙනාහ -

“යථාපි මූලෙ අනුපද්දවෙ දළ්භෙ;
 ඡින්නොපි රුක්ඛො පුනරෙව රුහති;
 එවමිපි තණ්හානුසයෙ අනුහතෙ;
 නිබ්බත්තති දුක්ඛමිදං පුනස්පුන”න්ති. (ධ. ප. 338);

ඉති යස්මා සමුදයනිරොධෙනෙව දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, තස්මා හගවා දුක්ඛනිරොධං දස්සෙන්නො සමුදයනිරොධෙන දෙසෙසි. සීහසමානවුත්තිනො හි තථාගතා. තෙ දුක්ඛං නිරොධෙන්තා දුක්ඛනිරොධඤ්ච දෙසෙන්නා හෙතුමිහි පටිපජ්ජන්ති, න ඵලෙ. යථා හි සීහො යෙනත්තති සරො ඛින්නො, තත්ථෙව අත්තනො බලං දස්සෙති, න සරෙ, තථා බුද්ධානං කාරණෙ පටිපත්ති, න ඵලෙ. තිත්ථියා පන සුචානවුත්තිනො. තෙ දුක්ඛං නිරොධෙන්තා දුක්ඛනිරොධඤ්ච දෙසෙන්නා අත්තකිලමථානුයොගදෙසනාදිහි ඵලෙ පටිපජ්ජන්ති, න හෙතුමිහි. යථා හි සුනඛා කෙනවි ලෙඩ්චූප්පහාරෙ දින්නෙ භුස්සන්තා ලෙඩ්චූ. බාදන්ති, න පහාරදායකෙ උට්ඨහන්ති, එවං අඤ්ඤතිත්ථියා දුක්ඛං නිරොධෙතුකාමා කායබෙදමනුයුජ්ජන්ති, න කිලෙසනිරොධනං, එවං තාව දුක්ඛනිරොධස්ස සමුදයනිරොධවසෙන දෙසනාය පයොජනං වෙදිතබ්බං.

අයං පනෙත්ථ අත්ථො. තස්සායෙව තණ්හායාති තස්සා “පොනොබ්භවිකා”ති වත්ථා කාමතණ්හාදිවසෙන විහත්තතණ්හාය. විරාගො වුව්චති මග්ගො. “විරාගා විමුව්චති”ති (ම. නි. 1.245; සං. නි. 3.12, 59) හි වුත්තං. විරාගෙන නිරොධො විරාගනිරොධො, අනුසයසමුග්ගාතනො අසෙසො විරාගනිරොධො අසෙසවිරාගනිරොධො. අථ වා විරාගොති පහානං වුව්චති, තස්මා අනුසයසමුග්ගාතනො අසෙසො විරාගො අසෙසො නිරොධොති එවම්පෙත්ථ යොජනා දට්ඨබ්බා, අත්ථතො පන සබ්බානෙව එතාති නිබ්බානස්ස වෙච්චනාති. පරමත්ථතො හි දුක්ඛනිරොධො අරියසච්චන්ති නිබ්බානං වුව්චති. යස්මා පන තං ආගම්ම තණ්හා විරජ්ජති චෙව නිරුජ්ඣති ව, තස්මා “විරාගො”ති ව “නිරොධො”ති ව වුව්චති. යස්මා ව තදෙව ආගම්ම තස්සා වාගාදයො හොන්ති, කාමගුණාලයාදීසු චෙත්ථ එකොපි ආලයො නත්ථි, තස්මා වාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයොති වුව්චති.

ඉදානි දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදාඅරියසච්චං දස්සෙතුං “ඉදං ඛො පන, හික්ඛවෙ, දුක්ඛනිරොධගාමිනී”තිආදිමාහ. යස්මා පනෙතං අරියසච්චං දුක්ඛනිරොධං ගච්ඡති ආරම්මණවසථන තදහිමුඛභූතත්තා, පටිපදා ව හොති දුක්ඛනිරොධජ්ජන්තියා, තස්මා “දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා”ති වුව්චති. සෙසමෙත්ථ වුත්තනයමෙව. කො පන තෙසං දුක්ඛාදීනං සච්චට්ඨොති? යො පඤ්ඤාවක්ඛුනා උපපරික්ඛියමානානං මායාව විපරිතො, මරීචිව විසංවාදකො,

තිත්ථියානං අත්තා විය අනුපලබ්භසභාවො ච න හොති, අථ ඛො
 බාධනප්පභවසන්තිනියානප්පකාරෙන තච්ඡාවිපරීතභූතභාවෙන අරියඤ්ඤාණස්ස
 ගොචරො හොතියෙව, එස අග්ගිලක්ඛණං විය ලොකපකති විය ච
 තච්ඡාවිපරීතභූතභාවො සච්චට්ඨොති වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච අග්ගිලක්ඛණං නාම
 උණ්හත්තං. තඤ්ඤි කත්ථවි කට්ඨාදිඋපාදානහෙදෙ විසංවාදකං විපරීතං අභූතං වා
 කදාවිපි න හොති, “ජාතිධම්මා ජරාධම්මා, අපො මරණධම්මිනො”ති (අ. නි. 5.57)
 එවං චූත්තජාතිආදිකා ලොකපකතීති වෙදිතබ්බො. “එකච්චානං තිරච්ඡානානං තිරියං
 දීඝතා, මනුස්සාදීනං උද්ධං දීඝතා, චුද්ධිනිට්ඨප්පත්තානං පුන අවඛිඨනන්ති
 එවමාදිකා ච ලොකපකතී”ති වදන්ති.

අපිව –

නාබාධකං යතො දුක්ඛං, දුක්ඛා අඤ්ඤං න බාධකං;
 බාධකත්තනියාමෙන, තතො සච්චමීදං මතං.

තං විනා නාඤ්ඤතො දුක්ඛං, න හොති න ච තං තතො;
 දුක්ඛහෙතුනියාමෙන, ඉති සච්චං විසත්තිකා.

නාඤ්ඤා නිබ්බානතො සන්ති, සන්තං න ච න තං යතො;
 සන්තභාවනියාමෙන, තතො සච්චමීදං මතං.

මග්ගා අඤ්ඤං න නියානං, අනියානො න වාපි සො;
 තච්ඡනියානභාවත්තා, ඉති සො සච්චසම්මතො.

ඉති තච්ඡාවිපල්ලාස-භූතභාවං චතුසුපි;
 දුක්ඛාදීස්චවිසෙසෙන, සච්චට්ඨං ආහු පණ්ඩිතාති. (විභ. අට්ඨ. 189);

15. පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසුති ඉතො පුබ්බෙ “ඉදං දුක්ඛ”න්තිආදිනා න
 අනුස්සුතෙසු අස්සුතපුබ්බෙසු චතුසච්චධම්මෙසු. චක්ඛුන්තිආදිනි
 ඤාණවෙච්චනානෙව. ඤාණමෙව හෙත්ථ පච්චක්ඛතො දස්සනට්ඨොන චක්ඛු වියාති
 චක්ඛු, ඤාණට්ඨොන ඤාණං, පකාරතො ජානනට්ඨොන පඤ්ඤා, පටිච්ඡේදකට්ඨොන
 විජ්ජා, සච්චප්පට්ච්ඡාදකස්ස මොහන්ධකාරස්ස විධමනතො ඔභාසනට්ඨොන
 ආලොකොති චූත්තං. තං පනෙතං චතුසු සච්චෙසු ලොකියලොකුත්තරමිස්සකං
 නිද්දිට්ඨන්ති වෙදිතබ්බං.

16. යාවකීවඤ්ඤාති යත්තකං කාලං. තිපරිච්චන්ති
 සච්චඤ්ඤාකිච්චඤ්ඤාකතඤ්ඤාසංඛිතානං තිණ්ණං පරිච්චානං වසෙන
 තිපරිච්චං. සච්චඤ්ඤාදිවසෙන හි තයො පරිච්චා එතස්සාති තිපරිච්චන්ති
 චූච්චති ඤාණදස්සනං. එත්ථ ච “ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛසමුදය”න්ති එවං
 චතුසු සච්චෙසු යථාභූතඤ්ඤාණං සච්චඤ්ඤාණං නාම. තෙසුයෙව “පරිඤ්ඤායං
 පහාතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං භාවෙතබ්බං”න්ති එවං කත්තබ්බකිච්චජානනඤ්ඤාණං

කිව්වඤාණං නාම. “පරිඤ්ඤාතං පහීනං සවිජ්ඣතං භාවිත” න්ති එවං තස්ස කතභාවජානනඤාණං කතඤාණං නාම. ද්වාදසාකාරන්ති තෙසංයෙව එකෙකස්මිං සච්චෙ තිණ්ණං තිණ්ණං ආකාරානං වසෙන ද්වාදසාකාරං. ඤාණදස්සනන්ති එතෙසං තිපරිවට්ටානං ද්වාදසන්තං ආකාරානං වසෙන උප්පන්නඤාණසංඛ්ඛාතං දස්සනං.

අනුත්තරං සම්මාසම්බෝධන්ති උත්තරවිරහිතං සබ්බසෙට්ඨං සම්මා සාමඤ්ච බෝධිං. අථ වා පසත්ථං සුන්දරඤ්ච බෝධිං. බෝධීති ව භගවතො අරහත්තමග්ගො ඉධාධිප්පෙතො. සාවකානං අරහත්තමග්ගො අනුත්තරා බෝධි භොති, න භොතීති? න භොති. කස්මා? අසබ්බගුණදායකත්තා. තෙසඤ්චි කස්සචි අරහත්තමග්ගො අරහත්තඵලමෙව දෙනි, කස්සචි තිස්සො විජ්ජා, කස්සචි ඡ අභිඤ්ඤා, කස්සචි චතස්සො පටිසම්භිදා, කස්සචි සාවකපාරමීඤාණං. පච්චෙකච්ඡද්ධානම්පි පච්චෙකබෝධිඤාණමෙව දෙනි, ච්ඡද්ධානං පන සබ්බගුණසම්පත්තිං දෙනි අභිසෙකො විය රඤ්ඤො සබ්බලොකිස්සරියභාවං. තස්මා අඤ්ඤස්ස කස්සචිපි අනුත්තරා බෝධි න භොතීති. අභිසම්ච්ඡද්ධොති පච්චඤ්ඤාසින්නි අභිසම්ච්ඡද්ධො අහං පත්තො පටිවිජ්ඣිත්වා යීතොති එවං පටිජානිං. ඤාණඤ්ච පන මෙ දස්සනං උද්දායීති අධිගතගුණානං යාථාවතො දස්සනසමත්ථං පච්චෙකඤ්ඤාණඤ්ච පන මෙ උද්දායී. අකුප්පා මෙ විමුත්තීති අයං මය්හං අරහත්තඵලවිමුත්තී අකුප්පා පටිපක්ඛෙහි න කොපෙනබ්බාති එවං ඤාණං උද්දායී. තත්ථ ද්විභාකාරෙහි අකුප්පතා චෙදිතබ්බා මග්ගසංඛ්ඛාතකාරණතො ච ආරම්මණතො ච. සා හි චතුහි මග්ගෙහි සමුච්ඡින්නකිලෙසානං පුන අනිවත්තනතාය කාරණතොපි අකුප්පා, අකුප්පධම්මං නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තතාය ආරම්මණතොපි අකුප්පා අනාකුප්පාරම්මණානං ලොකියසමාපත්තීනං තදභාවතො. අන්තිමාති පවිජ්ජා. නත්ථී දානි පුනබ්බවොති ඉදානි පුන අඤ්ඤො භවො නාම නත්ථීති.

ඉමස්මිඤ්ච පන වෙය්‍යාකරණස්මින්නි ඉමස්මිං නිග්ගාථකෙ සුත්තෙ. නිග්ගාථකඤ්චි සුත්තං පුච්ඡාචිස්සජ්ජනසහිතං “වෙය්‍යාකරණ” න්ති වුච්චති. භඤ්ඤමානෙති භණ්ඩමානෙ, දෙසියමානෙති අත්ථො. වීරජන්ති අපායගමනීයරාගරජාදීනං විගමෙන වීරජං. වීතමලන්ති අනවසෙසදිට්ඨිවිච්චිකිච්ඡාමලාපගමෙන වීතමලං. පඨමමග්ගවජ්ඣකිලෙසරජාභාවෙන වා වීරජං, පඤ්චවිධදුස්සීලාසමලාපගමෙන වීතමලං. ධම්මවක්ඛන්ති බ්‍රහ්මායුසුත්තෙ (ම. නි. 2.383 ආදයො) හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා චුත්තා, චූළරාහුලොවාදෙ (ම. නි. 3.416 ආදයො) ආසවක්ඛයො, ඉධ පන සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො. චතුසච්චසංඛ්ඛාතෙසු ධම්මෙසු තෙසං දස්සනට්ඨෙන චක්ඛන්ති ධම්මවක්ඛු, හෙට්ඨිමෙසු වා තීසු මග්ගධම්මෙසු එකං සොතාපත්තිමග්ගසංඛ්ඛාතං චක්ඛන්ති ධම්මවක්ඛු, සමථවිපස්සනාධම්මනිබ්බත්තතාය සීලාදිතිවිධධම්මක්ඛන්ධභූතතාය වා ධම්මමයං චක්ඛන්ති ධම්මවක්ඛු, තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථං “යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං, සබ්බං තං නිරොධධම්ම” න්ති ආභ. නනු ච මග්ගඤාණං අසංඛිතධම්මාරම්මණං, න සංඛිතධම්මාරම්මණන්ති? සච්චමෙතං, යස්මා තං නිරොධං ආරම්මණං කත්වා

කිව්වසෙන සබ්බසඬ්ඛනං අසම්මොහජ්ජට්ඨෙධවසෙන පටිච්ඡික්ඛන්තං උජ්ජජ්ජති,
තස්මා තථා චුත්තං.

17. ධම්මවක්කෙති පට්ඨෙධඤාණඤ්චෙව දෙසනාඤාණඤ්ච පවත්තනට්ඨෙන
චක්කන්ති ධම්මවක්කං. බොධිපල්ලඬ්ඛකෙ නිසින්තස්ස හි චතුසු සච්චෙසු උජ්ජන්තං
ද්වාදසාකාරං පට්ඨෙධඤාණම්පි, ඉසිපතනෙ නිසින්තස්ස ද්වාදසාකාරාය
සච්චදෙසනාය පවත්තකං දෙසනාඤාණම්පි ධම්මවක්කං නාම. උභයම්පි හෙතං
දසබ්ලස්ස උරෙ පවත්තඤාණමෙව. තදුභයං ඉමාය දෙසනාය පකාසෙන්තෙන
භගවතා ධම්මවක්කං පවත්තිතං නාම. තං පනෙතං ධම්මවක්කං යාව
අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤත්ථෙරො අට්ඨාරසහි බ්‍රහ්මකොට්ඨි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ
පතිට්ඨාති, තාව භගවා පවත්තෙති නාම පවත්තනකිව්වස්ස අනිට්ඨිතත්තා.
පතිට්ඨිතෙ පවත්තිතං නාම කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස සාසනන්තරධානතො පට්ඨාය
යාව බුද්ධුජ්ජාදො, එත්තකං කාලං අජ්ජවත්තපුබ්බස්ස පවත්තිතත්තා. තං සන්ධාය
“පවත්තිතෙ ව පන භගවතා ධම්මවක්කෙ භුම්මා දෙවා සද්දම්මනුස්සාවෙසු”න්තිආදි
චුත්තං. තත්ථ භුම්මාති භූමට්ඨකදෙවතා. සද්දම්මනුස්සාවෙසුන්ති එකජ්ජභාරෙතෙව
සාධුකාරං දත්වා “එතං භගවතා”න්තිආදීනි වදන්තා අනුස්සාවයිංසු. ඔභාසොති
සබ්බඤ්ඤාඤාණානුභාවෙන පවත්තො චිත්තපච්චයඋතුසමුට්ඨානො ඔභාසො.
සො හි තදා දෙවානං දෙවානුභාවං අතික්කම්ත්වා විරොචිත්ථ. අඤ්ඤාසි වත හො
කොණ්ඩඤ්ඤාති ඉමස්සපි උදානස්ස උදාහරණසොසො දසසහස්සිලොකධාතුං
ඵරිත්වා අට්ඨාසි. භගවතො හි ධම්මවක්කජ්ජවත්තනස්ස ආරම්භෙ විය
පරිසමාපනෙපි අතිවිය උළාරතමං පිතිසොමනස්සං උදපාදි.

18. දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති දිට්ඨධම්මො. එස නයො
සෙසපදෙසුපි. එත්ථ ව දස්සනං නාම ඤාණදස්සනතො අඤ්ඤම්පි අත්ථිති
තංනිවත්තනත්ථං “පත්තධම්මො”ති චුත්තං. පත්ති ව ඤාණසම්පත්තිතො අඤ්ඤාපි
විජ්ජතිති තතො විසෙසනත්ථං “විදිතධම්මො”ති චුත්තං. සා පනෙසා විදිතධම්මතා
එකදෙසතොපි භොතිති නිජ්ජදෙසතො විදිතභාවං දස්සෙතුං.
“පරියොගාල්භධම්මො”ති චුත්තං. තෙනස්ස සච්චාහිසම්බොධිංයෙව දීපෙති.
මග්ගඤාණඤ්චි එකාහිසමයවසෙන පරිඤ්ඤාදිකිව්වං සාධෙන්නං නිජ්ජදෙසෙන
චතුසච්චධම්මං සමන්තතො ඔගාල්භං නාම භොති. සජ්ජට්ඨයකන්තාරසදිසා
සොළසවත්ථුකා අට්ඨවත්ථුකා ව තිණ්ණා විචිකිච්ඡා අනෙතාති තිණ්ණවිචිකිච්ඡො.
පවත්තිආදීසු “එවං නුබො න නුබො”ති එවං පවත්තිකා විගතා සමුච්ඡින්නා
කථංකථා අස්සාති විගතකථංකථො. වෙසාරජ්ජජ්ජත්තොති සාරජ්ජකරානං
පාපධම්මානං පහීනත්තා තජ්ජට්ඨක්කෙසු ව සීලාදීසු ගුණෙසු සුජ්ජට්ඨිතත්තා
විසාරදභාවං වෙය්‍යත්තියං පත්තො අධිගතො. ස්වායං
වෙසාරජ්ජජ්ජත්තිසුජ්ජට්ඨිතභාවො කත්ථාති ආහ “සත්ථුසාසනෙ”ති. අත්තනා
පච්චික්ඛතො අධිගතත්තා න පරං පච්චෙති, පරස්ස සද්ධාය එත්ථ නජ්ජවත්තිති, න
තස්ස පරො පච්චෙතබ්බො අත්ථිති අපරජ්ජව්වයො.

ලභෙය්‍යාහන්ති ලභෙය්‍යං අහං, ආයාචනාවචනමෙතං. එහිති ආයාචිතානං පබ්බජ්ජපසම්පදානං අනුමතභාවජ්ජකාසනාවචනං, තස්මා එහි සම්පට්ච්ඡාහි යථායාචිතං පබ්බජ්ජපසම්පදවිසෙසන්ති අත්ථො. ඉති-සද්දො තස්ස එහිභික්ඛුපසම්පදාපට්ලාහනිමිත්තවචනපරියොසානදස්සනො. තදවසානො හි තස්ස භික්ඛුභාවො. තෙනෙවාහ “එහි භික්ඛුති භගවතො වචනෙන අභිනිජ්ජන්තා සාව තස්ස ආයස්මතො එහිභික්ඛුපසම්පදා අහොසි”ති. වර බ්‍රහ්මවරියන්ති උපරිමග්ගත්තසංඛිතං බ්‍රහ්මවරියං සමධිගච්ඡ. කිමත්ථං? සම්මා දුක්ඛස්ස අත්තකිරියාය. ඉධාපි “අවොවා”ති සම්බන්ධිතබ්බං. “නව කොට්ඨසභස්සානි”ති ආදිනා (විසුද්ධි. 1.20; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.37) චුත්තජ්ජහෙදානං අනෙකසභස්සානං සංවරචිතයානං සමාදිශිත්වා චත්තනෙන උපරිභූතා අග්ගභූතා සම්පදාති උපසම්පදා.

19. නිහාරහත්තොති නිහටහත්තො, ගාමතො භික්ඛං නිහරිත්වා භික්ඛුහි දිත්තහත්තොති අත්ථො. භගවා හි දහරකුමාරකෙ විය තෙ භික්ඛු පරිහරන්තො පාටිපදදිවසතො පට්ඨාය පිණ්ඩපාතත්ථායපි ගාමං අපවිසිත්වා අත්තොවිහාරෙයෙව වසී.

ධම්මවක්කජ්ජපවත්තනසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනත්තලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා

20. ආමන්තෙසීති ආසාල්හීපුණ්ණමදිවසෙ ධම්මවක්කජ්ජපවත්තනතො පට්ඨාය අනුක්කමෙන සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතෙ අඤ්ඤාසිකොණ්ඩඤ්ඤජ්ජමුඛෙ පඤ්චවග්ගියෙ “ඉදානි තෙසං ආසවක්ඛයාය ධම්මං දෙසෙස්සාමී”ති පඤ්චමියා පක්ඛස්ස ආමන්තෙසී. අනත්තාති අවසවත්තනට්ඨෙත අසාමිකට්ඨෙත සුඤ්ඤතට්ඨෙත අත්තපටික්ඛෙපට්ඨෙතානි එවං චතුහි කාරණෙහි අනත්තා. තත්ථ “උජ්ජන්තං රූපං ධීතිං මා පාපුණාතු, යානජ්ජත්තං මා ජීරතු, ජරජ්ජත්තං මා භිජ්ජතු, උදයබ්බයෙහි මා කිලමයතු”ති න එත්ථ කස්සචි වසිභාවො අත්ථී, ස්වායමස්ස අවසවත්තනට්ඨො. සාමිභූතස්ස කස්සචි අභාවො අසාමිකට්ඨො. නිවාසිකාරකවෙදකඅධිට්ඨායකවිරහෙන තතො සුඤ්ඤතා සුඤ්ඤතට්ඨො. පරපරිකජ්ජිතඅත්තසභාවාභාවො එව අත්තපටික්ඛෙපට්ඨො. ඉදානි අනත්තතංයෙව විභාවෙතුං “රූපඤ්ච හිදං භික්ඛවෙ”ති ආදිමාහ. තත්ථ අත්තා අභවිස්සාති කාරකො වෙදකො සයංවසීති එවංභූතො අත්තා අභවිස්සාති අධිජ්ජායො. එවඤ්ඤි සති රූපස්ස ආබාධාය සංවත්තනං අයුජ්ජමානකං සියා. කාමඤ්ඤවත්ථ “යස්මා ව ඛො, භික්ඛවෙ, රූපං අනත්තා, තස්මා රූපං ආබාධාය සංවත්තති”ති රූපස්ස අනත්තතාය දුක්ඛතා විභාවිතා විය දිස්සති, තථාපි “යස්මා රූපං ආබාධාය සංවත්තති, තස්මා අනත්තා”ති පාකටාය සාබ්බතාය රූපස්ස අත්තසාරාභාවො විභාවිතො, තතො එව ව “න ව ලබ්භති රූපෙ ‘එවං මෙ රූපං හොතු, එවං මෙ රූපං මා අහොසි’ති” රූපෙ කස්සචි අනිස්සරතා තස්ස ව අවසවත්තනාකාරො දස්සිතො. වෙදනාදිසුපි එසෙව නයො.

21. තං කිංමඤ්ඤං භික්ඛවෙති ඉදං කස්මා ආරද්ධං? එත්තකෙන යානෙන අනත්තලක්ඛණමෙව කථිතං, න අනිච්චදුක්ඛලක්ඛණානි, ඉදානි තානි දස්සෙත්වා සමොධානෙත්වා තිණ්පි ලක්ඛණානි දස්සෙතුං ඉදමාරද්ධන්ති වෙදිතබ්බං. අනිච්චං භන්තෙති භන්තෙ යස්මා හුත්වා න හොති, තස්මා අනිච්චං. යස්මා පුබ්බෙ අසන්තං පච්චයසමවායෙන හුත්වා උප්පජ්ජිත්වා පුන භඬගුපගමනෙන න හොති, තස්මා න නිච්චන්ති අනිච්චං, අද්ධුවන්ති අධිප්පායො. අප්ච වා උප්පාදවයවන්තතාය තාවකාලිකතාය විපරිණාමකොට්ඨා නිච්චප්පටික්ඛෙපතොති ඉමෙහිපි කාරණෙහි අනිච්චං. එත්ථ ඛණෙ ඛණෙ උප්පජ්ජනවසෙන නිරුජ්ඣනවසෙන ච පවත්තනතො උප්පාදවයවන්තතා. තඬ්ඛණිකතාය තාවකාලිකතා. විපරිණාමවන්තතාය විපරිණාමකොට්. රූපඤ්ඤි උප්පාදාදිවිකාරාපජ්ජනෙන විපරිණාමන්තං විනාසං පාපුණාති. නිච්චසභාවාභාවො එව නිච්චපටික්ඛෙපො. අනිච්චා හි ධම්මා, තෙනෙව අත්තනො අනිච්චභාවෙන අත්ථතො නිච්චතං පටික්ඛිපන්ති නාම.

දුක්ඛං භන්තෙති භන්තෙ පටිපිළනාකාරෙන දුක්ඛං. උප්පාදජරාභඬගවසෙන හි රූපස්ස නිරන්තරං බාධති, පටිපිළනාකාරෙනස්ස දුක්ඛතා. අප්ච වා සන්තාපට්ඨෙන දුක්ඛමට්ඨයෙන දුක්ඛවත්ථුකට්ඨයෙන සුඛපටික්ඛෙපට්ඨයෙන වානි චතුහි කාරණෙහි දුක්ඛං. එත්ථ ච සන්තාපො නාම දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන සන්තාපනං පරිදහනං. තතො එවස්ස දුස්සහතාය දුක්ඛමතා. තිස්සන්තං දුක්ඛතානං සංසාරදුක්ඛස්ස ච අධිට්ඨානතාය දුක්ඛවත්ථුකතා. සුඛසභාවාභාවො එව සුඛපටික්ඛෙපො. **විපරිණාමධම්මන්ති** ජරාය මරණෙන ච විපරිණාමසභාවං. කල්ලං නුති යුත්තං නු. තන්ති එවං අනිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං රූපං. එතං මමාති තණ්හාගාහො මමඬිකාරභාවතො. එසොහමස්මීති මානගාහො අභඬිකාරභාවතො. එසො මෙ අත්තාති දිට්ඨිගාහො අත්තභාවවිපල්ලාසග්ගාහතො. තණ්හාගාහො චෙත්ථ අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතවසෙන, මානගාහො නවවිධමානවසෙන, දිට්ඨිගාහො ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිවසෙන වෙදිතබ්බො. ඉමෙසං තිණ්ණං තණ්හාමානදිට්ඨිගාහානං වසෙන යුත්තං නු තං සමනුපස්සිතුන්ති වුත්තං හොති.

ඉති භගවා අනිච්චදුක්ඛවසෙන අනත්තලක්ඛණංයෙව දස්සෙසි. භගවා හි කත්ථවි අනිච්චවසෙන අනත්තතං දස්සෙති, කත්ථවි දුක්ඛවසෙන, කත්ථවි උභයවසෙන. තථා හි “චක්ඛු අත්තාති යො වදෙය්‍ය, තං න උප්පජ්ජති, චක්ඛුස්ස උප්පාදොපි වයොපි පඤ්ඤායති. යස්ස ඛො පන උප්පාදොපි වයොපි පඤ්ඤායති, ‘අත්තා මෙ උප්පජ්ජති වෙව වෙති වා’ති ඉච්චස්ස එවමාගතං හොති, තස්මා තං න උප්පජ්ජති. ‘චක්ඛු අත්තා’ති යො වදෙය්‍ය, ඉති චක්ඛු අනත්තා”ති ඉමස්මිඤ්ච ජජ්ඣක්ඛුස්සත්තෙ (ම. නි. 3.422) අනිච්චවසෙන අනත්තතං දස්සෙසි. “රූපඤ්ඤි හිදං, භික්ඛවෙ, අත්තා අභවිස්ස...පෙ.... එවං මෙ රූපං මා අහොසි”ති ඉමස්මිංයෙව අනත්තලක්ඛණසුත්තෙ දුක්ඛවසෙන අනත්තතං දස්සෙසි. “රූපං, භික්ඛවෙ, අනිච්චං, යදනිච්චං තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තදනත්තා, යදනත්තා, තං ‘නෙතං මම, නෙසොහමස්මි, න මෙ සො අත්තා’ති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බ”න්ති ඉමස්මිං අරහන්තසුත්තෙ (සං. නි. 3.76-77) උභයවසෙන අනත්තතං දස්සෙසි. කස්මා? අනිච්චං දුක්ඛඤ්ච පාකට්ඨං, අනත්තා අපාකට්ඨං. පරිභොගභාජනාදීසු

හි හින්තෙසු “අහො අනිච්ච” න්ති වදන්ති, “අහො අනත්තා” ති පන වත්තා නාම නත්ථි. සරීරෙ ගණ්ඩපිළකාසු වා උට්ඨිතාසු කණ්ටකෙන වා විද්ධා “අහො දුක්ඛ” න්ති වදන්ති, “අහො අනත්තා” ති පන වත්තා නාම නත්ථි. කස්මා? ඉදඤ්භි අනත්තලක්ඛණං නාම අවිභූතං දුද්දසං දුප්පඤ්ඤාපනං. තථා හි සරහඬිගාදයොපි සත්ථාරො නාද්දසංසු, කුතො පඤ්ඤාපනා, තෙන නං භගවා අනිච්චවසෙන වා දුක්ඛවසෙන වා උභයවසෙන වා දස්සෙසි. තයිදං ඉමස්මිම්පි තෙපරිවට්ටෙ අනිච්චදුක්ඛවසෙනෙව දස්සිතං. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො.

22. තස්මාතිහාති තස්මා ඉච්චෙව චුත්තං. කි-කාර හ-කාරා නිපාතා, යස්මා ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තා, තස්මාති අත්ථො. යං කිඤ්චිති අනවසෙසපරියාදානමෙතං. යන්ති හි සාමඤ්ඤෙන අනියමදස්සනං, කිඤ්චිති පකාරතො හෙදං ආමසින්වා අනියමදස්සනං. උභයෙනපි අතීතං වා...පෙ.... සන්තිකෙ වා අප්පං වා බහුං වා යාදිසං වා තාදිසං වා නපුංසකනිද්දෙසාරහං සබ්බං ඛ්‍යාපෙත්වා සඬගණ්හාති, තස්මා අනවසෙසපරියාදානමෙතං “යං කිඤ්චි” ති. එවඤ්ච සති අඤ්ඤෙසුපි නපුංසකනිද්දෙසාරහෙසු පසඬගං දිස්වා තත්ථ අධිප්පෙතත්ථං අධිච්ච පවත්තනතො අතිප්පසඬගස්ස නියමනත්ථං “රූප” න්ති චුත්තං. එවං පදද්වයෙනපි රූපස්ස අසෙසපරිග්ගහො කතො හොති. අථස්ස අතීතාදිවිභාගං ආරහති “අතීතානාගතපච්චුප්පන්ත” න්තිආදිනා. තඤ්භි කිඤ්චි අතීතං කිඤ්චි අනාගතාදිහෙදන්ති. එස නයො වෙදනාදීසුපි.

තත්ථ රූපං තාව අද්ධාසන්තතිසමයඛණවසෙන චතුර්ධා අතීතං නාම හොති, තථා අනාගතපච්චුප්පන්තං. තත්ථ අද්ධාවසෙන තාව එකස්ස එකස්මිං භවෙ පටිසන්ධිතො පුබ්බෙ අතීතං, චුතිතො උද්ධමනාගතං, උභින්නමන්තරෙ පච්චුප්පන්තං. සන්තතිවසෙන සභාගෙකඋතුසමුට්ඨානඵකාභාරසමඋට්ඨානඤ්ච පුබ්බාපරියවසෙන වත්තමානමිපි පච්චුප්පන්තං, තතො පුබ්බෙ විසභාගඋතුආභාරසමුට්ඨානං අතීතං, පච්ඡා අනාගතං. විත්තපං එකවීථිඑකපවනඑකසමාපත්තිසමුට්ඨානං පච්චුප්පන්තං, තතො පුබ්බෙ අතීතං, පච්ඡා අනාගතං. කම්මසමුට්ඨානස්ස පාටියෙක්කං සන්තතිවසෙන අතීතාදිහෙදො නත්ථි. තෙසංයෙව පන උතුආභාරවිත්තසමුට්ඨානානං උපත්ථමිහකවසෙන තස්ස අතීතාදිභාවො වෙදිතබ්බො. සමයවසෙන එකමුහුත්තපුබ්බණ්හසායන්හරත්තිදිවාදීසු සමයෙසු සන්තානවසෙන පවත්තමානං තංතංසමයවත්තං රූපං පච්චුප්පන්තං නාම, තතො පුබ්බෙ අතීතං, පච්ඡා අනාගතං. ඛණවසෙන උප්පාදාදික්ඛණත්තයපරියාපන්තං පච්චුප්පන්තං, තතො පුබ්බෙ අතීතං, පච්ඡා අනාගතං, ඉදමෙවෙත්ථ නිප්පරියායං, සෙසා පරියායකථා.

අප්ඤ්ඤාතං වා බහිද්ධා වාති චක්ඛාදිපඤ්චවිධං රූපං අත්තභාවං අධිකිච්ච පවත්තත්තා අප්ඤ්ඤාතං, සෙසං තතො බාහිරත්තා බහිද්ධා. අපිච නියකප්ඤ්ඤාතමිපි ඉධ අප්ඤ්ඤාතං, පරපුග්ගලිකමිපි ච බහිද්ධාති වෙදිතබ්බං. ඔළාරිකං වා සුබ්බමං වාති චක්ඛාදීනි නව, ආපොධාතුවප්පා තිස්සො ධාතුයො වාති ද්වාදසවිධං රූපං සට්ඨන්තවසෙන ගහෙතබ්බතො ඔළාරිකං, සෙසං තතො විපරිත්තත්තා සුබ්බමං. භීතං වා

පණිතං වාති එත්ථ භීතපණිතභාවො පරියායතො නිජ්ජපරියායතො ව. තත්ථ අකනිට්ඨානං රූපතො සුදස්සීනං රූපං භීතං, තදෙව සුදස්සානං රූපතො පණිතං. එවං යාව නරකසත්තානං රූපං, තාව පරියායතො භීතපණිතතා වෙදිතබ්බා. නිජ්ජපරියායතො පන යං ආරම්මණං කත්වා අකුසලවිපාකවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තං භීතං අනිට්ඨභාවතො. යං පන ආරම්මණං කත්වා කුසලවිපාකවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති, තං පණිතං ඉට්ඨභාවතො. යථා හි අකුසලවිපාකො සයං අනිට්ඨො අනිට්ඨෙ එව උප්පජ්ජති, න ඉට්ඨෙ, එවං කුසලවිපාකොපි සයං ඉට්ඨො ඉට්ඨෙයෙව උප්පජ්ජති, න අනිට්ඨෙ. යං දුරෙ සන්තිකෙ වාති යං සුබ්බමං, තදෙව දුප්පට්ඨිජ්ඣසභාවත්තා දුරෙ, ඉතරං සුප්පට්ඨිජ්ඣසභාවත්තා සන්තිකෙ. අපිචෙත්ථ ඔකාසතොපි උපාදායුපාදාය දුරසන්තිකතා වෙදිතබ්බා. තං සබ්බන්ති තං අතීතාදීහි පදෙහි විසුං නිද්දිට්ඨං සබ්බං රූපං. සම්මජ්ජඤ්ඤාය දට්ඨබ්බන්ති සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං.

යා කාවී වෙදනාතිආදීසු පන සන්තතිවසෙන ව ඛණවසෙන ව වෙදනාය අතීතානාගතපච්චුප්පන්නභාවො වෙදිතබ්බො. තත්ථ (විසුද්ධි. 2.497 ආදයො) සන්තතිවසෙන එකවීථිඑකජවනඑකසමාපත්තිපරියාපන්නා එකවිධවිසයසමායොගජ්ජවත්තා ව දිවසම්පි බුද්ධරූපං පස්සන්තස්ස ධම්මං. සුණන්තස්ස පවත්තසද්ධාදිසහිතවෙදනා පච්චුප්පන්නා, තතො පුබ්බෙ අතීතා, පච්ඡා අනාගතා. ඛණවසෙන ඛණත්තයපරියාපන්නා පච්චුප්පන්නා, තතො පුබ්බෙ අතීතා, පච්ඡා අනාගතා. අජ්ඣත්තබ්හිද්ධාහෙදො නියකජ්ඣත්තවසෙන වෙදිතබ්බො. ඔළාරිකසුබ්බමහෙදො “අකුසලා වෙදනා ඔළාරිකා, කුසලාබ්‍යාකතා වෙදනා සුබ්බමා” තිආදිනා නයෙන විභඩ්ධෙ (විභ. 11) චුත්තෙන ජාතිසභාවපුග්ගලලොකියලොකුත්තරවසෙන වෙදිතබ්බො. ජාතිවසෙන තාව අකුසලවෙදනා සාවජ්ජකිරියහෙතුතො කිලෙසසන්නාපසභාවතො ව අවුපසන්නචුත්තීති කුසලවෙදනාය ඔළාරිකා, සබ්‍යාපාරතො සඋස්සාහතො සවිපාකතො කිලෙසසන්නාපසභාවතො සාවජ්ජතො ව විපාකාබ්‍යාකතාය ඔළාරිකා, සවිපාකතො කිලෙසසන්නාපසභාවතො සබ්‍යාපජ්ජතො සාවජ්ජතො ව කිරියාබ්‍යාකතාය ඔළාරිකා, කුසලාබ්‍යාකතා පන චුත්තවිපරියායතො අකුසලාය සුබ්බමා. ද්වෙපි කුසලාකුසලවෙදනා සබ්‍යාපාරතො සඋස්සාහතො සවිපාකතො ව යථායොගං දුට්ඨායපි අබ්‍යාකතාය ඔළාරිකා, චුත්තවිපරියායෙන දුට්ඨාපි අබ්‍යාකතා තාහි සුබ්බමා. එවං තාව ජාතිවසෙන ඔළාරිකසුබ්බමතා වෙදිතබ්බා.

සභාවවසෙන පන දුක්ඛවෙදනා නිරස්සාදතො සවිජ්ජාරතො උබ්බෙජනීයතො අභිභවනතො ව ඉතරාහි ද්වීහි ඔළාරිකා, ඉතරා පන ද්වෙ සාතතො සන්තතො පණිතතො මනාපතො මජ්ඣත්තතො ව යථායොගං දුක්ඛාය සුබ්බමා. උහො පන සුබ්බදුක්ඛා සවිජ්ජාරතො බොහකරණතො පාකටතො ව අදුක්ඛමසුබ්‍යාය ඔළාරිකා, සා චුත්තවිපරියායෙන තදුහයතො සුබ්බමා. එවං සභාවවසෙන ඔළාරිකසුබ්බමතා වෙදිතබ්බා. පුග්ගලවසෙන පන අසමාපන්නස්ස වෙදනා නානාරම්මණවික්ඛිත්තභාවතො සමාපන්නස්ස වෙදනාය ඔළාරිකා, විපරියායෙන ඉතරා සුබ්බමා. එවං පුග්ගලවසෙන ඔළාරිකසුබ්බමතා වෙදිතබ්බා.

ලෝකියලොකුත්තරවසෙන පන සාසවා වෙදනා ලෝකියා. සා
ආසවුප්පත්තිහෙතුනො ඔසනියනො යොගනියනො ගන්ථනියනො නීවරණියනො
උපාදානියනො සංකිලෙසිකනො පුටුප්පනසාධාරණනො ච අනාසවාය ඔළාරිකා, සා
විපරියායෙන සාසවාය සුබ්බමා. එවං ලෝකියලොකුත්තරවසෙන ඔළාරිකසුබ්බමතා
වෙදිතබ්බා.

තත්ථ ජාතිආදිවසෙන සම්භෙදො පරිහරිතබ්බො.
අකුසලවිපාකකායවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තා හි වෙදනා ජාතිවසෙන අබ්‍යාකතත්තා
සුබ්බමාපි සමානා සභාවාදිවසෙන ඔළාරිකා හොති. චුත්තඤ්ඤෙනං “අබ්‍යාකතා
වෙදනා සුබ්බමා, දුක්ඛා වෙදනා ඔළාරිකා. අසමාපන්නස්ස වෙදනා ඔළාරිකා, සාසවා
වෙදනා ඔළාරිකා”ති (විහ. 11). යථා ච දුක්ඛවෙදනා, එවං සුඛාදයොපි ජාතිවසෙන
ඔළාරිකා, සභාවාදිවසෙන සුබ්බමා හොන්ති. තස්මා යථා ජාතිආදිවසෙන සම්භෙදො
න හොති, තථා වෙදනානං ඔළාරිකසුබ්බමතා වෙදිතබ්බා. සෙය්‍යථිදං – අබ්‍යාකතා
ජාතිවසෙන කුසලාකුසලාහි සුබ්බමා. න තත්ථ “කතමා අබ්‍යාකතා, කිං දුක්ඛා, කිං
සුඛා, කිං සමාපන්නස්ස, කිං අසමාපන්නස්ස, කිං සාසවා, කිං අනාසවා”ති එවං
සභාවාදිභෙදො පරාමසිතබ්බො. එස නයො සබ්බත්ථ.

අපිච “තං තං වා පන වෙදනං උපාදායුපාදාය වෙදනා ඔළාරිකා සුබ්බමා
දට්ඨබ්බා”ති වචනනො අකුසලාදීසුපි ලොභසහගතාය දොසසහගතවෙදනා අග්ගි
විය අත්තනො නිස්සයදහනනො ඔළාරිකා, ලොභසහගතා සුබ්බමා. දොසසහගතාපි
නියතා ඔළාරිකා, අනියතා සුබ්බමා. නියතාපි කප්පට්ඨිතිකා ඔළාරිකා, ඉතරා සුබ්බමා.
කප්පට්ඨිතිකාසුපි අසඬ්ඛාරිකා ඔළාරිකා, ඉතරා සුබ්බමා. ලොභසහගතා පන
දිට්ඨිසම්පයුත්තා ඔළාරිකා, ඉතරා සුබ්බමා. සාපි නියතා කප්පට්ඨිතිකා අසඬ්ඛාරිකා
ඔළාරිකා, ඉතරා සුබ්බමා, අවිසෙසෙන අකුසලා බහුවිපාකා ඔළාරිකා, අප්පවිපාකා
සුබ්බමා. කුසලා පන අප්පවිපාකා ඔළාරිකා, බහුවිපාකා සුබ්බමා.

අපිච කාමාවචරකුසලා ඔළාරිකා, රූපාවචරා සුබ්බමා, තනො අරූපාවචරා, තනො
ලොකුත්තරා. කාමාවචරා ච දානමයා ඔළාරිකා, සීලමයා සුබ්බමා, තනො භාවනාමයා.
භාවනාමයාපි දුහෙතුකා ඔළාරිකා, තිහෙතුකා සුබ්බමා. තිහෙතුකාපි සසඬ්ඛාරිකා
ඔළාරිකා, අසඬ්ඛාරිකා සුබ්බමා. රූපාවචරා පට්ඨමජ්ඣානිකා ඔළාරිකා...පෙ....
පඤ්චමජ්ඣානිකා සුබ්බමාව. අරූපාවචරා ආකාසානඤ්ඤායතනසම්පයුත්තා
ඔළාරිකා...පෙ.... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසම්පයුත්තා සුබ්බමාව. ලොකුත්තරා
ච සොනාපත්තිමග්ගසම්පයුත්තා ඔළාරිකා...පෙ.... අරහත්තමග්ගසම්පයුත්තා
සුබ්බමාව. එස නයො තංතංභූමිවිපාකකිරියවෙදනාසු
දුක්ඛාදිඅසමාපන්නාදිසාසවාදිවසෙන චුත්තවෙදනාසු ච.

ඔකාසවසෙන වාපි නිරයෙ දුක්ඛා ඔළාරිකා, තිරච්ඡානයොනියං සුබ්බමා...පෙ....
පරනිමිතවසවත්ති සුබ්බමාව. යථා ච දුක්ඛා, එවං සුඛාපි සබ්බත්ථ යථානුරූපං
යොජෙතබ්බා. වත්ථුවසෙන වාපි භීතවත්ථුකා යා කාවි වෙදනා ඔළාරිකා,
පණීතවත්ථුකා සුබ්බමා. භීතප්පණීතභෙදෙ යා ඔළාරිකා, සා භීතා. යා ච සුබ්බමා, සා

පණිතාති වෙදිතබ්බා. දුරපදං පන අකුසලා වෙදනා කුසලාබ්‍යාකතාහි වෙදනාහි දුරෙ, සන්තිකපදං අකුසලා වෙදනා අකුසලාය වෙදනාය සන්තිකෙතිආදිනා නයෙන විහත්තං. තස්මා අකුසලා වෙදනා විසභාගතො අසංසට්ඨතො අසරික්ඛතො ච කුසලාබ්‍යාකතාහි දුරෙ, තථා කුසලාබ්‍යාකතා අකුසලාය. එස නයො සබ්බවාරෙසු. අකුසලා පන වෙදනා සභාගතො ච සංසට්ඨතො ච සරික්ඛතො ච අකුසලාය සන්තිකෙති. තංතංවෙදනාසම්පයුත්තානං පන සඤ්ඤාදීනම්පි එවමෙව වෙදිතබ්බං.

23. සුතවානි ආගමාධිගමසඬ්ඛාතෙන බාහුසච්චෙන සමන්තාගතත්තා සුතවා. නිබ්බන්දනීති උක්කණ්ඨති. එත්ථ ච නිබ්බදානි වුට්ඨානගාමිනීවිපස්සනා අධිප්පෙනා. නිබ්බන්දං විරජ්ජනීති එත්ථ විරාගවසෙන චත්තාරො මග්ගා කථිතා. විරාගා විමුච්චනීති විරාගෙන මග්ගෙනෙව හෙතුභූතෙන පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තිවසෙන විමුච්චති. ඉමිනා චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි කථිතානි. විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණං භොතීති ඉමිනා පන පච්චවෙක්ඛණඤාණං කථිතං. බිණා ජාතීතිආදීහි තස්ස භූමි. තෙන හි ඤාණෙන අරියසාවකො පච්චවෙක්ඛන්තො ‘‘බිණා ජාතී’’තිආදීහි පජානාති. කතමා පනස්ස ජාති බිණා, කථංඤ්ඤා නං පජානාතීති? න තාවස්ස අතීතා ජාති බිණා පුබ්බෙව බිණත්තා, න අනාගතා අනාගතෙ වායාමාභාවතො, න පච්චුප්පන්තා. යා පන මග්ගස්ස අභාවිතත්තා උප්පජ්ජෙය්‍යා එකචතුපඤ්ඤවචොකාරහවෙසු එකචතුපඤ්ඤවක්ඛන්ධප්පහෙදා ජාති, සා මග්ගස්ස භාවිතත්තා අනුප්පාදධම්මතං ආපජ්ජන්තො බිණා, තං සො මග්ගභාවනාය පහිනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛන්තො කිලෙසාභාවෙ විජ්ජමානම්පි කම්මං ආයති. අප්පටිසන්ධිකං භොතීති ජානන්තො පජානාති.

වුසිතන්ති වුත්ථං පරිවුත්ථං, කතං චරිතං නිට්ඨිතන්ති අත්ථො. බ්‍රහ්මචරියන්ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියං. පුටුප්පනකල්‍යාණකෙන හි සද්ධිං සත්ත සෙක්ඛා මග්ගබ්‍රහ්මචරියං වසන්ති නාම, බිණාසථො වුත්ථවාසො, තස්මා අරියසාවකො අත්තනො බ්‍රහ්මචරියවාසං පච්චවෙක්ඛන්තො ‘‘වුසිතං බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති පජානාති. කතං කරණීයන්ති චතුසු සච්චෙසු චතුහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපභානසච්ඡිකිරියාභාවනාවසෙන සොළසවිධම්පි කිච්චං නිට්ඨාපිතන්ති අත්ථො. පුටුප්පනකල්‍යාණකාදයො හි තං කිච්චං කරොන්ති, බිණාසථො කතකරණීයො. තස්මා අරියසාවකො අත්තනො කරණීයං පච්චවෙක්ඛන්තො ‘‘කතං කරණීය’’න්ති පජානාති. නාපරං ඉත්ථත්තායාති ඉදානි පුන ඉත්ථභාවාය එවංසොළසකිච්චභාවාය, කිලෙසක්ඛයාය වා මග්ගභාවනාකිච්චං මෙ නත්ථීති පජානාති. අථ වා ඉත්ථත්තායාති ඉත්ථභාවා ඉමස්මා එවංපකාරා ඉදානි චත්තමානක්ඛන්ධසන්තානා අපරං ඛන්ධසන්තානං මය්හං නත්ථී, ඉමෙ පන පඤ්ඤවක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤානා තිට්ඨන්ති ඡින්නමූලකා රුක්ඛා විය. තෙ චරිමකවිඤ්ඤාණනිරොධෙන අනුපාදානො විය ජාතවෙදො නිබ්බායිස්සන්තිති පජානාති.

24. අත්තමනා තෙ භික්ඛු භගවතො භාසිතං අභිනන්දුන්ති තෙ භික්ඛු සකමනා තුට්ඨමනා, පිතිසොමනස්සෙහි වා සමත්තමනා හුත්වා කරචිකරුතමඤ්ජුනා

කණ්ණසූරෙන පණ්ඩිතජනහදයානං අමතාභිසෙකසදිසෙන බ්‍රහ්මස්සරෙන භාසතො
 භගවතො වචනං සුකථිතං සුලභිතං “එවමෙනං භගවා, එවමෙනං සුගතා”ති
 මත්ථකෙන සම්පට්ඨිජන්තා අනුමොදිංසු වෙව සම්පට්ඨිංසු වාති අත්ථො. අයඤ්ඨි
 අභිනන්ද-සද්දො “අභිනන්දති අභිවදති”තිආදීසු (සං. නි. 3.5; 4.114, 118)
 තණ්හායපි ආගතො. “අන්තමෙවාභිනන්දන්ති, උභයෙ දෙවමානුසා”තිආදීසු (සං.
 නි. 1.43) උපගමනෙපි.

“විරජ්ජවාසිං පුරිසං, දුරතො සොත්ථිමාගතං;
 ඤාතිමිත්තා සුභජ්ජා ව, අභිනන්දන්ති ආගත”න්ති. (ධ. ප. 219; වි. ව. 861)

ආදීසු සම්පට්ඨිජනෙපි. “අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා”තිආදීසු (ම. නි. 1.205)
 අනුමොදනෙපි. ස්වායම්ඨ අනුමොදනසම්පට්ඨිජනෙසු යුජ්ජති. තෙන වුත්තං
 “අනුමොදිංසු වෙව සම්පට්ඨිංසු වා”ති. අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තානි විමුච්චිංසුති
 අනුප්පාදනිරොධෙන නිරුජ්ඣමානෙහි ආසවෙහි අනුපාදාය අග්ගහෙත්වා කඤ්චි
 ධම්මං “අහං මමා”ති අනාදිශිත්වාච චිත්තානි විමුච්චිංසු. ඡ අරහන්තොති භගවතා
 සද්ධිං ඡ ජනා අරහන්තො. අඤ්ඤෙසං පන දෙවබ්‍රහ්මානම්පි
 අරහත්තජ්ජත්තිසම්භවතො ඉදං මනුස්සඅරහත්තෙයෙව සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ
 “ඡ මනුස්සා අරහන්තො භොන්ති”ති.

අනත්තලක්ඛණසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවග්ගියකථා නිට්ඨිතා.

යසස්ස පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

25. ඉදානි යසස්ස පබ්බජ්ජං දස්සෙතුං “තෙන ඛො පන සමයෙනා”තිආදි
 ආරද්ධං. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා – හෙමන්තිකොතිආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 2.42; අ. නි. අට්ඨ. 2.3.39) යත්ථ සුඛං හොති හෙමන්තකාලෙ වසිතුං, අයං
 හෙමන්තිකො. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. අයං පනෙත්ථ වචනත්ථො – හෙමන්තෙ
 වාසො හෙමන්තං උත්තරපදලොපෙන, හෙමන්තං අරහතීති හෙමන්තිකො.
 ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ වස්සිකො පාසාදො නාතිඋච්චො හොති
 නාතිනීචො, ද්වාරවාතපානානිපිස්ස නාතිබහුනි නාතිතනුනි,
 භූමත්ථරණපච්චත්ථරණඛජ්ජහොජ්ජානිපෙත්ථ මිස්සකානෙව වට්ඨන්ති.
 හෙමන්තිකෙ ථම්මාපි භික්තියොපි නීවා භොන්ති, ද්වාරවාතපානානි තනුකානි
 සුබ්බමජ්ද්දානි, උණ්හජ්ජවෙසනත්ථාය භික්තිනියුහානි හරියන්ති,
 භූමත්ථරණපච්චත්ථරණනිවාසනපාරුපනානි පනෙත්ථ උණ්හවිකිරියානි
 කම්බලාදීනි වට්ඨන්ති, ඛජ්ජහොජ්ජං සිනිද්ධං කටුකසන්තිස්සිතඤ්ච. ගිම්හිකෙ
 ථම්මාපි භික්තියොපි උච්චා භොන්ති, ද්වාරවාතපානානි පනෙත්ථ බහුනි
 විපුලජාතානි භොන්ති, භූමත්ථරණානි සිතවිකිරියානි දුකුලමයානි වට්ඨන්ති,
 ඛජ්ජහොජ්ජානි මධුරරසසිතවිකිරියානි, වාතපානසම්පෙසු වෙත්ථ නවා වාටියො

යපෙත්වා උදකස්ස පුරෙත්වා නීලුප්පලාදීහි සඤ්ජාදෙන්ති, තෙසු තෙසු පදෙසෙසු උදකයන්තාති කරොන්ති, යෙහි දෙවෙ වස්සන්තෙ විය උදකධාරා නික්ඛමන්ති.

නිජ්ජුරිසෙහිති පුරිසවිරහිතෙහි. න කෙවලඤ්චෙත්ථ තූරියානෙව නිජ්ජුරිසාති, සබ්බට්ඨානානිපි නිජ්ජුරිසානෙව. දොවාරිකාපි ඉත්ථියොව, නභාපනාදිපරිකම්මකරාපි ඉත්ථියොව. පිතා කිර ‘‘තථාරූපං ඉස්සරියසුඛසම්පත්තිං අනුභවිමානස්ස පුරිසං දිස්වා පරිසඬ්ඛා උප්පජ්ජති, සා මෙ පුත්තස්ස මා අහොසි’’ති සබ්බකිච්චෙසු ඉත්ථියොව යපාපෙසි. පඤ්චහි කාමගුණෙහිති රූපසද්දාදීහි පඤ්චහි කාමකොට්ඨාසෙහි. සමජ්ජිතස්සාති සම්මා අජ්ජිතස්ස, උපෙනස්සාති අත්ථො. සමඬ්ඪිභූතස්සාති තස්සෙව චෙවචනං. පරිවාරයමානස්සාති පරිතො වාරයමානස්ස, තස්මිං තස්මිං කාමගුණ ඉන්ද්‍රියාති වාරයමානස්සාති අත්ථො. ආලම්බරන්ති පණවං. විකෙසිකන්ති මුත්තකෙසං, විජ්ජකිණ්ණකෙසන්ති අත්ථො. වික්ඛෙළිකන්ති විස්සන්දමානලාලං. විජ්ජලපන්තියොති විරුද්ධං පලපන්තියො වා රුදන්තියො වා. සුසානං මඤ්ඤෙති ආමකසුසානං විය අද්දස සකං පරිජනන්ති සම්බන්ධො. උදානං උදානෙසිති සංවෙගවසෙන උදානං උදානෙසි, සංවෙගවසජ්ජවත්තං වාවං නිච්ජාරෙසිති අත්ථො.

26. ඉදං බො යසාති භගවා නිබ්බානං සන්ධායාහ. තඤ්ඤි තණ්හාදීහි කිලෙසෙහි අනුපද්දුතං අනුපස්සට්ඨඤ්ච. අනුපුබ්බිං කථන්ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.75; ම. නි. අට්ඨ. 2.69) දානානන්තරං සීලං, සීලානන්තරං සග්ගං, සග්ගානන්තරං මග්ගන්ති එවමනුපට්ඨාට්ඨකථං. තත්ථ දානකථා නාම ‘‘ඉදං දානං නාම සුඛානං නිදානං, සම්පත්තිනං මූලං, භොගානං පතිට්ඨා, විසමගතස්ස තාණං ලෙණං ගති පරායණං, ඉධලොකපරලොකෙසු දානසදිසො අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථී. ඉදඤ්ඤි අවස්සයට්ඨෙත රතනමයසීභාසනසදිසං, පතිට්ඨානට්ඨෙත මහාපථවිසදිසං, ආරම්මණට්ඨෙත ආලම්බනරජ්ජුසදිසං, ඉදඤ්ඤි දුක්ඛනිත්ථරණට්ඨෙත නාවා, සමස්සාසනට්ඨෙත සඬ්ඛාමසුරො, භයපරිත්තාණට්ඨෙත සුසඬ්ඛනතගරං, මච්ඡෙරමලාදීහි අනුපලිත්තට්ඨෙත පදුමං, තෙසං නිදහනට්ඨෙත අග්ගි, දුරාසදට්ඨෙත ආසීවිසො, අසන්තාසනට්ඨෙත සීහො, බලවත්තට්ඨෙත හත්ථී, අභිමඬ්ඛලසම්මතට්ඨෙත සෙතඋසහො, බෙමන්තභූමිසම්පාපනට්ඨෙත වලාහකො අස්සරාජා. දානං නාමෙතං මයා ගතමග්ගො, මය්හෙවෙසො වංසො, මයා දස පාරමියො පුරෙත්තෙන වෙලාමමහායඤ්ඤා මහාගොවින්දමහායඤ්ඤා මහාසුදස්සනමහායඤ්ඤා වෙස්සන්තරමහායඤ්ඤාති අනෙකෙ මහායඤ්ඤා පවත්තිතා, සසභූතෙන ජලිතෙ අග්ගික්ඛන්ධෙ අත්තානං නියානෙත්තෙන සම්පත්තයාවකානං චිත්තං ගහිතං. දානඤ්ඤි ලොකෙ සක්කසම්පත්තිං දෙති, මාරසම්පත්තිං බ්‍රහ්මසම්පත්තිං චක්කවත්තිසම්පත්තිං සාවකපාරමිඤ්ඤාණං පච්චෙකබොධිඤ්ඤාණං අභිසම්බොධිඤ්ඤාණං දෙති’’ති එවමාදිනා දානගුණජ්ජපට්ඨසංයුත්තකථා.

යස්මා පන දානං දදන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොති, තස්මා තදනන්තරං සීලකථං කට්ඨෙසි. දානඤ්ඤි නාම දක්ඛිණෙයොසු හිතජ්ඣාසයෙන

පුජනඡ්ඤාසයෙන වා අත්තනො සන්තකස්ස පරෙසං පරිච්චජනං, තස්මා දායකො සත්තෙසු එකත්තභිතඡ්ඤාසයො පුරිසපුග්ගලො, පරෙසං වා සන්තකං හරතීති අට්ඨානමෙතං. තස්මා දානං දදන්තො සීලං සමාදාතුං සක්කොතීති දානානන්තරං සීලං වුත්තං. අපිච දානකථා තාව පවුරජනෙසුපි පවත්තියා සබ්බසාධාරණත්තා සුකරත්තා සීලෙ පතිට්ඨානස්ස උපායභාවතො ච ආදිතො කථිතා. පරිච්චාගසීලො හි පුග්ගලො පරිග්ගහවත්ථුසු නිස්සඬිගභාවතො සුබ්බෙනෙව සීලානි සමාදියති, තත්ථ ච සුජපතිට්ඨිතො භොති. සීලෙන දායකපටිග්ගාහකවිසුද්ධිතො පරානුග්ගහං වත්වා පරපිළානිවත්තිවචනතො කිරියධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවචනතො භොගයසසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්තිහෙතුවචනතො ච දානකථානන්තරං සීලකථා කථිතා.

සීලකථා නාම “සීලං නාමෙතං අවස්සයො පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං. සීලං නාමෙතං මම වංසො, අහං සඬ්ඛපාලනාගරාජකාලෙ භූරිදන්තනාගරාජකාලෙ වම්පෙය්‍යානාගරාජකාලෙ සීලවරාජකාලෙ මාතුපොසකහත්ථීරාජකාලෙ ඡද්දන්තහත්ථීරාජකාලෙති අනන්තෙසු අත්තභාවෙසු සීලං පරිපුරෙසිං. ඉධලොකපරලොකසම්පත්තිනඤ්ඤි සීලසදිසො අවස්සයො සීලසදිසා පතිට්ඨා ආරම්මණං තාණං ලෙණං ගති පරායණං නත්ථි, සීලාලඬිකාරසදිසො අලඬිකාරො නත්ථි, සීලපුජ්ඵසදිසං පුජ්ඵං නත්ථි, සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථි. සීලාලඬිකාරෙන හි අලඬිකතං සීලකුසුමපිළන්ධනං සීලගන්ධානුලිත්තං සදෙවකොපි ලොකො ඔලොකෙන්තො තිත්තිං න ගච්ඡති” ති එවමාදිසීලගුණස්පට්ඨසංයුත්තකථා.

ඉදං පන සීලං නිස්සාය අයං සග්ගො ලබ්භතීති දස්සනත්ථං සීලානන්තරං සග්ගකථං කථෙසි. සග්ගකථා නාම “අයං සග්ගො නාම ඉට්ඨො කන්තො මනාපො, නිච්චමෙත්ථ කීළා, නිච්චං සම්පත්තියො ලබ්භන්ති, වාතුමහාරාජිකා දෙවා නවුත්තිවස්සසතසහස්සානි දිබ්බසුඛං දිබ්බසම්පත්තිං පටිලහන්ති, තාවතිංසා තිස්සො ච වස්සකොට්ඨො සට්ඨි ච වස්සසතසහස්සානි” ති එවමාදිසග්ගගුණස්පට්ඨසංයුත්තකථා. සග්ගසම්පත්තිං කථයන්තානඤ්ඤි බුද්ධානං මුඛං නස්පභොති. වුත්තමිපි වෙතං “අනෙකපරියායෙන ඛො අහං, භික්ඛවෙ, සග්ගකථං කථෙය්‍ය” තිතිආදි.

එවං සග්ගකථාය පලොභෙන්වා පුන හත්ථිං අලඬිකරිත්වා තස්ස සොණ්ඩං ඡන්දන්තො විය අයම්පි සග්ගො අනිච්චො අද්ධුවො, න එත්ථ ඡන්දරාගො කාතබ්බොති දස්සනත්ථං “අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා, ආදීනවො එත්ථ භියො” තිආදිනා (ම. නි. 1.177; පාටි. 417) නයෙන කාමානං ආදීනවං ඔකාරං සංකිලෙසං කථෙසි. තත්ථ ආදීනවොති දොසො, අනිච්චතාදිනා අප්පස්සාදතාදිනා ච දුස්සිතභාවොති අත්ථො. අථ වා ආදීනං වානි පවත්තතීති ආදීනවො, පරමකපණතා. තථා ච කාමා යථාභූතං පච්චවෙක්ඛන්තානං පච්චුපතිට්ඨන්ති. ඔකාරොති ලාමකභාවො නිහීනභාවො අසෙට්ඨෙහි සෙවිතබ්බතා

සෙටියෙහි න සෙවිතබ්බතා ව. සංකිලෙසොති තෙහි සත්තානං සංකිලිස්සනං,
විබාධෙනබ්බතා උපතාපෙනබ්බතාති අත්ථො.

එවං කාමාදීනවෙන තජ්ජෙත්වා නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි. යත්තකා ව
කාමෙසු ආදීනවා, පටිපක්ඛතො තත්තකාව නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසා. අපිච
“නෙක්ඛම්මං නාමෙතං අසම්බාධං අසංකිලිට්ඨං, නික්ඛන්තං කාමෙහි, නික්ඛන්තං
කාමසඤ්ඤාය, නික්ඛන්තං කාමචිතක්කෙහි, නික්ඛන්තං කාමපරිලාභෙහි,
නික්ඛන්තං බ්‍යාපාරතො” තිආදීනා නයෙන නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පකාසෙසි,
පබ්බජ්ජාය ඤානාදීසු ව ගුණෙ විභාවෙසි වණ්ණෙසි. එත්ථ ව සග්ගං කට්ඨත්වා
ස්වායං සග්ගො රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨො, සබ්බථාපි අනුපක්කිලිට්ඨො
අරියමග්ගොති දස්සනත්ථං සග්ගානන්තරං මග්ගො කට්ඨත්වො. මග්ගඤ්ච
කට්ඨත්තෙන තදධිගමුපායසන්දස්සනත්ථං සග්ගපරියාපන්නාපි පගෙව ඉතරෙ
සබ්බෙපි කාමා නාම ඛණ්ඩාදීනවා අනිච්චා අද්ධවා විපරිණාමධම්මාති කාමානං
ආදීනවො, භීනා ගම්මා පොච්ඡජ්ජතිකා අනරියා අනත්ථසඤ්ඤිතාති තෙසං ඔකාරො
ලාමකභාවො, සබ්බෙපි භවා කිලෙසානං වත්ථුභූතාති තත්ථ සංකිලෙසො,
සබ්බසංකිලෙසවිජ්ජමුත්තං නිබ්බානන්ති නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො ව
කට්ඨත්වොති කාමෙසු ආදීනවො ඔකාරො සංකිලෙසො නෙක්ඛම්මෙ ව
ආනිසංසො පකාසිතොති දට්ඨබ්බං.

කල්ලචිත්තන්ති කම්මනියවිත්තං, හෙට්ඨා පචත්තිතදෙසනාය අස්සද්ධියාදීනං
චිත්තදොසානං විගතත්තා උපරිදෙසනාය භාජනභාවුපගමනෙන
කම්මක්ඛම්මචිත්තන්ති අත්ථො. අස්සද්ධියාදයො වා යස්මා චිත්තස්ස රොගභූතා තදා
තස්ස විගතා, තස්මා කල්ලචිත්තං අරොගචිත්තන්ති අත්ථො.
දිට්ඨිමානාදිකිලෙසවිගමෙන මුදුචිත්තං, කාමච්ඡන්දාවිගමෙන විනිවරණචිත්තං,
සම්මාපටිපත්තියං උළාරපිතිපාමොජ්ජයොගෙන උදග්ගචිත්තං. තත්ථ
සද්ධාසම්පත්තියා පසන්නචිත්තං යදා භගවා අඤ්ඤාසීති සම්බන්ධො. අථ වා
කල්ලචිත්තන්ති කාමච්ඡන්දාවිගමෙන අරොගචිත්තං. මුදුචිත්තන්ති බ්‍යාපාදවිගමෙන
මෙත්තාවසෙන අකඨිතචිත්තං. විනිවරණචිත්තන්ති උද්ධච්චකුක්කුච්චවිගමෙන
වික්ඛෙපස්ස විගතත්තා තෙන අපිහිතචිත්තං. උදග්ගචිත්තන්ති ථිනම්ඤ්ඤවිගමෙන
සම්පග්ගභවසෙන අලීනචිත්තං. පසන්නචිත්තන්ති විචිකිච්ඡාවිගමෙන
සම්මාපටිපත්තියං අධිමුත්තචිත්තන්ති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.
සාමුක්කංසිකාති සාමං උක්කංසිකා, අත්තනායෙව උද්ධරිත්වා ගහිතා,
සයම්භුඤ්ඤානෙත දිට්ඨා අසාධාරණා අඤ්ඤෙසන්ති අත්ථො. කා ව පන සාති?
අරියසච්චදෙසනා. තෙනෙවාහ “දුක්ඛං සමුදයං නිරොධං මග්ග”න්ති.

සෙය්‍යථාපීතිආදීනා උපමාවසෙන තස්ස කිලෙසප්පහානං අරියමග්ගප්පාදඤ්ච
දස්සෙති. අපගතකාලකන්ති විගතකාලකං. සම්මදෙවාති සුට්ඨු එව. රජනන්ති
නීලපිතාදිරඬිගජානං. පටිග්ගණ්ණෙය්‍යාති ගණ්ණෙය්‍ය, පහස්සරං භවෙය්‍ය.
තස්මිංයෙව ආසනෙති තස්සංයෙව නිසජ්ජායං. එතෙනස්ස ලහුවිපස්සකතා
තික්ඛපඤ්ඤතා සුඛපටිපදබ්බිජ්ජාහිඤ්ඤතා ව දස්සිතා හොති. විරජන්තිආදි

වුත්තනයමෙව. තත්‍රිදං උපමාසංසන්දනං – වත්ථං විය විත්තං, වත්ථස්ස
 ආගන්තුකමලෙහි කිලිට්ඨභාවො විය විත්තස්ස රාගාදිමලෙහි සංකිලිට්ඨභාවො,
 ධොවනසිලා විය අනුපුබ්බිකථා, උදකං විය සද්ධා, උදකෙන තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා
 ඌසගොමයඡාරිකඛාරකෙහි කාලකපදෙසෙ සම්මද්දිත්වා වත්ථස්ස
 ධොවනපයොගො විය සද්ධාසිනෙනෙන තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා
 සතිසමාධිපඤ්ඤාහි දොසෙ සිථිලෙ කත්වා සිලසුතාදිවිධිනා විත්තස්ස සොධනෙ
 විරියාරම්භො, තෙන පයොගෙන වත්ථෙ කාලකාපගමො විය විරියාරම්භෙන
 කිලෙසවික්ඛම්භනං, රඬගජානං විය අරියමග්ගො, තෙන සුද්ධස්ස වත්ථස්ස
 පහස්සරභාවො විය වික්ඛම්භිතකිලෙසස්ස විත්තස්ස මග්ගෙන පරියොදපනන්ති.

27. අස්සදුතෙති ආරුල්හඅස්සෙ දුතෙ. ඉද්ධාභිසඬ්ඛාරන්ති ඉද්ධිකිරියං.
 අභිසඬ්ඛරෙසීති අභිසඬ්ඛරි, අකාසිති අත්ථො. කිමත්ථන්ති චෙ? උභින්නං
 පටිලභිතඛිබ්බිසෙසන්තරායනිසෙධනත්ථං. යදි හි සො පුත්තං පස්සෙය්‍ය, පුත්තස්සපි
 අරහත්තජ්ජන්ති සෙට්ඨිස්සපි ධම්මචක්ඛුපටිලාභො න සීයා. අදිට්ඨස්වචොපි හි
 “දෙහි තෙ මාතුයා ජීවිත”න්ති යාවන්තො කථඤ්ඤි නාම වික්ඛෙපං පටිබාහිත්වා
 භගවතො ධම්මදෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා ධම්මචක්ඛුං පටිලභෙය්‍ය,
 යසො ච ඵලං තෙන යාවියමානො කථං තං වික්ඛෙපං පටිබාහිත්වා අරහත්තෙ
 පතිට්ඨෙය්‍ය.

එතදචොවාති භගවතො ධම්මදෙසනං අඛිහනුමොදමානො ඵතං “අභික්කන්තං
 හන්තෙ”ති ආදිවචනං අචොච. අභික්කන්ත-සද්දො වායමිධ අඛිහනුමොදනෙ, තස්මා
 සාධු සාධු හන්තෙති වුත්තං භොති.

“භගෙ කොධෙ පසංසායං, තුරිතෙ කොතුහලච්ඡරෙ;
 භාසෙ සොකෙ පසාදෙ ච, කරෙ ආමෙඬිතං බුධො”ති. –

ඉමිනාව ලක්ඛණෙන ඉධ පසාදවසෙන පසංසාවසෙන වායං ද්වික්ඛන්තුං වුත්තොති
 චෙදිතඛිබ්බො. සෙය්‍යථාපීති ආදිනා චතුහි උපමාහි භගවතො දෙසනං ථොමෙති. තත්ථ
 නික්කුජ්ජිතන්ති අධොමුඛය්ජිතං, හෙට්ඨාමුඛජාතං වා. උක්කුජ්ජෙය්‍යාති උපරිමුඛං
 කරෙය්‍ය. පටිච්ඡන්තන්ති තිණපණ්ණාදිජාදිතං. විවරෙය්‍යාති උග්ගාටෙය්‍ය.
 මුල්ලිහස්සාති දිසාමුල්ලිහස්ස. මග්ගං ආචික්ඛෙය්‍යාති හත්ථෙ ගහෙත්වා “එස
 මග්ගො”ති වදෙය්‍ය. අන්ධකාරෙති කාලපක්ඛවාතුද්දසි අඬ්ඞරන්ති
 සනවනසණ්ඨමෙසපටලෙහි චතුරඬ්ඞගතමෙ.

ඵලං දෙසනං ථොමෙත්වා ඉමාය දෙසනාය රතනත්තයෙ පසන්තවිත්තො
 පසන්තාකාරං කරොන්තො “එසාහ”න්ති ආදිමාහ. තත්ථ එසාහන්ති එසො අහං.
 උපාසකං මං භගවා ධාරෙතුති මං භගවා “උපාසකො අය”න්ති ඵලං ධාරෙතු,
 ජානාතුති අත්ථො. අජ්ජතග්ගෙති එත්ථායං අග්ග-සද්දො ආදිඅත්ථෙ, තස්මා
 අජ්ජතග්ගෙති අජ්ජතං ආදිං කත්වාති ඵලමත්ථො චෙදිතඛිබ්බො. අජ්ජතන්ති
 අජ්ජභාවං. “අජ්ජදග්ගෙ”ති වා පාඨො, ද-කාරො පදසන්ධිකරො, අජ්ජ අග්ගං

කත්වාති අත්ථො. පාණ්ණපෙතන්ති පාණෙනි උපෙතං. යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති, තාව උපෙතං, අනඤ්ඤසත්ථුකං තීභි සරණගමනෙහි සරණං ගතං උපාසකං කප්පියකාරකං මං භගවා ධාරෙතු ජානාතු. අහඤ්භි සවෙපි මෙ තිබ්බෙනා අසිනා සීසං ඡන්දෙය්‍ය, නෙව බුද්ධං “න බුද්ධො” ති වා, ධම්මං “න ධම්මො” ති වා, සඬ්ඝං “න සඬ්ඝො” ති වා වදෙය්‍යන්ති එවං අත්තසන්නියානනෙන සරණං අගමාසි. එවං “අභික්කන්ත” න්තිආදීනං අනුත්තානපදත්ථො වෙදිතබ්බො, විත්ථාරො පන හෙට්ඨා වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනායං ආගතොයෙවාති ඉධ න දස්සිතො.

28. භූමිං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාති අත්තනා දිට්ඨමත්ථං පච්චවෙක්ඛන්තස්ස.
 ඉද්ධාභිසඬ්ඛාරං පටිප්පස්සම්මහසීති යථා තං සෙට්ඨි ගහපති තත්ථ නිසින්තොව යසං කුලපුත්තං පස්සති, තථා අධිට්ඨාසීති අත්ථො. අධිවාසෙතුති සම්පට්ච්ඡතු. අප්පනනායාති යං මෙ තුම්හෙසු සක්කාරං කරොතො අප්ප භවිස්සති පුඤ්ඤඤ්ච පිතිපාමොප්පඤ්ච, තදත්ථාය. අධිවාසෙසි භගවා තුණ්හිභාවෙනාති භගවා කායඬ්ඣං වා වාචඬ්ඣං වා අවොපෙත්වා අබ්භන්තරෙයෙව ඛන්තිං කරොන්තො තුණ්හිභාවෙන අධිවාසෙසි, සෙට්ඨස්ස අනුග්ගහත්ථං මනසාව සම්පට්ච්ඡිති වුත්තං හොති. “එහි භික්ඛු” ති භගවා අවොවාති තස්ස කිර ඉද්ධිමයපත්තච්චරස්ස උපනිස්සයං ඔලොකෙන්තො අනෙකාසු ජාතීසු චීවරාදිඅට්ඨපරික්ඛාරදානං දිස්වා “එහි භික්ඛු” ති අවොව. සො තාවදෙව භණ්ඩු කාසාවචසනො අට්ඨහි භික්ඛුපරික්ඛාරෙහි සරීරෙ පටිමුක්කෙහෙව වස්සසට්ඨිකත්ථෙරො විය භගවන්තං නමස්සමානොව නිසීදි. යො හි චීවරාදිකෙ අට්ඨ පරික්ඛාරෙ පත්තච්චරමෙව වා සොනාපන්නාදිඅරියස්ස පුපුප්පනස්සෙව වා සීලසම්පන්නස්ස දත්වා “ඉදං පරික්ඛාරදානං අනාගතෙ එහිභික්ඛුභාවාය පච්චයො හොතු” ති පත්ථනං පට්ඨපෙති, තස්ස තං සති අධිකාරසම්පත්තියං බුද්ධානං සම්මුඛිභාවෙ ඉද්ධිමයපරික්ඛාරලාභාය සංවත්තතිති වෙදිතබ්බං.

29. පණ්ණෙනාති උත්තමෙන. සහත්ථාති සහත්ථෙන. සන්තප්පෙත්වාති සුට්ඨු තප්පෙත්වා, පරිපුණ්ණං සුභිතං යාවදත්ථං කත්වා. සම්පචාරෙත්වාති සුට්ඨු පචාරෙත්වා, අලං අලන්ති හත්ථසඤ්ඤාය පටික්ඛිපාපෙත්වා. භුත්තාවන්ති භුත්තවන්තං. ඔනිතපත්තපාණිත්ති පත්තතො ඔනිතපාණිං, අපනිතහත්ථන්ති වුත්තං හොති. “ඔනිත්තපත්තපාණි” න්තිපි පායො, තස්සත්ථො – ඔනිත්තං නානාභූතං විනාභූතං පත්තං පාණිතො අස්සාති ඔනිත්තපත්තපාණි, තං ඔනිත්තපත්තපාණිං, හත්ථෙ ව පත්තඤ්ච ධොවිත්වා එකමන්තං පත්තං නික්ඛිපිත්වා නිසින්තන්ති අත්ථො. එකමන්තං නිසීදිංසුති භගවන්තං එවංභූතං ඤත්වා එකස්මිං ඔකාසෙ නිසීදිංසුති අත්ථො. ධම්මියා කථායාතිආදීසු තඬ්ඬණානුරූපාය ධම්මියා කථාය දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකඅත්ථං සන්දස්සෙත්වා කුසලෙ ව ධම්මෙ සමාදපෙත්වා තත්ථ ව නං සමුත්තෙපෙත්වා සඋස්සාහං කත්වා තාය ව සඋස්සාහතාය අඤ්ඤෙහි ව විප්පමානගුණෙහි සම්පහංසෙත්වා ධම්මරතනවස්සං වස්සිත්වා උට්ඨායාසනා පක්කාමි.

යසස්ස පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වතුගිහිසභායපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

30. ඉදානි තස්ස සභායානං පබ්බජ්ජං දස්සෙන්නො “අස්සොසුං බො”තිආදිමාහ. තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා – සෙට්ඨිනො ච අනුසෙට්ඨිනො ච යෙසං කුලානං තානි සෙට්ඨානුසෙට්ඨිනි කුලානි, තෙසං සෙට්ඨානුසෙට්ඨිනං කුලානං, පචෙණ්ඩසෙන ආගතෙහි සෙට්ඨිහි ච අනුසෙට්ඨිහි ච සමන්තාගතානං කුලානන්ති අත්ථො. විමලොතිආදීනි තෙසං පුත්තානං නාමානි. කෙසමස්සුං ඕභාරෙත්වාති කෙසඤ්ච මස්සුඤ්ච ඕරොපෙත්වා. කාසායානි වත්ථානීති කසායරසපීතානි බ්‍රහ්මවරියං වරන්තානං අනුවච්ඡිකානි වත්ථානි. ඔරකොති ලානකො ලාමකො. සෙසමෙත්ථ චුත්තනයමෙව.

වතුගිහිසභායපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්ඤාසගිහිසභායපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

31. පඤ්ඤාසමන්තානං ගිහිසභායානං පබ්බජ්ජායපි යං වත්තබ්බං, තං චුත්තමෙව. ඉමෙසං පන සබ්බෙසං පුබ්බයොගො වත්තබ්බොති තං දස්සෙතුං “යසආදීනං කුලපුත්තානං අයං පුබ්බයොගො”තිආදිමාහ. තත්ථ වග්ගන්ධනෙනාති ගණ්ඛන්ධනෙන, එකිභූතාති චුත්තං හොති. අනාඨසරිරානීති අනාථාති මතකලෙවරානි. පටිජග්ගන්තාති බහි නිහරිත්වා ඤාපෙත්තා.

පඤ්ඤාසගිහිසභායපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මාරකථාවණ්ණනා

32. ඉදානි සරණගමනුපසම්පදං දස්සෙතුං “අථ බො භගවා”තිආදි ආරද්ධං. තත්‍රායං අනුපුබ්බපදවණ්ණනා (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.141) – මුත්තාහන්ති මුත්තො අහං. වාරිකන්ති අනුපුබ්බගමනවාරිකං, ගාමනිගමරාජධානීසු අනුක්කමෙන ගමනසඬ්ඛාතං වාරිකන්ති අත්ථො. වරථානි දිවසං යොජනපරමං ගච්ඡන්තා වරථං. මා එකෙන ද්වෙ අගමීත්ථානි එකෙන මග්ගෙන ද්විසු ගතෙසු එකස්මිං ධම්මං දෙසෙන්නෙ එකෙන තුණ්හිභූතෙන ධාතබ්බං හොති, තස්මා එවමාහ. ආදිකලයාණන්ති ආදිමිහි කලයාණං සුන්දරං හද්දකං, තථා මජ්ඣපරියොසානෙසු. ආදිමජ්ඣපරියොසානඤ්ච නාමෙනං සාසනස්ස ච දෙසනාය ච වසෙන දුබ්බිධං. තත්ථ සාසනස්ස සීලං ආදි, සමථවිපස්සනාමග්ගා මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං. සීලසමාධයො වා ආදි, විපස්සනාමග්ගා මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං. සීලසමාධිවිපස්සනා වා ආදි, මග්ගො මජ්ඣං, ඵලනිබ්බානානි පරියොසානං. දෙසනාය පන චතුප්පදිකගාථාය තාව පඨමපාදො ආදි, දුතියතතියා මජ්ඣං, චතුත්ථො පරියොසානං. පඤ්චපද්‍රව්‍යපදානං පඨමපාදො ආදි, අවසානපාදො පරියොසානං, සෙසා මජ්ඣං. එකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස නිදානං ආදි, ඉදමචොවාති පරියොසානං, සෙසං මජ්ඣං. අනෙකානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස මජ්ඣං බහුකම්පි අනුසන්ධි මජ්ඣමෙව, නිදානං ආදි, ඉදමචොවාති පරියොසානං.

සාත්ථන්ති සාත්ථකං කත්වා දෙසෙථ. සබ්බඤ්ජනන්ති බ්බඤ්ජනෙහි වෙච පදෙහි ච පරිපුරං කත්වා දෙසෙථ. කෙවලපරිපුණ්ණන්ති සකලපරිපුණ්ණං. පරිපුද්ධන්ති නිරුපක්කිලෙසං. බ්‍රහ්මවරියන්ති සික්ඛත්තයසඬගහං සාසනබ්‍රහ්මවරියං. පකාසෙථාති ආවි කරොථ.

අප්පරජක්ඛජාතිකාති පඤ්ඤාවක්ඛුම්භි අප්පකිලෙසරජසභාවා, දුකුලසාණියා පටිච්ඡන්තා විය චතුප්පදිකගාථාපරියොසානෙ අරහත්තං පත්තුං සමත්ථා සත්තා සන්තිති අත්ථො. පරිභායන්තිති අලාභපරිහානියා ධම්මතො පරිභායන්ති. තෙනෙවාහ “අනාධිගතං නාධිගච්ඡන්තා විසෙසාධිගමතො පරිභායන්ති”ති. සෙනානිගමොති සෙනාය නිගමො. පඨමකප්පිකානං කිර තස්මිං යානෙ සෙනානිවෙසො අහොසි, තස්මා සො පදෙසො “සෙනානිගමො”ති වුච්චති. “සෙනානිගමො”තිපි පාඨො, සෙනානි නාම සුජාතාය පිතා, තස්ස ගාමොති අත්ථො. තෙනුපසඬකම්ස්සාමිති නාහං තුම්හෙ උයොයාපෙත්වා පරිවෙණාදීති කාරෙත්වා උපට්ඨාකාදීහි පරිවරියමානො විහරිස්සාමි, තිණ්ණං පන ජට්ඨානං අඬුඬුඬුසානි පාටිභාරියසහස්සානි දස්සෙත්වා ධම්මමෙව දෙසෙතුං උපසඬකම්ස්සාමි.

33. මාරො පාපිමාති අත්තතො විසයං අතික්කම්තුං පටිපන්නෙ සත්තෙ මාරෙතීති මාරො, පරෙ පාපෙ නියොපෙති, සයං වා පාපෙ නියුත්තොති පාපිමා. අඤ්ඤානිපිස්ස කණ්හො අධිපති වසවත්ති අත්තකො නමුචි පමත්තබන්ධුතිආදීති බහුනි නාමානි, ඉධ පන නාමද්වයමෙව ගහිතං. උපසඬකම්ති “අයං සමණො ගොතමො මහායුද්ධං විචාරෙත්තො විය ‘මා එකෙන ද්වෙ අගමිත්ථ, ධම්මං දෙසෙථා’ති සට්ඨි ජනෙ උයොයාපෙති, ඉමස්මිං පන එකස්මිම්පි ධම්මං දෙසෙත්තෙ මය්හං විත්තස්ස සාතං නත්ථි, එවං බහුසු දෙසෙත්තෙසු කුතො භවිස්සති, පටිබාහාමි න”න්ති විත්තෙත්වා උපසඬකම්.

සබ්බපාසෙහීති සබ්බෙහි කිලෙසපාසෙහි. යෙ දිබ්බා යෙ ච මානුසානි යෙ දිබ්බකාමගුණසඬ්ඛාතා මානුසකකාමගුණසඬ්ඛාතා ච කිලෙසපාසා නාම අත්ථි, සබ්බෙහි තෙහි ත්වං බද්ධොති වදති. මහාබන්ධනබද්ධොති මහතා කිලෙසබන්ධනෙන බද්ධො, මහති වා බන්ධනෙ බද්ධො, කිලෙසබන්ධනස්ස යානභූතෙ භවචාරකෙ බද්ධොති අත්ථො. න මෙ සමණ මොක්ඛසීති සමණ ත්වං මම විසයතො න මුච්චිස්සසි. “න මෙ සමණ මොක්ඛසී”ති ච ඉදං මාරො “මුත්තාහං, හික්ඛෙවෙ, සබ්බපාසෙහී”ති භගවතො වචනං අසද්දහන්තො වදති, සද්දහන්තොපි වා “එවමයං පරෙසං සත්තානං මොක්ඛාය උස්සාහං න කරෙය්‍යා”ති සන්තප්පෙත්තො කොහඤ්ඤෙ යත්වා වදති.

නිහතොති ත්වං මයා නිහතො, නිබ්බිසෙවනභාවං ගමිතො පරාජිතොති අත්ථො. අත්තලික්ඛෙ වරන්තෙ පඤ්චාහිඤ්ඤෙපි බන්ධනීති අත්තලික්ඛවරො. රාගපාසො හි අත්තලික්ඛවරෙසුපි කිච්චසාධනතො “අත්තලික්ඛවරො”ති වුච්චති, තෙනෙව නං මාරොපි අත්තලික්ඛවරොති මඤ්ඤති. මනසි ජාතොති මානසො, මනසම්පයුත්තොති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

මාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පබ්බජ්ජපසම්පදාකථාවණ්ණනා

34. ‘අනුජානාමි භික්ඛවෙ’ තිආදිකාය පන පාළියා යො

පබ්බජ්ජපසම්පදාවිනිව්ඡයො වත්තබ්බො, තං විත්ථාරතො දස්සෙතුං

“පබ්බජ්ජාපෙක්ඛං කුලපුත්තං පබ්බාපෙත්තෙනා” තිආදිමාහ. තත්ථ යෙ පුග්ගලා පටික්ඛිත්තාති සම්බන්ධො. සයං පබ්බාපෙත්තබ්බොති කෙසච්ඡෙදනාදීති සයං

කරොත්තෙන පබ්බාපෙත්තබ්බො. කෙසච්ඡෙදනං කාසායච්ඡාදනං සරණදානන්ති හි ඉමානි තිණි කරොත්තො “පබ්බාපෙති” ති වුවිච්චි. එතෙසු එකං ද්වෙ වාපි

කරොත්තො තථා වොහරියති යෙව, තස්මා එතං පබ්බාපෙතීති කෙසච්ඡෙදනං

කාසායච්ඡාදනඤ්ච සන්ධාය වුත්තං. උපජ්ඣායං උද්දිස්ස පබ්බාපෙතීති එත්ථාපි

එසෙව නයො. බණ්ඩසීමං නෙත්ථාති භණ්ඩුකම්මාරොචනපරිහරණත්ථං වුත්තං.

තෙන සහික්ඛුකෙ විහාරෙ අඤ්ඤමිපි “එතස්ස කෙසෙ ඡිත්ථා” ති වත්තුං න වට්ටති.

පබ්බාපෙත්ථාති කෙසච්ඡෙදනං සන්ධාය වදති. භික්ඛුතො අඤ්ඤො පබ්බාපෙතුං න

ලභතීති සරණදානං සන්ධාය වුත්තං. තෙනෙවාහ “සාමණෙරො පනා” තිආදි.

භබ්බරුපොති භබ්බසභාවො. තමෙවත්ථං පරියායන්තරෙන විභාවෙති

“සහෙතුකො” ති. ඤාතොති පාකටො. යසස්සීති පරිවාරසම්පත්තියා

සමන්තාගතො.

වණ්ණසණ්ඨානගන්ධාසයොකාසවසෙන අසුවිජෙගුව්ඡපටිකුලභාවං පාකටං

කරොත්තෙනාති සම්බන්ධො. තත්ථ කෙසා නාමෙන වණ්ණතොපි පටිකුලා,

සණ්ඨානතොපි ගන්ධතොපි ආසයතොපි ඔකාසතොපි පටිකුලා. මනුඤ්ඤෙපි

(විසුද්ධි. 1.183; විභ. අට්ඨ. 356; සාරත්ථ. ටී. පාරාජිකකණ්ඩ 2.162) හි යාගුපත්තෙ

වා භත්තපත්තෙ වා කෙසවණ්ණං කිඤ්චි දිස්වා “කෙසමිස්සකමිදං, හරථ න” ත්ති

ජිගුව්ඡන්ති, එවං කෙසා වණ්ණතො පටිකුලා. රත්තිං භුඤ්ජන්තාපි කෙසසණ්ඨානං

අක්කවාකං වා මකච්චාකං වා ජුපිත්වා තථෙව ජිගුව්ඡන්ති, එවං සණ්ඨානතො

පටිකුලා. තෙලමක්ඛනපුප්ඵධුමාදිසඬ්ඛාරවිරහිතානඤ්ච කෙසානං ගන්ධො

පරමජෙගුව්ඡො භොති, තතො ජෙගුව්ඡතරො අග්ගිමිහි පක්ඛිත්තානං. කෙසා හි

වණ්ණසණ්ඨානතො අප්පටිකුලාපි සිද්ධං, ගන්ධෙන පන පටිකුලායෙව. යථා හි

දහරස්ස කුමාරකස්ස වච්චං වණ්ණතො හලිද්දිවණ්ණං, සණ්ඨානතොපි

හලිද්දිපිණ්ඩිසණ්ඨානං. සඬ්ඛාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඞිතඤ්ච උද්ධුමාතකකාළසුනබසරීරං

වණ්ණතො තාලපක්කවණ්ණං, සණ්ඨානතො වට්ටෙන්වා

විස්සට්ඨමුද්ධිගසණ්ඨානං, දායාපිස්ස සුමනමකුළසදිසා, තං උභයමපි

වණ්ණසණ්ඨානතො සියා අප්පටිකුලං, ගන්ධෙන පන පටිකුලමෙව, එවං කෙසාපි

සිද්ධං වණ්ණසණ්ඨානතො අප්පටිකුලා, ගන්ධෙන පන පටිකුලායෙවාති. යථා පන

අසුවිට්ඨානෙ ගාමනිස්සන්දෙන ජාතාති සුපෙය්‍යපණ්ණාති නාගරිකමනුස්සානං

ජෙගුව්ඡාති භොන්ති අපරිභොගාති, එවං කෙසාපි

පුබ්බලොහිතමුත්තකරීසපිත්තසෙම්භාදිතිස්සන්දෙන ජාතත්තා පරමජෙගුව්ඡාති එවං

ආසයතො පටිකුලා. ඉමෙ ව කෙසා නාම ගුප්ථාසිමිහි උට්ඨිතකණ්ණකං විය

එකතිංසකොට්ඨාසරාසිමිහි ජාතා, තෙ සුසානසඬකාරට්ඨානාදීසු ජාතසාකං විය පරිබාදීසු ජාතකමලකුචලයාදිපුප්ඵං විය ව අසුචිට්ඨානෙ ජාතත්තා පරමජෙගුච්ඡාති එවං ඔකාසතො පටිකුලාතිආදිනා නයෙන තවපඤ්චකස්ස වණ්ණාදිවසෙන පටිකුලභාවං පකාසෙන්තෙනාති අත්ථො.

නිජ්ජීවනිස්සත්තභාවං වා පාකටං කරොන්තෙනාති ඉමෙ කෙසා නාම සීසකටාහපලිවෙයනවම්මෙ ජාතා. තත්ථ යථා වම්මිකමත්ථකෙ ජාතෙසු කුන්ථතිණෙසු න වම්මිකමත්ථකො ජානාති “මයි කුන්ථතිණාති ජානාති” ති, නාපි කුන්ථතිණාති ජානන්ති “මයං වම්මිකමත්ථකෙ ජානාති” ති, එවමෙව න සීසකටාහපලිවෙයනවම්මං ජානාති “මයි කෙසා ජාතා” ති, නාපි කෙසා ජානන්ති “මයං සීසකටාහපලිවෙයනවම්මෙ ජාතා” ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති කෙසා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අවෙනනො අඛ්‍යාතනො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතුතිආදිනා නයෙන නිජ්ජීවනිස්සත්තභාවං පකාසෙන්තෙන. පුබ්බෙති පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ. මද්දිතසඬබ්බාරොති නාමරූපවචන්ථානෙන වෙව පච්චයපරිග්ගහවසෙන ව ඤාණෙන පරිමද්දිතසඬබ්බාරො. භාවිතභාවනොති කලාපසම්මසනාදිනා සබ්බසො කුසලභාවනාය පුරණෙන භාවිතභාවනො.

අදින්නං න වට්ඨතීති එත්ථ පබ්බජ්ජා න රුහතීති වදන්ති. අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදාති ඤත්තිවතුත්ථකම්මෙන අනුඤ්ඤාතඋපසම්පදා. යානකරණසම්පදන්ති එත්ථ උරාදීති යානාති, සංවුතාදීති කරණාතීති වෙදිතබ්බාති. අනුනාසිකන්තං කත්වා දානකාලෙ අන්තරා විච්ඡෙදං අකත්වා දාතබ්බාතීති දස්සෙතුං “එකසම්බන්ධාතී” ති වුත්තං. විච්ඡින්නදිත්වාති ම-කාරන්තං කත්වා දානසමයෙ විච්ඡෙදං කත්වා. සබ්බමස්ස කප්පියාකප්පියං ආචික්ඛිතබ්බන්ති දසසික්ඛාපදවිනිමුත්තං පරාමාසාපරාමාසාදිහෙදං කප්පියාකප්පියං ආචික්ඛිතබ්බං. ආභිසමාචාරිකෙසු විනෙතබ්බොති ඉමිනා සෙඛියඋපජ්ඣායවත්තාදිආභිසමාචාරිකසීලමනෙන පුරෙතබ්බං, තත්ථ ව කත්තබ්බස්ස අකරණෙ අකත්තබ්බස්ස ව කරණෙ දණ්ඩකම්මාරහො හොතීති දීපෙති.

පබ්බජ්ජුපසම්පදාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියමාරකථාවණ්ණනා

35. අථ බො භගවා වස්සංවුට්ඨොතිආදිකාය පන පාළියා අයං අපුබ්බපදවණ්ණනා. යොනිසොමනසිකාරාති උපායමනසිකාරෙන, අනිච්චාදීසු අනිච්චාදිනො මනසිකරණෙනාති අත්ථො. යොනිසො සම්මප්පසධානාති උපායවිරියෙන, අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදිවිධිනා පවත්තවිරියෙනාති අත්ථො. විමුත්තීති උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන අරහත්තඵලවිමුත්ති වුත්තා. අප්ඣහාසිති “අයං අත්තනා විරියං කත්වා අරහත්තං පත්වාපි න තුස්සති, ඉදානි අඤ්ඤෙසම්පි

‘පාපුණාථා’ ති උස්සාහං කරොති, පටිබාහෙස්සාමි න’’න්ති වින්තෙත්වා අභාසි.
මාරපාසෙනාති කිලෙසපාසෙන. සෙසමෙත්ථ චුත්තනයමෙව.

දුතියමාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හද්දවග්ගියකථාවණ්ණනා

36. තිංසහද්දවග්ගියවත්ථුමිහි යථාභිරන්තං විහරිත්වාති යථාඅප්ඤ්ඤාසයං විහරිත්වා. බුද්ධානඤ්ඤි එකස්මිං යානෙ වසන්තානං ඡායුදකාදීනං විපත්තිං වා අභාසුකසෙනාසනං වා මනුස්සානං අස්සද්ධාදිභාවං වා ආගම්ම අනභිරති නාම නත්ථි, තෙසං සම්පත්තියා ‘‘ඉධ භාසුං විහරාමා’’ති අභිරම්ත්වා විරව්භාරොපි නත්ථි. යත්ථ පන තථාගතෙ විහරන්තෙ සත්තා සරණෙසු වා තිසු පතිට්ඨහන්ති, සීලානි වා සමාදියන්ති, පබ්බජන්ති වා, සොතාපත්තිමග්ගාදීනං වා පරෙසං උපනිස්සයො හොති, තත්ථ බුද්ධා සත්තෙ තාසු සම්පත්තිසු පතිට්ඨාපනඅප්ඤ්ඤාසයෙන වසන්ති, තාසං අභාවෙ පක්කමන්ති. තෙන චුත්තං ‘‘යථාඅප්ඤ්ඤාසයං විහරිත්වා’’ති. අප්ඤ්ඤාගාහෙත්වාති පටිසිත්වා. තිංසමත්තාති තිංසපමාණා. සෙසමෙත්ථ චුත්තනයමෙව.

හද්දවග්ගියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උරුවෙලපාටිභාරියකථාවණ්ණනා

37-38. උරුවෙලකස්සපවත්ථුමිහි ජට්ඨොති ජට්ඨරො. ජට්ඨා අස්ස අත්ථිති හි ජට්ඨො. නෙතීති නායකො, සාමං විනෙති අත්තනො ලද්ධිං සික්ඛාපෙතීති විනායකො. සවෙ තෙ කස්සප අගරුති කස්සප සවෙ තුය්හං භාරියං අභාසුකං කිඤ්චි නත්ථි. අග්‍රාගාරෙති අග්ගිසාලායං. උභින්නං සජ්ජානිභුතානන්ති උභොසු සජ්ජානිභුතෙසු පජ්ජලිතෙසු. යත්‍ර හි නාමාති යො නාම.

39. අප්පණ්ණොති අප්ප එකදිවසං. අග්ගිසාලම්භීති අග්‍රාගාරෙ. සුමනමනසොති සුන්දරචිත්තසංඛිතමනො. තෙජොධාතුසු කුසලොති තෙජොකසිණසමාපත්තිසු කුසලො. උදිච්ඡරෙති උල්ලොකෙසු, පරිවාරෙසුන්ති වා අත්ථො. පත්තම්භි ඔදහිත්වාති පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා. ධුවහත්තෙනාති නිව්චහත්තෙන.

40. අභික්කන්තාය රත්තියාති එත්ථ අභික්කන්ත-සද්දො ඛයෙ වත්තති, තෙන පටික්ඛිණායරත්තියාති අත්ථො. එතෙ හි වත්තාරො මහාරාජානො මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ ආගතා. නියාමො කිරෙස දෙවතානං, යදිදං බුද්ධානං වා බුද්ධසාවකානං වා උපට්ඨානං ආගච්ඡන්තා මජ්ඣිමයාමසමනන්තරෙ ආගච්ඡන්ති. අභික්කන්තවණ්ණොති අභිරුපඡවිවණ්ණො, ඉට්ඨවණ්ණො මනාපවණ්ණොති චුත්තං හොති. දෙවතා හි මනුස්සලොකං ආගච්ඡමානා පකතිවණ්ණං පකතිඉද්ධිං ජහිත්වා ඔලාරිකං අත්තභාවං කත්වා අතිරෙකවණ්ණවත්ථාලඤ්ඤාකාරකායාදිහි ඔභාසං මුඤ්චමානාදිවසෙන ව දිබ්බං ඉද්ධානුභාවඤ්ච නිමිතින්වා නට්ඨමජ්ජාදිති

ගවිෂන්තා මනුස්සා විය අභිසංඛතෙන කායෙන ආගවිෂන්ති. තත්ථ කාමාවචරා අනභිසංඛතෙනපි ආගන්තුං සක්කොන්ති ඔළාරිකරුපත්තා. තථා හි තෙ කබ්බිකාරාහාරහක්ඛා, රූපාවචරා පන අනභිසංඛතෙන කායෙන ආගන්තුං න සක්කොන්ති සුබ්බමතරුපත්තා. තෙසඤ්ඤි අතිසුබ්බමොව අත්තභාවො, න තෙන ඉරියාපට්ඨකප්පනං හොති. තස්මා බ්‍රහ්මලොකෙපි බ්‍රහ්මානො යෙභුයොන නිම්මිතරූපෙනෙව පවත්තන්ති. මූලපට්ඨන්ධිරූපඤ්ඤි තෙසං අතිවිය සුබ්බමභාරූපං, කෙවලං තං විත්තුප්පාදස්ස නිස්සයාධිට්ඨානභූතං සංශ්ඨානවත්තං හුත්වා තිට්ඨති.

කෙවලකප්පන්ති එත්ථ කෙවල-සද්දස්ස අනවසෙසත්තං අත්ථො, කප්ප-සද්දස්ස සමන්තභාවො, තස්මා කෙවලකප්පං වනසංශ්ඨන්ති අනවසෙසං සමන්තතො වනසංශ්ඨන්ති අත්ථො. අනවසෙසං ඵරිතුං සමත්ථස්සපි හි ඔභාසස්ස කෙනවි කාරණෙන එකදෙසඵරණමිපි සියා, අයං පන සබ්බසො ඵරතීති දස්සෙතුං සමන්තත්ථො කප්ප-සද්දො ගහිතො. අථ වා ඊසං අසමත්ථං කෙවලකප්පං. භගවතො පභාය අනොභාසිතමෙව හි පදෙසං දෙවතා අත්තතො පභාය ඔභාසෙන්නි. න හි භගවතො පභා කායවි පභාය අභිභූයති, සුරියාදීනමිපි පන පභං සා අභිභූයා තිට්ඨතීති. ඔභාසෙත්වාති වත්ථාලඤ්ඤාකාරසරීරසමුට්ඨිතාය ආභාය ඵරිත්වා, වන්දො විය සුරියො විය ව එකොභාසං එකපජ්ජොතං කරිත්වාති අත්ථො. දෙවතානඤ්ඤි සරීරාභා දසද්වාදසයොජනමත්තට්ඨානං තතො හියොයාපි ඵරිත්වා තිට්ඨති, තථා වත්ථාහරණාදීසු සමුට්ඨිතා පභා. චතුද්දිසාති චතුසු දිසාසු. යත්‍ර හි නාමාති යං නාම.

43. අභිගමගධාති උභො අභිගමගධරට්ඨවාසිනො. ඉද්ධිපාටිභාරියන්ති ඉද්ධිභූතං පාටිභාරියං, න ආදෙසනානුසාසනීපාටිභාරියන්ති අත්ථො. තිවිධඤ්ඤි පාටිභාරියං ඉද්ධිපාටිභාරියං ආදෙසනාපාටිභාරියං අනුසාසනීපාටිභාරියන්ති. තත්ථ “ඉධ භික්ඛු එකොපි හුත්වා බහුධා හොති, බහුධාපි හුත්වා එකො හොති ආවිභාවං තිරොභාවං”න්තිආදිනයජ්ජවත්තං (දී. නි. 1.238-239; ම. නි. 1.147; සං. නි. 2.70; 5.834) ඉද්ධිවිධමෙව ඉද්ධිපාටිභාරියං. “ඉධ භික්ඛු පරසත්තානං පරපුග්ගලානං විත්තමිපි ආදිසති, චෙතසිකමිපි ආදිසති, විතක්කිතමිපි ආදිසති, විචාරිතමිපි ආදිසති ‘එවමිපි තෙ මනො, ඉත්ථමිපි තෙ මනො’”න්තිආදිනයජ්ජවත්තං (පටි. ම. 3.30) පරස්ස විත්තං ඤාත්වා කථනං ආදෙසනාපාටිභාරියං. “ඉධ භික්ඛු එවමනුසාසති ‘එවං විතක්කෙථ, මා එවං විතක්කයිත්ථ, එවං මනසි කරොථ, මා එවං මානසා කරිත්ථ, ඉදං පජ්ඣථ, ඉදං උපසම්පජ්ජ විහරො’”න්ති (පටි. ම. 3.30) එවමාදිනයජ්ජවත්තා සාවකානං බුද්ධානඤ්ඤි සබ්බකාලං දෙසෙතබ්බධම්මදෙසනා අනුසාසනීපාටිභාරියං.

තත්ථ (උදා. අට්ඨ. 1) පාටිභාරියපදස්ස වචනත්ථං පටිපක්ඛරණතො රාගාදිකිලෙසාපනයනතො පාටිභාරියන්ති වදන්ති. භගවතො පන පටිපක්ඛා රාගාදියො න සන්ති යෙ හරිතබ්බා, පුට්ඨජ්ජනානමිපි විගතූපක්කිලෙසෙ අට්ඨගුණසමන්තාගතෙ විත්තෙ හතපටිපක්ඛෙ ඉද්ධිවිධං වත්තති, තස්මා තත්ථ පවත්තවොභාරෙන ව න සක්කා ඉධ පාටිභාරියන්ති වත්තුං. සචෙ පන මහාකාරුණිකස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යගතා ව කිලෙසා පටිපක්ඛා, තෙසං හරණතො පාටිභාරියන්ති වුත්තං, එවං සති යුත්තමෙතං. අථ වා භගවතො ව

සාසනස්ස ව පටිපක්ඛා තිත්ථියා, තෙසං හරණතො පාටිභාරියං. තෙ හි දිට්ඨිහරණවසෙන දිට්ඨිප්පකාසනෙ අසමත්ථභාවෙන ව ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීහි හරිතා අපනීතා භොන්තිති. පටීති වා අයං සද්දො පච්ඡාති එතස්ස අත්ථං බොධෙති “තස්මිං පටිපට්ඨමිහි, අඤ්ඤො ආගඤ්ඡි බ්‍රාහ්මණො” තිආදීසු (වුළුති. වත්ථුගාථා 4) විය, තස්මා සමාහිතෙ චිත්තෙ විගතූපක්කිලෙසෙන කතකිච්චෙන පච්ඡා හරිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති පටිභාරියං, අත්තනො වා උපක්කිලෙසෙසු චතුත්ථජ්ඣානමග්ගෙහි හරිතෙසු පච්ඡා හරණං පටිභාරියං, ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනියො ව විගතූපක්කිලෙසෙන කතකිච්චෙන සත්තහිතත්ථං පුන පවත්තෙතබ්බා, හරිතෙසු ව අත්තනො උපක්කිලෙසෙසු පරසත්තානං උපක්කිලෙසහරණානි භොන්තිති පටිභාරියානි භවන්ති, පටිභාරියමෙව පාටිභාරියං. පටිභාරියෙ වා ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීසමුදායෙ භවං එකෙකං පාටිභාරියන්ති වුවවති. පටිභාරියං වා චතුත්ථජ්ඣානං මග්ගො ව පටිපක්ඛහරණතො, තත්ථ ජාතං නිමිත්තභූතෙ, තතො වා ආගතන්ති පාටිභාරියං. ස්වාතනායාති ස්වෙ දාතබ්බස්ස අත්ථාය.

44. පංසුකුලං උප්පන්නං භොතිති පරියෙසමානස්ස පටිලාභවසෙන උප්පන්නං භොති. විචිත්තපාටිභාරියදස්සනත්ථාව සා පරියෙසනා. යස්මා පාණිනා චුට්ඨමත්තෙ සා පොක්ඛරණි නිමිතිතා අභොසි, තස්මා වුත්තං “පාණිනා පොක්ඛරණි බණිත්වා”ති.

46-49. ජට්ඨාති තාපසා. තෙ හි ජට්ඨාරිතාය ඉධ “ජට්ඨා”ති වුත්තා. අත්තරට්ඨකාසු හිමපාතසමයෙති හෙමන්තස්ස උතුනො අබ්භන්තරභූතෙ මාසමාසස්ස අවසානෙ චතස්සො, එග්ගුණමාසස්ස ආදිමිහි චතස්සොති එවං උභින්නමන්තරෙ අට්ඨරත්තිසු හිමපතනකාලෙ. තෙරඤ්ජරාය උම්මුජ්ජන්තිති කෙචි තස්මිං තිත්ථසම්මතෙ උදකෙ පයමං නිමුග්ගසකලසරීරා තතො උම්මුජ්ජන්තා වුට්ඨහන්ති උප්පිලවන්ති. නිමුජ්ජන්තිති සසීසං උදකෙ ඔසිදන්ති. උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනමිපි කරොන්තිති පුනස්පුනං උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනානිපි කරොන්ති. තත්ථ හි කෙචි “එකුම්මුජ්ජනෙනෙව පාපසුද්ධි භොති”ති එවංදිට්ඨිකා, තෙ උම්මුජ්ජනමෙව කත්වා ගච්ඡන්ති. උම්මුජ්ජනං පන නිමුජ්ජනමන්තරෙන නත්ථිති අවිනාභාවතො නිමුජ්ජනමිපි තෙ කරොන්තියෙව. යෙපි “එකනිමුජ්ජනෙනෙව පාපසුද්ධි භොති”ති එවංදිට්ඨිකා, තෙපි එකචාරමෙව නිමුජ්ජිත්වා වුත්තනයෙනෙව අවිනාභාවතො උම්මුජ්ජනමිපි කත්වා පක්කමන්ති. අපරෙ “පුනස්පුනං උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනානි කත්වා නභාතෙ පාපසුද්ධි භොති”ති එවංදිට්ඨිකා, තෙ කාලෙන කාලං උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනානි කරොන්ති. තෙ සබ්බෙපි සන්ධාය වුත්තං “උම්මුජ්ජන්තිපි නිමුජ්ජන්තිපි උම්මුජ්ජනනිමුජ්ජනමිපි කරොන්ති”ති. එත්ථ ව කිඤ්චාපි නිමුජ්ජනපුබ්බකං උම්මුජ්ජනං, නිමුජ්ජනමෙව පන කරොන්තා කතිපයා, උම්මුජ්ජනං තද්වයඤ්ච කරොන්තා බහුති තෙසං යෙභුයාභාවදස්සනත්ථං උම්මුජ්ජනං පයමං වුත්තං.

50-51. උදකවාහකොති උදකොසො. රෙණුහතායාති රජොගතාය,
 රජොකිණ්ණායාති චුත්තං හොති. නෙව ච බො ත්වං කස්සප අරහාති එතෙන තදා
 කස්සපස්ස අසෙක්ඛවාටං පටික්ඛිපති, නාපි අරහත්තමග්ගසමාපන්නොති එතෙන
 සෙක්ඛවාටං. උභයෙනපිස්ස අනරියභාවමෙව දීපෙති. සාපි තෙ පටිපදා නත්ථී, යාය
 ත්වං අරහා වා අස්සසි අරහත්තමග්ගං වා සමාපන්නොති ඉමිනා පනස්ස
 කලායාණපුපුඵ්පනභාවමිපි පටික්ඛිපති. තත්ථ පටිපදාති සීලවිසුද්ධිආදයො ඡ
 විසුද්ධියො. පටිපජ්ජති එතාය අරියමග්ගොති පටිපදා. අස්සසිති භවෙය්‍යාසි.
 චිරපටිකාති චිරකාලතො පටියාය, නාගදමනතො පටියායාති අත්ථො.
 බාරිකාජමිස්සන්ති එත්ථ බාරිති අරණිකමණ්ඩලසුචිආදයො තාපසපරික්ඛාරා, තං
 හරණකාජං බාරිකාජං. අග්ගිහුතමිස්සන්ති දබ්බිආදිඅග්ගිපුජොපකරණං.

52-53. උපසග්ගොති උපද්දවො. ඉදානි අඛිච්ඡාදිසානි පාටිභාරියසහස්සානි
 එකතො ගණෙත්වා දස්සෙතුං “භගවතො අධිට්ඨානෙන පඤ්ච කට්ඨසතානි න
 ඵාලිසිංසු”තිආදි ආරද්ධං. නාගදමනාදීනි පන සොළස පාටිභාරියානි ඉධ න
 ගණිතානි, තෙහි සද්ධිං සොළසාතිරෙකඅඛිච්ඡාදිපාටිභාරියසහස්සානීති වෙදිතබ්බං.

ආදිත්තපරියායසුත්තවණ්ණනා

54. ඉදානි තස්ස භික්ඛුසහස්සස්ස ආදිත්තපරියායදෙසනාය අරහත්තජ්ජන්තිං
 දස්සෙතුං “අථ බො භගවා”තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ ගයායං විහරති ගයාසීසෙති
 ගයානාමිකාය නදියා අවිදුරෙ භවත්තා ගාමො ගයා නාම, තස්සං ගයායං විහරති.
 සමීපත්ථෙ වෙතං භූමිමවචනං. ගයාගාමස්ස භි අවිදුරෙ ගයාති එකා පොක්ඛරණිපි
 අත්ථී නදීපි ගයාසීසනාමකො හත්ථිකුම්භසදිසො පිට්ඨිපාසාණොපි. යත්ථ
 භික්ඛුසහස්සස්ස ඔකාසො පහොති, භගවා තත්ථ විහරති. තෙන චුත්තං
 “ගයාසීසෙ”ති, ගයාගාමස්ස ආසන්නෙ ගයාසීසනාමකෙ පිට්ඨිපාසාණෙ විහරතීති
 චුත්තං හොති. භික්ඛු ආමන්තෙසීති තෙසං සජ්ජායධම්මදෙසනං විචිනිත්වා තං
 දෙසෙස්සාමිති ආමන්තෙසි. භගවා හි තං ඉද්ධිමයපත්තච්චරධරං සමණසහස්සං
 ආදාය ගයාසීසං ගන්ත්වා තෙන පරිවාරිතො නිසිදිත්වා “කතරා නු බො එතෙසං
 ධම්මකථා සජ්ජායා”ති චිත්තෙන්තො “ඉමෙ සායං පාතං අග්ගිං පරිවරන්ති,
 ඉමෙසං ද්වාදසායතනානි ආදිත්තානි සම්පජ්ජලිතානි විය කත්වා දස්සෙස්සාමි, එවං
 ඉමෙ අරහත්තං පාපුණිතුං සක්ඛිස්සන්ති”ති සන්නිට්ඨානමකාසි. අථ නෙසං තථා
 දෙසෙතුං “සබ්බං, භික්ඛවෙ, ආදිත්ත”න්තිආදිනා ඉමං ආදිත්තපරියායං අභාසි.

තත්ථ (සං. නි. අට්ඨ. 3.4.23) සබ්බං නාම චතුබ්බිධං සබ්බසබ්බං ආයතනසබ්බං
 සක්කායසබ්බං පදෙසසබ්බන්ති. තත්ථ –

“න තස්ස අද්දිට්ඨමිධන්ථි කිඤ්චි;
 අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං;
 සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදන්ථී නෙය්‍යං;

තථාගතො තෙන සමන්තවක්ඛු”ති (මහානි. 156; වුළුනි.
 ධොතකමාණවජ්ජවිජානිද්දෙස 32; පටි. ම. 1.121) –

ඉදං සබ්බසබ්බං නාම. “සබ්බං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි, තං සුඤ්ඤාථා”ති (සං.
 නි. 4.23) ඉදං ආයතනසබ්බං නාම. “සබ්බධම්මමුලපරියායං වො, භික්ඛවෙ,
 දෙසෙස්සාමි”ති (ම. නි. 1.1) ඉදං සක්කායසබ්බං නාම. “සබ්බධම්මෙසු වා
 පයමසමන්තාභාරො උප්පජ්ජති චිත්තං මනො මානසං තජ්ජා
 මනොවිඤ්ඤාණධාතු”ති ඉදං පදෙසසබ්බං නාම. ඉති පඤ්චාරම්මණමත්තං
 පදෙසසබ්බං, තෙභුමකා ධම්මා සක්කායසබ්බං, චතුභුමකා ධම්මා ආයතනසබ්බං, යං
 කිඤ්චි නෙය්‍යං සබ්බසබ්බං. පදෙසසබ්බං සක්කායසබ්බං න පාපුණාති තස්ස
 තෙභුමකධම්මෙසුපි එකදෙසස්ස අසඬගණ්භනතො. සක්කායසබ්බං ආයතනසබ්බං
 න පාපුණාති ලොකුත්තරධම්මානං අසඬගණ්භනතො. ආයතනසබ්බං සබ්බසබ්බං න
 පාපුණාති. කස්මා? යස්මා ආයතනසබ්බෙන චතුභුමකධම්මාව පරිග්ගහිතා, න
 ලක්ඛණපඤ්ඤත්තියොති. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ආයතනසබ්බං අධිජ්ජෙතං, තත්ථාපි
 ඉධ විපස්සනුපගධම්මාව ගහෙතබ්බා.

චක්ඛුති (ධ. ස. අට්ඨ. 596; සං. නි. අට්ඨ. 3.4.1) ද්වෙ චක්ඛුති ඤාණචක්ඛු වෙච
 මංසචක්ඛු ච. තත්ථ ඤාණචක්ඛු පඤ්චවිධං බුද්ධචක්ඛු ධම්මචක්ඛු සමන්තවක්ඛු
 දිබ්බචක්ඛු පඤ්ඤාචක්ඛුති. තෙසු බුද්ධචක්ඛු නාම ආසයානුසයඤාණඤ්චෙව
 ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච, යං “බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්නො”ති
 (දී. නි. 2.69; ම. නි. 1.283) ආගතං. ධම්මචක්ඛු නාම හෙට්ඨිමා තයො මග්ගා තිණි ව
 එලානි, යං “විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදී”ති (දී. නි. 1.355; සං. නි. 5.1081)
 ආගතං. සමන්තවක්ඛු නාම සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං, යං “පාසාදමාරුග්භ
 සමන්තවක්ඛු”ති (දී. නි. 2.70; ම. නි. 1.282) ආගතං. දිබ්බචක්ඛු නාම
 ආලොකවඩ්ඪිතෙන උප්පන්නඤාණං, යං “දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධොනා”ති (ම.
 නි. 1.148, 284) ආගතං. පඤ්ඤාචක්ඛු නාම චතුසච්චපරිච්ඡෙදකඤාණං, යං
 “චක්ඛුං උදපාදී”ති (සං. නි. 5.1081; මහාව. 15) ආගතං. මංසචක්ඛුපි දුට්ඨං
 සසම්භාරචක්ඛු පසාදචක්ඛුති. තෙසු ය්වායං අක්ඛිකුපකෙ අක්ඛිපට්ඨෙති පරිවාරිතො
 මංසපිණ්ඩො, යත්ථ චතස්සො ධාතුයො චණ්ණගන්ධරසොජා සම්භවො ජීවිතං
 භාවො චක්ඛුජ්ජසාදො කායජ්ජසාදොති සඬබ්බෙපතො තෙරස සම්භාරා භොන්ති,
 විත්ථාරතො පන චතස්සො ධාතුයො චණ්ණගන්ධරසොජා සම්භවොති ඉමෙ නව
 චතුසමුට්ඨානවසෙන ඡත්තිංස, ජීවිතං භාවො චක්ඛුජ්ජසාදො කායජ්ජසාදොති ඉමෙ
 කම්මසමුට්ඨානා තාව චත්තාරොති චත්තාලීස සම්භාරා භොන්ති, ඉදං
 සසම්භාරචක්ඛු නාම. යං පනෙත්ථ සෙතමණ්ඩලපරිච්ඡින්නෙන කණ්භමණ්ඩලෙන
 පරිවාරිතෙ දිට්ඨිමණ්ඩලෙ සන්තිවිට්ඨං රූපදස්සනසමත්ථං පසාදමත්තං, ඉදං
 පසාදචක්ඛු නාම. තස්ස තතො පරෙසඤ්ච සොනාදීනං විත්ථාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ
 (විසුද්ධි. 2.436) චුත්තාව.

තත්ථ යදිදං පසාදචක්ඛු, තඤ්ච ගහෙත්වා හගවා “චක්ඛු ආදිත්ත”න්තිආදිමාහ.
 තත්ථ ආදිත්තන්ති පදිත්තං, සම්පජ්ජලිතං එකාදසහි අග්ගිහි එකජාලිභුතන්ති

අත්ථො. චක්ඛුසන්තිස්සිතං විඤ්ඤාණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, චක්ඛුස්ස වා
කාරණභූතස්ස විඤ්ඤාණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං. කාමං රූපාලොකමනසිකාරාදයොපි
තස්ස විඤ්ඤාණස්ස කාරණං, තෙ පන සාධාරණකාරණං, චක්ඛු අසාධාරණන්ති
අසාධාරණකාරණෙනායං නිද්දෙසො යථා “යවඛිකුරො” ති. සොතවිඤ්ඤාණාදිසුපි
එසෙව නයො. චක්ඛුසන්තිස්සිතො එස්සො චක්ඛුසම්ඵස්සො,
චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තඵස්සස්සෙතං අධිවචනං. සොතසම්ඵස්සාදිසුපි එසෙව
නයො. චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතන්ති චක්ඛුසම්ඵස්සං මූලපච්චයං.
කත්වා උප්පන්නා සම්පට්ච්ඡනසන්තිරණවොට්ඨබ්බනඡවනවෙදනා.
චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තාය පන වෙදනාය චක්ඛුසම්ඵස්සස්ස පච්චයභාවෙ
චත්තබ්බමෙව නත්ථි. චක්ඛුසම්ඵස්සො හි සහජාතාය වෙදනාය සහජාතාදිවසෙන,
අසහජාතාය උපනිස්සයාදිවසෙන පච්චයො භොති. තෙනෙව
“චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා” ති
වුත්තං. සොතද්වාරවෙදනාදිසුපි එසෙව නයො. එත්ථ පන මනොති භවඛිගචිත්තං.
මනොද්වාරස්ස අධිප්පෙතත්තා. ධම්මාති ධම්මාරම්මණං. මනොවිඤ්ඤාණන්ති
සභාවජ්ජනකං ජවනං. මනොසම්ඵස්සොති භවඛිගසහජාතො එස්සො. වෙදයිතන්ති
ආවජ්ජනවෙදනාය සද්ධිං ජවනවෙදනා. භවඛිගසම්පයුත්තාය පන වෙදනාය ගහණෙ
චත්තබ්බමෙව නත්ථි. ආවජ්ජනං වා භවඛිගතො අමොචෙත්වා මනොති සාවජ්ජනං
භවඛිගං දට්ඨබ්බං. ධම්මාති ධම්මාරම්මණමෙව. මනොවිඤ්ඤාණන්ති
ජවනවිඤ්ඤාණං. මනොසම්ඵස්සොති භවඛිගාවජ්ජනසහජාතො එස්සො.
වෙදයිතන්ති ජවනසහජාතා වෙදනා, භවඛිගාවජ්ජනසහජාතාපි වට්ටතියෙව.

රාගභ්ගිනාතිආදිසු රාගොව අනුදහනටියෙන අග්ගිති රාගභ්ගි. රාගො හි තිබ්ණං
හුත්වා උප්පජ්ජමානො සත්තෙ අනුදහති ඤාපෙති, තස්මා “අග්ගි” ති වුච්චති.
ඉතරෙසුපි ද්විසු එසෙව නයො. තත්ත්මානි චත්ථුනි (දී. නි. අට්ඨ. 3.305; විභ. අට්ඨ.
924) – එකා දහරහික්ඛුනී චිත්තලපබ්බතවිහාරෙ උපොසථාගාරං ගන්ත්වා
ද්වාරපාලරූපං ඔලොකයමානා යිතා. අථස්සා අත්තො රාගො තිබ්ණතරො හුත්වා
උප්පන්නො, තස්මා තංසමුට්ඨානා තෙජොධාතු අතිවිය තිබ්ණභාවෙන සද්ධිං
අත්තනා සහජාතධම්මෙහි හදයපදෙසං ඤාපෙසි යථා තං බාහිරා තෙජොධාතු
සන්තිස්සයං, තෙන සා හික්ඛුනී ඤායිත්වා කාලමකාසි. හික්ඛුනියො ගච්ඡමානා
“අයං දහරා යිතා, පක්කොසථ න” න්ති ආභංසු. එකා ගන්ත්වා “කස්මා යිතාසි” ති
හත්ථෙ ගණ්හි. ගහිතමත්තා පරිචත්තිත්වා පපතා. ඉදං තාව රාගස්ස අනුදහනතාය
චත්ථු.

දොසස්ස පන අනුදහනතාය මනොපදොසිකා දෙවා දට්ඨබ්බා. තෙසු (දී. නි.
අට්ඨ. 1.47-48) කිර එකො දෙවපුත්තො “නක්ඛත්තං කිළිස්සාමි” ති සපරිවාරො
රථෙන වීථිං පටිපජ්ජති. අථඤ්ඤො නික්ඛමන්තො තං පුරතො ගච්ඡන්තං දිස්වා
“හො අයං කපණො අදිට්ඨසුඛිඛං විය එතං දිස්වා පිතියා උද්ධුමානො විය
හිජ්ජමානො විය ව ගච්ඡති” ති කුප්ඤ්ඤාති. පුරතො ගච්ඡන්තොපි නිවත්තිත්වා තං
කුද්ධං දිස්වා කුද්ධා නාම සුච්ඡානා භොන්තිති කුද්ධභාවමස්ස ඤත්වා “ත්ථං
කුද්ධො මය්හං කිං කරිස්සසි, අයං සම්පත්ති මයා දානසිලාදීනං වසෙන ලද්ධා, න

තුය්හං වසෙනා’’ති පටිකුජ්ඣති. එකස්මිඤ්ඤි කුද්ධෙ ඉතරො අකුද්ධො රක්ඛති. කුද්ධස්ස හි සො කොධො ඉතරස්මිං අකුජ්ඣන්තෙ අනුපාදානො එකචාරමෙව උප්පත්තියා අනාසෙවනො වාවෙනුං න සක්කොති, උදකං පත්වා අග්ගි විය නිබ්බායති, තස්මා අකුද්ධො තං වචනතො රක්ඛති. උභොසු පන කුද්ධෙසු එකස්ස කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොති, තස්සපි කොධො ඉතරස්ස පච්චයො හොතිති උභො කන්දන්තානංයෙව ඔරොධානං වචන්ති. උභොසු හි කුද්ධෙසු හියොයා හියොයා අඤ්ඤමඤ්ඤමිහි පරිවච්ඡන්තවසෙන තිබ්බසමුදාවාරො නිස්සයදහනරසො කොධො උප්පජ්ජමානො හදයවත්ථුං නිද්දහන්තො අවචන්තසුබ්බමාලං කරජකායං විනාසෙති, තතො සකලොපි අත්තභාවො අන්තර්ධායති. ඉදං දොසස්ස අනුදහනතාය වත්ථු.

මොහස්ස පන අනුදහනතාය බ්බිඛාපදොසිකා දෙවා දට්ඨබ්බා. මොහවසෙන හි තෙසං සතිසම්මොසො හොති, තස්මා බ්බිඛාවසෙන ආහාරකාලං අතිවත්තෙන්වා කාලං කරොන්ති. තෙ (දී. නි. අට්ඨ. 1.45-46) කිර පුඤ්ඤවිසෙසාධිගතෙන මහන්තෙන අත්තතො සිරිවිභවෙන නක්ඛත්තං කීළන්තා තාය සම්පත්තිමහන්තතාය “ආහාරං පරිභුඤ්ජිමිහ, න පරිභුඤ්ජිමිහා’’තිපි න ජානන්ති. අප් එකාහාරාතික්කමනතො පට්ඨාය නිරන්තරං බාදන්තාපි පිචන්තාපි වචන්තියෙව න තිට්ඨන්ති. කස්මා? කම්මජතෙජස්ස බලවතාය. මනුස්සානඤ්ඤි කම්මජතෙජො මන්දො, කරජකායො බලවා. තෙසං තෙජස්ස මන්දතාය කරජකායස්ස බලවතාය සත්තාහමිපි අතික්කමිත්වා උණ්හොදකඅච්ඡයාගුආදීහි සක්කා වත්ථුං. උපත්ථම්හෙනුං. දෙවානං පන තෙජො බලවා හොති උළාරපුඤ්ඤනිබ්බත්තත්තා උළාරගරුසිනිද්ධසුධාහාරජිරණතො ව, කරජං මන්දං මුදුසුබ්බමාලභාවතො. තෙනෙව හි භගවා ඉන්ද්‍රියාලගුහායං පකතිපථවියං පතිට්ඨාතුං අසක්කොන්තං සක්කං දෙවරාජානං “ඔළාරිකකායං අධිට්ඨාහි’’ති ආහ, තස්මා තෙ එකං ආහාරවෙලං අතික්කමිත්වා සණ්ඨාතුං න සක්කොන්ති. යථා නාම ගිම්හානං මජ්ඣන්තිකෙ තත්තපාසාණෙ යපිතං පදුමං වා උප්පලං වා සායන්හසමයෙ සට්ඨතෙනපි සිඤ්චියමානං පාකතිකං න හොති විනස්සතියෙව, එවමෙව පච්ඡා නිරන්තරං බාදන්තාපි පිචන්තාපි වචන්තියෙව න තිට්ඨන්ති.

කො පන තෙසං ආහාරො, කා ආහාරවෙලාති? සබ්බෙසමිපි කාමාවචරදෙවානං සුධා ආහාරො, සො හෙට්ඨිමෙහි හෙට්ඨිමෙහි උපරිමානං උපරිමානං පණිතතමො හොති. තං යථාසකං දිවසවසෙන දිවසෙ දිවසෙ භුඤ්ජන්ති. කෙච් පන “බ්ලාරපදප්පමාණං සුධාහාරං භුඤ්ජන්ති. සො ජිව්හාය යපිතමත්තො යාව කෙසග්ගනබග්ගා කායං ඵරති, තෙසංයෙව දිවසවසෙන සත්තදිවසං යාපනසමත්ථොව හොති’’ති වදන්ති.

කෙ පන තෙ බ්බිඛාපදොසිකා නාම දෙවාති? ඉමෙ නාමාති අට්ඨකථායං විචාරණා නත්ථි, “කම්මජතෙජො බලවා හොති, කරජං මන්ද’’න්ති අවිසෙසෙන චුත්තත්තා පන යෙ කෙච් කබ්බිකාරාහාරුපජීවිතො එවං කරොන්ති, තෙ එවං වචන්තිති වෙදිතබ්බා. කෙච් පනාහු “නිම්මානරතිපරනිම්මිතවසවත්තිතො තෙ දෙවා. බ්බිඛාය පදුස්සනමත්තෙනෙව හෙනෙ බ්බිඛාපදොසිකාති චුත්තා’’ති.

මනොපදොසිකා පන වාතුමහාරාජිකාති අට්ඨකථායමෙව චුත්තං. කෙවි පන “බ්බිඛාපදොසිකාපි වාතුමහාරාජිකායෙවා” ති වදන්ති. එවං තාව රාගාදයො තයො අනුදහනටියෙන “අග්ගි” ති වෙදිතබ්බා. ජාතිආදිත්තයං පන නානස්පකාරදුක්ඛත්ථුභාවෙන අනුදහනතො අග්ගි. සොකාදීනං අනුදහනතා පාකටායෙව. සෙසමෙත්ථ චුත්තනයමෙව. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ දුක්ඛලක්ඛණං කථිතං වක්ඛාදීනං එකාදසහි අග්ගිහි ආදිත්තභාවෙන දුක්ඛමතාය දුක්ඛභාවස්ස කථිතත්තා.

ආදිත්තපරියායසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උරුවෙලපාටිභාරියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා

55. ඉදානි “අථ බො භගවා ගයාසීසෙ යථාභිරත්තං විහරිත්වා” තිආදීසු යා සා අනුත්තානපදවණ්ණනා, තං දස්සෙතුං “උට්ඨිවනෙති තාලුය්‍යානෙ” තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ තාලුය්‍යානෙති තාලරුක්ඛානං බහුභාවතො එවංලද්ධනාමෙ උය්‍යානෙ. අප්පෙකච්චෙ යෙන භගවා තෙනඤ්ජලිං පණාමෙත්වාතිආදීසු අඤ්ජලිං පණාමෙත්වාති යෙ උභතොපක්ඛිකා, තෙ සන්ධායෙන චුත්තං. තෙ කිර එවං විත්තයිංසු “සචෙ නො මිච්ඡාදිට්ඨිකා වොදෙස්සන්ති ‘කස්මා තුම්හෙ සමණං ගොතමං වන්දිත්වා’ ති, තෙසං ‘කිං අඤ්ජලිමත්තකරණෙනපි වන්දිතං හොති’ ති වක්ඛාම. සචෙ නො සම්මාදිට්ඨිකා වොදෙස්සන්ති ‘කස්මා භගවත්තං න වන්දිත්වා’ ති, ‘කිං සීසෙන භූමිං පහරන්තෙනෙව වන්දිතං හොති, නනු අඤ්ජලිකම්මමපි වන්දනා එවා’ ති වක්ඛාමා” ති. නාමගොත්තං සාවෙත්වාති “හො ගොතම, අහං අසුකස්ස පුත්තො දත්තො නාම මිත්තො නාම ඉධ ආගතො” ති වදන්තා නාම සාවෙත්ති නාම, “හො ගොතම, අහං වාසෙට්ඨො නාම කච්චානො නාම ඉධාගතො” ති වදන්තා ගොත්තං සාවෙත්ති නාම. එතෙ කිර දලිද්දා ජිණ්ණකුලපුත්තා පරිසමජ්ඣෙ නාමගොත්තවසෙන පාකටා භවිස්සාමාති එවං අකංසු. යෙ පන තුණ්හිභූතා නිසීදිංසු, තෙ කෙරාටිකා චෙව අන්ධබාලා ව. තත්ථ කෙරාටිකා “එකං ද්වෙ කථාසල්ලාපෙ කරොන්තෙ විස්සාසිකො හොති, අථ විස්සාසෙ සති එකං ද්වෙ හික්ඛා අදාතුං න යුත්ත” ති තතො අත්තානං මොචෙන්තා තුණ්හි නිසීදන්ති. අන්ධබාලා අඤ්ඤාණතායෙව අවක්ඛිත්තා මත්තිකාපිණ්ඩො විය යත්ථ කත්ථවි තුණ්හිභූතා නිසීදන්ති.

කිසකොවදානොති එත්ථ කිසකානං ඔවදානො කිසකොවදානොති ඉමං තාව අත්ථවිකප්පං දස්සෙතුං “තාපසවරියාය කිසසරීරත්තා” තිආදි චුත්තං. අග්ගිහුත්තන්ති අග්ගිපරිවරණං. රූපාදයොව ඉධ කාමනීයටියෙන “කාමා” ති චුත්තාති ආහ “එතෙ රූපාදයො කාමෙ” ති. යඤ්ඤා අභිවදන්තීති යාගහෙතු ඉජ්ඣන්තීති වදන්ති. උපධිසුති එත්ථ වත්තාරො උපධි කාමුපධි බන්ධුපධි කිලෙසුපධි අභිසඬ්ඛාරුපධිති. කාමාපි හි “යං පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති

සුඛං සොමනස්සං, අයං කාමානං අස්සාදො”ති (ම. නි. 1.167) එවං වුත්තස්ස සුඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො උපධියති එත්ථ සුඛන්ති ඉමිනා වචනත්ථෙන “උපධි”ති වුවචන්ති. ඛන්ධාපි ඛන්ධමූලකස්ස දුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, කිලෙසාපි අපායදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො, අභිසංඛාරාපි භවදුක්ඛස්ස අධිට්ඨානභාවතො “උපධි”ති වුවචන්ති, තෙසු ඛන්ධූපධි ඉධාධිජපෙතොති ආහ “ඛන්ධූපධිසු මලන්ති ඤාත්වා”ති. යඤ්ඤා මලමෙව වදන්තීති යාගහෙතු මලමෙව ඉජ්ඣතීති වදන්ති. සිට්ඨෙති මහායාගෙ. හුතෙති දිවසෙ දිවසෙ කත්තබ්බඅග්ගිපරිවරණෙ. කාමභවෙ අසත්තන්ති කාමභවෙ අලග්ගං, තබ්බිනිමුත්තන්ති වුත්තං හොති.

57-58. ආසීසනාති පත්ථනා. දිබ්බසුවණ්ණෙසුපි සිඬ්ඨිසුවණ්ණස්ස සබ්බසෙට්ඨන්තා “සිඬ්ඨිනික්ඛසවණ්ණො”ති වුත්තං. යථෙව හි මනුස්සපරිභොගෙ සුවණ්ණෙ යුත්තිකතං භීතං, තතො රසවිද්ධං සෙට්ඨං, රසවිද්ධතො ආකරුප්පන්තං, තතො යං කිඤ්චි දිබ්බං සෙට්ඨං, එවං දිබ්බසුවණ්ණෙසුපි වාමීකරතො සාතකුම්භං, සාතකුම්භතො ජම්බුනදං, ජම්බුනදතො සිඬ්ඨිසුවණ්ණං, තස්මා තං සබ්බසෙට්ඨං. සිඬ්ඨිනික්ඛන්ති ව නික්ඛපරිමාණෙන සිඬ්ඨිසුවණ්ණෙන කතං සුවණ්ණපට්ටං. උභනකනික්ඛෙන කතඤ්ඨි සට්ඨනමජ්ජනක්ඛමං න හොති, අතිරෙකෙන කතං සට්ඨනමජ්ජනං බමති, වණ්ණවත්තං පන න හොති, එරුසධාතුකං බායති, නික්ඛෙන කතං සට්ඨනමජ්ජනඤ්ඤෙව බමති වණ්ණවත්තඤ්ඤෙව හොති. නික්ඛං පන වීසතිසුවණ්ණන්ති කෙච්. පඤ්චවීසතිසුවණ්ණන්ති අපරෙ. මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථායං පන “නික්ඛං නාම පඤ්චසුවණ්ණො”ති වුත්තං. සුවණ්ණො නාම චතුරරණන්ති වදන්ති.

දසසු අරියවාසෙසු වුත්ථවාසොති –

“ඉධ, (දී. නි. 3.348; අ. නි. 10.20) භික්ඛවෙ, භික්ඛු පඤ්චඬ්ඨගච්ඡපභීනො හොති ඡළඬ්ඨගසමන්තාගතො එකාරක්ඛො චතුරාපස්සෙනො පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො සමවයසට්ඨෙසෙනො අනාවිලසඬ්ඨකප්පො පස්සද්ධකායසඬ්ඨාරො සුවිමුත්තචිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤො.

“කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පඤ්චඬ්ඨගච්ඡපභීනො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො කාමච්ඡන්දො පභීනො හොති, බ්‍යාපාදො පභීනො හොති, ථීනමිද්ධං පභීනං හොති, උද්ධච්චකුක්කුච්චං පභීනං හොති, විචිකිච්ඡා පභීනා හොති. එවං බො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පඤ්චඬ්ඨගච්ඡපභීනො හොති.

“කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඡළඬ්ඨගසමන්තාගතො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො. සොතෙන සද්දං සුත්වා...පෙ.... ඝාතෙන ගන්ධං ඝායිත්වා... ජීවහාය රසං සායිත්වා... කායෙන ථොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා... මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො,

උපෙක්බකො විහරති සතො සම්පජානො. එවං බො, හික්බවෙ, හික්ඛු
ජළඬගසමන්තාගතො හොති.

“කථස්ථෙ, හික්බවෙ, හික්ඛු එකාරක්ඛො හොති? ඉධ, හික්බවෙ, හික්ඛු
සතාරක්ඛෙන චෙතසා සමන්තාගතො හොති. එවං බො, හික්බවෙ, හික්ඛු
එකාරක්ඛො හොති.

“කථස්ථෙ, හික්බවෙ, හික්ඛු චතුරාපස්සෙනො හොති? ඉධ, හික්බවෙ,
හික්ඛු සඬබ්බායෙකං පටිසෙවති, සඬබ්බායෙකං අධිවාසෙති, සඬබ්බායෙකං
පරිවජ්ජෙති, සඬබ්බායෙකං විනොදෙති. එවං බො, හික්බවෙ, හික්ඛු
චතුරාපස්සෙනො හොති.

“කථස්ථෙ, හික්බවෙ, හික්ඛු පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො හොති? ඉධ,
හික්බවෙ, හික්ඛු යාති තාති පුට්ඨසමණ්ණාහමණානං පුට්ඨපච්චෙකසච්චාති,
සබ්බාති තාති නුණ්ණාති හොන්ති පනුණ්ණාති චත්තාති චත්තාති මුත්තාති
පභීතාති පටිතිස්සට්ඨාති. එවං බො, හික්බවෙ, හික්ඛු
පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො හොති.

“කථස්ථෙ, හික්බවෙ, හික්ඛු සමවයසට්ඨෙසෙනො හොති? ඉධ, හික්බවෙ,
හික්ඛුනො කාමෙසනා පභීතා හොති, භවෙසනා පභීතා හොති,
බ්‍රහ්මචරියෙසනා පටිජ්ජස්සද්ධා. එවං බො, හික්බවෙ, හික්ඛු
සමවයසට්ඨෙසෙනො හොති.

“කථස්ථෙ, හික්බවෙ, හික්ඛු අනාවලසඬකජ්ජො හොති? ඉධ, හික්බවෙ,
හික්ඛුනො කාමසඬකජ්ජො පභීතො හොති, බ්‍යාපාදසඬකජ්ජො පභීතො
හොති, විහිංසාසඬකජ්ජො පභීතො හොති. එවං බො, හික්බවෙ, හික්ඛු
අනාවලසඬකජ්ජො හොති.

“කථස්ථෙ, හික්බවෙ, හික්ඛු පස්සද්ධකායසඬබ්බාරො හොති? ඉධ,
හික්බවෙ, හික්ඛු සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා සුඛබ්බෙව
සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඬගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං
චතුක්ථං ඤානං උපසම්පජ්ජ විහරති. එවං බො, හික්බවෙ, හික්ඛු
පස්සද්ධකායසඬබ්බාරො හොති.

“කථස්ථෙ, හික්බවෙ, හික්ඛු සුවිමුත්තචිත්තො හොති? ඉධ, හික්බවෙ,
හික්ඛුනො රාගාචිත්තං විමුත්තං හොති, දොසා චිත්තං විමුත්තං හොති, මොහා
චිත්තං විමුත්තං හොති. එවං බො, හික්බවෙ, හික්ඛු සුවිමුත්තචිත්තො හොති.

“කථස්ථෙ, හික්බවෙ, හික්ඛු සුවිමුත්තපඤ්ඤො හොති? ඉධ, හික්බවෙ,
හික්ඛු ‘රාගො මෙ පභීතො උච්ඡින්නමුලො තාලාවත්ථුකතො අනභාවංකතො
ආයතිං අනුජ්ජාදධම්මො’ති පජානාති, ‘දොසො මෙ පභීතො...පෙ....

මොහො මෙ පභීනො උච්ඡින්නමුලො තාලාවත්ථුකතො අනභාවංකතො
ආයතිං අනුප්පාදධම්මො’ති පජානාති. එවං බො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු
සුචිත්තපඤ්ඤා හොති’’ති (දී. නි. 3.348; අ. නි. 10.20) –

එවමාගතෙසු දසසු අරියවාසෙසු චුත්ථවාසො.

තත්ථ වසන්ති එත්ථාති වාසා, අරියානං එව වාසාති අරියවාසා අනරියානං
තාදියානං වාසානං අසම්භවතො. අරියාති චෙත්ථ උක්කට්ඨනීද්දෙසෙන බීණාසවා
ගහිතා. එකාරක්ඛොති එකා සතිසඬ්ඛාතා ආරක්ඛා එතස්සාති එකාරක්ඛො.
බීණාසවස්ස (දී. නි. අට්ඨ. 3.348; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.20) හි තීසු ද්වාරෙසු
සබ්බකාලෙ සති ආරක්ඛතිවිචං සාධෙති. තෙනෙවස්ස වරතො ච තිට්ඨතො ච
සුත්තස්ස ච ජාගරස්ස ච සතතං සමිතං ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං හොතීති වුවිචති.

චතුරාපස්සෙනොති චත්තාරි අපස්සෙනාති අපස්සයා එතස්සාති
චතුරාපස්සෙනො. සඬ්ඛායාති ඤාණෙන (දී. නි. අට්ඨ. 3.308). පටිසෙචතීති
ඤාණෙන ඤත්වා සෙවිතබ්බසුත්තකමෙව සෙවති. තස්ස විත්ථාරො “පටිසඬ්ඛා
යොනියො විවරං පරිභුඤ්ජතී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58) නයෙන
වෙදිතබ්බො. සඬ්ඛායෙකං අධිවාසෙතීති ඤාණෙන ඤත්වා
අධිවාසෙතබ්බසුත්තකමෙව අධිවාසෙති. විත්ථාරො පනෙත්ථ “පටිසඬ්ඛා
යොනියො බමො හොති සීතස්සා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.24) නයෙන වෙදිතබ්බො.
පරිවජ්ජෙතීති ඤාණෙන ඤත්වා පරිවජ්ජෙතබ්බසුත්තකමෙව පරිවජ්ජෙති. තස්ස
විත්ථාරො “පටිසඬ්ඛා යොනියො චණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙතී’’තිආදිනා නයෙන
වෙදිතබ්බො. විනොදෙතීති ඤාණෙන ඤත්වා විනොදෙතබ්බමෙව විනොදෙති නුදති
නිහරති අත්තො වසිතුං න දෙති. තස්ස විත්ථාරො “උජ්ජන්තං කාමචිතක්කං
නාධිවාසෙතී’’තිආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බො.

පනුණ්ණපච්චෙකසච්චොති (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.38; දී. නි. අට්ඨ. 3.348)
“ඉදමෙව දස්සනං සච්චං, ඉදමෙව සච්ච’’න්ති එවං පාටියෙක්කං ගහිතත්තා
පච්චෙකසඬ්ඛාතාති දිට්ඨිසච්චාති පනුණ්ණාති නිහටාති පභීනාති අස්සාති
පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො. පුට්ඨසමණ්ණාත්මණානන්ති බහුතං සමණ්ණාත්මණානං.
එත්ථ ච සමණාති පබ්බජ්ජපගතා. බ්‍රාහ්මණාති හොවාදිනො. පුට්ඨපච්චෙකසච්චාතීති
බහුති පාටෙක්කසච්චාති, “ඉදමෙව දස්සනං සච්චං, ඉදමෙව සච්ච’’න්ති
පාටියෙක්කං ගහිතාති බහුති සච්චාතීති අත්ථො. නුණ්ණාතීති නිහටාති.
පනුණ්ණාතීති සුට්ඨ නිහතාති. චත්තාතීති විස්සට්ඨාති. චත්තාතීති වම්භාති.
මුත්තාතීති ඡින්නන්ධනාති කතාති. පභීනාතීති පජහිතාති. පටිනිස්සට්ඨාතීති යථා
න පුන විත්තං ආරොහන්ති, එවං පටිවිස්සජ්ජිතාති. සබ්බානෙව චෙතාති
අරියමග්ගාධිගමතො පුබ්බෙ ගහිතස්ස දිට්ඨිග්ගාහස්ස විස්සට්ඨභාවචෙවචනාති.

සමවයසට්ඨෙසෙනොති (දී. නි. අට්ඨ. 3.348; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.20) එත්ථ
අවයාති අනුනා. සට්ඨාති නිස්සට්ඨා. සම්මා අවයා සට්ඨා එසනා අස්සාති

සමවයසටියෙසනො, සම්මා විස්සටියසබ්බසනොති අත්ථො. “රාගා චිත්තං විමුක්ත”න්තිආදීහි මග්ගස්ස කිව්වනිජ්ජත්ති කථිතා රාගාදීනං පහිනභාවදීපනතො. “රාගො මෙ පහීනො”තිආදීහි පච්චවෙක්ඛණාමුඛෙන අරියඵලං කථිතං. අධිගතෙ හි අග්ගඵලෙ සබ්බසො රාගාදීනං අනුප්පාදධම්මතං පජානාති, තඤ්ච පජානනං පච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති. තත්ථ පඤ්චඩගවිජ්ජභානපච්චෙකසච්චාපනොදනඵසනාසමවයසජ්ජනාති “සඬ්ඛායෙකං පටිසෙවති අධිවාසෙති පරිවජ්ජෙති විනොදෙති”ති වුත්තෙසු අපස්සෙනෙසු විනොදනා ව මග්ගකිව්වානෙව, ඉතරෙ ව මග්ගෙනෙව සමිජ්ඣන්ති.

දසබලොති කායබලසඬ්ඛාතාති ඤාණබලසඬ්ඛාතාති ව දස බලොති එතස්සාති දසබලො. දුට්ඨඤ්ඤි තථාගතස්ස බලං කායබලං ඤාණබලඤ්ච. තෙසු කායබලං හත්ථිකුලානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්ඤෙනං පොරාණෙහි –

“කාලාවකඤ්ච ගඬිගෙයාං, පණ්ඩරං තම්බපිඬගලං;
ගන්ධමඬිගලභෙමඤ්ච, උපොසථජද්දන්තිමෙ දසා”ති. (ම. නි. අට්ඨ. 1.148; සං. නි. අට්ඨ. 2.2.22; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.21; විහ. අට්ඨ 76; උදා. අට්ඨ. 75; බු. වං. අට්ඨ. 1.39; පටි. ම. අට්ඨ. 2.2.44; චූළති. අට්ඨ. 81);

ඉමාති හි දස හත්ථිකුලාති. තත්ථ කාලාවකන්ති පකතිහත්ථිකුලං දට්ඨබ්බං. යං දසන්තං පුරිසානං කායබලං, තං එකස්ස කාලාවකස්ස හත්ථිනො. යං දසන්තං කාලාවකානං බලං, තං එකස්ස ගඬිගෙයාස්ස. යං දසන්තං ගඬිගෙයානං, තං එකස්ස පණ්ඩරස්ස. යං දසන්තං පණ්ඩරානං, තං එකස්ස තම්බස්ස. යං දසන්තං තම්බානං, තං එකස්ස පිඬගලස්ස. යං දසන්තං පිඬගලානං, තං එකස්ස ගන්ධහත්ථිනො. යං දසන්තං ගන්ධහත්ථිනං, තං එකස්ස මඬිගලස්ස. යං දසන්තං මඬිගලානං, තං එකස්ස භෙමවතස්ස. යං දසන්තං භෙමවතානං, තං එකස්ස උපොසථස්ස. යං දසන්තං උපොසථානං, තං එකස්ස ජද්දන්තස්ස. යං දසන්තං ජද්දන්තානං, තං එකස්ස තථාගතස්ස කායබලං. නාරායනසඬ්ඝාතබලන්තිපි ඉදමෙව වුව්වති. තත්ථ නාරා වුව්වන්ති රස්මියො, තා බහු නානාවිධා තතො උජ්ජජන්තිති නාරායනං, වජිරං, තස්මා වජිරසඬ්ඝාතබලන්ති අත්ථො. තදෙන පකතිහත්ථිගණනාය හත්ථිනං කොට්ඨහස්සානං, පුරිසගණනාය දසන්තං පුරිසකොට්ඨහස්සානං බලං භොති. ඉදං තාව තථාගතස්ස කායබලං.

ඤාණබලං පන පාළියං ආගතමෙව. තත්ත්වං පාළි (ම. නි. 1.148; අ. නි. 10.21) –

“දස බො පනිමාති, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස තථාගතබලාති, යෙහි බලෙහි සමන්තාගතො තථාගතො ආසභං යානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මවක්කං පවත්තෙති. කතමාති දස? ඉධ, සාරිපුත්ත, තථාගතො යානඤ්ච යානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති, යම්පි, සාරිපුත්ත, තථාගතො යානඤ්ච යානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති. ඉදම්පි, සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස තථාගතබලං භොති, යං බලං ආගම්ම

තලාගතො ආසහං යානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති. (1)

“පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තලාගතො අතීතානාගතපච්චුප්පත්තානං කම්මසමාදානානං යානසො හෙතුසො විපාකං යථාභූතං පජානාති...පෙ..... (2)

“පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තලාගතො සබ්බත්ථගාමීනිං පටිපදං යථාභූතං පජානාති...පෙ..... (3)

“පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තලාගතො අනෙකධාතූං නානාධාතූං ලොකං යථාභූතං පජානාති...පෙ..... (4)

“පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තලාගතො සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං පජානාති...පෙ..... (5)

“පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තලාගතො පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං පජානාති...පෙ..... (6)

“පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තලාගතො කුමාරවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසං වොදානං වුට්ඨානං යථාභූතං පජානාති...පෙ..... (7)

“පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තලාගතො අනෙකච්ඡිනං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති. සෙය්‍යාපීදං? එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො...පෙ.... ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකච්ඡිනං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති...පෙ..... (8)

“පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තලාගතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චචමානෙ උපපජ්ජමානෙ භීනෙ පණීනෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ, යථාකම්මුපගෙ සත්තෙ පජානාති...පෙ..... (9)

“පුන චපරං, සාරිපුත්ත, තලාගතො ආසවානං ඛයා අනාසවං වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සවිජ්ඣන්වා උපසම්පජ්ජ විහරති...පෙ.... ඉදම්පි, සාරිපුත්ත, තලාගතස්ස තලාගතබලං හොති, යං බලං ආගම්ම තලාගතො ආසහං යානං පටිජානාති, පරිසාසු සීහනාදං නදති, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති. ඉමානි බො, සාරිපුත්ත, දස තලාගතස්ස තලාගතබලානි”ති. (10)

තත්ථ (ම. නි. අට්ඨ. 1.148; අ. නි. අට්ඨ. 3.10.21; විහ. අට්ඨ. 760) යානඤ්ච යානතොති කාරණඤ්ච කාරණතො. “යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං හෙතු පච්චයා උප්පාදාය, තං තං යානං. යෙ යෙ ධම්මා යෙසං යෙසං ධම්මානං න හෙතු න

පව්වයා උප්පාදාය, තං තං අට්ඨාන” න්ති පජානන්තො යානඤ්ච යානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති. යම්පීති යෙන ඤාණෙන.

කම්මසමාදානානන්ති සමාදිශිත්වා කතානං කුසලාකුසලකම්මානං, කම්මමෙව වා කම්මසමාදානං. යානසො හෙතුසොති පව්වයතො වෙව හෙතුතො ව. තත්ථ ගතිඋපධිකාලපයොගා විපාකස්ස යානං, කම්මං හෙතු.

සබ්බත්ථගාමීනින්ති සබ්බගතිගාමීනිඤ්ච අගතිගාමීනිඤ්ච. පටිපදන්ති මග්ගං. යථාභූතං පජානාතීති බහුසුපි මනුස්සෙසු එකමෙව පාණං සාතෙන්තෙසු කාමං සබ්බෙසම්පි වෙතනා තස්සෙවෙකස්ස ජීවිතින්ද්‍රියාරම්මණා, තං පන කම්මං තෙසං නානාකාරං. තෙසු හි එකො ආදරෙන ඡන්දජාතො කරොති, එකො “එහි ත්වම්පි කරොහි” ති පරෙහි නිජ්ජිළිතො කරොති, එකො සමානච්ඡන්දො විය හුත්වා අප්පට්ඨානියමානො විචරති, තස්මා තෙසු එකො තෙනෙව කම්මෙන නිරයෙ නිබ්බත්තති, එකො තිරච්ඡානායොනියං, එකො පෙත්තිවිසයෙ. තං තථාගතො ආයුහනක්ඛණෙයෙව “ඉමිනා නිභාරෙන ආයුහිතත්තා එස නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති, එස තිරච්ඡානායොනියං, එස පෙත්තිවිසයෙ” ති ජානාති. නිරයෙ නිබ්බත්තමානම්පි “එස මහානිරයෙ නිබ්බත්තිස්සති, එස උස්සදනිරයෙ” ති ජානාති. තිරච්ඡානායොනියං නිබ්බත්තමානම්පි “එස අපාදකො භවිස්සති, එස ද්විපාදකො, එස චතුප්පාදො, එස බහුප්පාදො” ති ජානාති. පෙත්තිවිසයෙ නිබ්බත්තමානම්පි “එස නිජ්ඣාමතණ්හිකො භවිස්සති, එස චූෂ්පිපාසිකො, එස පරදත්තුපජීවී” ති ජානාති. තෙසු ව කම්මෙසු “ඉදං කම්මං පටිසන්ධිං ආකඩ්ඪිස්සති, එතං අඤ්ඤෙන දින්නාය පටිසන්ධියා උපධිවෙපක්කං භවිස්සති” ති ජානාති.

තථා සකලගාමවාසිකෙසු එකතො පිණ්ඩපාතං දදමානෙසු කාමං සබ්බෙසම්පි වෙතනා පිණ්ඩපාතාරම්මණාව, තං පන කම්මං තෙසං නානාකාරං. තෙසු හි එකො ආදරෙන කරොතීති සබ්බං පුරිමසදිසං. තස්මා තෙසු ව කෙවි දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති, කෙවි මනුස්සලොකෙ. තං තථාගතො ආයුහනක්ඛණෙයෙව ජානාති. “ඉමිනා නිභාරෙන ආයුහිතත්තා එස මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තිස්සති, එස දෙවලොකෙ, තත්ථාපි එස ඛත්තියකුලෙ, එස බ්‍රාහ්මණකුලෙ, එස වෙස්සකුලෙ, එස සුද්දකුලෙ, එස පරනිම්මිතවසවත්තීසු, එස නිම්මානරතීසු, එස තුසිතෙසු, එස යාමෙසු, එස තාවතිංසෙසු, එස වාතුමහාරාජිකෙසු, එස භූමිමදෙවෙසු” ති ආදිනා තත්ථ තත්ථ භීතපණිතසුචණ්ණදුබ්බණ්ණඅප්පපරිවාරමහාපරිවාරතාදිහෙදං තං තං විසෙසං ආයුහනක්ඛණෙයෙව ජානාති.

තථා විපස්සනං පට්ඨපෙන්තෙසුයෙව “ඉමිනා නිභාරෙන එස කිඤ්චි සල්ලක්ඛෙනුං න සක්ඛිස්සති, එස මහාභූතමත්තමෙව වචන්ථපෙස්සති, එස රූපපරිග්ගහෙ එව යස්සති, එස අරූපපරිග්ගහෙයෙව, එස නාමරූපපරිග්ගහෙයෙව, එස පව්වයපරිග්ගහෙයෙව, එස ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනායමෙව, එස පට්ඨඵලෙයෙව, එස දුතියඵලෙ එව, එස තතියඵලෙ එව, එස අරහත්තං පාපුණිස්සති” ති ජානාති. කසිණපරිකම්මං කරොන්තෙසුපි “ඉමස්ස

පරිකම්මත්තමෙව හවිස්සති, එස නිමිත්තං උප්පාදෙස්සති, එස අප්පනං එව පාපුණිස්සති, එස ඤානං පාදකං කත්වා විපස්සනං පටිට්ඨපෙත්වා අරහත්තං ගණ්ඨිස්සති” ති ජානාති.

අනෙකධාතුන්ති චක්ඛුධාතුආදීහි, කාමධාතුආදීහි වා ධාතුහි බහුධාතුං.
නානාධාතුන්ති තාසංයෙව ධාතුනං විලක්ඛණත්තා නානප්පකාරධාතුං. ලොකන්ති
බත්ධායතනධාතුලොකං. යථාභූතං පජානාතීති තාසං ධාතුනං අවිපරිතතො සභාවං
පටිවිජ්ඣති.

නානාධිමුත්තිකතන්ති භීනාදීහි අධිමුත්තිහි නානාධිමුත්තිකභාවං.
පරසත්තානන්ති පධානසත්තානං. පරපුග්ගලානන්ති තතො පරෙසං භීනසත්තානං.
එකත්ථමෙව වා එතං පදද්වයං, වෙනෙය්‍යාවසෙන පන ද්වෙධා වුත්තං.
ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තන්ති සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං පරභාවඤ්ච අපරභාවඤ්ච,
වුද්ධිඤ්ච භානිඤ්චාති අත්ථො.

ඤානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනන්ති පට්ඨාදීනං චතුත්තං ඤානානං, “රූපී
රූපානි පස්සති” තිආදීනං අට්ඨන්තං විමොක්ඛානං, සවිතක්කසව්චාරාදීනං තිණ්ණං
සමාධීනං, පට්ඨාදීනං සමාපත්තිආදීනඤ්ච නවත්තං අනුපුබ්බසමාපත්තීනං.
සංකිලෙසන්ති භානභාගියධම්මං. වොදානන්ති විසෙසභාගියධම්මං. වුට්ඨානන්ති
“වොදානම්පි වුට්ඨානං, තම්භා තම්භා සමාධිම්භා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන” න්ති (විභ.
828) එවං වුත්තං පගුණප්ප්ඤානඤ්චෙව හවච්ඡිගඵලසමාපත්තියො ච. හෙට්ඨිමං
හෙට්ඨිමඤ්ච පගුණප්ප්ඤානං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පද්ධානං හොති, තස්මා
“වොදානම්පි වුට්ඨාන” න්ති වුත්තං. හවච්ඡිගෙන සබ්බඤානෙහි වුට්ඨානං හොති,
ඵලසමාපත්තියා නිරොධසමාපත්තීතො වුට්ඨානං හොති. තමෙන සන්ධාය “තම්භා
තම්භා සමාධිම්භා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන” න්ති වුත්තං. සබ්බඤානානඤ්ච
විත්ථාරකථාය විනිච්ඡයො සම්මොහවිනොදනියං විහඬිගට්ඨකථායං (විභ. අට්ඨ.
760) වුත්තො. පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිදිබ්බවක්ඛුආසවක්ඛයඤාණකථා පන
වෙරඤ්ජකණ්ඨෙ (පාරා. 12) විත්ථාරිතායෙව.

ඉමානි බො සාරිපුත්තානි යානි පුබ්බෙ “දස බො පනිමානි, සාරිපුත්ත,
තථාගතස්ස තථාගතබලානී” ති අවොචං, ඉමානි තානීති අප්පනං කරොති. තත්ථ
පරවාදිකථා හොති “දසබලඤාණං නාම පාටියෙක්කං නත්ථී,
සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණස්සෙවායං පහෙදො” ති, තං න තථා දට්ඨබ්බං. අඤ්ඤමෙව හි
දසබලඤාණං, අඤ්ඤං සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං. දසබලඤාණං සකසකකිව්චමෙව
ජානාති, සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං තම්පි තතො අවසෙසම්පි පජානාති. දසබලඤාණෙසු
හි පට්ඨං කාරණාකාරණමෙව ජානාති, දුතියං කම්මන්තරවිපාකන්තරමෙව, තතියං
කම්මපරිච්ඡෙදමෙව, චතුත්ථං ධාතුනානත්තකාරණමෙව, පඤ්චමං සත්තානං
අප්ප්ඤාසයාධිමුත්තිමෙව, ඡට්ඨං ඉන්ද්‍රියානං තික්ඛමුදුභාවමෙව, සත්තමං ඤානාදීහි
සද්ධිං තෙසං සංකිලෙසාදිමෙව, අට්ඨමං පුබ්බෙතිවුත්ථක්ඛන්ධසත්තතිමෙව, නවමං
සත්තානං වුත්තිපට්ඨසන්ධිමෙව, දසමං සව්චපරිච්ඡෙදමෙව. සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං පන

එතෙහි ජාතිකබිබඤ්ච තතො උත්තරිඤ්ච පජානාති, එතෙසං පන කිච්චං න සබ්බං කරොති. තඤ්චි ඤානං හුත්වා අප්පෙතුං න සක්කොති, ඉද්ධි හුත්වා විකුබ්බිතුං න සක්කොති, මග්ගො හුත්වා කිලෙසෙ බෙපෙතුං න සක්කොති. ඉති යථාචුත්තකායබලෙන වෙව ඤාණබලෙන ච සමන්තාගතත්තා භගවා “දසබලො”ති වුච්චති.

දසහි අසෙක්ඛෙහි අභිගෙහි උපෙතොති “අසෙක්ඛො සම්මාදිට්ඨි, අසෙක්ඛො සම්මාසඤ්ඤා, අසෙක්ඛො සම්මාචාරා, අසෙක්ඛො සම්මාකම්මන්තො, අසෙක්ඛො සම්මාආජීවො, අසෙක්ඛො සම්මාචාරායාමො, අසෙක්ඛො සම්මාසති, අසෙක්ඛො සම්මාසමාධි, අසෙක්ඛං සම්මාඤාණං, අසෙක්ඛො සම්මාවිමුත්ති”ති (දී. නි. 3.348, 360) එවං චුත්තෙහි දසහි අසෙක්ඛධම්මෙහි සමන්තාගතො. අසෙක්ඛො සම්මාදිට්ඨිආදයො ච සබ්බෙ ඵලසම්පයුත්තධම්මා එව. එත්ථ ච සම්මාදිට්ඨි සම්මාඤාණන්ති ද්විසු යානෙසු පඤ්ඤාව කට්ඨිනා “සම්මා දස්සනට්ඨෙන සම්මාදිට්ඨි, සම්මා පජානනට්ඨෙන සම්මාඤාණං”න්ති. අත්ථි හි දස්සනජානනානං විසයෙ පවත්තිආකාරවිසෙසො. සම්මාවිමුත්තිති ඉමිනා පන පදෙන චුත්තාවසෙසා ඵලසමාපත්තිසහගතධම්මා සඤ්ඤානාති වෙදිතබ්බා. අරියඵලසම්පයුත්තධම්මාපි හි සබ්බෙසා පටිපක්ඛතො විමුත්තනං උපාදාය විමුත්තිති වත්තබ්බතං ලභන්ති.

59. වචනසද්දෙන අප්පසද්දන්ති ආරාමුපචාරෙන ගච්ඡතො අද්ධිකජනස්සපි වචනසද්දෙන අප්පසද්දං. නගරනිග්ගොසසද්දෙනාති අවිභාවිතත්ථෙත නගරෙ මනුස්සානං නිග්ගොසසද්දෙන. මනුස්සෙහි සමාගම්ම එකජ්ඣං පවත්තිතසද්දො හි නිග්ගොසො. අනුසඤ්චරණජනස්සාති අත්තොසඤ්චාරිතො ජනස්ස. මනුස්සානං රහස්සකිරියට්ඨානියන්ති මනුස්සානං රහස්සකරණස්ස යුත්තං අනුච්ඡවිකං. විවෙකානුරූපන්ති එකිභාවස්ස අනුරූපං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

බිම්බිසාරසමාගමකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

60. ඉදාහි “තෙන බො පන සමයෙන සඤ්චයො පරිබ්බාජකො”තිආදීසු අපුබ්බපදවණ්ණනං දස්සෙන්නො “සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා”තිආදිමාහ. තත්ථ සාරිබ්බාහ්මණියා පුත්තො සාරිපුත්තො, මොග්ගල්ලිබ්බාහ්මණියා පුත්තො මොග්ගල්ලානො. අම්භාකං කිර (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.189-190; ධ. ප. අට්ඨ. 1.10 සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු) භගවතො නිබ්බන්තිතො පුරෙතරමෙව සාරිපුත්තො රාජගහනගරස්ස අවිදුරෙ උපතිස්සගාමෙ සාරිබ්බාහ්මණියා නාම කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තංදිවසමෙවස්ස සභායොපි රාජගහස්සෙව අවිදුරෙ කොලිතගාමෙ මොග්ගල්ලිබ්බාහ්මණියා කුච්ඡියං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තාති කිර ද්වෙපි කුලානි යාව සත්තමා කුලපරිච්චා ආබද්ධපට්ඨපට්ඨසභායානෙව. තෙසං ද්විත්තං එකදිවසමෙව ගබ්භපරිහාරං අදංසු. දසමාසච්චයෙන ජාතානම්පි තෙසං ඡසට්ඨි ධාතියො උපනයිංසු. නාමග්ගහණදිවසෙ සාරිබ්බාහ්මණියා පුත්තස්ස උපතිස්සගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස

පුත්තත්තා “උපතිස්සො”ති නාමං අකංසු, ඉතරස්ස කොලිතගාමෙ ජෙට්ඨකුලස්ස පුත්තත්තා “කොලිතො”ති නාමං අකංසු. තෙන චුත්තං “ගිහිකාලෙ උපතිස්සො කොලිතොති එවං පඤ්ඤායමානනාමා”ති.

අඩ්ඨනෙය්‍යසතමාණවකපරිවාරාති එත්ථ පඤ්චපඤ්චසතමාණවකපරිවාරාතිපි වදන්ති. චුත්තඤ්ඤෙනං අඩ්ඨගුත්තරනිකායට්ඨකථායං (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.189-190) –

“උපතිස්සමාණවකස්ස කීළනත්ථාය නදිං වා උය්‍යානං වා ගමනකාලෙ පඤ්ච සුවණ්ණසිවිකාසතාති පරිවාරාති භොන්ති, කොලිතමාණවකස්ස පඤ්ච ආජඤ්ඤරථසතාති. ද්වෙපි ජනා පඤ්චපඤ්චමාණවකසතපරිවාරා භොන්ති”ති.

රාජගහෙ ව අනුසංවච්ඡරං ගිරග්ගසමජ්ජං නාම භොති. තෙසං ද්විත්තමිපි එකට්ඨානෙයෙව මඤ්චකං ඛන්ධන්ති. ද්වෙපි එකතොව නිසිදිත්වා සමජ්ජං පස්සිත්වා හසිතබ්බට්ඨානෙ හසන්ති, සංවෙගට්ඨානෙ සංවිජ්ජන්ති, දායං දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දායං දෙත්ති. තෙසං ඉමිනාව නියාමෙන එකදිවසං සමජ්ජං පස්සන්තානං පරිපාකගතත්තා ඤාණස්ස පුරිමදිවසෙසු විය හසිතබ්බට්ඨානෙ භාසො වා සංවෙගට්ඨානෙ සංවිජ්ජනං වා දායං දාතුං යුත්තට්ඨානෙ දායදානං වා නාභොසි. ද්වෙපි පන ජනා එවං විත්තයිංසු “කිං එත්ථ ඔලොකෙනබ්බං අත්ථී, සබ්බෙපිමෙ අප්පත්තෙ වස්සසතෙ අපණ්ණත්තිකභාවං ගමිස්සන්ති, අම්භෙහි පන එකං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටති”ති ආරම්මණං ගහෙත්වා නිසිදිංසු. තතො කොලිතො උපතිස්සං ආහ “සම්ම උපතිස්ස, න ත්වං අඤ්ඤදිවසෙසු විය හට්ඨපහට්ඨො, අනත්තමනධාතුකොසි, කිං තෙ සල්ලක්ඛිත”න්ති. “සම්ම කොලිත, එතෙසං ඔලොකෙන සාරො නත්ථී, නිරත්ථකමෙතං, අත්තනො මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං වට්ටති”ති ඉදං විත්තයන්තො නිසින්නොමිහීති. ත්වං පන කස්මා අනත්තමනොති. සොපි තථෙව ආහ. අථස්ස අත්තනා සද්ධිං එකජ්ඣාසයතං ඤත්වා උපතිස්සො එවමාහ “අම්භාකං උභින්නං සුවිත්තිතං, මොක්ඛධම්මං පන ගවෙසන්තෙහි එකා පබ්බජ්ජා ලද්ධුං වට්ටති, කස්ස සන්තිකෙ පබ්බජාමා”ති.

තෙන බො පන සමයෙන සඤ්චයො පරිබ්බාජකො රාජගහෙ පට්ඨසති මහතියා පරිබ්බාජකපරිසාය සද්ධිං. තෙ “තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජ්ජසාමා”ති පඤ්චහි මාණවකසතෙහි සද්ධිං සඤ්චයස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. තෙසං පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය සඤ්චයො අතිරෙකලාභග්ගයසග්ගප්පත්තො අභොසි. තෙ කතිපාහෙනෙව සබ්බං සඤ්චයස්ස සමයං පරිමද්දිත්වා “ආචරිය, තුම්භාකං ජානනසමයො එත්තකොව, උදාහු උත්තරිපි අත්ථී”ති පුච්ඡිංසු. සඤ්චයො “එත්තකොව, සබ්බං තුම්භෙහි ඤාත”න්ති ආහ. තස්ස කථං සුත්වා විත්තයිංසු “එවං සති ඉමස්ස සන්තිකෙ බ්‍රහ්මවරියවාසො නිරත්ථකො, මයං මොක්ඛධම්මං ගවෙසිතුං නික්ඛන්තා, සො ඉමස්ස සන්තිකෙ උප්පාදෙතුං න සක්කා, මහා බො පන ජම්බුදීපො, ගාමනිගමරාජධානියො වරන්තා අවස්සං මොක්ඛධම්මදෙසකං ආචරියං ලභිස්සාමා”ති. තෙ තතො පට්ඨාය “යත්ථ යත්ථ පණ්ඩිතා සමණබ්‍රාහ්මණා

අත්ථි’ ති සුභන්ති, තත්ථ තත්ථ ගන්ත්වා පඤ්ඤාසාකච්ඡං කරොන්ති, තෙහි පුට්ඨං පඤ්ඤං අඤ්ඤො කට්ඨං සමත්ථො නාම නත්ථි, තෙ පන තෙසං පඤ්ඤං විස්සජ්ජෙන්ති. එවං සකලජම්බුදීපං පරිග්ගණ්හිත්වා නිවත්තිත්වා සකට්ඨානාමෙව ආගන්ත්වා ‘සම්ම කොලික, යො පයමං අමතං අධිගච්ඡති, සො ආරොචෙතු’ ති කතිකං අකංසු. ඉමමෙව වත්ථුං සඬබ්භිත්වා දස්සෙන්තො “තත්‍ර තෙසං මහාජනං දිස්වා...පෙ.... කතිකං අකංසු” ති ආහ.

තත්ථ ජන්තපරිබ්බාජකස්සාති සෙනපට්ඨරස්ස පරිබ්බාජකස්ස. තෙන නායං නග්ගපරිබ්බාජකොති දස්සෙති. පාසාදිකෙන අභික්කන්තෙනාතිආදීසු පාසාදිකෙනාති පසාදාවහෙන සාරුජ්ජෙන සමණානුච්ඡවිකෙන. අභික්කන්තෙනාති ගමනෙන. පටික්කන්තෙනාති නිවත්තනෙන. ආලොකිතෙනාති පුරතො දස්සනෙන. විලොකිතෙනාති ඉතො විතො දස්සනෙන. සම්ඤ්ජිතෙනාති පබ්බසඬකොවනෙන. පසාරිතෙනාති තෙසංයෙව පසාරණෙන. සබ්බත්ථ ඉත්ථම්භුතලක්ඛණෙ කරණවචනං, තස්මා සතිසම්පජ්ඤාකෙහි වහිසඬතත්තා පාසාදිකඅභික්කන්තපටික්කන්තආලොකිතවිලොකිතසම්ඤ්ජිතපසාරිතො හුත්වාති වුත්තං හොති. ඔක්ඛිත්තවක්ඛුති හෙට්ඨාබ්බිත්තවක්ඛු. ඉරියාපට්ඨසම්පන්නොති නාය පාසාදිකඅභික්කන්තාදිතාය සම්පන්නඉරියාපට්ඨො. අත්ථිකෙහි උපඤ්ඤාතන්ති “මරණෙ සති අමතෙනපි හවිතබ්බ”න්ති එවං අනුමානඤාණෙන “අත්ථි” ති උපගතං නිබ්බානං නාම, තං මග්ගන්තො පරියෙසන්තො යන්තූනාහං ඉමං හික්ඛුං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධෙයාන්ති සම්බන්ධො. සුදින්නකණ්ඩෙ වුත්තජ්ජකාරන්ති “දානපතීනං සරෙසු සාලා හොන්ති, ආසනාති චෙත්ථ පඤ්ඤත්තාති හොන්ති, උපට්ඨාපිතං උදකකඤ්ජියං, තත්ථ පබ්බජිතා පිණ්ඩාය වරිත්වා නිසීදිත්වා භුඤ්ජන්ති. සවෙ ඉච්ඡන්ති, දානපතීනම්පි සන්තකං ගණ්හන්ති, තස්මා තම්පි අඤ්ඤතරස්ස කුලස්ස ඊදිසාය සාලාය අඤ්ඤතරං කුට්ටමුලන්ති චෙදිතබ්බ”න්ති එවං වුත්තජ්ජකාරං.

අජ්ජං වා බහුං වා භාසස්සුති පරිබ්බාජකො “අහං උපතිස්සො නාම, ත්වං යථාසත්තියා අජ්ජං වා බහුං වා පාවද, එතං නයසතෙන නයසහස්සෙන පටිච්ඡික්ඛිතුං මය්හං භාරො” ති වින්තෙත්වා එවමාහ. නිරොධො ච නිරොධුපායො ච එකදෙසසරුපෙකසෙසනායෙන “නිරොධො” ති වුත්තොති දස්සෙන්තො “අථ වා” තිආදිමාහ. පටිපාදෙන්තොති නිගමෙන්තො. ඉමං ධම්මපරියායං සුත්වා විරජං විතමලං ධම්මවක්ඛුං උදපාදිති එත්ථ පරිබ්බාජකො පයමපදද්වයමෙව සුත්වා සහස්සනායසම්පන්නෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨති. ඉතරපදද්වයං සොතාපන්නකාලෙ නිට්ඨාසිති චෙදිතබ්බං.

බහුකෙහි කජ්ජනහුතෙහිති එත්ථ දස දසකාති සතං, දස සතාති සහස්සං, සහස්සානං සතං සතසහස්සං, සතසහස්සානං සතං කොට්ඨි, කොට්ඨසතසහස්සානං සතං පකොට්ඨි, පකොට්ඨසතසහස්සානං සතං කොට්ඨපකොට්ඨි, කොට්ඨපකොට්ඨසතසහස්සානං සතං එකනහුතන්ති චෙදිතබ්බං.

61. අප බො සාරිපුත්තො පරිබ්බාජකො යෙන මොග්ගල්ලානො පරිබ්බාජකො තෙනුපසඬකමීති (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.189-190; ධ. ප. අට්ඨ. 1.10 සාරිපුත්තත්ථෙරවත්ථු) සොතාපත්තො හුත්වා උපරිවිසෙසෙ අප්පවත්තන්තෙ “භවිස්සති එත්ථ කාරණ”න්ති සල්ලක්ඛෙත්වා ථෙරං ආහ “භන්තෙ, මා උපරි ධම්මදෙසනං වඩ්ඪයිත්ථ, එත්තකමෙව භොතු, කහං අම්භාකං සත්ථා වසති”ති. වෙළුවනෙ පරිබ්බාජකාති. “භන්තෙ, තුම්භෙ පුරතො යාථ, මය්හං එකො සභායකො අත්ථි, අම්භෙහි ව අඤ්ඤමඤ්ඤං කතිකා කතා ‘යො පයමං අමතං අධිගච්ඡති, සො ආරොචෙතු’ති, අහං තං පටිඤ්ඤං මොචෙත්වා සභායකං ගහෙත්වා තුම්භාකං ගතමග්ගෙනෙව සත්ථු සන්තිකං ආගමිස්සාමි”ති පඤ්චපතිට්ඨිතෙන ථෙරස්ස පාදෙසු නිපතිත්වා තික්ඛත්තුං පදක්ඛිණං කත්වා ථෙරං උයොයාජෙත්වා පරිබ්බාජකාරාමාහිමුඛො අගමාසි.

62. සාරිපුත්තං පරිබ්බාජකං එතදවොචාති “අජ්ජ මය්හං සභායස්ස මුඛවණ්ණො න අඤ්ඤදිවසෙසු විය, අද්ධා අනෙන අමතං අධිගතං භවිස්සති”ති අමතාධිගමං පුච්ඡන්තො එතදවොච. සොපිස්ස “ආමාචුසො, අමතං අධිගත”න්ති පටිජානිත්වා සබ්බං පවත්තිං ආරොචෙත්වා තමෙව ගාථං අභාසි. ගාථාපරියොසානෙ මොග්ගල්ලානො පරිබ්බාජකො සොතාපත්තිථලෙ පතිට්ඨති. තෙන චුත්තං “අප්ථ බො මොග්ගල්ලානස්ස පරිබ්බාජකස්ස...පෙ.... ධම්මවක්ඛුං උදපාදී”ති. ගච්ඡාම මයං, ආචුසො, භගවතො සන්තිකෙති “කහං සම්ම සත්ථා වසති”ති පුච්ඡිත්වා “වෙළුවනෙ කිර සම්ම, එවං නො ආවරියෙන අස්සජිත්ථෙරෙන කමිත්”න්ති චුත්තෙ එවමාහ.

සාරිපුත්තත්ථෙරො ව නාමෙස සදාපි ආවරියපුජකොච, තස්මා සභායං මොග්ගල්ලානං පරිබ්බාජකං එවමාහ “අම්භෙහි අධිගතං අමතං අම්භාකං ආවරියස්ස සඤ්චයපරිබ්බාජකස්සපි කථෙස්සාම, බුජ්ඣමානො පටිවිජ්ඣස්සති, අප්පටිවිජ්ඣන්තො අම්භාකං සද්දහිත්වා සත්ථු සන්තිකං ගමිස්සති, බුද්ධානං දෙසනං සුත්වා මග්ගඵලප්පට්ඨෙධං කරිස්සති”ති. තතො ද්වෙපි ජනා සඤ්චයස්ස සන්තිකං අගමංසු. තෙන චුත්තං “අප්ථ බො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා යෙන සඤ්චයො පරිබ්බාජකො තෙනුපසඬකමීසු”ති. උපසඬකමිත්වා ව “ආවරිය, ත්වං කිං කරොසි, ලොකෙ බුද්ධො උප්පත්තො, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පට්පත්තො සඬ්ඝො, ආයාම දසබලං පස්සිස්සාමා”ති. සො “කිං වදං තාතා”ති තෙපි වාරෙත්වා ලාභග්ගයසග්ගප්පවත්තිමෙව නෙසං දීපෙති. තෙ “අම්භාකං එවරුපො අත්තෙවාසිකවාසො නිව්චමෙව භොතු, තුම්භාකං පන ගමනං වා අගමනං වා ජානාථා”ති ආහංසු. සඤ්චයො “ඉමෙ එත්තකං ජානන්තා මම වචනං න කරිස්සන්ති”ති ඤාත්වා “ගච්ඡං තුම්භෙ තාතා, අහං මහල්ලකකාලෙ අත්තෙවාසිකවාසං වසිතුං න සක්කොමි”ති ආහ. තෙ අනෙකෙහිපි කාරණසතෙහි තං බොධෙතුං අසක්කොන්තා අත්තතො ඔවාදෙ වත්තමානං ජනං ආදාය වෙළුවනං අගමංසු. පඤ්චසු අත්තෙවාසිකසතෙසු අඩ්ඨතෙයාසතා නිවත්තිංසු, අඩ්ඨතෙයාසතා තෙහි සද්ධිං අගමංසු. තෙන චුත්තං “අප්ථ බො

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා තානි අඬ්ඨතෙය්‍යානි පරිබ්බාජකස්සතානි ආදාය යෙන වෙළවනං තෙනුපසඬ්ඨකමිංසු”ති.

විමුත්තෙති යථාචුත්තලක්ඛණෙ නිබ්බානෙ තදාරම්මණාය ඵලවිමුත්තියා අධිමුත්තෙ නෙ සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ ඛ්‍යාකාසිති සම්බන්ධො.

එවං ඛ්‍යාකරිත්වා ච සත්ථා චතුපරිසමජ්ඣෙ ධම්මං දෙසෙන්නො නෙසං පරිසාය වරියවසෙන ධම්මදෙසනං වඩ්ඪෙසි, යපෙත්වා ද්වෙ අග්ගසාවකෙ සබ්බෙහි අඬ්ඨතෙය්‍යස්සතා පරිබ්බාජකා අරහත්තං පාපුණිංසු. සත්ථා “එථ හික්ඛවො”ති හත්ථං පසාරෙසි, සබ්බෙසං කෙසමස්සු අන්තරධායි, ඉද්ධිමයපත්තචීවරං කායපට්ඨද්ධං අභොසි. අග්ගසාවකානම්හි ඉද්ධිමයපත්තචීවරං ආගතං, උපරිමග්ගත්තයකිච්චං පන න නිට්ඨාති. කස්මා? සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස මහත්තතාය. අථායස්මා මහාමොග්ගල්ලානො පබ්බජිතදිවසතො සත්තමෙ දිවසෙ මගධරට්ඨෙ කල්ලවාලගාමකං උපනිස්සාය සමණධම්මං කරොන්නො ටීනමිද්ධං ඔක්කමන්නො සත්ථාරා සංවෙජිතො ටීනමිද්ධං විනොදෙත්වා තථාගතෙන දින්නං ධාතුකම්මට්ඨානං සුණන්නො උපරිමග්ගත්තයකිච්චං නිට්ඨාපෙත්වා සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. සාරිපුත්තත්ථෙරොපි පබ්බජිතදිවසතො අද්ධමාසං අතික්කමිත්වා සත්ථාරා සද්ධිං තමෙව රාජගහං උපනිස්සාය සුකරබතලෙණෙ විහරන්නො අත්තතො භාගිනෙය්‍යස්ස දීඝනබ්බපරිබ්බාජකස්ස වෙදනාපරිග්ගහසුත්තත්තෙ දෙසියමානෙ සුත්තානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා පරස්ස වඩ්ඪිතහත්තං භුඤ්ජන්නො විය සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස මත්ථකං පත්තො. තෙනෙවාහ “මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො සත්තහි දිවසෙහි අරහත්තෙ පතිට්ඨිතො, සාරිපුත්තත්ථෙරො අද්ධමාසෙනා”ති.

යදිපි මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො න චිරස්සෙව අරහත්තං පත්තො, ධම්මසෙනාපති තතො චිරෙන, එවං සත්තෙපි සාරිපුත්තත්ථෙරොව මහාපඤ්ඤතරො. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො හි සාවකානං සම්මසනචාරං යට්ඨිකොටියා උප්පිළෙන්තො විය එකදෙසමෙව සම්මසන්නො සත්ත දිවසෙ වායමිත්වා අරහත්තං පත්තො. සාරිපුත්තත්ථෙරො යපෙත්වා බුද්ධානං පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච සම්මසනචාරං සාවකානං සම්මසනචාරං නිජ්ජදෙසං සම්මසි, එවං සම්මසන්නො අද්ධමාසං වායමි. උක්කංසගතස්ස සාවකානං සම්මසනචාරස්ස නිජ්ජදෙසෙන පවත්තියමානත්තා සාවකපාරමිඤ්ඤාණස්ස ච තථා පරිපාචෙතබ්බත්තා. යථා හි පුරිසො “වෙණුයට්ඨිං ගණ්හිස්සාමි”ති මහාජටං වෙණුං දිස්වා “ජටං ඡින්නත්තස්ස පපඤ්චො හවිස්සති”ති අන්තරෙන හත්ථං පච්චෙසෙත්වා සම්පත්තමෙව යට්ඨිං මුලෙ ච අග්ගෙ ච ඡින්නත්වා ආදාය පක්කමෙය්‍ය, සො කිඤ්චාපි පයමතරං ගච්ඡති, යට්ඨිං පන සාරං වා උජුං වා න ලභති. අපරො තථාරූපමෙව වෙණුං දිස්වා සචෙ සම්පත්තයට්ඨිං ගණ්හිස්සාමි, සාරං වා උජුං වා න ලභිස්සාමිති කච්ඡං බන්ධිත්වා මහත්තෙන සත්ථෙත වෙණුජටං ඡින්නත්වා සාරා වෙච උජු ච යට්ඨියො උච්චිතිත්වා ආදාය පක්කමෙය්‍ය, අයං කිඤ්චාපි පච්ඡා

ගවිෂ්නි, යටිධියෝ පන සාරා වෙව උජු ව ලහනි, එවංසම්පදමිදං ඉමෙසං ද්විත්තං
ථෙරානං පධානං.

සම්මසනවාරො ව නාමෙත්ථ විපස්සනාභූමි වෙදිතබ්බා සම්මසනං වරති
එත්ථාති සම්මසනවාරොති කත්වා. තත්ථ බුද්ධානං සම්මසනවාරො
දසසහස්සලොකධාතුයං සත්තසත්තානගතා අනින්ද්‍රියබද්ධා ව සඬ්ඛාරාති වදන්ති.
කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙසුති අපරෙ. තථා හි අත්තනියවසෙන
පටිච්චසමුප්පාදනයං ඔතරිත්වා ඡන්තිංසකොට්ඨසතසහස්සමුඛෙන බුද්ධානං
මහාවජිරඤාණං පවත්තං. පච්චෙකබුද්ධානං සසත්තානගතෙහි සද්ධිං
මජ්ඣිමදෙසවාසීසත්තසත්තානගතා අනින්ද්‍රියබද්ධා ව සඬ්ඛාරා සම්මසනවාරොති
වදන්ති. ජම්බුදීපවාසීසත්තානගතාති කෙවි. සසත්තානගතෙ සබ්බධම්මෙ
පරසත්තානගතෙ ව සත්තානවිභාගං අකත්වා බහිද්ධාභාවසාමඤ්ඤතො සම්මසනං,
අයං සාවකානං සම්මසනවාරො. මොග්ගල්ලානත්ථෙරො පන බහිද්ධා ධම්මෙපි
සසත්තානවිභාගෙන කෙවි කෙවි උද්ධරිත්වා සම්මසි, තඤ්ච බො ඤාණෙන
චුට්ඨමත්තං කත්වා. තෙන වුත්තං “යට්ඨිකොටියා උප්පිළෙන්තො විය
එකදෙසමෙව සම්මසන්තො”ති. තත්ථ ඤාණෙන නාම යාවතා නෙය්‍යං
වත්තිතබ්බං, තාවතා අවත්තනතො “යට්ඨිකොටියා උප්පිළෙන්තො වියා”ති වුත්තං,
අනුපදධම්මවිපස්සනාය අභාවතො “එකදෙසමෙව සම්මසන්තො”ති වුත්තං.
ධම්මසෙනාපතිනොපි යථාවුත්තසාවකානං විපස්සනාය භූමියෙව සම්මසනවාරො.
තත්ථ පන ථෙරො සාතිසයං නිරවසෙසං අනුපදඤ්ච සම්මා විපස්සි. තෙන වුත්තං
“සාවකානං සම්මසනවාරං නිප්පදෙසං සම්මසි”ති.

එත්ථ ව සුක්ඛවිපස්සකා ලොකියාහිඤ්ඤප්පත්තා පකතිසාවකා මහාසාවකා
අග්ගසාවකා පච්චෙකබුද්ධා සම්මාසම්බුද්ධාති ඡසු ජනෙසු සුක්ඛවිපස්සකානං
ඤානාහිඤ්ඤාහි අනධිගතපඤ්ඤානෙපුඤ්ඤත්තා අන්ධානං විය
ඉච්ඡිතපදෙසොක්කමනං විපස්සනාකාලෙ ඉච්ඡිතිච්ඡිතධම්මභාවතා නත්ථි, තෙ
යථාපරිග්ගහිතධම්මමත්තෙයෙව විපස්සනං වඩ්ඪෙන්නි. ලොකියාහිඤ්ඤප්පත්තා
පන පකතිසාවකා යෙන මුඛෙන විපස්සනං ආරහන්ති, තතො අඤ්ඤෙනපි
විපස්සනං විත්ථාරිකං කාතුං සක්කොන්ති විපුලඤාණත්තා. මහාසාවකා
අභිනිභාරසම්පන්නත්තා තතො සාතිසයං විපස්සනං විත්ථාරිකං කාතුං සක්කොන්ති.
අග්ගසාවකෙසු දුතියො අභිනිභාරසම්පත්තියා සමාධානස්ස සාතිසයත්තා විපස්සනං
තතොපි විත්ථාරිකං කරොති. පඨමො පන තතොපි මහාපඤ්ඤාය සාවකෙහි
අසාධාරණං කත්වා විපස්සනං විත්ථාරිකං කරොති. පච්චෙකබුද්ධා තෙහිපි
මහාභිනිභාරතාය අත්තතො අභිනිභාරානුරූපං තතොපි විත්ථාරිකං විපස්සනං
කරොන්ති. බුද්ධානං සම්මදෙව පරිපූරිතපඤ්ඤාපාරම්පභාවතා
සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණාධිගමස්ස අනුරූපා යථා නාම කතවාලවෙධපරිවයෙන
සරහඩ්ගසදිසෙන ධනුග්ගහෙන බිත්තො සරො අන්තරා රුක්ඛලතාදීසු
අසජ්ජමානො ලක්ඛෙයෙව පතති, න සජ්ජති න විරජ්ජති, එවං අන්තරා අසජ්ජමානා
අවිරජ්ජමානා විපස්සනා සම්මසනීයධම්මෙසු යථාවතො නානාතයෙහි පවත්ති,
යං “මහාවජිරඤාණ”න්ති වුච්චති.

එතෙසු ව සුක්ඛවිපස්සකානං විපස්සනාවාරො ඛජ්ජොතජ්ජභාසදිසො,
 අභිඤ්ඤජ්ජත්තපකතිසාවකානං දීපජ්ජභාසදිසො, මහාසාවකානං
 උක්කාජ්ජභාසදිසො, අග්ගසාවකානං ඔසධිතාරකජ්ජභාසදිසො, පච්චෙකබුද්ධානං
 චන්දජ්ජභාසදිසො, සම්මාසම්බුද්ධානං
 රස්මිසහස්සපටිමණ්ඩිතසරදසුරියමණ්ඩලසදිසො හුත්වා උපට්ඨාති. තථා
 සුක්ඛවිපස්සකානං විපස්සනාවාරො අත්ථානං යට්ඨිකොටියා ගමනසදිසො,
 ලොකියාභිඤ්ඤජ්ජත්තපකතිසාවකානං දණ්ඩකසෙතූගමනසදිසො, මහාසාවකානං
 ජඩ්ඝසෙතූගමනසදිසො, අග්ගසාවකානං සකටසෙතූගමනසදිසො,
 පච්චෙකබුද්ධානං මහාජඩ්ඝමග්ගගමනසදිසො, සම්මාසම්බුද්ධානං
 මහාසකටමග්ගගමනසදිසො. තථා බුද්ධානං පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච විපස්සනා
 වින්තාමයඤ්ඤාණසංවඨිඪිත්තා සයම්භුඤ්ඤාණභූතා, ඉතරෙසං
 සුත්තමයඤ්ඤාණසංවඨිඪිත්තා පරොපදෙසසම්භූතාති වෙදිතබ්බා.

ඉදානි උභින්නමිපි ථෙරානං පුබ්බයොගං දස්සෙතුං “අතීතෙ කීරා”තිආදිමාහ.
 තං සබ්බං උත්තානත්ථමෙව.

63. ගිරිබ්බජනගරන්ති සමන්තා පබ්බතපරික්ඛිත්තං වජ්ජදිසං හුත්වා තිට්ඨතීති
ගිරිබ්බජන්ති එවංඋද්ධනාමං රාජගහනගරං. උසුයනකිරියාය කම්මභාවං සන්ධාය
“උපයොගත්ථෙ වා”ති වුත්තං.

සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපජ්ඣායවත්තකථාවණ්ණනා

64. වජ්ජාවජ්ජං උපනිජ්ඣායතීති උපජ්ඣායො, නත්ථි උපජ්ඣායො
 එතෙසන්ති අනුපජ්ඣායකා. තෙනාහ “වජ්ජාවජ්ජං උපනිජ්ඣායකෙන ගරුතා
 විරහිතා”ති. තත්ථ වජ්ජාවජ්ජන්ති බුද්දකං මහත්තඤ්ච වජ්ජං. වුද්ධිඅත්ථො හි
 අයමකාරො “එලාඵල”න්තිආදීසු විය. උත්තිට්ඨපත්තන්ති එත්ථ උච්ඡිට්ඨ-
 සද්දසමානත්ථො උත්තිට්ඨ-සද්දො. තෙනෙවාහ “තස්මිඤ්භි මනුස්සා
 උච්ඡිට්ඨසඤ්ඤිතො, තස්මා උත්තිට්ඨපත්තන්ති වුත්ත”න්ති. පිණ්ඩාය
 වරණකපත්තන්ති ඉමිනා පන පත්තස්ස සරුපදස්සනමුඛෙන උච්ඡිට්ඨකජ්ජනාය
 කාරණං විභාවිතං. තස්මින්නි තස්මිං පිණ්ඩාය වරණකපත්තෙ.

65. සගාරවා සජ්ජතිස්සාති එත්ථ ගරුභාවො ගාරවං, පාසාණච්ඡත්තං විය
 ගරුකරණියතා. සහ ගාරවෙනාති සගාරවා. ගරුතා කිස්මිඤ්චි වුත්තෙ ගාරවවසෙන
 පතිස්සවනං පතිස්සො, පතිස්සවභූතං තංසභාගඤ්ච යංකිඤ්චි ගාරවන්ති අත්ථො.
 සහ පතිස්සෙනාති සජ්ජතිස්සා, ඔවාදං සම්පට්ච්ඡත්තාති අත්ථො. පතිස්සියතීති වා
 පතිස්සො, ගරුකාතබ්බො. තෙන සහ පතිස්සෙනාති සජ්ජතිස්සා. අට්ඨකථායං පන
 බාඤ්ජනවිවාරං අකත්වා අත්ථමත්තමෙව දස්සෙතුං “ගරුකභාවඤ්චෙව
 ඡෙට්ඨකභාවඤ්ච උපට්ඨපෙත්වා”ති වුත්තං. සාහුති සාධු. උහුති අගරු, මම තුය්හං

උපජ්ඣායභාවෙ භාරියං නාම නත්ථිති අත්ථො. ඔපායිකන්ති උපායපටිසංයුත්තං
 තෙ උපජ්ඣායග්ගහණං ඉමිනා උපායෙන ත්වං මෙ ඉතො පටියාය භාරො
 ජාතොසිති වුත්තං හොති. පතිරුපන්ති අනුරුපං තව උපජ්ඣායග්ගහණන්ති අත්ථො.
 පාසාදිකෙනාති පසාදාවහෙන කායවච්ඡයොගෙන. සම්පාදෙහීති නිවිධසික්ඛං
 නිජ්ඣාදෙහීති අත්ථො. කායෙන වාති හත්ථමුද්දාදිං දස්සෙන්තො කායෙන වා
 විඤ්ඤාපෙති. ගහිතො තයා...පෙ.... විඤ්ඤාපෙතීති ‘‘සාහු’’තිආදියු එකං
 වදන්තොයෙව ඉමමත්ථං විඤ්ඤාපෙතීති වුවිවති. තෙනෙවාහ ‘‘ඉදමෙව හී’’තිආදි.
 සාධුති සම්පට්ච්ඡනං සන්ධායාති උපජ්ඣායෙන ‘‘සාහු’’ති වුත්තෙ සද්ධිවිහාරිකස්ස
 ‘‘සාධු’’ති සම්පට්ච්ඡනවචනං සන්ධාය. කස්මා නස්පමාණන්ති ආහ
 ‘‘ආයාවනදානමත්තෙන හී’’තිආදි, සද්ධිවිහාරිකස්ස ‘‘උපජ්ඣායො මෙ, හන්තෙ,
 හොහී’’ති ආයාවනමත්තෙන, උපජ්ඣායස්ස ව ‘‘සාහු’’තිආදිනා
 දානවචනමත්තෙනාති අත්ථො. න එත්ථ සම්පට්ච්ඡනං අභිගන්ති සද්ධිවිහාරිකස්ස
 සම්පට්ච්ඡනවචනං එත්ථ උපජ්ඣායග්ගහණං අභිගං න හොති.

66. සම්මාවත්තනාති සම්මාපවත්ති. අස්සාති සද්ධිවිහාරිකස්ස. තාදිසමෙව
මුඛධොවනොදකං දාතඛිබන්ති උතුම්හි සරීරසභාවෙ ව එකාකාරෙ තාදිසමෙව
දාතඛිබං. ද්වෙ වීචරානීති පාරුපනං සඬ්ඝාටිඤ්ච සන්ධාය වදති. යදි එවං
‘‘සඬ්ඝාටියො’’ති කස්මා වුත්තන්ති ආහ ‘‘සඬ්ඛඤ්චි වීචරං සඬ්ඝටිතත්තා සඬ්ඝාටිති
වුවිවති’’ති. පදවිතිභාරෙහීති එත්ථ පදං විතිහරති එත්ථාති පදවිතිභාරො,
 පදවිතිහරණට්ඨානං දුතවිලම්ඛිතං අකත්වා සමගමනෙ ද්විත්තං පදානං අන්තරෙ
 මුට්ඨිරතනමත්තං. පදානං වා විතිහරණං අභිමුඛං හරිත්වා නික්ඛෙපො
 පදවිතිභාරොති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ඉතො පටියායාති ‘‘න උපජ්ඣායස්ස
 හණමානස්සා’’ති එත්ථ වුත්ත න-කාරතො පටියාය. සඬ්ඛත්ථ දුක්ඛටාපත්ති
 වෙදිතඛිබාති ‘‘ඊදිසෙසු ගිලානොපි න මුවිවති’’ති දස්සනත්ථං වුත්තං. අඤ්ඤම්පි හි
 යථාවුත්තං උපජ්ඣායවත්තං අනාදරියෙන අකරොන්තස්ස අගිලානස්ස වත්තහෙදෙ
 සඬ්ඛත්ථ දුක්ඛටමෙව. තෙනෙව වක්ඛති ‘‘අගිලානෙන හි සද්ධිවිහාරිකෙන
 සට්ඨිවස්සෙනපි සඬ්ඛං උපජ්ඣායවත්තං කාතඛිබං, අනාදරෙන අකරොන්තස්ස
 වත්තහෙදෙ දුක්ඛටං. න-කාරපටිසංයුත්තෙසු පන පදෙසු ගිලානස්සපි
 පටික්ඛිත්තකිරියං කරොන්තස්ස දුක්ඛටමෙවා’’ති (මහාව. අට්ඨ. 64). ආපත්තියා
 ආසන්නවාචන්ති ආපත්තිජනකමෙව වචනං සන්ධාය වදති. යාය හි වාචාය ආපත්ති.
 ආපජ්ජති, සා වාචා තස්සා ආපත්තියා ආසන්නාති වුවිවති.

වීචරෙන පත්තං වෙයෙත්වාති එත්ථ ‘‘උත්තරාසඬ්ගස්ස එකෙන කණ්ණෙන
 වෙයෙත්වා’’ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. ගාමෙති ගාමපරියාපන්නෙ තාදිසෙ කිස්මිඤ්චි
 පදෙසෙ. අන්තරසරෙති අන්තොගෙහෙ. පටික්ඛමනෙති ආසනසාලායං. තික්ඛත්තුං
 පාතියෙන පුච්ඡිතඛිබොති සම්බන්ධො, ආදිම්හි මජ්ඣෙ අන්තෙති එවං තික්ඛත්තුං
 පුච්ඡිතඛිබොති අත්ථො. උපකට්ඨොති ආසන්නො. ධොතවාලිකායාති නිරජාය
 පරිසුද්ධවාලිකාය. සවෙ පහොතීති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති ‘‘න කෙනචි
 ගෙලඤ්ඤෙන අභිභූතො හොති’’ති. පරිවෙණං ගන්ත්වාති උපජ්ඣායස්ස පරිවෙණං
 ගන්ත්වා.

උපජ්ඣායවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

67. සද්ධිවිහාරිකවත්තකථා උත්තානත්ථායෙව.

නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා

68. නසම්මාවත්තනාදිකථායං ගෙහස්සිතපෙමන්ති “පිතා මෙ අය”න්ති එවං උප්පන්නපෙමං. උපජ්ඣායමිහි පිතුචිත්තුපට්ඨානමෙව හි ඉධ ගෙහස්සිතපෙමං නාම. න හි ඉදං අකුසලපක්ඛියං ගෙහස්සිතපෙමං සන්ධාය චුත්තං පටිවිද්ධසච්චානං පභිනානුගෙධානං තදසම්භවතො, න ච භගවා භික්ඛු සංකිලෙසෙ නියොජෙති, ගෙහස්සිතපෙමසදිසත්තා පන පෙමමුඛෙන මෙත්තාසිනෙහො ඉධ චුත්තොති වෙදිතබ්බං. “තෙසු එකො වත්තසම්පන්නො භික්ඛු...පෙ.... තෙසං අනාපත්ති”ති වචනතො සචෙ එකො වත්තසම්පන්නො භික්ඛු “භන්නෙ, තුම්හෙ අප්පොස්සුක්කා හොථ, අහං තුම්හාකං සද්ධිවිහාරිකං අන්තෙවාසිකං වා ගිලානං උපට්ඨහිස්සාමි, ඔවදිතබ්බං ඔවදිස්සාමි, ඉති කරණීයෙසු උස්සුක්කං ආපජ්ජිස්සාමි”ති වදති, තෙ එව වා සද්ධිවිහාරිකාදයො “භන්නෙ, තුම්හෙ කෙවලං අප්පොස්සුක්කා හොථා”ති වදන්ති, වත්තං වා න සාදියන්ති, තතො පට්ඨාය ආවරියුපජ්ඣායානං අනාපත්තීති වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නසම්මාවත්තනාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා

69. රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුමිහි කියො අහොසිති බාදිතුං වා භුඤ්ජිතුං වා අසක්කොන්නො තනුකො අහොසි අප්පමංසලොහිතො. උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකජාතොති සඤ්ජාතුප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකභාවො පණ්ඩුපලාසප්පට්ඨාගො. ධමනිසන්ථතගත්තොති පරියාදින්නමංසලොහිතත්තා සිරාජාලෙනෙව සන්ථරිතගත්තො. අධිකාරන්ති අධිකිරියං, සක්කාරන්ති චුත්තං හොති. කතං ජානන්ති කතඤ්ඤුතො, කතං පාකටං කත්වා ජානන්ති කතවෙදිතො. කිං පන ථෙරො භගවතා බාරාණසියං තීහි සරණගමනෙහි අනුඤ්ඤාතං පබ්බජ්ජං උපසම්පදඤ්ච න ජානාති? නො න ජානාති. යදි එවං “කථාහං, භන්නෙ, තං බ්‍රාහ්මණං පබ්බාජෙමි උපසම්පාදෙමි”ති කස්මා ආහාති ඉමං අනුයොගං සන්ධායාහ “කිඤ්චාපි ආයස්මා සාරිපුත්තො”තිආදි. පරිමණ්ඩලෙහිති පරිපුණ්ණෙහි. අඤ්ඤථා වා වත්තබ්බං අඤ්ඤථා වදන්ති “භන්නෙ”ති වත්තබ්බං “බන්ධෙ”ති වදති.

71-73. සමනත්තරාති අනන්තරං. පණ්ණත්තිවිතික්කමං කරොතිති සික්ඛාපදවිතික්කමං කරොති. අත්තභාවපරිහරණත්ථං නිස්සියන්තිති නිස්සයා, පිණ්ඩියාලොපහොජනාදිකා වත්තාරො පච්චයා. තත්ථ පිණ්ඩියාලොපහොජනන්ති ජඩ්ඝපිණ්ඩියබලෙන වරිත්වා ආලොපමත්තං ලද්ධහොජනං. අතිරෙකලාහොති “පිණ්ඩියාලොපහොජනං නිස්සයා”ති එවං චුත්තභික්ඛාහාරලාභතො අධිකලාහො

සඬුසහත්තාදි. තත්ථ සකලස්ස සඬුසස්ස දාතබ්බහත්තං සඬුසහත්තං. කතිපයෙ භික්ඛු උද්දිසිත්වා දාතබ්බහත්තං උද්දෙසහත්තං. නිමන්තෙත්වා දාතබ්බහත්තං නිමන්තනං. සලාකං ගාභාපෙත්වා දාතබ්බහත්තං සලාකහත්තං. එකස්මිං පක්ඛෙ එකදිවසං දාතබ්බහත්තං පක්ඛිකං. උපොසථෙ දාතබ්බහත්තං උපොසථිකං. පාටිපදදිවසෙ දාතබ්බහත්තං පාටිපදිකං. විත්ථාරකථා නෙසං සෙනාසනක්ඛන්ධකචණ්ණනායං ආවි හවිස්සති.

විභාරොති පාකාරපරිච්ඡින්නො සකලො ආවාසො. අඬුසයොගොති

දීඝපාසාදො. ගරුළසණ්ඨානපාසාදොතිපි වදන්ති. පාසාදොති චතුරස්සපාසාදො. හම්මියන්ති මුණ්ඩවිජදනපාසාදො. අපරෙ පන හණන්ති “විභාරො නාම දීඝමුඛපාසාදො, අඬුසයොගො එකපස්සවිජදනකසෙනාසනං, තස්ස කිර එකපස්සෙ භිත්ති උච්චතරා හොති, ඉතරපස්සෙ නිවා, තෙන තං එකපස්සවිජදනකං හොති, පාසාදො ආයතචතුරස්සපාසාදො, හම්මියං මුණ්ඩවිජදනං චන්දිකඩගණයුත්ත”න්ති. ගුහාති පබ්බතගුහා. පුතිමුත්තන්ති යං කිඤ්චි මුත්තං. යථා සුවණ්ණවණ්ණොපි කායො “පුතිකායො”ති වුච්චති, එවං අභිනවම්පි මුත්තං පුතිමුත්තමෙව. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

රාධබ්‍රාහ්මණවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආචරියවත්තකථාවණ්ණනා

75. උපසෙනවත්ථුමහි ආචිණ්ණන්ති වරිතං වත්තං අනුධම්මතා. කච්චි භික්ඛු ඛමනියන්ති භික්ඛු කච්චි තුය්හං ඉදං චතුරක්කං නවද්වාරං සරිරයන්තං ඛමනියං සක්කා ඛම්තුං සහිතුං පරිහරිතුං, න කිඤ්චි දුක්ඛං උප්පාදෙතීති. කච්චි යාපනියන්ති කච්චි සබ්බකිච්චෙසු යාපෙතුං සක්කා, න කිඤ්චි අන්තරායං දස්සෙතීති. ජානන්තාපි තථාගතාතිඑවමාදි යං පරතො “කති වස්සොසි ත්වං භික්ඛු”තිආදිනා පුච්ඡ, තස්ස පරිහාරදස්සනත්ථං වුත්තං. තත්‍රායං සඬුබ්බෙපත්ථො – තථාගතා නාම ජානන්තාපි සථෙ තාදිසං පුච්ඡාකාරණං හොති, පුච්ඡන්ති. සථෙ පන තාදිසං පුච්ඡාකාරණං නත්ථි, ජානන්තාපි න පුච්ඡන්ති. යස්මා පන බුද්ධානං අජානනං නාම නත්ථි, තස්මා “අජානන්තාපි”ති න වුත්තං. කාලං විදිත්වා පුච්ඡන්තීති සථෙ තස්සා පුච්ඡාය සො කාලො හොති, එවං තං කාලං විදිත්වා පුච්ඡන්ති. සථෙ න හොති, එවම්පි කාලං විදිත්වා න පුච්ඡන්ති. එවං පුච්ඡන්තාපි ච අත්ථසංහිතං තථාගතා පුච්ඡන්ති, යං අත්ථනිස්සිතං කාරණනිස්සිතං, තදෙව පුච්ඡන්ති, නො අනත්ථසංහිතං. කස්මා? යස්මා අනත්ථසංහිතෙ සෙතුසාතො තථාගතානං. සෙතු වුච්චති මග්ගො, මග්ගෙනෙව තාදිසස්ස වචනස්ස සාතො සමුච්ඡෙදොති වුත්තං හොති.

ඉදානි අත්ථසංහිතන්ති එත්ථ යං අත්ථනිස්සිතං වචනං තථාගතා පුච්ඡන්ති, තං දස්සෙන්තො “ද්විහි ආකාරෙහි”තිආදිමාහ. තත්ථ ආකාරෙහිති කාරණෙහි. ධම්මං වා දෙසෙස්සාමාති අට්ඨුප්පත්තියුත්තං සුත්තං වා පුබ්බවර්තකාරණයුත්තං ජාතකං

වා කථයිස්සාම. සාවකානං වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙස්සාමාති සාවකානං වා තාය
පුච්ඡාය චිතික්කමං පාකටං කත්වා ගරුකං වා ලහුකං වා සික්ඛාපදං පඤ්ඤාපෙස්සාම
ආණං යපෙස්සාම. අතිලහුන්ති අතිසීසං.

76. අඤ්ඤාතිත්ථියවත්ථුමහි අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බොති පුබ්බෙ අඤ්ඤාතිත්ථියො
භූතොති අඤ්ඤාතිත්ථියපුබ්බො. එත්ථ (අ. නි. අට්ඨ. 2.3.62) ච තිත්ථං ඡානිතබ්බං,
තිත්ථකරො ඡානිතබ්බො, තිත්ථියා ඡානිතබ්බා, තිත්ථියසාවකා ඡානිතබ්බා. තත්ථ
තිත්ථං නාම ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො. එත්ථ හි සත්තා තරන්ති උප්පිලවන්ති
උම්මුජ්ජනිමුජ්ජං කරොන්ති, තස්මා “තිත්ථ”න්ති වුව්වන්ති. තාසං දිට්ඨිනං
උප්පාදෙනා තිත්ථකරො නාම පුරණකස්සපාදිකො. තස්ස ලද්ධිං ගහෙන්වා
පබ්බජ්ජා තිත්ථියා නාම. තෙ හි තිත්ථෙ ඡාතාති තිත්ථියා, යථාචුත්තං වා
දිට්ඨිගතසංඛාතං තිත්ථං එතෙසං අත්ථිති තිත්ථිකා, තිත්ථිකා එව තිත්ථියා. තෙසං
පච්චයදායකා තිත්ථියසාවකාති වෙදිතබ්බා. සහධම්මිකං වුව්වමානොති
සහධම්මිකෙන වුව්වමානො, කරුණත්ථෙ උපයොගව්වනං. පඤ්චහි සහධම්මිකෙහි
සික්ඛිතබ්බත්තා, තෙසං වා සන්තකත්තා “සහධම්මික”න්ති ලද්ධනාමෙන
බුද්ධපඤ්ඤාත්තෙන සික්ඛාපදෙන වුව්වමානොති අත්ථො. පසුරොති තස්ස නාමං.
පරිබ්බාජකොති ගිහිබන්ධනං පහාය පබ්බජ්ජපගතො.

තංයෙව තිත්ථායතනන්ති එත්ථ ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිසංඛාතං තිත්ථමෙව ආයතනන්ති
තිත්ථායතනං, තිත්ථං වා එතෙසං අත්ථිති තිත්ථිනො, තිත්ථියා, තෙසං
ආයතනන්තිපි තිත්ථායතනං. ආයතනන්ති ච “අස්සානං කම්බොජො ආයතනං,
ගුන්තං දක්ඛිණපථො ආයතන”න්ති එත්ථ සඤ්ජාතිට්ඨානං ආයතනං නාම.

“මනොරමෙ ආයතනෙ, සෙවන්ති නං විහඬිගමා;
ජායං ජායත්ථිනො යන්ති, එලත්ථං එලහොජිනො”ති. (අ. නි. 5.38) –

එත්ථ සමොසරණට්ඨානං. “පඤ්චමාති, හික්ඛවෙ, විමුත්තායතනාති”ති (අ. නි.
5.26) එත්ථ කාරණං, තං ඉධ සබ්බමිපි ලබ්භති. සබ්බෙපි හි දිට්ඨිගතිකා
සඤ්ජායමානා ඉමාසුයෙව ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨිසු සඤ්ජායන්ති, සමොසරමානාපි
එතාසුයෙව සමොසරන්ති සන්තිපතන්ති, දිට්ඨිගතිකභාවෙ ච තෙසං ඉමායෙව
ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො කාරණං, තස්මා යථාචුත්තං තිත්ථමෙව සඤ්ජාතිආදිනා
අත්ථෙත ආයතනන්ති තිත්ථායතනං, තෙනෙවත්ථෙත තිත්ථිනං ආයතනන්තිපි
තිත්ථායතනං.

ආයස්මතො නිස්සාය වච්ඡාමිති එත්ථ ආයස්මතොති උපයොගත්ථෙ සාමිව්වනං,
ආයස්මත්තං නිස්සාය වසිස්සාමිති අත්ථො. ඛාත්තො...පෙ....
චුත්තලක්ඛණොයෙවාති පරිසුප්පට්ඨාපකබ්බසුත්තං සන්ධාය වදති. පඤ්චහුපාලි
අඬිගෙහිතිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං පරතො ආවි භවිස්සති.

ආවරියවත්තකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

80. යං පුබ්බෙ ලක්ඛණං චුත්තන්ති සම්බන්ධො, “තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති වෙදිතබ්බො”ති පොත්ථකෙසු පායො දිස්සති, “න තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති වෙදිතබ්බො”ති එවං පනෙත්ථ පායො වෙදිතබ්බො. සද්ධිවිහාරිකස්ස චුත්තලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති න වෙදිතබ්බොති එවං පනෙත්ථ අත්ථොපි වෙදිතබ්බො. අඤ්ඤා ආපත්ති “නිස්සයන්තෙවාසිකෙන හි යාව ආවරියං නිස්සය වසති, තාව සබ්බං ආවරියවත්තං කාතබ්බං”න්ති ඉදං විරුජ්ඣෙය්යි. ඉදඤ්ඤි වචනං නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස අමුත්තනිස්සයස්සෙව වත්තං අකරොත්තස්ස ආපත්තිති දිපෙති. තස්මා සද්ධිවිහාරිකස්ස යථාචුත්තවත්තං අකරොත්තස්ස නිස්සයමුත්තකස්ස අමුත්තකස්සපි ආපත්ති, නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස පන අමුත්තනිස්සයස්සෙව ආපත්තිති ගහෙතබ්බං. තෙනෙව විසුද්ධිමග්ගෙපි (විසුද්ධි. 1.41) ඤාතිපලිබොධකථායං –

“ඤාතිති විහාරෙ

ආවරියපජ්ඣායසද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකසමානාවරියකා, සරෙ මාතා පිතා හගිනී භාතාති එවමාදිකා. තෙ ගිලානා ඉමස්ස පලිබොධා භොත්ති, තස්මා සො පලිබොධො උපට්ඨන්තිවා තෙසං පාකතිකකරණෙන උපච්ඡන්දිතබ්බො. තත්ථ උපජ්ඣායො තාව ගිලානො සවෙ ලහුං න වුට්ඨාති, යාවජීවං පටිජග්ගිතබ්බො. තථා පබ්බජ්ජාවරියො උපසම්පදාවරියො සද්ධිවිහාරිකො උපසම්පදිතපබ්බාජිතඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකා ව. නිස්සයාවරිය උද්දෙසාවරිය නිස්සයන්තෙවාසික උද්දෙසන්තෙවාසිකසමානාවරියකා පන යාව නිස්සයඋද්දෙසා අනුපච්ඡන්තා, තාව පටිජග්ගිතබ්බො”ති –

විහාගෙන චුත්තං. අයඤ්ච විහාගො “තෙනෙව ලක්ඛණෙන නිස්සයන්තෙවාසිකස්ස ආපත්ති වෙදිතබ්බො”ති එවං පායෙ සති න යුජ්ජෙය්යි. අයඤ්ඤි පායො සද්ධිවිහාරිකස්ස විය නිස්සයන්තෙවාසිකස්සපි යථාචුත්තවත්තං අකරොත්තස්ස නිස්සයමුත්තකස්ස අමුත්තකස්සපි ආපත්තිති ඉමමත්ථං දිපෙති, තස්මා චුත්තනෙයනෙවෙත්ථ පායො ගහෙතබ්බො.

පබ්බජ්ජඋපසම්පදාධම්මන්තෙවාසිකෙහි පන...පෙ.... තාව වත්තං කාතබ්බන්ති පබ්බජ්ජාවරියඋපසම්පදාවරියධම්මාවරියානං.

එතෙහි යථාචුත්තවත්තං කාතබ්බං. තත්ථ යෙන සික්ඛාපදානි දින්නානි, අයං පබ්බජ්ජාවරියො. යෙන උපසම්පදකම්මවාචා චුත්තා, අයං උපසම්පදාවරියො. යො උද්දෙසං පරිපුච්ඡං වා දෙති, අයං ධම්මාවරියොති වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

පණාමනාබමාපනාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සයපටිපස්සද්ධිකථාවණ්ණනා

83. නිස්සයපටිපස්සද්ධිකථායං දිසං ගතොති පුන ආගන්තුකාමො අනාගන්තුකාමො වා හුත්වා වාසත්ථාය කඤ්චි දිසං ගතො. භික්ඛුනො සභාගතන්ති පෙසලභාවං. ඔලොකෙත්වාති උපපරික්ඛිත්වා. විබ්භන්තෙ...පෙ.... තත්ථ ගන්තබ්බන්ති එත්ථ සචෙ කෙනචි කරණියෙන තදභෙව ගන්තුං අසක්කොන්තො කතිපාහෙන ගමිස්සාමීති ගමනෙ සඋස්සාහො හොති, රක්ඛතීති වදන්ති. මා ඉධ පටික්කමීති මා ඉධ පටිසි. තත්ත්ව වසිතබ්බන්ති තත්ථෙව නිස්සයං ගහෙත්වා වසිතබ්බං. තංයෙව විහාරං...පෙ.... වසිතුං වට්ටතීති එත්ථ උපජ්ඣායෙන පරිච්චත්තත්තා උපජ්ඣායසමොධානපරිහාරො නත්ථී, තස්මා උපජ්ඣායෙන සමොධානගතස්සපි ආවරියස්ස සන්තිකෙ ගහිතනිස්සයො න පටිපස්සමිහති.

ආවරියමිහා නිස්සයපටිපස්සද්ධිසු ආවරියො පක්කන්තො වා හොතීති එත්ථ “පක්කන්තොති දිසං ගතො” තිආදිනා උපජ්ඣායස්ස පක්කමනෙ යො විනිච්ඡයො චුත්තො, සො තත්ථ චුත්තනයෙනෙව ඉධාපි සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති තං අවත්වා “කොචි ආවරියො ආපුච්ඡිත්වා පක්කමති” තිආදිනා අඤ්ඤායෙව නයො ආරද්ධො, අයඤ්ච නයො උපජ්ඣායපක්කමනෙපි වෙදිතබ්බොයෙව. ඊදිසෙසු හි යානෙසු එකත්ථ චුත්තලක්ඛණං අඤ්ඤත්ථාපි දට්ඨබ්බං. සචෙ ද්වෙ ලෙඩ්ඛුපානෙ අතික්කමීත්වා නිවත්තති, පටිපස්සද්ධො හොතීති එත්ථ එත්තාවතා දිසාපක්කන්තො නාම හොතීති අන්තෙවාසිකෙ අතික්ඛිත්තධුරෙපි නිස්සයො පටිපස්සමිහති. ආවරියුපජ්ඣායා ද්වෙ ලෙඩ්ඛුපානෙ අතික්කමම අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වසන්තීති බහිඋපචාරසීමායං අන්තෙවාසිකසද්ධිවිහාරිකානං වසනට්ඨානතො ද්වෙ ලෙඩ්ඛුපානෙ අතික්කමම අඤ්ඤස්මිං සෙනාසනෙ වසන්ති, අන්තොඋපචාරසීමායං පන ද්වෙ ලෙඩ්ඛුපානෙ අතික්කමීත්වාපි වසතො නිස්සයො න පටිපස්සමිහති. “සචෙපි ආවරියො මුඤ්චිතුකාමොව හුත්වා නිස්සයපණාමනාය පණාමෙති” තිආදි සබ්බං උපජ්ඣායස්ස ආණත්තියමිපි වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නිස්සයපටිපස්සද්ධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපසම්පාදෙනබ්බපඤ්චකකථාවණ්ණනා

84. පඤ්චහි, භික්ඛවෙ, අභිගෙහි සමන්තාගතෙනාතිආදීසු න සාමණෙරො උපට්ඨාපෙතබ්බොති උපජ්ඣායෙන හුත්වා සාමණෙරො න ගහෙතබ්බො. අයමත්ථො අභිගුත්තරනිකායට්ඨකථායං (අ. නි. අට්ඨ. 3.5.251-253) චුත්තොයෙව.

“අත්තානමෙව පඨමං, පතිරුපෙ නිවෙසයෙ;

අථඤ්ඤමනුසාසෙය්‍ය, න කිලිස්සෙය්‍ය පණ්ඩිතො” ති. (ධ. ප. 158) –

ඉමස්ස අනුරූපවසෙන පඨමං තාව අත්තසම්පත්තියං නියොජෙතුං “න අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙනා” තිආදි චුත්තං, න ආපත්තිඅභිගවසෙන. තත්ථ අසෙක්ඛෙන

සීලක්ඛන්ධෙනාති අසෙක්ඛස්ස සීලක්ඛන්ධො අසෙක්ඛො සීලක්ඛන්ධො නාම.
 අසෙක්ඛස්ස අයන්ති හි අසෙක්ඛො, සීලක්ඛන්ධො. එවං සබ්බත්ථං. එවඤ්ච කත්වා
 විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනසංඛාරස්ස පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණස්සපි අසෙක්ඛතා උපපන්නා.
 අසෙක්ඛසීලන්ති ච න මග්ගඵලමෙව අධිජ්ජෙතං, අථ බො යංකිඤ්චි
 අසෙක්ඛසන්නානෙ පවත්තසීලං ලොකියලොකුත්තරමිස්සකස්ස සීලස්ස
 ඉධාධිජ්ජෙතත්තා. සමාධික්ඛන්ධාදීසුපි විමුත්තික්ඛන්ධපරියොසානෙසු අයමෙව
 නයො. තස්මා යථා සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධා මිස්සකා අධිජ්ජෙතා, එවං
 විමුත්තික්ඛන්ධොපිති තදඛගවිමුත්තිආදයොපි වෙදිතබ්බා, න පටිජ්ජස්සද්ධිවිමුත්ති
 එවං. විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං පන ලොකියමෙව. තෙනෙව සංයුත්තනිකායට්ඨකථායං
 (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.135) වුත්තං “පුරිමෙහි චතුහි පදෙහි
 ලොකියලොකුත්තරසීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තියො කථිතා, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං
 පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණං හොති, තං ලොකියමෙවා”ති.

අස්සද්ධොතිආදීසු තිසු වත්ථුසු සද්ධා එතස්ස නත්ථිති අස්සද්ධො. සුක්කපක්ඛෙ
 සද්දහතිති සද්ධො, සද්ධා වා එතස්ස අත්ථිතිපි සද්ධො. නත්ථි එතස්ස හිරිති
 අහිරිකො, අකුසලසමාපත්තියා අජිගුච්ඡමානස්සෙතං අධිවචනං. හිරි එතස්ස අත්ථිති
 හිරිමා. න ඔත්තජ්ජතිති අනොත්තජ්ජි, අකුසලසමාපත්තියා න භායතිති වුත්තං
 හොති. තබ්බිපරිතො ඔත්තජ්ජි. කුච්ඡිතං සිද්ධිති කුසිතො, හිනවිරියස්සෙතං
 අධිවචනං. ආරද්ධං වීරියං එතස්සාති ආරද්ධවීරියො, සම්මජ්ජධානසුත්තස්සෙතං
 අධිවචනං. මුට්ඨා සති එතස්සාති මුට්ඨස්සති, නට්ඨස්සතිති වුත්තං හොති. උපට්ඨිතා
 සති එතස්සාති උපට්ඨිතස්සති, නිව්චං ආරම්මණාහිමුඛජ්ජවත්තසතිස්සෙතං
 අධිවචනං.

අධිසීලෙ සීලවිපන්නො ච අජ්ඣාමාරො ආචාරවිපන්නො ච ආපජ්ජිත්වා
 අවුට්ඨිතො. සස්සතුච්ඡෙදසංඛාරං අන්තං ගණ්හාති ගාහයතිති වා අන්තග්ගාහිකා,
 මිච්ඡාදිට්ඨි. පුරිමානි ද්වෙ පදානීති “න පටිබලො හොති අන්තෙවාසිං වා
 සද්ධිවිහාරිං වා ගිලානං උපට්ඨාතුං වා උපට්ඨාපෙතුං වා, අනහිරතං වූපකාසෙතුං වා
 වූපකාසාපෙතුං වා”ති ඉමානි ද්වෙ පදානි.

අහිවිසිට්ඨො උත්තමො සමාචාරොති අහිසමාචාරො, අහිසමාචාරොව
 සික්ඛිතබ්බතො සික්ඛාති ආහිසමාචාරිකා සික්ඛා, අහිසමාචාරං වා ආරබ්භ
 පඤ්ඤත්තා සික්ඛා ආහිසමාචාරිකා. මග්ගබ්බමවරියස්ස ආදිභූතාති
 ආදිබ්බමවරියකා, උභතොවිභවිගපරියාපන්නසික්ඛායෙතං අධිවචනං. තෙනෙව
 “උභතොවිභවිගපරියාපන්නං ආදිබ්බමවරියකං, බන්ධකවත්තපරියාපන්නං
 ආහිසමාචාරික”න්ති විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.11) වුත්තං. තස්මා
 සෙක්ඛපණ්ණත්තියන්ති එත්ථ සික්ඛිතබ්බතො සබ්බාපි උභතොවිභවිගපරියාපන්නා
 පණ්ණත්තීති ගහෙතබ්බා. තෙනෙව ගණ්ඨීපදෙපි වුත්තං “සෙක්ඛපණ්ණත්තියන්ති
 පාරාජිකමාදිං කත්වා සික්ඛිතබ්බසික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිය”න්ති. සෙසමෙත්ථ
 උත්තානත්ථමෙව.

උපසම්පාදෙනබ්බපඤ්චකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා

86. අඤ්ඤතිත්ථියවත්ථුමහි ආජීවකො අවෙලකොති දුට්ඨො නග්ගපරිබ්බාජකොති ආහ “නග්ගපරිබ්බාජකස්සෙව ආජීවකස්ස වා”තිආදි. තත්ථ ආජීවකො උපරි එකමෙව වත්ථං උපකච්ඡකෙ පවෙසෙත්වා පරිදහති, හෙට්ඨා නග්ගො. අවෙලකො සබ්බෙන සබ්බං නග්ගොයෙව.

87. ආමිසකිඤ්චික්ඛසම්පදානං නාම අප්පමත්තකස්සෙව දෙයාධම්මස්ස අනුප්පදානං. රුපුපථිකාති අත්තනො රූපංයෙව නිස්සාය ජීවත්තියො. වෙසියා ගොවරො මිත්තසන්ථවවසෙන උපසඬකමිත්තබ්බට්ඨානං අස්සාති වෙසියාගොවරො. එස නයො සබ්බත්ථං. යොබ්බනප්පත්තා යොබ්බනාතීතා වාති උහයෙනපි මහල්ලිකා අනිවිද්ධකුමාරියොව වදති. භික්ඛුනියො නාම උස්සන්තබ්බුහ්මවරියා, තථා භික්ඛුපි. තෙසං අඤ්ඤමඤ්ඤවිසභාගවත්ථුභාවතො සන්ථවවසෙන උපසඬකමනෙ කතිපාහෙනෙව බ්බුහ්මවරියන්තරායො සියාති ආහ “තාහි සද්ධිං බිජ්ජමෙව විස්සාසො හොති, තතො සීලං භිජ්ජති”ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

අඤ්ඤතිත්ථියපුබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චාබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා

88. පඤ්චාබ්බවත්ථුමහි නබ්බිට්ඨිප්පමාණන්ති එත්ථ “කනිට්ඨභිගුලිනබ්බිට්ඨි අධිප්පෙතා”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. “තඤ්චෙ නබ්බිට්ඨිප්පමාණමිපි වඩ්ඪනකපක්ඛෙ යීතං හොති, න පබ්බාපෙතබ්බො”ති ඉමිනා සාමඤ්ඤතො ලක්ඛණං දස්සිතං, තස්මා යත්ථ කත්ථවි සරීරාවයවෙසු නබ්බිට්ඨිප්පමාණං වඩ්ඪනකපක්ඛෙ යීතඤ්චෙ, න වට්ටතීති සිද්ධං. එවඤ්ච සති නබ්බිට්ඨිප්පමාණමිපි අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ යීතඤ්චෙ, සබ්බත්ථ වට්ටතීති ආපන්නං, තඤ්ච න සාමඤ්ඤතො අධිප්පෙතන්ති පදෙසවිසෙසෙයෙව නියමෙත්වා දස්සෙන්නො “සචෙ පනා”තිආදිමාහ. සචෙ හි අවිසෙසෙන නබ්බිට්ඨිප්පමාණං අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ යීතං වට්ටෙය්, “නිවාසනපාරුපනෙහි පකතිපඅච්ඡන්තෙ යානෙ”ති පදෙසනියමං න කරෙය්, තස්මා නිවාසනපාරුපනෙහි පකතිපට්ච්ඡන්තට්ඨානතො අඤ්ඤත්ථ නබ්බිට්ඨිප්පමාණං අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ යීතමිපි න වට්ටතීති සිද්ධං, නබ්බිට්ඨිප්පමාණතො බුද්දකතරං පන අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ වඩ්ඪනකපක්ඛෙ වා යීතං හොතු, වට්ටති නබ්බිට්ඨිප්පමාණතො බුද්දකතරස්ස වඩ්ඪනකපක්ඛෙ අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ වා යීතස්ස මුබ්බදිසුයෙව පටික්ඛිත්තත්තා.

ගණ්ඨෙපි ඉමිනාව නයෙන විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. තත්ථ පන මුබ්බදිසු කොලට්ඨිමත්තතො බුද්දකතරොපි ගණ්ඨො න වට්ටතීති විසුං න දස්සිතො. “මුබ්බදිකෙ අප්පට්ච්ඡන්තට්ඨානෙ අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ යීතොපි න වට්ටති”ති එත්තකමෙව හි තත්ථ වුත්තං, තථාපි කුට්ඨෙ වුත්තනායෙන මුබ්බදිසු

කොලට්ටිප්පමාණතො බුද්දකතරොපි ගණ්ඨො න වට්ටනීති විඤ්ඤායති, තස්මා අවඩ්ඪනකපක්ඛෙ යිතොපීති එත්ථ පි-සද්දො අවුත්තසම්පිණ්ඩනත්ථො. තෙන කොලට්ටිමත්තතො බුද්දකතරොපි න වට්ටනීති අයමත්ථො දස්සිතොයෙවාති අයමම්භාකං ඛන්ති. පකතිවණ්ණො ජාතෙති රොගහෙතුකස්ස විකාරවණ්ණස්ස අභාවං සන්ධාය වුත්තං. කොලට්ටිමත්තකොති බදරට්ටිප්පමාණො. සුඡවිං කාරෙත්වාති සඤ්ජානජවිං කාරෙත්වා. “සඤ්ජවිං කාරෙත්වා”තිපි පාඨො, විජ්ජමානජවිං කාරෙත්වාති අත්ථො. පදුමපුණ්ඩරිකපත්තවණ්ණන්ති රත්තපදුමසෙනපදුමවසෙන පදුමපත්තවණ්ණං. සොසබ්බායිති බයරොගො.

පඤ්චාබ්බවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාජහට්ඨවත්ථුකථාවණ්ණනා

90-96. රාජහට්ඨවත්ථුසු ආභංසුති මනුස්සා වදිංසු. තස්මා...පෙ.... එවමාහාති යස්මා සයං ධම්මස්සාමී, තස්මා භික්ඛුහි අපබ්බාජිතබ්බං වොරං අභිගුලිමාලං පබ්බාජෙත්වා ආයතිං අකරණත්ථාය භික්ඛුනං සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙන්නො “න, භික්ඛවෙ, ධජබත්ථො වොරො පබ්බාජෙතබ්බො, යො පබ්බාජෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්ඛට්ඨස්සා”ති ආභ. උපරමන්තීති විරමන්ති නිවත්තන්ති. භින්දිත්වාති අන්දුබන්ධනං භින්දිත්වා. ඡින්දිත්වාති සඬබලිකබන්ධනං ඡින්දිත්වා. මුඤ්චිත්වාති රජ්ජුබන්ධනං මුඤ්චිත්වා. විවරිත්වාති ගාමබන්ධනාදීසු ගාමද්වාරාදීනි විවරිත්වා. අපස්සමානානං වා පලායතීති පුරිසගුත්තියං පුරිසානං අපස්සමානානං පලායති. උපඩ්ඪුපඩ්ඪන්ති ථොකං ථොකං.

97. අභිසෙකාදීසු බන්ධනාගාරාදීනි සොධෙන්නි, තං සන්ධායාහ “සබ්බසාධාරණෙන වා නයෙනා”ති. සවෙ සයමෙව පණ්ණං ආරොපෙන්නි, න වට්ටනීති තා භුජිස්සිත්ථියො “මයම්පි දාසියො භොමා”ති සයමෙව දාසිපණ්ණං ලිබාපෙන්නි, න වට්ටනි. තක්කං සීසෙ ආසිත්තකසදිසාව භොන්තීති යථා අදාසෙ කරොන්තා තක්කෙන සීසං ධොවිත්වා අදාසං කරොන්ති, එවං ආරාමිකවචනෙන දින්තන්තා අදාසාව තෙති අධිජ්ජායො. තක්කාසිඤ්චනං පන සීහලදීපෙ වාරිත්තන්ති වදන්ති. නෙව පබ්බාජෙතබ්බොති වුත්තන්ති කජ්ජියවචනෙන දින්තෙපි සඩ්ඨස්ස ආරාමිකදාසත්තා එවං වුත්තං. නිස්සාමිකදාසො නාම යස්ස සාමිකා සපුත්තදාරාදයො මතා භොන්ති, න කොචි තස්ස පරිග්ගාහකො, සොපි පබ්බාජෙතුං න වට්ටනි, තං පන අත්තනාපි භුජිස්සං කාතුං වට්ටනි. යෙ වා පන තස්මිං රට්ඨෙ සාමිනො, තෙහිපි කාරාපෙතුං වට්ටනි. “දෙවදාසිපුත්තං පබ්බාජෙතුං වට්ටනි”ති තිසු ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. දාසස්ස පබ්බාජිත්වා අත්තනො සාමිකෙ දිස්වා පලායන්තස්ස ආපත්ති නත්ථිති වදන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව.

රාජහට්ඨවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිස්සයමුවචනකකථාවණ්ණනා

103. නිස්සයමුවවනකස්ස වත්තෙසු පඤ්චකජක්කෙසු පන උභයානි බො පන...පෙ.... අනුබ්‍යඤ්ජනසොති එත්ථ “සබ්බොපි වායං පහෙදො මාතිකාට්ඨකථායං ඤාතායං ඤාතො හොති”ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. ආපත්තිං ජානාතීතිආදීසු ව “පායෙ අවත්තමානෙපි ‘ඉදං නාම කත්වා ඉදං ආපජ්ජති’ති ජානාති වෙ, වට්ඨති”ති තත්ථෙව වුත්තං. තඤ්ච බො පුබ්බෙ පායෙ පගුණෙ කතෙති ගහෙතබ්බන්ති ව ආචරියුපජ්ඣායානම්පි එසෙව නයොති ව කෙච්චි වදන්ති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නිස්සයමුවවනකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා

105. රාහුලවත්ථුමිහි තත්ථෙව විහරිංසුති සබ්බෙපි තෙ අරහත්තං පත්තකාලතො පට්ඨාය අරියා නාම මජ්ඣිමනිකායෙ භොන්තීති රඤ්ඤො පහිතසාසනං දසබ්බස්ස අනාරොචෙත්වා ව තත්ථ විහරිංසු. එකදිවසං ජාතං කාළදායිං නාම අමච්චන්ති අයං කිර (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.225) පදුමුත්තරබුද්ධකාලෙ භංසවතීනගරෙ කුලගෙහෙ නිබ්බත්තො සත්ථු ධම්මදෙසනං සුණන්තො සත්ථාරං එකං භික්ඛුං කුලජ්ජසාදකානං අග්ගට්ඨානෙ යපෙන්නං දිස්වා අධිකාරකම්මං කත්වා තං යානන්තරං පත්ථෙසි. සො යාවජීවං කුසලං කත්වා දෙවමනුස්සෙසු සංසරන්තො අම්භාකං බොධිසත්තස්ස මාතුකුච්ඡියං පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ කපිලවත්ථුස්මිංයෙව අමච්චගෙහෙ පටිසන්ධිං ගණ්ඨි. ජාතදිවසෙ බොධිසත්තෙන සද්ධිංයෙව ජාතොති තං දිවසංයෙව දුකුලවුම්බටකෙ නිපජ්ජාපෙත්වා බොධිසත්තස්ස උපට්ඨානත්ථාය නයිංසු. බොධිසත්තෙන හි සද්ධිං බොධිරුක්ඛො රාහුලමාතා වතස්සො නිධිකුම්භියො ආරොහනියහත්ථි කණ්ඩකො ඡන්තො කාළදායීති ඉමෙ සත්ත එකදිවසෙ ජාතත්තා සහජාතා නාම අහෙසුං. අපස්ස නාමග්ගහණදිවසෙ සකලනගරස්ස උදග්ගචිත්තදිවසෙ ජාතොති උදායිත්ථෙව නාමං අකංසු. ථොකං කාලධාතුකත්තා පන කාළදායී නාම ජාතො. සො බොධිසත්තෙන සද්ධිං කුමාරකිළං කීළන්තො වුද්ධිං අගමාසි.

සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහීති –

“අඬිගාරිතො දානි දුමා හදන්තෙ;
එලෙසිතො ඡදනං විජ්ජහාය;
තෙ අච්චිමන්තොව පහාසයන්ති;
සමයො මහාවීර භාගීරසානං. (මෙරගා. 527)

“නානිසීතං නානිඋණ්භං, නානිදුබ්භික්ඛජාතකං;
සද්දලා හරිතා භූමි, එස කාලො මහාමුනී”ති. –

ආදිකාහි සට්ඨිමත්තාහි ගාථාහි. “පොක්ඛරවස්සන්ති පොක්ඛරපත්තවණ්ණමුදක”න්ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. පොක්ඛරපත්තජ්ජමාණං

මජ්ඣිමනිකායෙ අනුකම්මන සතප්පං සහස්සප්පං හුත්වා
 වස්සනකවස්සන්තිපි වදන්ති. තස්මිං කිර වස්සන්තෙ තෙමෙතුකාමාව තෙමෙන්ති,
 න ඉතරෙ. එකොපි රාජා වා...පෙ.... ගතො නත්ථිති ධම්මදෙසනං සුත්වා
 පක්කන්තෙසු ඤාතීසු එකොපි රාජා වා රාජමහාමත්තො වා “ස්වෙ අම්මාකං භික්ඛං
 ගණ්හං”ති නිමන්තෙන්වා ගතො නත්ථි. පිතාපිස්ස සුද්ධොදනමහාරාජා “මය්හං
 පුත්තො මම ගෙහං අනාගන්ත්වා කහං ගම්ස්සති”ති අනිමන්තෙන්වා අගමාසි,
 ගන්ත්වා පන ගෙහෙ විසතියා භික්ඛුසහස්සානං යාගුආදීනි පටියාදාපෙන්වා ආසනානි
 පඤ්ඤාපෙසි.

කුලනගරෙති ඤාතිකුලස්ස නගරෙ. උණ්භීසතො පටියායාති සීසතො පටියාය.
 උණ්භීසන්ති හි උණ්භීසසදිසත්තා හගවතො පරිපුණ්ණනලාටස්ස පරිපුණ්ණසීසස්ස
 ව එතං අධිවචනං. හගවතො හි දක්ඛිණකණ්ණවුලිකතො පටියාය මංසප්පලං
 උට්ඨන්තිවා සකලනලාටං ඡාදයමානං පුරයමානං ගන්ත්වා වාමකණ්ණවුලිකාය
 පතිට්ඨිතං සණ්භතමතාය සුවණ්ණවණ්ණතාය පහස්සරතාය පරිපුණ්ණතාය ව
 රඤ්ඤො ඛද්ධඋණ්භීසපට්ටො විය විරොචති. හගවතො කිර ඉමං ලක්ඛණං දිස්වා
 රාජුනං උණ්භීසපට්ටං අකංසු. අඤ්ඤෙ පන ජනා අපරිපුණ්ණසීසා හොන්ති, කෙච්ඡි
 කප්පසීසා, කෙච්ඡි ඵලසීසා, කෙච්ඡි අට්ඨිසීසා, කෙච්ඡි තුම්ඛසීසා, කෙච්ඡි කුම්භසීසා, කෙච්ඡි
 පබ්බරසීසා, හගවතො පන ආරග්ගෙන වට්ටෙන්වා යපිතං විය සුපරිපුණ්ණං
 උදකපුබ්බලසදිසම්පි හොති. තෙනෙව උණ්භීසවෙදීනසීසසදිසත්තා උණ්භීසං විය
 සබ්බත්ථ පරිමණ්ඩලසීසත්තා ව උණ්භීසසීසොති හගවා වුවචති.

නරසිහගාථාහි නාම අට්ඨන්ති ගාථාහීති –

“සිනිද්ධනීලමුදුකුඤ්චිතකෙසො;
 සූරියනිම්මලතලාහිනලාටො;
 යුත්තතුඬගමුදුකායතනාසො;
 රංසිජාලචිතතො නරසිහො”ති. (ජා. අට්ඨ. 1.සන්තිකෙනිදානකථා; අප.
 අට්ඨ. 1.සන්තිකෙනිදානකථා) –

එවමාදිකාහි අට්ඨන්ති ගාථාහි. ගණ්ඨිපදෙසු පන –

“වක්කවරඬිකිතරත්තසුපාදො;
 ලක්ඛණමණ්ඩිතආයතපණ්හි;
 වාමරජත්තවිභූසිතපාදො;
 එස හි තුය්හ පිතා නරසිහො.

“සකායකුමාරවරො සුබ්බමාලො;
 ලක්ඛණවිත්තිකපුණ්ණසරිරො;
 ලොකහිතාය ගතො නරවිරො;
 එස හි තුය්හ පිතා නරසිහො.

“පුණ්ණසසඬකනිහො මුඛවණ්ණො;
දෙවනරාන පියො නරනාගො;
මත්තගජින්දව්ලාසිතගාමී;
එස හි තුය්හ පිතා නරසිහො.

“ඛත්තියසම්භවඅග්ගකුලීනො;
දෙවමනුස්සනමස්සිතපාදො;
සීලසමාධිපතිට්ඨිතවිත්තො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසිහො.

“ආයතයුත්තසුසණ්ඨිතනාසො;
ගොපබුමො අභිනීලසුනෙත්තො;
ඉන්දධනුඅභිනීලහමුකො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසිහො.

“වට්ඨසුවට්ඨසුසණ්ඨිතගීවො;
සීහහනු මිගරාජසරීරො;
කඤ්චනසුවිජ්ජිතත්තමවණ්ණො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසිහො.

“සිනිද්ධසුගම්භිරමඤ්ජුසංසාසො;
හිඩ්ගුලබන්ධුකරත්තසුජීවිහො;
විසතිවිසතිසෙතසුදත්තො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසිහො.

“අඤ්ජනවණ්ණසුනීලසුකෙසො;
කඤ්චනපට්ටිසුද්ධනලාටො;
ඔසධිපණ්ඩරසුද්ධසුඋණ්ණො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසිහො.

“ගච්ඡතිනිලපටෙ විය වන්දො;
තාරගණාපරිවෙඨිතරූපො;
සාවකමජ්ඣගතො සමණින්දො;
එස හි තුය්හ පිතා නරසිහො”ති. (ජා. අට්ඨ. 1.සන්තිකෙනිදානකථා) –

ඉමා නව ගාථායොපි එත්ථ දස්සිතා, තා පන “අට්ඨහි ගාථාහි”ති වචනෙන න සමෙත්ති. උණ්ඨිසතො පට්ඨාය යාව පාදතලාති වුත්තානුක්කමොපි තත්ථ න දිස්සති. හික්ඛාය වරතීති හික්ඛාවාරො.

උත්තිට්ඨෙති උත්තිට්ඨිත්වා පරෙසං සරද්ථාරෙ යත්වා ගහෙනබ්බපිණ්ඩෙ.
නජ්ජමජ්ඣයාති පිණ්ඩවාරිකවත්තං භාපෙත්වා පණිතභොජනාති පරියෙසන්තො

උත්තිටියේ පමජ්ජති නාම, සපදානං පිණ්ඩාය වරන්තො පන නප්පමජ්ජති නාම, එවං කරොන්තො උත්තිටියේ නප්පමජ්ජෙය්‍යා. ධම්මන්ති අනෙසනං පභාය සපදානං වරන්තො තමෙව භික්ඛාවරියධම්මං සුවරිතං වරෙ. සුඛං සෙතිති දෙසනාමත්තමෙතං, එවං පනෙතං භික්ඛාය වරියධම්මං වරන්තො ධම්මචාරී ඉධලොකෙ ව පරලොකෙ ව චතුහිපි ඉරියාපටෙහි සුඛං විහරතීති අත්ථො.

දුතියගාථාය න නං දුච්චරිතන්ති වෙසියාදිහෙදෙ අගොවරෙ වරන්තො නං භික්ඛාවරියධම්මං දුච්චරිතං වරති නාම, එවං අචරිත්වා තං ධම්මං වරෙ සුවරිතං, න නං දුච්චරිතං වරෙ. සෙසමෙත්ථ චුත්තත්ථමෙව. ඉමං පන දුතියගාථං පිතු නිවෙසනං ගන්ත්වා අභාසිති වෙදිතබ්බං. තෙනෙව ථෙරගාථාසංවණ්ණනායං (ථෙරගා. අට්ඨ. 1.156 නන්දත්ථෙරගාථාවණ්ණනා) ආවරියධම්මපාලත්ථෙරෙන චුත්තං.

“දුතියදිවසෙ පිණ්ඩාය පටිට්ඨො ‘උත්තිටියේ නප්පමජ්ජෙය්‍යා’ති ගාථාය පිතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා නිවෙසනං ගන්ත්වා ‘ධම්මං වරෙ සුවරිත’න්ති ගාථාය මහාපජාපතිං සොතාපත්තිඵලෙ රාජානඤ්ච සකදාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසී”ති. ධම්මපද්ධකථායමිපි (ධ. ප. අට්ඨ. 1.12 නන්දත්ථෙරවත්ථු) චුත්තං “පුනදිවසෙ පිණ්ඩාය පටිට්ඨො ‘උත්තිටියේ නප්පමජ්ජෙය්‍යා’ති ගාථාය පිතරං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙත්වා ‘ධම්මං වරෙ’ති ගාථාය මහාපජාපතිං සොතාපත්තිඵලෙ රාජානඤ්ච සකදාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසී”ති.

ධම්මපාලජාතකං සුත්වා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාසිති පුනෙකදිවසං රාජනිවෙසනෙ කතපාතරාසො එකමන්තං නිසින්තෙන රඤ්ඤා “භන්තෙ, තුම්භාකං දුක්ඛරුකාරිකකාලෙ එකා දෙවතා මං උපසඬ්ඛමිත්වා ‘පුත්තො තෙ කාලකතො’ති ආභ. අභං තස්සා වචනං අසද්දහන්තො ‘න මය්හං පුත්තො බොධිං අප්පත්වා කාලං කරොති’ති පටික්ඛිපිත්ති චුත්තෙ ඉදානි කථං සද්දහිස්සථ, පුබ්බෙපි අට්ඨිකානි දස්සෙත්වා ‘පුත්තො තෙ මතො’ති චුත්තෙ න සද්දහිත්ථා”ති ඉමිස්සා අට්ඨුප්පත්තියා මහාධම්මපාලජාතකං කටෙසි. තං සුත්වා රාජා අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨහි.

කෙසචිස්සජ්ජනන්ති කුලමරියාදිවසෙන කෙසොරොපනං. පට්ටබ්බන්ධොති යුවරාජපට්ටබ්බන්ධො. අභිනවසරප්පවෙසනමහො සරමඬ්ඛලං, විවාහකරණමහො ආවාහමඬ්ඛලං. ඡත්තමඬ්ඛලන්ති යුවරාජඡත්තමඬ්ඛලං. ජනපදකල්‍යාණීති (උදා. අට්ඨ. 22) ජනපදමිහි කල්‍යාණී උත්තමා ඡසරිරදොසරහිතා පඤ්චකල්‍යාණසමන්තාගතා. සා හි යස්මා නාතිදිසා නාතිරස්සා නාතිකිසා නාතිථුලා නාතිකාලා නාව්වොදානාති අතික්කන්තා මානුසං වණ්ණං, අප්පත්තා දිබ්බං වණ්ණං, තස්මා ඡසරිරදොසරහිතා. ඡවිකල්‍යාණං මංසකල්‍යාණං නභාරුකල්‍යාණං අට්ඨිකල්‍යාණං වයකල්‍යාණන්ති ඉමෙහි පන පඤ්චහි කල්‍යාණෙහි සමන්තාගතත්තා පඤ්චකල්‍යාණසමන්තාගතා නාම. තස්සා හි ආගන්තුකොභාසකිව්වං නත්ථී. අත්තනො සරිරොභාසෙනෙව ද්වාදසහත්ථට්ඨානෙ ආලොකං කරොති, පියඬ්ඛසාමා වා හොති සුවණ්ණසාමා වා, අයමස්සා ඡවිකල්‍යාණතා. චත්තාරො පනස්සා හත්ථපාදා මුඛපරියොසානඤ්ච ලාබාරසපරිකම්මකතං විය

රත්තපවාලරත්තකම්බලසදිසං හොති, අයමස්සා මංසකලායාණතා. වීසති පන නබපත්තාති මංසතො අමුත්තට්ඨානෙ ලාබාරසපුරිතාති විය මුත්තට්ඨානෙ බීරධාරාසදිසාති හොත්ති, අයමස්සා නභාරුකලායාණතා. ද්වත්තිංස දන්තා සුච්ඡිකා සුධොතවජීරපත්ති විය බායන්ති, අයමස්සා අට්ඨකලායාණතා. වීසතිවස්සසතිකාපි සමානා සොළසවස්සද්දෙසිකා විය හොති නිවලිපලිතා, අයමස්සා වයකලායාණතා. ඉති ඉමෙහි පඤ්චහි කලායාණෙහි සමන්තාගතත්තා ජනපදකලායාණිති වුවවති.

කුවටන්ති සීසං. සොපි භගවන්තං “පත්තං ගණ්හථා”ති වත්තුං අවිසහමානො විහාරංයෙව අගමාසීති. සො කිර තථාගතෙ ගාරවෙන “පත්තං වො භත්තෙ ගණ්හථා”ති වත්තුං නාසක්ඛි. එවං පන චිත්තෙසි “සොපානසීසෙ පත්තං ගණ්හිස්සති”ති. සත්ථා තස්මිම්පි යානෙ න ගණ්හි. ඉතරො “සොපානපාදමුලෙ ගණ්හිස්සති”ති චිත්තෙසි. සත්ථා තත්ථාපි න ගණ්හි. ඉතරො “රාජඨගණ් ගණ්හිස්සති”ති චිත්තෙසි. සත්ථා තත්ථාපි න ගණ්හි. කුමාරො නිවත්තිතුකාමො අරුචියා ගච්ඡන්තො සත්ථු ගාරවෙන “පත්තං ගණ්හථා”ති වත්තුම්පි අසක්කොන්තො “ඉධ ගණ්හිස්සති, එත්ථ ගණ්හිස්සති”ති චිත්තෙන්තො ගච්ඡති. ජනපදකලායාණියා ච වුත්තවචනං තස්ස භද්දෙයෙ තිරියං පතිත්ථා විය ඨිතං. නන්දකුමාරඤ්ඤි අභිසෙකමඬ්ඨගලං න තථා පිළෙසි, යථා ජනපදකලායාණියා වුත්තවචනං, තෙනස්ස චිත්තසන්තාපො බලවා අහොසි. අථ නං “ඉමස්මිං යානෙ නිවත්තිස්සති, ඉමස්මිං යානෙ නිවත්තිස්සති”ති චිත්තෙන්තමෙව සත්ථා විහාරං නෙත්ථා “පබ්බජිස්සසි නන්දා”ති ආහ. සො බුද්ධගාරවෙන “න පබ්බජිස්සාමි”ති අවත්ථා “ආම පබ්බජිස්සාමි”ති ආහ. සත්ථා “තෙන හි නන්දං පබ්බාපෙථා”ති වත්ථා පබ්බාපෙසි. තෙන වුත්තං “අනිච්ඡමානංයෙව භගවා පබ්බාපෙසි”ති. “සත්ථා කපිලපුරං ගන්ත්වා තතියදිවසෙ නන්දං පබ්බාපෙසි”ති ධම්මපදට්ඨකථායං (ධ. ප. අට්ඨ. 1.12 නන්දත්ථෙරවත්ථු) වුත්තං, අඬුත්තරනිකායට්ඨකථායං (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.230) පන –

“මහාසත්තොපි සබ්බඤ්ඤානං පත්ථා පවත්තිතවරධම්මවක්කො ලොකානුග්ගහං කරොන්තො රාජගහතො කපිලවත්ථුං ගන්ත්වා පට්ඨප්පසනෙනෙව පිතරං සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි, පුනදිවසෙ පිතු නිවෙසනං ගන්ත්වා රාහුලමානාය ඔවාදං කත්ථා සෙසජනස්සපි ධම්මං කටෙසි, පුනදිවසෙ නන්දකුමාරස්ස අභිසෙකගෙහජ්ජවෙසනආවාහමඬ්ඨගලෙසු වත්තමානෙසු තස්ස නිවෙසනං ගන්ත්වා කුමාරං පත්තං ගාභාපෙත්ථා පබ්බාපෙතුං විහාරාහිමුඛො පායාසි”ති

වුත්තං, ඉධ පන “භගවා කපිලපුරං ආගන්ත්වා දුතියදිවසෙ නන්දං පබ්බාපෙසි”ති වුත්තං, සබ්බම්පෙතං ආවරියෙන තංතංභාණකානං තථා තථා අනුස්සවවසෙන පරිහරිත්ථා ආගතභාවතො තත්ථ තත්ථ තථා තථා වුත්තන්ති නත්ථෙත්ථ ආවරියවචනෙ පුබ්බාපරවිරොධො.

බ්‍රහ්මරූපවණ්ණන්ති බ්‍රහ්මරූපසමානරූපං. ත්‍යස්සාති තෙ අස්ස.
වට්ඨානුගතන්ති වට්ඨපරියාපන්තං. සවිසාතන්ති දුක්ඛසහිතත්තා සවිසාතං,
සදුක්ඛන්ති අත්ථො. සත්තවිධං අරියධනන්ති –

“සද්ධාධනං සීලධනං, භිරිමත්තජ්ජියං ධනං;
සුතධනඤ්ච වාගො ව, පඤ්ඤා වෙ සත්තමං ධන”න්ති. (අ. නි. 7.5-6) –

එවං චූත්තං සත්තවිධං අරියධනං. උඤ්ජාවරියායාති භික්ඛාවරියාය. පුත්තසිනෙහො
උජ්ජජ්ජමානො සකලසරීරං බොහෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආභච්ච තිට්ඨති ආභ
“පුත්තපෙමං හත්තෙ...පෙ.... අට්ඨිමිඤ්ජං ආභච්ච තිට්ඨති”ති. පුත්තසිනෙහො භි
බලවහාවතො සහජාතජීතිවෙගස්ස සවිජ්ජාරතාය තංසමුට්ඨානරූපධම්මෙහි
ඵරණවසෙන සකලසරීරං ආලොලෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආභච්ච තිට්ඨති. යත්‍ර භි
නාමාති යො නාම. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

රාහුලවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සික්ඛාපදදණ්ඩකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා

106. අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, සාමණෙරාතං දස සික්ඛාපදානීතිආදීසු
සික්ඛිතබ්බාති පදානි සික්ඛාපදානි, සික්ඛාකොට්ඨාසාති අත්ථො. සික්ඛාය වා පදානි
සික්ඛාපදානි, අධිසීලඅධිවිත්තඅධිපඤ්ඤාසික්ඛාය අධිගමුපායාති අත්ථො. අත්ථතො
පන කාමාවචරකුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරතියො, තංසම්පයුත්තධම්මා පනෙත්ථ
තග්ගහණෙනෙව ගහෙතබ්බා. සරසෙනෙව පතනසභාවස්ස අත්තරා එව අතිපාතනං
අතිපාතො, සණ්ඨං පතිතුං අදත්වා සීසං පාතනන්ති අත්ථො. අතික්කම්ම වා
සත්ථාදීහි අභිභවිත්වා පාතනං අතිපාතො, පාණස්ස අතිපාතො පාණාතිපාතො,
පාණවධො පාණසාතොති චූත්තං හොති. පාණොති වෙත්ථ වොහාරතො සත්තො,
පරමත්ථතො ජීවිතින්ද්‍රියං. තස්මිං පන පාණෙ පාණසඤ්ඤිතො
ජීවිතින්ද්‍රියුපවිජෙදකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා කායවච්ඡිද්ධාරාතං අඤ්ඤතරජ්ජවත්තා
වධකවෙතනා පාණාතිපාතො, තතො පාණාතිපාතා.

වෙරමණීති වෙරහෙතුතාය වෙරසඤ්ඤිතං පාණාතිපාතාදිපාපධම්මං මණති,
“මයි ඉධ යිතාය කථමාගච්ඡසී”ති වා තජ්ජෙත්ති විය නීහරතීති වෙරමණී. විරමති
එතායාති වා විරමණීති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන “වෙරමණී”ති චූත්තං.
අත්ථතො පන වෙරමණීති කාමාවචරකුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරතියො. සා
“පාණාතිපාතාදිං විරමන්තස්ස යා තස්මිං සමයෙ පාණාතිපාතා ආරති විරති පටිවිරති
වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලානතික්කමො සෙතුසාතො”ති
එවමාදිනා නයෙන විහඬිගෙ (විහ. 704) චූත්තා. කාමඤ්චෙසා වෙරමණී නාම
ලොකුත්තරාපි අත්ථි, ඉධ පන සමාදානවසජ්ජවත්තා විරති අධිජ්ජෙතාති
ලොකුත්තරාය විරතියා සමාදානවසෙන පවත්තිඅසම්භවතො
කාමාවචරකුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරතියො ගහෙතබ්බා.

අදින්තාදානා වෙරමණිතිආදීසු අදින්තස්ස ආදානං අදින්තාදානං, පරස්සහරණං, ටෙය්‍යං චොරිකාති චුත්තං හොති. තත්ථ අදින්තන්ති පරපරිග්ගහිතං. යත්ථ පරො යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජන්තො අදණ්ඩාරහො අනුපවජ්ජො ච හොති, තස්මිං පන පරපරිග්ගහිතෙ පරපරිග්ගහිතසඅඤ්ඤා තදාදායකඋපක්කමසමුට්ඨාපිකා ටෙය්‍යවෙනනා අදින්තාදානං.

අබ්‍රහ්මවරියං නාම අසෙට්ඨවරියං ද්වයංද්වයසමාපත්ති. සා හි “අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා, ආදීනවො එත්ථ හියොයා” තිආදිනා (ම. නි. 1.177; 2.42) භීළිතත්තා අසෙට්ඨා අප්පසත්ථා වරියාති වා අසෙට්ඨානං නිහීනානං ඉත්ථිපුරිසානං වරියාති වා අසෙට්ඨවරියං, අසෙට්ඨවරියත්තා අබ්‍රහ්මවරියන්ති ච චුච්චති, අත්ථතො පන අසද්ධම්මසෙවනාධිප්පායෙන කායද්වාරජ්ජවත්තා මග්ගෙනමග්ගජ්ජපත්තිසමුට්ඨාපිකා වෙනනා අබ්‍රහ්මවරියං.

මුසාති අභුතං අතච්ඡං වත්ථු, වාදොති තස්ස භූතතො තච්ඡතො විඤ්ඤාපනං. ලක්ඛණතො පන අතථං වත්ථුං තථතො පරං විඤ්ඤාපෙතුකාමස්ස තථාචිඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපිකා වෙනනා මුසාවාදො මුසා වදියති චුච්චති එතායාති කත්වා.

සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨානාති එත්ථ සුරාති සුවසුරා පිට්ඨසුරා ඔදනසුරා කිණ්ණපක්ඛිත්තා සම්භාරසංයුත්තාති පඤ්ච සුරා. මෙරයන්ති පුජ්ථාසවො ඵලාසවො මධ්වාසවො ගුලාසවො සම්භාරසංයුත්තොති පඤ්ච ආසවා. තත්ථ පුච්ච භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා තජ්ජං උදකං දත්වා මද්දිත්වා කතා පුච්චසුරා. ඵචං සෙසසුරාපි. කිණ්ණාති පන තස්සා සුරාය ඛිජං චුච්චති, යෙ සුරාමොදකාති චුච්චන්ති, තෙ පක්ඛිපිත්වා කතා කිණ්ණපක්ඛිත්තා. හරිතකිසාසපාදිනානාසම්භාරෙහි සංයොජ්ජනා සම්භාරසංයුත්තා. මධුකතාලනාළිකෙරාදිපුජ්ථරසො චිරපරිවාසිතො පුජ්ථාසවො. පනසාදිඵලරසො ඵලාසවො. මුද්දිකාරසො මධ්වාසවො. උච්ඡුරසො ගුලාසවො. හරිතකආමලකකටුකභණ්ඩාදිනානාසම්භාරානං රසො චිරපරිවාසිතො සම්භාරසංයුත්තො. තං සබ්බම්පි මදකරණවසෙන මජ්ජං පිචන්තං මදයතීති කත්වා. පමාදට්ඨානන්ති පමාදකාරණං. යාය වෙනනාය තං මජ්ජං පිචන්ති, තස්සා එතං අධිචචනං. සුරාමෙරයමජ්ජෙ පමාදට්ඨානං සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨානං, තස්මා සුරාමෙරයමජ්ජප්පමාදට්ඨානා.

විකාලභොජනාති අරුණුග්ගමනතො පට්ඨාය යාව මජ්ඣන්තිකා. අයං බුද්ධාදීනං අරියානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණො භොජනස්ස කාලො නාම, තදඤ්ඤො විකාලො. භුඤ්ජිතබ්බට්ඨෙත භොජනං, යාගුහත්තාදි සබ්බං යාවකාලිකවත්ථු. යථා ච “රත්තුපරතො” ති (දී. 1.10, 194; ම. නි. 1.293; 3.14) එත්ථ රත්තියා භොජනං රත්තීති උත්තරපදලොපෙන චුච්චති, එවමෙත්ථ භොජනජ්ඣොහරණං භොජනන්ති. විකාලෙ භොජනං විකාලභොජනං, තතො විකාලභොජනා, විකාලෙ යාවකාලිකවත්ථුස්ස අජ්ඣොහරණාති අත්ථො. අථ වා න එත්ථ කම්මසාධනො භුඤ්ජිතබ්බත්ථවාචකො භොජනසද්දො, අථ ඛො භාවසාධනො

අප්‍රේක්ෂාහරණත්වාවකො ගහෙනබ්බො, තස්මා විකාලෙ භොජනං අප්‍රේක්ෂාහරණං විකාලභොජනං. කස්ස පන අප්‍රේක්ෂාහරණන්ති? යාමකාලිකාදීනං අනුඤ්ඤාතත්තා විකාලභොජන-සද්දස්ස වා යාවකාලිකප්‍රේක්ෂාහරණෙ නිරුල්භත්තා යාවකාලිකස්සාති විඤ්ඤායති, අත්ථතො පන කායද්වාරප්පවත්තා විකාලෙ යාවකාලිකප්‍රේක්ෂාහරණවෙනනා ‘‘විකාලභොජන’’න්ති වෙදිතබ්බා.

නව්වගීතවාදිතවිසුකදස්සනාති එත්ථ සාසනස්ස අනනුලොමත්තා විසුකං පටාණිභූතං දස්සනන්ති විසුකදස්සනං. නව්වාදිතඤ්ඤි දස්සනං සජන්දරාගප්පවත්තිතො සඬබ්බෙපතො ‘‘සබ්බපාපස්ස අකරණ’’න්තිආදිනායප්පවත්තං (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 183) භගවතො සාසනං න අනුලොමෙති. නව්වඤ්ඤි ගීතඤ්ඤි වාදිතඤ්ඤි විසුකදස්සනඤ්ඤි නව්වගීතවාදිතවිසුකදස්සනං. අත්තනා පයොජ්ජමානං පරෙහි පයොජාජ්ජමානඤ්ඤිවෙත්ථ නව්වං නව්වභාවසාමඤ්ඤතො පාළියං එකෙනෙව නව්ව-සද්දෙන ගහිතං, තථා ගීතවාදිත-සද්දෙහි ගායනගායාපනවාදනවාදාපනාති, තස්මා අත්තනා නව්වනනව්වාපනාදිවසෙන නව්වා ව ගීතා ව වාදිතා ව අන්තමසො මයුරනව්වාදිවසෙනපි පවත්තානං නව්වාදීනං විසුකභූතා දස්සනා ව වෙරමණිති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. නව්වාදීනි අත්තනා පයොජෙතුං වා පරෙහි පයොජාපෙතුං වා පයුත්තාති පස්සිතුං වා නෙව හික්ඛුනං න හික්ඛුනීනං වට්ටති. දස්සනෙන වෙත්ථ සවනම්පි සඬගහිතං විරූපෙකසෙසනායෙන. යථා සකං විසයආලොචනසභාවතාය වා පඤ්චන්තං විඤ්ඤාණානං සවනකිරියායපි දස්සනසඬබ්බෙපසම්භවතො ‘‘දස්සනා’’ ඉච්චෙව චුත්තං. තෙනෙව චුත්තං ‘‘පඤ්චහි විඤ්ඤාණෙහි න කඤ්චි ධම්මං පටිවිජානාති අඤ්ඤත්‍ර අහිනිපාතමත්තා’’ති. දස්සනකම්‍යතාය උපසංකම්‍යත්වා පස්සතො එව වෙත්ථ චිතික්කමො භොති, ධීතනිසිත්තසයනොකාසෙ පන ආගතං ගච්ඡන්තස්ස වා ආපාඨගතං පස්සතො සියා සංකිලෙසො, න චිතික්කමො.

මාලාගන්ධවිලෙපනධාරණමණ්ඩනවිභූසනට්ඨානාති එත්ථ මාලාති යං කිඤ්චි පුප්ඵං. කිඤ්චාපි හි මාලා-සද්දො ලොකෙ බද්ධමාලවාචකො, සාසනෙ පන රුල්භියා පුප්ඵෙඵසුපි චුත්තො, තස්මා යං කිඤ්චි පුප්ඵං බද්ධමබද්ධං වා, තං සබ්බං ‘‘මාලා’’ති දට්ඨබ්බං. ගන්ධන්ති වාසවුණ්ණධුමාදිකං විලෙපනතො අඤ්ඤං යං කිඤ්චි ගන්ධජාතං. විලෙපනන්ති විලෙපනත්ථං පිසිත්වා පටියත්තං යං කිඤ්චි ඡවිරාගකරණං. පිළන්ධනං ධාරණං, ඌනට්ඨානපුරණං මණ්ඩනං, ගන්ධවසෙන ඡවිරාගවසෙන ව සාදියනං විභූසනං. තෙනෙව දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.10) මජ්ඣිමනිකායට්ඨකථායඤ්ඤි (ම. නි. අට්ඨ. 1.293) ‘‘පිළන්ධන්තො ධාරෙති නාම, ඌනට්ඨානං පුරෙන්නො මණ්ඩෙති නාම, ගන්ධවසෙන ඡවිරාගවසෙන ව සාදියන්තො විභූසෙති නාමා’’ති චුත්තං. පරමත්ථජොතිකායං පන බුද්දකට්ඨකථායං (බු. පා. අට්ඨ. 2.පච්ඡිමපඤ්චසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘මාලාදීසු ධාරණාදීනි යථාසඬබ්බං යොජෙතබ්බානී’’ති එත්තකමෙව චුත්තං. යානං චූච්චති කාරණං, තස්මා යාය දුස්සිලාසවෙනතාය තාති මාලාධාරණාදීනි මහාජනො කරොති, සා ධාරණමණ්ඩනවිභූසනට්ඨානං.

උච්චාසයනමහාසයනාති එත්ථ උච්චාති උච්ච-සද්දෙන සමානත්ථං එකං සද්දන්තරං. සෙති එත්ථාති සයනං, උච්චාසයනඤ්ච මහාසයනඤ්ච උච්චාසයනමහාසයනං. උච්චාසයනං වුව්වති පමාණාතික්කන්තං මඤ්චාදි. මහාසයනං අකප්පියත්ථරණෙනි අත්ථනං ආසන්දාදි. ආසනඤ්චෙන්ථ සයනෙනෙව සඬගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. යස්මා පන ආධාරෙ පටික්ඛිත්තෙ තදාධාරා කිරියා පටික්ඛිත්තාව හොති, තස්මා ‘‘උච්චාසයනමහාසයනා’’ ඉච්චෙව වුත්තං, අත්ථනො පන තදුපහොගභූතනිසජ්ජානිපජ්ජනෙනි විරති දස්සිතාති දට්ඨබ්බා. අථ වා උච්චාසයනමහාසයනසයනාති එතස්මිං අත්ථෙ එකසෙසනායෙන අයං නිද්දෙසො කතො යථා ‘‘නාමරූපපච්චයා සළායතන’’න්ති, ආසනකිරියාපුබ්බකත්තා සයනකිරියාය සයනග්ගහණෙනෙව ආසනම්පි ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං.

ජාතරූපරජතපටිග්ගහණාති එත්ථ ජාතරූපන්ති සුවණ්ණං. රජතන්ති කහාපණො ලොහමාසකො ජතුමාසකො දාරුමාසකොති යෙ වොහාරං ගච්ඡන්ති, තස්ස උභයස්සපි පටිග්ගහණං ජාතරූපරජතපටිග්ගහණං. තිවිධඤ්චෙන්ථ පටිග්ගහණං කායෙන වාචාය මනසාති. තත්ථ කායෙන පටිග්ගහණං උග්ගණ්හනං, වාචාය පටිග්ගහණං උග්ගහාපනං, මනසා පටිග්ගහණං සාදියනං. තිවිධම්පි පටිග්ගහණං සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන එකසෙසනායෙන වා ගහෙත්වා ‘‘පටිග්ගහණා’’ති වුත්තං, තස්මා නෙව උග්ගහෙතුං න උග්ගහාපෙතුං න උපනික්ඛිත්තං වා සාදිතුං වට්ටති. ඉමානි පන දස සික්ඛාපදානි ගහට්ඨානම්පි සාධාරණානි. වුත්තඤ්ඤෙන විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 13) ‘‘උපාසකඋපාසිකානං නිච්චිසීලවසෙන පඤ්ච සික්ඛාපදානි, සති වා උස්සාහෙ දස, උපොසථඬගවසෙන අට්ඨානි ඉදං ගහට්ඨසීල’’න්ති. එත්ථ හි දසානි සාමණෙරෙහි රක්ඛිතබ්බසීලමාහ සට්ඨකාරාදීනං විය. පරමත්ථජොතිකායං පන බුද්දකට්ඨකථායං (බු. පා. අට්ඨ. 2.සාධාරණවිසෙසවචත්ථාන) ‘‘ආදිතො ද්වෙ චතුත්ථපඤ්චමානි උපාසකානං සාමණෙරානඤ්ච සාධාරණානි නිච්චිසීලවසෙන, උපොසථසීලවසෙන පන උපාසකානං සත්තමට්ඨමං වෙකං අඬගං කත්වා සබ්බපච්ඡිමවජ්ජානි සබ්බානිපි සාමණෙරෙහි සාධාරණානි, පච්ඡිමං පන සාමණෙරානමෙව විසෙසභූත’’න්ති වුත්තං, තං ‘‘සති වා උස්සාහෙ දසා’’ති ඉමිනා න සමෙති. නාසනවත්ථුනි ලිඬගනාසනාය වත්ථු, අධිට්ඨානං කාරණන්ති වුත්තං හොති.

107. කිත්තිති කෙන නු බො උපායෙන. ‘‘අත්තනො පරිවෙණන්ති ඉදං පුග්ගලිකං සන්ධාය වුත්ත’’න්ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. අයමෙන්ථ ගණ්ඨිපදකාරානං අධිප්පායො – ‘‘වස්සග්ගෙන පත්තසෙනාසන’’න්ති ඉමිනා තස්ස වස්සග්ගෙන පත්තං සඬසිකසෙනාසනං වුත්තං, ‘‘අත්තනො පරිවෙණ’’න්ති ඉමිනාපි තස්සෙව පුග්ගලිකසෙනාසනං වුත්තන්ති. අයං පනෙන්ථ අම්භාකං බන්ති – ‘‘යත්ථ වා වසතී’’ති ඉමිනා සඬසිකං වා හොතු පුග්ගලිකං වා, තස්ස නිබද්ධවසනකසෙනාසනං වුත්තං. ‘‘යත්ථ වා පටික්කමති’’ති ඉමිනා පන යං ආවරියස්ස උපජ්ඣායස්ස වා වසනට්ඨානං උපට්ඨානාදිනිමිත්තං නිබද්ධං පවිසති, තං ආවරියුපජ්ඣායානං වසනට්ඨානං වුත්තං. තස්මා තදුභයං දස්සෙතුං ‘‘උභයෙනපි අත්තනො පරිවෙණඤ්ච වස්සග්ගෙන පත්තසෙනාසනඤ්ච වුත්ත’’න්ති ආහ. තත්ථ අත්තනො

පරිවේණිකත්වය ඉමිනා ආවරිතප්පජ්ඣායානං වසනට්ඨානං දස්සිතං, වස්සග්ගෙන පත්තසෙනාසනනත්වය ඉමිනා පන තස්ස වසනට්ඨානං. තද්වහසමිපි සඬ්ඝිකං වා හොතු පුග්ගලිකං වා, ආවරණං කාතබ්බමෙවාති. මුඛද්වාරිකනත්වය මුඛද්වාරෙන භුඤ්ජිතබ්බං. දණ්ඩකම්මං කත්වාති දණ්ඩකම්මං යොජෙත්වා. දණ්ඩෙන්ති විනෙන්ති එතෙනාති දණ්ඩො, සොයෙව කාතබ්බත්තා කම්මෙන්ති දණ්ඩකම්මං, ආවරණාදි.

සික්ඛාපදදණ්ඩකම්මවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා

108. දණ්ඩකම්මමස්ස කරොථාති අස්ස දණ්ඩකම්මං යොජෙථ ආණාපෙථ. දණ්ඩකම්මෙන්ති වා නිග්ගහකම්මං, තස්මා නිග්ගහමස්ස කරොථාති චුත්තං හොති. එස නයො සබ්බත්ථ ඊදිසෙසු යානෙසු. සෙනාසනග්ගාහො ව පටිප්පස්සමිහතිති ඉමිනා ව ඡින්නවස්සො ව හොතිති දීපෙති. සථෙ ආකිණ්ණදොසොව හොති, ආයතිං සංවරෙ න තිට්ඨති, නික්කඩ්ඪිතබ්බොති එත්ථ සථෙ යාවතතියං චුච්චමානො න ඔරමති, සඬ්ඝං අපලොකෙත්වා නාසෙතබ්බො. පුන පබ්බජ්ජං යාවමානොපි අපලොකෙත්වා පබ්බාජෙතබ්බොති වදන්ති. පච්ඡිමිකාය වස්සාචාසිකං ලච්ඡතිති පච්ඡිමිකාය පුන වස්සං උපගතත්තා ලච්ඡති. අපලොකෙත්වා ලාහො දාතබ්බොති ඡින්නවස්සතාය චුත්තං. ඉතරානි පඤ්ච සික්ඛාපදානීති විකාලහොජනාදීනි පඤ්ච. අවිචයං දෙසාපෙතබ්බොති “අවිචයො මං, හන්තෙ, අවිචගමා” තිආදිනා නයෙන දෙසාපෙතබ්බො.

අනාපුච්ඡාවරණවත්ථුආදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පණ්ඩකවත්ථුකථාවණ්ණනා

109. පණ්ඩකවත්ථුමිහි “යො කාලපක්ඛෙ ඉත්ථි හොති, පුණ්හපක්ඛෙ පුරිසො, අයං පක්ඛපණ්ඩකො” ති කෙච්චි වදන්ති, අට්ඨකථායං පන “කාලපක්ඛෙ පණ්ඩකො හොති, පුණ්හපක්ඛෙ පනස්ස පරිලාහො වූපසමමති” ති අපණ්ඩකපක්ඛෙ පරිලාහවූපසමස්සෙව චුත්තත්තා පණ්ඩකපක්ඛෙ උස්සන්තපරිලාහතා පණ්ඩකභාවාපත්තිති විඤ්ඤායති, තස්මා ඉදමෙවෙත්ථ සාරතො පච්චෙතබ්බං. ඉත්ථිභාවො පුම්භාවො වා නත්ථි එතස්සාති අභාවකො. තස්මිං යෙවස්ස පක්ඛෙ පබ්බජ්ජා වාරිතාති එත්ථ “අපණ්ඩකපක්ඛෙ පබ්බාජෙත්වා පණ්ඩකපක්ඛෙ නාසෙතබ්බො” ති තිසුපි ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. කෙච්චි පන “අපණ්ඩකපක්ඛෙ පබ්බජ්ජතො සථෙ කිලෙසක්ඛයං පාපුණාති, න නාසෙතබ්බො” ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං පණ්ඩකස්ස කිලෙසක්ඛයාසමිහවතො ඛිණ්ණකිලෙසස්ස ව පණ්ඩකභාවානුපපත්තිතො. අහෙතුකපටිසන්ධිකථායඤ්ඤි අවිසෙසෙන පණ්ඩකස්ස අහෙතුකපටිසන්ධිතා චුත්තා. ආසිත්තඋසුයපක්ඛපණ්ඩකානඤ්ඤි පටිසන්ධිතො පට්ඨායෙව පණ්ඩකසභාවො, න පවත්තියංයෙවාති වදන්ති. තෙනෙව

අහෙතුකපටිසන්ධිනිද්දෙසෙ ජව්වන්ධබ්බිරාදයො විය පණ්ඩකො ජාතිසද්දෙන විසෙසෙත්වා න නිද්දිට්ඨො. ඉධාපි චතුත්ථපාරාජිකසංවණ්ණනායං (පාරා. අට්ඨ. 2.233) “අභබ්බපුග්ගලෙ දස්සෙන්තෙන පණ්ඩකතිරච්ඡානගතඋභතොඛ්‍යාඤ්ජනකා තයො චත්ථුවිපන්නා අහෙතුකපටිසන්ධිකා, තෙසං සග්ගො අචාරිතො, මග්ගො පන චාරිතො”ති අවිසෙසෙන වුත්තං.

පණ්ඩකචත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ථෙය්‍යසංවාසකචත්ථුකථාවණ්ණනා

110. ථෙය්‍යසංවාසකචත්ථුමිහි කොලඤ්ඤාති මාතුවංසෙ පිතුවංසෙ ච ජාතා මාතාපිතුප්පභුතිසබ්බඤ්ඤාතයො. ථෙය්‍යාය සංවාසො එතස්සාති ථෙය්‍යසංවාසකො. සො ච න සංවාසමත්තස්සෙව ථෙන්නකො ඉධාධිප්පෙතො, අථ ඛො ලිඛිගස්ස තදුභයස්ස ච ථෙන්නකොපිති ආහ “තයො ථෙය්‍යසංවාසකා”තිආදි. න යථාචුඛ්ඨං චන්දනං සාදියතීති යථාචුඛ්ඨං භික්ඛූනං වා සාමණෙරානං වා චන්දනං න සාදියති. යථාචුඛ්ඨං චන්දනං සාදියතීති අත්තනා මුසාවාදං කත්වා දස්සිතචස්සානුරූපං යථාචුඛ්ඨං චන්දනං සාදියති. භික්ඛුවස්සගණනාදිකොති ඉමිනා න එකකම්මාදිකොච ඉධ සංවාසො නාමාති දස්සෙති.

රාජ...පෙ.... භයෙනාති එත්ථ භය-සද්දො පච්චෙකං යොජෙතබ්බො “රාජභයෙන දුබ්භික්ඛගයෙනා”තිආදිනා. සංවාසං නාධිවාසෙති, යාව සො සුද්ධමානසොති රාජභයාදීහි ගහිතලිඛිගතාය සො සුද්ධමානසො යාව සංවාසං නාධිවාසෙතීති අත්ථො. යො හි රාජභයාදිං විනා කෙවලං භික්ඛූ වඤ්චෙත්වා තෙහි සද්ධිං සංවසිතුකාමතාය ලිඛිගං ගණ්හාති, සො අසුද්ධචිත්තතාය ලිඛිගග්ගහණෙනෙව ථෙය්‍යසංවාසකො නාම හොති. අයං පන තාදිසෙන අසුද්ධචිත්තෙන භික්ඛූ වඤ්චෙතුකාමතාය අභාවතො යාව සංවාසං නාධිවාසෙති, තාව ථෙය්‍යසංවාසකො නාම න හොති. තෙනෙව “රාජභයාදීහි ගහිතලිඛිගානං ‘ගිහි මං සමණොති ජානන්තු’ති වඤ්චනාවිත්තෙ සතිපි භික්ඛූනං වඤ්චෙතුකාමතාය අභාවා දොසො න ජාතො”ති තීසුපි ගණ්ඨීපදෙසු වුත්තං. කෙච් පන “චූපසන්තභයතා ඉධ සුද්ධචිත්තතා”ති වදන්ති, එවඤ්ච සති සො චූපසන්තභයො යාව සංවාසං නාධිවාසෙති, තාව ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතීති අයමත්ථො විඤ්ඤායති. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථෙව විඤ්ඤායමානෙ අචූපසන්තභයස්ස සංවාසසාදියනෙපි ථෙය්‍යසංවාසකතා න හොතීති ආපජ්ජෙය්‍ය, න ච අට්ඨකථායං අචූපසන්තභයස්ස සංවාසසාදියනෙපි අථෙය්‍යසංවාසකතා දස්සිතා. සබ්බපාසණ්ඩියහත්තාති භුඤ්ජන්තොති ච ඉමිනා අචූපසන්තතයෙනපි සංවාසං අසාදියන්තෙනෙව වසිතබ්බන්ති දිපෙති. තෙනෙව තීසුපි ගණ්ඨීපදෙසු වුත්තං “යස්මා විහාරං ආගන්ත්වා සඬිසිකං ගණ්හන්තස්ස සංවාසං පරිහරිතුං දුක්කරං, තස්මා සබ්බපාසණ්ඩියහත්තාති භුඤ්ජන්තොති ඉදං වුත්ත”න්ති, තස්මා රාජභයාදීහි ගහිතලිඛිගතායෙවෙත්ථ සුද්ධචිත්තතාති ගහෙතබ්බං.

සබ්බපාසණ්ඩියහත්තානීති සබ්බසාමයිකානං සාධාරණං කත්වා වීථිවතුක්කාදීසු
 යපෙත්වා දාතබ්බහත්තානි. කායපරිහාරියානීති කායෙන පරිහරිතබ්බානි.
 අබ්භුග්ගච්ඡන්තිති අභිමුඛං ගච්ඡන්ති. කම්මන්තානුට්ඨානෙනානි
 කසිගොරක්ඛාදිකම්මකරණෙන. තදෙව පත්තච්චරං ආදාය විහාරං ගච්ඡන්ති විවරානි
 නිවාසනපාරුපනවසෙන ආදාය පත්තඤ්ච අංසකුටෙ ලග්ගෙත්වා විහාරං ගච්ඡන්ති.
 නාපි සයං ජානාතීති “යො එවං පබ්බජති, සො ථෙය්‍යසංවාසකො නාම හොතී”ති
 වා “එවං කාතුං න ලහතී”ති වා “එවං පබ්බජිතො සමණො න හොතී”ති වා න
 ජානාති. යො එවං පබ්බජති, සො ථෙය්‍යසංවාසකො නාම හොතීති ඉදං පන
 නිදස්සනමත්තං. අනුපසම්පන්නකාලෙයෙවාති ඉමිනා උපසම්පන්නකාලෙ සුත්වා
 සවෙපි නාරොවෙති, ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතීති දීපෙති.

භික්ඛං අප්පච්චක්ඛාය...පෙ.... ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතීති ඉදං භික්ඛුහි
 දින්නලිඬගස්ස අපරිච්චත්තත්තා න ලිඬගථෙන්නකො හොති, ලිඬගානුරූපස්ස
 සංවාසස්ස සාදිතත්තා නාපි සංවාසථෙන්නකො හොතීති වුත්තං. එකො භික්ඛු
 කාසායෙ සඋස්සාහොව ඔදාතං නිවාසෙත්වාති එත්ථාපි ඉදමෙව කාරණං දට්ඨබ්බං.
 පරතො සාමණෙරො සලිඬගෙ ධිතොතිආදිනා සාමණෙරස්ස වුත්තවිධානෙසුපි
 අථෙය්‍යසංවාසකපක්ඛෙ අයමෙව නයො. භික්ඛුනියාපි එසෙව නයොති
 වුත්තමෙවත්ථං “සාපි හි ගිහිභාවං පත්ථයමානා”තිආදිනා විහාවෙති. යො කොච්චි
 වුඬ්ඪපබ්බජිතොති සාමණෙරං සන්ධාය වුත්තං. මහාපෙළාදීසුති එතෙන
 ගිහිසන්නකං දස්සිතං. සයං සාමණෙරොව...පෙ.... ථෙය්‍යසංවාසකො න හොතීති
 එත්ථ කිඤ්චාපි ථෙය්‍යසංවාසකො න හොති, පාරාජිකං පන ආපජ්ජතියෙව.
 සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

ථෙය්‍යසංවාසකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිත්ථියපක්කන්නකකථාවණ්ණනා

තිත්ථියපක්කන්නකකථායං තෙසං ලිඬගෙ ආදින්නමත්තෙ
 තිත්ථියපක්කන්නකො හොතීති “තිත්ථියො භවිස්සාමී”ති ගතස්ස
 ලිඬගග්ගහණෙනෙව තෙසං ලද්ධිපි ගහිතායෙව හොතීති කත්වා වුත්තං. කෙනච්චි පන
 “තෙසං ලිඬගෙ ආදින්නමත්තෙ ලද්ධියා ගහිතායපි අග්ගහිතායපි
 තිත්ථියපක්කන්නකො හොතී”ති වුත්තං, තං න ගහෙතබ්බං. න හි “තිත්ථියො
 භවිස්සාමී”ති ගතස්ස ලිඬගසම්පට්ච්ඡනතො අඤ්ඤං ලද්ධිග්ගහණං නාම අත්ථි.
 ලිඬගසම්පට්ච්ඡනෙනෙව හි සො ගහිතලද්ධිකො හොති. තෙනෙව “වීමංසනත්ථං
 කුසචිරාදීති...පෙ.... යාව න සම්පට්ච්ඡති, තාව තං ලද්ධි රක්ඛති.
 සම්පට්ච්ඡිතමත්තෙ තිත්ථියපක්කන්නකො හොතී”ති වුත්තං. නග්ගොව
 ආජීවකානං උපස්සයං ගච්ඡති, පදවාරෙ පදවාරෙ දුක්කටන්ති “ආජීවකො
 භවිස්ස”න්ති අසුද්ධවිත්තෙන ගමනපච්චයා දුක්කටං වුත්තං. නග්ගෙන හුත්වා
 ගමනපච්චයාපි දුක්කටා න මුච්චතියෙව. කුට්ඨස්සං ගණෙත්තොති කුට්ඨස්සං
 ගණෙත්වා සංවාසං සාදියන්තොති අධිස්පායො.

තිත්ථියපක්කන්තකකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

111. තිරච්ඡානගතවත්ථු උත්තානමෙව.

මාතුසාතකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

112. මාතුසාතකාදිවත්ථුසු අපවාහනන්ති අපගමනං, පතිකරණන්ති අත්ථො. යථා සමානජාතිකස්ස විකොපනෙ කම්මං ගරුතරං, න තථා විජාතිකස්සාති ආහ “මනුස්සිත්ථිභූතා”ති. පුත්තසම්බන්ධෙන මාතුපිතුසමඤ්ඤා, දත්තකිත්තිමාදිවසෙනපි පුත්තවොහාරො ලොකෙ දිස්සති, සො ච බො පරියායතොති නිප්පරියායසිද්ධතං දස්සෙතුං “ජනිකා මාතා”ති වුත්තං. යථා මනුස්සත්තභාවෙ ධීතස්සෙව කුසලධම්මානං තික්ඛවිසද්දසුරභාවාපත්ති යථා තං තිණ්ණමපි බොධිසත්තානං බොධිත්තයනිබ්බත්තියං, එවං මනුස්සත්තභාවෙ ධීතස්සෙව අකුසලධම්මානමපි තික්ඛවිසද්දසුරභාවාපත්තිති ආහ “සයම්පි මනුස්සජාතිකෙනෙව”ති. වුත්තන්තරං එලං අනන්තරං නාම, තස්මිං අනන්තරෙ නියුත්තං, තංනිබ්බත්තනෙන අනන්තරකරණසීලං, අනන්තරපයොජනං වා ආනන්තරියං, තෙන ආනන්තරියෙන මාතුසාතකකම්මෙන. පිතුසාතකෙපි යෙන මනුස්සභූතො ජනකො පිතා සයම්පි මනුස්සජාතිකෙනෙව සතා සඤ්චිච්ච ජීවිතා වොරොපිතො, අයං ආනන්තරියෙන පිතුසාතකකම්මෙන පිතුසාතකොතිආදිනා සබ්බං වෙදිතබ්බන්ති ආහ “පිතුසාතකෙපි එසෙව නයො”ති.

පරිවත්තිතලිඛිතමපි (ම. නි. අට්ඨ. 3.128; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.275; විහ. අට්ඨ. 809) මාතරං පිතරං වා ජීවිතා වොරොපෙන්තස්ස ආනන්තරියකම්මං භොතියෙව. සතිපි හි ලිඛිතපරිවත්තෙ සො එව එකකම්මනිබ්බත්තො භවඛිගප්පබන්ධො ජීවිතින්ද්‍රියප්පබන්ධො ව, නාඤ්ඤාති. යො පන සයං මනුස්සො තිරච්ඡානභූතං මාතරං වා පිතරං වා, සයං වා තිරච්ඡානභූතො මනුස්සභූතං, තිරච්ඡානභූතොයෙව වා තිරච්ඡානභූතං ජීවිතා වොරොපෙති, තස්ස කම්මං ආනන්තරියං න භොති, භාරියං පන භොති, ආනන්තරියං ආහව්වෙව තිට්ඨති. එළකචතුක්කං සඬගාමචතුක්කං චොරචතුක්කඤ්චෙත්ථ කථෙතබ්බං. “එළකං මාරෙමි”ති අභිසන්ධිනාපි හි එළකට්ඨානෙ ධීතං මනුස්සො මනුස්සභූතං මාතරං වා පිතරං වා මාරෙන්නො ආනන්තරියං ඵ්ඤති මරණාධිප්පායෙනෙව ආනන්තරියවත්ථුනො විකොපිතත්තා. එළකාභිසන්ධිනා පන මාතාපිතිඅභිසන්ධිනා වා එළකං මාරෙන්නො ආනන්තරියං න ඵ්ඤති ආනන්තරියවත්ථුආභාවතො. මාතාපිතිඅභිසන්ධිනා මාතාපිතරො මාරෙන්නො ඵ්ඤතෙව. එස නයො ඉතරස්මිම්පි චතුක්කද්වයෙ. යථා ච මාතාපිතුසු, එවං අරහන්තෙපි එතාති චතුක්කාති වෙදිතබ්බාති. සබ්බත්ථ හි පුරිමං අභිසන්ධිචිත්තං අප්පමාණං, වධකචිත්තං පන තදාරම්මණං ජීවිතින්ද්‍රියඤ්ච ආනන්තරියානානන්තරභාවෙ පමාණං. කතානන්තරියකම්මො ච “තස්ස කම්මස්ස විපාකං පටිබාහිස්සාමි”ති සකලචක්කවාළං මහාවෙතියප්පමාණෙහි කඤ්චනථුපෙහි පුරෙත්වාපි සකලචක්කවාළං පුරෙත්වා නිසින්තස්ස හික්ඛුසඬසස්ස මහාදානං

දත්වාපි බුද්ධස්ස භගවතො සඨසාට්ඨිකණ්ණං අමුඤ්චන්තො විවරිත්වාපි කායස්ස හෙදා නිරයමෙව උපපජ්ජති, පබ්බජ්ජඤ්ච න ලභති.

115. ඉච්ඡමානන්ති ඔදාතවත්ථවසනං ඉච්ඡමානං. තෙනෙවාහ “ගිහිභාවෙ සම්පට්ඨිකමත්තෙයෙවා”ති. සඨසහෙදකකථාවිත්ථාරො පරතො ආවි භවිස්සති. චතුත්තං කම්මානන්ති අපලොකනාදීනං චතුත්තං කම්මානං. දුට්ඨචිත්තෙනාති චුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති “වධකචිත්තෙනා”ති. වධකවෙතනාය හි දුස්සිතචිත්තං ඉධ දුට්ඨචිත්තං නාම. ලොහිතං උප්පාදෙතීති එත්ථ තථාගතස්ස අහෙජ්ජකායනාය පරුපක්කමෙන වම්මච්ඡෙදං කත්වා ලොහිතපග්ගරණං නාම නත්ථි, සරීරස්ස පන අන්තොයෙව එකස්මිං යානෙ ලොහිතං සමොසරති, ආසාතෙන පකුප්පමානං සඤ්චිතං හොති. දෙවදත්තෙන පවිද්ධසිලතො හිජ්ජිත්වා ගතසක්ඛලිකාපි තථාගතස්ස පාදන්තං පහරි, එරසුනා පහටො විය පාදො අන්තොලොහිතොයෙව අහොසි. ජීවකො පන තථාගතස්ස රුටියා සත්ථකෙන වම්මං ඡිත්දිත්වා තම්භා යානා දුට්ඨලොහිතං නිහරිත්වා ඵාසුමකාසි, තෙනස්ස පුඤ්ඤකම්මමෙව අහොසි. තෙනාහ “ජීවකො වියා”තිආදි.

අථ යෙ පරිනිබ්බුතෙ තථාගතෙ වෙතියං ඡිත්දන්ති, බොධිං ඡිත්දන්ති, ධාතුම්හි උපක්කමන්ති, තෙසං කිං හොතීති? භාරියං කම්මං හොති ආනන්තරියසදිසං. සධාතුකං පන ථූපං වා පටිමං වා බාධමානං බොධිසාබං ඡිත්දිතුං වට්ටති. සචෙපි තත්ථ නිලීනා සකුණා වෙතියෙ වච්චං පාතෙන්ති, ඡිත්දිතුං වට්ටතියෙව. පරිභොගවෙතියතො හි සරීරවෙතියං ගරුතරං. වෙතියවත්ථුං ඡිත්දිත්වා ගච්ඡන්තෙ බොධිමූලෙපි ඡිත්දිත්වා හරිතුං වට්ටති. යා පන බොධිසාබා බොධිසරං බාධති, තං ගෙහරක්ඛණත්ථං ඡිත්දිතුං න ලභති. බොධිඅත්ථඤ්චි ගෙහං, න ගෙහත්ථාය බොධි. ආසනසරෙපි එසෙව නයො. යස්මිං පන ආසනසරෙ ධාතු නිහිතා හොති, තස්ස රක්ඛණත්ථාය බොධිසාබං ඡිත්දිතුං වට්ටති. බොධිජග්ගනත්ථං ඔජොහරණසාබං වා පුතිට්ඨානං වා ඡිත්දිතුං වට්ටතියෙව, සත්ථු රුපකායපටිජග්ගතො විය පුඤ්ඤම්පි හොති.

මාතුසාතකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උභතොබ්‍යඤ්ජනකවත්ථුකථාවණ්ණනා

116. උභතො බ්‍යඤ්ජනමස්ස අත්ථිති උභතොබ්‍යඤ්ජනකොති ඉමිනා අසමානාධිකරණවිසයො බාහිරත්ථසමාසොයං, පුරිමපදෙ ව විහත්තිඅලොපොති දස්සෙති. බ්‍යඤ්ජනන්ති වෙත්ථ ඉත්ථිතිමිත්තං පුරිසනිමිත්තඤ්ච අධිජ්ජෙතං. අථ උභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස එකමෙව ඉන්ද්‍රියං, උදාහු ද්වෙති? එකමෙව “යස්ස ඉත්ථින්ද්‍රියං උප්පජ්ජති, තස්ස පුරිසින්ද්‍රියං උප්පජ්ජතීති? නො. යස්ස වා පන පුරිසින්ද්‍රියං උප්පජ්ජති, තස්ස ඉත්ථින්ද්‍රියං උප්පජ්ජතීති? නො”ති (යම. 3.ඉන්ද්‍රියයමක.188) එකස්මිං සන්තාතො ඉන්ද්‍රියද්වයස්ස පටිසිද්ධත්තා, තඤ්ච බො ඉත්ථිඋභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස ඉත්ථින්ද්‍රියං, පුරිසඋභතොබ්‍යඤ්ජනකස්ස පුරිසින්ද්‍රියං.

යදි එවං දුතියඛ්‍යඤ්ජනකස්ස අභාවො ආපජ්ජති. ඉන්ද්‍රියඤ්ඤි ඛ්‍යඤ්ජනකාරණං වුත්තං, තඤ්ච තස්ස නත්තීති? වුච්චතෙ – න තස්ස ඉන්ද්‍රියං දුතියඛ්‍යඤ්ජනකාරණං. කස්මා? සදා අභාවතො. ඉත්ථිඋභතොඛ්‍යඤ්ජනකස්ස හි යදා ඉත්ථියා රාගචිත්තං උප්පජ්ජති, තදා පුරිසඛ්‍යඤ්ජනං පාකටං හොති, ඉත්ථිඛ්‍යඤ්ජනං පටිච්ඡන්තං ගුල්භං හොති, තථා ඉතරස්ස ඉතරං. යදි ච තෙසං ඉන්ද්‍රියං දුතියඛ්‍යඤ්ජනකාරණං භවෙය්‍යා, සදාපි ඛ්‍යඤ්ජනද්වයං තිට්ඨෙය්‍යා, න පන තිට්ඨති, තස්මා චෙදිතඛ්ඛමෙන “න තස්ස තං ඛ්‍යඤ්ජනකාරණං, කම්මසභායං පන රාගචිත්තමෙවෙත්ථ කාරණං” තීති.

යස්මා චස්ස එකමෙව ඉන්ද්‍රියං හොති, තස්මා ඉත්ථිඋභතොඛ්‍යඤ්ජනකො සයම්පි ගඛ්භං ගණ්හාති, පරම්පි ගණ්හාපෙති. පුරිසඋභතොඛ්‍යඤ්ජනකො පරං ගණ්හාපෙති, සයං පන න ගණ්හාති. යදි පටිසන්ධියං පුරිසලිඛිගං, යදි පටිසන්ධියං ඉත්ථිලිඛිගන්ති ච පටිසන්ධියං ලිඛිගසඛ්භාවො කුරුන්දියංවුත්තො, සො ච අයුත්තො. පචත්තියංයෙව හි ඉත්ථිලිඛිගාදීති සමුට්ඨන්ති, න පටිසන්ධියං. පටිසන්ධියං පන ඉන්ද්‍රියමෙව සමුට්ඨාති, න ලිඛිගාදීති. න ච ඉන්ද්‍රියමෙව ලිඛිගන්ති සක්කා චත්තුං ඉන්ද්‍රියලිඛිගානං භින්නසභාවත්තා. වුත්තඤ්ඤෙනං අට්ඨසාලිනියං (ධ. ස. අට්ඨ. 632) –

“ඉත්ථත්තං ඉත්ථිභාවොති උභයං එකත්ථං, ඉත්ථිසභාවොති අත්ථො. අයං කම්මජො පටිසන්ධිසමුට්ඨිතො. ඉත්ථිලිඛිගාදි පන ඉත්ථින්ද්‍රියං පටිච්ච පචත්තෙ සමුට්ඨිතං. යථා ඛිජෙ සති ඛිජං පටිච්ච ඛිජපච්චයා රුක්ඛො චඩ්ඪිත්වා සාධාවිට්ඨපසම්පන්නො භුත්වා ආකාසං පුරෙත්වා තිට්ඨති, එවමෙව ඉත්ථිභාවසඛ්ඛාතෙ ඉත්ථින්ද්‍රියෙ සති ඉත්ථිලිඛිගාදීති හොන්ති. ඛිජං විය හි ඉත්ථින්ද්‍රියං, ඛිජං පටිච්ච චඩ්ඪිත්වා ආකාසං පුරෙත්වා ඨිතරුක්ඛො විය ඉත්ථින්ද්‍රියං පටිච්ච ඉත්ථිලිඛිගාදීති පචත්තෙ සමුට්ඨන්ති. තත්ථ ඉත්ථින්ද්‍රියං න චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාං, මනොවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව. ඉත්ථිලිඛිගාදීති චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානිපි මනොවිඤ්ඤෙය්‍යානිපි” තී.

තෙනෙවාහ “තත්ථ විචාරණක්කමො විත්ථාරතො අට්ඨසාලිනියා ධම්මසඛිගහට්ඨකථාය චෙදිතඛ්ඛො” තී.

උභතොඛ්‍යඤ්ජනකචත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අනුපජ්ඣායකාදිචත්ථුකථාවණ්ණනා

117. සික්ඛාපදං අපඤ්ඤත්තං හොතීති ඉධෙව පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං සන්ධාය වුත්තං. උපජ්ඣං අග්ගාභාපෙත්වාති “උපජ්ඣායො මෙ, හන්තෙ, හොතී” තී එවං උපජ්ඣං අග්ගාභාපෙත්වා. කම්මවාචාය පන උපජ්ඣායකිත්තනං කතංයෙවාති දට්ඨඛ්ඛං. අඤ්ඤා “පුග්ගලං න පරාමසති” තී වුත්තකම්මවිපත්තිසම්භවතො කම්මං කුප්පෙය්‍යා, තෙනෙව “උපජ්ඣායං අකිත්තෙත්වා” තී අචත්වා “උපජ්ඣං අග්ගාභාපෙත්වා” ඉච්චෙව වුත්තං. යථා ච අපරිපුණ්ණපත්තච්චරස්ස

උපසම්පාදනකාලෙ කම්මවාචාය “පරිපුණ්ණස්ස පත්තචීවර” න්ති අසන්තවත්ථුං කිත්තෙන්වා කම්මවාචාය කතායපි උපසම්පදා රුහති, එවං “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ආයස්මතො ධම්මරක්ඛිතස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො” ති අසන්තං පුග්ගලං කිත්තෙන්වා කෙවලං සන්තපදනීභාරෙන කම්මවාචාය කතාය උපසම්පදා රුහතියෙවාති දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ “කම්මං පන න කුප්පතී” ති. “න, භික්ඛවෙ, අනුපජ්ඣායකො උපසම්පාදෙනබ්බො, යො උපසම්පාදෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්ඛට්ඨස්සා” ති එත්තකමෙව වත්වා “සො ව පුග්ගලො අනුපසම්පන්නො” ති අවුත්තත්තා කම්මවිපත්තිලක්ඛණස්ස ව අසම්භවතො “තං න ගහෙතබ්බ” න්ති වුත්තං. “පඤ්චවග්ගකරණඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, කම්මං පණ්ඩකපඤ්චමො කම්මං කරෙය්‍ය, අකම්මං න ව කරණීය” න්තිආදිවනතො (මහාව. 390) පණ්ඩකාදීනම්පි උභතොඛ්‍යඤ්ජනකපරියන්තානං ගණපුරකභාවෙයෙව කම්මං කුප්පතී, න අඤ්ඤාපාති ආහ “උභතොඛ්‍යඤ්ජනකුප්පජ්ඣායපරියොසානෙසුපි එසෙව නයො” ති.

අනුපජ්ඣායකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපත්තකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

118. අඤ්ඤෙ වා භික්ඛු දාතුකාමා භොන්තීති සම්බන්ධො.

අනාමට්ඨපිණ්ඩපාතන්ති අග්ගහිතඅග්ගං පිණ්ඩපාතං. සාමණෙරභාගසමකො ආමීසභාගොති එත්ථ කිඤ්චාපි සාමණෙරානං ආමීසභාගස්ස සමකමෙව දියාමානත්තා විසුං සාමණෙරභාගො නාම නත්ථි, හෙට්ඨා ගච්ඡන්තං පන භත්තං කදාපි මන්දං භවෙය්‍ය, තස්මා උපරි අග්ගහෙත්වා සාමණෙරපාළියාව ගහෙත්වා දාතබ්බොති අධිප්පායො. නියතපබ්බජ්ජස්සෙව වායං භාගො දීයති. තෙනෙව “අපක්කං පත්ත” න්තිආදි වුත්තං.

අපත්තකාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හත්ථච්ඡින්නාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

119. අප්පදකෙති අප්පදසණ්ඨානෙ පදෙසෙ. බ්‍රහ්මුජුගත්තොති බ්‍රහ්මා විය

උජුගත්තො. අවසෙසො සත්තොති ඉමිනා ලක්ඛණෙන රහිතසත්තො. එතෙන යපෙත්වා මහාපුරිසං චක්ඛවත්තිඤ්ච ඉතරෙ සත්තා බුජ්ජපක්ඛිකාති දස්සෙති. යෙභුයොන භි සත්තා බන්ධෙ කට්ඨං ජාණුසුති තිසු යානෙසු නමන්ති. තෙ කට්ඨං නමන්තා පච්ඡතො නමන්ති, ඉතරෙසු ද්විසු යානෙසු නමන්තා පුරතො නමන්ති. දීසසරීරා පන එකෙන පස්සෙන වඩ්ඤා භොන්ති, එකෙ මුඛං උන්නාමෙත්වා නක්ඛත්තාති ගණයන්තා විය වරන්ති, එකෙ අප්පමංසලොහිතා සුලසදිසා භොන්ති, එකෙ පුරතො පබ්භාරා භොන්ති, පවෙධමානා ගච්ඡන්ති. පරිවට්ඨමොති සමන්තතො වට්ටලො.

අට්ඨිසිරාවම්මසරීරොති අට්ඨිසිරාවම්මමත්තසරීරො. කප්පසීසොති ද්විධාභූතසීසො. කෙකරොති තිරියං පස්සන්තො. “උදකකාරකා නාම

උදකපුබිබුළු’ න්ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. අක්ඛිතාරකාති අක්ඛිභණ්ඩකා.
 නිජ්පමුක්ඛිති අක්ඛිදලලොමෙහි විරහිතඅක්ඛිකො. පබුම-සද්දො හි ලොකෙ
 අක්ඛිදලලොමෙසු නිරුල්ලො. පටඨගමණ්ඩුකො නාම මහාමුඛමණ්ඩුකො.
 එළමුබොති නිව්වපග්ඝරණකලාලමුබො. සබ්බඤ්චෙතන්ති “කවිජුගත්තො
 වා” තිආදිං සන්ධාය වදති. වාතණ්ඩිකොති අණ්ඩකෙසු වුද්ධිරොගෙන
 සමන්තාගතො. විකටොති තිරියං ගමනපාදෙහි සමන්තාගතො, යස්ස ව වඩ්ඤ්මතො
 ජාණ්ණකා බහි ගච්ඡන්ති. පණ්ණොති පච්ඡතො පරිවත්තපාදෙහි සමන්තාගතො, යස්ස
 වඩ්ඤ්මතො ජාණ්ණකා අත්තො පටිසන්ති.

කුදණ්ඩපාදතාය කාරණං විභාවෙති “මජ්ඣිමනිකායෙ” ති. අග්ගෙ
 සඤ්ඤාපාදතාති කුණ්ඩපාදතාය කාරණානිදස්සනං. කුණ්ඩපාදස්සෙව
 ගමනසභාවං විභාවෙති “පිට්ඨපාදග්ගෙන වඩ්ඤ්මත්තො” ති. මම්මනන්ති
 බලිතවචනං. යො එකමෙව අක්ඛරං වතුපඤ්චක්ඛන්තුං වදති, තස්සෙතං අධිවචනං.

හත්ථවිජිත්තාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අලජ්ජිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා

120. නිස්සයපටිසංයුත්තවත්ථුසු භික්ඛුහි සමානො සීලාදිගුණභාගො අස්සාති
 භික්ඛුසභාගො, තස්ස භාවො භික්ඛුසභාගතා. ද්වෙ තිණි දිවසානි වසිත්වා
 ගන්තුකාමෙන අනිස්සිතෙන වසිතබ්බන්ති එත්ථ “යාව භික්ඛුසභාගතං ජානාමි” ති
 ආභොගං විනාපි අනිස්සිතෙන වසිතුං වට්ටතිති අධිජ්ජායො. භික්ඛුසභාගතං පන
 ජානන්තො “ස්වෙ ගමිස්සාමි, කිං මෙ නිස්සයෙනා” ති අරුණං උට්ඨපෙතුං න
 ලහති. “පුරාරුණා උට්ඨහිත්වා ව ගමිස්සාමි” ති ආභොගෙන සයන්තස්ස සවෙ
 අරුණො උග්ගච්ඡති, වට්ටති. “සත්තාහං වසිස්සාමි” ති ආලයං කරොන්තෙන පන
 නිස්සයො ගහෙතබ්බොති “සත්තාහමත්තං වසිස්සාමි, කිං
 භික්ඛුසභාගතාජානන්තො” ති ජානනෙ ධුරං නික්ඛිපිත්වා වසිතුං න ලහති,
 භික්ඛුසභාගතං උපපරික්ඛිත්වා නිස්සයො ගහෙතබ්බොති අත්ථො.

ගමිකාදිනිස්සයවත්ථුකථාවණ්ණනා

121. අන්තරාමග්ගෙ විස්සමන්තො වා...පෙ.... අනාපත්තිති අසති
 නිස්සයදායකෙ අනාපත්ති. තස්ස නිස්සයාති පාළිඅනුරූපතො වුත්තං, තං
 නිස්සයාති අත්ථො. සවෙ පන ආසාල්හිමාසෙ...පෙ.... තත්ථ ගන්තබ්බන්ති එත්ථ
 සවෙ සො වස්සුපනායිකාය ආසන්නාය ගන්තුකාමො සුණාති “අසුකො මහාථෙරො
 ආගමිස්සති” ති, තඤ්චෙ ආගමෙති, වට්ටති. ආගමෙත්තස්සෙව වෙ
 වස්සුපනායිකදිවසො භොති, භොතු, ගන්තබ්බං තත්ථ, යත්ථ නිස්සයදායකං ලහති.
 කෙවි පන “සවෙ සො ගච්ඡන්තො ජීවිතන්තරායං බ්‍රහ්මචරියන්තරායං වා පස්සති,
 තත්ථෙව වසිතබ්බ” න්ති වදන්ති.

ගොත්තෙන අනුස්සාවනානුජානනකථාවණ්ණනා

122. “ඉත්ථන්තාමො ඉත්ථන්තාමස්ස ආයස්මතො” ති නාමකිත්තන්ස්ස අනුස්සාවනාය ආගතත්තා “නාහං උස්සහාමී ථෙරස්ස නාමං ගහෙතු” ත්ති වුත්තං, “ආයස්මතො පිප්පලිස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො” ති එවං නාමං ගහෙතුං න උස්සහාමීති අත්ථො. “ගොත්තෙනපි අනුස්සාවෙතු” ත්ති වචනතො යෙන වොහාරෙන වොහරති, තෙන වට්ටතීති සිද්ධං. “කොනාමො තෙ උපජ්ඣායො” ති පුට්ඨොනපි ගොත්තමෙව නාමං කත්වා වත්තබ්බන්ති සිද්ධං හොති, තස්මා චතුබ්බිධෙසු නාමෙසු යෙන කෙනපි නාමෙන අනුස්සාවනා කාතබ්බාති වදන්ති. එකස්ස බහුති නාමාති හොන්ති, තත්ථ එකං නාමං ඤත්තියා, එකං අනුස්සාවනාය කාතුං න වට්ටති, අත්ථතො බ්‍යඤ්ජනතො ච අභිත්තාහි අනුස්සාවනාහි භවිතබ්බන්ති. කිඤ්චාපි “ඉත්ථන්තාමො ඉත්ථන්තාමස්ස ආයස්මතො” ති පාළියං “ආයස්මතො” ති පදං පච්ඡා වුත්තං, කම්මවාචාපාළියං පන “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ආයස්මතො ධම්මරක්ඛිතස්සා” ති පයමං ලිඛිතන්ති තං උප්පට්ඨායා වුත්තන්ති න පච්චෙතබ්බං. පාළියඤ්ඤි “ඉත්ථන්තාමො ඉත්ථන්තාමස්ස ආයස්මතො” ති අත්ථමත්තං දස්සිතං, තස්මා පාළියං අවුත්තොපි “අයං බුද්ධරක්ඛිතො ආයස්මතො ධම්මරක්ඛිතස්සා” ති කම්මවාචාපාළියං පයොගො දස්සිතො. “න මෙ දිට්ඨො ඉතො පුබ්බෙ ඉච්චායස්මා සාරිපුත්තො” ති ච “ආයස්මා සාරිපුත්තො අත්ථකුසලො” ති ච පයමං “ආයස්මා” ති පයොගස්ස දස්සනතොති වදන්ති. කත්ථවි “ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්සා” ති වත්වා කත්ථවි කෙවලං “බුද්ධරක්ඛිතස්සා” ති සාවෙනි, සාවනං භාපෙතීති න වුච්චති නාමස්ස අභාපිතත්තාති එකෙ. සථෙ කත්ථවි “ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතස්සා” ති වත්වා කත්ථවි “බුද්ධරඤ්ඤායස්මතො” ති සාවෙනි, පාඨානුරූපත්තා ඛෙත්තමෙව ඔතිණ්ණන්තිපි එකෙ. බ්‍යඤ්ජනහෙදප්පසඬගතො අනුස්සාවනානං තං න වට්ටතීති වදන්ති. සථෙ පන සබ්බට්ඨානෙපි එතෙනෙව පකාරෙන වදති, වට්ටති.

ද්වෙඋපසම්පදාපෙක්ඛාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

123. එකානුස්සාවනෙති එත්ථ එකතො අනුස්සාවනං එතෙසන්ති එකානුස්සාවනාති අසමානාධිකරණවිසයො බාහිරත්ථසමාසොති දට්ඨබ්බං. තෙනෙවාහ “ද්වෙ එකතොඅනුස්සාවනෙ” ති. තත්ථ එකතොති එකක්ඛණෙනි අත්ථො, විභත්තිඅලොපෙන වායං නිද්දෙසො. පුරිමනයෙනෙව එකතොඅනුස්සාවනෙ කාතුන්ති “එකෙන එකස්ස, අඤ්ඤෙන ඉතරස්සා” තිආදිනා පුබ්බෙ වුත්තනයෙන ද්විති වා තීති වා ආවරියෙහි එකෙන වා එකතොඅනුස්සාවනෙ කාතුං.

උපසම්පදාවිධිකථාවණ්ණනා

126. වජ්ජාවජ්ජං උපනිජ්ඣායතීති උපජ්ඣාති ඉමිනා උපජ්ඣායසද්දසමානත්ථො උපජ්ඣායසද්දොපිති දස්සෙති.

වත්තාරොනිස්සයාදිකථාවණ්ණනා

130. සම්භොගෙති ධම්මසම්භොගෙ ආමිසසම්භොගෙ ව. අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙති එත්ථ ව අයමධිස්පායො – යස්මා අයං ඔසාරණකම්මස්ස කතත්තා පකතත්තට්ඨානෙ යීතො, තස්මා න උක්ඛිත්තකෙන සද්ධිං සම්භොගාදිපච්චයා පාවිත්තියං, නාපි අලජ්ජිනා සද්ධිං පරිභොගපච්චයා දුක්කටං අලජ්ජීලක්ඛණානුපපත්තිතො. යො හි උච්ඡුරසකසටානං සත්තාහකාලිකයාවජීවිකත්තා වට්ටති විකාලෙ උච්ඡු බාදිතුන්ති සඤ්ඤං උජ්ජාදෙන්වා තං බාදිත්වා තප්පච්චයා පාවිත්තියං න පස්සති “වට්ටති” ති තථාසඤ්ඤිතාය, යො වා පන ආපත්තිමාපන්නභාවං පටිජානිත්වා “න පටිකරොමි” ති අභිනිවිසති, අයං –

“සඤ්චිච්ච ආපත්තිං ආපජ්ජති, ආපත්තිං පරිගූහති;
අගතිගමනඤ්ච ගච්ඡති, එදිසො වුවචති අලජ්ජීපුග්ගලො” ති. (පරි. 359) –

චුත්තලක්ඛණෙ අපතනතො අලජ්ජී නාම න භොති. තස්මා යථා පුබ්බෙ යාව උක්ඛෙපනීයකම්මං කතං, තාව තෙන සද්ධිං සම්භොගෙ සංවාසෙ ව අනාපත්ති, එවමිධාපීති සබ්බථා අනාපත්තිට්ඨානෙයෙව අනාපත්ති චුත්තාති වෙදිතබ්බං. න හි භගවා අලජ්ජිනා සද්ධිං සම්භොගපච්චයා ආපත්තිසම්භවෙ සති “අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙ” ති වදති. තතො යමෙත්ථ කෙනචි “අනාපත්ති සම්භොගෙ සංවාසෙ” ති ඉමිනා පාවිත්තියෙන අනාපත්ති චුත්තා, “අලජ්ජීපරිභොගපච්චයා දුක්කටං පන ආපජ්ජනියෙවා” ති වත්වා බහුධා පපඤ්චිතං, න තං සාරතො පච්චෙතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

මහාබන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. උපොසථක්ඛන්ධකං

සන්නිපාතානුජානනාදිකථාවණ්ණනා

132. උපොසථක්ඛන්ධකෙ තරන්ති ජලවන්ති එත්ථ බාලාති තිත්ථං. ඉතොති ඉමස්මිං සාසනෙ ලද්ධිතො. තං කථෙන්නීති “ඉමස්මිං නාම දිවසෙ මුහුත්තෙ වා ඉදං කත්තබ්බ” න්තිආදිනා කථෙන්නි.

134. “සුඤ්ඤානු මෙ භන්තෙ” තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) විත්ථාරතො ආගතමෙවාති න ඉධ විත්ථාරයිස්සාම, අත්ථිකෙහි පන තතොයෙව ගහෙතබ්බං.

වුත්තලක්ඛණා නදී සමුද්දං වා පවිසතු තළාකං වා, පභවතො පටියාය නිමිත්තං හොති. අප්ඤ්ඤාත්ථරිත්වා ආවරණං පවත්තනියෙවාති ආවරණං අප්ඤ්ඤාත්ථරිත්වා සන්දතියෙව. අප්පවත්තමානාති අසන්දමානුදකා. ආවරණඤ්ඤි පත්වා නදියා යත්තකෙ පදෙසෙ උදකං අසන්දමානං සන්තිට්ඨති, තත්ථ නදීනිමිත්තං කාතුං න වට්ටති. උපරි සන්දමානට්ඨානෙයෙව වට්ටති, අසන්දමානට්ඨානෙ පන උදකනිමිත්තං කාතුං වට්ටති. ධීතමෙව හි උදකනිමිත්තෙ වට්ටති, න සන්දමානං. තෙනෙවාහ “පවත්තනට්ඨානෙ නදීනිමිත්තං, අප්පවත්තනට්ඨානෙ උදකනිමිත්තං කාතුං වට්ටති”ති. නදිං භින්නිත්වාති මාතිකාමුඛද්වාරෙන නදීකූලං භින්නිත්වා. උක්ඛෙපිමන්ති කුපතො විය උක්ඛිපිත්වා ගහෙනබ්බං.

සිඬ්ඝාටකසණ්ඨානාති තිකොණරච්ඡාසණ්ඨානා. මුද්දිගසණ්ඨානාති මුද්දිගහෙරි විය මජ්ඣෙ විත්ථතා උභොසු කොට්ඨු සඬ්ඝාටිතා හොති. උපචාරං යපෙත්වාති පච්ඡා සීමං ඛන්ධන්තානං සීමාය ඔකාසං යපෙත්වා. අන්තොනිමිත්තගතෙහි පනාති එකස්ස ගාමස්ස උපඬ්ඪං අන්තො කත්තුකාමතාය සති සබ්බෙසං ආගමනෙ පයොජනං නත්ථිති කත්වා වුත්තං. ආගන්තබ්බන්ති ව සාමිච්චසෙන වුත්තං, නායං නියමො “ආගන්තබ්බමෙවා”ති. තෙනෙවාහ “ආගමනම්පි අනාගමනම්පි වට්ටති”ති. අඛද්ධාය හි සීමාය නානාගාමඛෙත්තානං නානාසීමසභාවත්තා තෙසං අනාගමනෙපි වග්ගකම්මං න හොති, තස්මා අනාගමනම්පි වට්ටති. ඛද්ධාය පන සීමාය එකසීමභාවතො පුන අඤ්ඤස්මිං කම්මෙ කරියමානෙ අන්තො සීමගතෙහි ආගන්තබ්බමෙවාති ආහ “අවිජ්ජවාසසීමා...පෙ.... ආගන්තබ්බ”න්ති. නිමිත්තකිත්තනකාලෙ අසොධිතායපි සීමාය නෙවත්ථි දොසො නිමිත්තකිත්තනස්ස අපලොකනාදීසු අඤ්ඤතරාභාවතො.

හණ්ඩුකම්මාපුච්ඡනං සන්ධාය පබ්බජ්ජා-ගහණං. සුඛකරණත්ථන්ති සබ්බෙසං සන්තිපාතනපරිස්සමං පභාය අප්පතරෙහි සුඛකරණත්ථං. එකච්ඡති භික්ඛු ගණ්භාතිති විසතිවග්ගකරණියපරමත්තා සඬ්ඝකම්මස්ස කම්මාරහෙන සද්ධිං එකච්ඡති භික්ඛු ගණ්භාති. ඉදඤ්ච නිසින්තානං වසෙන වුත්තං. හෙට්ඨිමන්තතො හි යත්ථ එකච්ඡති භික්ඛු නිසිදිතුං සක්කොන්ති, තත්තකෙ පදෙසෙ සීමං ඛන්ධිතුං වට්ටති. න සක්ඛිස්සන්තිති අවිජ්ජවාසසීමාය ඛද්ධභාවං අසල්ලක්ඛෙත්වා “සමානසංවාසකමෙව සමුහනිස්සාමා”ති වායමන්තා න සක්ඛිස්සන්ති. ඛද්ධාය හි අවිජ්ජවාසසීමාය තං අසමුහනිත්වා “සමානසංවාසකසීමං සමුහනිස්සාමා”ති කතායපි කම්මවාචාය අසමුහතාව හොති සීමා. පයමඤ්ඤි අවිජ්ජවාසං සමුහනිත්වා පච්ඡා සීමා සමුහනිතබ්බා. එකරතනප්පමාණා සුවඤ්ඤෙය්සතරා හොතිති කත්වා වුත්තං “එකරතනප්පමාණා වට්ටති”ති. එකඬගුලමත්තාපි සීමන්තරිකා වට්ටතියෙව. තත්තකෙනපි හි සීමා අසම්භින්තාව හොති.

අවසෙසනිමිත්තානීති මහාසීමාය ඛාහිරපස්සෙ නිමිත්තානි. ඛණ්ඩසීමතො පටියාය ඛන්ධනං ආචිණ්ණං, ආචිණ්ණකරණෙනෙව ව සම්මොහො න හොතිති ආහ “ඛණ්ඩසීමතොව පටියාය ඛන්ධිතබ්බා”ති. කුට්ඨෙහෙති කුට්ඨරෙ, භූමිසරෙති

අත්වේ. උදුක්බලන්නී බුද්දකාවාට. නිමිත්තං න කාතබ්බන්ති තං රාජිං වා
උදුක්බලං වා නිමිත්තං න කාතබ්බං.

හෙට්ඨා න ඔතරතීති භිත්තිතො ඔරං නිමිත්තානි යපෙත්වා කිත්තිතත්තා
හෙට්ඨා ආකාසප්පදෙසං න ඔතරති. හෙට්ඨාපි ඔතරතීති සචෙ හෙට්ඨා
අන්තොභිත්තියං එකච්ඡති යා භික්ඛුනං ඔකාසො හොති, ඔතරති. ඔතරමානා ච
උපරිසීමප්පමාණෙන න ඔතරති, සමන්තා භිත්තිප්පමාණෙන ඔතරති.
ඔතරණානොතරණං චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති සචෙ හෙට්ඨා එකච්ඡති යා
භික්ඛුනං ඔකාසො හොති, ඔතරති. නො චෙ, න ඔතරතීති අධිප්පායො. සබ්බො
පාසාදො සීමට්ඨො හොතීති උපරිමතලෙන සද්ධිං එකාබද්ධභිත්තිකො වා හොතු මා
වා, සබ්බොපි පාසාදො සීමට්ඨොව හොති.

තාලමුලකපබ්බතෙති තාලමුලසදියෙ පබ්බතෙ. සො ච හෙට්ඨා මහන්තො
හුත්වා අනුපුබ්බෙන තනුකො හොතීති දට්ඨබ්බං. පණවසණ්ඨානො මජ්ඣෙ
තනුකො හොති මුලෙ අග්ගෙ ච විත්ථතො. හෙට්ඨා වා මජ්ඣෙ වාති
මුදිඨගසණ්ඨානස්ස හෙට්ඨා පණවසණ්ඨානස්ස මජ්ඣෙ. ආකාසපබ්භාරන්ති
භිත්තියා අපරික්ඛිත්තපබ්භාරං. අන්තොලෙණං හොතීති පබ්බතස්ස අන්තො ලෙණං
හොති. සීමාමාලකෙති ඛණ්ඩසීමාමාලකෙ. මහාසීමං සොධෙත්වා වා කම්මං
කාතබ්බන්ති මහාසීමගතා භික්ඛු හත්ථපාසං වා ආනෙනබ්බා, සීමතො වා බහි
කාතබ්බාති අධිප්පායො. ගණ්ඨිපදෙසු පන ‘‘මහාසීමගතෙහි භික්ඛුහි තං සාබං වා
පාරොහං වා අනාමසිත්වා යාතබ්බන්ති අධිප්පායො’’ති චුත්තං, තං න ගහෙනබ්බං.
පුරිමනයෙපිති ඛණ්ඩසීමාය උට්ඨභිත්වා මහාසීමාය ඔණතරුක්බෙපි.
උක්ඛිපාපෙත්වා කාතුං න වට්ටතීති ඛණ්ඩසීමාය අන්තො ධීතත්තා රුක්බස්ස තත්ථ
ධීතො හත්ථපාසංයෙව ආනෙනබ්බොති උක්ඛිපාපෙත්වා කාතුං න වට්ටති.

140. පාරයතීති අජ්ඣොත්ථරති. පාරාති සීමාපෙක්ඛො ඉත්ථිලිඨගනිද්දෙසො.
අස්සාති භවෙය්‍ය. ඉධාධිප්පෙතනාවාය පමාණං දස්සෙන්නො ආහ ‘‘යා
සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන...පෙ.... තයො ජනෙ වහතී’’ති. ඉමිනා ච
චුත්තප්පමාණතො බුද්දකා නාවා විජ්ජමානාපි ඉධ අසන්තපක්ඛං හජතීති දීපෙති.
අවස්සං ලබ්භනෙය්‍යා ධුවනාවාච හොතීති සම්බන්ධො. රුක්ඛං ඡිත්දිත්වා කතොති
පායසෙසො. පරතීරෙ සම්මුඛට්ඨානෙති ඔරිමතීරෙ සබ්බපරියන්තනිමිත්තස්ස
සම්මුඛට්ඨානෙ. සබ්බනිමිත්තානං අන්තො ධීතෙ භික්ඛු හත්ථපාසගතෙ කත්වාති
එත්ථ සචෙ එකං ගාමබෙත්තං හොති, උහොසු තීරෙසු සබ්බනිමිත්තානං අන්තො
ධීතෙ භික්ඛු හත්ථපාසගතෙ කත්වා සම්මන්තිතබ්බා. නානාගාමක්බෙත්තං චෙ,
සමානසංවාසකසීමාබන්ධනකාලෙ අනාගන්තුම්පි වට්ටති. අවිජ්ජවාසසීමාසම්මුතියං
පන ආගන්තබ්බමෙව. යස්මා උහොසු තීරෙසු නිමිත්තකිත්තනමත්තෙන දීපකො
සඨගහිතො නාම න හොති, තස්මා දීපකෙපි නිමිත්තානි විසුං කිත්තෙතබ්බානෙවාති
ආහ ‘‘දීපකස්ස ඔරිමන්තෙ ව පාරිමන්තෙ ව නිමිත්තං කිත්තෙතබ්බ’’න්ති.
දීපකසිරන්ති දීපකමත්ථකං. පබ්බතසණ්ඨානානි දීපකස්ස එකතො අධිකතරත්තා
චුත්තං.

සීමානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථාගාරාදිකථාවණ්ණනා

142. වත්ථුවසෙන වුත්තන්ති ‘‘මයඤ්චමහා අසම්මතාය භූමියා නිසින්නා පාතිමොක්ඛං අස්සුමහා’’ති වත්ථුමහි පාතිමොක්ඛසවනස්ස ආගතත්තා වුත්තං. උපොසථප්පමුඛං නාම උපොසථාගාරස්ස සම්මුඛට්ඨානං. පාළියං ‘‘පයමං නිමිත්තා කිත්තෙනබ්බා’’ති එත්තකමෙව වත්වා සීමාසම්මුතියං විය ‘‘පබ්බතනිමිත්තං පාසාණනිමිත්තං’’න්තිආදිනා විසෙසෙත්වා නිමිත්තානං අදස්සිතත්තා ‘‘බුද්දකානි වා...පෙ.... යානි කානිවි නිමිත්තානි’’ති වුත්තං. කිත්තෙතො වට්ටතිති ඉමිනා සම්බන්ධො.

අවිජ්ජවාසසීමානුජානනකථාවණ්ණනා

144. අස්සානි හික්ඛුනිසඬ්ඝස්ස. ද්වෙපි සීමායොති පයමං වුත්තා අවිජ්ජවාසසීමා සමානසංවාසකසීමා ව. න කම්මවාචං වග්ගං කරොන්තිති කම්මවාචං න හින්දන්ති, කම්මං න කොපෙන්නිති අධිජ්ජායො. එත්ථාති ‘‘යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්චා’’ති එත්ථ. ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්ච න ඔත්ථරන්ති ‘‘යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්චා’’ති වුත්තත්තා. සීමාසඬ්ඛ්‍යමෙව ගච්ඡති අවිජ්ජවාසසීමාසඬ්ඛං ගච්ඡති. එකම්පි කුලං පට්ටියං වාති අහිනවකතගෙහෙසු සබ්බපයමං එකම්පි කුලං පට්ටියං අත්ථි. අගතං වාති පොරාණකගාමෙ අඤ්ඤෙසු ගෙහානි ඡඩ්ඨෙත්වා ගතෙසු එකම්පි කුලං අගතං අත්ථි.

අවිජ්ජවාසසීමා න සමුහන්තබ්බාති මහාසීමං සන්ධාය වදති. නිරාසඬ්ඛකට්ඨානෙසු යත්වාති චෙතියඬ්ඛණාදිනං බණ්ඩසීමාය අනොකාසත්තා වුත්තං. බණ්ඩසීමඤ්චි බන්ධන්තා තාදිසං යානං පහාය අඤ්ඤස්මිං විචිත්තෙ ඕකාසෙ බන්ධන්ති. අජ්ජෙව නාම සමුහනිතො සක්ඛිස්සන්තිති අවිජ්ජවාසසීමංයෙව සමුහනිතො සක්ඛිස්සන්ති, න බණ්ඩසීමං. පට්ඨන්ධිතො පන න සක්ඛිස්සන්තෙවාති බණ්ඩසීමාය අඤ්ඤාතත්තා න සක්ඛිස්සන්ති. න සමුහනිතබ්බාති බණ්ඩසීමං අජානන්තෙහි න සමුහනිතබ්බා. උපොසථස්ස විසුං ගහිතත්තා අවසෙසකම්මවසෙන සමානසංවාසනා වෙදිතබ්බා.

ගාමසීමාදිකථාවණ්ණනා

147. අපරිච්ඡින්නායාති බද්ධසීමාවසෙන අකතපරිච්ඡෙදාය. යෙන කෙනවි බණ්ණිත්වා අකතොති අන්තමසො තිරච්ඡානෙනපි බණ්ණිත්වා අකතො. තස්ස අන්තොහත්ථපාසං විජහිත්වා යිතො කම්මං කොපෙතිති ඉමිනා බහිපරිච්ඡෙදතො යත්ථ කත්ථවි යිතො කම්මං න කොපෙතිති දිපෙති. යං පන වුත්තං මානිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) ‘‘පරිච්ඡෙදබ්හන්තරෙ හත්ථපාසං විජහිත්වා යිතොපි පරිච්ඡෙදතො බහි අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං අනතික්කමිත්වා යිතොපි කම්මං කොපෙති, ඉදං සබ්බඅට්ඨකථාසු

සන්නිටියාන’ න්ති, තත්ථ “අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදං අනතික්කමිත්වා
 ධිතොපි කම්මං කොපෙති” ති ඉදං නෙව පාළියං, න අට්ඨකථායං උපලබ්භති. යදි
 චෙතං ද්විත්තං සඛිසානං විසුං උපොසථාදිකම්මකරණාධිකාරෙ වුත්තත්තා
 උදකුක්ඛෙපතො ඛහි අඤ්ඤං උදකුක්ඛෙපං අනතික්කමිත්වා උපොසථාදිකරණත්ථං
 ධිතො සඛිසො සීමාසම්භෙදසම්භවතො කම්මං කොපෙතිති ඉමිනා අධිප්පායෙන
 වුත්තං සියා, එවං සති යුජ්ජෙය්‍යා. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථාය ලීනත්ථප්පකාසනියං
 වුත්තං “අඤ්ඤං තත්තකංයෙව පරිච්ඡෙදන්ති දුතියං උදකුක්ඛෙපං
 අනතික්කන්තොපි කොපෙති. කස්මා? අත්තනො උදකුක්ඛෙපසීමාය පරෙසං
 උදකුක්ඛෙපසීමාය අජ්ඣොත්ථටත්තා සීමාසම්භෙදො හොති, තස්මා කොපෙති” ති.
 “ඉදං සබ්බඅට්ඨකථාසු සන්නිටියාන’ න්ති ච ඉමිනා අධිප්පායෙන වුත්තන්ති
 ගහෙතබ්බං සබ්බාසුපි අට්ඨකථාසු සීමාසම්භෙදස්ස අනිච්ඡිතත්තා. තෙනෙව හි
 “අත්තනො ච අඤ්ඤෙසඤ්ච උදකුක්ඛෙපපරිච්ඡෙදස්ස අත්තරා අඤ්ඤො
 උදකුක්ඛෙපො සීමන්තරිකත්ථාය යපෙනබ්බො” ති වුත්තං. අඤ්ඤෙ පනෙත්ථ
 අඤ්ඤාපි පපඤ්චෙත්ති, තං න ගහෙතබ්බං.

සබ්බත්ථ සඛිසො නිසීදන්ති හත්ථපාසං අවිජ්ඣිත්වා නිසීදති.
 උදකුක්ඛෙපසීමාකම්මං නත්ථීති යස්මා සබ්බොපි නදීපදෙසො භික්ඛුහි
 අජ්ඣොත්ථටො, තස්මා සමන්තතො නදියා අභාවා උදකුක්ඛෙපෙ පයොජනං
 නත්ථී. උදකුක්ඛෙපප්පමාණා සීමන්තරිකා සුවඤ්ඤෙය්‍යාතරා හොති,
 සීමාසම්භෙදසඛිකා න ච සියාති සාමීච්ඡස්සනත්ථං “අඤ්ඤො උදකුක්ඛෙපො
 සීමන්තරිකත්ථාය යපෙනබ්බො” ති වුත්තං. යත්තකෙන පන සීමාසම්භෙදො න
 හොති, තත්තකං යපෙනුං වට්ටතියෙව. තෙනෙවාහු පොරාණා “යත්තකෙන
 සීමාසඛිකරො න හොති, තත්තකම්පි යපෙනුං වට්ටතී” ති. ඌනකං පන න වට්ටතීති
 ඉදම්පි උදකුක්ඛෙපසීමාය පරිසවසෙන වඩ්ඪනතො සීමාසම්භෙදසඛිකා සියාති
 තංතිචාරණත්ථමෙව වුත්තං.

ගච්ඡන්තියා පන නාවාය කාතුං න වට්ටතීති එත්ථ උදකුක්ඛෙපමනතික්කමිත්වා
 පරිවත්තමානාය කාතුං වට්ටතීති චෙදිතබ්බං. සීමං වා සොධෙත්වාති එත්ථ
 සීමසොධනං නාම ගාමසීමාදීසු ධිතානං හත්ථපාසානායනාදි. “නදිං විනාසෙත්වා
 තළාකං කරොන්ති” ති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති “හෙට්ඨා පාළි බද්ධා” ති,
 හෙට්ඨානදිං ආවරිත්වා පාළි බද්ධාති අත්ථො. ඡඩ්ඛිතමොදකන්ති
 තළාකරක්ඛණත්ථං එකමන්තෙන ඡඩ්ඛිතමුදකං. දෙවෙ අවස්සන්තෙති
 දුබ්බුට්ඨිකාලෙ වස්සානෙපි දෙවෙ අවස්සන්තෙ. උප්පතිත්වාති උත්තරිත්වා.
 ගාමනිගමසීමං ඔත්ථරිත්වා පවත්තතිති වුත්තප්පකාරෙ වස්සකාලෙ වත්තාරො
 මාසෙ අබ්බොච්ඡින්නා පවත්තති. විහාරසීමන්ති බද්ධසීමං සන්ධාය වදති.

අගමනපටෙති යත්ථ තදහෙව ගන්ත්වා පච්චාගන්තුං න සක්කා හොති, තාදිසෙ
 පදෙසෙ අරඤ්ඤසීමාසඛිකමෙව ගච්ඡන්ති සත්තබ්භන්තරසීමං සන්ධාය වදති.
 තෙසන්ති මච්ඡබන්ධානං. ගමනපරියන්තස්ස ඔරතොති ගමනපරියන්තස්ස
 ඔරිමභාගෙ දීපකං පබ්බතඤ්ච සන්ධාය වුත්තං, න සමුද්දප්පදෙසං.

148. සංසට්ඨවිටපාති ඉමිනා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආසන්නතං දීපෙනි. බද්ධා භොතීති පච්ඡිමදිසාභාගෙ සීමං සන්ධාය චුත්තං. තස්සා පදෙසන්ති යත්ථ යත්වා භික්ඛුහි කම්මං කාතුං සක්කා භොති, තාදිසං පදෙසං. යත්ථ පන යීතෙහි කම්මං කාතුං න සක්කා භොති, තාදිසං පදෙසං අන්තොකරිත්වා බන්ධන්තා සීමාය සීමං සම්භින්දන්ති නාම. ද්වින්තං සීමානං නිමිත්තං භොතීති නිමිත්තස්ස සීමතො බාහිරත්තා සීමාසම්භෙදො න භොතීති චුත්තං. සීමාසඬ්ඤා කරොතීති වඩ්ඪිත්වා සීමප්පදෙසං පට්ටියෙ ද්වින්තං සීමානං ගතට්ඨානස්ස දුට්ඤ්ඤායාත්තා චුත්තං, න පන තත්ථ කම්මං කාතුං න වට්ටතීති දස්සන්තං. න හි සීමා තත්තකෙන අසීමා භොති, ද්වෙ පන සීමා පච්ඡා වඩ්ඪිතෙන රුක්ඛෙන අජ්ඣොත්ථටත්තා එකාබද්ධා භොන්ති, තස්මා එකත්ථ යත්වා කම්මං කරොන්තෙහි ඉතරං සොධෙත්වා කාතබ්බං.

ගාමසීමාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථභෙදාදිකථාවණ්ණනා

149. අධම්මෙන වග්ගං උපොසථකම්මන්ති එත්ථ යත්ථ චත්තාරො වසන්ති, තත්ථ පාතිමොක්ඛුද්දෙසො අනුඤ්ඤාතො. යත්ථ ද්වෙ වා තයො වා වසන්ති, තත්ථ පාරිසුද්ධිඋපොසථො. ඉධ පන තථා අකත්වා චතුත්තං වසනට්ඨානෙ පාරිසුද්ධිඋපොසථස්ස කතත්තා තිණ්ණං වසනට්ඨානෙ ව පාතිමොක්ඛස්ස උද්දිට්ඨත්තා ‘අධම්මෙනා’ති චුත්තං. යස්මා සබ්බෙව න සන්තිපතිංසු, ඡන්දපාරිසුද්ධි ව සඬ්ඤමජ්ඣංයෙව ආගච්ඡති, න ගණමජ්ඣං, තස්මා ‘වග්ග’න්ති චුත්තං.

පාතිමොක්ඛුද්දෙසකථාවණ්ණනා

150. එවමෙතං ධාරයාමීති ‘සුතා බො පනායස්මන්තෙහි’ති එත්ථ ‘එවමෙතං ධාරයාමී’ති චත්වා ‘උද්දිට්ඨං බො ආයස්මන්තො නිදානං, සුතා බො පනායස්මන්තෙහි චත්තාරො පාරාජිකා ධම්මා’ති චත්තබ්බං. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්ඛා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) ‘තත්ථායස්මන්තෙ පුච්ඡාමි කච්චිත්ථ පරිසුද්ධා, දුතියම්පි පුච්ඡාමි...පෙ.... තස්මා තුණ්හී, එවමෙතං ධාරයාමීති චත්වා ‘උද්දිට්ඨං බො ආයස්මන්තො නිදාන’න්තිආදිනා නයෙන අවසෙසෙ සුතෙන සාවිතෙ උද්දිට්ඨො භොතී’ති චුත්තං. සුතෙනාති සුතපදෙන. සවරහයන්ති වනවරකහයං. තෙනාහ ‘අට්ඨමනුස්සහය’න්ති. ‘අවසෙසං සුතෙන සාවෙතබ්බ’න්ති වචනතො නිදානුද්දෙසෙ අනිට්ඨිතෙ සුතෙන සාවෙතබ්බං නාම නත්ථිති ආහ ‘දුතියාදීසු උද්දෙසෙසු’ති. උද්දිට්ඨඋද්දෙසාපෙක්ඛඤ්ඤි අවසෙසග්ගහණං, තස්මා නිදානෙ උද්දිට්ඨෙ පාරාජිකුද්දෙසාදීසු යස්මිං විජ්ජකතෙ අන්තරායො උජ්ජජ්ජති, තෙන සද්ධිං අවසෙසං සුතෙන සාවෙතබ්බං.

තීහිපි විධිහිති ඔසාරණකථනසරහඤ්ඤෙහි. එත්ථ ව අත්ථං භණ්ණකාමනාය සුත්තස්ස ඔසාරණා ඔසාරණං නාම. තස්සෙව අත්ථජ්ජකාසනා කථනං නාම.

සුත්තස්ස තදත්ථස්ස වා සරෙන භණනං සරහඤ්ඤං නාම. සජ්ඣායං අධිට්ඨනීත්වාති “සජ්ඣායං කරොමී” ති චිත්තං උප්පාදෙන්වා. ඔසාරෙන්වා පන කටේන්තෙනාති පයමං උස්සාරෙන්වා පච්ඡා අත්ථං කටේන්තෙන. මනුස්සානං පන “භණාහී” ති වත්තුං වට්ටකීති එත්ථ උච්චතරෙ නිසින්තෙනපි මනුස්සානං භණාහීති විසෙසෙන්වායෙව වත්තුං වට්ටති, අවිසෙසෙන්වා පන න වට්ටති. සජ්ඣායං කරොන්තෙනාති යත්ථ කත්ථවි නිසීදිත්වා සජ්ඣායං කරොන්තෙන. ටෙරොති යො කොචි අත්තනා වුඩ්ඞතරො. එකං ආපුච්ඡිත්වාති එකං වුඩ්ඞතරං ආපුච්ඡිත්වා. අපරො ආගච්ඡතීති අපරො තතොපි වුඩ්ඞතරො ආගච්ඡති.

පාතිමොක්ඛද්දේසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාතිමොක්ඛද්දේසකඅජ්ඣෙද්ධසනාදිකථාවණ්ණනා

155. වොදනාවත්ථු නාම එකං නගරං. සඬ්ඝඋපොසථාදිහෙදෙන නවවිධන්ති සඬ්ඝෙ උපොසථො ගණෙ උපොසථො පුග්ගලෙ උපොසථොති එවං කාරකවසෙන තයො, සුත්තුද්දෙසො පාරිසුද්ධිඋපොසථො අධිට්ඨානුපොසථොති එවං කත්තබ්බාකාරවසෙන තයො, වාතුද්දසිකො පන්තරසිකො සාමග්ගිඋපොසථොති එවං දිවසවසෙන තයොති නවවිධං. චතුබ්බිධං උපොසථකම්මන්ති අධම්මෙන වග්ගං උපොසථකම්මං, අධම්මෙන සමග්ගං උපොසථකම්මං, ධම්මෙන වග්ගං උපොසථකම්මං, ධම්මෙන සමග්ගං උපොසථකම්මන්ති එවං චතුබ්බිධම්පි උපොසථකම්මං. දුට්ඨං පාතිමොක්ඛන්ති භික්ඛුපාතිමොක්ඛං භික්ඛුනීපාතිමොක්ඛන්ති දුට්ඨං පාතිමොක්ඛං. නවවිධං පාතිමොක්ඛද්දේසන්ති භික්ඛුනං පඤ්ච උද්දෙසා, භික්ඛුනීනං යපෙන්වා අනියතුද්දෙසං අවසෙසා චත්තාරොති නවවිධං පාතිමොක්ඛද්දේසං.

පක්ඛගණනාදිඋග්ගභණානුජානනකථාවණ්ණනා

158-161. සමන්තාහරථාති සල්ලක්ඛෙට්ඨ. පරියෙසිතබ්බානීති භික්ඛාචාරෙන පරියෙසිතබ්බානි.

දිසංගම්කාදිවත්ථුකථාවණ්ණනා

163. උතුචස්සෙයෙවාති හෙමන්තගිම්හෙසුයෙව.

පාරිසුද්ධිදානකථාවණ්ණනා

164. යෙන කෙනවි අඬගපච්චඩගෙන විඤ්ඤාපෙතීති මනසා චිත්තෙන්වා හත්ථප්පයොගාදිනා යෙන කෙනවි විඤ්ඤාපෙති. සඬ්ඝො නප්පහොතීති ද්විත්තං ද්විත්තං අන්තරා හත්ථපාසං අවිජ්ඣිත්වා පටිපාටියා යාතුං නප්පහොති. ඉතරා පන බ්ලාලසඬ්ඛලිකපාරිසුද්ධි නාමාති එත්ථ කෙවි වදන්ති “බ්ලාලසඬ්ඛලිකා බද්ධාව හොති අන්තොගෙහෙ එව සම්පයොජනත්තා, යථා සා න කත්ථවි ගච්ඡති, තථා සාපි

න ගවිෂ්ඨිති අධිප්පායො. ඉතරථා විසෙසනං නිරතථකං හොති” ති. අපරෙ පන “යථා බහුහි මනුස්සෙහි එකස්ස බිළාලස්ස අත්තනො අත්තනො සඨබලිකා ගීවාය ආබද්ධා බිළාලෙ ගවිෂන්තෙ ගවිෂන්ති ආබද්ධත්තා, න අඤ්ඤස්මිං බිළාලෙ ගවිෂන්තෙ ගවිෂන්ති අනාබද්ධත්තා, එවමෙවස්ස භික්ඛුස්ස බහුහි සඨබලිකසදිසා ඡන්දපාරිසුද්ධි දින්නා, සා තස්මිං භික්ඛුස්මිං ගවිෂන්තෙ ගවිෂති තස්මිං සඨබලිකා විය ආබද්ධත්තා, න අඤ්ඤස්මිං අනාබද්ධත්තා” ති වදන්ති. සබ්බමිපෙතං න සාරතො පච්චෙනබ්බං. අයං පනෙත්ථ සාරො – යථා සඨබලිකාය පයමවලයං දුතියංයෙව වලයං පාපුණාති, න තතියං, එවමයමපි පාරිසුද්ධිදායකෙන යස්ස දින්නා, තතො අඤ්ඤත්ථ න ගවිෂ්ඨිති සඨබලිකසදිසත්තා “බිළාලසඨබලිකා” ති වුත්තා. බිළාලසඨබලිකගහණඤ්ඤවෙත්ථ යාසං කාසඤ්චි සඨබලිකානං උපලක්ඛණමත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

ඡන්දදානකථාවණ්ණනා

165. “සන්ති සඨසස්ස කරණියානී” ති වත්තබ්බෙ වචනවිපල්ලාසෙන “කරණිය” ති වුත්තං. තස්ස සම්මුතිදානකිව්වං නත්ථි. “හත්ථපාසං ආනෙතබ්බොයෙවා” ති ගණ්ඨීපදෙසු වුත්තං.

සඨසුපොසථාදිකථාවණ්ණනා

168. සඨසසන්නිපාතතො පයමං කාතබ්බං පුබ්බකරණන්ති වුත්තං, පුබ්බකරණතො පච්ඡා කාතබ්බමිපි උපොසථකම්මතො පයමං කාතබ්බත්තා පුබ්බකිව්වන්ති වුත්තං. උභයමිපි වෙතං උපොසථකම්මතො පයමං කත්තබ්බත්තා කත්ථවි පුබ්බකිව්වමිව්වෙව වොහරීයති “කිං සඨසස්ස පුබ්බකිව්ව” තිආදීසු විය.

උපොසථොති තිසු උපොසථදිවසෙසු අඤ්ඤතරදිවසො. තස්මිඤ්භි සති ඉදං සඨසස්ස උපොසථකම්මං පත්තකල්ලං නාම හොති, නාසති. යථාහ “න ව, භික්ඛවෙ, අනුපොසථෙ උපොසථො කාතබ්බො” ති (මහාව. 183). යාවතිකා ව භික්ඛු කම්මප්පත්තාති යත්තකා භික්ඛු තස්ස උපොසථකම්මස්ස පත්තා යුත්තා අනුරූපා සබ්බන්තිමෙන පරිච්ඡෙදෙන වත්තාරො භික්ඛු පකතත්තා, තෙ ව බො හත්ථපාසං අවිජ්ඣිත්වා එකසීමායං යීතා. සභාගාපත්තියො ව න විජ්ජන්තිති එත්ථ යං සබ්බො සඨසො විකාලභොජනාදිනා සභාගවත්ථුනා ලහුකාපත්තිං ආපජ්ජති, එවරූපා “වත්ථුසභාගා” ති වුව්වන්ති. එතාසු හි අවිජ්ජමානාසු විසභාගාසු විජ්ජමානාසුපි පත්තකල්ලං හොතියෙව.

විජ්ජනියා ව පුග්ගලා තස්මිං න හොන්තිති “න, භික්ඛවෙ, සගහට්ඨාය පරිසායා” ති (මහාව. 154) වචනතො ගහට්ඨො, “න, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනියා නිසින්නපරිසාය පාතිමොක්ඛං උද්දිසිතබ්බ” තිආදිනා (මහාව. 183) නයෙන වුත්තා භික්ඛුහී සික්ඛමානා සාමණෙරො සාමණෙරී සික්ඛාපච්චක්ඛාතකො අන්තිමවත්ථුඅජ්ඣාපන්නකො ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛිත්තකො ආපත්තියා

අප්පට්ඨකම්මෙ උක්ඛිත්තකො පාපිකාය දිට්ඨියා අප්පට්ඨනිස්සග්ගෙ උක්ඛිත්තකො පණ්ඩකො ථෙය්‍යසංවාසකො තිත්ථියපක්කන්තකො තිරච්ඡානගතො මාතුසාතකො පිතුසාතකො අරහන්තසාතකො භික්ඛුනීද්‍රසකො සඬ්ඝභෙදකො ලොහිතුප්පාදකො උභතොඛ්‍යඤ්ජනකොති ඉමෙ විසති වාති එකවිසති පුග්ගලා වජ්ජනියා නාම, තෙ හත්ථපාසතො ඛනිකරණවසෙන වජ්ජෙනබ්බා. එතෙසු හි තිවිධෙ උක්ඛිත්තකෙ සති උපොසථං කරොන්තො සඬ්ඝො පාවිත්තියං ආපජ්ජති, සෙසෙසු දුක්කටං. එත්ථ ව තිරච්ඡානගතොති යස්ස උපසම්පදා පටික්ඛිත්තා, සොව අධිප්පෙනො, තිත්ථියා ගහට්ඨෙතෙව සඬ්ගහිතා. එතෙපි හි වජ්ජනියා. එවං පත්තකල්ලං ඉමෙහි චතුහි අඬ්ගෙහි සඬ්ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං.

අජ්ජ මෙ උපොසථො පන්තරසොතිපිති පි-සද්දෙන පාළියං ආගතනයෙතෙව “අජ්ජ මෙ උපොසථො” තිපි වත්තුං වට්ටතිති දිපෙති. මාතිකාට්ඨකථායං (කඬ්බා. අට්ඨ. නිදානවණ්ණනා) පන “අජ්ජ මෙ උපොසථො වාතුද්දසොති වා පන්තරසොති වා වත්වා අධිට්ඨාමිති වත්තබ්බ” න්ති වුත්තං.

සඬ්ඝුපොසථාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආපත්තිපට්ඨකම්මවිධිකථාවණ්ණනා

169. නනු ව “න, භික්ඛවෙ, සාපත්තිකෙන උපොසථො කාතබ්බො, යො කරෙය්‍ය, ආපත්ති දුක්කටස්සා” ති එවං සාපත්තිකස්ස උපොසථකරණෙ විසුං පඤ්ඤත්තා ආපත්ති න දිස්සති, තස්මා භගවතා පඤ්ඤත්තං “න සාපත්තිකෙන උපොසථො කාතබ්බො” ති ඉදං කස්මා වුත්තන්ති ආහ “යස්ස සියා ආපත්ති...පෙ.... පඤ්ඤත්තං භොතිති වෙදිතබ්බ” න්ති. කිඤ්චාපි විසුං පඤ්ඤත්තා ආපත්ති න දිස්සති, අථ බො “යස්ස සියා ආපත්ති, සො ආවිකරෙය්‍යා” තිආදිං වදන්තෙන අත්ථතො පඤ්ඤත්තායෙවාති අධිප්පායො.

පාරිසුද්ධිදානපඤ්ඤාපනෙන වාති ඉමිනාව “සාපත්තිකෙන පාරිසුද්ධිපි න දාතබ්බා” ති දිපිතං භොති. න හි සාපත්තිකො සමානො “පාරිසුද්ධිං දම්මි, පාරිසුද්ධිං මෙ හර, පාරිසුද්ධිං මෙ ආරොවෙහි” ති වත්තුමරහති. තස්මා පාරිසුද්ධිං දෙන්තෙන පට්ඨං සන්ති ආපත්ති දෙසෙනබ්බා “අහං, ආවුසො, ඉත්ථන්තාමාය ආපත්තියා වෙමතිකො, යදා නිබ්බෙමතිකො හවිස්සාමි, තදා තං ආපත්තිං පටිකරිස්සාමි” ති වත්වා උපොසථො කාතබ්බො. “පාතිමොක්ඛං සොතබ්බ” න්ති වචනතො යාව නිබ්බෙමතිකො න භොති, තාව සභාගාපත්තිං පටිග්ගහෙතුං න ලහති, අඤ්ඤෙසඤ්ච කම්මානං පරිසුද්ධො නාම භොති. “පුන නිබ්බෙමතිකො හුත්වා දෙසෙනබ්බං න වා” ති තෙව පාළියං න අට්ඨකථායං අත්ථි, දෙසිතෙ පන දොසො නත්ථි. “ඉතො වුට්ඨහිත්වා පටිකරිස්සාමිති එත්ථාපි එසෙව නයො” ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. යථා සබ්බො සඬ්ඝො සභාගාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා “සුඤ්ඤාමෙ භන්තෙ, සඬ්ඝො...පෙ.... පටිකරිස්සති” ති ඤත්තිං යපෙත්වා උපොසථං කාතුං ලහති, එවං තිහි “සුඤ්ඤාමෙ ආයස්මන්තා, ඉමෙ භික්ඛු සභාගං ආපත්තිං ආපන්නා. යදා

අඤ්ඤං භික්ඛුං සුද්ධං අනාපත්තිකං පස්සිස්සන්ති, තදා තස්ස සන්තිකෙ තං ආපත්තිං පටිකරිස්සන්ති” ති ගණඤ්ඤන්තිං යපෙත්වා, ද්විභි අඤ්ඤමඤ්ඤං ආරොචෙත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටති. එකෙනපි “පරිසුද්ධං ලභිත්වා පටිකරිස්සාමි” ති ආහොගං කත්වා කාතුං වට්ටතිති ව වදන්ති.

ආපත්තිපටිකම්මවිධිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ලිඬගාදිදස්සනකථාවණ්ණනා

179. ආචාරසණ්ඨානන්ති ආචාරසණ්ඨිති. ආකරියති පකාසියති එතෙනාති ආකාරො. ලීනං ගමයති බොධෙතිති ලිඬගං. නිමියන්ති පරිච්ඡිජ්ජ ඤායන්ති එතෙනාති නිමිත්තං. උද්දිස්සියන්ති අපදිස්සියන්ති එතෙනාති උද්දෙසො. “අම්භාකං ඉද්”න්ති අඤ්ඤාතං අවිදිතන්ති අඤ්ඤාතකං. තඤ්ච අත්ථතො පරසන්තකංයෙවාති අභ “අඤ්ඤෙසං සන්තක”න්ති.

180. නානාසංවාසකභාවන්ති ලද්ධිනානාසංවාසකභාවං. තස්ස අභිභවො නාම තෙසං ලද්ධිවිස්සජ්ජාපනන්ති අභ “තං දිට්ඨිං න නිස්සජ්ජාපෙත්තිති අත්ථො”ති.

නගන්තබ්බගන්තබ්බවාරකථාවණ්ණනා

181. උපොසථාධිට්ඨානත්ථං සීමාපි නදීපි න ගන්තබ්බාති ගරුකං පාතිමොක්ඛුද්දෙසං විස්සජ්ජෙත්වා ලභුකස්ස අකත්තබ්බත්තා වුත්තං. ආරඤ්ඤකෙනාපි භික්ඛුනාති එකචාරිකෙන ආරඤ්ඤකභික්ඛුනා, යත්ථ වා සඬ්ඝපභොනකා භික්ඛු න සන්ති, තාදියෙ අරඤ්ඤෙ වසන්තෙන. තත්ථ උපොසථං කත්වා ව ගන්තබ්බන්ති තස්ස වසනට්ඨානෙ සඬ්ඝපොසථස්ස අප්පවත්තනතො වුත්තං. උපොසථන්තරායොති අත්තතො උපොසථන්තරායො.

වජ්ජනීයපුග්ගලසන්දස්සනකථාවණ්ණනා

183. භත්ථපාසුපගමනමෙව පමාණන්ති භික්ඛුනිආදයො යීතා වා භොන්තු නිසින්තා වා, තෙසං භත්ථපාසුපගමනමෙව ආපත්තියා පමාණන්ති අධිජ්ජායො, තස්මා එකසීමායම්පි භත්ථපාසං ජහාපෙත්වා උපොසථං කාතුං වට්ටති. සෙසමෙත්ථ ලත්තානමෙව.

උපොසථක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකං

වස්සුපනායිකානුජානනකථාවණ්ණනා

184. වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකෙ ඉධ-සද්දො නිපාතමත්තොති
 ඔකාසපරිදීපනස්සපි අසම්භවතො අත්ථන්තරස්ස අබොධනතො චුත්තං.
 අපරජ්ජුගතාය අස්සාති ඉමිනා අසමානාධිකරණවිසයො බාහිරත්ථසමාසොයන්ති
 දස්සෙති. අපරජ්ජුති ආසාළ්භිපුණ්ණමිතො අපරං දිනං, පාටිපදන්ති අත්ථො. අස්සාති
 ආසාළ්භිපුණ්ණමියා.

වස්සානෙ වාරිකාපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා

185. අනපෙක්ඛගමනෙන වා අඤ්ඤත්ථ අරුණං උට්ඨාපනෙන වා ආපත්ති
 වෙදිතබ්බාති එත්ථ අනපෙක්ඛගමනෙන උපචාරාතික්කමෙ ආපත්ති වෙදිතබ්බා,
 සාපෙක්ඛගමනෙන අඤ්ඤත්ථ අරුණුට්ඨාපනෙන ආපත්ති වෙදිතබ්බා.

සත්තාහකරණියානුජානනකථාවණ්ණනා

187-189. තිණි පරිහිනානීති භික්ඛුනීනං වච්චකුට්ඨාදීනං පටික්ඛිත්තත්තා
 පහිනාති. වාරෙය්‍යන්ති ආවාහවිවාහමඬිගලං. සුත්තන්තොති අත්තනො
 පගුණසුත්තන්තො. න පලුප්පතීති න විනස්සති න අන්තරධායති.

පහිතෙයෙව අනුජානනකථාවණ්ණනා

199. භික්ඛුගතිකොති භික්ඛුනිස්සිතකො. සො පන යස්මා භික්ඛුහි සද්ධිං වසති,
 තස්මා චුත්තං “භික්ඛුහි සද්ධිං වසනකපුරිසො”ති. සත්තාහකරණියෙන ගන්ත්වා
 බහිද්ධා අරුණුට්ඨාපනං රත්තිවිෂේදො. අනිමන්තිතෙන ගන්තුං න වට්ටතීති එත්ථ
 අනිමන්තිතත්තා සත්තාහකිව්වං අධිට්ඨන්තිවා ගච්ඡන්තස්සපි වස්සවිෂේදො වෙව
 දුක්කට්ඨෙව හොතීති වෙදිතබ්බං. යථාචුත්තඤ්ඤි රත්තිවිෂේදකාරණං විනා
 තිරොච්ඡාරෙ වසිත්වා ආගච්ඡිස්සාමීති ගච්ඡතොපි වස්සවිෂේදං වදන්ති. ගන්තුං
 වට්ටතීති සත්තාහකරණියෙන ගන්තුං වට්ටති. එවං ගච්ඡන්තෙන ව
 අන්තොඋපචාරසීමායං ධීතෙනෙව “අන්තොසත්තාහෙ ආගච්ඡිස්සාමී”ති ආභොගං
 කත්වා ගන්තබ්බං. සචෙ ආභොගං අකත්වා උපචාරසීමං අතික්කමති,
 ඡින්නවස්සොව හොතීති වදන්ති. භණ්ඩකන්ති විවරං සන්ධාය චුත්තං. පහිණන්තීති
 විවරධොවනාදිකම්මෙන පහිණන්ති. සම්පාපුණ්ණං න සක්කොති, වට්ටතීති එත්ථ
 “අජ්ජෙව ආගමිස්සාමී”ති සාමන්තවිහාරං ගන්ත්වා පුන ආගච්ඡන්තස්ස
 අන්තරාමග්ගෙ සචෙ අරුණුග්ගමනං හොති, වස්සවිෂේදොපි න හොති,
 රත්තිවිෂේදදුක්කට්ඨෙව නත්ථීති වදන්ති. “ආචරියං පස්සිස්සාමී”ති පන ගන්තුං
 ලහතීති “අගිලානම්පි ආචරියං උපජ්ඣායං වා පස්සිස්සාමී”ති සත්තාහකරණියෙන
 ගන්තුං ලහති. සචෙ පන නං ආචරියො “අජ්ජ මා ගච්ඡා”ති වදති, වට්ටතීති එවං
 සත්තාහකරණියෙන ගතං අන්තොසත්තාහෙයෙව පුන ආගච්ඡන්තං සචෙ ආචරියො
 උපජ්ඣායො වා “අජ්ජ මා ගච්ඡා”ති වදති, වට්ටති, සත්තාහාතික්කමෙපි
 අනාපත්තීති අධිප්පායො, වස්සවිෂේදො පන හොතියෙවාති දට්ඨබ්බං සත්තාහස්ස
 බහිද්ධා විනිනාමිතත්තා.

අන්තරාය අනාපත්තිවස්සවිජේදකථාවණ්ණනා

201. සචෙ දුරං ගතො හොති, සත්තාහවාරොන අරුණො උට්ඨාපෙනබ්බොති ඉමිනා වස්සවිජේදකාරණෙ සති සත්තාහකරණියෙන ගන්තුං වට්ටතීති දීපෙති.

වජාදීසු වස්සුපගමනකථාවණ්ණනා

203. “ඉධ වස්සං උපෙමී”ති තික්ඛන්තුං වත්තබ්බන්ති සත්ථස්සාවිහාරත්තා “ඉමස්මිං විහාරො”ති අවත්වා “ඉධ වස්සං උපෙමී”ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං. සත්ථෙ පන වස්සං උපගන්තුං න වට්ටතීති කුටිකාදීනං අභාවෙ “ඉධ වස්සං උපෙමී”ති වච්ඡෙදං කත්වා උපගන්තුං න වට්ටති, ආලයකරණමත්තෙනෙව වට්ටතීති අධිජ්ජායො. විජ්ජකිරතීති විසුං විසුං ගච්ඡති. තීසු යානෙසු නත්ථී වස්සවිජේදෙ ආපත්තීති තෙහි සද්ධිං ගච්ඡන්තස්සෙව නත්ථී ආපත්ති, තෙහි විසුජ්ජිත්වා ගමනෙ පන ආපත්තියෙව, පචාරෙතුඤ්ච න ලහති.

වස්සං අනුපගන්තබ්බට්ඨානකථාවණ්ණනා

204. සෙය්‍යථාපි පිසාවිල්ලිකාති එත්ථ පිසාවා එව පිසාවිල්ලිකා, පිසාවදාරකාතිපි වදන්ති. පවිසනද්වාරං යොජෙත්වාති සකවාට්ඨද්ධමෙව යොජෙත්වා. පඤ්චන්තං ඡදනානන්ති තිණපණ්ණඉට්ඨකසිලාසුධාසඬ්ඛානානං පඤ්චන්තං ඡදනානං. ඉදඤ්ච යෙභුයොන චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං රුක්ඛාදීසු පදරච්ඡදනායපි කුටිකාය වස්සුපගමනස්ස චුත්තත්තා. න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බන්ති වච්ඡෙදං කත්වා වස්සුපගමනං සන්ධායෙව පටික්ඛෙපො, න ආලයකරණවසෙන උපගමනං සන්ධායාති වදන්ති. පාළියං පන අවිසෙසෙන චුත්තත්තා අට්ඨකථායඤ්ච දුතියපාරාජිකසංවණ්ණනායං (පාරා. අට්ඨ. 1.84) “වස්සං උපගච්ඡන්තෙන හි නාලකපටිපදං පටිපන්නෙනපි පඤ්චන්තං ඡදනානං අඤ්ඤතරොන ඡන්නෙයෙව සද්චාරබන්ධෙ සෙනාසනෙ උපගන්තබ්බං. තස්මා වස්සකාලෙ සචෙ සෙනාසනං ලහති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො වෙ ලහති, හත්ථකම්මං පරියෙසිත්වාපි කාතබ්බං. හත්ථකම්මං අලහන්තෙන සාමම්පි කාතබ්බං, න ත්වෙව අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බං”න්ති දළ්භං කත්වා චුත්තත්තා අසෙනාසනිකස්ස නාවාදිං විනා අඤ්ඤත්ථ ආලයො න වට්ටතීති අම්භාකං බන්ති. නාවාසත්ථවජෙසුයෙව හි “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, නාවාය වස්සං උපගන්තු”න්තිආදිනා සති අසති වා සෙනාසනෙ වස්සුපගමනස්ස විසුං අනුඤ්ඤාතත්තා “න, භික්ඛවෙ, අසෙනාසනිකෙන වස්සං උපගන්තබ්බං”න්ති අයං පටික්ඛෙපො තත්ථ න ලබ්භතීති අසති සෙනාසනෙ ආලයවසෙනපි නාවාදීසු උපගමනං චුත්තං. ටඬ්ඛිතමඤ්චො නාම දීසෙ මඤ්චපාදෙ මජ්ඣෙ විජ්ඣිත්වා අට්ඨකියො පචෙසෙත්වා කතො මඤ්චො. තස්ස ඉදං උපරි ඉදං හෙට්ඨාති නත්ථී, පරිවත්තෙත්වා අත්ථතොපි තාදිසොව හොති, තං සුසානෙ දෙවට්ඨානෙ ව යපෙන්නි, චතුන්නං පාසාණානං උපරි පාසාණං අත්ථරිත්වා කතං ගෙහම්පි “ටඬ්ඛිතමඤ්චො”ති චුච්චති.

වස්සං අනුපගන්තබ්බට්ඨානකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අධම්මිකකතිකකථාවණ්ණනා

205. තස්සා ලක්ඛණං මහාවිහඬගෙ චුත්තන්ති චතුත්ථපාරාජිකසංවණ්ණනායං
“යො ඉමම්භා ආවාසා පට්ඨං පක්කමිස්සති, තං මයං අරහාති ජානිස්සාමා”ති (පාරා. 228) එත්ථ දස්සිතං අධම්මිකකතිකචත්තලක්ඛණං සන්ධාය වද්ති, පරතොපි සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනායං අධම්මිකං කතිකචත්තං ආවි භවිස්සතියෙව.

පටිස්සවදුක්කථාපත්තිකථාවණ්ණනා

207. යස්මා නානාසීමායං ද්විසු ආවාසෙසු වස්සං වසන්තස්ස දුතියෙ “වසාමි”ති
විත්තෙ උප්පන්නෙ පට්ඨසෙනාසනග්ගාහො පටිප්පස්සම්භති, සුත පට්ඨමෙයෙව
“වසාමි”ති විත්තෙ උප්පන්නෙ දුතියො පටිප්පස්සම්භති, තස්මා “තස්ස, භික්ඛවෙ,
භික්ඛුනො පුරිමිකා ව න පඤ්ඤායතී”ති චුත්තං. පටිස්සවස්ස විසංවාදනපච්චයා
හොන්තම්පි දුක්කථං සතියෙව පටිස්සවෙ හොතීති ආහ “තස්ස තස්ස පටිස්සවෙ
දුක්කථ”න්ති. තෙනෙවාහ “තඤ්ච බො...පෙ.... පච්ඡා විසංවාදනපච්චයා”ති.

අකරණියොති සත්තාහකරණියෙන අකරණියො. සකරණියොති
සත්තාහකරණියෙනෙව සකරණියො. යදි එවං “සත්තාහකරණියෙන අකරණියො
සකරණියො”ති ව කස්මා න චුත්තන්ති? “අකරණියො”ති චුත්තෙපි
සත්තාහකරණියෙන සකරණියාකරණියතා විඤ්ඤායතීති කත්වා න චුත්තං. යදි එවං
පරතො “සත්තාහකරණියෙන පක්කමතී”ති වාරද්වයෙපි “සකරණියො
පක්කමතී”ති එත්තකමෙව කස්මා න චුත්තන්ති? වුව්වතෙ – තත්ථ
“සත්තාහකරණියෙනා”ති අවත්වා “සකරණියො පක්කමතී”ති චුත්තෙ සො තං
සත්තාහං බහිද්ධා චිතිනාමෙතීති න සක්කා වත්තුන්ති “සත්තාහකරණියෙන
පක්කමතී”ති චුත්තං. එවඤ්ච චුත්තෙ සත්තාහස්ස අධිකතත්තා සො තං සත්තාහං
බහි චිතිනාමෙතීති සක්කා වත්තුං.

එත්ථ ව ආදිමිහි වත්තාරො වාරා නිරපෙක්ඛගමනං සන්ධාය චුත්තා, තත්ථාපි
පුරිමා ද්වෙ වාරා වස්සං අනුපගතස්ස වසෙන චුත්තා, පච්ඡිමා පන ද්වෙ වාරා වස්සං
උපගතස්ස වසෙන, තතො පරං ද්වෙ වාරා සාපෙක්ඛගමනං සන්ධාය චුත්තා,
තත්ථාපි පට්ඨවාරො සාපෙක්ඛස්සපි සත්තාහකරණියෙන ගන්ත්වා තං සත්තාහං
බහිද්ධා චිතිනාමෙත්තස්ස වස්සච්ඡෙදදස්සනත්ථං චුත්තො, ඉතරො
චුත්තනයෙනෙව ගන්ත්වා අන්තොසත්තාහෙ නිවත්තන්තස්ස
වස්සච්ඡෙදාභාවදස්සනත්ථං. “සො සත්තාහං අනාගතාය පචාරණාය සකරණියො
පක්කමතී”ති අයං පන වාරො නවමිතො පට්ඨාය ගන්ත්වා සත්තාහං බහිද්ධා
චිතිනාමෙත්තස්සපි වස්සච්ඡෙදාභාවදස්සනත්ථං චුත්තො. එත්ථ ව “අකරණියො
පක්කමතී”ති දුතියවාරස්ස අනාගතත්තා නවමිතො පට්ඨාය ගච්ඡන්තෙනපි සතියෙව
කරණියෙ ගන්තබ්බං, නාසතීති දට්ඨබ්බං. ඉමෙ ව සත්ත වාරා බහිද්ධා

කතලපොසථිකස්ස වසෙන ආගතා, අපරෙ සත්ත අන්තොවිහාරං ගන්ත්වා
කතලපොසථස්ස වසෙනාති එවං පුරිමිකාය වසෙන වුද්දස වාරා වුත්තා, තතො පරං
පච්ඡිමිකාය වසෙන තෙයෙව වුද්දස වාරා වුත්තාති එවමෙනෙසං නානාකරණං
වෙදිතබ්බං.

ඉමෙහි පන සබ්බවාරෙහි වුත්තමත්ථං සම්පිණ්ඩෙන්වා දස්සෙතුං “සො තදනෙව
අකරණියොතිආදීසු”තිආදි ආරද්ධං. කො පන වාදො ද්විහනිහං වසිත්වා
අන්තොසත්තානෙ නිවත්තන්තස්සාති වස්සං උපගන්ත්වා ද්විහනිහං වසිත්වා
සත්තාහකරණියෙන ගන්ත්වා අන්තොසත්තානෙ නිවත්තන්තස්ස කො පන වාදො,
කථා එව නත්ථිති අධිස්පායො. අසනියා පන වස්සං න උපෙතීති “ඉමස්මිං විහාරෙ
ඉමං තෙමාසං වස්සං උපෙතී”ති වච්ඡෙදං කත්වා න උපෙති.

කොමුදියා වාතුමාසිනියාති පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමායං. සා හි කුමුදානං
අත්ථිතාය කොමුදි, චතුත්තං වස්සිකානං මාසානං පරියොසානත්තා
“වාතුමාසිනී”ති වුච්චති. තදා හි කුමුදානි සුපුප්ඵිතානි හොන්ති, තස්මා කුමුදානං
සමුහො, කුමුදානි එව වා කොමුදා, තෙ එත්ථ අත්ථිති “කොමුදි”ති වුච්චති,
කුමුදවතීති වුත්තං හොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

පටිස්සවදුක්කටාපත්තිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වස්සුපනායිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. පචාරණක්ඛන්ධකං

අභාසුකවිහාරකථාවණ්ණනා

209. පචාරණක්ඛන්ධකෙ ආදිතො ලාපො ආලාපො, වචනපටිච්චනවසෙන සමං
ලාපො සල්ලාපො. පිණ්ඩාය පටික්කමෙය්‍යාති ගාමෙ පිණ්ඩාය වරින්වා
පච්චාගච්ඡෙය්‍ය. අවක්කාරපාතිං ධොවිත්වා උපට්ඨාපෙය්‍යාති අතිරෙකපිණ්ඩපාතං
අපනෙත්වා ය්‍යනත්ථාය එකං සමුග්ගපාතිං ධොවිත්වා ය්‍යෙය්‍ය. සමුග්ගපාති නාම
සමුග්ගපුට්ඨපදිසා පාති. අප්පහරිතෙති අපරුළුහරිතෙ, යස්මිං යානෙ
පිණ්ඩපාතජ්ඣොත්ථරණෙන විනස්සනධම්මාති තිණානි නත්ථි, තස්මින්ති අත්ථො.
තෙන නිත්තිණඤ්ච මහාතිණගහනඤ්ච යත්ථ සකටෙනපි ඡඩ්ඨිතෙ පිණ්ඩපාතෙ
තිණානි න විනස්සන්ති, තඤ්ච යානං පරිග්ගහිතං හොති. භූතගාමසික්ඛාපදස්ස හි
අවිකොපනත්ථමෙන වුත්තං. අප්පාණකෙති නිප්පාණකෙ,
පිණ්ඩපාතජ්ඣොත්ථරණෙන මරිතබ්බපාණකරහිතෙ වා මහාඋදකක්ඛන්ධෙ.
පරිත්තොදකෙ එව හි හත්තපක්ඛෙපෙන ආලුළිතෙ සුබ්බමපාණකා මරන්ති, න
මහාතලාකාදීසුති. පාණකානුරක්ඛණත්ථඤ්ච එතං වුත්තං. ඔපිලාපෙය්‍යාති
නිමුජ්ජාපෙය්‍ය.

වච්චසටන්ති ආවමනකුම්භී. රිත්තන්ති රිත්තකං. තුව්ඡන්ති තස්සෙව වෙවචනං. අවිසය්හන්ති උක්ඛිපිතුං අසක්කුණෙයාං අතිහාරිකං. හත්ථවිකාරොනාති හත්ථසඤ්ඤාය. හත්ථෙහි උක්ඛිපනං හත්ථවිලඬ්ඝනං. තෙනාහ “හත්ථුක්ඛෙපකෙනා”ති. අථ වා විලඬ්ඝෙති දෙසන්තරං පාපෙති එතෙනාති විලඬ්ඝකො, හත්ථො එව විලඬ්ඝකො හත්ථවිලඬ්ඝකො, තෙන හත්ථවිලඬ්ඝකෙන, අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිඛ්ඛිතහත්ථොනාති චුත්තං හොති. ද්වෙ හි ජනා හත්ථොන හත්ථං සංසිඛ්ඛෙත්වා ද්විසු හත්ථෙසු යපෙත්වා උට්ඨපෙන්නා හත්ථවිලඬ්ඝකෙන උට්ඨපෙන්නි නාම. තිත්ථියසමාදානන්ති තිත්ථියෙහි සමාදානබ්බං.

අභාසුකච්චාරකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පචාරණාභෙදකථාවණ්ණනා

212. ද්වෙමා, භික්ඛවෙ, පචාරණා වාතුද්දසිකා ව පන්තරසිකා වාති එත්ථ පුරිමවස්සංචුත්ථානං පුබ්බකත්තිකපුණ්ණමා, තෙසංයෙව සවෙ හණ්ඨනකාරකෙහි උපද්ද්වතා පචාරණං පච්චුක්කඩ්ඨන්ති, අථ කත්තිකමාසස්ස කාලපක්ඛවාතුද්දසො වා පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමා වා, පච්ඡිමවස්සංචුත්ථානඤ්ච පච්ඡිමකත්තිකපුණ්ණමා එව වාති ඉමෙ තයො පචාරණදිවසාති වෙදිතබ්බා. ඉදඤ්ච පකතිවාරිත්තවසෙන චුත්තං, තථාරූපපච්චයෙ පන සති ද්වින්තං කත්තිකපුණ්ණමානං පුරිමෙසු වාතුද්දසෙසුපි පචාරණං කාතුං වට්ටති, තෙනෙව මහාවිහාරෙ භික්ඛු වාතුද්දසියා පචාරෙත්වා පන්තරසියා කායසාමග්ගිං දෙන්ති, චෙතියගිරිමහදස්සනත්ථමපි අට්ඨමියා ගච්ඡන්ති, තමපි වාතුද්දසියං පචාරෙතුකාමානඤ්ඤෙව හොති.

පචාරණාදානානුජානනකථාවණ්ණනා

213. සවෙ පන වුඩ්ඨතරො හොතිති සවෙ පචාරණදායකො භික්ඛු වුඩ්ඨතරො හොති. තෙන ව භික්ඛුනාති පචාරණදායකෙන භික්ඛුනා.

අනාපත්තිපන්තරසකකථාවණ්ණනා

222. පන්තරසකෙසු පචාරිතමත්තෙති පචාරිතසමනන්තරං. අවුට්ඨිකාය පරිසායාති පචාරෙත්වා පච්ඡා අඤ්ඤමඤ්ඤං කට්ඨන්තියා. එකච්චාය වුට්ඨිකායාති එකච්චෙසු යථානිසින්තෙසු එකච්චෙසු සකසකට්ඨානං ගතෙසු. පුන පචාරිතබ්බන්ති පුනපි සබ්බෙහි සමාගන්ත්වා පචාරෙතබ්බං. ආගච්ඡන්ති සමසමා, තෙසං සන්තිකෙ පචාරෙතබ්බන්ති ගතෙ අනානෙත්වා නිසින්තානඤ්ඤෙව සන්තිකෙ පචාරෙතබ්බං. සබ්බාය වුට්ඨිකාය පරිසාය ආගච්ඡන්ති සමසමා, තෙසං සන්තිකෙ පචාරෙතබ්බන්ති යදි සබ්බෙ වුට්ඨන්තිවා ගතා සන්තිපාතෙතුඤ්ච න සක්කා, එකච්චෙ සන්තිපාතෙත්වා පචාරෙතුං වට්ටති, ඤත්තිං යපෙත්වා කත්තබ්බසඩ්ඝකම්මාභාවා වග්ගං න හොති. උපොසට්ඨෙපි එසෙව නයො.

පචාරණායපනකථාවණ්ණනා

237. “නත්ථි දිත්ත” න්තිආදිනායප්පවත්තා දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි. “භොති තථාගතො පරං මරණා, න භොති තථාගතො පරං මරණා” තිආදිනා සස්සතුච්ඡෙදසඬ්ඛානං අන්තං ගණ්හාතීති අන්තග්ගාහිකා.

භණ්ඩනකාරකවත්ථුකථාවණ්ණනා

240. චතුත්ථෙ කතෙ සුණන්තීති චතුත්ථෙ පන්තරසිකුපොසථෙ කතෙ අම්භාකං පචාරණං යපෙස්සන්තීති සුණන්ති. එවම්පි ද්වෙ වාතුද්දසිකා භොන්තීති තතියෙන සද්ධිං ද්වෙ වාතුද්දසිකා භොන්ති.

පචාරණාසඬ්ඛනකථාවණ්ණනා

241. අයං පචාරණාසඬ්ඛනො එකස්ස දිත්තොපි සබ්බෙසං දිත්තොව භොතීති ආහ “එකස්සපි වසෙන දාතබ්බො” ති. ආගන්තුකා තෙසං සෙනාසනං ගහෙතුං න ලහන්තීති සවෙපි සට්ඨිවස්සහික්ඛු ආගච්ඡන්ති, තෙසං සෙනාසනං ගහෙතුං න ලහන්ති. පචාරෙත්වා පන අන්තරාපි වාරිකං පක්කම්තුං ලහන්තීති පචාරණාසඬ්ඛනො කතෙ අන්තරා පක්කම්තුකාමා සඬ්ඛං සන්නිපාතාපෙත්වා පචාරෙතුං ලහන්ති. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ව සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පචාරණක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. වම්මක්ඛන්ධකං

සොණකොළිවිසවත්ථුකථාවණ්ණනා

242. වම්මක්ඛන්ධකෙ උණ්ණපාචාරණන්ති උණ්ණාමයං පාචාරණං. විහාරපච්ඡායායන්ති විහාරපච්චන්තෙ ඡායායං. විහාරස්ස වඩ්ඪමානච්ඡායායන්තිපි වදන්ති.

සොණස්ස පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

243. සුත්තත්ථො පන සුත්තවණ්ණනාතොයෙව ගහෙතබ්බොති එත්ථායං සුත්තවණ්ණනා. සීතවනෙති (අ. නි. අට්ඨ. 3.6.55) එවංනාමකෙ වනෙ. තස්මිං කිර පටිපාටියා පඤ්ච වඩ්ඪකමනසතානි මාපිතානි, තෙසු ථෙරො අත්තනො සප්පායං වඩ්ඪකමනං ගහෙත්වා සමණධම්මං කරොති. තස්ස ආරද්ධවීරියස්ස හුත්වා වඩ්ඪකමනො පාදතලානි හිජ්ජිංසු, ඡාණ්ඩි වඩ්ඪකමනො ඡාණ්ඩානිපි හත්ථතලානිපි හිජ්ජිංසු, ඡිද්දානි අහෙසුං. එවං ආරද්ධවීරියො විහරන්තො ඔහාසනිමිත්තමත්තකම්පි දස්සෙතුං නාසක්ඛි. තස්ස වීරියෙන කිලම්තකායස්ස වඩ්ඪකමනකොටියං පාසාණඵලකෙ නිසින්තස්ස යො විතක්කො උදපාදි, තං දස්සෙතුං “අථ ඛො ආයස්මතො” තිආදි වුත්තං. තත්ථ ආරද්ධවීරියානි පරිපුණ්ණපග්ගහිතවීරියා. න අනුපාදාය ආසවෙහි විත්තං විමුවචතීති “සවෙ අහං උග්ගට්ඨකඤ්ඤා වා

විපක්‍ෂවිතක්‍ෂු වා නෙයොයා වා, න මෙ චිත්තං න විමුවිවෙයා, අද්ධා පන පදපරමො, යෙන මෙ චිත්තං න මුවිවති” ති සන්තිට්ඨානං කත්වා “සංවිජ්ජන්ති ඛො පනා” ති ආදීනි වින්තෙසි. තත්ථ භොගාති උපයොගත්ථෙ පච්චත්තං.

පාතුරභොසීති ථෙරස්ස චිත්තාවාරං ඤත්වා “අයං සොණො අජ්ජ සීතවනෙ පධානභූමියං නිසින්තො ඉමං විතක්කං විතක්කෙති, ගන්ත්වාස්ස විතක්කං සභොධිසං ගණ්හිත්වා විණොපමකම්මට්ඨානං කථෙස්සාමි” ති සීතවනෙ පාතුරභොසි. පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙති පධානිකහික්ඛු අත්තනො වසනට්ඨානෙ ඔවදිතුං ආගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො නිසීදනත්ථං යථාලාභෙන ආසනම්පි පඤ්ඤපෙත්වාච පධානං කරොන්ති, අඤ්ඤං අලභමානා පුරාණපණ්ණානි සඬ්ඝරිත්වා උපරි සඬ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්ති. ථෙරොපි ආසනං පඤ්ඤපෙත්වාච පධානං අකාසි, තං සන්ධාය වුත්තං “පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ” ති.

තං කිං මඤ්ඤසීති සත්ථා “ඉමස්ස හික්ඛුනො අවසෙසකම්මට්ඨානෙන අත්ථො නත්ථි, අයං ගන්ධබ්බසිප්පෙ ඡෙකො විණ්ණවසී, අත්තනො විසයෙ කථියමානෙ ඛිප්පමෙව සල්ලක්ඛෙස්සති” ති විණොපමං කථෙතුං “තං කිං මඤ්ඤසී” ති ආදිමාහ. විණාය තත්තිස්සරෙ කුසලතා නාම විණාය වාදනකුසලතා, සො ච තත්ථ කුසලො. මාතෘපිතරො හිස්ස “අම්භාකං පුත්තො අඤ්ඤං සිප්පං සික්ඛන්තො කායෙන කිලම්ස්සති, ඉදං පන ආසනෙ නිසින්තෙනෙව සක්කා උග්ගණ්හිතු” ති ගන්ධබ්බසිප්පමෙව උග්ගණ්හාපෙසුං. තස්ස –

“සත්ත සරා තයො ගාමා, මුවිජනා එකච්ඡති;
යානා එකුනපඤ්ඤාස, ඉච්චෙනෙ සරමණ්ඩලා” ති. –

ආදිකං ගන්ධබ්බසිප්පං සබ්බමෙව පගුණං අභොසි. අවිචායතාති අතිආයතා බරමුවිජනා. සරවතීති සරසම්පන්නා. කම්මඤ්ඤාති කම්මක්ඛමා කම්මයොග්ගා. අතිසිථිලාති මන්දමුවිජනා. සමෙ ගුණෙ පතිට්ඨිතාති මජ්ඣිමෙ සරෙ යපෙත්වා මුවිජිතා.

අවිචාරද්ධන්ති අතිගාළ්හං. උද්ධච්චාය සංවත්තතීති උද්ධතභාවාය සංවත්තති. අතිලීනන්ති අතිසිථිලං. කොසජ්ජායාති කුසිතභාවත්ථාය. වීරියසමථං අධිට්ඨානීති වීරියසම්පයුත්තං සමථං අධිට්ඨානී, වීරියං සමථෙන යොජෙහීති අත්ථො. ඉන්ද්‍රියානඤ්ච සමතං අධිට්ඨානීති සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමතං සමභාවං අධිට්ඨානී. තත්ථ සද්ධං පඤ්ඤාය, පඤ්ඤඤච සද්ධාය, වීරියං සමාධිතා, සමාධිඤ්ච වීරියෙන යොජයතා ඉන්ද්‍රියානං සමතා අධිට්ඨිතා නාම භොති. සති පන සබ්බත්ථිකා, සා සදාපි බලවතීයෙව වට්ටති. තඤ්ච පන නෙසං යොජනාවිධානං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.60-62) ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං. තත්ථ ච නිමිත්තං ගණ්හාහීති තස්මිඤ්ච සමභාවෙ සති යෙන ආදාසෙ මුඛබ්බිමිකෙනෙව නිමිත්තෙන උජ්ජප්පිතබ්බං, තං සමථනිමිත්තං විපස්සනානිමිත්තං මග්ගනිමිත්තං ඵලනිමිත්තඤ්ච ගණ්හ නිබ්බත්තෙහීති එවමස්ස සත්ථා අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා කම්මට්ඨානං කථෙසි.

තත්ථ ව නිමිත්තං අග්ගහෙසිති සමට්ඨනිමිත්තඤ්ච විපස්සනානිමිත්තඤ්ච අග්ගහෙසි. එකොති අසභායො. වූපකට්ඨොති වත්ථුකාමෙහි ව කිලෙසකාමෙහි ව කායෙන වෙව චිත්තෙන ව වූපකට්ඨො. අප්පමත්තොති කම්මට්ඨානෙ සතිං අවිජ්ජන්තො. ආතාපීති කායිකචෙතසිකවීරියාතාපෙන ආතාපො. ආතප්පති කිලෙසෙහිති ආතාපො, වීරියං. පහිත්තොති කායෙ ව ජීවිතෙ ව අනපෙක්ඛතාය පෙසිත්තො විස්සට්ඨඅත්තභාවො, නිබ්බානෙ වා පෙසිත්තිත්තො. න වීරස්සෙවාති කම්මට්ඨානාරම්භතො න විරෙනෙව. අඤ්ඤාතරොති එකො. අරහත්තති භගවතො සාවකානං අරහත්තානං අබ්භත්තරො එකො මහාසාවකො අහොසිති අත්ථො.

244. වුසිතවාති වුත්ථබ්බන්තරියවාසො. කතකරණීයොති චතුහි මග්ගෙහි කත්තබ්බං කත්වා යිතො. ඔහිතභාරොති ඛන්ධභාරං කිලෙසභාරං අභිසංඛාරභාරඤ්ච ඔතාරෙත්වා යිතො. අනුප්පත්තසදත්ථොති සදත්ථො වුව්චති අරහත්තං, තං පත්තොති අත්ථො. පරික්ඛිණ්ණභවසංයොජනොති ඛිණ්ණභවන්ධනො. සම්මදඤ්ඤා විමුත්තොති සම්මා හෙතුනා කාරණෙන ජානිත්වා විමුත්තො. ඡ යානානීති ඡ කාරණානි. අධිමුත්තො හොතීති පටිවිජ්ඣිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා යිතො හොති. තෙක්ඛම්මාධිමුත්තොතිආදි සබ්බං අරහත්තවසෙන වුත්තං. අරහත්තඤ්ච සබ්බකිලෙසෙහි නික්ඛන්තත්තා තෙක්ඛම්මං, තෙහෙව පටිච්ඡිත්තත්තා පච්චෙකො, ඛ්‍යාපජ්ජාභාවතො අඛ්‍යාපජ්ජං, උපාදානස්ස ඛයන්තෙ උප්පන්නත්තා උපාදානක්ඛයො, තණ්හාය ඛයන්තෙ උප්පන්නත්තා තණ්හක්ඛයො, සම්මොභාභාවතො අසම්මොභොති ව වුව්චති.

කෙවලං සද්ධාමත්තකන්ති පටිච්චෙධරහිතං කෙවලං පටිච්චෙධපඤ්ඤාය අසම්මිස්සං සද්ධාමත්තකං. පටිච්චයන්ති පුනප්පුනං කරණෙන වඩ්ඪිං. වීතරාගත්තාති මග්ගපටිච්චෙධෙන රාගස්ස විහතත්තායෙව තෙක්ඛම්මසංඛාරානං අරහත්තං පටිවිජ්ඣිත්වා සච්ඡිකත්වා යිතො හොති, එලසමාපත්තිවිහාරෙන විහරති, තත්තින්තමානසොයෙව හොතීති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

ලාභසක්කාරසිලොකන්ති චතුපච්චයලාභඤ්ච තෙසංයෙව සුකතභාවඤ්ච වණ්ණභණ්ණඤ්ච. නිකාමයමානොති ඉච්ඡමානො පත්ථයමානො. පටිච්චෙකාධිමුත්තොති “පටිච්චෙකෙ අධිමුත්තො අහ”න්ති එවං අරහත්තං ඛ්‍යාකරොතීති අත්ථො.

සීලබ්බතපරාමාසන්ති සීලඤ්ච වතඤ්ච පරාමසිත්වා ගහිතග්ගහණමත්තං. සාරතො පච්චාගච්ඡන්තොති සාරභාවෙන ජානන්තො. අඛ්‍යාපජ්ජාධිමුත්තොති අඛ්‍යාපජ්ජං අරහත්තං ඛ්‍යාකරොති. ඉමිනාව නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො දට්ඨබ්බො. අපිචෙත්ථ “තෙක්ඛම්මාධිමුත්තොති ඉමස්මිංයෙව අරහත්තං කපීතං, සෙසෙසු පඤ්චසු නිබ්බාන”න්ති එකෙ වදන්ති. අපරෙ “අසම්මොභාධිමුත්තොති එත්ථෙව නිබ්බානං කපීතං, සෙසෙසු අරහත්ත”න්ති වදන්ති. අයං පනෙත්ථ සාරො – “සබ්බෙස්ථෙවෙනෙසු අරහත්තමිපි නිබ්බානමිපි කපීතමෙවාති.

භූසාති බලවත්තො දිබ්බරූපසදිසා. නෙවස්ස චිත්තං පරියාදියන්තීති එතස්ස බිණාසවස්ස චිත්තං ගහෙත්වා යාතුං න සක්කොන්ති. කිලෙසා හි උප්පජ්ජමානා චිත්තං ගණ්හන්ති නාම. අමිස්සිකතන්ති අමිස්සකතං. කිලෙසා හි ආරම්මණෙන සද්ධිං චිත්තං මිස්සං කරොන්ති, තෙසං අභාවා අමිස්සිකතං. ධීතන්ති පතිට්ඨිතං. ආනෙඤ්ජප්පත්තන්ති අවලනප්පත්තං. වයඤ්චස්සානුපස්සතීති තස්ස වෙස චිත්තස්ස උප්පාදම්පි වයම්පි පස්සති. භූසා වාතවුට්ඨීති බලවා වාතක්ඛන්ධො. නෙව නං සඬකම්පෙය්‍යාති එකභාගෙන වාලෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. න සම්පකම්පෙය්‍යාති ථුණං විය සබ්බභාගතො කම්පෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. න සම්පවෙධෙය්‍යාති වෙධෙන්වා පවෙධෙන්වා පාතෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය.

නෙක්ඛම්මං අධිමුත්තස්සාති අරහත්තං පටිච්ඡක්ඛිත්වා ධීතස්ස. සෙසපදෙසුපි අරහත්තමෙව කථිතං. උපාදානක්ඛයස්ස වාති උපයොගත්ථෙ සාම්චවනං. අසම්මොහඤ්ච චෙතසොති චිත්තස්ස ච අසම්මොහං අධිමුත්තස්ස. දිස්වා ආයතනුප්පාදන්ති ආයතනානං උප්පාදඤ්ච වයඤ්ච දිස්වා. සම්මා චිත්තං විමුවචතීති සම්මා හෙතුනා නයෙන ඉමාය විපස්සනාය පටිපත්තියා ඵලසමාපත්තිවසෙන චිත්තං විමුවචති, නිබ්බානාරම්මණෙ අධිමුවචති. අථ වා ඉමිනා බිණාසවස්ස පුබ්බභාගපටිපදා කථිතා. තස්ස හි ආයතනුප්පාදං දිස්වා ඉමාය විපස්සනාය අධිගතස්ස අරියමග්ගස්ස ආනුභාවෙන සබ්බකිලෙසෙහි සම්මා චිත්තං විමුවචති. එවං තස්ස සම්මා විමුත්තස්ස...පෙ.... න විජ්ජති. තත්ථ සන්තචිත්තස්සාති නිබ්බුතචිත්තස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව.

සොණස්ස පබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සබ්බනීලිකාදිපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

246. අද්දාරිට්ඨකවණ්ණාති අභිනවාරිට්ඨඵලවණ්ණා. උදකෙන තිත්තකාකපත්තවණ්ණානිපි වදන්ති.

අප්ඤ්ඤාමෙ උපාහනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

248. අභිජීවන්ති එතෙනාති අභිජීවනිකං. කිත්තං? සිප්පං. තෙනාහ “යෙන සිප්පෙනා”තිආදි.

කට්ඨපාදුකාදිපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

251. උණ්ණාහි කතපාදුකාති උණ්ණාලොමමයකම්බලෙහි, උණ්ණාලොමෙහි එව වා කතපාදුකා. න, හික්ඛවෙ, ගාවීනං විසාණෙසු ගහෙනබ්බන්තිආදිසු “මොක්ඛාධිප්පායෙන විසාණාදිසු ගහෙතුං වට්ටති”ති ගණ්ඨීපදෙසු වුත්තං.

යානාදිපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

253. අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පුරිසයුත්තං හත්ථවට්ඨකන්ති එත්ථ “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, පුරිසයුත්තං, අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, හත්ථවට්ඨක”න්ති එවං පච්චෙකවාක්‍යපරිසමාපනං අධිජ්ජෙතන්ති ආහ “පුරිසයුත්තං ඉත්ථිසාරථී වා...පෙ.... පුරිසා වා, වට්ඨකියෙවා”ති. පීඨකසිවිකන්ති පීඨකයානං. පාටඬිකිත්ති අන්දොලිකායෙනං අධිවචනං.

උච්චාසයනමහාසයනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා

254. වාළරුපානීති ආහරිමානි වාළරුපානි. “අකජ්ජියරුපාකුලො අකජ්ජියමඤ්චො පල්ලඬිකො”ති සාරසමාසෙ වුත්තං. “දීඝලොමකො මහාකොජචොති චතුරඬිගුලාධිකලොමො කාළකොජචො. “චතුරඬිගුලාධිකානි කිර තස්ස ලොමානී”ති වචනතො චතුරඬිගුලතො හෙට්ඨා වට්ඨකීති වදන්ති. වානචිත්‍රො උණ්ණාමයත්ථරණොති භිත්තිවජෙදාදිවසෙන විචිත්‍රො උණ්ණාමයත්ථරණො. සනපුප්ඵකො උණ්ණාමයත්ථරණොති උණ්ණාමයලොහිතත්ථරණො. පකතිතුලිකාති රුක්ඛතුලලතාතුලපොටකීතුලසඬ්ඛාතානං තිණ්ණං තුලානං අඤ්ඤතරපුණ්ණා තුලිකා. “උද්දලොමීති උභතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණං. එකන්තලොමීති එකතොදසං උණ්ණාමයත්ථරණ”න්ති දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.15) වුත්තං, සාරසමාසෙ පන “උද්දලොමීති එකතො උග්ගතපුප්ඵං. එකන්තලොමීති උභතො උග්ගතපුප්ඵ”න්ති වුත්තං. “කොසෙය්‍යකට්ඨස්සමයන්ති කොසෙය්‍යකසට්ඨමය”න්ති ආවරියධම්මපාලත්ථෙරෙන වුත්තං. සුද්ධකොසෙය්‍යන්ති රතනපරිසිඛිඛතරහිතං. දීඝනිකායට්ඨකථායං පනෙත්ථ “යපෙත්වා තුලිකං සඬ්ඛානෙව ගොනකාදීනි රතනපරිසිඛිඛිතානි වට්ඨන්ති”ති වුත්තං. තත්ථ “යපෙත්වා තුලික”න්ති එතෙන රතනපරිසිඛිඛතරහිතාපි තුලිකා න වට්ඨකීති දීපෙති. “රතනපරිසිඛිඛිතානි වට්ඨන්ති”ති ඉමිනා පන යානි රතනපරිසිඛිඛිතානි, තානි භූමත්ථරණවසෙන යථානුරූපං මඤ්චාදීසු ව උපනෙතුං වට්ඨකීති දීපිතන්ති වෙදිතඛිඛං. එත්ථ ව විනයපරියායං පත්වා ගරුකෙ යාතඛිඛන්තා ඉධ වුත්තනෙයෙනෙවත්ථ විනිවිජයො වෙදිතඛිඛො. සුත්තන්තිකදෙසනායං පන ගහට්ඨානම්පි වසෙන වුත්තන්තා තෙසං සඬ්ගණ්හනත්ථං “යපෙත්වා තුලිකං...පෙ.... වට්ඨන්ති”ති වුත්තන්ති අපරෙ.

අජිනවම්මෙහීති අජිනමිගවම්මෙහි. තානි කිර වම්මානි සුබ්බමතරානි, තස්මා දූපට්ඨකිපට්ඨානි කත්වා සිඛිඛන්ති. තෙන වුත්තං “අජිනපචෙණී”ති. උත්තරං උපරිභාගං ඡාදෙතීති උත්තරවිජදො, විතානං, තඤ්ච ලොහිතවිතානං ඉධාධිජ්ජෙතන්ති ආහ “උපරිඛද්ධෙන රත්තවිතානෙනා”ති. “රත්තවිතානෙසු ව කාසාවං වට්ඨති, කුසුම්භාදිරත්තමෙව න වට්ඨති”ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. මහාඋපධානන්ති පමාණාතික්කන්තං උපධානං. එත්ථ ව කිඤ්චාපි දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.15) “අලොහිතකානි ද්වෙපි වට්ඨන්තියෙව, තතො උත්තරි ලහිත්වා අඤ්ඤෙසං දාතඛිඛානි, දාතුං අසක්කොන්තො මඤ්චෙ තිරියං අත්ථරිත්වා උපරි පච්චත්ථරණං දත්වා නිපජ්ජිතුම්පි ලහතී”ති අවිසෙසෙන වුත්තං, සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනායං (වුළුව. අට්ඨ. 297) පන “අගිලානස්ස

සිසුපධානඤ්ච පාදුපධානඤ්චාති ද්වයමෙව වට්ටති, ගිලානස්ස බිම්බොහනාති
සන්ථරිත්වා උපරි පච්චත්ථරණං දත්වා නිපජ්ජිතුමිති වට්ටති” ති චුත්තත්තා
ගිලානොයෙව මඤ්චෙ තිරියං අත්ථරිත්වා නිපජ්ජිතුං ලහතීති වෙදිතබ්බං.

උච්චාසයනමහාසයනපටික්ඛෙපකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ගිහිවිකතානුඤ්ඤාතාදිකථාවණ්ණනා

256. අභිනිස්සාය නිසිදිතුන්ති අපස්සාය නිසිදිතුං.

සොණකුටිකණ්ණවත්ථුකථාවණ්ණනා

257. පපතකෙ පබ්බතෙති එත්ථ “පචත්තෙ පබ්බතෙ” තිපි පයන්ති,
පචත්තනාමකෙ පබ්බතෙති අත්ථො. සොණො උපාසකොතිආදීසු (උදා. අට්ඨ. 46)
නාමෙන සොණො නාම, තීහි සරණගමනෙහි උපාසකත්තපටිවෙදනෙන උපාසකො,
කොට්ඨභිඤ්ජනස්ස කණ්ණපිළන්ධනස්ස ධාරණෙන “කොට්ඨකණ්ණො” ති ව
චත්තබ්බෙ “කුටිකණ්ණො” ති එවං අභිඤ්ඤාතො, න සුකුමාරසොණොති
අධිප්පායො. අයඤ්චි ආයස්මතො මහාකච්චානස්ස සන්තිකෙ ධම්මං සුත්වා සාසනෙ
අභිප්පසන්නො සරණෙසු ව සීලෙසු ව පතිට්ඨිතො පපතකෙ පබ්බතෙ
ණායුදකසම්පන්නෙ යානෙ විහාරං කාරෙත්වා ථෙරං තත්ථ වසාපෙත්වා චතුරි
පච්චයෙහි උපට්ඨාති. තෙන චුත්තං “ආයස්මතො මහාකච්චානස්ස උපට්ඨාකො
හොති” ති.

සො කාලෙන කාලං ථෙරස්ස උපට්ඨානං ගච්ඡති, ථෙරො වස්ස ධම්මං දෙසෙති,
තෙන සංවෙගබ්බලො ධම්මවරියායං උස්සාහජාතො විහරති. සො එකදා සත්ථෙත
සද්ධිං වාණිජ්ජත්ථාය උජ්ජෙතිං ගච්ඡන්තො අන්තරාමග්ගෙ අට්ඨියං සත්ථෙ
නිව්ට්ඨෙ රත්තියං ජනසම්බාධනයෙන එකමන්තං අපක්කම්ම නිද්දං උපගඤ්ඡි.
සත්ථො පච්චුසවෙලායං උට්ඨාය ගතො, න එකොපි සොණං පබ්බොධෙසි, සබ්බෙ
විස්සරිත්වා අගමිංසු. සො පහාතාය රත්තියා පබ්බජ්ඣත්වා උට්ඨාය කඤ්චි
අපස්සන්තො සත්ථෙත ගතමග්ගං ගහෙත්වා සීසං සීසං ගච්ඡන්තො එකං වටරුක්ඛං
උපගඤ්ඡි. තත්ථ අද්දස එකං මහාකායං විරූපදස්සනං බිහව්ඡං පුරිසං අට්ඨිතො
මුත්තාති අත්තනො මංසාති සයමෙව බාදන්තං, දිස්වාන “කොසි ත්ව”න්ති පුච්ඡි.
පෙතොස්මි, හන්තෙති. කස්මා එවං කරොසීති? අත්තනො පුබ්බකම්මෙනාති. කිං
පන තං කම්මන්ති? අහං පුබ්බෙ භාරුකච්ඡනගරවාසී කුටවාණිජො හුත්වා පරෙසං
සන්තකං වඤ්චෙත්වා බාදිං, සමණෙ ව භික්ඛාය උපගතෙ “තුම්භාකං මංසං
බාදා” ති අක්කොසිං, තෙන කම්මෙන එතරහි ඉමං දුක්ඛං අනුභවාමිති. තං සුත්වා
සොණො අතිවිය සංවෙගං පටිලහි.

තතො පරං ගච්ඡන්තො මුඛතො පග්ගරිතකාළලොහිතෙ ද්වෙ පෙතදාරකෙ
පස්සිත්වා තථෙව පුච්ඡි, තෙපිස්ස අත්තනො කම්මං කපෙසුං. තෙ කිර
භාරුකච්ඡනගරෙ දාරකකාලෙ ගන්ධවාණිජජාය ජීවිකං කප්පෙන්තා අත්තනො

මාතරි බිණාසවෙ නිමන්තෙත්වා හොපේන්තියා ගෙහං ගන්ත්වා “අම්භාකං සන්තකං කස්මා සමණානං දෙසි, තයා දින්නං හොපනං භුඤ්ජනකසමණානං මුඛතො කාළලොහිතං පග්ගරතු”ති අක්කොසිංසු. තෙ තෙන කම්මෙන නිරයෙ පච්චිත්වා තස්ස විපාකාවසෙසෙන පෙතයොනියං නිබ්බත්තිත්වා තදා ඉමං දුක්ඛං අනුභවන්ති. තම්පි සුත්වා සොණො අතිවිය සංවෙගජානො අහොසි.

සො උප්පේනිං ගන්ත්වා තං කරණියං තීරෙත්වා කුරරසරං පච්චාගතො ථෙරං උපසඬකම්ත්වා කතපට්ඨන්ථාරො තමත්ථං ආරොචෙසි. ථෙරොපිස්ස පවත්තිනිවත්තිසු ආදීනවානිසංසෙ විභාවෙන්තො ධම්මං දෙසෙසි. සො ථෙරං වන්දිත්වා ගෙහං ගතො සායමාසං භුඤ්ජිත්වා සයනං උපගතො ථොකංයෙව නිද්දායිත්වා පබ්බජ්ඣිත්වා සයනතලෙ නිසජ්ජ යථාසුතං ධම්මං පච්චවෙක්ඛිතුං ආරද්ධො. තස්ස තං ධම්මං පච්චවෙක්ඛිතො තෙ ව පෙතත්තභාවෙ අනුස්සරතො සංසාරදුක්ඛං අතිවිය භයානකං හුත්වා උපට්ඨාසි, පබ්බජ්ජාය විත්තං නම්. සො විභාතාය රත්තියා සරීරපට්ඨග්ගනං කත්වා ථෙරං උපගන්ත්වා අත්තනො අජ්ඣාසයං ආරොචෙත්වා පබ්බජ්ජං යාචි. තෙන චුත්තං “අථ ඛො සොණො උපාසකො...පෙ.... පබ්බාපේතු මං, භන්තෙ, අයෙයා මහාකච්චානො”ති.

තත්ථ යථා යථාතිආදිපදානං අයං සඬ්ඛෙපත්ථො – යෙන යෙන ආකාරෙන අයෙයා මහාකච්චානො ධම්මං දෙසෙති ආවික්ඛති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විවරති විභජති උත්තානිං කරොති පකාසෙති, තෙන තෙන මෙ උපපරික්ඛිතො ඵලං හොති “යදෙනං සික්ඛත්තයබ්බන්ධවරියං ඵකම්පි දිවසං අඛණ්ඩං කත්වා වරිමකච්චිත්තං පාපෙතබ්බතාය ඵකත්තපරිපුණ්ණං, ඵකදිවසම්පි කිලෙසමලෙන අමලීනං කත්වා වරිමකච්චිත්තං පාපෙතබ්බතාය ඵකත්තපරිපුණ්ණද්ධං, සඬ්ඛලිඛිතං ලිඛිතසඬ්ඛසදිසං ධොතසඬ්ඛසප්පට්ඨාගං වරිතබ්බං, ඉදං න සුකරං අගාරං අජ්ඣාචසනා අගාරමජ්ඣෙකං වසන්තෙන ඵකත්තපරිපුණ්ණං...පෙ.... වරිතු”න්ති.

ඵලං අත්තනො පරිචිතක්කිතං සොණො උපාසකො ථෙරස්ස ආරොචෙත්වා තං පටිපජ්ජිතුකාමො “ඉච්ඡාමහං භන්තෙ”තිආදිමාහ. ථෙරො පන “න තාවස්ස ඤාණං පරිපාකං ගත”න්ති උපධාරෙත්වා ඤාණපරිපාකං ආගමයමානො “දුක්කරං ඛො”තිආදිනා පබ්බජ්ජාජන්දං නිවාරෙසි. තත්ථ ඵකසෙය්‍යන්ති අදුතියසෙය්‍යං. ඵත්ථ ව සෙය්‍යාසිසෙන “ඵකො තිට්ඨති, ඵකො ගච්ඡති, ඵකො නිසීදති”තිආදිනා නයෙන චුත්තං චතුසු ඉරියාපථෙසු කායවිචෙකං දීපෙති, න ඵකිකා හුත්වා සයනමත්තං. ඵකභත්තන්ති “ඵකභත්තිකො හොති රත්තුපරතො විරතො විකාලභොජනා”ති (දී. නි. 1.10, 194; ම. නි. 1.293 අ. නි. 3.71) ඵලං චුත්තං විකාලභොජනා විරතිං සන්ධාය වදති. බ්‍රහ්මවරියන්ති මෙථුනවරිතිබ්බන්ධවරියං, සික්ඛත්තයානුයොගසඬ්ඛාතං සාසනබ්බන්ධවරියං වා. ඉඬ්ඝාති වොදනත්ථෙ නිපාතො. තත්ථෙචාති ගෙහෙයෙව. බුද්ධානං සාසනං අනුයුඤ්ජාති නිව්වසීලඋපොසථසීලනියමාදිහෙදං පඤ්චඩ්ගං අට්ඨඩ්ගං දසඩ්ගඤ්ච සීලං තදනුරූපඤ්ච සමාධිපඤ්ඤාභාවනං අනුයුඤ්ජ. ඵතඤ්චි උපාසකෙන පුබ්බභාගෙ

අනුයුක්තභාවය බුද්ධසාසනං නාම. තෙනාහ “කාලයුක්තං එකසෙය්‍යං එකභත්තං බ්‍රහ්මවරිය”න්ති.

තත්ථ කාලයුක්තන්ති වාතුද්දසිපඤ්චද්දසිඅට්ඨමිපාටිභාරිකපක්ඛසඬ්ඛාතෙන කාලෙන යුක්තං, යථාචුත්තකාලෙ වා තුය්හං අනුයුක්තජන්තස්ස යුක්තං පතිරූපං සක්කුණෙය්‍යං, න සබ්බකාලං සබ්බන්ති අධිප්පායො. සබ්බමෙන ඤාණස්ස අපරිපක්කත්තා තස්ස කාමානං දූප්පභානාය සම්මා පටිපත්තියං යොග්‍යං කාරාපෙනුං වදන්ති, න පබ්බජ්ජාජන්දං නිවාරෙනුං. පබ්බජ්ජාභිසඬ්ඛාරොති පබ්බජ්තුං ආරම්භො උස්සාහො. පටිප්පස්සමිහිති ඉන්ද්‍රියානං අපරිපක්කත්තා සංවෙගස්ස ව නාතිතික්ඛවාතො වූපසමි. කිඤ්චාපි පටිප්පස්සමිහි, ථෙරෙන චුත්තවිධිං පන අනුතිට්ඨන්තො කාලෙන කාලං ථෙරං උපසඬ්ඛිත්වා පරිප්පාසන්තො ධම්මං සුඤ්ඤාති. තස්ස චුත්තනායෙනෙව දුතියමිපි පබ්බජ්ජාය විත්තං උප්පජ්ජි, ථෙරස්ස ව ආරොවෙසි, දුතියමිපි ථෙරො පටික්ඛිපි. තතියවාරෙ පන ඤාණස්ස පරිපක්කභාවං ඤත්වා “ඉදානි නං පබ්බාපෙනුං කාලො”ති ථෙරො පබ්බාපෙසි, පබ්බජිතඤ්ච නං තිණි සංවච්ඡරානි අතික්කමිත්වා ගණං පරියෙසිත්වා උපසම්පාදෙසි. නං සන්ධාය චුත්තං “දුතියමිපි බො සොණො...පෙ.... උපසම්පාදෙසි”ති.

තත්ථ අප්පහික්ඛුකොති කතිපයහික්ඛුකො. තදා කිර හික්ඛු යෙභුයොන මජ්ඣිමදෙසෙයෙව වසිංසු, තස්මා තත්ථ කතිපයා එව අහෙසුං. තෙ ව එකස්මිං ගාමෙ එකො, එකස්මිං නිගමෙ ද්වෙති එවං විසුං විසුං වසිංසු. කිච්ඡෙනාති දුක්ඛෙන. කසිරෙනාති ආයාසෙන. තතො තතොති තස්මා තස්මා ගාමනිගමාදිතො. ථෙරෙන හි කතිපයෙ හික්ඛු ආනන්තවා අඤ්ඤෙසු ආනියමානෙසු පුබ්බෙ ආනිතා කෙනවිදෙව කරණීයෙන පක්කමිංසු, කඤ්චි කාලං ආගමෙත්වා පුන තෙසු ආනියමානෙසු ඉතරෙ පක්කමිංසු. එවං පුනස්පුනං ආනයනෙන සන්තිපාතො විරෙනෙව අහොසි. ථෙරොපි තදා එකවිහාරී අහොසි. තෙන චුත්තං “තිණිණං වස්සානං...පෙ.... සන්තිපාතාපෙත්වා”ති.

වස්සංචුත්ථස්සාති වස්සං උපගන්ත්වා චුසිතවතො. එදිසො ව එදිසො වාති එවරූපො ව එවරූපො ව. “එවරූපාය නාම රූපකායසම්පත්තියා සමන්තාගතො, එවරූපාය ධම්මකායසම්පත්තියා සමන්තාගතො”ති සුතොයෙව මෙ සො භගවා. න ව මයා සම්මුඛා දිට්ඨොති එත්ථ පන පුපුජ්ජනසද්ධාය එව ආයස්මා සොණො භගවන්තං දට්ඨුකාමො අහොසි. අපරභාගෙ පන සත්ථාරා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වසිත්වා පච්චුසසමයං අජ්ඣිට්ඨො සොළස අට්ඨකවග්ගියානි සත්ථු සම්මුඛා අට්ඨිං කත්වා මනසි කත්වා සබ්බං වෙනසා සමන්තාගරිත්වා අත්ථධම්මපටිසංවෙදී හුත්වා භණන්තො ධම්මුපසඤ්ඤිතපාමොජ්ජාදිමුඛෙන සමාහිතො සරභඤ්ඤපරියොසානෙ විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සඬ්ඛාරෙ සම්මසන්තො අනුපුබ්බෙන අරහත්තං පාපුණි. එතදත්ථමෙව හිස්ස භගවතා අත්තනා සද්ධිං එකගන්ධකුටියං වාසො ආණත්තොති වදන්ති.

කෙවි පනාහු “න ව මයා සම්මුඛා දිට්ඨොති ඉදං රූපකායදස්සනමෙව සන්ධාය වුත්තං. ආයස්මා හි සොණො පබ්බජිත්වා ථෙරස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සටෙන්තො වායමන්තො අනුපසම්පන්නොව සොතාපන්නො හුත්වා උපසම්පජ්ජිත්වා ‘උපාසකාපි සොතාපන්නා හොන්ති, අහම්පි සොතාපන්නො, කිමෙත්ථ චිත්ත’න්ති උපරිමග්ගත්ථාය විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අත්තොවස්සෙයෙව ඡළහිඤ්ඤො හුත්වා විසුද්ධිපචාරණාය පචාරෙසි. අරියසච්චදස්සනෙන භගවතො ධම්මකායො දිට්ඨො නාම හොති. වුත්තඤ්ඤෙන ‘යො ඛො, වක්කලි, ධම්මං පස්සති, සො මං පස්සති’ති (සං. නි. 3.87). තස්මාස්ස ධම්මකායදස්සනං පගෙව සිද්ධං, පචාරෙත්වා පන රූපකායං දට්ඨුකාමො අහොසි”ති.

පාසාදිකන්තිආදිපදානං අත්ථො අට්ඨකථායමෙව වුත්තො. තත්ථ විසුකායිකච්ඡේදිතානන්ති පටිපක්ඛභුතානං දිට්ඨිචිත්තච්ඡේදිතානන්ති අත්ථො. පාසාදිකන්ති (උදා. අට්ඨ. 10) වා ද්වත්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණඅසිතිඅනුබ්බාද්ද්විතියාමජ්ජපභාකෙතුමාලාලඪිකතාය සමන්තපාසාදිකාය අත්තතො සරිරජ්ජපභාය සම්පත්තියා රූපකායදස්සනාච්චස්ස ජනස්ස සබ්බභාගතො පසාදාචගං. පසාදනීයන්ති දසබලවතුචෙසාරජ්ජපසාධාරණඤ්ඤාණඅට්ඨාරසආචේණිකබුද්ධධම්මජ්ජපභුතිඅපරිමා ණගුණගණසමන්තාගතාය ධම්මකායසම්පත්තියා පරික්ඛකජනස්ස පසාදනීයං පසිදිතබ්බයුත්තං පසාදකං වා. සන්තින්ද්‍රියන්ති වක්ඛාදිපඤ්චන්ද්‍රියලොලතාවිගමෙන වූපසන්තපඤ්චන්ද්‍රියං. සන්තමානසන්ති ඡට්ඨස්ස මනින්ද්‍රියස්ස නිබ්බිසෙවනභාවූපගමනෙන වූපසන්තමානසං. උත්තමදමථසමථං අනුජ්ජත්තන්ති ලොකුත්තරපඤ්ඤාවිමුත්තිචෙතොවිමුත්තිසඬ්ඛානං උත්තමං දමථං සමථඤ්ච අනුජ්ජත්වා අධිගන්ත්වා ඨිතං. දන්තන්ති සුපරිසුද්ධකායසමාචාරතාය භත්ථපාදකුක්කුච්චාභාවතො දවාදිඅභාවතො ව කායෙන දන්තං. ගුත්තන්ති සුපරිසුද්ධචචිසමාචාරතාය නිරත්ථකචාචාභාවතො රවාදිඅභාවතො ව වාචාය ගුත්තං. යතින්ද්‍රියන්ති සුපරිසුද්ධමනොසමාචාරතාය අරියද්ධියොගෙන අබ්‍යාවචඅජ්ජපටිසඬ්ඛපෙක්ඛාභාවතො ව මනින්ද්‍රියවසෙන යතින්ද්‍රියං. නාගන්ති ඡන්දාදිවසෙන අගමනතො, පහීනානං රාගාදිකිලෙසානං අපුනාගමනතො අපච්චාගමනතො කස්සවිපි ආගුස්ස සබ්බථාපි අකරණතො, පුනබ්භවස්ස ව අගමනතොති ඉමෙහි කාරණෙහි නාගං. එත්ථ ව “පාසාදික”න්ති ඉමිනා රූපකායෙන භගවතො පමාණභූතනං දීපෙති, “පසාදනීය”න්ති ඉමිනා ධම්මකායෙන. “සන්තින්ද්‍රිය”න්තිආදිනා සෙසෙහි පමාණභූතනං දීපෙති, තෙන චතුජ්ජමාණිකෙ ලොකසන්තිවාසෙ අනවසෙසතො සත්තානං භගවතො පමාණභාවො පකාසිතොති චෙදිතබ්බො. එකච්චාගරෙහි එකගන්ධකුටියං. ගන්ධකුටි හි ඉධ “චිභාරො”ති අධිජ්ජෙතො. වත්ථුන්ති වසිතුං.

258. අජ්ඣොකාසෙ විනිනාමෙත්වාති (උදා. අට්ඨ. 46) අජ්ඣොකාසෙ නිසජ්ජාය විනිනාමෙත්වා. “යස්මා භගවා ආයස්මතො සොණස්ස සමාපත්තිසමාපජ්ජනෙන පටිසන්ථාරං කරොන්තො සාවකසාධාරණා සබ්බා සමාපත්තියො අනුලොමපටිලොමං සමාපජ්ජන්තො බහුදෙව රත්තිං අජ්ඣොකාසෙ

නිසඡ්ජාය විනිනාමෙත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා විහාරං පාවිසි, තස්මා ආයස්මාපි සොණො භගවතො අධිජ්ජායං ඤත්වා තදනුරූපං සබ්බා තා සමාපත්තියො සමාපජ්ජන්තො බහුදෙව රත්තිං අජ්ඣෙකාකාසෙ නිසඡ්ජාය විනිනාමෙත්වා පාදෙ පක්ඛාලෙත්වා විහාරං පාවිසි' ති කෙවි වදන්ති. පවිසිත්වා ච භගවතා අනුඤ්ඤානො චීවරං තිරොකරණීයං කත්වාපි භගවතො පාදපස්සෙ නිසඡ්ජාය විනිනාමෙසි. අජ්ඣෙකසීති ආණාපෙසි. පටිභාතු තං භික්ඛු ධම්මො භාසිතුන්ති භික්ඛු තුය්හං ධම්මො භාසිතුං උපට්ඨාතු ඤාණමුඛං ආගච්ඡතු, යථාසුතං යථාපරියත්තං ධම්මං භණාහීති අත්ථො.

සබ්බානෙව අට්ඨකවග්ගිකානීති අට්ඨකවග්ගභූතානි කාමසුත්තාදීනි (මහානි. 1) සොළස සුත්තානි. සරෙන අභාසීති සුත්තුස්සාරණසරෙන අභාසි, සරහඤ්ඤවසෙන කථෙසීති අත්ථො. සරහඤ්ඤපරියොසානෙන උස්සාරණාවසානෙ. සුග්ගහිතානීති සම්මා උග්ගහිතානි. සුමනසිකතානීති සුට්ඨු මනසි කතානි. එකච්චො උග්ගහණකාලෙ සම්මා උග්ගහෙත්වාපි පච්ඡා සජ්ඣායාදිවසෙන මනසිකරණකාලෙ බ්‍යඤ්ජනානි වා මිච්ඡා රොපෙති, පදපච්චාහට්ඨං වා කරොති, න එවමයං. ඉමිනා පන සම්මදෙව යටුග්ගහිතං මනසි කතානි. තෙන චුත්තං “සුමනසිකතානීති සුට්ඨු මනසි කතානී” ති. සුපධාරිතානීති අත්ථනොපි සුට්ඨු උපධාරිතානි. අත්ථෙ හි සුට්ඨු උපධාරිතෙ සක්කා පාළි සම්මා උස්සාරෙතුං. කල්‍යාණීයාපි වාචාය සමන්තාගතොති සිථිලධනිතාදීනං යථාච්චානං වචනෙන පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනාය පොරියා වාචාය සමන්තාගතො. විස්සට්ඨායාති විමුක්තාය. එතෙනස්ස විමුක්තවාදිතං දස්සෙති. අනෙලගලායාති එලං චූච්චති දොසො, තං න පග්ගරතීති අනෙලගලා, තාය නිද්දොසායාති අත්ථො. අථ වා අනෙලගලායාති අනෙලාය ච අගලාය ව, නිද්දොසාය අගලිතපදබ්‍යඤ්ජනාය අපරිහීනපදබ්‍යඤ්ජනායාති අත්ථො. තථා හි නං භගවා “එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං කල්‍යාණවාක්කරණානං යදිදං සොණො කුටිකණ්ණො” ති (අ. නි. 1.198, 206) එතදග්ගෙ යපෙසි. අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනියාති යථාධිජ්ජෙතං අත්ථං ඤාපෙතුං සමත්ථාය.

කතිවස්සොති සො කිර මජ්ඣිමවයස්ස තතියෙ කොට්ඨාසෙ යීතො ආකප්පසම්පන්නො ච පරෙසං චිරතරපබ්බජිතො විය බායති. තං සන්ධාය භගවා පුච්ඡීති කෙවි, තං අකාරණං. එවං සන්තං සමාධිසුඛං අනුභවිතුං යුත්තො, එත්තකං කාලං කස්මා පමාදං ආපන්නොසීති පන අනුයුඤ්ඡිතුං සත්ථා “කතිවස්සොසී” ති තං පුච්ඡී. තෙනෙවාහ “කිස්ස පන ත්වං භික්ඛු එවං චිරං අකාසී” ති. තත්ථ කිස්සාති කිංකාරණා. එවං චිරං අකාසීති එවං චිරායි, කෙන කාරණෙන එවං චිරකාලං පබ්බජ්ජං අනුපගන්ත්වා අගාරමජ්ඣෙකෙ වසීති අත්ථො. චිරං දිට්ඨො මෙති චිරෙන චිරකාලෙන මයා දිට්ඨො. කාමෙසුති වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙසු ව. ආදීනවොති දොසො. අපිචාති කාමෙසු ආදීනවෙ කෙනවි පකාරෙන දිට්ඨොපි න තාවාහං සරාවාසතො නික්ඛමිතුං අසක්ඛිං. කස්මා? සම්බාධො සරාවාසො, උච්චාවචෙහි කිච්චකරණීයෙහි සමුපබ්‍යුළ්භො අගාරියභාවො. තෙනෙවාහ “බහුකිච්චො බහුකරණීයො” ති.

එතමන්ට විදිත්වාති කාමෙසු යථාභූතං ආදීනවදස්සිනො චිත්තං විරායිත්වාපි සරාලාසෙ න පක්ඛන්දති, අඤ්ඤදත්ථු පදුමපලාසෙ උදකඛිත්ථු විය විනිවත්තතියෙවාති එතමන්ට සබ්බාකාරතො විදිත්වා. ඉමං උදානන්ති පවත්ති. නිවත්තිඤ්ච සම්මදෙව ජානන්තො පවත්තියං තංනිමිත්තෙ ව න කදාවිපි රමතීති ඉදමත්ථදීපකං ඉමං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ දිස්වා ආදීනවං ලොකෙති සබ්බස්මිම්පි සඬ්ඛාරලොකෙ “අනිච්චො දුක්ඛො විපරිණාමධම්මො” තිආදීනවං දොසං පඤ්ඤාවක්ඛුනා පස්සිත්වා. එතෙන විපස්සනාවාරො කට්ඨො. ඤාත්වා ධම්මං නිරූපධිත්ති සබ්බුපධිපටිනිස්සග්ගත්තා නිරූපධිං නිබ්බානධම්මං යථාභූතං ඤාත්වා, නිස්සරණවිවෙකාසඬ්ඛතාමතසභාවතො මග්ගඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා. “දිස්වා ඤාත්වා” ති ඉමෙසං පදානං “සතං පිචිත්වා බලං හොති, සිහං දිස්වා භයං හොති, පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛිණා හොන්ති” තිආදීසු (ම. නි. 1.271) විය හෙතුඅත්ථතා දට්ඨබ්බා. අරියො න රමති පාපෙති කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියො සප්පුරිසො අණුමත්තෙපි පාපෙ න රමති. කස්මා? පාපෙ න රමති සුවිති සුවිසුද්ධකායසමාවාරාදිතාය සුවි සුද්ධපුග්ගලො රාජහංසො විය උච්චාරට්ඨානෙ පාපෙ සංකිලිට්ඨධම්මෙ න රමති නාහිනන්දති. “පාපො න රමති සුවි” තිතිපි පායො, තස්සත්ථො – පාපො පුග්ගලො සුවිං අනවජ්ජං වොදානධම්මං න රමති, අඤ්ඤදත්ථු ගාමසුකරාදයො විය උච්චාරට්ඨානං අසුවිං සංකිලෙසධම්මංයෙව රමතීති පටිපක්ඛතො දෙසනං පරිවත්තෙති.

සොණකුටිකණ්ණවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

259. කාළසිහොති කාළමුඛවානරජාති. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ව සුවිඤ්ඤායාමෙවාති.

වම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. හෙසජ්ජක්ඛන්ධකං

පඤ්චහෙසජ්ජාදිකථාවණ්ණනා

261. හෙසජ්ජක්ඛන්ධකෙ නච්ඡාදෙන්තීති රූචිං න උජ්ජාදෙන්ති.

262. සුසුකාති සමුද්දෙ හවා එකා මච්ඡජාති. කුම්භීලාතිපි වදන්ති. සංසට්ඨන්ති පරිස්සාවිතං. තෙලපරිභොගෙනාති සත්තාහකාලිකපරිභොගං සන්ධාය චුත්තං.

263. පිට්ඨෙහීති පිසිතෙහි. උබ්භිදං නාම උභසරපංසුමයං.

264. ජකණන්ති ගොමයං. පාකතිකචුණ්ණං නාම අපක්කකසාවචුණ්ණං. තෙන යපෙත්වා ගන්ධචුණ්ණං සබ්බං වට්ටතීති වදන්ති.

265. සුවණ්ණගෙරුකොති සුවණ්ණතුත්ථාදි. අඤ්ජනුපපිසනන්ති
අඤ්ජනත්ථාය උපපිසිතබ්බං යං කිඤ්චි වුණ්ණජාතං.

268. සාමං ගහෙත්වාති එත්ථ සප්පදට්ඨස්ස අත්ථාය අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා
ගහිතම්පි සාමං ගහිතසඬ්ඛමෙව ගච්ඡතිති වෙදිතබ්බං.

269. සරදිත්තකාබාධො නාම වසිකරණත්ථාය සරණියා
දිත්තභෙසජ්ජසමුට්ඨිතො ආබාධො. තෙනාහ
“වසිකරණපාණකසමුට්ඨිතරොගො”ති. සර-සද්දො චෙත්ථ අභෙදෙන සරණියා
චත්තමානො අධිජ්ජෙතො. “අකට්ඨසෙනාති අනභිසඬ්ඛතෙන මුග්ගසුපෙන.
කටාකටෙනාති මුග්ගෙ පචිත්වා අවාලෙන්වාප පරිස්සාවිතෙන මුග්ගසුපෙනා”ති
ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.

ගුළාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

272. ගුළකරණන්ති ගුළකරණට්ඨානං, උච්ඡුසාලන්ති වුත්තං හොති.

274. අවිස්සත්ථාති සාසඬ්ඛකා.

276. අප්පමත්තකෙපි පචාරෙන්තිති අප්පමත්තකෙපි ගහිතෙ පචාරෙන්ති,
“බහුම්භි ගහිතෙ අඤ්ඤෙසං නප්පහොති”ති මඤ්ඤමානා අප්පමත්තකං ගහෙත්වා
පචාරෙන්තිති අධිජ්ජායො. පටිසඬ්ඛාපි පටික්ඛිපන්තිති “දිවා භොජනත්ථාය
භවිස්සති”ති සල්ලක්ඛෙන්වාපි පටික්ඛිපන්ති.

279. සම්බාධෙ දහනකම්මං පටික්ඛෙපාභාවො වට්ටති.

280. උභතොපසන්නාති උභයතො පසන්නා. මාසාතොති “මා සාතෙථ
පාණිනො”ති එවං මාසාතසොසිතදිවසො.

යාගුමධුගොළකාදිකථාවණ්ණනා

282. මධුගොළකන්ති සක්කරාදිසංයුත්තපුචං. ආයුං දෙනිති ආයුදානං දෙනි.
වණ්ණන්ති සරීරවණ්ණං. සුඛන්ති කායිකචෙතසිකසුඛං. බලන්ති සරීරථාමං.
පටිභානන්ති යුත්තමුත්තපටිභානං. වාතං අනුලොමෙතිති වාතං අනුලොමෙන්වා
හරති. වත්ථිං සොධෙතිති ධමනියො සුද්ධං කරොති. ආමාවසෙසං පාවෙතිති සචෙ
ආමාවසෙසකං හොති, තං පාවෙති. අනුප්පවෙච්ඡතිති දෙනි. වාතඤ්ච ඛාපනෙතිති
සම්බන්ධිතබ්බං.

283. නනු ව “පරම්පරභොජනෙන කාරොතබ්බො”ති කස්මා වුත්තං.
පරම්පරභොජනඤ්චි පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරොන නිමන්තිතස්ස තං
යථෙත්වා අඤ්ඤං පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරං භුඤ්ජන්තස්ස හොති, ඉමෙ

ව භික්ඛු භොජ්ජයාගුං පරිභුඤ්ජිංසු, පඤ්චස්ස භොජනෙස්ස අඤ්ඤතරන්ති ආහ
 “භොජ්ජයාගුයා හි පචාරණා භොති”ති. යස්මා පඤ්චන්තං භොජනානං අඤ්ඤතරං
 පටික්ඛිපන්තස්ස චුත්තා පචාරණා භොජ්ජයාගුං පටික්ඛිපන්තස්සපි භොතියෙව,
 තස්මා භොජ්ජයාගුපි ඔදනගතිකායෙවාති අධිජ්ජායො.

284. සුඛුමොජං පක්ඛිපිංසුති “භගවා පරිභුඤ්ජිස්සති”ති මඤ්ඤමානා
 පක්ඛිපිංසු.

පාටලිගාමවත්ථුකථාවණ්ණනා

285. පාටලිගාමොති (උදා. අට්ඨ. 76) එවංනාමකො මගධරට්ඨෙ එකො ගාමො.
 තස්ස කිර ගාමස්ස මාපනදිවසෙ ගාමඤ්ඤානුචාරානෙ ද්වෙ තයො පාටලඤ්ඤා
 පට්ඨිතො උඤ්චිජ්ජිත්වා නික්ඛමිංසු. තෙන තං “පාටලිගාමො” ත්වෙව වොහරිංසු.
 තදවසරිති තං පාටලිගාමං අවසරි අනුපාපුණි. පාටලිගාමිකාති පාටලිගාමවාසිනො.
 උපාසකාති තෙ කිර භගවතො පයමදස්සනෙන කෙවි සරණෙස්ස ව සිලෙස්ස ව
 පතිට්ඨිතා. තෙන චුත්තං “උපාසකා”ති. යෙන භගවා තෙනුපසඤ්ඤාමිංසුති
 පාටලිගාමෙ කිර අපාතසත්තූනො ලිච්ඡවිරාජුනඤ්ච මනුස්සා කාලෙන කාලං
 ගන්ත්වා ගෙහසාමිකෙ ගෙහතො නීහරිත්වා මාසමිපි අභිසමාසමිපි වසන්ති. තෙන
 පාටලිගාමවාසිනො මනුස්සා නිච්චුපද්දුතා “එතෙසඤ්ඤෙව ආගතකාලෙ
 වසනට්ඨානං හවිස්සති එකපස්සෙ ඉස්සරානං හණ්ඩපට්ඨාමනට්ඨානං, එකපස්සෙ
 වසනට්ඨානං, එකපස්සෙ ආගන්තුකානං අද්ධිකමනුස්සානං, එකපස්සෙ දලිද්දානං
 කපණමනුස්සානං, එකපස්සෙ ගිලානානං වසනට්ඨානං හවිස්සති”ති සබ්බෙසං
 අඤ්ඤමඤ්ඤං අසට්ඨෙත්වා වසනජ්ජහොනකං නගරමජ්ඣෙ මහතිං සාලං
 කාරෙස්සු, තස්ස නාමං ආවසථාගාරන්ති. ආගන්ත්වා වසන්ති එත්ථ ආගන්තුකාති
 ආවසථො, තදෙව ආගාරං ආවසථාගාරං.

තං දිවසඤ්ච තං නිට්ඨානං අගමාසි. තෙ තත්ථ ගන්ත්වා
 ඉට්ඨකකම්මසුධාකම්මචිත්තකම්මාදිවසෙන සුපරිනිට්ඨිතං සුසජ්ජිතං
 දෙවට්ඨානසදිසං ද්වාරකොට්ඨකතො පට්ඨාය ඔලොකෙත්වා “ඉදං ආවසථාගාරං
 අතිවිස මනොරමං සස්සිරිකං, කෙන නු බො පයමං පරිභුත්තං අමිහාකං දීඝරත්තං
 හිතාය සුඛාය අස්සා”ති චින්තෙස්සු, තස්මිංයෙව ව ඛණෙ “භගවා තං ගාමං
 අනුජ්ජන්තො”ති අස්සොස්සු, තෙන තෙ උජ්ජන්තපීතියොමනස්සා “අමිහෙහි භගවා
 ගන්ත්වාපි ආනෙතබ්බො සියා, සො සයමෙව අමිහාකං වසනට්ඨානං සම්පත්තො,
 අජ්ජ මයං භගවත්තං ඉධ වසාපෙත්වා පයමං පරිභුඤ්ජාපෙස්සාම, තථා භික්ඛුසඤ්ඤා,
 භික්ඛුසඤ්ඤා ආගතෙ තෙපිට්ඨකං බුද්ධවචනං ආගතමෙව හවිස්සති, සත්ථාරං මඤ්ඤං
 වදාපෙස්සාම, ධම්මං කථාපෙස්සාම, ඉති තීහි රතනෙහි පරිභුත්තෙ පච්ඡා අමිහාකං
 පරෙසඤ්ච පරිභොගො හවිස්සති, එවං නො දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය හවිස්සති”ති
 සන්තිට්ඨානං කත්වා එතදත්ථමෙව භගවත්තං උපසඤ්ඤාමිංසු. තස්මා එවමාහංසු
 “අධිවාසෙතු නො, හන්තෙ, භගවා ආවසථාගාර”න්ති. තෙනුපසඤ්ඤාමිංසුති (දී. නි.
 අට්ඨ. 3.297-298; ම. නි. අට්ඨ. 2.22) කිඤ්චාපි තං දිවසමෙව පරිනිට්ඨිතත්තා

දෙව්විමානං විය සුසජ්ජිතං සුපට්ඨගිතං, බුද්ධාරහං පන කත්වා න පඤ්ඤත්තං. බුද්ධා හි නාම අරඤ්ඤජ්ඣාසයා අරඤ්ඤාරාමා, අන්තොගාමෙ වසෙය්‍යං වා නොවා, තස්මා භගවතො රුචිං ජානිත්වා පඤ්ඤපෙස්සාමාති වින්තෙත්වා තෙ භගවත්තං උපසඬකම්භු, ඉදානි භගවතො රුචිං ජානිත්වා තථා පඤ්ඤාපෙතුකාමා යෙනාවසථාගාරං තෙනුපසඬකම්භු. සබ්බසන්ථරිං ආවසථාගාරං සන්ථරිත්වාති එත්ථ සන්ථරණං සන්ථරි, සබ්බො සකලො සන්ථරි එත්ථාති සබ්බසන්ථරි. අථ වා සන්ථතන්ති සන්ථරි, සබ්බං සන්ථරි සබ්බසන්ථරි, තං සබ්බසන්ථරිං. භාවනපුංසකනිද්දෙසොවායං, යථා සබ්බමෙව සන්ථතං හොති, එවං සන්ථරිත්වාති අත්ථො. සබ්බපයමං තාව “ගොමයං නාම සබ්බමඬගලෙසු වට්ටති” ති සුධාපරිකම්මකතම්පි භූමිං අල්ලගොමයෙන ඔපුඤ්ජාපෙත්වා පරිසුක්ඛභාවං ඤත්වා යථා අක්කන්තට්ඨානෙ පදං පඤ්ඤායති, එවං වාතුජ්ජාතියගන්ධෙහි ලිම්පෙත්වා උපරි නානාවණ්ණකටසාරකෙ සන්ථරිත්වා තෙසං උපරි මහාපිට්ඨිකකොජ්ජෙ ආදිං කත්වා හත්ථත්ථරණාදීහි නානාවණ්ණෙහි අත්ථරණෙහි සන්ථරිතබ්බයුත්තකං සබ්බොකාසං සන්ථරාපෙසුං. තෙන චුත්තං “සබ්බසන්ථරිං ආවසථාගාරං සන්ථරිත්වා” ති.

ආසනානීති මජ්ඣිමනිකායෙ තාව මඬගලත්ථමිහං නිස්සාය මහාරහං බුද්ධාසනං පඤ්ඤපෙත්වා තත්ථ යං යං මුදුකඤ්ච මනොරමඤ්ච පච්චත්ථරණං, තං තං අත්ථරිත්වා උභතොලොහිතකං මනුඤ්ඤදස්සනං උපධානං උපදහිත්වා උපරි සුවණ්ණරජතතාරකවිචිත්තවිතානං බන්ධිත්වා ගන්ධදාමපුජ්ජදාමපත්තාදාමාදීහි අලඬකරිත්වා සමන්තා ද්වාදසහත්ථෙ යානෙ පුජ්ජජාලං කාරෙත්වා තිංසහත්ථමත්තං යානං පටසාණියා පරික්ඛිපාපෙත්වා පච්ඡිමහිත්තිං නිස්සාය හික්ඛුසඬසස්ස පල්ලඬකපීඨඅපස්සපීඨමුණ්ඩපීඨාදීහි පඤ්ඤපාපෙත්වා උපරි සෙනපච්චත්ථරණෙහි පච්චත්ථරාපෙත්වා සාලාය පාචිනපස්සං අත්තනො නිසජ්ජායොග්ගං කාරෙසුං. තං සන්ධාය චුත්තං “ආසනානි පඤ්ඤපෙත්වා” ති.

උදකමණිකන්ති මහාකුච්ඡිකං සමෙබලං උදකවාටිං. එවං භගවා හික්ඛුසඬසො ව යථාරුචියා හත්ථපාදෙ ධොවිස්සන්ති, මුඛං වික්ඛාලෙස්සන්ති තෙසු තෙසු යානෙසු මණිවණ්ණස්ස උදකස්ස පුරෙත්වා වාසත්ථාය නානාපුජ්ජානි චෙව උදකවාසවුණ්ණානි ව පක්ඛිපිත්වා කදලිපණ්ණෙහි පිදහිත්වා පතිට්ඨපෙසුං. තෙන චුත්තං “උදකමණිකං පතිට්ඨාපෙත්වා” ති.

තෙලපදීපං ආරොපෙත්වාති රජතසුවණ්ණාදිමයදණ්ඩාසු දණ්ඩදීපිකාසු යොනකරුපකාදීනං හත්ථෙ යපිතසුවණ්ණරජතාදිමයකපල්ලිකාසු ව තෙලපදීපෙ ජලයිත්වා. යෙන භගවා තෙනුපසඬකම්භුති එත්ථ පන තෙ පාටලිගාමිකඋපාසකා න කෙවලං ආවසථාගාරමෙව, අථ බො සකලස්මිම්පි ගාමෙ වීථියො සජ්ජාපෙත්වා ධජෙ උස්සාපෙත්වා ගෙහද්වාරෙසු පුණ්ණසට්ඨෙ ව කදලිආදයො ව යථාපෙත්වා සකලගාමං දීපමාලාහි විජ්ජකිණ්ණතාරකං විය කත්වා “බීරපකෙ දාරකෙ බීරං පායෙථ, දහරකුමාරෙ ලහුං ලහුං හොජෙත්වා සයාපෙථ, උච්චාසද්දං මා කරිත්ථ, අජ්ජ එකරත්තිං සත්ථා අන්තොගාමෙ වසිස්සති, බුද්ධා නාම අජ්ජසද්දකාමා

හොන්නි''ති හෙරිං වරාපෙත්වා සයං දණ්ඩදීපිකා ආදාය යෙන භගවා
තෙනුපසඬිකමිංසු.

අපං බො භගවා නිවාසෙත්වා පත්තච්චරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඬිසෙන යෙන
ආවසථාගාරං තෙනුපසඬිකමිති ''යස්ස දානි, හන්තෙ, භගවා කාලං මඤ්ඤති''ති
ඵචං කීර තෙහි කාලෙ ආරොචිතෙ භගවා ලාබාරසෙන
තිත්තරත්තකොවිළාරපුප්ඵවණ්ණං සුරත්තං දුපට්ඨං කත්තරියා පදුමං
කත්තෙත්තො විය, සංවිධාය තිමණ්ඩලං පටිච්ඡාදෙන්තො නිවාසෙත්වා
සුවණ්ණපාමඬිගෙන පදුමකලාපං පරික්ඛිපන්තො විය, විජ්ජුලතාසස්සිරිකං
කායබන්ධනං බන්ධිත්වා රත්තකම්බලෙන ගජකුම්භං පරියොනන්ධන්තො විය,
රතනසතුබ්බෙධෙ සුවණ්ණග්ගිසිකෙ පවාළජාලං බිපමානො විය, මහති
සුවණ්ණවෙනියෙ රත්තකම්බලකඤ්චුකං පටිමුඤ්චන්තො විය, ගච්ඡන්තං
පුණ්ණවන්දං රත්තවලාහකෙන පටිච්ඡාදයමානො විය, කඤ්චනගිරිමත්ථකෙ
සුපක්කලාබාරසං පරිසිඤ්චන්තො විය, විත්තකුට්ඨබ්බතමත්ථකං විජ්ජුලතාජාලෙන
පරික්ඛිපන්තො විය ඵ සඵක්කවාළසිනෙරුයුගන්ධරමභාපථවිං වාලෙන්වා
ගහිතනිග්‍රොධපල්ලවසමානවණ්ණං රත්තවරපංසුකුලං පාරුපිත්වා වනගහනතො
කෙසරසීහො විය, උදයපබ්බතකුට්තො පුණ්ණවන්දො විය, බාලසූරියො විය ඵ
අත්තනා නිසින්නතරුසණ්ඩතො නික්ඛමි.

අපස්ස කායතො මෙසමුඛතො විජ්ජුකලාපා විය රස්මියො නික්ඛමිත්වා
සුවණ්ණරසධාරාපරිසෙකපිඤ්ජරපත්තපුප්ඵඵලසාඛාවිට්ඨපෙ විය සමන්තතො
රුක්ඛෙ කරිංසු. තාවදෙව අත්තනො අත්තනො පත්තච්චරමාදාය මහාභික්ඛුසඬිසො
භගවන්තං පරිවාරෙසි. තෙ ඵ නං පරිවාරෙත්වා ඨිතභික්ඛු ඵවරුපා අහෙසුං අප්පිච්ඡා
සන්තුට්ඨා පච්චිත්තා අසංසට්ඨා ආරද්ධවීරියා වත්තාරො වචනක්ඛමා වොදකා
පාපගරහිතො සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාසම්පන්නා විමුත්තිසම්පන්නා
විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනසම්පන්නා. තෙහි පරිවාරිතො භගවා රත්තකම්බලපරික්ඛිත්තො
විය සුවණ්ණක්ඛන්ධො, රත්තපදුමසණ්ඩමජ්ඣගතා විය සුවණ්ණනාචා,
පවාළවෙදිකාපරික්ඛිත්තො විය සුවණ්ණපාසාදො විරොචිත්ථ. මහාකස්සපජ්ජමුඛා
පන මහාථෙරා මෙසවණ්ණං පංසුකුලච්චරං පාරුපිත්වා මණ්ඩමච්ඡමිති විය
මහානාගා පරිවාරයිංසු චීතරාගා භින්නකිලෙසා විජට්ඨජට්ඨා ඡින්නබන්ධනා කුලෙ වා
ගණෙ වා අලග්ගා.

ඉති භගවා සයං චීතරාගො චීතරාගෙහි, චීතදොසො චීතදොසෙහි, චීතමොහො
චීතමොහෙහි, නිත්තණ්හො නිත්තණ්හෙහි, නික්කිලෙසො නික්කිලෙසෙහි, සයං
බුද්ධො අනුබුද්ධෙහි පරිවාරිතො පත්තපරිවාරිතං විය කෙසරං, කෙසරපරිවාරිතා විය
කණ්ණිකා, අට්ඨනාගසහස්සපරිවාරිතො විය ඡද්දන්තො නාගරාජා,
නවුතිහංසසහස්සපරිවාරිතො විය ධතරට්ඨො හංසරාජා, සෙනඬිගපරිවාරිතො විය
චක්කවත්ති, මරුගණපරිවාරිතො විය සක්කො දෙවරාජා, බ්‍රහ්මගණපරිවාරිතො විය
භාරිතමහාබ්‍රහ්මා, තාරාගණපරිවාරිතො විය පුණ්ණවන්දො අසමෙන බුද්ධවෙසෙන
අපරිමාණෙන බුද්ධවිලාසෙන පාටලිගාමීනං මග්ගං පටිපජ්ජී.

අථස්ස පුරත්ථිමකායනො සුවණ්ණවණ්ණා සනබුද්ධරස්මියො උට්ඨන්තිවා
අසිතිහත්ථං යානං අග්ගහෙසුං, පච්ඡිමකායනො දක්ඛිණපස්සනො වාමපස්සනො
සුවණ්ණවණ්ණා සනරස්මියො උට්ඨන්තිවා අසිතිහත්ථං යානං අග්ගහෙසුං,
උපරිකෙසන්තනො පට්ඨාය සබ්බකෙසාවත්තෙනි මොරගිවචණ්ණා
සනබුද්ධරස්මියො උට්ඨන්තිවා ගගනතලෙ අසිතිහත්ථං යානං අග්ගහෙසුං,
හෙට්ඨාපාදතලෙහි පවාලවණ්ණා රස්මියො උට්ඨන්තිවා සනපට්ඨියං අසිතිහත්ථං
යානං අග්ගහෙසුං, දන්තනො අක්ඛිණං සෙතට්ඨානනො, නබානඤ්ච
මංසවිනිමුත්තට්ඨානනො ඔදානා සනබුද්ධරස්මියො උට්ඨන්තිවා අසිතිහත්ථං යානං
අග්ගහෙසුං, රත්තපිතවණ්ණානං සම්භින්නට්ඨානනො මඤ්ජිට්ඨවණ්ණා රස්මියො
උට්ඨන්තිවා අසිතිහත්ථං යානං අග්ගහෙසුං, සබ්බත්ථකමෙව පහස්සරා රස්මියො
උට්ඨන්තිසු. එවං සමන්තා අසිතිහත්ථමත්තං යානං ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො
විජ්ජොතමානා විජ්ජන්දමානා විධාවමානා කඤ්චනදණ්ඩදීපිකාහි නිව්ඡරිත්වා
ආකාසං පක්ඛන්දමානා මහාපදීපජාලා විය, වාතුද්දීපිකමහාමෙසනො
නික්ඛන්තවිජ්ජුලතා විය ව දිසොදිසං පක්ඛන්දිංසු. යාහි සබ්බදිසාභාගා
සුවණ්ණවම්පකපුප්පෙහි විකිරියමානා විය, සුවණ්ණසංඝට්ඨනො
නික්ඛන්තසුවණ්ණරසධාරාහි ආසිඤ්චියමානා විය,
පසාරිතසුවණ්ණපට්ටපරික්ඛිත්තා විය,
වෙරම්භවාතසමුද්ධතකිංසුකකණ්ණිකාරකිකිරාතපුප්ඵවුණ්ණසමොකිණ්ණා විය
චිතපිට්ඨවුණ්ණසම්පරිරඤ්ජිතා විය ව විරොචිංසු.

භගවතොපි අසිතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමජ්ජහාපරික්ඛෙපසමුජ්ජලං
ද්වන්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණපට්මණ්ඩිතං සරීරං අබ්භමහිකාදිඋපක්කිලෙසවිමුත්තං
සමුජ්ජලතාරකපහාසිතං විය ගගනතලං, විකසිතං විය පදුමවනං, සබ්බපාලිචුල්ලො
විය යොජනසතිකො පාරිච්ජන්තකො, පටිපාටියා යපිතානං ද්වන්තිංසවන්දානං
ද්වන්තිංසසුරියානං ද්වන්තිංසවක්කවත්තීනං ද්වන්තිංසදෙවරාජානං
ද්වන්තිංසමහාබ්‍රහ්මානං සිරියා සිරිං අභිභවමානං විය විරොචිත්ථං, යථා තං දසහි
පාරමිහි දසහි උපපාරමිහි දසහි පරමත්ථපාරමිහිති සම්මදෙව පරිපූරිතාහි සමතිංසාය
පාරමිහි අලඬිකතං කජ්ජසතසහස්සාධිකානි චත්තාරි අසඬ්ඛොයානානි දින්නෙන
දානෙන රක්ඛිතෙන සීලෙන කතෙන කල්‍යාණකම්මෙන එකස්මිං අත්තභාවෙ
සමොසරිත්වා විපාකං දාතුං ඔකාසං අලභමානෙන සම්බාධජ්ජත්තෙන විය
නිබ්බන්තිතං නාවාසහස්සස්ස භණ්ඩං එකං නාවං ආරොපනකාලො විය,
සකට්ඨසහස්සස්ස භණ්ඩං එකං සකට්ටං ආරොපනකාලො විය, පඤ්චවීසතියා
ගඬිගානං සම්භිජ්ජ මුඛද්වාරෙ එකතො රාසිභූතකාලො විය ව අහොසි.

ඉමාය බුද්ධරස්මියා ඔහාසමානස්සපි භගවතො පුරතො අනෙකානි
දණ්ඩදීපිකාසහස්සානි උක්ඛිපිංසු, තථා පච්ඡනො වාමපස්සෙ දක්ඛිණපස්සෙ.
ජාතිසුමනවම්පකවනමාලිකාරත්තුජ්ජලනීලුප්පලබ්‍ධකුලසින්දුවාරාදිපුප්ඵානි වෙච
නීලපිතාදිවණ්ණසුගන්ධගන්ධවුණ්ණානි ව වාතුද්දීපිකමහආමෙසවිස්සට්ඨා
සලිලචුට්ඨියො විය විජ්ජකිරිංසු. පඤ්චඬ්ඛිකතුරියනිග්ගොසා වෙච
බුද්ධධම්මසඬ්ඝගුණපටිසංයුත්තා ථුතිසොසා ව සබ්බා දිසා පුරයමානා මුඛරා විය

අකංසු. දෙවසුපණ්ණනාගයක්ඛගන්ධබ්බමනුස්සානං අක්ඛිති අමතපානං විය ලහිංසු.
ඉමස්මිං පන යානෙ යත්වා පදසහස්සෙහි ගමනවණ්ණං වත්තුං වට්ටති. තත්ත්වං
මුඛමත්තං (ම. නි. අට්ඨ. 2.22; උදා. අට්ඨ. 76) –

“එවං සබ්බභිගසම්පන්නො, කම්පයන්නො වසුන්ධරං;
අහෙය්‍යන්නො පාණානි, යාති ලොකවිනායකො.

“දක්ඛිණං පයමං පාදං, උද්ධරන්නො නරාසහො;
ගච්ඡන්නො සිරිසම්පන්නො, සොහනෙ ද්විපදුත්තමො.

“ගච්ඡතො බුද්ධසෙට්ඨස්ස, හෙට්ඨාපාදතලං මුදු;
සමං සම්පුසතෙ භූමිං, රජසානුපලිම්පති.

“නින්නං යානං උන්නමති, ගච්ඡන්නෙ ලොකනායකෙ;
උන්නතඤ්ච සමං හොති, පථවී ච අවෙනනා.

“පාසාණා සක්ඛරා වෙව, කථුලා බාණුකණ්ටකා;
සබ්බෙ මග්ගා විවජ්ජන්ති, ගච්ඡන්නෙ ලොකනායකෙ.

“නාතිදුරෙ උද්ධරති, නාව්වාසන්නෙ ච නික්ඛිපං;
අසට්ටයන්නො නිය්‍යාති, උභො ජාණු ච ගොජ්ඣකෙ.

“නාතිසීසං පක්කමති, සම්පන්නවරණො මුනි;
න වාතිසණ්ඨකං යාති, ගච්ඡමානො සමාහිතො.

“උද්ධං අධො තිරියඤ්ච, දිසඤ්ච විදිසං තථා;
න පෙක්ඛමානො සො යාති, යුගමත්තඤ්චි පෙක්ඛති.

“නාගචික්කන්නවාරො සො, ගමනෙ සොහනෙ ජිනො;
වාරු ගච්ඡති ලොකග්ගො, භාසයන්නො සදෙවකෙ.

“උසහරාජාව සොහන්නො, වාතුචාරීව කෙසරී;
තොසයන්නො බහු සත්තෙ, ගාමසෙට්ඨං උපාගමී”ති. (ම. නි. අට්ඨ. 2.22;
උදා. අට්ඨ. 76);

වණ්ණකාලො නාම කිරෙස. එවංවිධෙසු කාලෙසු භගවතො සරීරවණ්ණෙ වා
ගුණවණ්ණෙ වා ධම්මකථිකස්ස ථාමොයෙව පමාණං. චුණ්ණියපදෙහි
ගාථාබන්ධෙහි වා යත්තකං සක්කොති, තත්තකං වත්තබ්බං, “දුක්කථිත”න්ති වා
“අතිත්ථෙත පක්ඛන්දො”ති වා න වත්තබ්බො. අපරිමාණවණ්ණා හි බුද්ධා
භගවන්නො, තෙසං බුද්ධාපි අනවසෙසතො වණ්ණං වත්තුං අසමත්ථා. සකලමිපි හි
කජ්ජං වදන්තා පරියොසාපෙතුං න සක්කොන්ති, පගෙව ඉතරා පජාති. ඉමිනා

සිරිවිලාසෙන අලංකාරපටියත්තං පාටලිගාමං පවිසිත්වා හගවා පසන්නචිත්තෙන ජනෙන පුප්ඵගන්ධධුමවාසවුණ්ණාදීහි පුජියමානො ආවසථාගාරං පාවිසි. තෙන වුත්තං “අථ බො හගවා නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය සද්ධිං භික්ඛුසඤ්ඤා යෙන ආවසථාගාරං තෙනුපසඤ්ඤාමි” ති.

පාදෙ පක්ඛාලෙත්වාති යදිපි හගවතො පාදෙ රජොජල්ලං න උපලිම්පති, තෙසං පන උපාසකානං කුසලාහිවුද්ධිං ආකඨ්ඨන්තො පරෙසං දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්තං හගවා පාදෙ පක්ඛාලෙසි. අපිව උපාදින්නකසරීරං නාම සිතිකාතඛිඛමිපි හොතීති තදත්ථමිපි හගවා නහානපාදොධවනාති කරොතියෙව. හගවන්තංයෙව පුරක්ඛත්වාති හගවන්තං පුරතො කත්වා. තත්ථ හගවා භික්ඛුනඤ්ඤෙව උපාසකානඤ්ඤෙව මජ්ඣෙ නිසින්නො ගන්ධොදකෙන නහාපෙත්වා දුකුලචුම්ඛටෙන වොදකං කත්වා ජාතිහිඬුලකෙන මජ්ජිත්වා රත්තකම්ඛලපලිවෙය්ගෙ පියෙ යපිතා රත්තසුචණ්ණසනපටිමා විය අතිවිය විරොචිත්ථ. අයං පනෙත්ථ පොරාණානං වණ්ණහණනමග්ගො –

“ගන්ත්වාන මණ්ඩලමාලං, නාගචික්කන්තවාරණො;
ඕහාසයන්තො ලොකග්ගො, නිසීදි වරමාසනෙ.

“තභිං නිසින්නො නරදම්මසාරථී,
දෙවාතිදෙවො සතපුඤ්ඤලක්ඛණො;
බුද්ධාසනෙ මජ්ඣගතො විරොචති,
සුචණ්ණනෙක්ඛං විය පණ්ඩුකම්ඛලෙ.

“නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, නික්ඛිත්තං පණ්ඩුකම්ඛලෙ;
විරොචති චිත්තමලො, මණි වෙරොචනො යථා.

“මහාසාලොව සම්ඵුල්ලො, මෙරුරාජාවලඤ්ඤානො;
සුචණ්ණථුපසඤ්ඤාසො, පදුමො කොසකො යථා.

“ජලන්තො දීපරුක්ඛොව, පඬ්ඨතග්ගෙ යථා සිඬි;
දෙවානං පාරිච්ජන්තොව, සඬ්ඨචුල්ලො විරොචථා” ති. (ම. නි. අට්ඨ. 2.22; උදා. අට්ඨ. 76);

පාටලිගාමීකෙ උපාසකෙ ආමන්තෙසීති යස්මා තෙසු උපාසකෙසු බහු ජනා සීලෙ පතිට්ඨිතා, තස්මා පදමං තාව සීලවිපත්තියා ආදීනවං පකාසෙත්වා පච්ඡා සීලසම්පදාය ආනිසංසං දස්සෙතුං “පඤ්චිමෙ ගහපතයො” තිආදීනා ධම්මදෙසනත්ථං ආමන්තෙසි. තත්ථ දුස්සීලොති නිස්සීලො (දී. නි. අට්ඨ. 2.149; අ. නි. අට්ඨ. 3.5.213; උදා. අට්ඨ. 76). අභාවත්ථො හෙත්ථ දු-සද්දො “දුප්පඤ්ඤා” තිආදීසු විය. සීලවිපන්නොති විපන්නසීලො භින්නසංවරො. එත්ථ ච “දුස්සීලො” ති පදෙන පුග්ගලස්ස සීලාභාවො වුත්තො. සො පනස්ස සීලාභාවො දුට්ඨො අසමාදානෙන වා සමාදින්නස්ස හෙදෙන වාති. තෙසු පුරිමො න තථා

සාවජ්ජො, යථා දුතියො සාවජ්ජනරො. යථාධිජ්ජෙතාදීනවනිමිත්තං සීලාභාවං පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය දස්සෙතුං “සීලවිපන්නො”ති වුත්තං, තෙන “දුස්සීලො”ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙති. පමාදාධිකරණන්ති පමාදකාරණා. ඉදඤ්ච සුත්තං ගහට්ඨානං වසෙන ආගතං, පබ්බජිතානම්පි පන ලබ්භතෙව. ගහට්ඨො හි යෙන යෙන සිජ්ජට්ඨානෙන ජීවිකං කජ්ජෙති යදි කසියා යදි වණ්ඡජාය යදි ගොරක්කෙන. පාණාතිපාතාදිවසෙන පමන්නො තං තං යථාකාලං සම්පාදෙතුං න සක්කොති, අථස්ස කම්මං විනස්සති. මාසාතකාලෙ පාණාතිපාතං පන අදින්නාදානාදීනි ච කරොන්නො දණ්ඩවසෙන මහතිං භොගජානිං නිගච්ඡති. පබ්බජිතො දුස්සීලො පමාදකාරණා සීලතො බුද්ධවචනතො ක්කානතො සත්තආරියධනතො ච ජානිං නිගච්ඡති.

පාපකො කිත්තිසද්දොති ගහට්ඨස්ස “අසුකො අසුකකුලෙ ජාතො දුස්සීලො පාපධම්මො පරිච්චත්තඉධලොකපරලොකො සලාකහත්තමත්තම්පි න දෙති”ති චතුපරිසමජ්ඣෙ පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති. පබ්බජිතස්ස “අසුකො නාම සත්ථුසාසනෙ පබ්බජිත්වා නාසක්ඛි සීලානි රක්ඛිතුං, න බුද්ධවචනං උග්ගහෙතුං, චෙජ්ජකම්මාදීනි ජීවති, ඡහි අගාරවෙහි සමන්නාගතො”ති එවං පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති.

අවිසාරදොති ගහට්ඨො තාව “අවස්සං බහුතං සන්නිපාතට්ඨානෙ කොචි මම කම්මං ජානිස්සති, අථ මං නිග්ගණ්හිස්සන්ති”ති වා, “රාජකුලස්ස වා දස්සන්ති”ති සහයො උපසඩ්ධකමති, මඬිකුභුතො පත්තක්ඛන්ධො අධොමුඛො නිසීදති, විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. පබ්බජිතොපි “බහු හික්ඛු සන්නිපතිතා, අවස්සං කොචි මම කම්මං ජානිස්සති, අථ මෙ උපොසථම්පි පවාරණම්පි යපෙත්වා සාමඤ්ඤතො වාවෙත්වා නික්කඩ්ඪිස්සන්ති”ති සහයො උපසඩ්ධකමති, විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. එකච්චො පන දුස්සීලොපි සමානො දජ්ජිතො විය වදති, සොපි අජ්ඣාසයෙන මඬිකු භොතියෙව විජ්ජට්ඨාරිභාවතො.

සම්මුල්ලො කාලං කරොතීති දුස්සීලස්ස හි මරණමඤ්චෙ නිපන්නස්ස දුස්සීලාසකම්මානං සමාදාය වත්තිතට්ඨානානි ආපාඨමාගච්ඡන්ති. සො උම්මීලෙත්වා අත්තනො පුත්තදාරාදිදස්සනවසෙන ඉධලොකං පස්සති, නිම්මෙත්වා ගතිනිමිත්තුපට්ඨානවසෙන පරලොකං පස්සති, තස්ස වත්තාරො අපායා කම්මානුරූපං උපට්ඨහන්ති. සත්තිසතෙන පහරියමානො විය අග්ගිජාලාය ආලිඬ්ගියමානො විය ච භොති. සො “වාරෙථ වාරෙථා”ති විරචන්තොව මරති. තෙන වුත්තං “සම්මුල්ලො කාලං කරොතී”ති.

කායස්ස හෙදාති උපාදින්නකක්ඛන්ධපරිච්චාගා. පරං මරණානි තදනන්තරං අහිනිබ්බත්තක්ඛන්ධග්ගහණෙ. අථ වා කායස්ස හෙදාති ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදා. පරං මරණානි වුතීතො උද්ධං. අපායන්තිආදි සබ්බං නිරයවෙච්චනං. නිරයො හි සග්ගමොක්ඛහෙතුභුතා පුඤ්ඤසඩ්ධාතා අයා අපෙතත්තා, සුඛානං වා ආයස්ස ආගමනස්ස අභාවා අපායො. දුක්ඛස්ස ගති පටිසරණන්ති දුග්ගති, දොසබ්බලතාය වා

දුට්ඨයෙන් කම්මුණා නිබ්බත්තා ගතීති දුග්ගති. විවසා නිපතන්ති එත්ථ
දුක්ඛට්ඨකාරිනොති විනිපාතො, විනස්සන්තා වා එත්ථ නිපතන්ති
සංහිජ්ජමානඛගපච්චඛගාති විනිපාතො. නත්ථි එත්ථ අස්සාදසඤ්ඤිතො අයොති
නිරයො.

අථ වා අපායග්ගහණෙන තිරච්ඡානයොතිං දීපෙති. තිරච්ඡානයොති හි අපායො
සුගතිතො අපෙතත්තා, න දුග්ගති මහෙසක්ඛානං නාගරාජාදීනං සම්භවතො.
දුග්ගතිග්ගහණෙන පෙත්තිවිසයං දීපෙති. සො හි අපායො චෙව දුග්ගති ව සුගතිතො
අපෙතත්තා දුක්ඛස්ස ව ගතිභූතත්තා, න තු විනිපාතො අසුරසදිසං අවිනිපතිතත්තා.
පෙතමහිද්ධිකානං විමානානිපි නිබ්බත්තන්ති. විනිපාතග්ගහණෙන අසුරකායං
දීපෙති. සො හි යථාචුත්තෙන්තත්ථෙව අපායො චෙව දුග්ගති ව
සබ්බසම්පත්තිසමුස්සයෙහි විනිපාතත්තා විනිපාතොති ව චූච්චති. නිරයග්ගහණෙන
පන අවිච්ඡාදිකං අනෙකජ්ජකාරං නිරයමෙව දීපෙති. උපපජ්ජතීති නිබ්බත්තති.

ආනිසංසකථා චුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බා. අයං පන විසෙසො – සීලවාති
සමාදානවසෙන සීලවා. සීලසම්පන්නොති පරිසුද්ධං පරිපුණ්ණඤ්ච කත්වා සීලස්ස
සම්පාදනෙන සීලසම්පන්නො. භොගක්ඛන්ධන්ති භොගරාසිං. සුගතිං සග්ගං
ලොකන්ති එත්ථ සුගතිග්ගහණෙන මනුස්සගතිපි සඛගස්හති, සග්ගග්ගහණෙන
දෙවගති එව. තත්ථ සුන්දරා ගතීති සුගති, රූපාදීහි විසයෙහි සුට්ඨු අග්ගොති සග්ගො,
සො සබ්බොපි ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන ලොකොති.

පාටලිගාමිකෙ උපාසකෙ බහුදෙව රත්තිං ධම්මියා කථායාති අඤ්ඤායපි
පාළිමුත්තාය ධම්මකථාය චෙව ආවසථානුමොදනකථාය ව. තදා හි භගවා යස්මා
අජාතසත්තුනා තත්ථ පාටලිපුත්තනගරං මාපෙන්නෙන අඤ්ඤාසු
ගාමනිගමරාජධානීසු යෙ සීලාචාරසම්පන්නා කුටුම්භිකා, තෙ ආනෙන්වා
ධනධඤ්ඤාති සරවත්ථුඛෙත්තවත්ථාදීනි චෙව පරිභාරඤ්ච දාපෙත්වා නිවෙසියන්ති,
තස්මා පාටලිගාමිකා උපාසකා ආනිසංසදස්සාවිතාය විසෙසතො සීලගරුකාති
සබ්බගුණානඤ්ච සීලස්ස අධිට්ඨානභාවතො තෙසං පඨමං සීලානිසංසෙ
පකාසෙත්වා තතො පරං ආකාසගඬගං ඔතාරෙන්තො විය පථවොජං ආකඬ්ඨන්තො
විය මහාජම්බුං මත්ථකෙ ගහෙන්වා වාලෙන්තො විය යොජනජ්ජමාණං මහාමධුං
චක්කයන්තෙන පිළෙත්වා සුමධුරරසං පායමානො විය ව පාටලිගාමිකානං
උපාසකානං හිතසුඛාවහං පකිණ්ණකකථං කථෙන්නොපි “ආවාසදානං නාමෙතං
ගහපතයො මහන්තං පුඤ්ඤං, තුම්භාකං ආවාසො මයා පරිභුත්තො, හික්ඛුසඬ්ඨෙසන
පරිභුත්තො, මයා ව හික්ඛුසඬ්ඨෙසන ව පරිභුත්තෙ ධම්මරතනෙනපි පරිභුත්තොයෙව
හොති, එවං තීහි රතනෙහි පරිභුත්තෙ අපරිමෙයොථ විපාකො, අපිව
ආවාසදානස්මිං දින්නෙ සබ්බදානං දින්නමෙව හොති, භූමට්ඨකපණ්ණසාලාය වා
සාබාමණ්ඩපස්ස වා සඬ්ඨං උද්දිස්ස කතස්ස ආනිසංසො පරිච්ඡින්නදිතුං න සක්කා.
ආවාසදානානුභාවෙන හි භවෙ නිබ්බත්තමානස්සපි සම්පිළිතගබ්භවාසො නාම න
හොති, ද්වාදසහත්ථො ඔවරකො වියස්ස මාතුකුච්ඡි අසම්බාධොව හොති” ති එවං
නානානායවිචිත්තං බහුං ධම්මකථං කථෙත්වා –

“සීතං උණ්භං පටිහන්ති, තතො වාළුමිගානි ව;
සරීසපෙ ව මකසෙ, සිසිරෙ වාපි වුට්ඨියො.

“තතො වාතාතපො ඝොරො, සඤ්ජාතො පටිහඤ්ඤති;
ලෙණත්ථඤ්ච සුඛත්ථඤ්ච, කුමාසිතුඤ්ච විපස්සිතුං.

“විහාරදානං සඬ්ඝස්ස, අග්ගං බුද්ධෙන වණ්ණිතං;
තස්මා හි පණ්ඩිතො පොසො, සම්පස්සං අත්ථමත්තතො.

“විහාරෙ කාරයෙ රම්මෙ, වාසයෙන්ථ බහුස්සුතෙ;
තෙසං අන්තඤ්ච පානඤ්ච, වත්ථසෙනාසනානි ව.

“දදෙය්‍ය උජුභුතෙසු, විජ්ජසන්නෙන චෙතසා;
තෙ තස්ස ධම්මං දෙසෙන්ති, සබ්බදුක්ඛාපනුදනං;
යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤාය, පරිනිබ්බාති අනාසවො” ති. (වුළුව. 295, 315) –

එවං අයම්පි ආවාසදානෙ ආනිසංසො අයම්පි ආවාසදානෙ ආනිසංසොති බහුදෙව රත්තිං අතිරෙකදියඬ්චයාමං ආවාසදානානිසංසං කථෙයි. තත්ථ ඉමා ගාථාව සඬ්ගහං ආරුළුභා, පකිණ්ණකධම්මදෙසනා පන සඬ්ගහං න ආරොහති. සන්දස්සෙත්වාතිආදීනි වුත්තත්ථානෙව.

අභික්කන්තාති අතික්කන්තා ද්වෙ යාමා ගතා. යස්සදානි තුම්හෙ කාලං මඤ්ඤාති යස්ස ගමනස්ස තුම්හෙ කාලං මඤ්ඤාති, ගමනකාලො තුම්හාකං, ගච්ඡාති වුත්තං හොති. කස්මා පන භගවා තෙ උය්‍යාපෙසීති? අනුකම්පාය. තියාමරත්තිඤ්ච නිසීදිත්වා විනිනාමෙන්තානං තෙසං සරීරෙ ආබාධො උජ්ජ්ජෙය්‍ය, හික්ඛුසඬ්ඝොපි ව මහා, තස්ස සයනනිසජ්ජානං ඔකාසං ලද්ධං වට්ටති, ඉති උභයානුකම්පාය උය්‍යාපෙසී.

සුඤ්ඤාගාරන්ති පාටියෙක්කං සුඤ්ඤාගාරං නාම තත්ථ නත්ථී. තෙ කිර ගහපතයො තස්සෙව ආවසථාගාරස්ස එකපස්සෙ පටසාණං පරික්ඛිපාපෙත්වා කජ්ජියමඤ්චං පඤ්ඤපෙත්වා තත්ථ කජ්ජියපච්චත්ථරණානි අත්ථරිත්වා උපරි සුවණ්ණරජතතාරකගන්ධමාලාදිදාමපටිමණ්ඩිතං විතානං බන්ධිත්වා ගන්ධතෙලපදීපං ආරොපයිංසු “අජ්ජෙව නාම සත්ථා ධම්මාසනතො වුට්ඨාය ථොකං විස්සමෙතුකාමො ඉධ නිපජ්ජෙය්‍ය, එවං නො ඉදං ආවසථාගාරං භගවතා චතුහි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති” ති. සත්ථාපි තදෙව සන්ධාය තත්ථ සඬ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා සීහසෙය්‍යං කජ්ජෙසී. තං සන්ධාය වුත්තං “සුඤ්ඤාගාරං පාවිසී” ති. තත්ථ පාදධොවනට්ඨානතො පට්ඨාය යාව ධම්මාසනා අගමාසී, එත්තකෙ යානෙ ගමනං නිජ්ජන්තං. ධම්මාසනං පත්වා ථොකං අට්ඨාසී, ඉදං තත්ථ යානං. ද්වෙ යාමෙ ධම්මාසනෙ නිසීදි, එත්තකෙ යානෙ නිසජ්ජා නිජ්ජන්තා. උපාසකෙ උය්‍යාපෙත්වා ධම්මාසනතො ඔරුය්‍හ යථාවුත්තෙ යානෙ සීහසෙය්‍යං කජ්ජෙසී. එතං යානං භගවතා චතුහි ඉරියාපථෙහි පරිභුත්තං අහොසීති.

පාටලිගාමවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සුනිධවස්සකාරවත්ථුකථාවණ්ණනා

286. සුනිධවස්සකාරාති (දී. නි. 2.153; උදා. අට්ඨ. 76) සුනිධො ව වස්සකාරො ව ද්වෙ බ්‍රාහ්මණා. මගධමහාමත්තාති මගධරඤ්ඤො මහාඅමච්චා, මගධරට්ඨෙ වා මහාමත්තා, මහතියා ඉස්සරියමත්තාය සමන්තාගතාති මගධමහාමත්තා. පාටලිගාමෙ නගරං මාපෙන්නීති පාටලිගාමන්තසඬ්ඛානෙ භූමිප්පදෙසෙ නගරං මාපෙන්නී, පුබ්බෙ “පාටලිගාමො”ති ලද්ධනාමං යානං ඉදානි නගරං කත්වා මාපෙන්නීති අත්ථො. වජ්ජීනං පටිබාහායාති ලිච්ඡවිරාජුනං ආයමුඛපච්ඡින්නදනත්ථං. වත්ථුනීති සරවත්ථුනි සරපතිට්ඨාපනට්ඨානානි. විත්තාති නමන්ති නිවෙසනානි මාපෙතුන්ති රඤ්ඤො රාජමහාමත්තානඤ්ච නිවෙසනානි මාපෙතුං. වත්ථුච්ඡිජාපායකානං විත්තාති නමන්ති. තෙ කිර අත්තනො සිප්පානුභාවෙන හෙට්ඨාපට්ඨියං තිංසහත්ථමත්තෙ යානෙ “ඉධ නාගානං නිවාසපරිග්ගහො, ඉධ යක්ඛානං, ඉධ භූතානං නිවාසපරිග්ගහො, ඉධ පාසාණො වා බාණුකො වා අත්ථී”ති ජානන්ති, තෙ තදා සිප්පං ජප්පිත්වා තාදිසං සාරම්භට්ඨානං පරිහරිත්වා අනාරම්භෙ යානෙ තාහි වත්ථුපරිග්ගාහිකාහි දෙවතාහි සද්ධිං මන්තයමානා විය තංතංගෙනානි මාපෙන්නී.

අථ වා තෙසං සරිරෙ දෙවතා අධිමුච්චිත්වා තත්ථ තත්ථ නිවෙසනානි මාපෙතුං විත්තං නාමෙන්නී. තා වතුසු කොණ්ණසු බාණුකෙ කොට්ටෙන්වා වත්ථුමිහි ගහිතමත්තෙ පටිවිගච්ඡන්ති. සද්ධානං කුලානං සද්ධා දෙවතා තථා කරොන්ති, අස්සද්ධානං කුලානං අස්සද්ධා දෙවතා ව. කිං කාරණා? සද්ධානඤ්චි ඵලං හොති “ඉධ මනුස්සා නිවෙසනං මාපෙන්නා පයමං හික්ඛුසඬ්ඛං නිසීදාපෙත්වා මඬ්ඛලං වදාපෙස්සන්ති, අථ මයං සීලවත්තානං දස්සනං ධම්මකථං පඤ්ඤාචික්ඛප්පනං අනුමොදනඤ්ච යොතුං ලභිස්සාම, මනුස්සාදානං දත්වා අම්මාකං පත්තිං දස්සන්ති”ති. අස්සද්ධා දෙවතාපි “අත්තනො ඉච්ඡානුරූපං තෙසං පටිපත්තිං පස්සිතුං කථඤ්ච යොතුං ලභිස්සාමා”ති තථා කරොන්ති.

තාවතිංසෙහීති යථා හි එකස්මිං කුලෙ එකං පණ්ඩිතං මනුස්සං, එකස්මිඤ්ච විහාරෙ එකං බ්‍රහ්මස්සුතං හික්ඛුං උපාදාය “අසුකකුලෙ මනුස්සා පණ්ඩිතා, අසුකවිහාරෙ හික්ඛු බ්‍රහ්මස්සුතා”ති සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, ඵලමෙවං සක්කං දෙවරාජානං විස්සකම්මඤ්ච දෙවපුත්තං උපාදාය “තාවතිංසා පණ්ඩිතා”ති සද්දො අබ්භුග්ගතො. තෙනාහ “තාවතිංසෙහී”ති. සෙය්‍යථාපීතිආදීනා දෙවෙහි තාවතිංසෙහි සද්ධිං මන්තෙත්වා විය සුනිධවස්සකාරා නගරං මාපෙන්නීති දස්සෙති.

යාවතා අරියං ආයතනන්ති යත්තකං අරියමනුස්සානං ඔසරණට්ඨානං නාම අත්ථී. යාවතා වණිප්පථොති යත්තකං වාණිජානං ආහට්ඨණ්ඩස්ස රාසිවසෙනෙව කයවික්කයට්ඨානං නාම, වාණිජානං වසනට්ඨානං වා අත්ථී. ඉදං අග්ගනගරන්ති තෙසං අරියායතනවණිප්පථානං ඉදං නගරං අග්ගං භවිස්සති ජෙට්ඨකං පාමොක්ඛං.

පුටහෙදනන්ති හණ්ඩපුටහෙදනට්ඨානං, හණ්ඩගන්ථිකානං මොවනට්ඨානන්ති
 චුත්තං හොති. සකලජම්බුදීපෙ අලද්ධහණ්ඩම්පි හි ඉධෙව ලභිස්සති, අඤ්ඤත්ථ
 වික්කයං අගච්ඡන්තම්පි ඉධ වික්කයං ගච්ඡිස්සති, තස්මා ඉධෙව පුටං භින්දිස්සතිති
 අත්ථො. ආයන්ති යාති චතුසු ද්වාරෙසු චත්තාරි, සභායං එකන්ති එවං දිවසෙ දිවසෙ
 පඤ්චසතසහස්සානි තත්ථ උට්ඨභිස්සන්ති, තානිස්ස භාවිති ආයානි දස්සෙති.
 අග්ගිකො වාතිආදීසු ව-කාරත්ථො වා-සද්දො, අග්ගිනා ව උදකෙන ව මිටුහෙදෙන ව
 නස්සිස්සතිති අත්ථො. තස්ස හි එකො කොට්ඨාසො අග්ගිනා නස්සිස්සති,
 නිබ්බාපෙතුම්පි නං න සක්ඛිස්සති, එකං කොට්ඨාසං ගඬගා ගහෙත්වා ගම්ප්පති,
 එකො ඉමිනා අකථිතං අමුස්ස, අමුනා අකථිතං ඉමස්ස වදන්තානං පිසුණුවානං
 වසෙන භින්තානං මනුස්සානං අඤ්ඤමඤ්ඤහෙදෙන විනස්සිස්සති.

එවං වත්වා හගවා පච්චුසකාලෙ ගඬගාතීරං ගන්ත්වා කතමුඛධොවනො
 භික්ඛාචාරකාලං ආගමයමානො නිසීදි. සුනිධවස්සකාරාපි “අම්භාකං රාජා
 සමණස්ස ගොතමස්ස උපට්ඨාකො, සො අම්හෙ උපගතෙ පුච්ඡිස්සති ‘සත්ථා කිර
 පාටලිගාමං අගමාසි, කිං තස්ස සන්තිකං උපසඬකම්ත්ථ, න උපසඬකම්ත්ථා’ති,
 ‘උපසඬකම්මහා’ති ව චුත්තෙ ‘නිමන්තයිත්ථ, න නිමන්තයිත්ථා’ති පුච්ඡිස්සති, ‘න
 නිමන්තයිම්හා’ති ව චුත්තෙ අම්භාකං දොසං ආරොපෙත්වා නිග්ගණ්ඨිස්සති,
 ඉදඤ්චාපි මයං අකතට්ඨානෙ නගරං මාපෙම, සමණස්ස ඛො පන ගොතමස්ස
 ගතගතට්ඨානෙ කාලකණ්ණිසත්තා පටික්කමන්ති, තං මයං නගරමඬගලං
 වාචාපෙස්සාමා”ති වින්තෙත්වා සත්ථාරං උපසඬකම්ත්වා නිමන්තයිංසු. තෙන
 චුත්තං “අථ ඛො සුනිධවස්සකාරා”තිආදි. පුබ්බණ්හසමයන්ති පුබ්බණ්හකාලෙ.
 නිවාසෙත්වාති ගාමජ්ජවෙසනනීභාරෙන නිවාසනං නිවාසෙත්වා කායබන්ධනං
 බන්ධිත්වා. පත්තචීවරමාදායාති පත්තඤ්ච චීවරඤ්ච ආදියිත්වා කායපට්ඨද්ධං
 කත්වා, චීවරං පාරුපිත්වා පත්තං හත්ථෙන ගහෙත්වාති අත්ථො.

සීලවන්තෙත්ථාති සීලවන්තෙ එත්ථ අත්තනො වසනට්ඨානෙ. සඤ්ඤතෙති
 කායවාචාවිත්තෙහි සඤ්ඤතෙ. තාසං දක්ඛිණමාදියෙති සඬ්ඝස්ස දින්නෙ චත්තාරො
 පච්චයෙ තාසං සරදෙවතානං ආදියෙය්‍යපත්තිං දදෙය්‍ය. පූජිතා පූජයන්තිති “ඉමෙ
 මනුස්සා අම්භාකං ඤාතකාපි න හොන්ති, තථාපි නො පත්තිං දෙන්තිති ආරක්ඛං
 සුසංවිහිතං කරොථා”ති සුට්ඨු ආරක්ඛං කරොන්ති. මානිතා මානයන්තිති
 කාලානුකාලං බලිකම්මකරණෙන මානිතා “එතෙ මනුස්සා අම්භාකං ඤාතකාපි න
 හොන්ති, තථාපි චතුමාසජමාසන්තරෙ නො බලිකම්මං කරොන්ති”ති මානෙන්නි
 උජ්ජන්නපරිස්සයං භරන්ති. තතො නන්ති තතො නං පණ්ඩිතජාතිකං මනුස්සං.
 ඔරසන්ති උරෙ යපෙත්වා සංවඩ්ඪිතං, යථා මාතා ඔරසං පුත්තං අනුකම්පති,
 උජ්ජන්නපරිස්සයභරණත්ථමෙවස්ස වායමති, එවං අනුකම්පන්තිති අත්ථො. හද්‍රානි
 පස්සතිති සුන්දරානි පස්සති.

අනුමොදිත්වාති තෙහි තදා පසුතපුඤ්ඤස්ස අනුමොදනවසෙන තෙසං ධම්මකථං
 කත්වා. සුනිධවස්සකාරාපි “යා තත්ථ දෙවතා ආසුං, තාසං දක්ඛිණමාදියෙ”ති
 හගවතො වචනං සුත්වා දෙවතානං පත්තිං අදංසු. තං ගොතමද්වාරං නාම අභොසීති

තස්ස නගරස්ස යෙන ද්වාරෙන භගවා නික්බ්ථි, තං ගොතමද්වාරං නාම අභොසි.
 ගඬිගාය පන උත්තරණත්ථං අනොතිණ්ණත්තා ගොතමතිත්ථං නාම නාභොසි.
 පූරාති පුණ්ණා. සමතිත්තිකාති තීරසමං උදකස්ස තිත්තා භරිතා. කාකපෙය්‍යාති තීරෙ
 ධීතකාකෙහි පාතුං සක්කුණෙය්‍යාඋදකා. තීහිපි පදෙහි උභතොකුලසමං
 පරිපුණ්ණභාවමෙව වදති. උඵම්පන්ති පාරගමනත්ථාය ලහුකෙ දාරුදණ්ඩෙ
 ගහෙත්වා කවාටඵලකෙ විය අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධෙ කාතුං ආණ්ඩො
 කොට්ටෙන්වා නාවාසඬ්ඛෙපෙන කතං. කුල්ලන්ති වෙළුනලාදිකෙ සඬ්ඝරිත්වා
 වල්ලිආදීහි කලාපවසෙන බන්ධිත්වා කතං.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං මහාජනස්ස ගඬිගුදකමත්තස්සපි කෙවලං තරිතුං
 අසමත්ථතං, අත්තනො පන භික්ඛුසඬ්ඝස්ස ච අතිගම්භීරවිත්ථතං සංසාරමහණ්ණචං
 තරිත්වා ධීතභාවඤ්ච සබ්බාකාරතො විදිත්වා තදත්ථපරිදීපනං ඉමං උදානං
 උදානෙසි. උදානගාථාය අත්ථො පන අට්ඨකථායං දස්සිතොයෙව. තත්ථ
 උදකට්ඨානස්සෙතං අධිවචනන්ති යථාචුත්තස්ස යස්ස කස්සපි උදකට්ඨානස්ස එතං
 අණ්ණචන්ති අධිවචනං, න සමුද්දස්සෙවාති අධිප්පායො. සරන්ති ඉධ නදී
 අධිප්පෙනා සරති සන්දතීති කත්වා. ගම්භීරං විත්ථතන්ති අගාධට්ඨෙත ගම්භීරං,
 සකලලොකත්තයඛ්‍යාපිතාය විත්ථතං. විසජ්ජාති අනාසජ්ජ අප්පත්වා එව පල්ලොති
 තෙසං අතරණතො. කුල්ලඤ්ඤි ජනො බන්ධනීති කුල්ලං බන්ධිතුං ආයාසං
 ආපජ්ජති. විනා එව කුල්ලෙනාති ඊදිසං උදකං කුල්ලෙන ඊදිසෙන විනා එව.
 තිණ්ණා මෙධාවිනො ජනාති අරියමග්ගඤ්ඤාණසඬ්ඛාතාය මෙධාය සමන්තාගතත්තා
 මෙධාවිනො බුද්ධා ච බුද්ධසාවකා ච තිණ්ණා පරතීරෙ පතිට්ඨිතා.

සුනිධවස්සකාරවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කොට්ඨාමෙ සච්චකථාවණ්ණනා

287. කොට්ඨාමොති මහාපනාදස්ස රඤ්ඤො පාසාදකොට්ඨං කතගාමො,
 පතිතස්ස පාසාදස්ස ථුපිකාය පතිට්ඨිතට්ඨානෙ නිවිට්ඨගාමොති අත්ථො.
 අරියසච්චානන්ති යෙ පටිවිජ්ඣන්ති, තෙසං අරියභාවකරානං සච්චානං.
 අනනුබොධාති අබුජ්ඣනෙන අජානනෙන. අප්පට්ඨෙධාති අප්පට්ඨිජ්ඣනෙන.
 අනුබොධො වෙන්ථ පුබ්බභාගියඤ්ඤාණං, පට්ඨෙධො මග්ගඤ්ඤාණෙන අභිසමයො.
 තත්ථ යස්මා අනුබොධපුබ්බකො පට්ඨෙධො අනුබොධෙන විනා න භොති,
 අනුබොධොපි එකච්චො පට්ඨෙධසම්බන්ධො තදුභයාභාවහෙතුකඤ්ච වට්ටෙ
 සංසරණං, තස්මා චුත්තං “අනනුබොධා...පෙ.... තුම්භාකඤ්චා”ති. තත්ථ
 සන්ධාවිතන්ති පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන භවතො භවන්තරුපගමනෙන සන්ධාවිතං.
 සංසරිතන්ති අපරාපරං චවනුපපජ්ජනවසෙන සංසරිතං. මමඤ්චෙව තුම්භාකඤ්චාති
 මයා ච තුම්භෙහි ච. අථ චා සන්ධාවිතං සංසරිතන්ති සන්ධාවනං සංසරණං
 මමඤ්චෙව තුම්භාකඤ්ච අභොසිති එවමෙන්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සංසිතන්ති සංසරිතං. භවනෙන්ති සමුහතාති දීඝරජ්ජයා බද්ධසකුණං විය
රජ්ජහත්ථො පුරිසො දෙසන්තරං, තණ්හාරජ්ජයා බද්ධසත්තසන්තානං
අභිසඬ්ඛාරො භවන්තරං නෙති එතායාති භවනෙන්ති, සා භවතො භවං
නායනසමත්ථා තණ්හාරජ්ජ අරියමග්ගසත්ථෙන සුට්ඨු හතා ඡින්නා
අප්පවත්තිකතාති භවනෙන්ති සමුහතා.

අම්බපාලිවත්ථුකථාවණ්ණනා

288. යානස්ස භූමිති යත්ථ සක්කා හොති යානං ආරුය්හ යානෙන ගන්තුං, අයං
යානස්ස භූමි නාම. යානා පච්චොරොහිත්වාති විහාරස්ස බහිද්ධාරකොට්ඨකෙ
යානතො ඔරොහිත්වා.

ලිච්ඡවිවත්ථුකථාවණ්ණනා

289. නිලාති ඉදං සබ්බසඬ්ඛාගහකවචනං. නිලවණ්ණාතිආදි තස්සෙව
විභාගදස්සනත්ථං. තත්ථ න තෙසං පකතිවණ්ණො නිලො,
නිලවිලෙපනවිලිත්තත්තා පනෙනං වුත්තං. නිලවත්ථාති පටදුකුලකොසෙය්‍යාදීනිපි
තෙසං නිලානෙව හොන්ති. නිලාලඬ්ඛාරාති නිලමණිඅලඬ්ඛාරොති නිලපුජ්චෙහි ව
අලඬ්ඛතා. තෙ කිර අලඬ්ඛාරා සුවණ්ණවිචිත්තාපි ඉන්ද්‍රනිලමණිඔභාසෙහි එකනිලා
විය බායන්ති, රථාපි තෙසං නිලමණිබවිතා නිලවත්ථපරික්ඛිත්තා
නිලධජනිලවම්මිකෙහි නිලාහරණෙහි නිලඅස්සෙහි යුත්තා, පතොදයට්ඨියොපි
නිලායෙවාති ඉමිනා නායෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. පට්චට්ටෙසීති පහරි.
කිස්ස ජෙ අම්බපාලීති ජෙ-ති ආලපනං, හොති අම්බපාලි කිංකාරණාති වුත්තං
හොති. සාහාරන්ති එත්ථ ආහරන්ති ඉමස්මා රාජපුරිසා බලිත්ති ආභාරො,
තබ්බුත්තජනපදො. තෙන සහිතං සාහාරං, සජනපදන්ති අත්ථො. අඬ්ගුලිං
ථොටෙසුන්ති අඬ්ගුලිං වාලෙසුං. අම්බකායාති මාතුගාමෙන. උපචාරවචනඤ්ඤෙන,
ඉන්ද්‍රීය යදිදං අම්බකා මාතුගාමො ජනනිකාති. ඔලොකෙථාති පස්සථ.
අපලොකෙථාති අපවත්තිත්වා ඔලොකෙථ, පුනප්පුනං පස්සථාති අත්ථො.
උපසංහරථාති උපනෙථ, ඉමං ලිච්ඡවිපරිසං තුම්භාකං විත්තෙන තාවතිංසසදිසං
උපසංහරථ උපනෙථ අල්ලියාපෙථ. යටෙව තාවතිංසා අභිරූපා පාසාදිකා
නිලාදිනානාවණ්ණා, එවම්මෙ ලිච්ඡවීරාජානොපීති තාවතිංසෙහි සමකෙ කත්වා
පස්සථාති අත්ථො.

කස්මා පන භගවා අනෙකසතෙහි සුත්තෙහි වක්ඛාදීනං රූපාදීසු නිමිත්තග්ගාහං
පටිසෙධෙත්වා ඉධ මහත්තෙන උස්සාහෙන නිමිත්තග්ගාහෙ නියොජෙතීති?
හිතකාමතාය තෙසං හික්ඛුනං යථා ආයස්මතො නන්දස්ස හිතකාමතාය
සග්ගසම්පත්තිදස්සනත්ථං. තත්‍ර කිර එකච්චෙ හික්ඛු ඔසන්නවීරියා, තෙ සම්පත්තියා
පලොහෙන්තො “අප්පමාදෙන සමණධම්මං කරොන්තානං එවරූපා
ඉස්සරියසම්පත්ති සුලභා”ති සමණධම්මෙ උස්සාහජනනත්ථං ආහ. අථ වා නයිදං
නිමිත්තග්ගාහෙ නියොජනං, කෙවලං පන “දිබ්බසම්පත්තිසදිසා එතෙසං රාජුනං

ඉස්සරියසම්පත්ති” ති අනුප්‍රබ්බිකථාය සම්පත්තිකථනං විය දට්ඨබ්බං.
 අනිච්චලක්ඛණවිභාවනත්ථඤ්චාපි ඵවමාහ. න චිරස්සෙව හි සබ්බෙපිමෙ
 අජාතසත්තුස්ස වසෙන විනාසං පාපුණ්ණස්සන්ති, අථ නෙසං රජ්ජසිරිසම්පත්තිං දිස්වා
 යීතහික්ඛු “තථාරූපායපි නාම සිරිසම්පත්තියා විනාසො පඤ්ඤායිස්සති” ති
 අනිච්චලක්ඛණං භාවෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණ්ණස්සන්තිති
 අනිච්චලක්ඛණවිභාවනත්ථං ආහ.

අධිවාසෙතුති අම්බපාලියා නිමන්තිතභාවං ඤාත්වාපි කස්මා නිමන්තෙත්තීති?
 අසද්දහනතාය ව චත්තසීසෙන ව. සා හි ධුත්තා ඉත්ථි අනිමන්තෙත්වාපි
 “නිමන්තෙසි”න්ති වදෙය්‍යාති තෙසං අහොසි. ධම්මං සුත්වා ගමනකාලෙ ව
 නිමන්තෙත්වා ගමනං නාම මනුස්සානං චත්තමෙව.

ලිච්ඡවීචත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සීහසෙනාපතිචත්ථුකථාවණ්ණනා

290. අභිඤ්ඤාතාති (අ. නි. අට්ඨ. 3.8.12) ඤාතා පඤ්ඤාතා පාකටා.
 සන්ථාගාරෙති මහාජනස්ස සන්ථම්භනාගාරෙ විස්සමනත්ථාය කතෙ අගාරෙ. සා
 කිර සන්ථාගාරසාලා නගරමජ්ඣෙකෙ අහොසි, චතුසු ද්වාරෙසු යීතානං පඤ්ඤායති,
 චතුහි දිසාහි ආගතමනුස්සා පඨමං තත්ථ විස්සමිත්වා පච්ඡා අත්තනො අත්තනො
 ඵාසුකට්ඨානං ගච්ඡන්ති. රාජකුලානං රජ්ජකිච්චසන්ථරණත්ථං කතං අගාරන්තිපි
 වදන්තියෙව. තත්ථ හි නිසිදිත්වා ලිච්ඡවීරාජානො රජ්ජකිච්චං සන්ථරන්ති
 කරොන්ති විචාරෙත්ති. සන්තිසින්නාති තෙසං නිසිදනත්ථංයෙව පඤ්ඤත්තෙසු
 මහාරහපච්චත්ථරණෙසු සමුස්සිතසෙනච්ඡත්තෙසු ආසනෙසු සන්තිසින්නා.
 අනෙකපරියායෙන බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසන්තීති රාජකුලකිච්චඤ්චෙව
 ලොකත්ථකිරියඤ්ච විචාරෙත්වා අනෙකෙහි කාරණෙහි බුද්ධස්ස වණ්ණං භාසන්ති.
 පණ්ඩිතා හි තෙ රාජානො සද්ධාසම්පන්නා සොතාපන්නාපි සකදාගාමිනොපි
 අනාගාමිනොපි අරියසාවකා, තෙ සබ්බෙපි ලොකියජටං භින්දිත්වා බුද්ධාදීනං
 තිණ්ණං රතනානං වණ්ණං භාසන්ති.

තත්ථ තිවිධො බුද්ධවණ්ණො නාම වරියවණ්ණො සරිරවණ්ණො
 ගුණවණ්ණොති. තත්‍රිමෙ රාජානො වරියාය වණ්ණං ආරභිංසු – “දුක්කරං වත කතං
 සම්මාසම්බුද්ධෙන කප්පසතසහස්සාධිකාති චත්තාරි අසඬ්ඛොය්‍යාති දස පාරමි යො
 දස උපපාරමි යො දස පරමත්ථපාරමි යොති සමතිංස පාරමි යො පුරෙත්තෙන
 ඤාතත්ථවරියං ලොකත්ථවරියං බුද්ධත්ථවරියං මත්ථකං පාපෙත්වා පඤ්ච
 මහාපරිච්චාගෙ පරිච්චජන්තො” ති අඬ්ඪච්ඡක්කෙහි ජාතකසතෙහි බුද්ධවණ්ණං
 කටෙන්නා තුසිතභවනං පාපෙත්වා යපයිංසු. ධම්මස්ස වණ්ණං භාසන්නා පනෙතෙ
 “භගවතා ධම්මො දෙසිතො, නිකායතො පඤ්ච නිකායා භොන්ති, පිටකතො තිණ්
 පිටකාති, අඬ්ඪගතො නව අඬ්ඪාති, ඛන්ධතො චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සාති” ති
 කොට්ඨාසවසෙන ධම්මගුණං කථයිංසු. සඬ්ඪස්ස වණ්ණං භාසන්නා “සත්ථු
 ධම්මදෙසනං සුත්වා පටිලද්ධසද්ධා කුලපුත්තා භොගක්ඛන්ධඤ්චෙව

ඤාතිපරිවට්ටඤ්ච පභාය

සෙනච්ඡත්තඋපරජ්ජසෙනාපතිසෙට්ඨිහණ්ඩාගාරිකට්ඨානන්තරාදීනි අගණයිත්වා නික්ඛම්ම සත්ථු වරසාසනෙ පබ්බජන්ති, සෙනච්ඡත්තං පභාය පබ්බජිතානං හද්දියමහාරාජමහාකප්පිනපුක්කුසාතිආදිරාජපබ්බජිතානංයෙව බුද්ධකාලෙ අසීති සහස්සානි අහෙසුං, අනෙකකොට්ඨනං පභාය පබ්බජිතානං පන යසකුලපුත්තසොණසෙට්ඨිපුත්තරට්ඨපාලපුත්තාදීනං පරිච්ඡෙදො නත්ථී, එවරුපා ච එවරුපා ච කුලපුත්තා සත්ථු සාසනෙ පබ්බජන්ති” ති පබ්බජ්ජාසඬ්ඛෙපවසෙන සඬ්ඝගුණං කට්ඨිංසු.

සීහො සෙනාපතීති එවංනාමකො සෙනාය අධිපති. වෙසාලියඤ්ඤි සත්ත සහස්සානි සත්ත සතානි සත්ත ච රාජානො, තෙ සබ්බෙපි සන්නිපතිත්වා සබ්බෙසං මනං ගහෙත්වා “රට්ඨං විචාරෙතුං සමත්ථං එකං විචිනථා” ති විචිනන්තා සීහරාජකුමාරං දිස්වා “අයං සක්ඛිස්සති” ති සන්නිට්ඨානං කත්වා තස්ස රත්තමණිවණ්ණකම්බලපරියොනද්ධං සෙනාපතිච්ඡත්තං අදංසු. තං සන්ධාය චුත්තං “සීහො සෙනාපතී” ති. නිගණ්ඨසාවකොති නිගණ්ඨස්ස නාටපුත්තස්ස පච්චයදායකො උපට්ඨාකො. ජම්බුදීපතලස්මිඤ්ඤි තයො ජනා නිගණ්ඨානං අග්ගුපට්ඨාකා – නාළන්දායං උපාලි ගහපති, කපිලපුරෙ වජ්ජො සක්කො, වෙසාලියං අයං සීහො සෙනාපතීති. නිසින්තො හොතීති සෙසරාජුනම්පි පරිසාය අන්තරෙ ආසනානි පඤ්ඤාපයිංසු, සීහස්ස පන මජ්ඣෙකෙ යානෙති තස්මිං පඤ්ඤත්තෙ මහාරහෙ රාජාසනෙ නිසින්තො හොති. නිස්සංසයන්ති නිබ්බිච්චිකිච්ඡං අද්ධා එකංසෙන. න හෙතෙ යස්ස චා තස්ස චා අප්පෙසක්ඛස්ස එවං අනෙකසතෙහි කාරණෙහි වණ්ණං භාසන්ති.

යෙන නිගණ්ඨො නාටපුත්තො තෙනුපසඬ්ඝකම් නිගණ්ඨො කිර නාටපුත්තො “සවායං සීහො කස්සච්චෙදෙව සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණං කට්ඨන්තස්ස සුත්වා සමණං ගොතමං දස්සනාය උපසඬ්ඝකම්ස්සති, මය්හං පරිහානි භවිස්සති” ති වින්තෙත්වා පට්ඨමනරංයෙව සීහං සෙනාපතිං එතදවොච “සෙනාපති ඉමස්මිං ලොකෙ ‘අහං බුද්ධො අහං බුද්ධො’ ති බහු වදන්ති, සචෙ ත්වං කඤ්ච දස්සනාය උපසඬ්ඝකම්තුකාමො අහොසි, මං පුච්ඡෙය්‍යාසි, අහං තෙ යුත්තට්ඨානඤ්ඤෙව පෙසෙස්සාමි, අයුත්තට්ඨානතො නිචාරෙස්සාමි” ති. සො තං කථං අනුස්සරිත්වා “සචෙ මං පෙසෙස්සති, ගමිස්සාමි. නො චෙ, න ගමිස්සාමි” ති වින්තෙත්වා යෙන නිගණ්ඨො නාටපුත්තො තෙනුපසඬ්ඝකම්.

අථස්ස වචනං සුත්වා නිගණ්ඨො මහාපබ්බතෙන විය බලවසොකෙන ඔත්ථට්ටො “යත්ථ දානිස්සාහං ගමනං න ඉච්ඡාමි, තත්ථෙව ගන්තුකාමො ජාතො, හතොභමස්මි” ති අනත්තමනො භුත්වා “පට්ඨාහනුපායමස්ස කරිස්සාමි” ති වින්තෙත්වා “කීං පන ත්ව” ත්තිආදිමාහ. එවං වදන්තො චරන්තං ගොණං තුණ්ඩෙ පහරන්තො විය ජලමානං පදීපං නිබ්බාපෙන්තො විය හත්තහරිතං පත්තං නිකුජ්ජන්තො විය ච සීහස්ස උජ්ජන්තං පීතිං විනාසෙසි. ගමීකාභිසඬ්ඛාරොති

හත්ථියානාදීනං යොජාපනගන්ධමාලාදිග්ගහණවසෙන පවත්තො පයොගො. සො පටිපස්සමිහිති සො වූපසන්තො.

දුතියමපි බොති දුතියවාරමපි. ඉමස්මිඤ්ච වාරෙ බුද්ධස්ස චණ්ණං භාසන්තා තුස්සිතභවනතො පටියාය යාව මහාබොධිපල්ලඤ්ඤා දසබලස්ස හෙටියා පාදතලෙහි උපරි කෙසග්ගෙහි පරිච්ඡින්නදිත්වා ද්වන්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණඅසිතිඅනුබ්‍යාසඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාවසෙන සරීරචණ්ණං කථයිංසු. ධම්මස්ස චණ්ණං භාසන්තා “එකපදෙපි එකබ්‍යාසඤ්ජනෙපි අවක්ඛලිතං නාම නත්ථි”ති සුකථිතවසෙනෙව ධම්මගුණං කථයිංසු. සඤ්ඤාස්ස චණ්ණං භාසන්තා “එවරූපං යසසිරිවිහවං පභාය සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිතා න කොසජ්ජපකතිකා හොන්ති, තෙරසසු පන ධුතගුණෙසු පරිපුරකාරිනො හුත්වා සත්තසු අනුපස්සනාසු කම්මං කරොන්ති, අට්ඨතිංස ආරම්මණවිහත්තියො වළඤ්ජෙන්නි”ති පටිපදාවසෙන සඤ්ඤාගුණෙ කථයිංසු.

තතියවාරෙ පන බුද්ධස්ස චණ්ණං භාසමානා “ඉතිපි සො භගවා”ති සුත්තන්තපරියායෙනෙව බුද්ධගුණෙ කථයිංසු, “ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො”තිආදිනා සුත්තන්තපරියායෙනෙව ධම්මගුණෙ, “සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඤ්ඤා”තිආදිනා සුත්තන්තපරියායෙනෙව සඤ්ඤාගුණෙ ව කථයිංසු. තතො සීහො චිත්තෙසි “ඉමෙසං ලිච්ඡවීරාජකුලානං තතියදිවසතො පටියාය බුද්ධධම්මසඤ්ඤාගුණෙ කථෙන්නානං මුඛං නජ්ජහොති, අද්ධා අනොමගුණසමන්තාගතො සො භගවා, ඉමං දානි උප්පන්නං පිතිං අවිජ්ඣිත්වාච අහං අජ්ජ සම්මාසම්බුද්ධං පස්සිස්සාමි”ති. අථස්ස “කිඤ්චි මෙ කරිස්සන්ති නිගණ්ඨා”ති විතක්කො උදපාදි. තත්ථ කිඤ්චි මෙ කරිස්සන්තිති කිං නාම මය්හං නිගණ්ඨා කරිස්සන්ති. අපලොකිතා වා අනපලොකිතා වාති ආපුච්ඡිතා වා අනාපුච්ඡිතා වා. න හි මෙ තෙ ආපුච්ඡිතා යානවාහනසම්පත්තිඉස්සරියයසවිසෙසං දස්සන්ති, නාපි අනාපුච්ඡිතා මාරෙස්සන්ති, අඵලං එතෙසං ආපුච්ඡන්නති අධිජ්ජායො.

දිවා දිවස්සාති දිවස්ස දිවා මජ්ඣන්තිකෙ අතික්කන්තමත්තෙ. වෙසාලියා නිය්‍යාසිති යථා හි ගිම්හකාලෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකං සන්දමානං නදිං ඔතරිත්වා ථොකමෙව ගන්ත්වා තිට්ඨති නජ්ජවත්තති, එවං සීහස්ස පයමදිවසෙ “දසබලං පස්සිස්සාමි”ති උප්පන්නාය පිතියා නිගණ්ඨෙයන පටිබාහිතකාලො, යථා දුතියදිවසෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකං සන්දමානං නදිං ඔතරිත්වා ථොකං ගන්ත්වා වාලිකාපුඤ්ජං පහරිත්වා අප්පවත්තං හොති, එවං සීහස්ස දුතියදිවසෙ “දසබලං පස්සිස්සාමි”ති උප්පන්නාය පිතියා නිගණ්ඨෙයන පටිබාහිතකාලො, යථා තතියදිවසෙ දෙවෙ වුට්ඨෙ උදකං සන්දමානං නදිං ඔතරිත්වා පුරාණපණ්ණසුක්ඛදණ්ඩකනළකවචරාදීනි පරිකඩ්ඪන්තං වාලිකාපුඤ්ජං හින්දිත්වා සමුද්දන්තනමෙව හොති, එවං සීහො තතියදිවසෙ තිණ්ණං වත්ථුනං ගුණකථං සුත්වා උප්පන්නෙ පිතිපාමොජ්ජෙ “අඵලා නිගණ්ඨා, නිජ්ඵලා නිගණ්ඨා, කිං මෙ ඉමෙ කරිස්සන්ති, ගමිස්සාමහං සත්ථු සන්තික”න්ති ගමනං අභිනීහරිත්වා වෙසාලියා නිය්‍යාසි. නිය්‍යන්තො ව “විරස්සාහං

දසබලස්ස සන්තිකං ගන්තුකාමො ජාතො, න බො පන මෙ යුත්තං
 අඤ්ඤාතකවෙසෙන ගන්තු”න්ති “යෙ කෙවි දසබලස්ස සන්තිකං ගන්තුකාමො,
 සබ්බෙ නික්ඛමන්තු”ති සොසනං කාරෙත්වා පඤ්ච රථසතානි යොජාපෙත්වා
 උත්තමරථෙ යිතො තෙහි වෙව පඤ්චහි රථසතෙහි මහනියා ව පරිසාය පරිවුතො
 ගන්ධපුප්ඵවුණ්ණවාසාදීනි ගාභාපෙත්වා නියායාසි.

යෙන භගවා තෙනුපසඬකමීති ආරාමං පවිසන්තො දුරතොව
 අසීතිඅනුබ්බාසද්වයාමප්පහාද්වත්තිංසමභාපුරිසලක්ඛණානි ඡබ්බණ්ණා
 සනබුද්ධරස්මියො දිස්වා “එවරුපං නාම පුරිසං එවං ආසන්නෙ වසන්තං එත්තකං
 කාලං නාද්දසං, වඤ්චිතො වතමිහි, අලාභා වත මෙ”ති වින්තෙත්වා මහානිධිං දිස්වා
 දලිද්දපුරිසො විය සඤ්ජාතපිතිපාමොජ්ජො යෙන භගවා තෙනුපසඬකමි. ධම්මස්ස
 වානුධම්මං බ්‍යාකරොත්තීති භොතා ගොතමෙන චුත්තකාරණස්ස අනුකාරණං
 කථෙත්ති. කාරණවචනො හෙත්ථ ධම්ම-සද්දො “හෙතුමිහි ඤාණං
 ධම්මපටිසම්භිදා”තිආදීසු (විභ. 720) විය. කාරණන්ති චෙත්ථ තථාපවත්තස්ස
 සද්දස්ස අත්ථො අධිප්පෙනො තස්ස පවත්තිහෙතුභාවතො. අත්ථප්පයුත්තො හි
 සද්දප්පයොගො. අනුකාරණන්ති ව සො එවං පරෙහි තථා වුවිච්චාතො.
 සහධම්මිකො වාදානුවාදොති පරෙහි චුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා තුම්භාකං
 වාදො වා තතො පරං තස්ස අනුවාදො වා කොචි අප්පමත්තකොපි විඤ්ඤහි
 ගරහිතබ්බං යානං කාරණං න ආගච්ඡති. ඉදං චුත්තං භොති – කිං සබ්බාකාරෙනපි
 තව වාදෙ ගාරය්හකාරණං නත්ථීති. අනබ්භක්ඛාතුකාමාති න අභූතෙන වත්තුකාමා.

291-292. අත්ථී සීහ පරියායොතිආදීනං අත්ථො වෙරඤ්ජකණ්ඩෙ
 ආගතනායෙනෙව වෙදිතබ්බො. පරමෙන අස්සාසෙනාති චතුමග්ගචතුඵලසඬාතෙන
 උත්තමඅස්සාසෙන. අස්සාසාය ධම්මං දෙසෙතිති අස්සාසනත්ථාය
 සන්ථම්භනත්ථාය ධම්මං දෙසෙති. ඉති භගවා අට්ඨහඬිගෙහි සීහසෙනාපතිස්ස
 ධම්මං දෙසෙති.

293. අනුවිච්චකාරන්ති අනුවිදිත්වා වින්තෙත්වා තුලයිත්වා කාතබ්බං කරොහීති
 චුත්ත භොති. සාධු භොතීති සුන්දරො භොති. තුම්භාදිසස්මිඤ්ඤි මං දිස්වා මං සරණං
 ගච්ඡන්තෙ නිගණ්ඨං දිස්වා නිගණ්ඨං සරණං ගච්ඡන්තෙ “කිං අයං සීභො
 දිට්ඨදිට්ඨමෙව සරණං ගච්ඡති”ති ගරහා උප්පජ්ජති, තස්මා අනුවිච්චකාරො
 තුම්භාදිසානං සාධුති දස්සෙති. පටාකං පරිහරෙය්‍යුන්ති තෙ කිර එවරුපං සාවකං
 ලහිත්වා “අසුකො නාම රාජා වා රාජමහාමත්තො වා සෙට්ඨී වා අම්භාකං සරණං
 ගතො සාවකො ජාතො”ති පටාකං උක්ඛිපිත්වා නගරෙ සොසෙන්නා ආභිණ්ඩන්ති.
 කස්මා? “එවං නො මහත්තභාවො ආචි හවිස්සති”ති ව, සවෙ පනස්ස “කිමහං
 එතෙ සරණං ගතො”ති විප්පට්ඨාරො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තම්පි සො “එතෙසං මෙ
 සරණගතභාවං බහු ජානන්ති, දුක්කරං දානි පටිනිවත්තිතු”න්ති විනොදෙත්වා න
 පටික්කම්ස්සතිති ව. තෙනාහ “පටාකං පරිහරෙය්‍යු”න්ති. ඔපානභූතන්ති
 පටියත්තඋදපාතො විය යිතං. කුලන්ති තව නිවෙසනං. දාතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාසීති
 පුබ්බෙපි දසපි විසතිපි සට්ඨිපි ජනෙ ආගතෙ දිස්වා නත්ථීති අවත්වා දෙසි, ඉදානි මං

සරණං ගතකාරණමත්තෙනෙව මා ඉමෙසං දෙයාධම්මං උපවිජිත්දිත්ථ,
සම්පත්තානඤ්ඤි දාතබ්බමෙවාති ඔවදති. සුතං මෙ තං හත්තෙති කුතො සුතං?
නිගණ්ඨානං සන්තිකා. තෙ කිර කුලසරෙසු එවං පකාසෙන්නි “මයං යස්ස කස්සවි
සම්පත්තස්ස දාතබ්බන්ති වදාම, සමණො පන ගොතමො ‘මය්හමෙව දානං
දාතබ්බං...පෙ.... න අඤ්ඤෙසං සාවකානං දින්නං මහජ්ඣල’න්ති එවං වදති”ති. තං
සන්ධාය අයං “සුතං මෙ ත”න්තිආදිමාහ.

294. පවත්තමංසන්ති පකතියා පවත්තං කප්පියමංසං, මූලං ගහෙත්වා
අන්තරාපණෙ පරියෙසාහිති අධිජ්ජායො. සම්බහුලා නිගණ්ඨාති පඤ්චසතමත්තා
නිගණ්ඨා. පූලං පසුන්ති පූලං මහාසරීරං ගොකණ්ණමහිංසසුකරසඬ්ඛාතං පසුං.
උද්දිස්සකතන්ති අත්තානං උද්දිස්සිත්වා කතං, මාරිතන්ති අත්ථො. පටිච්චකම්මන්ති
එත්ථ කම්ම-සද්දො කම්මසාධනො අතීතකාලිකොති ආහ “අත්තානං පටිච්ච
කත”න්ති. නිමිත්තකම්මස්සෙතං අධිවචනං “පටිච්ච කම්මං ඵ්ඤ්ඤති”තිආදිසු (ජා.
1.4.75) විය. නිමිත්තකම්මස්සාති නිමිත්තභාවෙන උද්ධබ්බකම්මස්ස, න
කරණකාරාපනවසෙන. පටිච්චකම්මං එත්ථ අත්ථිති මංසං පටිච්චකම්මං යථා
“බුද්ධං එතස්ස අත්ථිති බුද්ධො”ති. අථ වා පටිච්ච කම්මං ඵ්ඤ්ඤති පාඨසෙසො
දට්ඨබ්බො, ස්වායං එතං මංසං පටිච්ච තං පාණවධකම්මං ඵ්ඤ්ඤති අත්ථො. තඤ්ඤි
අකුසලං උපඬ්ඪං දායකස්ස, උපඬ්ඪං පටිග්ගාහකස්ස භොතිති නෙසං උද්ධි.
උපකණ්ණකෙති කණ්ණමූලෙ. අලන්ති පටික්ඛෙපවචනං, භොතු කිං ඉමිනාති
අත්ථො. න ච පන තෙති එතෙ ආයස්මන්තා දීඝරත්තං අවණ්ණකාමා හුත්වා
අවණ්ණං භාසන්තාපි අබ්භාවික්ඛන්තා න ජිරිදන්ති, අබ්භක්ඛානස්ස අත්තං න
ගච්ඡන්තිති අත්ථො. අථ වා ලජ්ජනත්ථෙ ඉදං ජිරිදන්ති පදං දට්ඨබ්බං, න
ලජ්ජන්තිති අත්ථො.

සිහසෙනාපතිවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කප්පියභූමිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

295. අභිලාපමත්තන්ති දෙසනාමත්තං. ආමිසබ්බදනත්ථායාති තත්ථ තත්ථ
ජඩ්ඞිතස්ස ආමිසස්ස බ්බදනත්ථාය. අනුජ්ජගෙයෙවාති පාතොයෙව. ඔරවසද්දන්ති
මහාසද්දං. තං පන අවත්වාපිති අන්ධකට්ඨකථායංචුත්තනයෙන අවත්වාපි. පි-
සද්දෙන තථා වචනමිපි අනුජානාති. අට්ඨකථාසු චුත්තනයෙනාති සෙසඅට්ඨකථාසු
චුත්තනයෙන. “කප්පියකුට්ඨං කරොමා”ති වා, ‘කප්පියකුට්ඨං’ති වා චුත්තෙ
සාධාරණලක්ඛණ”න්ති සබ්බඅට්ඨකථාසු
චුත්තඋස්සාවනන්තිකාකුට්ඨකරණලක්ඛණං. වයන්ති අධිට්ඨානං. යතො පට්ඨායාති
යතො ඉට්ඨකතො සිලතො මත්තිකාපිණ්ඩතො වා පට්ඨාය. පට්ඨිට්ඨකාදීනං
භෙට්ඨා න වට්ටන්තිති භිත්තියා පට්ඨිට්ඨකාදීනං භෙට්ඨා භූමියං පතිට්ඨාපියමානා
ඉට්ඨකාදයො භූමිගතිකත්තා “කප්පියකුට්ඨං කරොමා”ති වත්වා පතිට්ඨාපෙතුං න
වට්ටන්ති. යදි එවං භූමියං නිබ්ණත්වා පතිට්ඨාපියමානා ථම්මා කස්මා තථා වත්වා
පතිට්ඨාපෙතුං වට්ටන්තිති ආහ “ථම්මා පන...පෙ.... වට්ටන්ති”ති.

සඬ්ඝසන්තකමෙවානි වාසත්ථාය කතං සඬ්ඝිකසෙනාසනං සන්ධාය වදති.
 භික්ඛුසන්තකන්ති වාසත්ථාය එව කතං භික්ඛුස්ස පුග්ගලිකසෙනාසනං.
 මුඛසන්තිධිති ඉමිනා අන්තොවුත්ථදුක්කටමෙව දීපිතං.

කප්පියභූමිඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කෙණ්ණියජට්ටුවත්ථුකථාවණ්ණනා

300. යෙන ආපණං තදවසරීතිආදීසු ආපණන්ති එකස්ස නිගමස්සෙනං
 අධිවචනං. තස්මිං කිර නිගමෙ වීසති ආපණමුඛසහස්සානි විහත්තානි අහෙසුං. ඉති
 සො ආපණානං උස්සන්තත්තා ‘‘ආපණං’’ත්ත්වෙව සඬ්ඛං ගතො. තස්ස පන
 නිගමස්ස අවිදුරෙ නදිතීරෙ සනව්ඡායො රමණීයභූමිභාගො මහාවනසණ්ඨො, තස්මිං
 භගවා විහරති. කෙණ්ණියොති තස්ස නාමං. ජට්ට්ලොති ආහරිමජටාධරො තාපසො. සො
 කිර බ්‍රාහ්මණමහාසාලො, ධනරක්ඛණත්ථාය පන තාපසපබ්බජ්ජං සමාදාය රඤ්ඤො
 පණ්ණාකාරං දත්වා භූමිභාගං ගහෙත්වා තත්ථ අස්සමං කාරෙත්වා පඤ්චති
 සකටසතෙහි වණ්ජජං පයොජෙත්වා කුලසහස්සස්ස නිස්සයො හුත්වා වසති.
 අස්සමෙපි වස්ස එකො තාලරුක්ඛො දිවසෙ දිවසෙ එකං සොවණ්ණමයං එලං
 මුඤ්චතීති වදන්ති. සො දිවා කාසාවානි ධාරෙති, ජටා ව බන්ධති, රත්ති.
 කාමසම්පත්තිං අනුභවති.

පවත්තාරොති (දී. නි. අට්ඨ. 1.285; ම. නි. අට්ඨ. 2.427; අ. නි. අට්ඨ. 3.5.192)
 පවත්තයිතාරො, පාවචනවසෙන වත්තාරොති අත්ථො. යෙසන්ති යෙසං සන්තකං.
 මන්තපදන්ති මන්තසද්දෙ බහිකත්වා රහො භාසිතබ්බට්ඨෙයන මන්තා එව
 තංතංඅත්ථපට්පත්තිහෙතුතාය පදන්ති මන්තපදං, වෙදවචනං. ගීතන්ති අට්ඨකාදීහි
 දසහි පොරාණබ්‍රාහ්මණෙහි උදාත්තානුදාත්තාදිසරසම්පත්තිවසෙන සජ්ඣායිතං.
 පවුත්තන්ති පාවචනවසෙන අඤ්ඤෙසං වුත්තං, වාචිතන්ති අත්ථො. සමීහිතන්ති
 සමුපබ්‍රුළුභං රාසිකතං, ඉරුවෙදයපුච්චෙදසාමචෙදාදිවසෙන තත්ථාපි පච්චෙකං
 මන්තබ්‍රාහ්මණාදිවසෙන සජ්ඣායනවාචකාදිවසෙන ව පිණ්ඩං කත්වා යපිතන්ති
 අත්ථො. තදනුගායන්තීති එතරහි බ්‍රාහ්මණා තං තෙහි පුබ්බෙ ගීතං අනුගායන්ති
 අනුසජ්ඣායන්ති. තදනුභාසන්තීති තං අනුභාසන්ති, ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං.
 භාසිතමනුභාසන්තීති තෙහි භාසිතං සජ්ඣායිතං අනුසජ්ඣායන්ති.
 වාචිතමනුචාවෙන්තීති තෙහි අඤ්ඤෙසං වාචිතං අනුචාවෙන්ති. සෙය්‍යථීදන්ති තෙ
 කතමෙති අත්ථො. අට්ඨකොතිආදීනි තෙසං නාමානි. තෙ කිර
 දිබ්බවක්ඛුපරිහණ්ඨෙන යථාකම්මුපගඤ්ඤාණෙන සත්තානං කම්මස්සකතාදිං
 පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණෙන අතීතකප්පෙ බ්‍රාහ්මණානං මන්තජ්ඣෙකනවිධිඤ්ච
 ඔලොකෙත්වා පරුපසාතං අකත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස භගවතො
 වට්ටසන්තිස්සිතෙන වචනෙන සහ සංසන්දිත්වා මන්තෙ ගන්ථෙසුං. අපරාපරෙ පන
 ඔක්කාකරාජකාලාදීසු උජ්ජන්තබ්‍රාහ්මණා පාණාතිපාතාදීනි පක්ඛිපිත්වා තයො
 වෙදෙ හින්දිත්වා බුද්ධවචනෙන සද්ධිං විරුද්ධෙ අකංසු. රත්තිභොජනං රත්ති,
 තතො උපරතාති රත්තුපරතා. අතික්කන්තෙ මජ්ඣන්තිකෙ යාව සූරියත්ථඬ්ගමනා

භොජනං විකාලභොජනං නාම, තතො විරතත්තා විරතා විකාලභොජනා.
පටියාදාපෙත්වාති සප්පිමධුසක්කරාදීහි වෙව මරිවෙහි ව සුසඬ්ඛනං පානං
පටියාදාපෙත්වා.

“මහා බො කෙණිය හික්ඛුසඬ්ඛණො”ති කස්මා භගවා පුනස්පුනං පටික්ඛිපි?
තිත්ථියානං පටික්ඛෙපපසන්නතාය. තිත්ථියා හි “අභො වතායං අප්පිච්ඡො, යො
නිමන්තියමානොපි න සාදියති”ති උපනිමන්තියමානස්ස පටික්ඛෙපෙ පසිදන්තිති
කෙවි, අකාරණඤ්චෙනං. නත්ථි බුද්ධානං පච්චයහෙනු ඵ්වරුපං කොභඤ්ඤං, අයං
පන අඬ්ඬිතෙලසානි හික්ඛුසතානි දිස්වා එත්තකානංයෙව හික්ඛං පටියාදෙස්සති,
ස්වෙව සෙලො බ්‍රාහ්මණො තීහි පුරිසසතෙහි සද්ධිං පබ්බජිස්සති, අයුත්තං බො පන
නවකෙ අඤ්ඤතො පෙසෙත්වා ඉමෙහෙව සද්ධිං ගන්තුං, ඉමෙ වා අඤ්ඤතො
පෙසෙත්වා නවකෙහි සද්ධිං ගන්තුං. අථාපි සබ්බෙව ගහෙත්වා ගමිස්සාමි,
හික්ඛාභාරො නප්පභොස්සති. තතො හික්ඛුසු පිණ්ඩාය වරත්තෙසු මනුස්සා
උප්ඤ්ඤාසිස්සන්ති “විරස්සමිපි කෙණියො සමණං ගොතමං නිමන්තෙත්වා
යාපනමත්තං දාතුං නාසක්ඛි”ති, සයඤ්ච විජ්ජට්ඨාරි භවිස්සති. පටික්ඛෙපෙ පන
කතෙ “සමණො ගොතමො පුනස්පුනං ‘ත්වඤ්ච බ්‍රාහ්මණෙසු අභිජ්ජසන්නො’ති
බ්‍රාහ්මණානං නාමං ගණ්භාති”ති විත්තෙත්වා බ්‍රාහ්මණෙපි නිමන්තෙතුකාමො
භවිස්සති, තතො බ්‍රාහ්මණෙ පාටියෙක්කං නිමන්තෙස්සති, තෙ තෙන නිමන්තිතා
හික්ඛු හුත්වා භුඤ්ජිස්සන්ති, ඵ්වමස්ස සද්ධා අනුරක්ඛිතා භවිස්සතිති පුනස්පුනං
පටික්ඛිපි. කිඤ්චාපි බො භො ගොතමාති ඉමිනා ඉදං දීපෙති “භො ගොතම, කිං
ජාතං, යදි අහං බ්‍රාහ්මණෙසු අභිජ්ජසන්නො, අධිවාසෙතු භවං ගොතමො, අහං
බ්‍රාහ්මණානම්පි දාතුං සක්කොමි තුම්භාකම්පි”ති. යපෙත්වා ධඤ්ඤඵලරසන්ති ඵත්ථ
තණ්ඩුලධොවනොදකම්පි ධඤ්ඤරසොයෙවාති වදන්ති. අනුජානාමි, හික්ඛවෙ,
උච්ඡුරසන්ති ඵත්ථ නික්කසටො උච්ඡුරසො සත්තාහකාලිකොති වෙදිතබ්බං.

ඉමාහි ගාථාහීති (ම. නි. අට්ඨ. 2.400) ඉමාහි කෙණියස්ස විත්තානුකූලාහි
ගාථාහි. තත්ථ අග්ගිපරිවරියං විනා බ්‍රාහ්මණානං යඤ්ඤාභාවතො “අග්ගිහුත්තමුඛා
යඤ්ඤා”ති චුත්තං, අග්ගිහුත්තසෙට්ඨා අග්ගිජුහනප්පධානාති අත්ථො. බ්‍රාහ්මණා හි
“අග්ගිමුඛා දෙවා”ති අග්ගිජුහනපුබ්බකං යඤ්ඤං විදහන්ති. වෙදෙ සප්ඤ්ඤායන්තෙහි
පයමං සප්ඤ්ඤායන්තෙහි සාවිත්ති “ජන්දසො මුඛ”න්ති චුත්තා, සාවිත්ති වෙදස්ස
පුබ්බඬ්ඬිගමාති අත්ථො තංපුබ්බකත්තා වෙදසවනස්ස. මනුස්සානං සෙට්ඨභාවතො
රාජා “මුඛ”න්ති චුත්තො. ඔගාහන්තිනං නදීනං ආධාරභාවතො
ගන්තබ්බට්ඨානභාවෙන පටිසරණතො ව සාගරො “මුඛ”න්ති චුත්තො.
වන්දසමායොගෙන “අප්ප කත්තිකා, අප්ප රොහිණි”ති සඤ්ඤායනතො
නක්ඛත්තාති අභිභවිත්වා ආලොකකරණතො නක්ඛත්තෙහි
අතිවිසෙසසොමමභාවතො ව “නක්ඛත්තානං මුඛං වන්දො”ති චුත්තං. “දීපසිඛා
අග්ගිජාලා අසනිවිචක්ක”න්ති ඵ්වමාදීනං තපන්නානං විජ්ජුලතානං අග්ගත්තා
ආදිච්චො “තපනං මුඛ”න්ති චුත්තො. දක්ඛිණෙය්‍යානං පන අග්ගත්තා විසෙසෙන
තස්මිං සමයෙ බුද්ධජ්ජමුඛං සඬ්ඝං සන්ධාය “පුඤ්ඤං ආකඬ්ඬමානානං, සඬ්ඝො

වෙ යජතං මුඛං''න්ති වුත්තං. තෙන සඨිසො පුඤ්ඤස්ස ආයමුඛං
අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යාභාවෙනාති දස්සෙති.

කෙණියජලවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

රොජමල්ලවත්ථුකථාවණ්ණනා

301. රොජවත්ථුමිහි විහාරොති ගන්ධකුටිං සන්ධාය ආභංසු. අතරමානොති
අතුරන්තො, සණ්කං පදප්පමාණට්ඨානෙ පදං නික්ඛිපන්තො වත්තං කත්වා
සුසම්මට්ඨං මුත්තාදලසින්දුවාරසන්ථරසදිසං වාලිකං අවිනාසෙන්තොති අත්ථො.
ආළින්දන්ති පමුඛං. උක්කාසිත්වාති උක්කාසිතසද්දං කත්වා. අග්ගලුන්ති කවාටං.
ආකොටෙහීති අග්ගනබෙන ඊසකං කුඤ්චිකජ්ද්දසමීපෙ කොටෙහීති වුත්තං හොති.
ද්වාරං කිර අතිඋපරි අමනුස්සා, අතිහෙට්ඨා තිරච්ඡානජාතිකා කොටෙන්ති, තථා
අකොටෙන්වා මජ්ඣෙ ඡ්ද්දසමීපෙ මනුස්සා කොටෙන්ති, ඉදං
ද්වාරකොටකවත්තන්ති දීපෙන්තා වදන්ති. විවරි හගවා ද්වාරන්ති න හගවා උට්ඨාය
ද්වාරං විවරි, විවරතුති පන හත්ථං පසාරෙසි. තතො “හගවා තුම්හෙහි අනෙකාසු
කප්පකොටිසු දානං දදමානෙහි න සහත්ථා ද්වාරවිවරණකම්මං කත”න්ති සයමෙව
ද්වාරං විවටං. තං පන යස්මා හගවතො මනෙත විවටං, තස්මා “විවරි හගවා
ද්වාර”න්ති වුත්තං.

රොජමල්ලවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වුඩ්ඨපබ්බජිතවත්ථුකථාවණ්ණනා

303. ආතුමාවත්ථුමිහි අඤ්ඤතරො වුඩ්ඨපබ්බජිතොති සුභද්දො නාම
අඤ්ඤතරො හික්ඛු වුඩ්ඨකාලෙ පබ්බජිතන්තා “වුඩ්ඨපබ්බජිතො”ති වුත්තො. ද්වෙ
දාරකාති සාමණෙරභූමියං යීතා ද්වෙ පුත්තා. නාළියාවාපකෙනාති නාළියා වෙව
ථවිකාය ව. සංහරිංසුති යස්මා මනුස්සා තෙ දාරකෙ මඤ්ජුභාණිනෙ පටිභානවන්තෙ
දිස්වා කාරෙතුකාමාපි අකාරෙතුකාමාපි කාරෙන්තියෙව, කතකාලෙ ව “කිං
ගණ්හිස්සථ තාතා”ති පුච්ඡන්ති. තෙ වදන්ති “න අම්භාකං අඤ්ඤෙන කෙනවි
අත්ථො, පිතා පන නො හගවතො ආගතකාලෙ යාගුදානං කාතුකාමො”ති. තං
සුත්වා මනුස්සා අපරිගණෙත්වා ව යං තෙ සක්කොන්ති හරිතුං, සබ්බං දෙන්ති. යම්පි
න සක්කොන්ති, මනුස්සෙහි පෙසෙන්ති. තස්මා තෙ දාරකා බහුං ලොණමිපි
තෙලමිපි සප්පිමිපි තණ්ඩුලමිපි බාදනීයමිපි සංහරිංසු.

ආතුමායං විහරතීති ආතුමං නිස්සාය විහරති. භුසාගාරෙති භුසමයෙ අගාරකෙ.
තත්ථ කිර මහන්තං පලාලපුඤ්ජං අබ්භන්තරතො පලාලං නික්කඩ්ඪිත්වා සාලාසදිසං
පබ්බජිතානං වසනයොග්ගට්ඨානසදිසං කතං, තදා හගවා තත්ථ වසී. අථ හගවති
ආතුමං ආගන්ත්වා භුසාගාරකං පටිට්ඨෙ සුභද්දො සායන්හසමයං ගාමද්වාරං
ගන්ත්වා මනුස්සෙ ආමන්තෙසි “උපාසකා නාහං තුම්භාකං සන්තිකා අඤ්ඤං
කිඤ්චි පටිවාසිසාමි, මය්හං දාරකෙහි ආනීතතෙලාදීනියෙව සඨිසස්ස පහොන්ති,

හත්ථකම්මත්තං මෙ දෙථා''ති. කිං, හන්තෙ, කරොමාති? ''ඉදඤ්චිදඤ්ච ගණ්හථා''ති සබ්බපකරණානි ගාහෙත්වා විහාරෙ උද්ධනානි කාරෙත්වා එකං කාලකං කාසාවං නිවාසෙත්වා තාදිසමෙව පාරුපිත්වා ''ඉදං කරොථ, ඉදං කරොථා''ති සබ්බරත්තිං විවාරෙත්තො සතසහස්සං විස්සජ්ජෙත්වා භොජ්ජයාගුඤ්ච මධුගොළකඤ්ච පටියාදාපෙසි. භොජ්ජයාගු නාම පයමං භුඤ්ජිත්වා පාතබ්බයාගු, තත්ථ සජ්ජිමධුථාණිතමච්ඡමංසපුජ්ඵඵලරසාදි යංකිඤ්චි බාදනීයං නාම, සබ්බං පටිසති, කිලිතුකාමානං සීසමක්ඛනයොග්ගා භොති සුගන්ධගන්ධා.

අථ හගවා කාලස්සෙව සරීරපටිජග්ගනං කර්වා භික්ඛුසඤ්ජපරිවුතො පිණ්ඩාය වරිතුං ආතුමගාමනගරාහිමුඛො පායාසි. මනුස්සා තස්ස ආරොවෙසුං ''හගවා පිණ්ඩාය ගාමං පටිසති, තයා කස්ස යාගු පටියාදිතා''ති. සො යථානිවත්ථපාරුතෙහෙව තෙහි කාලකකාසාවෙහි එකෙන හත්ථෙත දබ්බිඤ්ච කටච්ඡුඤ්ච ගහෙත්වා බ්‍රහ්මා විය දක්ඛිණජාණුමණ්ඩලං භූමියං පතිට්ඨාපෙත්වා වන්දිත්වා ''පටිග්ගණ්හාතු මෙ, හන්තෙ, හගවා යාගු''න්ති ආහ. තෙන වුත්තං ''අථ ඛො සො වුඩ්ඪපබ්බජිතො තස්සා රත්තියා අව්වයෙන බහුතරං යාගුං පටියාදාපෙත්වා හගවතො උපනාමෙසී''ති. ජානන්තාපි තථාගතා පුච්ඡන්තිතිආදි වුත්තනයමෙව. කුතායන්ති කුතො අයං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

304. දසභාගං දත්වාති දසමභාගං දත්වා. තෙනෙවාහ ''දස කොට්ඨාසෙ කර්වා එකො කොට්ඨාසො භූමිසාමිකානං දාතබ්බො''ති.

වුඩ්ඪපබ්බජිතවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුමභාපදෙසකථාවණ්ණනා

305. පරිමද්දන්තාති උපපරික්ඛන්තා. පත්තුණ්ණදෙසෙ සඤ්ජාතවත්ථං පත්තුණ්ණං. කොසෙය්‍යවිසෙසොති හි අභිධානකොසෙ වුත්තං. චීනදෙසෙ සොමාරදෙසෙ ච සඤ්ජාතවත්ථානි චීනසොමාරපටානි. පත්තුණ්ණාදිති තිණි කොසෙය්‍යස්ස අනුලොමානි පාණකෙහි කතසුත්තමයත්තා. ඉද්ධිමයිකං එහිහික්ඛුනං පුඤ්ඤද්ධියා නිබ්බත්තවිවරං. තං බොමාදීනං අඤ්ඤතරං භොතිති තෙසංයෙව අනුලොමං. දෙවතාහි දින්නවිවරං දෙවදත්තියං. තං කප්පරුක්ඛෙ නිබ්බත්තං ජාලිනීදෙවකඤ්ඤාය අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස දින්නවත්ථසදිසං. තම්පි බොමාදීනඤ්ඤෙව අනුලොමං භොති තෙසු අඤ්ඤතරභාවතො. ද්වෙ පටා දෙසනාමෙනෙව වුත්තාති තෙසං සරුපදස්සනපරමෙතං, නාඤ්ඤං නිවත්තනපරං පත්තුණ්ණපටස්සපි දෙසනාමෙනෙව වුත්තත්තා. තුම්බාති භාජනානි. ඵලතුම්බොති ලාබුආදි. උදකතුම්බොති උදකුක්ඛිපනකකුටකො. කිලඤ්ජච්ඡත්තන්ති වෙළඳවලිවෙහි වාසිත්වා කතජත්තං. සම්භින්තරසන්ති සම්මිස්සිතරසං. පානකං පටිග්ගහිතං භොතිති අම්බපානාදිපානකං පටිග්ගහිතං භොති, තං විකාලෙපි කප්පති අසම්භින්තරසත්තා. තෙන තද්‍රහුපටිග්ගහිතෙන සද්ධිත්ති තෙන සත්තාහකාලිකෙන තද්‍රහුපටිග්ගහිතෙන සද්ධිං. සෙසමෙත්ථ සුචිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

චතුර්මහාපදෙසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හෙසජ්ජක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. කථිනක්ඛන්ධකං

කථිනානුජානනකථාවණ්ණනා

306. කථිනක්ඛන්ධකෙ සීසවසෙනාති පධානඤ්චවසෙන. “කථිනන්ති පඤ්චානිසංසෙ අන්තොකරණසමත්ථතාය ථීරන්ති අත්ථො”ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. “සො නෙසං භවිස්සති”ති යුජ්ජති “සො තුම්භාක”න්ති අවත්වා “නෙස”න්ති වචනං යුජ්ජති. යෙ අත්ථකකථිනාති න කෙවලං තුම්භාකමෙව, යෙ අඤ්ඤෙපි අත්ථකකථිනා, තෙසම්පි භවිස්සතිති අත්ථො. අනාමන්තෙත්වා වරණන්ති වාරිත්තසික්ඛාපදෙ වුත්තනායෙන අනාපුච්ඡිත්වා කුලෙසු වරණං. මතකච්චරන්ති මතස්ස සන්තකං වීවරං. තනුප්පාදෙන ආභතන්ති විහාරසන්තකෙන ඛේතවත්ථුආදිනා ආතීතං.

පයම්පවාරණාය පවාරිතාති ඉදං වස්සවිජෙදං අකත්වා වස්සංවුත්ථභාවසන්දස්සනත්ථං වුත්තං අන්තරායෙන අප්පවාරිතානම්පි වුත්ථවස්සානං කථිනත්ථාරසම්භවතො. තෙනෙව “අප්පවාරිතා වා”ති අවත්වා “ඡින්නවස්සා වා පච්ඡිමිකාය උපගතා වා න ලහන්ති”ති එත්තකමෙව වුත්තං. අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වුත්ථවස්සාපි න ලහන්තිති නානාසීමාය අඤ්ඤස්මිං විහාරෙ වුත්ථවස්සා ඉමස්මිං විහාරෙ කථිනත්ථාරං න ලහන්තිති අත්ථො. ඛලිමක්ඛිතසාටකොති අභතවත්ථං සන්ධාය වුත්තං. දානකම්මවාචාති කථිනදුස්සදානකම්මවාචා. අකාතුං න ලබ්භතිති ඉමිනා අනාදරියෙන අකරොත්තස්ස දුක්කටන්ති දීපෙති. කම්මවාචා පන එකායෙව වට්ටතිති කථිනත්ථාරසාටකස්ස දානකාලෙ වුත්තා එකායෙව කම්මවාචා වට්ටති. පුන තස්ස අඤ්ඤස්මිං වත්ථෙ දියාමානෙ කම්මවාචාය දාතබ්බකිව්චං නත්ථී, අපලොකනමෙව අලන්ති අධිප්පායො.

308. මහාභූමිකන්ති මහාවිසයං, චතුර්විසතිආකාරවන්තතාය මහාවිත්ථාරිකන්ති වුත්තං හොති. පඤ්චකන්ති පඤ්චබණ්ඩං. එස නයො සෙසෙසුපි. පයම්චිම්ලිකාති කථිනවත්ථතො අඤ්ඤා අත්තතො පකතිවිම්ලිකා. “කුච්ඡිවිම්ලිකං කත්වා සිබ්බිතමත්තෙනාති ථීරජිණ්ණානං විම්ලිකානං එකතො කත්වා සිබ්බිතස්සෙනං අධිවචන”න්ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. මහාපච්චරියං කුරුන්දියඤ්ච “වුත්තවචනනිදස්සනං බ්‍යාඤ්ජනෙ එව හෙදො, අත්ථෙ නත්ථීති දස්සනත්ථං කත”න්ති වදන්ති. පිට්ඨිඅනුචාතාරොපනමත්තෙනාති දීසතො අනුචාතස්ස ආරොපනමත්තෙන. කුච්ඡිඅනුචාතාරොපනමත්තෙනාති පුට්ඨලතො අනුචාතස්ස ආරොපනමත්තෙන. සාරුප්පං හොතීති සමණසාරුප්පං හොති. රත්තිනිස්සග්ගියෙනාති රත්තිඅතික්කන්තෙන.

කථිතානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආදායසත්තකාදිකථාවණ්ණනා

311. අයන්ති ආසාවච්ඡේදිකො කථිනුද්ධාරො. ඉධ න චුත්තොති පාළියං මාතිකාපදභාජනෙ සවනන්තිකානන්තරං න චුත්තො. තත්ථාති තස්මි. සීමාතික්කන්තිකෙ කථිනුද්ධාරෙ. “සීමාතික්කන්තිකො නාම විවරකාලසීමාතික්කන්තිකො”ති කෙනවි චුත්තං. “ඛහිසීමායං විවරකාලසමයස්ස අතික්කන්තත්තා සීමාතික්කන්තිකො”ති අයං අමභාකං ඛන්ති. සහුඛහාරෙ “සො කතව්වරො”ති පායො දිස්සති, එවඤ්ච සති විවරපලිබ්බොධො පයමං ඡ්ඡ්ඡන්ති විඤ්ඤායති, ඉධ පන පරිවාරපාළියඤ්ච “ද්වෙ පලිබ්බොධා අපුබ්බං අවරිමං ඡ්ඡ්ඡන්ති”ති (පරි. 415) වචනතො තං න සමෙති, තස්මා විමංසිතබ්බමෙත්ථ කාරණං.

312. “සමාදායවාරො ආදායවාරසදිසො, උපසග්ගමත්තමෙත්ථ විසෙසො”ති ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. කෙවි පන “සබ්බං අත්තනො පරික්ඛාරං අනවසෙසෙත්වා පක්කමන්තො ‘සමාදාය පක්කමති’ති චුච්චති”ති වදන්ති. පුන සමාදායවාරෙපි තෙයෙව දස්සිතාති සම්බන්ධො. විජ්ජකතව්වරෙ පක්කමනන්තිකස්ස කථිනුද්ධාරස්ස අසම්භවතො “යථාසම්භව”න්ති චුත්තං. පක්කමනන්තිකො හි කථිනුද්ධාරො නිට්ඨිතවිවරස්සෙව වසෙන චුත්තො “හික්ඛු අත්ථතකථිනො කතව්වරං ආදාය පක්කමති”ති චුත්තත්තා, තස්මා සො විජ්ජකතව්වරො න සම්භවතීති ඡලෙව උඛහාරා තත්ථ දස්සිතා.

තත්තායං ආදිතො පට්ඨාය වාරවිභාවනා – ආදායවාරා සත්ත, තථා සමාදායවාරාති ද්වෙ සත්තකවාරා, තතො පක්කමනන්තිකං වජ්ජෙත්වා විජ්ජකතව්වරස්ස ආදායසමාදායවාරවසෙන ද්වෙ ඡක්කවාරා, තතො පරං නිට්ඨානසන්තිට්ඨානනාසනන්තිකානං වසෙන තීණි තිකානි දස්සිතාති. තත්ථ පයමත්තිකං අන්තොසීමායං “පච්චෙස්සං න පච්චෙස්ස”න්ති ඉමං විධිං. අනාමසිත්වා ඛහිසීමායමෙව “න පච්චෙස්ස”න්ති පවත්තං, තස්මා පක්කමනන්තිකසීමාතික්කන්තිකසඋඛහාරා තත්ථ න යුජ්ජන්ති. දුතියත්තිකං අන්තොසීමායං “න පච්චෙස්ස”න්ති පවත්තං. තතියත්තිකං අනධිට්ඨිත-පදෙන විසෙසෙත්වා පවත්තං, අත්ථතො පයමත්තිකෙන සමෙති. අනධිට්ඨිතෙනාති ව “පච්චෙස්සං න පච්චෙස්ස”න්ති එවං අනධිට්ඨිතෙන, අනියමිතෙනාති අත්ථො. තතියත්තිකානන්තරං චතුත්ථත්තිකං සම්භවන්තං අන්තොසීමායං “පච්චෙස්ස”න්ති වචනවිසෙසෙන සම්භවති. තථා ව යොජ්ජිමානං ඉතරෙහි සවනන්තිකාදීහි අවිරුද්ධං භොතීති චතුත්ථත්තිකං අහුත්වා ඡක්කං ජාතන්ති වෙදිතබ්බං. එවං තීණි තිකානි එකං ඡක්කඤ්චාති පයමං පන්තරසකං වෙදිතබ්බං.

316-320. තතො ඉදමෙව පන්තරසකං උපසග්ගවිසෙසෙන දුතියං සමාදායපන්තරසකං නාම කතං. පුන “විජ්ජකතව්වරං ආදායා”ති තතියං

පන්තරසකං, ‘‘සමාදායා’’ති චතුත්ථං පන්තරසකං දස්සිතන්ති එවං චත්තාරි පන්තරසකානි වෙදිතබ්බානි. තත්ථ පයමදුනියෙසු පන්තරසකෙසු සබ්බෙන සබ්බං අකතචීවරං අධිජපෙනං, ඉතරෙසු ද්වීසු විජපකතන්ති වෙදිතබ්බං. තතො පරං ‘‘චීවරාසාය පක්කමති’’ති ආදිනා නයෙන නිට්ඨානසන්තිට්ඨානනාසනආසාවච්ඡෙදිකවසෙන එකො වාරොති ඉදමෙකං චතුක්කං ජාතං, තස්මා පුබ්බෙ චුත්තානි තිකානි ආසාවච්ඡෙදිකානි තිණි ච තිකානීති එතං අනාසායද්වාදසකන්ති වෙදිතබ්බං. තදනන්තරෙ ආසායද්වාදසකෙ කිඤ්චාපි පයමං ද්වාදසකං ලබ්භති, තථාපි තං නිබ්බිසෙසන්ති තමෙකං ද්වාදසකං අචුත්තසිද්ධං කත්වා විසෙසතො දස්සෙතුං ආදිතො පටියාය ‘‘අන්තොසීමායං පච්චෙස්ස’’න්ති චුත්තං. තං දුතියචතුක්කෙ ‘‘සො බහිසීමගතො සුණාති’’ති ආදිච්චනස්ස තතියචතුක්කෙ සචනන්තිකාදීනඤ්ච ඔකාසකරණත්ථන්ති වෙදිතබ්බං. ඉදං පන ද්වාදසකං අනාසායවසෙනපි ලබ්භමානං ඉමිනා අචුත්තසිද්ධං කත්වා න දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. එවමෙත්ථ ද්වෙ ද්වාදසකානි උද්ධරිතබ්බානි. කරණීයද්වාදසකෙපි යථාදස්සිතං අනාසායද්වාදසකං අචුත්තසිද්ධං ආසායද්වාදසකඤ්චාති ද්වෙ ද්වාදසකානි උද්ධරිතබ්බානි.

321-322. යස්මා දිසංගමිකනවකෙ ‘‘දිසංගමිකො පක්කමති’’ති වචනෙනෙව ‘‘න පච්චෙස්ස’’න්ති ඉදං අචුත්තසිද්ධමෙව, තස්මා තං න චුත්තං. එත්තාවතා ච ආවාසපලිබ්බාධාභාවො දස්සිතො. චීවරපටිචීසං අපච්චායමානොති ඉමිනා චීවරපලිබ්බාධසමඬගිතමස්ස දස්සෙති. තත්ථ චීවරපටිචීසන්ති අත්තතො පත්තබ්බචීවරභාගං. අපච්චායමානොති ආකඬ්ඛමානො. තස්ස චීවරලාභෙ සති වස්සංචුත්ථාචාසෙ නිට්ඨානසන්තිට්ඨානනාසනන්තිකානං වසෙන එකං තිකං, තෙසංයෙව වසෙන අන්තරාමග්ගෙ එකං, ගතට්ඨානෙ එකන්ති තිණිණං තිකානං වසෙන එකං නවකං වෙදිතබ්බං.

324. තතො පරං නිට්ඨානසන්තිට්ඨානනාසනන්තිකසීමාතික්කන්තිකසඋබ්භාරානං වසෙන ථාසුචිභාරපඤ්චකං චුත්තං. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ච සුචිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ආදායසත්තකාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කට්ඨිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. චීවරක්ඛන්ධකං

චීවකචත්ථුකථාවණ්ණනා

329-330. චීවරක්ඛන්ධකෙ කම්මචිපාකන්ති කම්මජරොගං. සංයමස්සාති ආනිසංසස්ස, උපයොගත්ථෙ වෙනං සාමිච්චනං.

පජ්ජොතරාජවත්ථුකථාදිවණ්ණනා

334-336. විච්ඡිකස්ස ජාතොති තස්ස කිර මාතුයා උතුසමයෙ සයනගතාය විච්ඡිකො නාහිජ්ජදෙසං ආරුළ්භො, සා තස්ස සමඵස්සෙන ගබ්භං ගණ්හි. තං සන්ධාය වුත්තං ‘‘විච්ඡිකස්ස ජාතො’’ති. උස්සන්තදොසොති සඤ්චිතපිත්තාදිදොසො.

වරයාවනකථාවණ්ණනා

337. ඉතරිතරෙතාති ඉතරෙන ඉතරෙන. ඉතර-සද්දො පන අනියමවවනො ද්වික්ඛත්තුං වුව්වමානො යංකිඤ්චි-සද්දෙහි සමානත්ථො භොතීති වුත්තං ‘‘අජ්ජග්ගෙහපි මහග්ගෙහපි යෙන කෙනචී’’ති. මහාපිට්ඨියකොජවන්ති හත්ථිපිට්ඨිසු අත්ථරිතබ්බතාය මහාපිට්ඨියන්ති ලද්ධසමඤ්ඤං චතුරඬුගුලපුජ්ඵං කොජවං.

කම්බලානුජානනාදිකථාවණ්ණනා

340. උපවාරෙති සුසානස්ස ආසන්නෙ පදෙසෙ. ඡඩ්ඛෙත්වා ගතාති කිඤ්චි අවත්වායෙව ඡඩ්ඛෙත්වා ගතා. සො ඵව සාමීති අකතාය කතිකාය යෙන ගහිතං, සොව සාමී.

වීවරපටිග්ගාහකසම්මුතිආදිකථාවණ්ණනා

342-343. ධුරවිහාරට්ඨානෙති විහාරද්වාරස්ස සම්මුඛට්ඨානෙ. විහාරමජ්ඣෙයෙව සම්මන්තිතබ්බන්ති සබ්බෙසං ජානනත්ථාය විහාරමජ්ඣෙයෙව නිසින්තෙහි සම්මන්තිතබ්බං. තුලාභූතොති තුලාසදිසො. වණ්ණාවණ්ණං කත්වාති සබ්බකොට්ඨාසෙ අග්ගතො සමකෙ කත්වා. තෙනෙවාහ ‘‘සමෙ පටිච්චෙස ඨපෙත්වා’’ති. ඉදන්ති සාමණෙරාතං උපඩ්ඨපටිච්චසස්ස දාතං. ඵාතිකම්මන්ති සම්මුඤ්ජනීඛන්ධනාදිහත්ථකම්මං. උක්කුට්ඨිං කරොන්තීති මහාසද්දං කරොන්ති. සමපටිච්චෙසා දාතබ්බොති කර්ස්සාමාති යාවන්තාතං පටිඤ්ඤාමත්තෙනපි සමකොට්ඨාසො දාතබ්බො.

වීවරරජනකථාවණ්ණනා

344. රජනකුම්භියා මජ්ඣෙයෙව ඨපෙත්වාති අන්තොරජනකුම්භියා මජ්ඣෙයෙව ඨපෙත්වා ඵවං වට්ටාධාරකෙ අන්තොරජනකුම්භියා පක්ඛිත්තෙ මජ්ඣෙයෙව උදකං තිට්ඨති, වට්ටාධාරකතො බ්බි සමන්තා අන්තොකුම්භියං රජනච්ඡල්ලි. රජනං පක්ඛිපිතුන්ති රජනච්ඡල්ලිං පක්ඛිපිතුං.

තිව්වරානුජානනකථාවණ්ණනා

346. උද්ධස්තෙ අරුණෙති උග්ගතෙ අරුණසීසෙ. නන්දිමුඛියාති තුට්ඨමුඛියා.

අතිරෙකච්චරාදිකථාවණ්ණනා

348. අවුජ්ජපෙය්‍යන්ති පතිට්ඨපෙය්‍යං. භතවත්ථකානන්ති කාලාතීතවත්ථානං.
උද්ධරිත්වා අල්ලියාපනඛණ්ඩන්ති දුබ්බලට්ඨානං අපනෙත්වා
අල්ලියාපනවත්ථඛණ්ඩං.

විසාඛාවත්ථුකථාවණ්ණනා

349-351. විසාඛාවත්ථුමිහි කල්ලකායාති අකිලන්තකායා පීතියොමනස්සෙහි
චුට්ඨරීරා. ගතීති ඤාණගති ඤාණාධිගමො. අභිසම්පරායොති ඤාණාභිසම්පරායො
ඤාණසහිතො පෙච්චහාවො.

තං භගවා ඛ්‍යාකරිස්සතීති “සො භික්ඛු සොතාපන්තො සකදාගාමී” තිආදිනා
තස්ස තං ඤාණගතිං, තතො පරං “නියතො සම්බොධිපරායණො සකිදෙව ඉමං
ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සතී” තිආදිනා (සං. නි. 5.1004)
ඤාණාභිසම්පරායඤ්ච ආවි කරිස්සතී. සොවග්ගිකන්ති සග්ගසංවත්තනිකං. සොකං
නුදති විනොදෙතීති සොකනුදං.

නිසීදනාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

353. දුක්ඛං සුපතීති නානාවිධසුපිනං පස්සන්තො දුක්ඛං සුපති. දුක්ඛං
පටිබුජ්ඣතීති පටිබුජ්ඣන්තොපි උත්තසිත්වා සලොමහංසො දුක්ඛං පටිබුජ්ඣති.

පච්ඡිමචිකප්පනුපගච්චරාදිකථාවණ්ණනා

359-362. අට්ඨපදකච්ඡන්තෙන පත්තමුඛං සිඛිඛිතුන්ති අට්ඨපදඵලකාකාරෙන
පත්තමුඛෙ තත්ථ තත්ථ ගබ්භං දස්සෙත්වා සිඛිඛිතුං. අග්ගළගුත්තියෙව පමාණන්ති
ඉමෙහි චතුහි නික්ඛෙපකාරණෙහි යපෙන්නෙනපි අග්ගළගුත්තීවිහාරෙයෙව යපෙතුං
චට්ටතීති අධිජ්ජායො.

සඬ්ඝිකච්චරුප්පාදකථාවණ්ණනා

363. පඤ්ච මාසෙති අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. වඩ්ඪිං පයොජෙත්වා
යපිතඋපනික්ඛෙපතොති වස්සාවාසිකත්ථාය වෙය්‍යාවච්චකරෙහි වඩ්ඪිං.
පයොජෙත්වා යපිතඋපනික්ඛෙපතො. තනුප්පාදතොති
නාළිකෙරආරාමාදිතනුප්පාදතො. “වස්සාවාසිකලාභවසෙන වා මතකච්චරවසෙන
වා තනුප්පාදවසෙන වා අඤ්ඤෙන වා කෙනවි ආකාරෙන සඬ්ඝං උද්දිස්ස
උජ්ජන්තච්චරං, සබ්බං තස්සෙව අත්ථකකථිතස්ස පඤ්ච මාසෙ, අනත්ථකකථිතස්ස
එකං චිවරමාසං පාපුණාතී” ති අවිසෙසතො වත්වාපි පුන වස්සාවාසිකලාභවසෙන

උප්පන්නෙ ලබ්භමානවිසෙසං දස්සෙතුං “යං පන ඉද්”න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ ඉධාති අභිලාපමත්තමෙතං. “වස්සංචුත්ථසඬ්ඝස්ස දෙමා”ති චුත්තෙපි සොයෙව නයො. අනත්ථකකථිතස්සපි පඤ්ච මාසෙ පාපුණාතීති වස්සාවාසිකලාභවසෙන උප්පන්නත්තා අනත්ථකකථිතස්සපි චුත්ථවස්සස්ස පඤ්ච මාසෙ පාපුණාති. කෙනච්ච පන “ඉධ-සද්දෙන නියමිතත්තා”ති කාරණං චුත්තං, තං අකාරණං. තථා හි ඉධ-සද්දෙන අනියමෙත්වාපි “වස්සංචුත්ථසඬ්ඝස්ස දෙමා”ති වා “වස්සාවාසිකං දෙමා”ති වා අන්තොහෙමත්තෙ වස්සාවාසිකලාභවසෙන දිත්තං වීවරං. අනත්ථකකථිතස්සපි චුත්ථවස්සස්ස පඤ්ච මාසෙ පාපුණාති, තෙනෙව පරතො අට්ඨසු මාතිකාසු “වස්සංචුත්ථසඬ්ඝස්ස දෙතී”ති ඉමස්ස මාතිකාපදස්ස විනිච්ඡයෙ (මහාව. අට්ඨ. 379) “වීවරමාසතො පට්ඨාය යාව හෙමත්තස්ස පච්ඡිමො දිවසො, තාව වස්සාවාසිකං දෙමාති චුත්තෙ කථිතං අත්ථතං වා හොතු අනත්ථතං වා, අතීතවස්සංචුත්ථානමෙව පාපුණාතී”ති චුත්තං. තතො පරන්ති පඤ්චමාසතො පරං, ගිම්භානස්ස පයමදිවසතො පට්ඨායාති අත්ථො.

“කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා”ති ඉදං “උදාහු අනාගතවස්සෙ”ති ඉමස්සානන්තරං දට්ඨබ්බං. ගිම්භානස්ස පයමදිවසතො පට්ඨාය උප්පන්නමෙව හි පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා “කිං අතීතවස්සෙ ඉදං වස්සාවාසික”න්තිආදිනා පුච්ඡිතබ්බං, තෙනෙව පරතොපි වක්ඛති “ගිම්භානං පයමදිවසතො පට්ඨාය චුත්තෙ පන මාතිකා ආරොපෙතබ්බා ‘අතීතවස්සාවාසස්ස පඤ්ච මාසා අතීක්කත්තා, අනාගතො වාතුමාසච්චයෙන භවිස්සති, කතරවස්සාවාසස්ස දෙසී’ති. සචෙ ‘අතීතවස්සංචුත්ථානං දම්මී’ති වදති, තං අන්තොවස්සංචුත්ථානමෙව පාපුණාතී”ති (මහාව. අට්ඨ. 379). පොත්ථකෙසු පන “අනත්ථකකථිතස්සපි පඤ්ච මාසෙ පාපුණාතී”ති ඉමස්සානන්තරං “කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා”ති ඉදං ලිඛන්ති, තං න යුජ්ජති. න හි පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නං සන්ධාය “අනත්ථකකථිතස්සපි පඤ්ච මාසෙ පාපුණාතී”ති චුත්තං, න ච පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නං චුත්ථවස්සස්සෙව පාපුණාති, සම්මුඛිභූතානං සබ්බෙසං පාපුණාති, තෙනෙව පරතො වක්ඛති “අසුකවිහාරෙ වස්සංචුත්ථසඬ්ඝස්සාති වදති, තත්ථ වස්සංචුත්ථානමෙව යාව කථිතස්සුබ්භාරා පාපුණාති. සචෙ පන ගිම්භානං පයමදිවසතො පට්ඨාය එවං වදති, තත්ථ සම්මුඛිභූතානං සබ්බෙසං පාපුණාති. කස්මා? පිට්ඨිසමයෙ උප්පන්නත්තා”ති (මහාව. අට්ඨ. 379).

ධීතිකා පන න තිට්ඨතීති එත්ථ අට්ඨිතාය ධීතිකාය පුන අඤ්ඤස්මිං වීවරෙ උප්පන්නෙ සචෙ එකො භික්ඛු ආගච්ඡති, මජ්ඣෙ ඡින්නිත්වා ද්විතීයෙ ගහෙනබ්බං. ධීතාය පන ධීතිකාය පුන අඤ්ඤස්මිං වීවරෙ උප්පන්නෙ සචෙ නවකතරො ආගච්ඡති, ධීතිකා හෙට්ඨා ගච්ඡති. සචෙ වුඩ්ඨතරො ආගච්ඡති, ධීතිකා උද්ධමාරොහති. අථ අඤ්ඤො නත්ථී, පුන අත්තතො පාපෙත්වා ගහෙනබ්බං. දුග්ගතිතාති හොන්තීති එත්ථ සඬ්ඝිකානෙව හොන්තීති අධිප්පායො. ගහිතමෙව නාමාති “ඉමස්ස ඉදං පත්ත”න්ති කිඤ්චාපි න විදිතං, තෙ පන භාගා අත්ථතො තෙසං පත්තායෙවාති අධිප්පායො. ඉතොවාති ථෙරානං දාතබ්බතොයෙව.

සඬිසිකව්වරුප්පාදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපනන්දසකාසුත්තවත්ථුකථාවණ්ණනා

364. සත්තාහවාරෙන අරුණමෙව උට්ඨාපෙතීති එතං වචනමත්තමෙව එකස්මිං විහාරෙ සත්තාහකිව්වාහාවතො. ඉදන්ති එකාධිප්පායදානං. නානාලාභෙහීතිආදීසු නානා විසුං විසුං ලාභො එතෙසුති නානාලාභා, ද්වෙ විහාරා, තෙහි නානාලාභෙහි. නානා විසුං විසුං පාකාරාදීහි පරිච්ඡින්නො උපවාරො එතෙසන්ති නානුපවාරා, තෙහි නානුපවාරෙහි. එකස්මිවිහාරෙහිති එකුපවාරසීමායං ද්විති විහාරෙහි.

ගිලානවත්ථුකථාවණ්ණනා

365. පලිපන්නොති නිමුග්ගො, මක්ඛිතොති අත්ථො. උච්චාරෙත්වාති උක්ඛිපිත්වා. සමානාවරියකොති එත්ථ සවෙපි එකස්ස ආවරියස්ස එකො අත්තෙවාසිකො හොති, එකො සද්ධිවිහාරිකො, එතෙපි අඤ්ඤමඤ්ඤං සමානාවරියකා එවාති වදන්ති.

366. හෙසජ්ජං යොජෙතුං අසමත්ථො හොතීති වෙජ්ජෙන “ඉදඤ්චිදඤ්ච හෙසජ්ජං ගහෙත්වා ඉමිනා යොජෙත්වා දාතඛිබ්බ”න්ති චුත්තෙ තථා කාතුං අසමත්ථොති අත්ථො. නීහාතුන්ති නීහරිතුං, ඡඩ්ඛෙතුන්ති අත්ථො.

මතසන්තකකථාවණ්ණනා

367-369. භික්ඛුස්ස කාලකතෙති එත්ථ කාලකත-සද්දො භාවසාධනොති ආහ “කාලකිරියායා”ති. තත්ථ තත්ථ සඬිසස්සාති තස්මිං තස්මිං විහාරෙ සඬිසස්ස.

සඬිසෙ හින්තෙ ව්වරුප්පාදකථාවණ්ණනා

376. යත්ථ පන දක්ඛිණොදකං පමාණන්ති භික්ඛු යස්මිං රට්ඨෙය් දක්ඛිණොදකපඅග්ගහණමත්තෙනපි දෙය්‍යාධම්මස්ස සාමිනො හොන්තීති අධිප්පායො. පරසමුද්දෙනි ජම්බුදීපෙ.

378. මතකව්වරං අධිට්ඨාතීති එත්ථ මග්ගං ගච්ඡන්තො තස්ස කාලකිරියං සුත්වා අවිහාරට්ඨානෙ වෙ ද්වාදසරතනඛිහන්තරෙ අඤ්ඤෙසං භික්ඛුනං අභාවං ඤත්වා “ඉදං ව්වරං මය්හං පාපුණාති”ති අධිට්ඨාති, ස්වාධිට්ඨිතං.

අට්ඨව්වරමාතිකාකථාවණ්ණනා

379. පුග්ගලාධිට්ඨානනයෙන චුත්තන්ති “සීමායදාන”න්තිආදිනා වත්තඛිබ්බෙ “සීමාය දෙනි”තිආදි පුග්ගලාධිට්ඨානනයෙන චුත්තං. පරික්ඛෙපාරහට්ඨානෙන පරිච්ඡින්නාති ඉමිනා අපරික්ඛිත්තස්ස විහාරස්ස ධූවසන්තිපාතට්ඨානාදිතො

පයමලෙඩ්ඩුපාතස්ස අන්තො උපචාරසීමාති දස්සෙති. ඉදානි දුතියලෙඩ්ඩුපාතස්ස අන්තොපි උපචාරසීමායෙවාති දස්සෙතුං “අපිවා”තිආදි ආරද්ධං.

ධුවසන්තිපාතට්ඨානම්පි පරියන්තගතමෙව ගහෙතඛිබ්බං. භික්ඛුනීනං.

ආරාමස්පවෙසනසෙනාසනාපුච්ඡනාදි

පරිවාසමානත්තාරොචනවස්සවිජේදනිස්සයසෙනාසනග්ගාහාදි විධානන්ති ඉදං

සඛිබ්බං ඉමිස්සායෙව උපචාරසීමාය වසෙන වෙදිතඛිබ්බං. ලාභත්ථාය යපිතසීමා

ලාභසීමා. සමානසංවාසඅවිජ්ජවාසසීමාසු දිත්තස්ස ඉදං නානත්තං -

“අවිජ්ජවාසසීමාය දම්මි”ති දිත්තං ගාමට්ඨානං න පාපුණාති. කස්මා? “යපෙත්වා

ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්චා”ති චුත්තත්තා. “සමානසංවාසකසීමාය දම්මි”ති දිත්තං

පන ගාමෙ යිතානම්පි පාපුණාතිති.

බුද්ධාධිවුත්ථොති බුද්ධෙන භගවතා අධිවුත්ථො. එකස්මිත්ති එකස්මිං විහාරෙ.

පාකචට්ටන්ති දානචට්ටං. වත්තතිති පචත්තති. පංසුකුලිකානම්පි වට්ටතිති “තුය්හං

දෙමා”ති අචත්වා “භික්ඛුනං දෙම, ථෙරානං දෙමා”ති චුත්තත්තා පංසුකුලිකානං

වට්ටති. විචාරිතමෙවාති උපාහනත්ථවිකාදීනමත්ථාය විචාරිතමෙව.

උපඨිඨං දාතඛිබ්බන්ති යං උභතොසඨිසස්ස දිත්තං, තතො උපඨිඨං භික්ඛුනං,

උපඨිඨං භික්ඛුනීනං දාතඛිබ්බං. සවෙපි එකො භික්ඛු හොති එකා වා භික්ඛුනී,

අන්තමසො අනුපසම්පන්නස්සපි උපඨිඨමෙව දාතඛිබ්බං. “භික්ඛුසඨිසස්ස ව

භික්ඛුනීනඤ්ච තුය්හඤ්චා”ති චුත්තෙ පන පුග්ගලො විසුං න ලහතීති ඉදං

අට්ඨකථාපමාණෙනෙව ගහෙතඛිබ්බං. න හෙත්ථ විසෙසකාරණං උපලබ්භති. තථා හි

“උභතොසඨිසස්ස ව තුය්හඤ්ච දම්මි”ති චුත්තෙ සාමඤ්ඤවිසෙසවචනෙහි

සඨිගහිතත්තා යථා පුග්ගලො විසුං ලහති, එවම්ධාපි “භික්ඛුසඨිසස්ස ව

තුය්හඤ්චා”ති සාමඤ්ඤවිසෙසවචනසඛිභාවතො භවිතඛිබ්බමෙව විසුං

පුග්ගලපට්ඨිසෙනාති විඤ්ඤායති, තස්මා අට්ඨකථාවචනමෙවෙත්ථ පමාණං.

පාපුණනට්ඨානතො එකමෙව ලහතීති අත්තතො වස්සග්ගෙන පත්තට්ඨානතො

එකමෙව කොට්ඨාසං ලහති. තත්ථ කාරණමාහ “කස්මා? භික්ඛුසඨිසග්ගහණෙන

ගහිතත්තා”ති, භික්ඛුසඨිසග්ගහණෙනෙව පුග්ගලස්සපි ගහිතත්තාති අධිජ්ජායො.

භික්ඛුසඨිසස්ස හරාති චුත්තෙපි හරිතඛිබ්බන්ති ඊදිසං ගිහිවෙය්‍යාවච්චං න හොතිති

කත්වා චුත්තං.

ලක්ඛණඤ්ඤ වදන්තීති ඉදං සන්නිට්ඨානවචනං, අට්ඨකථාසු අනාගතත්තා පන

එවං චුත්තං. ඛෙච්චපචාරසීමායං....පෙ.... සඛිබ්බෙසං පාපුණාතීති යත්ථ කත්ථවි

චුත්ථවස්සානං සඛිබ්බෙසං පාපුණාතීති අධිජ්ජායො. තෙනෙව මාතිකාට්ඨකථායම්පි

(කඨිබ්බා. අට්ඨ. අකාලවිවරසික්ඛාපදවණ්ණනා) “සවෙ පන ඛෙච්චපචාරසීමායං

යිතො ‘වස්සංචුත්ථසඨිසස්සා’ති වදති, යත්ථ කත්ථවි චුත්ථවස්සානං සඛිබ්බෙසං

සම්පත්තානං පාපුණාතී”ති චුත්තං. ගණ්ඨිපදෙසු පන “වස්සාවාසස්ස අනනුරූපෙ

පදෙසෙ යත්වා චුත්තත්තා වස්සංචුත්ථානං අචුත්ථානඤ්ච සඛිබ්බෙසං පාපුණාතී”ති

චුත්තං, තං න ගහෙතඛිබ්බං. න හි “වස්සංචුත්ථසඨිසස්ස දම්මි”ති චුත්තෙ

අචුත්ථවස්සානං පාපුණාති. එවං වදතිති “වස්සංචුත්ථසඨිසස්ස දම්මි”ති වදති.

උද්දෙසං ගහෙතුං ආගතොති තස්ස සන්තිකෙ උද්දෙසං අගනිත්තපුබ්බස්සපි උද්දෙසං ගණ්හිස්සාමිති ආගතකාලතො පටියාය අන්තෙවාසිකභාවුපගමනතො වුත්තං. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤායාමෙව.

අට්ඨවීරමාතිකාකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වීරක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. වම්පෙයාක්ඛන්ධකං

කස්සපගොත්තභික්ඛුවත්ථුකථාවණ්ණනා

380. වම්පෙයාක්ඛන්ධකෙ වම්පායන්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. තස්ස හි නගරස්ස ආරාමපොක්ඛරණීආදීසු තෙසු තෙසු යානෙසු වම්පකරුක්ඛාව උස්සන්තා අහෙසුං, තස්මා “වම්පා”ති සඬ්ඛං අගමාසි. ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙති තස්ස වම්පානගරස්ස අවිදුරෙ ගග්ගරාය නාම රාජමහෙසියා බණ්ණිතත්තා “ගග්ගරා”ති ලද්ධවොහාරා පොක්ඛරණී අත්ථි, තස්සා තීරෙ සමන්තතො නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමපටිමණ්ඩිතං මහන්තං වම්පකවනං, තස්මිං භගවා කුසුමගන්ධසුගන්ධෙ වම්පකවනෙ විහරති. තං සන්ධාය “ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙ”ති වුත්තං. තන්තිබද්ධොති තන්ති වුව්චති බ්‍යාපාරො, තත්ථ බද්ධො පසුතො උස්සුක්කං ආපන්නොති අත්ථො, තස්මිං ආවාසෙ අකතං සෙනාසනං කරොති, ජිණ්ණං පටිසඬ්ඛරොති, කතෙ ඉස්සරො හොතීති අධිජ්ජායො. තෙනාහ “තස්මිං ආවාසෙ කත්තබ්බත්තා තන්තිපටිබද්ධො”ති, කත්තබ්බකම්මෙ උස්සාහමාපන්නොති අත්ථො.

ඤාත්තිවිපන්නකම්මාදිකථාවණ්ණනා

385-387. පටික්කොසන්තෙසුති නිවාරෙන්තෙසු. භාපනං වා අඤ්ඤාතා කරණං වා නත්ථිති ඤාත්තිකම්මස්ස එකාය එව ඤාත්තියා කත්තබ්බත්තා තතො භාපනං න සම්භවති, අනුස්සාවනාය අභාවතො පච්ඡා ඤාත්තියපනවසෙන ද්විති ඤාත්තීහි කරණවසෙන ව අඤ්ඤාතා කරණං නත්ථි.

වතුචග්ගකරණාදිකථාවණ්ණනා

389. උක්ඛෙපනියකම්මකතො කම්මනානාසංවාසකො, උක්ඛිත්තානුවත්තකො ලද්ධිනානාසංවාසකො.

ද්වෙනිස්සාරණාදිකථාවණ්ණනා

395. අප්පත්තො නිස්සාරණන්ති එත්ථ නිස්සාරණකම්මං නාම කුලදුසකානඤ්ඤව අනුඤ්ඤාතං, අයඤ්ච “බාලො හොති අබ්‍යත්තො”තිආදිනා

නිද්දිටියො කුලදුසකො න හොති, තස්මා “අප්පත්තො” ති වුත්තො. යදි එවං කථං සුනිස්සාරිතො හොතිති? බාලඅබ්බාත්තතාදියුත්තස්සපි කම්මක්ඛන්ධකෙ “ආකඨමානො සඨසො පබ්බාජනීයකම්මං කරොයා” ති (වුළුව. 27) වුත්තත්තා. තෙනෙවාහ “තඤ්චෙස...පෙ.... තස්මා සුනිස්සාරිතො හොති” ති. තත්ථ තත්ති පබ්බාජනීයකම්මං. එසොති “බාලො” තිආදිනා නිද්දිටියො. ආවෙණිකෙන ලක්ඛණෙනාති පබ්බාජනීයකම්මස්ස ආවෙණිකභූතෙන කුලදුසකභාවලක්ඛණෙන.

තඤ්චෙ සඨසො නිස්සාරෙති, සුනිස්සාරිතොති එත්ථ අධිප්පෙතස්ස පබ්බාජනීයකම්මස්ස වසෙන අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි යදි “තඤ්චෙ සඨසො නිස්සාරෙති” ති තප්පනීයාදිකම්මවසෙන නිස්සාරණා අධිප්පෙතා, තදා නිස්සාරණං සම්පත්තොයෙව තප්පනීයාදිවසෙන සුනිස්සාරිතොති බ්‍යතිරෙකමුඛෙන අත්ථං දස්සෙතුං පුන “තඤ්චෙ සඨසො නිස්සාරෙති” ති උල්ලිඬිගෙත්වා අත්ථො කථිතො. නත්ථි එතස්ස අපදානං අවබණ්ඩනං ආපත්තිපරියන්තොති අනපදානො. එකෙකෙනපි අඬිගෙන නිස්සාරණා අනුඤ්ඤාතාති කම්මක්ඛන්ධකෙ අනුඤ්ඤාතා. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ව සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ද්වෙනිස්සාරණාදිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වම්පෙය්‍යක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. කොසම්බකක්ඛන්ධකං

කොසම්බකවිවාදකථාවණ්ණනා

451. කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ සචෙ හොති, දෙසෙස්සාමීති සුඛිබ්බතාය සික්ඛාකාමතාය ව ආපත්තිං පස්සි. නත්ථි ආපත්තිති අනාපත්තිපක්ඛොපි එත්ථ සම්භවතිති අධිප්පායෙනාහ. සා පනාපත්ති එව. තෙනාහ “සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි අහොසි” ති.

453-454. සම්භමඅත්ථවසෙනාති තුරිතත්ථවසෙන. “අකාරණෙ තුම්භෙහි සො භික්ඛු උක්ඛිත්තො” ති වදෙය්‍යාති යස්මා පුබ්බෙ විනයධරස්ස වචනෙන “සචෙ ආපත්ති හොති, දෙසෙස්සාමී” ති අනෙත පටිඤ්ඤාතං, ඉදානිපි තස්සෙව වචනෙන “අසඤ්චිච්ච අස්සනියා කතත්තා නත්ථෙත්ථ ආපත්ති” ති අනාපත්තිසඤ්ඤී, තස්මා “අකාරණෙ තුම්භෙහි සො භික්ඛු උක්ඛිත්තො” ති උක්ඛෙපකෙ භික්ඛු යදි වදෙය්‍යාති අධිප්පායො. උක්ඛිත්තානුවත්තකෙ වා “තුම්භෙ ආපත්තිං ආපන්නා” ති වදෙය්‍යාති යස්මා වත්ථුජානනවිත්තෙනායං සවිත්තකා ආපත්ති, අයඤ්ච උදකාවසෙසෙ උදකාවසෙසසඤ්ඤී, තස්මා සාපත්තිකස්සෙව “තුම්භෙ ඡන්දාගතිං ගච්ඡා” ති අධිප්පායෙන “තුම්භෙ ආපත්තිං ආපන්නා” ති උක්ඛිත්තානුවත්තකෙ වදෙය්‍ය.

455-456. කම්මං කොපෙතීති “නානාසංවාසකචතුත්ථො වෙ, භික්ඛවෙ, කම්මං කරෙය්‍ය, අකම්මං න ච කරණීය” ත්තිආදිවචනතො (මහාව. 389) සචෙ සඬ්ඝො තං ගණපුරකං කත්වා කම්මං කරෙය්‍ය, අයං තත්ථ නිසින්තොපි තං කම්මං කොපෙතීති අධිප්පායො. උපචාරං මුඤ්චිත්වාති එත්ථ උපචාරො නාම අඤ්ඤමඤ්ඤං හත්ථෙන පාපුණනට්ඨානං.

457. භණ්ඩනජාතාතිආදීසු කලහස්ස පුබ්බහාගො භණ්ඩනං නාම, තං ජාතං එතෙසන්ති භණ්ඩනජාතා, හත්ථපරාමාසාදිවසෙන මත්ථකං පත්තො කලහො ජාතො එතෙසන්ති කලහජාතා, විරුද්ධවාදභූතං වාදං ආපන්නාති විවාදාපන්නා. මුඛසත්තීහීති වාචාසත්තීහී. විතුදන්නාති විජ්ඣන්නා. භගවන්තං එතදවොචාති “ඉධ, හන්තෙ, කොසම්බියං භික්ඛු භණ්ඩනජාතා” ත්තිආදිවචනං අවොච, තඤ්ච ඛො නෙව පියකම්‍යතාය, න හෙදාධිප්පායෙන, අථ ඛො අත්ථකාමතාය භිතකාමතාය. සාමග්ගිකාරකො කිරෙස භික්ඛු, තස්මාස්ස එතදහොසි “යථා ඉමෙ භික්ඛු විවාදං ආරද්ධා, න සක්කා මයා, නාපි අඤ්ඤෙන භික්ඛුනා සමග්ගෙ කාතුං, අප්පෙව නාම සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලො භගවා සයං වා ගන්ත්වා අත්තතො වා සන්තිකං පක්කොසාපෙත්වා එතෙසං භික්ඛුනං ඛන්තිමෙත්තාපට්ඨංයුත්තං. සාරණියධම්මදෙසනං කථෙත්වා සාමග්ගිං කරෙය්‍යා” ත්ති අත්ථකාමතාය භිතකාමතාය ගන්ත්වා අවොච. තස්මා එවමාහාති අත්ථකාමත්තා එවමාහ, න භගවතො වචනං අනාදියන්තො. යෙ පන තදා සත්ථු වචනං න ගණ්ඨිංසු, තෙ කිඤ්චි අවත්වා තුණ්ඨිභූතා මඬ්ඤුභූතා අට්ඨංසු, තස්මා උභයෙසම්පි සත්ථරි අගාරවපට්ඨපත්ති නාහොසි.

කොසම්බකවිවාදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දීඝාවුචත්ථුකථාවණ්ණනා

458. අථ ඛො භගවා භික්ඛු ආමන්තෙසීතිආදීසු භූතපුබ්බන්ති ඉදං භගවා පථවීගතං නිධිං උද්ධරිත්වා පුරතො රාසිං කරොන්තො විය භවපට්ඨිජන්නං පුරාවුත්ථං දස්සෙන්නො ආහ. අඬ්ඬොති ඉස්සරො. යො කොචි අත්තතො සන්තකෙන විභවෙන අඬ්ඬො හොති, අයං පන න කෙවලං අඬ්ඬොයෙව, මහද්ධනො මහතා අපරිමාණසඬ්ඬෙන ධනෙන සමන්තාගතොති ආහ “මහද්ධනො” ත්ති. භුඤ්ජිතබ්බතො පරිභුඤ්ජිතබ්බතො විසෙසතො කාමා හොගා නාම, තස්මා පඤ්චකාමගුණවසෙන මහන්තා උළාරා හොගා අස්සාති මහාහොගො. මහන්තං සෙනාබලඤ්චෙව ථාමබලඤ්ච එතස්සාති මහබ්බලො. මහන්තො හත්ථිඅස්සාදිවාහනො එතස්සාති මහාවාහනො. මහන්තං විජීතං රට්ඨං එතස්සාති මහාවිජීතො. පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරොති කොසො වුච්චති භණ්ඩාගාරසාරගබ්භො, කොට්ඨං වුච්චති ධඤ්ඤස්ස ආධිපනට්ඨානං, කොට්ඨභූතං අගාරං කොට්ඨාගාරං, නිදහිත්වා යපිතෙන ධනෙන පරිපුණ්ණකොසො ධඤ්ඤානඤ්ච පරිපුණ්ණකොට්ඨාගාරොති අත්ථො.

අප වා චතුර්විධා කොසො හත්ථි අස්සා රථා පත්තීති. යථා හි අසිනො තික්ඛභාවපරිපාලකො පරිච්ඡදො “කොසො”ති වුවිච්ඡි, එවං රඤ්ඤො තික්ඛභාවපරිපාලකත්තා චතුරඤ්ඤි සෙනා “කොසො”ති වුවිච්ඡි. තිවිධං කොට්ඨාගාරං ධනකොට්ඨාගාරං ධඤ්ඤකොට්ඨාගාරං චත්ථකොට්ඨාගාරන්ති. තං සබ්බමපි පරිපුණ්ණමස්සාති පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරො. චතුරඤ්ඤිං සෙනන්ති හත්ථිඅස්සරථපත්තිසඬ්ඛානෙන චතුර්හි අඬ්ගෙනි සමන්තාගතං සෙනං. සන්තස්සිත්වාති චම්මපට්ටුඤ්ඤවනාදිහි සන්තාහං කාරෙත්වා. අඬ්භුය්‍යාසීති අභිඋය්‍යාසි, අභිමුඛො හුත්වා නික්ඛමීති අත්ථො. එකසඬ්ඝාතමපීති එකප්පභාරමපී. ධොවනන්ති ධොවනුදකං. පරිනෙත්වාති නිහරිත්වා. “අනත්ථදො”ති චත්තබ්බෙ ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා “අනත්ථතො”ති වුත්තන්ති ආහ “අප වා”තිආදි.

464. චග්ගභාවෙන වා පුටු නානා සද්දො අස්සාති පුටුසද්දො. සමජනොති හණ්ඩනෙ සමජ්ඣාසයො ජනො. තත්ථාති තස්මිං ජනකායෙ. අහං බාලොති න මඤ්ඤිත්ථාති බාලලක්ඛණෙ යිතොපි “අහං බාලො”ති න මඤ්ඤි. භීය්‍යො වාති අත්තනො බාලභාවස්ස අජානනතො භීය්‍යො ච හණ්ඩනස්ස උපරිථොටො විය සඬ්ඝහෙදස්ස අත්තනො කාරණභාවමපි උප්පජ්ජමානං න මඤ්ඤිත්ථ නාඤ්ඤාසි.

කලහවසෙන පවත්තවාචායෙව ගොවරා එතෙසන්ති වාචාගොවරා. මුඛායාමන්ති විචදනවසෙන මුඛං ආයාමෙත්වා භාණිතො. න තං ජානන්තීති තං කලහං න ජානන්ති. කලහං කරොන්තො ච තං න ජානන්තො නාම නත්ථි. යථා පන න ජානන්ති, තං දස්සෙතුං ආහ “එවං සාදීනවො අය”න්ති, අයං කලහො නාම අත්තනො පරෙසඤ්ඤ අත්ථභාපනතො අනත්ථුප්පාදනතො දිට්ඨෙව ධම්මෙ සම්පරායෙ ච සාදීනවො සදොසොති අත්ථො. තං න ජානන්තීති තං කලහං න ජානන්ති. කථං න ජානන්තීති ආහ “එවං සාදීනවො අය”න්ති, “එවං සාදීනවො අයං කලහො”ති එවං තං කලහං න ජානන්තීති අත්ථො.

අක්කොච්ඡි මන්තිආදිසු අක්කොච්ඡිති අක්කොසි. අවධිති පහරි. අජිනීති කුටසක්ඛිඛාරණෙන වා වාදපටිචාදෙන වා කරණුත්තරියකරණෙන වා අපෙසි. අභාසීති මම සන්තකං පත්තාදිසු කිඤ්චිදෙව අවහරි. යෙ ච තන්ති යෙ කෙචි දෙවා වා මනුස්සා වා ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා තං “අක්කොච්ඡි ම”න්තිආදිවත්ථුකං කොධං සකට්ඨරං විය නද්ධිනා පුතිමච්ඡාදිති විය ච කුසාදිහි පුනප්පුනං වෙයෙත්තා උපනස්හන්ති උපනාහවසෙන අනුබන්ධන්ති, තෙසං සකිං උප්පන්තං වෙරං න සම්මතීති අත්ථො.

යෙ ච තං නුපනස්හන්තීති අස්සනියා අමනසිකාරවසෙන වා කම්මපච්චවෙක්ඛණාදිවසෙන වා යෙ තං අක්කොසාදිවත්ථුකං කොධං “තයාපි කොචි නිද්දොසො පුරිමහවෙ අක්කුට්ඨො හවිස්සති, පහටො හවිස්සති, කුටසක්ඛිං ඔතාරෙත්වා ජිතො හවිස්සති, කස්සචි තෙ පසස්හ කිඤ්චි අච්ඡන්තං හවිස්සති, තස්මා නිද්දොසො හුත්වාපි අක්කොසාදිති පාපුණාසි”ති එවං න උපනස්හන්ති,

තෙසු පමාදෙන උප්පත්තමිපි වෙරං ඉමිනා අනුපනය්හනෙන නිරින්ධනො විය ජාතවෙදො උපසම්මති.

න හි වෙරෙන වෙරානීති යථා හි බෙලසිඬිසාණිකාදිඅසුචිමක්ඛිතං යානං තෙහෙව අසුචිහි ධොවන්තො සුද්ධං නිග්ගන්ධං කාතුං න සක්කොති, අථ බො තං යානං හියොයාසො මත්තාය අසුද්ධතරඤ්ච දුග්ගන්ධතරඤ්ච හොති, එවමෙව අක්කොසන්තං පච්චක්කොසන්තො පහරන්තං පටිපහරන්තො වෙරෙන වෙරං වූපසමෙතුං න සක්කොති, අථ බො හියොයා වෙරමෙව කරොති. ඉති වෙරානි නාම වෙරෙන කිස්මිඤ්චිපි කාලෙ න සම්මන්ති, අථ බො වඩ්ඪන්ති යෙව. අවෙරෙන ව සම්මන්තිති යථා පන තානි බෙලාදිනි අසුචිනි විප්පසන්නෙන උදකෙන ධොවියමානානි නස්සන්ති, තං යානං සුද්ධං හොති නිග්ගන්ධං, එවමෙව අවෙරෙන ඛන්තිමත්තොදකෙන යොනිසොමනසිකාරෙන පටිසඬ්ඛානෙන පච්චවෙක්ඛණෙන වෙරානි වූපසම්මන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති අභාවං ගච්ඡන්ති. එස ධම්මො සනන්තොති එස අවෙරෙන වෙරුපසමනසඬ්ඛානො පොරාණකො ධම්මො සබ්බෙසං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබ්බිණාසවානං ගතමග්ගො.

න ජානන්තිති අනිච්චසඤ්ඤං න පච්චුපට්ඨාපෙන්නීති අධිප්පායො. තතො සම්මන්ති මෙධගාති තතො තස්මා කාරණා මෙධගා කලහා සම්මන්ති වූපසමං ගච්ඡන්ති. කථං තෙ සම්මන්තිති ආහ “එවඤ්ඪි”තිආදි. තත්ථ එවඤ්ඪි තෙ ජානන්තාති තෙ පණ්ඩිතා “මයං මච්චුසමීපං ගච්ඡාමා”ති එවං ජානන්තා යොනිසොමනසිකාරං උප්පාදෙන්වා මෙධගානං කලහානං වූපසමාය පටිපජ්ජන්ති, අථ නෙසං තාය පටිපත්තියා තෙ මෙධගා සම්මන්තිති අධිප්පායො.

තෙසමිපි හොති සඬ්ඛනීති යෙ මාතාපිතුනං අට්ඨිනි ඡින්දන්ති, පාණෙ හරන්ති, ගවාදිනි ව පසය්හ ගණ්හන්ති, එවං රට්ඨං විලුම්පමානානං තෙසමිපි සඬ්ඛනි හොති, කිමඬ්ඛං පන තුම්භාකං න සියාති අධිප්පායො.

වණ්ණාවණ්ණදීපනත්ථං වුත්තාති “බාලසභායතාය ඉමෙ භික්ඛු කලහපසුතා, පණ්ඩිතසභායානං පන ඉදං න සියා”ති පණ්ඩිතසභායස්ස බාලසභායස්ස ව වණ්ණාවණ්ණදීපනත්ථං වුත්තා. නිපකන්ති නෙපක්කපඤ්ඤාය සමන්තාගතං. සාධුචිහාරි ධීරන්ති හද්දකචිහාරිං පණ්ඩිතං. පාකට්පරිස්සයෙ ව පටිච්ඡන්තපරිස්සයෙ ව අභිභවිත්වාති සිහඛ්ඛයග්ගාදයො පාකට්පරිස්සයෙ ව රාගභයදොසභයාදයො පටිච්ඡන්තපරිස්සයෙ වාති සබ්බෙව පරිස්සයෙ අභිභවිත්වා.

එකකා වරිංසුති “ඉදං රජ්ජං නාම මහන්තං පමාදට්ඨානං, කිං අම්භාකං රජ්ජෙන කාරිතෙනා”ති රට්ඨං පභාය තතො මහාඅරඤ්ඤං පටිසිත්වා තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිත්වා චතුසු ඉරියාපට්ඨෙසු එකකා වරිංසුති අත්ථො.

එකස්ස වරිතං සෙයොයාති පබ්බජිතස්ස පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය එකිභාවාහිරතස්ස එකකස්සෙව වරිතං සෙයොයාති අත්ථො. නත්ථි බාලෙ සභායතාති වුලසිලං මජ්ඣිමසිලං මහාසිලං දස කථාවත්ථුනි තෙරස ධුතගුණා විපස්සනාඤ්ඤාණං

වත්තාරො මග්ගා වත්තාරි ඵලානි තිස්සො විජ්ජා ඡ අභිඤ්ඤා අමතමහානිබ්බානන්ති අයං සභායතා නාම, සා බාලං නිස්සාය අධිගන්තුං න සක්කාති නත්ථි බාලෙ සභායතා. මාතඨගො අරඤ්ඤෙ මාතඨගරඤ්ඤෙති සරලොපෙන සන්ධි.

“මාතඨගරඤ්ඤො” තිපි පාඨො, අරඤ්ඤෙකො මාතඨගො වියාති අත්ථො. මාතඨග-සද්දෙනෙව හත්ථිභාවස්ස චුත්තත්තා නාගවචනං තස්ස මහත්තවිභාවනත්ථන්ති ආහ “නාගොති මහත්තාධිවචනමෙත” න්ති. මහත්තපරියායො හි නාග-සද්දො හොති “ඵතං නාගස්ස නාගෙන, ඊසාදන්තස්ස හත්ථිනො” තිආදීසු (උදා. 35).

දීඝාවුචත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බාලකලොණකගමනකථාවණ්ණනා

465. බාලකලොණකාරගාමොති උපාලිගහපතිස්ස ඵවංනාමකො හොගගාමො.

තෙත්ථපසඨකමිති ධම්මසෙනාපතිමහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙස්ස වා අසීතිමහාසාවකෙස්ස වා අන්තමසො ධම්මහණ්ඩාගාරිකං ආනන්දත්ථෙරමිපි කඤ්චි අනාමන්තෙත්වා සයමෙව පත්තවීරමාදාය අනීකනිස්සටො හත්ථි විය යුථනිස්සටො කාළසීහො විය වාතච්ඡින්නො වලාහකො විය ව ඵකකොව උපසඨකමි. කස්මා උපසඨකමි? ගණෙ කිරස්ස ආදීනවං දිස්වා ඵකවිහාරිං හික්ඛුං පස්සිතුකාමතා උදපාදි, තස්මා සිතාදිපිළිනො උණ්හාදිං පත්ථයමානො විය උපසඨකමි. අථ වා හගවතා සො ආදීනවො පගෙව පරිඤ්ඤානො, න තෙන සත්ථා නිබ්බින්නො, තස්මිං පන අන්තොවස්සෙ කෙච්චි බුද්ධවෙනෙය්‍යා නාහෙස්සුං, තෙන අඤ්ඤත්ථ ගමනං තෙසං හික්ඛුනං දමනුපායොති පාලිලෙය්‍යකං උද්දිස්ස ගච්ඡන්තො ඵකවිහාරිං ආයස්මන්තං හගුං සම්පහංසෙතුං තත්ථ ගතො. ඵවං ගතෙ ව සත්ථරි පඤ්චසතා හික්ඛු ආයස්මන්තං ආනන්දං ආහංසු “ආවුසො ආනන්ද සත්ථා ඵකකොව ගතො, මයං අනුබන්ධිස්සාමා” ති. “ආවුසො, යදා හගවා සාමං සෙනාසනං සංසාමෙත්වා පත්තවීරමාදාය අනාමන්තෙත්වා උපට්ඨාකෙ අනපලොකෙත්වා හික්ඛුසඨස්ස අදුනියො ගච්ඡති, තදා ඵකවාරිකං වරිතුං හගවතො අජ්ඣාසයො, සාවකෙන නාම සත්ථු අජ්ඣාසයානුරූපං පටිපජ්ජිතබ්බං, තස්මා න ඉමෙස්ස දිවසෙස්ස හගවා අනුගන්තබ්බො” ති නිවාරෙසි, සයම්පි නානුගඤ්ජි. ධම්මියා කථායාති ඵකිභාවෙ ආනිසංසපටිසංයුත්තාය ධම්මකථාය.

බාලකලොණකගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාවීනවංසදායගමනකථාවණ්ණනා

466. යෙන පාවීනවංසදායොති තත්ථ කස්මා උපසඨකමි? යථා නාම ජීසවිජිතස්ස හොජනෙ, පිපාසිතස්ස පානියෙ, සිතෙන චුට්ඨස්ස උණ්හෙ, උණ්හෙන චුට්ඨස්ස සිතෙ, දුක්ඛිතස්ස සුඛෙ අභිරුචි උප්පජ්ජති, ඵවමෙව හගවතො කොසම්බකෙ හික්ඛු අඤ්ඤමඤ්ඤං විවාදාපන්නෙ අසමග්ගවාසං වසන්තෙ, සමග්ගවාසං වසන්තෙ ආවජ්ජෙත්තස්ස ඉමෙ තයො කුලපුත්තා ආපාඨමාගමිංසු, අථ තෙසං පග්ගණ්හිතුකාමො උපසඨකමි “ඵවායං පටිපත්තිඅනුක්කමෙන

කොසම්බකානං භික්ඛූනං විනයනුපායො භොති” ති. විහරන්තීති සාමග්ගිරසං අනුභවමානා විහරන්ති.

දායපාලොති (ම. නි. අට්ඨ. 1.325) අරඤ්ඤපාලො. සො අරඤ්ඤං යථා ඉච්ඡතිච්ඡිතජ්ජදෙසෙන මනුස්සා පටිසිත්වා තත්ථ පුජ්ථං වා ඵලං වා නියායාසං වා දබ්බසම්භාරං වා න හරන්ති, ඵචං වතියා පරික්ඛිත්තස්ස අරඤ්ඤස්ස යොජිතෙ ද්වාරෙ නිසිදිත්වා අරඤ්ඤං රක්ඛති, තස්මා “දායපාලො” ති චුත්තො. අත්තකාමරූපා විහරන්තීති අත්තනො හිතං කාමයමානසභාවා හුත්වා විහරන්ති. යො හි ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වාපි වෙජ්ජකම්මදුක්ඛකම්මපහිණගමනාදීනං වසෙන ඵකච්ඡතිඅනෙසනාහි ජීවිකං කජ්ජෙති, අයං න අත්තකාමරූපො නාම. යො පන ඉමස්මිං සාසනෙ පබ්බජිත්වා ඵකච්ඡතිඅනෙසනං පහාය චතුපාරිසුද්ධිසිලෙ පතිට්ඨාය බුද්ධවචනං උග්ගණ්හිත්වා සජ්ජායධුතඨගං අධිට්ඨාය අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු චිත්තරූපියං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ගාමන්තං පහාය අරඤ්ඤං පටිසිත්වා සමාපත්තියො නිබ්බන්තෙත්වා විපස්සනාය කම්මං කුරුමානො විවරති, අයං අත්තකාමො නාම. තෙපි තයො කුලපුත්තා ඵවරූපා අහෙසුං. තෙන චුත්තං “අත්තකාමරූපා විහරන්තී” ති.

මා තෙසං අථාසුමකාසීති තෙසං අථාසුකං මා අකාසීති භගවන්තං වාරෙසි. ඵචං කිරස්ස අහොසි “ඉමෙ කුලපුත්තා සමග්ගා විහරන්ති, ඵකච්චස්ස ච ගතට්ඨානෙ භණ්ඩනකලහවිවාදා වත්තන්ති, තිබ්ණසිඨගො චණ්ඩගොණො විය ඔච්ඡ්ඤාත්තො විවරති, අටෙකමග්ගෙන ද්විත්තං ගමනං න භොති, කදාචි අයම්පි ඵචං කරොන්තො ඉමෙසං කුලපුත්තානං සමග්ගවාසං හින්දෙය්‍ය, පාසාදිකො ච පනෙස සුවණ්ණවණ්ණො රසගිද්ධො මඤ්ඤෙ, ගතකාලතො පට්ඨාය පණ්ණදායකානං අත්තනො උපට්ඨාකානං චණ්ණකථනාදිහි ඉමෙසං කුලපුත්තානං අජ්ජමාදවිහාරං හින්දෙය්‍ය, වසනට්ඨානානි වාපි ඵතෙසං කුලපුත්තානං නිබ්ද්ධානි පරිච්ඡින්නානි තිස්සොව පණ්ණසාලා තයො වඬිකමා තිණි දිවාට්ඨානානි තිණි මඤ්චපිට්ඨානි, අයං පන සමණො මහාකායො වුඬ්ඨතරො මඤ්ඤෙ භවිස්සති, සො අකාලෙ ඉමෙ කුලපුත්තෙ සෙනාසනා වුට්ඨපෙස්සති, ඵචං සබ්බථාපි ඵතෙසං අථාසු භවිස්සති” ති. තං අනිච්ඡන්තො “මා තෙසං අථාසුමකාසී” ති භගවන්තං වාරෙති.

කිං පනෙස ජානන්තො වාරෙසි අජානන්තොති? අජානන්තො. සම්මාසම්බුද්ධො හි නාම යදා අනෙකභික්ඛුසහස්සපරිවාරො ඛ්‍යාමජ්ජහාය අසීතිඅනුඛ්‍යාසඤ්ජනෙහි ද්වන්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණසිරියා ච බුද්ධානුභාවං දස්සෙන්නො විවරති, තදා “කො ඵසො” ති අපුච්ඡිත්වා ජාතිතබ්බො භොති. තදා පන භගවා “මාස්සු කොචි මම බුද්ධානුභාවං අඤ්ඤාසී” ති තථාරූපෙන ඉද්ධාහිසඬ්ඛාරෙන සබ්බම්පි තං බුද්ධානුභාවං විවරගබ්භෙන විය පටිච්ඡාදෙත්වා චලාභකගබ්භෙන පටිච්ඡන්තො පුණ්ණවන්දො විය සයමෙව පත්තවිවරමාදාය අඤ්ඤාතකවෙසෙන අගමාසි. ඉති තං අජානන්තොව දායපාලො වාරෙසි.

එතදවොවානි ටෙරො කිර “මා සමණා” ති දායපාලස්ස කථං සුත්වා වින්තෙසි “මයං තයො ජනා ඉධ විහරාම, අඤ්ඤො පබ්බජිතො නාම නත්ථි, අයඤ්ච දායපාලො පබ්බජිතෙන විය සද්ධිං කටෙති, කො නු ඛො භවිස්සති” ති දිවාට්ඨානතො උට්ඨාය ද්වාරෙ යත්වා මග්ගං ඔලොකෙන්තො භගවත්තං අද්දස. භගවාපි ටෙරස්ස සහ දස්සනෙනෙව සරීරොභාසං මුඤ්චි, අසීතිඅනුඛාඤ්ජනවිරාජිතා ඛායාමජ්ජනා පසාරිතසුචණ්ණපටො විය විරොචිත්ථ. ටෙරො “අයං දායපාලො එණකතආසිවිසං ගීවාය ගහෙනුං හත්ථං පසාරෙන්තො විය ලොකෙ අග්ගපුග්ගලෙන සද්ධිං කටෙන්තොව න ජානාති, අඤ්ඤතරහික්ඛුනා විය සද්ධිං කටෙති” ති නිවාරෙන්තො එතං “මාවුසො, දායපාලා” තිආදිවචනං අවොච.

තෙනුපසඬකමීති කස්මා භගවතො පච්චුග්ගමනං අකත්වාච උපසඬකමී? එවං කිරස්ස අහොසි “මයං තයො ජනා සමග්ගවාසං වසාම, සවාහං එකකොච පච්චුග්ගමනං කරිස්සාමි, සමග්ගවාසො නාම න භවිස්සති, පියමිත්තෙ ගහෙන්වාච පච්චුග්ගමනං කරිස්සාමි. යථා ච භගවා මය්හං පියො, එවං සභායානම්පි මෙ පියො” ති තෙහි සද්ධිං පච්චුග්ගමනං කාතුකාමො සයං අකත්වා උපසඬකමි. කෙච්ඡන “තෙසං ටෙරානං පණ්ණසාලද්වාරෙ වඩ්ඤාමනකොට්ඨා භගවතො ආගමනමග්ගො හොති, තස්මා ටෙරො තෙසං සඤ්ඤං දදමානොව ගතො” ති වදන්ති. අහික්කමථානි ඉතො ආගච්ඡථ. පාදෙ පක්ඛාලෙසීති විකසිතපද්මසන්නිභෙහි ජාලහත්ථෙහි මණිවණ්ණං උදකං ගහෙන්වා සුචණ්ණවණ්ණෙසු පිට්ඨිපාදෙසු උදකං ආසිඤ්චිත්වා පාදෙන පාදං සංසෙන්තො පක්ඛාලෙසි. බුද්ධානං කායෙ රජොජල්ලං නාම න උපලිම්පති, කස්මා පක්ඛාලෙසීති? සරීරස්ස උතුග්ගහණත්ථං තෙසඤ්ච විත්තසම්පහංසනත්ථං. අම්භෙහි අභිභටෙන උදකෙන භගවා පාදෙ පක්ඛාලෙසි, පරිභොගං අකාසීති තෙසං හික්ඛුනං බලවසොමනස්සවසෙන විත්තං පිණිතං හොති, තස්මා පක්ඛාලෙසි.

ආයස්මත්තං අනුරුද්ධං භගවා එතදවොවානි සො කිර තෙසං වුඩ්ඪිතරො, තස්ස සඬගහෙ කතෙ සෙසානං කතොව හොතීති ටෙරඤ්ඤෙව එතං “කච්චි වො අනුරුද්ධා” තිආදිවචනං අවොච. අනුරුද්ධානි වා එකසෙසනායෙන වුත්තං විරුපෙකසෙසස්සපි ඉච්ඡිතබ්බන්තා, එවඤ්ච කත්වා බහුවචනනිද්දෙසො ච සමත්ථිතො හොති. කච්චිති පුච්ඡනත්ථෙ නිපාතො. වොති සාම්චචනං. ඉදං වුත්තං හොති – කච්චි අනුරුද්ධා තුම්භාකං බමනීයං, ඉරියාපටො වො බමති, කච්චි යාපනීයං, කච්චි වො ජීවිතං යාපෙති සට්ඨති, කච්චි පිණ්ඩකෙන න කිලමථ, කච්චි තුම්භාකං සුලභපිණ්ඩං, සම්පත්තෙ වො දිස්වා මනුස්සා උච්චිකයාගුං වා කට්ඨජුහික්ඛං වා දාතබ්බං මඤ්ඤන්තීති හික්ඛාචාරවත්තං පුච්ඡති. කස්මා? යස්මා පච්චයෙන අකිලමන්තෙන සක්කා සමණධම්මො කාතුං, වත්තමෙව වා එතං පබ්බජිතානං.

අථ තෙන පටිච්චනෙ දිත්තෙ “අනුරුද්ධා තුම්භෙ රාජපබ්බජිතා මහාපුඤ්ඤා, මනුස්සා තුම්භාකං අරඤ්ඤෙ වසන්තානං අදත්වා කස්ස අඤ්ඤස්ස දාතබ්බං මඤ්ඤස්සන්ති, තුම්භෙ පන එතං භුඤ්ජිත්වා කිං නු ඛො මිගපොතකා විය

අඤ්ඤමඤ්ඤං සට්ඨෙත්තා විහරං, උදාහු සාමග්ගිභාවො වො අත්ථි”ති සාමග්ගිරසං පුච්ඡන්තො “කච්චි පන වො අනුරුද්ධා සමග්ගා”ති ආදිමාහ. තත්ථ බීරොදක්ඛිතාති යථා බීරඤ්ච උදකඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසන්දති, විසුං න හොති, එකත්තං විය උපෙනි, කච්චි එවං සාමග්ගිවසෙන එකත්තුපගතවිත්තුපපාදා විහරංති පුච්ඡති. පියවක්ඛුභීති මෙත්තවිත්තං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා ඔලොකනතො පියභාවදීපකාති චක්ඛුති පියවක්ඛුති නාම, “කච්චි තථාරූපෙහි චක්ඛුහි අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සන්තා විහරං”ති පුච්ඡති. තග්ඝාති එකංසත්ථෙ නිපාතො, එකංසෙන මයං හන්තෙති වුත්තං හොති. යථා කථං පනාති එත්ථ යථාති නිපාතමත්තං, කථන්ති කාරණපුච්ඡා, කථං පන තුම්හෙ එවං විහරං, කෙන කාරණෙන විහරං, තං මෙ කාරණං ඛුභීති වුත්තං හොති.

මෙත්තං කායකම්මන්ති මෙත්තවිත්තවසෙන පවත්තං කායකම්මං. ආචී වෙච රහො වාති සම්මුඛා වෙච පරම්මුඛා ව. ඉතරෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ සම්මුඛා කායවච්ඡිකම්මාති සහවාසෙ ලබ්භන්ති, ඉතරාති විජ්ජවාසෙ, මනොකම්මං සබ්බත්ථ ලබ්භති. යඤ්චි සහෙව වසන්තෙසු එකෙන මඤ්චපීඨං වා දාරුභණ්ඩං වා මත්තිකාභණ්ඩං වා බහි දුන්නික්ඛිත්තං හොති, තං දිස්වා “කෙනිදං වළඤ්ජිත”න්ති අවඤ්ඤං අකත්වා අත්තනා දුන්නික්ඛිත්තං විය ගහෙත්වා පටිසාමෙත්තස්ස පටිජග්ගිතබ්බයුත්තං වා පන යානං පටිජග්ගන්තස්ස සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම හොති. එකස්මිං පක්කන්තෙ තෙන දුන්නික්ඛිත්තං සෙනාසනපරික්ඛාරං තථෙව නික්ඛිපන්තස්ස පටිජග්ගිතබ්බයුත්තං වා පන යානං පටිජග්ගන්තස්ස පරම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම හොති. සහවසන්තස්ස පන ථෙරෙහි සද්ධිං මධුරං සම්මොදනීයකථං පටිසන්ථාරකථං සාරණීයකථං ධම්මකථං සරහඤ්ඤං සාකච්ඡං පඤ්ඤපුච්ඡනං පඤ්ඤවිස්සජ්ජනන්ති එවමාදිකරණෙ සම්මුඛා මෙත්තං වච්ඡිකම්මං නාම හොති. ථෙරෙසු පන පක්කන්තෙසු “මය්හං පියසභායො නන්දියත්ථෙරො කිම්උත්ථෙරො එවං සීලසම්පන්නො එවං ආචාරසම්පන්නො”ති ආදිගුණකථනෙ පරම්මුඛා මෙත්තං වච්ඡිකම්මං නාම හොති. “මය්හං පියමිත්තො නන්දියත්ථෙරො කිම්උත්ථෙරො අවෙරො හොතු අඛ්‍යාපජ්ජො සුඛි”ති එවං සමන්තාහරතො පන සම්මුඛාපි පරම්මුඛාපි මෙත්තං මනොකම්මං හොතියෙව.

නානා හි බො නො හන්තෙ කායාති අයඤ්චි කායො පිට්ඨං විය මත්තිකා විය ව ඔමද්දිත්වා එකතො කාතුං න සක්කා. එකඤ්ච පන මඤ්ඤෙ විත්තන්ති විත්තං පන නො අත්තනො විය අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස හිතභාවෙන අවිරොධභාවෙන භෙදාභාවෙන සමග්ගභාවෙන එකමෙවාති දස්සෙති. කථං පනෙතෙ සකං විත්තං නික්ඛිපිත්වා ඉතරෙසං විත්තවසෙන වත්තිංසුති? එකස්ස පත්තෙ මලං උට්ඨන්ති, එකස්ස වීචරං කිලිට්ඨං හොති, එකස්ස පරිභණ්ඩකම්මං හොති. තත්ථ යස්ස පත්තෙ මලං උට්ඨිතං, තෙන “මමාවුසො පත්තෙ මලං උට්ඨිතං, පච්ඡං වට්ටති”ති වුත්තෙ ඉතරෙ “මය්හං වීචරං කිලිට්ඨං ධොවිතබ්බං, මය්හං පරිභණ්ඩං කාතබ්බ”න්ති අවත්වා අරඤ්ඤං පච්ඡිත්වා දාරුති ආහරිත්වා හින්දිත්වා පත්තකථාහෙ බහලතනුමත්තිකාහි ලෙපං කත්වා පත්තං පච්ඡිත්වා තතො පරං වීචරං වා ධොවන්ති, පරිභණ්ඩං වා කරොන්ති.

“මමාච්ඡාසො චීවරං කිලිට්ඨං, ධොවිතුං වට්ටති” ති “මම පණ්ණසාලා උක්ඛාපා, පරිභණ්ඩං කාතුං වට්ටති” ති පයමතරං ආරොච්ඡෙපි එසෙව නයො.

ඉදානි තෙසං අප්පමාදලක්ඛණං පුච්ඡන්තො “කච්චි පන වො අනුරුද්ධා” තිආදිමාහ. තත්ථ වොති නිපාතමත්තං, පච්චත්තවචනං වා, කච්චි තුම්හෙති අත්ථො. අම්භාකන්ති අම්භෙසු තිසු ජනෙසු. පිණ්ඩාය පටික්කමතීති ගාමෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා පච්චාගච්ඡති. අවක්කාරපාතින්ති අතිරෙකපිණ්ඩපාතං අපනෙත්වා යපනත්ථාය එකං සමුග්ගපාතිං ධොවිත්වා යපෙති. යො පච්ඡාති තෙ කිර ථෙරා න එකතොව භික්ඛාචාරං පවිසන්ති. එලසමාපත්තිරතා හෙතෙ පාතොව සරීරපටිජග්ගනං කත්වා වත්තපටිපත්තිං පුරෙත්වා සෙනාසනං පවිසිත්වා කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා එලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා නිසීදන්ති. තෙසු යො පයමතරං නිසින්නො අත්තනො කාලපරිච්ඡෙදවසෙන පයමතරං උට්ඨාති, සො පිණ්ඩාය වරිත්වා පටිනිවත්තො භත්තකිච්චට්ඨානං ආගන්ත්වා ඡානාති “ද්වෙ භික්ඛු පච්ඡන්තො, අහං පයමතරං ආගතො” ති. අථ පත්තං පිදහිත්වා ආසනපඤ්ඤාපනාදීනි කත්වා යදි පත්තෙ පටිවිසමත්තමෙව හොති, නිසීදිත්වා භුඤ්ජති, යදි අතිරෙකං හොති, අවක්කාරපාතියං පක්ඛිපිත්වා පාතිං පිට්ඨාය භුඤ්ජති, කතභත්තකිච්චො පත්තං ධොවිත්වා වොදකං කත්වා ථවිකාය ඔසාපෙත්වා පත්තචීවරං ගහෙත්වා අත්තනො වසනට්ඨානං පවිසති.

දුතියොපි ආගන්ත්වාච ඡානාති “එකො පයමං ආගතො, එකො පච්ඡන්තො” ති. සො සථෙ පත්තෙ භත්තං පමාණමෙව හොති, භුඤ්ජති. සථෙ මන්දං, අවක්කාරපාතිනො ගහෙත්වා භුඤ්ජති. සථෙ අතිරෙකං හොති, අවක්කාරපාතියං පක්ඛිපිත්වා පමාණමෙව භුඤ්ජිත්වා පුරිමත්ථෙරො විය වසනට්ඨානං පවිසති. තතියොපි ආගන්ත්වාච ඡානාති “ද්වෙ පයමං ආගතො, අහං පච්ඡමො” ති. සොපි දුතියත්ථෙරො විය භුඤ්ජිත්වා කතභත්තකිච්චො පත්තං ධොවිත්වා වොදකං කත්වා ථවිකාය ඔසාපෙත්වා ආසනාති උක්ඛිපිත්වා පටිසාමෙති, පානීයසථෙ වා පරිභොජනීයසථෙ වා අවසෙසඋදකං ඡඩ්ඛෙත්වා සථෙ නිකුජ්ජිත්වා අවක්කාරපාතියං සථෙ අවසෙසභත්තං හොති, තං චුත්තනයෙන ඡහිත්වා පාතිං ධොවිත්වා පටිසාමෙති, භත්තග්ගං සම්මජ්ජති, සො කච්චරං ඡඩ්ඛෙත්වා සම්මජ්ජති. උක්ඛිපිත්වා උපවිකාහි මුත්තට්ඨානෙ යපෙත්වා පත්තචීවරමාදාය වසනට්ඨානං පවිසති. ඉදං ථෙරානං ඛහිවිහාරෙ අරඤ්ඤෙ භත්තකිච්චකරණට්ඨානෙ භොජනසාලාය වත්තං. ඉදං සන්ධාය “යො පච්ඡා” තිආදි චුත්තං.

යො පස්සතීතිආදි පන තෙසං අන්තොවිහාරෙ වත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ වච්චසටන්ති ආවමනකුම්භිං. රිත්තන්ති රිත්තකං. තුච්ඡන්ති තස්සෙව වෙච්චනං. අවිසය්භන්ති උක්ඛිපිතුං අසක්කුණෙය්‍යං අතිභාරියං. භත්ථවිකාරොනාති භත්ථසඤ්ඤාය. තෙ කිර පානීයසට්ඨාදීසු යංකිඤ්චි තුච්ඡකං ගහෙත්වා පොක්ඛරණං ගන්ත්වා අන්තො ව ඛහි ව ධොවිත්වා උදකං පරිස්සාවෙත්වා තීරෙ යපෙත්වා අඤ්ඤං භික්ඛුං භත්ථවිකාරොන ආමන්තෙත්ති, ඔදිස්ස වා අනොදිස්ස වා සද්දං න කරොන්ති. කස්මා ඔදිස්ස න කරොන්ති? තඤ්චි භික්ඛුං සද්දො බාධෙය්‍යාති. කස්මා

අනොදිස්ස න කරොන්ති? අනොදිස්ස සද්දෙ දින්නෙ “අභං පුරෙ, අභං පුරෙ” ති ද්වෙපි නික්ඛමෙය්‍යං. තතො ද්විහි කත්තඛිකම්මෙ තතියස්ස කම්මච්ඡෙදො භවෙය්‍ය. සංයතපදසද්දො පන භුත්වා අපරස්ස භික්ඛුනො දිවාට්ඨානසන්නිකං ගන්ත්වා තෙන දිට්ඨභාවං ඤත්වා හත්ථසඤ්ඤං කරොති, තාය සඤ්ඤාය ඉතරො ආගච්ඡති, තතො ද්වෙ ජනා හත්ථෙත හත්ථං සංසිඛින්නා ද්විසු හත්ථෙසු යපෙත්වා උට්ඨාපෙත්ති. තං සන්ධායාහ “හත්ථවිකාරෙන දුතියං ආමන්තෙත්වා හත්ථවිලඬ්ඝකෙන උපට්ඨාපෙමා” ති.

පඤ්චාභිකං බො පනාති වාතුද්දසෙ පන්නරසෙ අට්ඨමියන්ති ඉදං තාව පකතිධම්මස්සවනමෙව, තං අබණ්ඩං කත්වා පඤ්චමෙ පඤ්චමෙ දිවසෙ ද්වෙ ථෙරා නාතිවිකාලෙ නභායිත්වා අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස වසනට්ඨානං ගච්ඡන්ති. තත්ථ තයොපි නිසිදිත්වා තිණ්ණං පිටකානං අඤ්ඤතරස්මිං අඤ්ඤමඤ්ඤං පඤ්භං පුච්ඡන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං විස්සජ්ජෙත්ති. තෙසං එවං කරොන්තානංයෙව අරුණං උග්ගච්ඡති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං. එත්තාවතා ථෙරෙන භගවතා අප්පමාදලක්ඛණං පුච්ඡිතෙන පමාදට්ඨානෙසුයෙව අප්පමාදලක්ඛණං විස්සජ්ජිතං හොති. අඤ්ඤෙසඤ්ඤි භික්ඛුනං භික්ඛාචාරපවිසනකාලො නික්ඛමනකාලො නිවාසනපරිවත්තනං විවරපාරුපනං අත්තොගාමෙ පිණ්ඩාය වරණං ධම්මකථනං අනුමොදනං අත්තොගාමතො නික්ඛමිත්වා හත්තකිච්චකරණං පත්තධොවනං පත්තඝසාපනං පත්තවිවරපටිසාමනන්ති පපඤ්චකරණට්ඨානානි එතානි. තස්මා ථෙරො “අම්භාකං එත්තකං යානං මුඤ්චිත්වා විස්සට්ඨකථාපවත්තනෙන කම්මට්ඨානෙ පමජ්ජනට්ඨානානි, තත්ථාපි මයං, හත්තෙ, කම්මට්ඨානවිරුද්ධං න පටිපජ්ජාමා” ති අඤ්ඤෙසං පමාදට්ඨානෙසුයෙව සිඛාප්පත්තං අත්තතො අප්පමාදලක්ඛණං විස්සජ්ජෙසි. ඉමිනාව එතානි යානානි මුඤ්චිත්වා අඤ්ඤත්ථ විහාරසමාපත්තිනං අවළඤ්ජනවසෙන පමාදකාලො නාම අම්භාකං නත්ථිති දීපෙති.

පාවිනවංසදායගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාලිලෙය්‍යකගමනකථාවණ්ණනා

467. ධම්මියා කථායාති සමග්ගවාසෙ ආනිසංසපටිසංයුත්තාය ධම්මකථාය.
අනුපුබ්බෙන (උදා. අට්ඨ. 35) වාරිකං වරමානොති අනුක්කමෙන ගාමනිගමපටිපාටියා වාරිකං වරමානො. යෙන පාලිලෙය්‍යකං තදවසරීති එකකොච යෙන පාලිලෙය්‍යකගාමො, තං අවසරි. පාලිලෙය්‍යකගාමවාසිනොපි පවිචුග්ගන්ත්වා භගවතො දානං දත්වා පාලිලෙය්‍යකගාමස්ස අවිදුරෙ රක්ඛිතවනසණ්ඛො නාම අත්ථි, තත්ථ භගවතො පණ්ණසාලං කත්වා “එත්ථ භගවා වසතු” ති යාවිත්වා වාසයිංසු. හද්දසාලොති පන තත්ථෙකො මනාපො ලට්ඨිකො සාලරුක්ඛො. භගවා තං ගාමං උපනිස්සාය වනසණ්ඛෙ පණ්ණසාලාය සමීපෙ තස්මිං රුක්ඛමුලෙ විහාසි. තෙන වුත්තං “පාලිලෙය්‍යකෙ විහරති රක්ඛිතවනසණ්ඛෙ හද්දසාලමුලෙ” ති.

අථ බො භගවතො රහොගතස්සාතිආදි භගවතො විවෙකසුඛපච්චවෙක්ඛණදස්සනං. ආකිණ්ණො න ඵාසු විහාසිත්ති

සම්බාධප්පත්තො ආකිණ්ණො විහාසිං. කිං පන භගවතො සම්බාධො අත්ථි සංසග්ගො වාති? නත්ථි. න හි කොච්ඡි භගවන්තං අනිච්ඡාය උපසංඝාතමිතං සක්කොති. දුරාසදා හි බුද්ධා භගවන්තො සබ්බත්ථ ච අනුපලිත්තා, හිතෙසිතාය පන සත්තෙසු අනුකම්පං උපාදාය “මුත්තො මොවෙස්සාමි”ති පටිඤ්ඤානුරූපං චතුරොසනිත්ථරණත්ථං අට්ඨන්තං පරිසානං අත්තතො සන්තිකං කාලෙන කාලං උපසංඝාතමනං අධිවාසෙති, සයඤ්ච මහාකරුණාසමුස්සාහිතො කාලඤ්ඤා හුත්වා තත්ථ උපසංඝාතමිති ඉදං සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණං. නායමිධ ආකිණ්ණවිහාරො අධිප්පෙතො, ඉධ පන තෙහි කලහකාරකෙහි කොසම්බකෙහික්ඛුහි සද්ධිං එකවිහාරෙ වාසං විහාසි, තදා විනෙතබ්බාභාවතො ආකිණ්ණවිහාරං කත්වා වුත්තං “අහං බො පුබ්බෙ ආකිණ්ණො න එසු විහාසි”න්ති. තෙනෙවාහ “තෙහි කොසම්බකෙහි හික්ඛුහි භණ්ඩනකාරකෙහි”තිආදි.

දහරපොතකෙහිති දහරෙහි හත්ථිපොතකෙහි, යෙ හිඬකානිපි වුවුවන්ති. තෙහිති හත්ථිආදිහි. කද්දමොදකානිති කද්දමමිස්සානි උදකානි. ඔගාහානි එත්ථ “ඔගාහ”න්තිපි පාළි. අස්සානි හත්ථිනාගස්ස. උපනිසංසන්තියොති සට්ටෙන්තියො. උපනිසංසියමානොපි අත්තතො උළාරභාවෙන න කුජ්ඣති, තෙන තා සංසන්තියෙව. වූපකට්ඨොති වූපකට්ඨො දුරීභුතො.

යුථානි හත්ථිසටාය. යෙන භගවා තෙනුපසංඝාතමිති සො කිර හත්ථිනාගො යුථවාසෙ උක්කණ්ඨිතො තං වනසණ්ඩං පට්ටියො. තත්ථ භගවන්තං දිස්වා සට්ඨහස්සෙන නිබ්බාපිතසන්තාපො විය නිබ්බුතො හුත්වා පසන්තචිත්තො භගවතො සන්තිකෙ අට්ඨාසි, තතො පට්ඨාය වත්තසිසෙ යත්වා හද්දසාලස්ස පණ්ණසාලාය ච සමන්තතො අප්පහරිතං කත්වා සාබ්බහඬගෙන සම්මජ්ජති, භගවතො මුඛධොවනං දෙනි, නභානොදකං ආහරති, දන්තකට්ඨං දෙනි, අරඤ්ඤතො මධුරානි එලාඑලානි ආහරිත්වා සත්ථු උපනෙති. සත්ථා තානි පරිභුඤ්ජති. තෙන වුත්තං “සොණ්ඩාය භගවතො පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙති”තිආදි. සො කිර සොණ්ඩාය දාරුනි ආහරිත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසිත්වා අග්ගිං උට්ඨාපෙත්වා දාරුනි ජාලාපෙත්වා තත්ථ පාසාණඛණ්ඩානි තාපෙත්වා තානි දණ්ඩකෙහි වට්ටෙන්වා සොණ්ඩියං බිපිත්වා උදකස්ස තත්තභාවං ඤත්වා භගවතො සන්තිකං උපගන්ත්වා තිට්ඨති. භගවා “හත්ථිනාගො මම නභානං ඉච්ඡති”ති තත්ථ ගන්ත්වා නභානකිච්චං කරොති. පානීයෙපි එසෙව නයො. තස්මිං පන සිතලෙ ජාතෙ උපසංඝාතමිති. තං සන්ධාය වුත්තං “සොණ්ඩාය භගවතො පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙති”ති.

අත්තතො ච පට්ටෙකං විදිත්වාති කෙහිවි අනාකිණ්ණභාවලද්ධං කායට්ටෙකං ජානිත්වා. ඉතරෙ පන ට්ටෙකා භගවතො සබ්බකාලං විජ්ජන්තියෙව. ඉමං උදානං උදානෙසීති ඉමං අත්තතො හත්ථිනාගස්ස ච ට්ටෙකාහිරතියා සමානජ්ඣාසයභාවදීපනං උදානං උදානෙසි.

ගාථාය පන එවමත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා (උදා. අට්ඨ. 35) – එතං ඊසාදන්තස්ස රථඊසාසදිසදන්තස්ස හත්ථිනාගස්ස චිත්තං නාගෙන බුද්ධනාගස්ස චිත්තෙන සමෙති සංසන්දති. කථං සමෙති වෙ? යදෙකො රමති වනෙ, යස්මා බුද්ධනාගො “අහං බො පුබ්බෙ ආකිණ්ණො විහාසි”න්ති පුරිමං ආකිණ්ණවිහාරං ජිගුච්ඡිත්වා විවෙකං උපබුහයමානො ඉදානි යථා එකො අදුනියො වනෙ අරඤ්ඤෙ රමති අභිරමති, එවං අයම්පි හත්ථිනාගො පුබ්බෙ අත්තනො හත්ථිආදිභි ආකිණ්ණවිහාරං ජිගුච්ඡිත්වා ඉදානි එකො අසභායො වනෙ එකවිහාරං රමති අභිනන්දති, තස්මාස්ස චිත්තං නාගෙන සමෙති, තස්ස චිත්තෙන සමෙතීති කත්වා එකීභාවරතියා එකසදිසං හොතීති අත්ථො.

පාලිලෙයාකගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨාරසවත්ථුකථාවණ්ණනා

473. යො පටිබාහෙයා, ආපත්ති දුක්කට්ඨසාති එත්ථ යො සෙනාසනාරහස්ස සෙනාසනං පටිබාහති, තස්සෙව ආපත්ති. කලහකාරකාදීනං පනෙත්ථ “ඔකාසො නත්ථි”තිආදිකං සඨසස්ස කතිකං ආරොචෙත්වා න පඤ්ඤාපෙත්තස්ස “අහං වුඩ්ඨො”ති පසස්හ අත්තනාව අත්තනො පඤ්ඤාපෙත්වා ගණ්හන්තං “යුත්තියා ගණ්හථා”ති වත්වා වාරෙන්තස්ස ච නත්ථි ආපත්ති. “හණ්ඩනකාරකං නික්කඩ්ඨතීති වචනනො කුලදුසකස්ස පබ්බාජනීයකම්මානුඤ්ඤාය ච ඉධ කලහවූපසමනත්ථං ආගතානං කොසම්බකානම්පි ‘යථාවුඩ්ඨ’න්ති අවත්වා ‘විචිත්තෙ අසති විචිත්තං කත්වාපි දාතබ්බ’න්ති චුත්තත්තා විචිත්තං කත්වා දෙන්තං පටිබාහන්තස්සෙව ආපත්ති”ති ගණ්ඨීපදෙසු චුත්තං.

උපාලිසඨසසාමග්ගීපුච්ඡාවණ්ණනා

476. න මූලා මූලං ගන්ත්වාති මූලතො මූලං අගන්ත්වා. අත්ථතො අපගතාති සාමග්ගිසඨ්ඨාතඅත්ථතො අපගතා.

477. යෙන නං පච්චත්ථිකා වදෙය්‍යුං, තං න හි හොතීති සම්බන්ධො. අනපගතන්ති කාරණතො අනපෙතං, සකාරණන්ති චුත්තං හොති.

උසුයායාති ඉමිනා දොසාගතිගමනස්ස සඨගහිතත්තා “අගතිගමනෙනා”ති අවසෙසඅගතිගමනං දස්සිතන්ති වෙදිතබ්බං. අට්ඨභි දුතඨගෙහීති “සොතා ව හොති සාවෙනා ව උග්ගහෙනා ව ධාරෙනා ව විඤ්ඤාපෙනා ව කුසලො ව සහිතාසහිතදස්සනො ව අකලහකාරකො වා”ති එවං චුත්තෙහි අට්ඨභි දුතඨගෙහි. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ව සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කොසම්බකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

මහාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිකා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

චූළවග්ග-ටීකා

1. කම්මක්ඛන්ධකං

තජ්ජනීයකම්මකථාවණ්ණනා

1. චූළවග්ගස්ස පඨමෙ කම්මක්ඛන්ධකෙ තාව “යට්ඨිං පචෙසය, කුන්තෙ පචෙසයා” තිආදීසු විය සහවරණඤායෙන “මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්ති” තිආදීසු විය නිස්සිතෙසු නිස්සයවොහාරවසෙන වා පණ්ඩුකලොහිතකනිස්සිතා පණ්ඩුකලොහිතකසද්දෙන චුත්තාති ආහ “තෙසං නිස්සිතකාපි පණ්ඩුකලොහිතකාත්ථෙව පඤ්ඤායන්ති” ති. පටිවද්දාති පටිවචනං දෙථ.

අධම්මකම්මද්වාදසකකථාවණ්ණනා

4. තිහි අඬගෙහි සමන්තාගතන්ති පච්චෙකං සමුදිනෙහි වා තිහි අඬගෙහි සමන්තාගතං. න හි තිණ්ණං එව අඬගානං සමොධානෙන අධම්මකම්මං හොති, එකෙනපි හොතියෙව. “අප්පට්ඤ්ඤාය කතං හොතීති ලජ්ජිං සන්ධාය චුත්ත” න්ති ගණ්ඨිපදෙසු කථිතං.

නනු ව “අදෙසනාගාමිනියා ආපත්තියා කතං හොති” ති ඉදං පරතො “තිහි, හික්ඛවෙ, අඬගෙහි සමන්තාගතස්ස හික්ඛුනො ආකඬ්ඛමානො සඬ්ඝො තජ්ජනීයකම්මං කරෙය්‍ය, අධිසිලෙ සිලවිපන්නො හොති” ති ඉමිනා විරුජ්ඣති. අදෙසනාගාමිනිං ආපන්නො හි “අධිසිලෙ සිලවිපන්නො” ති චුච්චතීති? තත්ථ කෙච්චි වදන්ති “තජ්ජනීයකම්මස්ස හි විසෙසෙන භණ්ඩනකාරකත්තං අඬග’න්ති අට්ඨකථායං චුත්තං, තං පාළියා ආගතනිදානෙන සමෙති, තස්මා සබ්බතිකෙසුපි භණ්ඩනං ආරොපෙත්වා භණ්ඩනපච්චයා ආපන්නාපත්තිවසෙන ඉදං කම්මං කාතබ්බං. තස්මා ‘අධිසිලෙ සිලවිපන්නො’ ති එත්ථාපි පුබ්බභාගෙ වා පරභාගෙ වා වොදනාසාරණාදිකාලෙ භණ්ඩනපච්චයා ආපන්නාපත්තිවසෙනෙව කාතබ්බං, න කෙවලං සඬ්ඝාදිසෙසපච්චයා කාතබ්බ” න්ති. අපරෙ පන වදන්ති “අදෙසනාගාමිනියාති ඉදං පාරාජිකාපත්තිංයෙව සන්ධාය චුත්තං, න සඬ්ඝාදිසෙසං. අට්ඨකථායං පන ‘අදෙසනාගාමිනියාති පාරාජිකාපත්තියා වා සඬ්ඝාදිසෙසාපත්තියා වා’ ති චුත්තං. තත්ථ සඬ්ඝාදිසෙසාපත්තියා වාති අත්ථුද්ධාරවසෙන චුත්තං, ‘අධිසිලෙ සිලවිපන්නො’ ති ව ඉදං සඬ්ඝාදිසෙසංයෙව සන්ධාය චුත්තං, න පාරාජිකං. තස්මා පාරාජිකාපත්තිපච්චයා න තජ්ජනීයකම්මං කාතබ්බං පයොජනාභාවා, සඬ්ඝාදිසෙසපච්චයා කාතබ්බන්ති අයමත්ථො සිද්ධො හොති. සුක්කපක්ඛෙ ‘දෙසනාගාමිනියා ආපත්තියා කතං හොති’ ති ඉමිනා විරුජ්ඣතීති වෙ? න එකෙන

පරියායෙන සඬ්ඝාදිසෙසස්සපි දෙසනාගාමීනීවොභාරසම්භවතො”ති, තං යුත්තං විය දිස්සති.

නප්පට්ඨපස්සම්භෙතබ්බඅට්ඨාරසකකථාවණ්ණනා

8. ලොමං පාතෙත්තීතිආදි සම්මාවත්තනය පරියායවචනං.

නියස්සකම්මකථාවණ්ණනා

11. නියස්සකම්මෙ “නිස්සාය තෙ වත්ථබ්බන්ති ගරුනිස්සයං සන්ධාය චුත්තං, න ඉතර”න්ති කෙනචි ලිබ්බං. ගණ්ඨිපදෙ පන “නියස්සකම්මං යස්මා බාලවසෙන කරියති, තස්මා නිස්සාය වත්ථබ්බන්ති නිස්සයං ගාභාපෙතබ්බො”ති චුත්තං, වීමංසිත්වා යුත්තතරං ගහෙතබ්බං. අපිස්සුති එත්ථ සුඉති නිපාතමත්තං, භික්ඛු අපි නිව්වඛ්ඛාචටා භොන්තීති චුත්තං භොති.

පබ්බාජනීයකම්මකථාවණ්ණනා

29. පබ්බාජනීයකම්මෙ තෙන භි, භික්ඛවෙ, සඬ්ඝො පබ්බාජනීයකම්මං පට්ඨපස්සම්භෙතුති ඉදං තෙසු විබ්භන්තෙසුපි පක්කමන්තෙසුපි සම්මාවත්තන්තෙයෙව සන්ධාය චුත්තං.

පට්ඨාරණීයකම්මකථාවණ්ණනා

33. සුධම්මවත්ථුස්මිං මච්ඡිකාසණ්ඨෙති එවංනාමකෙ නගරෙ. තත්ථ කිර (ධ. ප. අට්ඨ. 1.72 විත්තගහපතිවත්ථු) විත්තො ගහපති පඤ්චවග්ගියානං අබ්භන්තරං මහානාමත්ථෙරං පිණ්ඩාය වරමානං දිස්වා තස්ස ඉරියාපථෙ පසිදිත්වා පත්තං ආදාය ගෙහං පවෙසෙත්වා භොජෙත්වා හත්තකිච්චාවසානෙ ධම්මකථං සුණන්තො සොතාපත්තිඵලං පත්වා අවලසද්ධො හුත්වා අම්බාටකවනං නාම අත්තනො උය්‍යානං සඬ්ඝාරාමං කාතුකාමො ථෙරස්ස හත්ථෙ උදකං පාතෙත්වා නිය්‍යාතෙසි. තස්මිං බණේ “පතිට්ඨිතං බුද්ධසාසන”න්ති උදකපරියන්තං කත්වා මහාපථවී කම්පි, මහාසෙට්ඨි උය්‍යානෙ මහාවිහාරං කාරෙසි. තත්ථායං සුධම්මො භික්ඛු ආවාසිකො අභොසි. තං සන්ධාය චුත්තං “ආයස්මා සුධම්මො මච්ඡිකාසණ්ඨෙ විත්තස්ස ගහපතිනො ආවාසිකො භොති”තිආදි. තත්ථ ධුවහත්තිකොති නිව්වහත්තිකො.

අපරෙන සමයෙන විත්තස්ස ගුණකථං සුත්වා භික්ඛුසහස්සෙන සද්ධිං ද්වෙ අග්ගසාවකා තස්ස සඬ්ගහං කත්තුකාමා මච්ඡිකාසණ්ඨං අගමංසු. තං සන්ධාය චුත්තං “තෙන බො පන සමයෙන සම්බහුලා ථෙරා”තිආදි. විත්තො ගහපති තෙසං ආගමනං සුත්වා අද්ධයොජනමත්තං පච්චුග්ගන්ත්වා තෙ ආදාය අත්තනො විහාරං පවෙසෙත්වා ආගන්තුකවත්තං කත්වා “හන්තෙ, ථොකං ධම්මකථං සොතුකාමොමිහී”ති ධම්මසෙනාපතිං යාචි. අථ නං ථෙරො “උපාසක,

අද්ධානෙනාමිහා කිලන්තරූපා, අපිව ටොකං සුඤ්ඤානී” ති තස්ස ධම්මකථං කථෙසි. තෙන චුත්තං “එකමන්තං නිසින්නං බො චිත්තං ගහපතිං ආයස්මා සාරිපුත්තො ධම්මියා කථාය සන්දස්සෙසි” තිආදි. සො ථෙරස්ස ධම්මකථං සුඤ්ඤානොව අනාගාමිඵලං පාපුණි.

41. නාසක්ඛි චිත්තං ගහපතිං බමාපෙතුන්ති සො තත්ථ ගන්ත්වා “ගහපති, මය්හමෙව සො දොසො, බමාහි මෙ” ති වත්වාපි “නාහං බමාමී” ති තෙන පටික්ඛිත්තො මඬිකුභුතො තං බමාපෙතුං නාසක්ඛි. පුනදෙව සත්ථු සන්තිකං පච්චාගමාසි. සත්ථා “නාස්ස උපාසකො බමීස්සති” ති ජානන්තොපි “මානථද්ධො එස තිංසයොජනං ගන්ත්වා පච්චාගච්ඡතු” ති බමනුපායං අනාවික්ඛිත්වා උයොයාපෙසි. අථස්ස පුන ආගතකාලෙ නිහතමානස්ස අනුදුතං දත්වා “ගච්ඡ, ඉමිනා සද්ධිං ගන්ත්වා උපාසකං බමාපෙහි” ති වත්වා “සමඤ්ඤාන නාම ‘මය්හං විහාරො, මය්හං නිවාසට්ඨානං, මය්හං උපාසකො, මය්හං උපාසිකා’ ති මානං වා ඉස්සං වා කාතුං න වට්ටති. එවං කරොන්තස්ස හි ඉච්ඡාමානාදයො කිලෙසා වඩ්ඪන්ති” ති ඔවදන්තො –

“අසන්නං භාවනමිච්ඡෙය්සා, පුරෙක්ඛාරඤ්ච හික්ඛුසු;
ආවාසෙසු ව ඉස්සරියං, පුජා පරකුලෙසු ව.

“මමෙව කත මඤ්ඤන්තු, ගිහී පබ්බජිතා උභො;
මමෙවාතිවසා අස්සු, කිච්චාකිච්චෙසු කිස්මිචි;
ඉති බාලස්ස සඬිකප්පො, ඉච්ඡා මානො ව වඩ්ඪන්ති” ති. (ධ. ප. 73-74) –

ධම්මපදෙ ඉමා ගාථා අභාසි.

සුධම්මත්ථෙරොපි ඉමං ඔවාදං සුත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා උට්ඨායාසනා පදක්ඛිණං කත්වා තෙන අනුදුතෙන හික්ඛුතා සද්ධිං ගන්ත්වා උපාසකස්ස චක්ඛුපථෙ ආපත්තිං පටිකරිත්වා උපාසකං බමාපෙසි. සො උපාසකෙන “බමාමහං හන්තෙ, සවෙ මය්හං දොසො අත්ථී, බමථ මෙ” ති පටිබමාපිතො සත්ථාරා දින්නඔවාදෙ යත්වා කතිපාහෙනෙව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණි.

ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛෙපනීයකම්මකථාවණ්ණනා

50. තස්සා අදස්සනෙයෙව කම්මං කාතබ්බන්ති තස්සා අදස්සනෙයෙව උක්ඛෙපනීයකම්මං කාතබ්බං. තප්පනීයාදිකම්මං පන ආපත්තිං ආරොපෙත්වා තස්සා අදස්සනෙ අප්පටිකම්මෙ වා භණ්ඩනකාරකාදිඅඬිගෙහි කාතබ්බං. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

කම්මක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකං

පාරිවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා

75. පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ නවකතරං පාරිවාසිකන්ති අත්තනො නවකතරං පාරිවාසිකං. පාරිවාසිකස්ස හි අත්තනො නවකතරං පාරිවාසිකං යපෙත්වා අඤ්ඤෙ මූලායපටිකස්සනාරහමානත්තාරහමානත්තවාරිකඅබ්භානාරහාපි පකතත්තට්ඨානෙයෙව තිට්ඨන්ති. තෙනාහ “අත්තමසො මූලායපඅකස්සනාරහාදීනම්පි”ති. පාදෙ සංසෙන්නි එතෙනාති පාදසංසනං, සක්ඛරකථලාදි. “අනුජානාමි, හික්ඛවෙ, තිස්සො පාදසංසනියො සක්ඛරං කථලං සමුද්දෙවණක”න්ති (වුළුව. 269) හි වුත්තං. සද්ධිවිහාරිකාදීනම්පි සාදියන්තස්සාති සද්ධිවිහාරිකානම්පි අභිවාදනාදිං සාදියන්තස්ස. “මා මං ගාමප්පවෙසනං ආපුච්ඡා”ති වුත්තෙ අනාපුච්ඡාපි ගාමං පවිසිතුං වට්ටති. යො යො වුඩ්ඪොති පාරිවාසිකෙසු හික්ඛුසු යො යො වුඩ්ඪො. නවකතරස්ස සාදිතුන්ති පාරිවාසිකනවකතරස්ස අභිවාදනාදිං සාදිතුං.

තත්ථෙවාති සඤ්ඤානවකට්ඨානෙයෙව. අත්තනො පාළියා පචාරෙතබ්බන්ති අත්තනො වස්සග්ගෙන පත්තපාළියා පචාරෙතබ්බං, න පන සබ්බෙසු පචාරිතෙසුති අත්ථො. යදි පන න ගණ්හාති න විස්සජ්ජෙති යදි පුරිමදිවසෙ අත්තනො න ගණ්හාති ගහෙත්වා ච න විස්සජ්ජෙති. චතුස්සාලහත්තන්ති භොජනසාලායං පටිපාටියා දියාමානහත්තං. හත්ථපාසෙ ධීතෙනාති දායකස්ස හත්ථපාසෙ ධීතෙන.

76. අඤ්ඤො සාමණෙරො න ගහෙතබ්බොති උපජ්ඣායෙන හුත්වා අඤ්ඤො සාමණෙරො න ගහෙතබ්බො. උපජ්ඣං දත්වා ගහිතසාමණෙරාපිති පකතත්තකාලෙ උපජ්ඣං දත්වා ගහිතසාමණෙරාපි. ලද්ධසම්මුතිකෙන ආණත්තොපි ගරුධම්මෙහි අඤ්ඤෙහි වා ඔවදිතුං ලහතීති ආහ “පට්ඨලස්ස වා හික්ඛුස්ස භාරො කාතබ්බො”ති. ආගතා හික්ඛුනියො වත්තබ්බාති සම්බන්ධො. සවචනීයන්ති සදොසං. ජෙට්ඨකට්ඨානං න කාතබ්බන්ති පධානට්ඨානං න කාතබ්බං. කිං තන්ති ආහ “පාතිමොක්ඛුද්දෙසකෙන වා”තිආදි.

රජෙහි හතා උපහතා භූමි එතිස්සාති රජොහතභූමි, රජොකිණ්ණභූමිති අත්ථො. පච්චයන්ති වස්සාවාසිකලාහං සන්ධාය වුත්තං. එකපස්සෙ යත්වාති පාළිං විභාය හික්ඛුනං පච්ඡතො යත්වා. සෙනාසනං න ලහතීති සෙය්‍යාපරියන්තභාගිතාය වස්සග්ගෙන ගණ්හිතුං න ලහති. අස්සාති භවෙය්‍ය. “ආගන්තුකෙන ආරොචෙතබ්බං, ආගන්තුකස්ස ආරොචෙතබ්බ”න්ති අවිසෙසෙන වුත්තත්තා සවෙ ද්වෙ පාරිවාසිකා ගතට්ඨානෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පස්සන්ති, උභොහිපි අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ආරොචෙතබ්බං. යථා බහි දිස්වා ආරොචිතස්ස හික්ඛුනො විහාරං ආගතෙ පුන ආරොචනකිච්චං නත්ථි, එවං අඤ්ඤං විහාරං ගතෙනපි තත්ථ පුබ්බෙ ආරොචිතස්ස පුන ආරොචනකිච්චං නත්ථිති වදන්ති.

81. අවිසෙසෙනාති පාරිවාසිකස්ස උක්ඛිත්තකස්ස ච අවිසෙසෙන. ඔබ්බන්ති පලිබුද්ධං.

83. සහවාසොති වුත්තප්පකාරෙ ඡන්තෙ පකතත්තෙන භික්ඛුනා සද්ධිං සයනමෙව අධිජ්ජෙතං, න සෙසඉරියාපට්ඨකජ්ජනං. සෙසමෙත්ථ සුචිඤ්ඤායාමෙව.

පාරිවාසිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

3. සමුවචයක්ඛන්ධකං

සුක්කච්ඡස්සට්ඨිකථාවණ්ණනා

97. සමුවචයක්ඛන්ධකෙ වුත්තනයෙන චත්තං සමාදාතඛිබන්ති පාරිවාසිකක්ඛන්ධකවණ්ණනායං වුත්තනයෙන ද්විභි පදෙහි ඵකෙන වා සමාදාතඛිබං. වෙදියාමීති චිත්තෙන සම්පට්ඨිජ්ජන්වා සුඛං අනුභවාමි, න තප්පච්චයා අහං දුක්ඛිතොති අධිජ්ජායො. වුත්තනයෙනෙව සඬ්ඝමජ්ජෙකෙ නික්ඛිපිතඛිබන්ති පාරිවාසිකක්ඛන්ධකෙ වුත්තනයෙන “මානත්තං නික්ඛිපාමි, චත්තං නික්ඛිපාමි” ති ඉමෙහි ද්විභි ඵකෙන වා නික්ඛිපිතඛිබං. තස්ස ආරොචෙත්වා නික්ඛිපිතඛිබන්ති අනාරොචනෙන චත්තභෙදදුක්කට්ඨමොචනත්ථං වුත්තං. ද්වෙ ලෙඩ්ඛුපානෙ අතික්කමීත්වාති භික්ඛුනං සජ්ඣායනසද්දසවනුපචාරවිජ්ජනත්ථං වුත්තං, මහාමග්ගතො ඔක්කම්මාති මග්ගජ්ජපට්ඨන්තිභික්ඛුනං උපචාරවිජ්ජනත්ථං, ගුම්බෙන වා වතියා වා පට්ඨිජ්ජන්තට්ඨානෙන දස්සනුපචාරවිජ්ජනත්ථං. අතික්ඛිත්තචත්තෙන අන්තොඋපචාරගතානං සබ්බෙසමිපි ආරොචෙතඛිබත්තා “අයං නික්ඛිත්තචත්තස්ස පරිභාරො” ති වුත්තං. තත්ථ නික්ඛිත්තචත්තස්සාති චත්තං නික්ඛිපිත්වා පරිවසන්තස්සාති අත්ථො. අයං පනෙත්ථ ථෙරස්ස අධිජ්ජායො – චත්තං නික්ඛිපිත්වා පරිවසන්තස්ස උපචාරගතානං සබ්බෙසං ආරොචනකිච්චං නත්ථි, දිට්ඨරූපානං සුතසද්දානං ආරොචෙතඛිබං, අදිට්ඨඅසුතානමිපි අන්තොද්වාදසහත්ථගතානං ආරොචෙතඛිබං. ඉදං චත්තං නික්ඛිපිත්වා පරිවසන්තස්ස ලක්ඛණන්ති.

පරිවාසකථාවණ්ණනා

102. “සතියෙව අන්තරායෙ අන්තරායිකසඤ්ඤී ඡාදෙති, අච්ඡන්තා හොති. අන්තරායිකස්ස පන අනන්තරායිකසඤ්ඤාය ඡාදයතො අච්ඡන්තාවා” තිපි පායො. අවෙරීති භිතකාමො. උද්ධස්සෙ අරුණෙති උට්ඨිතෙ අරුණෙ. සුද්ධස්ස සන්තිකෙති සභාගසඬ්ඝාදිසෙසං අනාපන්නස්ස සන්තිකෙ. වත්ථුන්ති අසුචිමොචනාදිචිත්තකමං.

සුක්කච්ඡස්සට්ඨිති වත්ථු වෙව ගොත්තඤ්ඤාති සුක්කච්ඡස්සට්ඨිති ඉදං අසුචිමොචනලක්ඛණස්ස චිත්තකමස්ස පකාසනතො වත්ථු වෙව හොති, සජාතියසාධාරණවිජාතියචිතිචත්තසභාවාය සුක්කච්ඡස්සට්ඨියා ඵව පකාසනතො ගොත්තඤ්ඤාති අත්ථො. ගං තායතීති හි ගොත්තං. සඬ්ඝාදිසෙසොති නාමඤ්ඤෙව ආපත්ති වාති සඬ්ඝාදිසෙසොති තෙන තෙන චිත්තකමෙන ආපන්නස්ස

ආපත්තිනිකායස්ස නාමජපකාසනතො නාමඤ්චෙව හොති ආපත්තිසභාගත්තා ආපත්ති ව.

තදනුරූපං කම්මවාචං කත්වා මානත්තං දාතබ්බන්ති -

“සුඤ්ඤානං මෙ, හන්තෙ, සඬ්ඝො, අයං ඉත්ථන්තාමො භික්ඛු එකං ආපත්තිං ආපජ්ජි සඤ්චෙතනිකං සුක්කච්ඡිසංඝිතං එකාභපට්ඨිතං, සො සඬ්ඝං එකිස්සා ආපත්තිං සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡිසංඝිතං එකාභපට්ඨිතං එකාභපට්ඨිතං යාචි. සඬ්ඝො ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො එකිස්සා ආපත්තිං සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡිසංඝිතං එකාභපට්ඨිතං එකාභපට්ඨිතං අදාසි. සො පරිවුත්ථපරිවාසො. අයං ඉත්ථන්තාමො භික්ඛු එකං ආපත්තිං ආපජ්ජි සඤ්චෙතනිකං සුක්කච්ඡිසංඝිතං අප්පට්ඨිතං, සො සඬ්ඝං තාසං ආපත්තිං සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡිසංඝිතං පට්ඨිතං ව අප්පට්ඨිතං ව ඡාරත්තං මානත්තං යාචති. යදි සඬ්ඝස්ස පත්තකල්ලං, සඬ්ඝො ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො ද්විත්තං ආපත්තිං සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡිසංඝිතං පට්ඨිතං ව අප්පට්ඨිතං ව ඡාරත්තං මානත්තං දදෙය්‍ය, එසා ඤාති.

සුඤ්ඤානං මෙ, හන්තෙ...පෙ.... සො පරිවුත්ථපරිවාසො. අයං ඉත්ථන්තාමො භික්ඛු එකං ආපත්තිං ආපජ්ජි සඤ්චෙතනිකං සුක්කච්ඡිසංඝිතං අප්පට්ඨිතං, සො සඬ්ඝං තාසං...පෙ.... යාචති. සඬ්ඝො ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො ද්විත්තං ආපත්තිං සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡිසංඝිතං පට්ඨිතං ව අප්පට්ඨිතං ව ඡාරත්තං මානත්තං දෙති. යස්සායස්මනො ඛමති ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො ද්විත්තං ආපත්තිං සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡිසංඝිතං පට්ඨිතං ව අප්පට්ඨිතං ව ඡාරත්තං මානත්තස්ස දානං, සො තුණ්හස්ස. යස්ස නක්ඛමති, සො භාසෙය්‍ය.

දුතියම්පි එතමත්ථං වදාමි...පෙ.... තතියම්පි එතමත්ථං වදාමි...පෙ....

දිත්තං සඬ්ඝෙන ඉත්ථන්තාමස්ස භික්ඛුනො ද්විත්තං ආපත්තිං සඤ්චෙතනිකාය සුක්කච්ඡිසංඝිතං පට්ඨිතං ව අප්පට්ඨිතං ව ඡාරත්තං මානත්තං, ඛමති සඬ්ඝස්ස, තස්මා තුණ්හි. එවමෙන ධාරයාමිති -

එවං කම්මවාචං කත්වා මානත්තං දාතබ්බං. විණ්ණමානත්තස්ස ව ඉමිනාව නයෙන කම්මවාචං යොජෙත්වා අබ්භානං කාතබ්බං.

අඤ්ඤස්මිත්ති සුද්ධන්තපරිවාසවසෙන ආපත්තිවුට්ඨානතො අඤ්ඤස්මිං. දසසතං ආපත්තියො රත්තිසතං ඡාදයිත්වාති යොජෙතබ්බං.

පරිවාසකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අත්තනො සීමං සොධෙත්වා විහාරසීමායාති විහාරෙ බද්ධසීමමෙව සන්ධාය
 වුත්තං. විහාරුපවාරතොපි ද්වෙ ලෙඩ්චුපාතා අතික්කමිතබ්බාති භික්ඛුවිහාරං
 සන්ධාය වදති ගාමුපවාරාතික්කමෙනෙව භික්ඛුනීවිහාරුපවාරාතික්කමස්ස
 සිද්ධන්තා. විහාරස්ස වාති භික්ඛුවිහාරස්ස. ගාමස්සාති න වුත්තන්ති ගාමස්ස
 උපවාරං මුඤ්චිතුං වට්ටතීති න වුත්තං, තස්මා ගාමුපවාරෙපි වට්ටතීති අධිප්පායො.

තත්ථෙව යානං පච්චාසීසන්තීති භික්ඛුනං යානං පච්චාසීසන්ති.
 පරිවාසවත්තාදීනන්ති පරිවාසනිස්සයපටිපස්සද්ධිආදීනං. යුත්තතරං දිස්සතීති
 ඉමිනා අනික්ඛිත්තවත්තභික්ඛුනා විය භික්ඛුනියාපි අන්තොඋපවාරසීමගතානංයෙව
 ආරොචෙනබ්බං, න ගාමෙ ධීතානමපි ගන්ත්වා ආරොචෙනබ්බන්ති දීපෙති. තස්මිං
 ගාමෙති යස්මිං ගාමෙ භික්ඛුනුපස්සයො හොති, තස්මිං ගාමෙ. බහි උපවාරසීමාය
 යත්වාති උපවාරසීමතො බහි යත්වා. සම්මන්තිත්වා දාතබ්බාති එත්ථ සම්මන්තිත්වා
 දින්නාය සහවාසෙපි රත්තිවිජෙදො න හොති.

පටිච්ඡන්තපරිවාසකථාවණ්ණනා

108. විසුං මානත්තං වරිතබ්බන්ති මූලායපටිකස්සනං අකත්වා විසුං කම්මවාචාය
 මානත්තං ගහෙත්වා වරිතබ්බං.

සුක්කවිස්සට්ඨිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අග්ගසමොධානපරිවාසකථාවණ්ණනා

134. එකාපත්තිමූලකන්ති ‘එකා ආපත්ති එකාහස්පටිච්ඡන්තා, එකා ආපත්ති
 ද්වීහස්පටිච්ඡන්තා’ තිආදිනා වුත්තනයං සන්ධාය වදති. ආපත්තිවඩ්ඪනකන්ති
 ‘එකා ආපත්ති එකාහස්පටිච්ඡන්තා, ද්වෙ ආපත්තියො
 ද්වීහස්පටිච්ඡන්තා’ තිආදිනා වුත්තං ආපත්තිවඩ්ඪනකනයං සන්ධාය.

ද්වෙභික්ඛුවාරඑකාදසකාදිකථාවණ්ණනා

181. පුල්ලවචයාදීහි මිස්සකන්ති එකවත්පුම්හි පුබ්බහාගෙ
 ආපන්නපුල්ලවචයදුක්කටෙහි මිස්සකං. මක්ඛධම්මො නාම ඡාදෙතුකාමතා.

182. සම්බහුලා සඬ්ඝාදිසෙසා ආපත්තියො ආපජ්ජති පරිමාණමිතිආදි
 ඡාතිවසෙනෙකවචනං, භාවනපුංසකනිද්දෙසො වා. සෙසමෙත්ථ පාළිතො
 අට්ඨකථාතො ව සුවිඤ්ඤායාමෙව.

සමුච්චයක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

4. සමථක්ඛන්ධකං

සම්මුඛවිනයකථාවණ්ණනා

187. සමථක්ඛන්ධකෙ සඤ්ඤාපෙතීති එත්ථ සං-සද්දුපපදො ඤා-සද්දො තොසනවිසිටියෙ අවබොධනෙ වත්තතීති ආහ “පරිතොසෙත්වා ඡානාපෙතී”ති.

සතිවිනයාදිකථාවණ්ණනා

195-200. දෙසනාමත්තමෙවෙනන්ති “පඤ්චමානී”ති එතං දෙසනාමත්තං. සතිවෙසුල්ලප්පත්තස්ස ඛිණාසවස්ස දාතබ්බො විනයො සතිවිනයො. අමුල්භස්ස දාතබ්බො විනයො අමුල්භවිනයො. පටිඤ්ඤාතෙන කරණං පටිඤ්ඤාතකරණං.

212. තිණුවත්ථාරකසදිසත්තාති තංසදිසතාය තබ්බොභාරොති දස්සෙති යථා “එස බ්‍රහ්මදත්තො”ති.

අධිකරණකථාවණ්ණනා

216. විවාදාධිකරණස්ස කිං මූලන්තිආදීසු විවාදමූලානීති විවාදස්ස මූලානි. කොධනොති කුප්ඤානලක්ඛණෙන කොධෙන සමන්තාගතො. උපනාහීති වෙරඅප්පට්ඨිස්සග්ගලක්ඛණෙන උපනාහෙන සමන්තාගතො. අගාරවොති (දී. නි. අට්ඨ. 3.323; ම. නි. අට්ඨ. 3.44) ගාරවවිරහිතො. අප්පතිස්සොති අප්පතිස්සයො අනිවචුත්ති. එත්ථ පන යො භික්ඛු සත්ථරි ධරමානෙ තීසු කාලෙසු උපට්ඨානං න යාති, සත්ථරි අනුපාහනෙ වඩ්ඤ්ඤාමත්තෙ සඋපාහනො වඩ්ඤ්ඤාමති, නිවෙ වඩ්ඤ්ඤාමත්තෙ උච්චෙ වඩ්ඤ්ඤාමති, හෙට්ඨා වසන්තෙ උපරි වසති, සත්ථු දස්සනට්ඨානෙ උභො අංසෙ පාරුපති, ඡත්තං ධාරෙති, උපාහනං ධාරෙති, නභායති, උච්චාරං වා පස්සාවං වා කරොති, පරිනිබ්බුතෙ වා පන චෙතියං වන්දිතුං න ගච්ඡති, චෙතියස්ස පඤ්ඤායනට්ඨානෙ සත්ථුදස්සනට්ඨානෙ චුත්තං සබ්බං කරොති, අඤ්ඤෙහි ව භික්ඛුහි “කස්මා එවං කරොසි, න ඉදං වට්ටති, සම්මාසම්බුද්ධස්ස නාම ලජ්ජිතුං වට්ටති”ති චුත්තෙ “තුණ්හි හොහි, බුද්ධො බුද්ධොති වදසි, කිං බුද්ධො නාමා”ති භණ්ති, අයං සත්ථරි අගාරවො නාම.

යො පන ධම්මසවනෙ සඤ්ඤාට්ඨෙ සක්කච්චං න ගච්ඡති, සක්කච්චං ධම්මං න සුණාති, නිද්දායති වා සල්ලපන්නො වා නිසීදති, සක්කච්චං න ගණ්භාති න වාචෙති, “කිං ධම්මෙ අගාරවං කරොසි”ති චුත්තෙ “තුණ්හි හොහි, ධම්මො ධම්මොති වදසි, කිං ධම්මො නාමා”ති වදති, අයං ධම්මෙ අගාරවො නාම. යො පන ථෙරෙන භික්ඛුනා අනප්ඤ්ඤාට්ඨො ධම්මං දෙසෙති උද්දිසති පඤ්ඤං කථෙති, වුඩ්ඪෙ භික්ඛු සට්ඨෙන්නො ගච්ඡති තිට්ඨති නිසීදති, දුස්සපල්ලත්ථිකං වා හත්ථපල්ලත්ථිකං වා කරොති, සඤ්ඤාමඤ්ඤා උභො අංසෙ පාරුපති, ඡත්තපාහනං ධාරෙති, “භික්ඛුසඤ්ඤා ලජ්ජිතුං වට්ටති”ති චුත්තෙහි “තුණ්හි හොහි, සඤ්ඤා සඤ්ඤාති වදසි, කිං සඤ්ඤා, මිගසඤ්ඤා අප්පසඤ්ඤා”තිආදීති වදති, අයං සඤ්ඤා අගාරවො

නාම. එකඟික්ඛුස්මිම්පි හි අගාරවෙ කතෙ සඨසෙ කතොයෙව හොති. තිස්සො සික්ඛා පන අපුරයමානො සික්ඛාය න පරිපුරකාරී නාම.

අභිතාය දුක්ඛාය දෙවමනුස්සානන්ති (දී. නි. අට්ඨ. 3.325; ම. නි. අට්ඨ. 3.42; අ. නි. අට්ඨ. 3.6.36) එකස්මිං විහාරෙ ද්විත්තං භික්ඛූනං උප්පන්නවිවාදො කථං දෙවමනුස්සානං අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තති? කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ විය හි ද්විසු භික්ඛුසු විවාදං ආපන්නෙසු තස්මිං විහාරෙ තෙසං අත්තෙවාසිකා විවදන්ති, තෙසං ඔවාදං ගණ්හන්තො භික්ඛුනිසඨසො විවදති, තතො තෙසං උපට්ඨාකා විවදන්ති, අථ මනුස්සානං ආරක්ඛදෙවතා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. තත්ථ ධම්මවාදීනං ආරක්ඛදෙවතා ධම්මවාදිනියො හොන්ති, අධම්මවාදීනං අධම්මවාදිනියො. තතො ආරක්ඛදෙවතානං මිත්තා භූමිමදෙවතා භිජ්ජන්ති. එවං පරම්පරාය යාව බ්‍රහ්මලොකා යපෙත්වා අරියසාවකෙ සබ්බෙ දෙවමනුස්සා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. ධම්මවාදීහි පන අධම්මවාදිනොව බහුතරා හොන්ති. තතො “යං බහුකෙහි ගහිතං, තං තච්ඡ”න්ති ධම්මං විස්සජ්ජෙත්වා බහුතරා අධම්මං ගණ්හන්ති. තෙ අධම්මං පුරක්ඛන්වා විහරන්තා අපායෙසු නිබ්බත්තන්ති. එවං එකස්මිං විහාරෙ ද්විත්තං භික්ඛූනං උප්පන්නො විවාදො බහුතං අභිතාය දුක්ඛාය හොති. අප්ඤ්ඤානං වාති අත්තති වා අත්තතො පරිසාය වා. බහිද්ධා වාති පරස්මිං වා පරස්ස පරිසාය වා. ආයතිං අනවස්සවායාති ආයතිං අනුප්පාදාය.

මක්ඛිති පරෙසං ගුණමක්ඛනලක්ඛණෙන මක්ඛෙන සමන්තාගතො. පළාසීති යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පළාසෙන සමන්තාගතො. ඉස්සුකීති පරසක්කාරාදීනං ඉස්සායනලක්ඛණාය ඉස්සාය සමන්තාගතො. මච්ඡරීති ආවාසමච්ඡරියාදීහි සමන්තාගතො. සයොති කෙරාටිකො. මායාචීති කතපාපපට්ඨිජාදකො. පාපිච්ඡොති අසන්තසම්භාවනිච්ඡකො දුස්සිලො. මිච්ඡාදිට්ඨීති නත්ථිකවාදී අහෙතුකවාදී අකිරියවාදී. සන්දිට්ඨිපරාමාසීති සයං දිට්ඨමෙව පරාමසති ගණ්හාති. ආධානග්ගාහීති දළ්භග්ගාහී. දුප්පට්ඨිස්සග්ගීති න සක්කා හොති ගහිතං නිස්සජ්ජාපෙතුං. එත්ථ ච කොධනො හොති උපනාහීතිආදිනා පුග්ගලාධිට්ඨානානායෙන කොඬුපනාහාදයො අකුසලධම්මා විවාදමූලානීති දස්සිතාති, තථා දුට්ඨචිත්තා විවදන්තීතිආදිනා ලොභදොසමොහා. අදුට්ඨචිත්තා විවදන්තීතිආදිනා ච අලොභාදයො විවාදමූලානීති දස්සිතාති.

217. දුබ්බණ්ණොති පංසුපිසාවකො විය ඤාමබාණුවණ්ණො. දුද්දස්සිකොති විජාතමාතුයාපි අමනාපදස්සනො. ඔකොට්මකොති ලකුණ්ඩකො. කාණොති එකක්ඛිකාණො වා උභයක්ඛිකාණො වා. කුණීති එකහත්ථකුණී වා උභයහත්ථකුණී වා. බඤ්ජොති එකපාදබඤ්ජො වා උභයපාදබඤ්ජො වා. පක්ඛනතොති හතපක්ඛො පිට්ඨසජ්ජි.

220. විවාදාධිකරණං කුසලං අකුසලං අබ්‍යාකතන්ති විවාදාධිකරණං කිං කුසලං අකුසලං උදාහු අබ්‍යාකතන්ති ප්‍රච්ඡති. විවාදාධිකරණං සියා කුසලන්තිආදි විස්සජ්ජනං. එස නයො සෙසෙසුපි. විවදන්ති එතෙනාති විවාදොති ආහ “යෙන

විවදන්ති, සො විත්තුප්පාදො විවාදො”ති. කථං පන සො විත්තුප්පාදො අධිකරණං නාමාති ආහ “සමට්ඨි ව අධිකරණියතාය අධිකරණ”න්ති, සමට්ඨි සමෙතබ්බතාය අධිකරණන්ති අත්ථො. විවාදහෙතුභූතස්ස හි විත්තුප්පාදස්ස වූපසමෙන තප්පභවස්ස සද්දස්සපි වූපසමො හොතිති විත්තුප්පාදස්ස සමට්ඨි අධිකරණියතා පරියායො සම්භවති.

222. ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකතන්ති අයං විකප්පො පඤ්ඤත්තිවජ්ජංයෙව සන්ධාය වුත්තො, න ලොකවජ්ජන්ති දස්සෙතුං “සන්ධායභාසිතවසෙනා”තිආදිමාහ. කස්මා පනෙත්ථ සන්ධායභාසිතවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බොති ආහ “යස්මිං හි”තිආදි. පථවිබණ්ණාදිකෙති ඵත්ථ ආදි-සද්දෙන භූතගාමපාතධ්‍යාතාදිපඤ්ඤත්තිවජ්ජං සික්ඛාපදං සඬගණ්හාති. යො විනයෙ අපකතඤ්ඤතාය වත්තසිසෙන සම්මුඤ්ජනිආදිනා පථවිබණ්ණාදිති කරොති, තදා තස්සුප්පන්තවිත්තං සන්ධාය වුත්තං “කුසලවිත්තං අඬගං හොති”ති. අඬගං හොතිති ව වත්තසිසෙන කරොත්තස්සපි “ඉමං පථවිං බණාමි”තිආදිනා විතික්කමජානනවසෙන පවත්තත්තා තං කුසලවිත්තං ආපත්තාධිකරණං, කුසලවිත්තං ආපත්තියා කාරණං හොතිති අත්ථො. න හි විතික්කමං අජානන්තස්ස පථවිබණ්ණාදියු ආපත්ති සම්භවති. තස්මිං සතීති තස්මිං කුසලවිත්තෙ ආපත්තිභාවෙන ගහිතෙ සතීති අධිප්පායො. තස්මාති යස්මා කුසලවිත්තෙ ආපත්තිභාවෙන ගහිතෙ සති “නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල”න්ති න සක්කා වත්තුං, තස්මා. නයිදං අඬගප්පහොනකවිත්තං සන්ධාය වුත්තන්ති “ආපත්තාධිකරණං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකතං, නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල”න්ති ඉදං ආපත්තිසමුට්ඨාපකභාවෙන අඬගප්පහොනකං ආපත්තියා කාරණභූතං විත්තං සන්ධාය න වුත්තං. කිං පන සන්ධාය වුත්තන්ති ආහ “ඉදං පනා”තිආදි. හික්ඛුමිහි කම්මට්ඨානගතවිත්තෙන නිපන්නෙ නිද්දායන්නෙ වා මාතුගාමො වෙ සෙය්‍යං කප්පෙති, තස්මිං බණෙ සෙය්‍යාකාරෙන වත්තමානරූපමෙව ආපත්ති, න කුසලාදිවසප්පවත්තං විත්තන්ති ආහ “අසඤ්චිව්ව...පෙ.... සහසෙය්‍යාදිවසෙන ආපජ්ජතො (පරි. 323 අත්ථතො සමානං) අබ්‍යාකතං හොති”ති. තස්මිඤ්චි බණෙ උට්ඨානබ්බෙ ජාතෙ අනුට්ඨානතො තදාකාරපවත්තො රූපක්ඛන්ධොව ආපත්ති.

“ආපත්තිං ආපජ්ජන්තො කුසලවිත්තො වා ආපජ්ජති අකුසලාබ්‍යාකතවිත්තො වා”ති වචනතො කුසලමිපි ආපත්තාධිකරණං සියාති වෙ? න. යො හි ආපත්තිං ආපජ්ජතිති වුව්වති, සො තියු විත්තෙසු අඤ්ඤතරවිත්තසමඬගී හුත්වා ආපජ්ජති, න අඤ්ඤථාති දස්සනත්ථං “කුසලවිත්තො වා”තිආදි වුත්තං. අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො – පථවිබණ්ණාදියු කුසලවිත්තක්ඛණෙ විතික්කමාදිවසෙන පවත්තරූපසම්භවතො කුසලවිත්තො වා තථාපවත්තරූපසඬබ්බාතං අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති, තථා අබ්‍යාකතවිත්තො වා අබ්‍යාකතරූපසඬබ්බාතං අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජති. පාණාතිපාතාදිං අකුසලවිත්තො වා අකුසලාපත්තිං ආපජ්ජති, රූපං පනෙත්ථ අබ්බොහාරිකං. සුපිනන්නෙ ව පාණාතිපාතාදිං කරොත්තො සහසෙය්‍යාදිවසෙන ආපජ්ජිතබ්බාපත්තිං ආපජ්ජන්තො අකුසලවිත්තො අබ්‍යාකතාපත්තිං ආපජ්ජතිති.

කුසලචිත්තං ආපජ්ජෙය්‍යාති ඵලකලොමං ගහෙත්වා කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන තියොජනං අතික්කමන්තස්ස පඤ්ඤන්තිං අජානිත්වා පදසො ධම්මං වාවෙන්තස්ස ව ආපජ්ජිතබ්බාපත්තියා කුසලචිත්තං ආපජ්ජෙය්‍යා. න ච තත්ථ විජ්ජමානම්පි කුසලචිත්තං ආපත්තියා අභිගන්ති තස්මිං විජ්ජමානම්පි කුසලචිත්තං ආපත්තියා අභිගං න හොති, සයං ආපත්ති න හොතීති අත්ථො. චලිතජ්ජවත්තානන්ති චලිතානං පවත්තානාඤ්ච. චලිතො කායො, පවත්තා වාචා. අඤ්ඤතරමෙව අභිගන්ති කායවාචානං අඤ්ඤතරමෙව ආපත්තීති අත්ථො. තඤ්ච රූපක්ඛන්ධපරියාපන්නත්තා අබ්‍යාකතන්ති ඉමිනා අබ්‍යාකතමාපත්තාධිකරණං, නාඤ්ඤන්ති දස්සෙති.

යදි එවං ‘සාපත්තිකස්ස, හික්ඛවෙ, නිරයං වා වදාමි තිරච්ඡානායොනිං වා’ ති වචනතො අබ්‍යාකතස්සපි විපාකධම්මතා ආපජ්ජෙය්‍යාති? නාපජ්ජෙය්‍යා. අසඤ්චිච්ච ආපන්නා හි ආපත්තියො යාව සො න ජානාති, තාව අනන්තරායකරා, ජානිත්වා ඡාදෙන්තො පන ඡාදනජ්ජව්වයා අඤ්ඤං දුක්කට්ඨකානං. අකුසලමාපත්තාධිකරණමාපජ්ජති, තඤ්ච අකුසලසභාවත්තා සග්ගමොක්ඛානං අන්තරායකරණන්ති සාපත්තිකස්ස අපායගාමිතා වුත්තා. අබ්‍යාකතං පන ආපත්තාධිකරණං අවිපාකධම්මමෙවාති නිට්ඨමෙත්ථ ගන්තබ්බං. තෙනෙව පොරාණගණ්ඨිපදෙසුපි ‘පුටුජ්ජනො කල්‍යාණපුටුජ්ජනො සෙක්ඛො අරහාති චත්තාරො පුග්ගලෙ දස්සෙත්වා තෙසු අරහතො ආපත්තාධිකරණං අබ්‍යාකතමෙව, තථා සෙක්ඛානං, තථා කල්‍යාණපුටුජ්ජනස්ස අසඤ්චිච්ච විනික්කමකාලෙ අබ්‍යාකතමෙව. ඉතරස්ස අකුසලම්පි හොති අබ්‍යාකතම්පි. යස්මා වස්ස සඤ්චිච්ච විනික්කමකාලෙ අකුසලමෙව හොති, තස්මා වුත්තං ‘නත්ථි ආපත්තාධිකරණං කුසල’න්ති. සබ්බත්ථ එවං අබ්‍යාකතන්ති විපාකාභාවමත්තං සන්ධාය වුත්තං’න්ති ලිබ්බං. යඤ්ච ආපත්තාධිකරණං අකුසලං, තම්පි දෙසිතං වුට්ඨිතං වා අනන්තරායකරං. යථා හි අරියුපවාදකම්මං අකුසලම්පි සමානං අව්චයං දෙසෙත්වා බ්‍රමාපනෙන පයොගසම්පත්තිපට්ඨානිකත්තා අවිපාකධම්මතං ආපන්නං අහොසිකම්මං හොති, එවම්දම්පි දෙසිතං වුට්ඨිතං වා පයොගසම්පත්තිපට්ඨානිකත්තා අවිපාකධම්මතාය අහොසිකම්මභාවෙන අනන්තරායකරං ජානං. තෙනෙව ‘සාපත්තිකස්ස, හික්ඛවෙ, නිරයං වා වදාමි තිරච්ඡානායොනිං වා’ ති සාපත්තිකස්සෙව අපායගාමිතා වුත්තා.

අධිකරණවූපසමනසමට්ඨකථාවණ්ණනා

228. විවාදසඬ්ඛාතෙ අත්ථෙ පච්චත්ථිකා අත්ථපච්චත්ථිකා.

229. සම්මුඛාවිනයස්මිත්ති සම්මුඛාවිනයභාවෙ.

230. අන්තරෙතාති කාරණෙන.

231. උබ්බාහිකාය බියනකෙ පාවිත්ති න වුත්තා තත්ථ ඡන්දදානස්ස නත්ථිකාය.

236. තස්ස ඛො තන්ති එත්ථ ඛො තන්ති නිපාතමත්තං.

238. “කා ච තත්ථ තස්සපාපියසිකායා”ති පොත්ථකෙසු ලිබන්ති. “කා ච තස්සපාපියසිකා”ති එවං පනෙත්ථ පායො වෙදිතබ්බො.

242. කිච්චාධිකරණං එකෙන සමථෙන සම්මතීති එත්ථ “කිච්චමෙව කිච්චාධිකරණං”න්ති (පාරා. අට්ඨ. 2.385-86) වචනනො අපලොකනකම්මාදීනමෙතං අධිවචනං. තං විචාදාධිකරණාදීනි විය සමථෙහි සමෙතබ්බං න හොති, කින්තු සම්මුඛාවිනයෙන සම්පජ්ජති, තස්මා සම්මතීති එත්ථ සම්පජ්ජතීති අත්ථො ගහෙතබ්බො. සෙසමෙත්ථ සුචිඤ්ඤායාමෙව.

සමථක්ඛන්ධකචණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. බුද්දකචත්ථුක්ඛන්ධකං

බුද්දකචත්ථුකථාචණ්ණනා

243. බුද්දකචත්ථුක්ඛන්ධකෙ අට්ඨපදාකාරොනාති අට්ඨපදඵලකාකාරෙන, ජුතඵලකසදිසන්ති චුත්තං හොති. මල්ලකමූලසණ්ඨානෙනාති ඛෙළමල්ලකමූලසණ්ඨානෙන.

245. මුත්තොලම්බකාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන කුණ්ඩලාදිං සඬගණ්හාති. පලම්බකසුත්තන්ති යඤ්ඤොපවිතාකාරෙන ඔලම්බකසුත්තං.

246. චික්කලෙනාති සිලෙසෙන.

248. සාධුභීතන්ති අනිච්චතාදිපටිසංයුත්තභීතං.

249. චතුරස්සෙන වත්තෙනාති පරිපුණ්ණෙන උච්චාරණවත්තෙන. තරඬගවත්තාදීනං උච්චාරණවිධානාති නට්ඨජ්ජයොගාති. බාහිරලොමීන්ති භාවනපුංසකනිද්දෙසො, යථා තස්ස උණ්ණපාවාරස්ස බහිද්ධා ලොමානි දිස්සන්ති, තථා ධාරොත්තස්ස දුක්ඛටන්ති චුත්තං හොති.

251. ඉමානි වත්තාරි අභිරාජකුලානීති (අ. නි. අට්ඨ. 2.4.67) ඉදං දට්ඨවිසෙසන්ධාය චුත්තං. යෙ හි කෙවි දට්ඨවිසා, සබ්බෙ තෙ ඉමෙසං චතුත්තං අභිරාජකුලානං අබ්භන්තරගතාව හොන්ති. අත්තගුත්තියාති අත්තනො ගුත්තත්ථාය. අත්තරක්ඛායාති අත්තනො රක්ඛණත්ථාය. අත්තපරිත්තංකාතුන්ති අත්තනො පරිත්තාණත්ථාය අත්තපරිත්තං නාම කාතුං අනුජානාමීති අත්ථො.

ඉදානි යථා තං පරිත්තං කාතබ්බං, තං දස්සෙතුං “එවඤ්ච පන භික්ඛවෙ”ති ආදිමාහ. තත්ථ (ජා. අට්ඨ. 2.2.105) විරූපක්ඛෙහීති

විරූපක්ඛනාගක්‍රලෙහි. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. සහයොගෙ වෙතං කරණවචනං,
එතෙහි සහ මය්හං මිත්තභාවොති චුත්තං හොති අපාදකෙහීති අපාදකසත්තෙහි.
සෙසෙසුපි එසෙව නයො. සබ්බෙ සත්තාති ඉතො පුබ්බෙ එත්තකෙන යානෙන
ඔදිස්සකමෙත්තං කට්ඨෙත්වා ඉදානි අනොදිස්සකමෙත්තං කට්ඨං ඉදමාරද්ධං.
තත්ථ සත්තා පාණා භූතාති සබ්බානෙතාති පුග්ගලවෙච්චනානෙව. හද්‍රානි
පස්සන්තුති හද්‍රානි ආරම්මණාති පස්සන්තු. මා කඤ්චි පාපමාගමාති කඤ්චි සත්තං
පාපකං ලාමකං මා ආගච්ඡතු.

අප්පමාණො බුද්ධොති එත්ථ බුද්ධොති බුද්ධගුණා වෙදිතබ්බා, තෙ හි
අප්පමාණා නාම. සෙසද්වයෙසුපි එසෙව නයො, පමාණවත්තානීති ගුණප්පමාණෙන
යුත්තාති. උණ්ණනාහීති ලොමසනාහිකො මක්කට්ඨකො. සරඬුති සරගොළිකා. කතා
මෙ රක්ඛා කතං මෙ පරිත්තන්ති මයා එත්තකස්ස ජනස්ස රක්ඛා ව පරිත්තාණඤ්ච
කතං. පටික්කමන්තු භූතානීති සබ්බෙපි මෙ කතපරිත්තාණා සත්තා අපගච්ඡන්තු, මා
මං විහෙයයිංසුති අත්ථො. සොහන්ති යස්ස මම එතෙහි සබ්බෙහිපි මෙත්තං, සො
අහං භගවතො නමො කරොමි, විපස්සිආදීනඤ්ච සත්තන්තං සම්මාසම්බුද්ධානං
නමො කරොමිති සම්බන්ධො.

අඤ්ඤම්හි ජෙනබ්බම්හීති රාගානුසයං සන්ධාය වදති. තාදිසං වා දුක්ඛන්ති
මුට්ඨිආදීහි දුක්ඛං උප්පාදෙන්තස්ස.

252. ජාලානි පරික්ඛිපාපෙත්වාති පරිස්සයමොචනත්ථඤ්චෙව පමාදෙන
ගළිතානං ආභරණාදීනං රක්ඛණත්ථඤ්ච ජාලානි කරණ්ඩකාකාරෙන
පරික්ඛිපාපෙත්වා. වන්දනගණ්ඨි ආගන්ත්වා ජාලෙ ලග්ගාති එකො කිර
රත්තවන්දනරුක්ඛො ගඬගාය උපරිතීරෙ ජාතො ගඬගොදකෙන ධොතමුලො
පතිත්වා තත්ථ තත්ථ පාසාණෙසු සම්භිජ්ජමානො විජ්ජකිරි. තතො එකා
සට්ඨපමාණා සට්ඨා පාසාණෙසු සංසියමානා උදකලාමීහි පොටියමානා මට්ඨා
හුත්වා අනුපුබ්බෙන වුය්හමානා සෙවලපරියොනද්ධා ආගන්ත්වා තස්මිං ජාලෙ
ලග්ගි. තං සන්ධායෙනං චුත්තං. ලෙඛන්ති ලිඛිතගහිතං චුණ්ණං. උඩ්ඞිත්වාති
වෙච්ඡරම්පරාය උද්ධං පාපෙත්වා, උට්ඨාපෙත්වාති චුත්තං හොති. ඔහරතුති ඉද්ධියා
ඔතාරෙත්වා ගණ්හතු.

පුරණකස්සපාදයො ජ සත්ථාරො. තත්ථ (දී. නි. අට්ඨ. 1.151-152; ම. නි. අට්ඨ.
1.312) පුරණොති තස්ස සත්ථුපටිඤ්ඤස්ස නාමං. කස්සපොති ගොත්තං. සො කිර
අඤ්ඤතරස්ස කුලස්ස එකුනදාසසතං පුරයමානො ජාතො. තෙනස්ස “පුරණො”ති
නාමං අකංසු. මඬගලදාසත්තා වස්ස කතං “දුක්කට්”න්ති වත්තා නත්ථි, අකතං වා
“න කත”න්ති. සො “කිමහං එත්ථ වසාමි”ති පලායි. අට්ඨස්ස වොරා වත්ථානි
අව්ඡින්නදිංසු. සො පණ්ණෙන වා තිණෙන වා පටිච්ඡාදෙතුමිපි අජානන්තො
ජාතරූපෙනෙව එකං ගාමං පාවිසි. මනුස්සා තං දිස්වා “අයං සමණො අරහා
අප්පිවිණො, නත්ථි ඉමිනා සදිසො”ති පුවහත්තාදීනි ගහෙත්වා උපසඬකමන්ති. සො
“මය්හං සාටකං අනිවත්ථභාවෙන ඉදං උප්පන්න”න්ති තතො පට්ඨාය සාටකං

ලභිත්වාපි න නිවාසෙසි, තදෙව පබ්බජ්ජං අග්ගහෙසි. තස්ස සන්තිකෙ අඤ්ඤාපි
අඤ්ඤාපිති පඤ්චසතා මනුස්සා පබ්බජිංසු. එවමයං ගණාවරියො භුත්වා
“සත්ථා”ති ලොකෙ පාකටො අහොසි.

මක්ඛලීති තස්ස නාමං. ගොසාලාය ජාතත්තා ගොසාලොති දුතියනාමං. තං කිර
සකද්දමාය භූමියා තෙලසටං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තං “තාත මා බලී”ති සාමිකො ආභ.
සො පමාදෙන බලිත්වා පතීත්වා සාමිකස්ස භයෙන පලායිතුං ආරද්ධො. සාමිකො
උපධාවිත්වා සාටකකණ්ණෙ අග්ගහෙසි, සො සාටකං ඡඩ්ඛෙත්වා අවෙලකො
භුත්වා පලායි. සෙසං පුරණසදිසමෙව.

අජිතොති තස්ස නාමං. කෙසකම්බලං ධාරෙතීති කෙසකම්බලො. ඉති
නාමද්වයං සංසන්දිත්වා “අජිතො කෙසකම්බලො”ති වුවිති. තත්ථ
කෙසකම්බලො නාම මනුස්සානං කෙසෙහි කතකම්බලො. තතො පටිකිට්ඨතරං
වත්ථං නාම නත්ථී. යථාහ “සෙය්‍යාථාපි, භික්ඛවෙ, යාති කානිවි තත්තාවුතානං
වත්ථානං, කෙසකම්බලො තෙසං පටිකිට්ඨො අක්ඛායති. කෙසකම්බලො,
භික්ඛවෙ, සිතෙ සිතො උණ්හෙ උණ්හො දුබ්බණ්ණො දුග්ගන්ධො
දුක්ඛසම්ඵස්සො”ති (අ. නි. 3.138).

පකුධොති තස්ස නාමං. කච්චායනොති ගොත්තං. ඉති නාමගොත්තං
සංසන්දිත්වා “පකුධො කච්චායනො”ති වුවිති. සීතුදකපටික්ඛිත්තකො එස, වච්චං
කත්ථාපි උදකකිච්චං න කරොති, උණ්හොදකං වා කඤ්ජීයං වා ලභිත්වා කරොති,
නදිං වා මග්ගොදකං වා අතික්කම්ම “සීලං මෙ භින්න”න්ති වාලිකථුපං කත්ථා සීලං
අධිට්ඨාය ගච්ඡති. එවරුපනිස්සිරිකලද්ධිකො එස.

සඤ්චයොති තස්ස නාමං. බෙලට්ඨස්ස පුත්තො බෙලට්ඨපුත්තො. “අම්භාකං
ගණ්ඨනකිලෙසො පලිබුන්ධනකිලෙසො නත්ථී, කිලෙසගණ්ඨරහිතා මය”න්ති
එවංවාදිතාය ලද්ධනාමවසෙන නිගණ්ඨො. නාටස්ස පුත්තොති නාටපුත්තො.

පිණ්ඩොලභාරද්වාජොති (උදා. අට්ඨ. 36) පිණ්ඩං උලමානො පරියෙසමානො
පබ්බජිතොති පිණ්ඩොලො. සො කිර පරිච්ඡිණ්ණහොගො බ්‍රාහ්මණො භුත්වා
මහන්තං භික්ඛුසඤ්ජස්ස ලාභසක්කාරං දිස්වා පිණ්ඩත්ථාය නික්ඛමිත්වා පබ්බජිතො.
සො මහන්තං කපල්ලපත්තං “පත්ත”න්ති ගහෙත්වා වරති, කපල්ලපුරං යාගුං
පිවති, හත්තං භුඤ්ජති, පුච්ච්ඡකඤ්ච බාදති. අට්ඨස්ස මහග්ගසභාවං සත්ථු
ආරොවයිංසු. සත්ථා තස්ස පත්තත්ථවිකං නානුජාති. ථෙරො හෙට්ඨාමඤ්චෙ පත්තං
නිකුජ්ජිත්වා යපෙති. සො යපෙත්තොපි සංසෙත්තොව පණාමෙත්වා යපෙති,
ගණ්හත්තොපි සංසෙත්තොව ආකඨස්සිත්වා ගණ්හාති. තං ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ
කාලෙ සංසන්නෙ පරික්ඛිණං නාලිකොදනමත්තස්සෙව ගණ්හනකං ජාතං. තතො
සත්ථු ආරොවෙසුං. අට්ඨස්ස සත්ථා පත්තත්ථවිකං අනුජාති. ථෙරො අපරෙත
සමයෙන ඉන්ද්‍රියභාවනං භාවෙත්තො අග්ගඵලෙ අරහත්තෙ පට්ඨාසි. ඉති සො

පුබ්බෙ සව්සෙසං පිණ්ඩත්ථාය උලකිති පිණ්ඩොලො. ගොත්තෙන පන
භාරද්වාජොති උභයං එකතො කත්වා “පිණ්ඩොලභාරද්වාජො”ති වුවිච්ඡි.

“අථ බො ආයස්මා පිණ්ඩොලභාරද්වාජො...පෙ.... එතදවොවා”ති කස්මා
එවමාහංසු? සො කිර (ධ. ප. අට්ඨ. 2.180 දෙවොරොහණවත්ථු) සෙට්ඨි නෙව
සම්මාදිට්ඨි, න මිච්ඡාදිට්ඨි, මජ්ඣන්තධාතුකො. සො චිත්තෙසි “මය්හං ගෙහෙ
චන්දනං බහු, කිං නු බො ඉමිනා කරිස්සාමි”ති. අථස්ස එතදහොසි “ඉමස්මිං
ලොකෙ ‘මයං අරහන්තො, මයං අරහන්තො’ති වත්තාරො බහු, අහං එකං
අරහන්තම්පි න ජානාමි, ගෙහෙ හමං යොපෙත්වා පත්තං ලිබාපෙත්වා සික්කාය
යපෙත්වා වෙළපරම්පරාය සට්ඨිහත්ථමත්තෙ ආකාසෙ ඔලම්බාපෙත්වා ‘සවෙ අරහා
අත්ථි, ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතු’ති වක්ඛාමි. යො තං ගහෙස්සති, තස්ස
සපුත්තදාරො සරණං ගම්ස්සාමි”ති. සො චිත්තිතනියාමෙනෙව පත්තං ලිබාපෙත්වා
වෙළපරම්පරාය උස්සාපෙත්වා “යො ඉමස්මිං ලොකෙ අරහා, සො ආකාසෙන
ආගන්ත්වා ඉමං පත්තං ගණ්හාතු”ති ආහ.

තදා ඡ සත්ථාරො “අම්හාකං එස අනුච්ඡවිකො, අම්හාකමෙව නං දෙහි”ති
වදිංසු. සො “ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාමා”ති ආහ. ඡට්ඨෙ දිවසෙ නිගණ්ඨො
නාටපුත්තො අන්තෙවාසිකෙ පෙසෙසි “ගච්ඡථ සෙට්ඨිං. එවං වදෙථ ‘අම්හාකං
ආචරියස්සෙව අනුච්ඡවිකො, මා අප්පමත්තකස්ස කාරණා ආකාසෙන ආගමනං කරි,
දෙහි කිර තෙ පත්ත’න්ති”. තෙ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං තථා වදිංසු. සෙට්ඨි
“ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හිතුං සමත්ථොව ගණ්හාතු”ති ආහ. නාටපුත්තො සයං
ගන්තුකාමො හුත්වා අන්තෙවාසිකානං සඤ්ඤං අදාසි “අහං එකං හත්ථඤ්ච
පාදඤ්ච උක්ඛිපිත්වා උප්පතිතුකාමො විය හවිස්සාමි, තුම්හෙ මං ‘ආචරිය කිං
කරොථ, දාරුමයපත්තස්ස කාරණා පටිච්ඡන්තං අරහත්තගුණං මහාජනස්ස මා
දස්සයිත්ථා’ති වත්වා මං හත්ථෙසු ව පාදෙසු ව ගහෙත්වා ආකඩ්ඨන්තා භූමියං
පාතෙය්‍යාමා”ති. සො තත්ථ ගන්ත්වා සෙට්ඨිං ආහ “මහාසෙට්ඨි අයං පත්තො
අඤ්ඤෙසං නානුච්ඡවිකො, මා තෙ අප්පමත්තකස්ස කාරණා මම ආකාසෙ
උප්පතනං රුචිවි, දෙහි මෙ පත්ත”න්ති. හත්තෙ, ආකාසෙන උප්පතිත්වා
ගණ්හාමාති. තතො නාටපුත්තො “තෙන හි අපෙථ අපෙථා”ති අන්තෙවාසිකෙ
අපනෙත්වා “ආකාසෙ උප්පතිස්සාමි”ති එකං හත්ථඤ්ච පාදඤ්ච උක්ඛිපි. අථ නං
අන්තෙවාසිකා “ආචරිය, කිං නාමෙතං කරොථ, ඡවස්ස දාරුමයපත්තස්ස කාරණා
පටිච්ඡන්තගුණෙන තුම්හෙහි මහාජනස්ස දස්සිතෙන කො අත්ථො”ති තං
හත්ථපාදෙසු ගහෙත්වා ආකඩ්ඨිත්වා භූමියං පාතෙසු. සො සෙට්ඨිං ආහ
“මහාසෙට්ඨි, ඉමෙ මෙ උප්පතිතුං න දෙන්ති, දෙහි මෙ පත්ත”න්ති. උප්පතිත්වා
ගණ්හථ හත්තෙති. එවං තිත්ථියා ඡ දිවසානි වායමිත්වාපි පත්තං න ලහිංසුයෙව.

අථ සත්තමෙ දිවසෙ ආයස්මතො ව මොග්ගල්ලානස්ස ආයස්මතො ව
පිණ්ඩොලභාරද්වාජස්ස “රාජගෙහෙ පිණ්ඩාය වරිස්සාමා”ති ගන්ත්වා එකස්මිං
පිට්ඨිපාසාණෙ යත්වා විවරං පාරුපනකාලෙ ධුත්තකා කථං සමුට්ඨාපෙසුං “හම්හො
පුබ්බෙ ඡ සත්ථාරො ‘මයං අරහන්තාමිහා’ති විවරිංසු, රාජගෙහෙසෙට්ඨිනො පන අප්ප

සත්තමො දිවසො පත්තං උස්සාපෙත්වා යපයතො ‘සවෙ අරහා අත්ථී,
 ආකාසෙනාගන්ත්වා ගණ්හාතු’ති වදන්තස්ස, එකොපි ‘අහං අරහා’ති ආකාසෙ
 උප්පත්තො නත්ථී, අප්ප නො ලොකෙ අරහත්තානං නත්ථීහාවො ඤාතො’ති.
 තං කථං සුත්වා ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො ආයස්මන්තං පිණ්ඩොලහාරද්වාජං
 ආහ ‘‘සුතං තෙ, ආවුසො භාරද්වාජ, ඉමෙසං වචනං, ඉමෙ බුද්ධසාසනං
 පරිග්ගණ්හන්තා විය වදන්ති, ත්වඤ්ඤ ව මහිද්ධිකො මහානුභාවො, ගච්ඡෙතං පත්තං
 ආකාසෙන ගන්ත්වා ගණ්හාහී’’ති. ‘‘ආවුසො මොග්ගල්ලාන, ත්වං ‘ඉද්ධිමන්තානං
 අග්ගො’ති පාකටො, ත්වං එතං ගණ්හ, තයි පන අග්ගණ්හන්තෙ අහං
 ගණ්හිස්සාමී’’ති ආහ. අප ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො ‘‘ගණ්හාවුසො’’ති ආහ.
 ඉති තෙ ලොකස්ස අරහන්තෙහි අසුඤ්ඤභාවදස්සනත්ථං එවමාහංසු.

තික්කත්තුං රාජගහං අනුපරියායීති තික්කත්තුං රාජගහං අනුගන්ත්වා පරිබ්භමී.
 ‘‘සත්තක්කත්තු’’න්තිපි වදන්ති. ටෙරො කිර අභිඤ්ඤාපාදකං කුමාරං සමාපජ්ජිත්වා
 උට්ඨාය තිගාචුතං පිට්ඨිපාසාණං අන්තන්තෙන පරිච්ඡින්නන්තො තුලපිචු විය
 ආකාසෙ උට්ඨාපෙත්වා රාජගහනගරස්ස උපරි සත්තක්කත්තුං අනුපරියායී. සො
 තිගාචුතප්පමාණස්ස නගරස්ස අපිධානං විය පඤ්ඤායී. නගරවාසීනො ‘‘පාසාණො
 නො අවත්ථරිත්වා ගණ්හාහී’’ති භීතා සුප්පාදීනි මත්ථකෙ කත්වා තත්ථ තත්ථ
 නිලීයිංසු. සත්තමෙ වාරෙ ටෙරො පිට්ඨිපාසාණං භින්දිත්වා අත්තානං දස්සෙති.
 මහාපනො ටෙරං දිස්වා ‘‘හන්තෙ පිණ්ඩොලහාරද්වාජ, තව පාසාණං ගාල්හං කත්වා
 ගණ්හ, මා නො සබ්බෙ නාසයි’’ති ආහ. ටෙරො පාසාණං පාදන්තෙන බිපිත්වා
 විස්සජ්ජෙසී. සො ගන්ත්වා යථායානෙයෙව පතිට්ඨායී. ටෙරො සෙට්ඨිස්ස
 ගෙහමත්ථකෙ අට්ඨායී. තං දිස්වා සෙට්ඨී උරෙන නිපජ්ජිත්වා ‘‘ඔතර සාමී’’ති
 වත්වා ආකාසතො ඔතිණ්ණං ටෙරං නිසීදාපෙත්වා පත්තං ගහෙත්වා
 චතුමධුරපුණ්ණං කත්වා ටෙරස්ස අදායී. ටෙරො පත්තං ගහෙත්වා විහාරාහිමුඛො
 පායායී. අපස්ස යෙ අරඤ්ඤගතා පාටිභාරියං නාද්දසංසු, තෙ සන්තිපතිත්වා
 ‘‘හන්තෙ, අම්භාකම්පි පාටිභාරියං දස්සෙහී’’ති ටෙරං අනුබන්ධිංසු. සො තෙසං
 තෙසං පාටිභාරියං දස්සෙන්නො විහාරං අගමායී. සත්ථා තං අනුබන්ධිත්වා
 උන්නාදෙන්තස්ස මහාපනස්ස සද්දං සුත්වා ‘‘ආනන්ද, කස්සෙසො සද්දො’’ති
 පුච්ඡී. තෙන චුත්තං ‘‘අස්සොසි ඛො භගවා...පෙ.... කිං නු ඛො සො, ආනන්ද,
 උච්චාසද්දො මහාසද්දො’’ති.

විකුබ්බනිද්ධියා පාටිභාරියං පටික්ඛිත්තන්ති එත්ථ විකුබ්බනිද්ධි නාම ‘‘සො
 පකතිවණ්ණං විජහිත්වා කුමාරකවණ්ණං වා දස්සෙති නාගවණ්ණං වා, විවිධම්පි
 සෙනාබ්බහං දස්සෙති’’ති (පටි. ම. 3.13) එවමාගතා
 පකතිවණ්ණවිජහනවිකාරවසෙන පවත්තා ඉද්ධි. අධිට්ඨානිද්ධි පන ‘‘පකතියා
 එකො බහුකං ආවජ්ජති සතං වා සහස්සං වා සතසහස්සං වා, ආවජ්ජිත්වා ඤාණෙන
 අධිට්ඨානි ‘බහුකො හොමී’’ති (පටි. ම. 3.10 දසඉද්ධිනිද්දෙස) එවං විහජිත්වා
 දස්සිතා අධිට්ඨානවසෙන නිප්ඵන්තා ඉද්ධි.

253-254. න අවිජ්ජයන්තීති න සුඵස්සිතාති භොන්ති. රූපකාකිණ්ණානීති ඉත්ථිරූපාදීහි ආකිණ්ණානි. භූමිආධාරකෙති වලයාධාරකෙ. දාරුආධාරකදණ්ඩාධාරකෙසුති එකදාරුතා කතආධාරකෙ බහුහි දණ්ඩකෙහි කතආධාරකෙ වාති අත්ථො, තීහි දණ්ඩෙහි කතො පන න වට්ඨති. භූමියං පන නික්කුප්පීත්වා එකමෙව යපෙනබ්බන්ති එත්ථ ද්වෙ යපෙන්තෙන උපරි යපිතපත්තං එකෙන පස්සෙන භූමියං චුසාපෙන්වා යපෙතුං වට්ඨතීති වදන්ති. ආලින්දකමිඨිසීකාදීනන්ති පමුබමිඨිසීකානං. පරිවත්තිත්වා තත්ථෙව පතිට්ඨාතීති එත්ථ “පරිවත්තිත්වා තතියවාරෙ තත්ථෙව මිඨිසීයා පතිට්ඨාති”ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. පරිභණ්ඩං නාම ගෙහස්ස බහි කුට්ටපාදස්ස ථීරභාවත්ථං කතා තනුකමිඨිසීකා වුවවති. තනුකමිඨිසීකායාති බුද්දකමිඨිසීකාය. මිඨිසින්තෙපි ආධාරකෙ යපෙතුං වට්ඨති. “අනුජානාමි, හික්ඛෙවෙ, ආධාරක”න්ති හි වචනතො මිඨිසාදීසු යත්ථ කත්ථවි ආධාරකං යපෙන්වා තත්ථ පත්තං යපෙතුං වට්ඨති ආධාරකෙ යපතොකාසස්ස අනියමිතත්තාති වදන්ති. “පත්තමාලො නාම වට්ඨෙත්වා පත්තානං අගමනත්ථං වට්ඨං වා චතුරස්සං වා ඉට්ඨකාදීහි පරික්ඛිපිත්වා කතො”ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.

255. සට්ඨකන්ති උපරි යොජිතං අග්ගලං. තාවකාලිකං පරිභුඤ්ජිතුං වට්ඨතීති සකිදෙව ගහෙත්වා තෙන ආමිසං පරිභුඤ්ජිත්වා ඡඩ්ඛෙතුං වට්ඨතීති අධිප්පායො. සට්ඨකටාහෙති භාජනකපාලෙ. අභුං මෙති එත්ථ භවතීති භූ, වඩ්ඨි. න භූති අභූ, අවඩ්ඨි. භයවසෙන පන සා ඉත්ථි “අභු”න්ති ආහ, විනාසො මය්හන්ති අත්ථො. ඡවසීසස්ස පත්තන්ති ඡවසීසමයං පත්තං. පකතිවිකාරසම්බන්ධෙ වෙනං සාම්චවනං, අහෙදෙපි වා හෙදුපවාරෙනායං වොහාරො “සිලාපුත්තකස්ස සරිර”න්තිආදීසු විය.

වබ්බෙත්වාති බාදිත්වා. එකං උදකගණ්ඩුසං ගහෙත්වාති වාමහත්ථෙවනෙව පත්තං උක්ඛිපිත්වා මුබ්බෙන ගණ්ඩුසං ගහෙත්වා. උච්ඡිට්ඨහත්ථෙවනාති සාම්සෙන හත්ථෙවන. එත්තාවතාති එකගණ්ඩුසගහණමත්තෙන. ලුඤ්චිත්වාති තතො මංසං උද්ධරිත්වා. එතෙසු සබ්බෙසු පණ්ණත්තිං ජානාතු වා මා වා, ආපත්තියෙව.

256. කිණ්ණවුණ්ණොනාති සුරාකිණ්ණවුණ්ණොන. “අනුවාතං පරිභණ්ඩන්ති කිලඤ්ජාදීසු කරොන්ති”ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. බිදලකන්ති දුගුණකරණසඬ්ඛාතස්ස කිරියාවිසෙසස්ස අධිවචනං. කස්ස දුගුණකරණං? යෙන කිලඤ්ජාදීනා මහන්තං කථිතං අත්ථනං, තස්ස. තඤ්ඤි දණ්ඩකථිතප්පමාණෙන පරියන්තෙ සංහරිත්වා දුගුණං කාතබ්බං. පටිග්ගහන්ති අඬගුලිකඤ්චුකං.

257-259. පාති නාම පටිග්ගහණසණ්ඨානෙන කතො භාජනවිසෙසො. න සම්මතීති නප්පහොති.

260-262. නිවචත්ථුකං චිනිතුන්ති බහිකුට්ටස්ස සමන්තතො නිවචත්ථුකං කත්වා චිනිතුං. අරහටසට්ඨයන්තං නාම සකටචක්කසණ්ඨානං අරෙ අරෙ සට්ඨකාති බන්ධිත්වා එකෙන ද්විහි වා පරිබ්භමියමානං යන්තං.

263. ආවිද්ධපක්ඛපාසකන්ති කණ්ණිකමණ්ඩලස්ස සමන්තා
යපිතපක්ඛපාසකං. මණ්ඩලෙති කණ්ණිකමණ්ඩලෙ. පක්ඛපාසකෙ යපෙත්වාති
සමන්තා පක්ඛපාසකඵලකාති යපෙත්වා.

264. “නමකං සන්ථතසදිස”න්ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.
චම්මමණ්ඩපරිහාරෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති අනධිට්ඨහිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං.
එත්ථෙව පච්චියානීති මලොරිකාය එව අන්තොගධාති. පුබ්බෙ
පත්තසඬිගොපනත්ථං ආධාරකො අනුඤ්ඤාතො, ඉදාති භුඤ්ජනත්ථං.

265. නික්කුජ්ජිතබ්බොති තෙන දිත්තස්ස දෙයාධම්මස්ස අප්පටිග්ගහණත්ථං
පත්තනික්කුජ්ජනකම්මවාචාය නික්කුජ්ජිතබ්බො, න අධොමුඛයපනෙන.
තෙනෙවාහ “එවඤ්ච පන, හික්ඛෙව, නික්කුජ්ජිතබ්බො”තිආදි. අලාභායාති
චතුත්තං පච්චයානං අලාභත්ථාය. අනත්ථායාති උපද්දවාය අවඬ්ඪියා.

266. පසාදෙස්සාමාති ආයාචිස්සාම. එතදවොචාති “අප්පතිරූපං මයා කතං,
භගවා පන මහන්තෙපි අගුණෙ අවින්තෙත්වා මය්හං අව්චයං පටිග්ගණ්හිස්සති”ති
මඤ්ඤමානො එතං “අව්චයො මං භන්තෙ”තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ
ඤායපටිපත්තිං අතිච්ච එති පවත්තතිති අව්චයො, අපරාධො. මං අව්චගමාති මං
අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තො. පුරිසෙන මද්දිත්වා අභිභවිත්වා පවත්තිතොපි හි
අපරාධො අත්ථනො පුරිසං අතිච්ච අභිභවිත්වා පවත්තො නාම හොති.
පටිග්ගණ්හාතුති බමතු. ආයතිං සංවරායාති අනාගතෙ සංවරණත්ථාය පුන
එවරූපස්ස අපරාධස්ස දොසස්ස බලිතස්ස අකරණත්ථාය. තග්ඝාති එකංසෙන.
යථාධම්මං පටිකරොසීති යථා ධම්මො ධීතො, තථෙව කරොසි, බමාපෙසීති වුත්තං
හොති. තං තෙ මයං පටිග්ගණ්හාමාති තං තව අපරාධං මයං බමාම. වුඬ්ඪි හෙසා,
ආවුසො වඬ්ඪි, අරියස්ස විනයෙති එසා, ආවුසො වඬ්ඪි, අරියස්ස විනයෙ බුද්ධස්ස
භගවතො සාසනෙ වුඬ්ඪි නාම. කතමා? අව්චයං අව්චයතො දිස්වා යථාධම්මං
පටිකරිත්වා ආයතිං සංවරාපජ්ජනා. දෙසනං පන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තො
“යො අව්චයං අව්චයතො දිස්වා යථාධම්මං පටිකරොති, ආයතිං සංවරං
ආපජ්ජති”ති ආහ.

268. බොධිරාජකුමාරවත්ථුමහි (ම. නි. අට්ඨ. 2.324 ආදයො) කොකනදොති
කොකනදං වුච්චති පදුමං, සො ච මඬ්ගලපාසාදො ඔලොකනපදුමං දස්සෙත්වා
කතො, තස්මා “කොකනදො”ති සඬ්ඛං ලභී. යාව පච්ඡිමසොපානකලෙවරාති එත්ථ
පච්ඡිමසොපානකලෙවරන්ති පඨමසොපානඵලකං වුත්තං තස්ස සබ්බපච්ඡා
දුස්සෙන සන්ථතත්තා. උපරිමසොපානඵලකතො පටියාය හි සොපානං සන්ථතං.
අද්දසා බොති ඔලොකනත්ථංයෙව ද්වාරකොට්ඨකෙ ධීතො අද්දස.

භගවා තුණ්හි අහොසීති “කිස්ස නු බො අත්ථාය රාජකුමාරෙන අයං
මහාසක්කාරො කතො”ති ආවජ්ජෙත්තො පුත්තපත්ථනාය කතභාවං අඤ්ඤාසි.
සො හි රාජපුත්තො අපුත්තකො. සුතඤ්ඤානෙන අහොසි “බුද්ධානං කිර අධිකාරං

කත්වා මනසා ඉච්ඡිතං ලභන්ති” ති. සො “සවාහං පුත්තං ලභිස්සාමි,
සම්මාසම්බුද්ධො ඉමං වෙලපටිකං අක්කමිස්සති. නො වෙ ලභිස්සාමි, න
අක්කමිස්සති” ති පත්ථනං කත්වා සන්ථරාපෙසි. අථ භගවා “නිබ්බන්තිස්සති නු
බො එතස්ස පුත්තො” ති ආවජ්ජෙත්වා “න නිබ්බන්තිස්සති” ති අද්දස. පුබ්බෙ කිර
සො එකස්මිං දීපෙ වසමානො සමානච්ඡන්දෙන සකුණුපොතකෙ බාදි. සවස්ස
මාතුගාමො පුඤ්ඤවා භවෙය්‍ය, පුත්තං ලභෙය්‍ය. උභොහි පන සමානච්ඡන්දෙහි
හුත්වා පාපකම්මං කතං, තෙනස්ස පුත්තො න නිබ්බන්තිස්සති අඤ්ඤාසි. දුස්සෙ
පන අක්කන්තෙ “බුද්ධානං අධිකාරං කත්වා පත්ථිතං ලභන්තිති ලොකෙ
අනුස්සවො, මයා ව මහාඅධිකාරො කතො, න ව පුත්තං ලභාමි, තුව්ඡං ඉදං
වචන” ති මිච්ඡාගහණං ගණ්හෙය්‍ය. තිත්ථියාපි “නත්ථි සමණානං අකත්තබ්බං
නාම, වෙලපටිකං මද්දන්තා ආභිණ්ඩන්ති” ති උජ්ඣායෙය්‍ය. එතරහි ව
අක්කමන්තෙසු බහු භික්ඛු පරචිත්තවිදුනො, තෙ භබ්බතං ජානිත්වා අක්කමිස්සන්ති,
අභබ්බතං ජානිත්වා න අක්කමිස්සන්ති. අනාගතෙ පන උපනිස්සයො මන්දො
භවිස්සති, අනාගතං න ජානිස්සන්ති, තෙසු අක්කමන්තෙසු සවෙ පත්ථිතං
ඉජ්ඣිස්සති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො වෙ ඉජ්ඣිස්සති, “පුබ්බෙ භික්ඛුසඤ්ඤාසි
අධිකාරං කත්වා ඉච්ඡිතිච්ඡිතං ලභන්ති, ඉදානි න ලභන්ති, තෙයෙව මඤ්ඤෙ භික්ඛු
පටිපත්තිපුරකා අහෙසු, ඉමෙ පන පටිපත්තිං පුරෙතං න සක්කොන්ති” ති මනුස්සා
විජ්ජාසාරිනො භවිස්සන්ති ඉමෙහි තීහි කාරණෙහි භගවා අක්කමිතුං
අනිච්ඡන්තො තුණ්හි අහොසි. පච්ඡිමං ජනතං තථාගතො අනුකම්පති ඉදං පන
ථෙරො චුත්තෙසු කාරණෙසු තතියං කාරණං සන්ධායාහ. මඬගලං ඉච්ඡන්තිති
මඬගලිකා.

269. ඛිජන්ති වතුරස්සඛිජන්ති. තාලවණ්ටන්ති තාලපත්තාදිහි කතං
මණ්ඩලිකඛිජන්ති.

270-275. “එකපණ්ණව්ඡන්තං නාම තාලපත්ත” ති ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං.
කම්මසතෙනාති එත්ථ සත-සද්දො අනෙකපරියායො, අනෙකෙන කම්මෙනාති
අත්ථො, මහතා උස්සාහෙනාති චුත්තං හොති. රුධිති බුද්දකවණ්.

278. “අකායබන්ධනෙන සඤ්චිච්ච අසඤ්චිච්ච වා ගාමජ්ජවෙසනෙ ආපත්ති.
සරිතට්ඨානතො බන්ධිත්වා පටිසිත්තබ්බං නිවත්තිත්තබ්බං වා” ති ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං.
මුරපච්චිසණ්ඨානං වෙයෙත්වා කතන්ති බහු රජ්ජකෙ එකතො කත්වා
නානාවණ්ණෙහි සුත්තෙහි වෙයෙත්වා මුරපච්චිසදිසං කතං. තෙනෙව
දුතියපාරාජිකවණ්ණනායං (පාරා. අට්ඨ. 1.85 පාළිමුත්තකච්චිනිච්ඡය) චුත්තං “බහු
රජ්ජකෙ එකතො කත්වා එකෙන නිරන්තරං වෙයෙත්වා කතං බහුරජ්ජකන්ති න
වත්තබ්බං, තං වට්ටති” ති. තත්ථ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා චුත්තමෙව.
මුද්දිකකායබන්ධනං නාම වතුරස්සං අකත්වා සජ්ජිතං. පාමඬගදසා වතුරස්සා.
මුද්දිගසණ්ඨානෙනාති වරකසිසාකාරෙන. පාසන්තොති දසාමුලං.

280-282. මුණ්ඩවට්ටි මල්ලකම්මකරාදයෝ. පමාණඬුලෙනාති
වඩ්ඬිඅඬුලං සන්ධාය වුත්තං. සෙසමෙත්ථ පාළිනො අට්ඨකථානො ව
සුච්ඤ්ඤයාමෙව.

බුද්දකවත්ථුක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

6. සෙනාසනක්ඛන්ධකං

විහාරානුජානනකථාවණ්ණනා

294. සෙනාසනක්ඛන්ධකෙ සෙනාසනං අපඤ්ඤත්තං හොතීති
විහාරසෙනාසනං සන්ධාය වුත්තං. චතුබ්බිධඤ්ඤි (ම. නි. අට්ට. 1.296) සෙනාසනං
විහාරසෙනාසනං මඤ්චපීඨසෙනාසනං සන්ථතසෙනාසනං ඔකාසසෙනාසනන්ති.
තත්ථ “මඤ්චොපි සෙනාසනං, පීඨමිපි හිසිපි බිම්බොහනමිපි විහාරොපි
අඩ්ඬියොගොපි පාසාදොපි හම්මියමිපි ගුහාපි අට්ටොපි මාළොපි ලෙණමිපි
වෙළුගුම්බොපි රුක්ඛමූලමිපි මණ්ඩපොපි සෙනාසනං. යත්ථ වා පන භික්ඛු
පටික්කමන්ති, සබ්බමෙතං සෙනාසන”න්ති (විහ. 527) වචනතො විහාරො
අඩ්ඬියොගො පාසාදො හම්මියං ගුහාති ඉදං විහාරසෙනාසනං නාම. මඤ්චො පීඨං
හිසි බිම්බොහනන්ති ඉදං මඤ්චපීඨසෙනාසනං නාම. විමිලිකා වම්මබණ්ඩො
තිණසන්ථාරො පණ්ණසන්ථාරොති ඉදං සන්ථතසෙනාසනං නාම. යත්ථ වා පන
භික්ඛු පටික්කමන්තිති ඉදං ඔකාසසෙනාසනං නාම.

රුක්ඛමූලෙතිආදීසු රුක්ඛමූලසෙනාසනං නාම යංකිඤ්චි සන්දව්ඡායං විචිත්තං
රුක්ඛමූලං. පබ්බතො නාම සෙලො. තත්ථ හි උදකසොණ්ඩිසු උදකකිච්චං කත්වා
සීතාය රුක්ඛවිජායාය නිසින්තා නානාදිසාසු බායමානාසු සීතෙන වාතෙන
බීජියමානා සමණධම්මං කරොන්ති. කන්දරෙති කං වුව්චති උදකං, තෙන දාරිතො
උදකෙන භින්තො පබ්බතප්පදෙසො කන්දරං. යං “නිතම්බ”න්තිපි
“නදීකුඤ්ඡ”න්තිපි වදන්ති. තත්ථ හි රජතපට්ටසදිසා වාලිකා හොති, මත්ථකෙ
මණ්ඩිතානං විය වනගහනං, මණ්ඩන්ධසදිසං උදකං සන්දති, එවරූපං කන්දරං
ඔරුය්හ පාතීයං පිචිත්වා ගත්තාති සීතං කත්වා වාලිකං උස්සාපෙත්වා පංසුකුලච්චරං
පඤ්ඤපෙත්වා තත්ථ නිසින්තා තෙ භික්ඛු සමණධම්මං කරොන්ති. ගිරිගුහා නාම
ද්විත්තං පබ්බතානං අන්තරා, එකස්මිංයෙව වා උමඬ්ඨසදිසං මහාව්චරං.

“වනපත්ථන්ති දුරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන”න්තිආදිවචනතො (විහ.
531) යත්ථ න කසන්ති න වපන්ති, තාදිසං මනුස්සානං උපචාරට්ඨානං
අතික්කම්ත්වා ධීතං අරඤ්ඤකසෙනාසනං “වනපත්ථ”න්ති වුව්චති.
අප්ප්ඤ්ඤාකාසො නාම කෙනචි අව්ඡන්තො පදෙසො. ආකඬ්ඨමානා පනෙත්ථ
වීවරකුට්ඨං කත්වා වසන්ති. පලාලපුඤ්ඤෙති පලාලරාසිමිහි. මහාපලාලපුඤ්ඤෙති හි
පලාලං නික්කඩ්ඪිත්වා පබ්භාරලෙණසදිසෙ ආලයෙ කරොන්ති, ගව්ඡගුම්බාදීනමිපි
උපරි පලාලං පරික්ඛිපිත්වා හෙට්ඨා නිසින්තා සමණධම්මං කරොන්ති, තං

සන්ධායෙනං වුත්තං. පඤ්ච ලෙණානීති පඤ්ච ලියනටියානානි. නිලියන්ති එත්ථ භික්ඛුනි ලෙණානි, විහාරාදීනමෙතං අධිවචනං. සුපණ්ණවඩකගෙහන්ති ගරුළපක්ඛසණ්ඨානෙන කතගෙහං.

295. අනුමොදනගාථාසු සීතන්ති අජ්ඣක්ඛධාතුක්ඛොභවසෙන වා බහිද්ධඋතුච්ඡරිණාමවසථන වා උප්පජ්ජනකසීතං. උණ්හන්ති අග්ගිසන්තාපං, තස්ස වනදාහාදීසු වා සම්භවො දට්ඨබ්බො. පටිහන්තීති බාධති. යථා තදුභයවසෙන කායචිත්තානං බාධනං න භොති, එවං කරොති. සීතුණ්හබ්බාහතෙ හි සරීරෙ වික්ඛිත්තවිත්තො භික්ඛු යොනියො පදහිතුං න සක්කොති. වාළුමිගානීති සීහබ්බාග්ඝාදිවාළුමිගෙ. ගුත්තසෙනාසනඤ්ඤි පටිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිසින්නස්ස තෙ පරිස්සයා න භොන්ති. සරීසපෙති යෙ කෙච්ඡරන්තෙ ගච්ඡන්තෙ දීඝජාතිකෙ. මකසෙති නිදස්සනමත්තමෙතං, ඩංසාදීනම්පි එතෙනෙව සඬගහො දට්ඨබ්බො. සිසිරෙති සිසිරකාලවසෙන සත්තාහවද්ධලිකාදිවසෙන ව උප්පන්නෙ සිසිරසම්ඵස්සෙ. වුට්ඨියොති යදා තදා උප්පන්නා වස්සවුට්ඨියො.

වාතාතපො ඝොරොති රුක්ඛගච්ඡාදීනං උම්මුලහඤ්ජනාදිවසෙන පවත්තියා ඝොරො සරපඅරජාදිභෙදො වාතො වෙව ගිම්භපරිලාහසමයෙසු උප්පත්තියා ඝොරො සුරියාතපො ව පටිහඤ්ඤති පටිබාහීයති. ලෙණත්ථන්ති නානාරම්මණතො විත්තං නිවත්තෙන්වා පටිසල්ලානාරාමත්ථං. සුබත්ථන්ති වුත්තපරිස්සයාහාවෙන ථාසුවිහාරත්ථං. ක්කායිතුන්ති අට්ඨතිංසාරම්මණෙසු යත්ථ කත්ථවි විත්තං උපනිජ්ඣායිතුං. විපස්සිතුන්ති අනිච්චාදිතො සඬබ්බායෙරෙ සම්මසිතුං.

විහාරෙති පතිස්සයෙ. කාරයෙති කාරාපෙය්‍ය. රම්මෙති මනොරමෙ නිවාසසුබ්බෙ. වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙති කාරෙන්වා පන එත්ථ විහාරෙසු බහුස්සුතෙ සීලවන්තෙ කල්‍යාණධම්මෙ නිවාසෙය්‍ය. තෙ නිවාසෙන්තො පන තෙසං බහුස්සුතානං යථා පච්චයෙහි කිලමථො න භොති, එවං අන්තඤ්ච පානඤ්ච වත්ථසෙනාසනානි ව දදෙය්‍ය උජුභුතෙසු අජ්ඣාසයසම්පන්නෙසු කම්මඵලානං රතනත්තයගුණානඤ්ච සද්දහනෙන විප්පසන්නෙන චෙතසා.

ඉදානි ගහට්ඨපබ්බජිතානං අඤ්ඤමඤ්ඤපකාරිතං දස්සෙතුං “තෙ තස්සා”ති ගාථමාහ. තත්ථ තෙති තෙ බහුස්සුතා. තස්සාති උපාසකස්ස. ධම්මං දෙසෙන්තීති සකලවට්ඨකක්ඛාපනුදනං සද්ධම්මං දෙසෙන්ති. යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤායාති සො පුග්ගලො යං සද්ධම්මං ඉමස්මිං සාසනෙ සම්මා පටිපජ්ජනෙන ජානිත්වා අග්ගමග්ගාධිගමෙන අනාසවො හුත්වා පරිනිබ්බායති.

සො ව සබ්බදදො භොතීති ආවාසදානස්මිං දින්නෙ සබ්බදානං දින්නමෙව භොතීති කත්වා වුත්තං. තථා හි (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.42) ද්වෙ තයො ගාමෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා ආගතස්සපි ඡායුදකසම්පන්නං ආරාමං පටිසිත්වා නහායිත්වා පතිස්සයෙ මුහුත්තං නිපජ්ජිත්වා උට්ඨාය නිසින්නස්ස කායෙ බලං ආහරිත්වා පක්ඛිත්තං විය භොති, බහි විවරන්තස්ස ව කායෙ වණ්ණධාතු වාතාතපෙහි කිලමති,

පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිටිය මුහුත්තං නිපන්තස්ස විසභාගසන්නති වූපසම්මති,
සභාගසන්නති පතිට්ඨාති, චණ්ණධාතු ආහරිත්වා පක්ඛිත්තා විය හොති, ඛේ
විවරන්තස්ස ච පාදෙ කණ්ටකො විජ්ඣති, බාණු පහරති, සරිසපාදිපරිස්සයා වෙච
වොරහයඤ්ච උප්පජ්ජති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිටිය නිපන්තස්ස සබ්බෙ
පරිස්සයා න හොන්ති, සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මපිනිසුඛං, කම්මට්ඨානං
මනසිකරොන්තස්ස උපසම්පූර්ණඤ්ච උප්පජ්ජති ඛේද්ධාවික්ඛෙපාභාවතො, ඛේ
විවරන්තස්ස ච සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛිති එන්දන්ති, සෙනාසනං පවිසනක්ඛණේ
මඤ්චපීඨානි න පඤ්ඤායන්ති, මුහුත්තං නිසින්නස්ස පන අක්ඛිපසාදො ආහරිත්වා
පක්ඛිත්තො විය හොති, ද්වාරවාතපානමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤායන්ති, එතස්මිඤ්ච
ආවාසෙ වසන්තං දිස්වා මනුස්සා චතුභි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති. තෙන
වුත්තං “සො ච සබ්බදදො හොති, යො දදාති උපස්සය”න්ති.

296. ආවිඤ්ජනවජ්ජදන්ති යත්ථ අභිගුලිං පච්චෙසෙත්වා ද්වාරං ආකඨ්ඨන්තා
ද්වාරබාහං චූසාපෙන්නි, තස්සෙනං අධිවචනං. ආවිඤ්ජනරජ්ජුන්ති කවාටෙයෙව
ජ්ජදං කත්වා තත්ථ පච්චෙසෙත්වා යෙන රජ්ජුකෙන කඨ්ඨන්තා ද්වාරං චූසාපෙන්නි,
තං ආවිඤ්ජනරජ්ජුකං. සෙනාසනපරිභොගෙ අකප්පියවම්මං නාම නත්ථීති
දස්සන්තත්ථං “සචෙපි දීපිනඨගුට්ඨෙයන කතා හොති, වට්ටනියෙවා”ති වුත්තං.
චෙතියෙ චෙදිකාසදිසන්ති වාතපානබාහාසු චෙතියෙ චෙදිකාය විය පට්ටිකාදීහි
දස්සෙත්වා කතං. ථම්මකවාතපානං නාම තිරියං දාරුනි අදත්වා උජුකං යිතෙහි එව
චෙණුසලාකාදීහි කතං.

විහාරානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මඤ්චපීඨාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

297. පොටකිතුලන්ති ඵරකතිණතුලං. පොටකිගහණඤ්චෙත්ථ තිණජාතීනං
නිදස්සනමත්තන්ති ආහ “යෙසං කෙසඤ්චී තිණජාතිකාන”න්ති. පඤ්චවිධං
උණ්ණාදිතුලම්පි වට්ටනීති එත්ථාපි “බිම්බොහනෙ”ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.
“තුලපූරිතං හිසිං අපස්සයිතුං න වට්ටනී”ති කෙච්චි වදන්ති, වට්ටනීති අපරෙ.
උපදහන්තීති යපෙන්නි. සීසප්පමාණන්ති යත්ථ ගලවාටකතො පටියාය සබ්බසීසං
උපදහන්ති, තං සීසප්පමාණං. තඤ්ච උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො තිරියං මුට්ඨිරතනං
හොතීති දස්සෙතුං “යස්ස විත්ථාරතො තීසු කණ්ණෙසු”ති ආදිමාහ. මජ්ඣිමනිකායං
මුට්ඨිරතනං හොතීති බිම්බොහනස්ස මජ්ඣිමනිකායං තිරියතො මුට්ඨිරතනප්පමාණං
හොති. මසුරකෙති වම්මමයහිසියං. චූසිතානි දාතුන්ති සඤ්ඤාකරණත්ථං බිත්ථුනි
දාතුං.

298. න නිබන්ධනීති අනිබන්ධනියො, න අල්ලියනීති අත්ථො. පට්ඨාහෙත්වාති
මට්ඨං කත්වා.

ඉට්ඨකාවයාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

300. රුක්ඛං විජ්ඣන්වාති රුක්ඛදාරුං විජ්ඣන්වා. බාණුකෙ ආකොටෙන්වාති ද්වෙ ද්වෙ බාණුකෙ ආකොටෙන්වා. තං ආහරිමං භික්තිපාදන්ති චුත්තනයෙන බාණුකෙ ආකොටෙන්වා කතංයෙව සන්ධාය චුත්තං. භූමියං පතිට්ඨාපෙතුන්ති මූලෙන භූමියං පතිට්ඨාපෙන්වා භික්තිපාදස්ස උපත්ථම්භනවසෙන උස්සාපෙන්වා බාණුකෙහි භික්තිපාදං උස්සාපෙන්වා යිපෙතුන්ති අධිජ්ජායො. උභතො කුට්ටං නීහරිත්වා කතපදෙසස්සාති යථා අත්තොද්වාරසමීපෙ නිසින්තෙහි උජුකං බහි ඔලොකෙතුං න සක්කා හොති, එවං උහොහි පස්සෙහි කුට්ටං නීහරිත්වා අභිමුඛෙ භික්තිං උපට්ඨාපෙන්වා කතපදෙසස්ස. සමන්තා පරියාගාරොති සමන්තතො ආවිද්ධපමුඛං. උග්ගාටනකිට්ඨකන්ති දණ්ඩෙහි උක්ඛිපිත්වා යිපනකපදරකිට්ඨකං.

අනාථපිණ්ඩිකවත්ථුකථාවණ්ණනා

304. අනාථපිණ්ඩිකසෙට්ඨිවත්ථුමිහි (සං. නි. අට්ඨ. 1.1.242) කෙනවිදෙව කරණීයෙනාති වාණිජ්ජකම්මං අධිජ්ජෙතං. අනාථපිණ්ඩිකො කිර රාජගහසෙට්ඨි ව අඤ්ඤමඤ්ඤං හගිනිපතිකා හොන්ති. යදා රාජගහෙ උට්ඨානකහණ්ඩං සමග්ගං හොති, තදා රාජගහසෙට්ඨි තං ගහෙන්වා සකට්ඨතෙහි සාවත්ථිං ගන්ත්වා යොජනමත්තෙ ධීතො අත්තතො ආගතභාවං ජානාපෙති. අනාථපිණ්ඩිකො පච්චුග්ගන්ත්වා තස්ස මහාසක්කාරං කත්වා එකං යානං ආරොපෙන්වා සාවත්ථිං පවිසති. සො සවෙ හණ්ඩං ලභුකං වික්කියති, වික්කිණාති. නො වෙ, හගිනිසරෙ යිපෙන්වා පක්කමති. අනාථපිණ්ඩිකොපි තට්ථෙව කරොති. ස්වායං තදාපි තෙනෙව කරණීයෙන අගමාසි. තං සන්ධායෙන චුත්තං.

තං දිවසං පන රාජගහසෙට්ඨි යොජනමත්තෙ ධීතෙන අනාථපිණ්ඩිකෙන ආගතභාවජානනත්ථං පෙසිතං පණ්ණං න සුණි, ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං අගමාසි. සො ධම්මකථං සුත්වා ස්වාතන්ත්‍රාය බුද්ධජ්ජමුඛං භික්ඛුසඩ්ඨං නිමන්තෙන්වා අත්තතො සරෙ උද්ධනඛණාපනදාරුථාලනාදීනි කාරෙසි. අනාථපිණ්ඩිකොපි “ඉදානි මය්හං පච්චුග්ගමනං කරිස්සති, ඉදානි කරිස්සති” ති සරද්වාරෙපි පච්චුග්ගමනං අලභිත්වා අත්තොසරං පට්ටියො පටිසන්ථාරමිපි න බහුං අලත්ථ. “කිං මහාසෙට්ඨි කුසලං දාරකරුපානං, නසි මග්ගෙ කිලන්තො” ති එත්තකොව පටිසන්ථාරො අහොසි. තෙන චුත්තං “අථ බො අනාථපිණ්ඩිකස්ස ගහපතිස්ස එතදහොසි” තිආදි.

බුද්ධොති ත්වං ගහපති වදෙසීති තස්ස කිර මුඛතො බුද්ධසද්දං සුත්වා අනාථපිණ්ඩිකො පඤ්චවණ්ණං පීතිං පටිලහති, සා තස්ස සීසෙ උට්ඨහිත්වා යාව පාදපිට්ඨියා, පාදපිට්ඨියා උට්ඨාය යාව සීසා ගච්ඡති, උභතො උට්ඨාය මජ්ඣෙ ඔසරති, මජ්ඣෙ උට්ඨාය උභතො ගච්ඡති. සො පීතියා නිරන්තරං ථුට්ඨො “බුද්ධොති ත්වං ගහපති වදෙසී” ති එවං තික්ඛන්තුං පුච්ඡි. අකාලො බො, ගහපති, ඉමං කාලං තං හගවන්තං දස්සනාය උපසඩ්ධකම්මන්ති “බුද්ධා නාම දුරාසදා ආසිවිසසදිසා හොන්ති, සත්ථා ව සිවථිකාය සමීපෙ වසති, න සක්කා තත්ථ ඉමාය වෙලාය ඉමිනා ගන්තු” ති මඤ්ඤමානො එවමාහ. බුද්ධගතාය සතියා නිපජ්ජීති අඤ්ඤං කිඤ්චි

අවින්තෙත්වා බුද්ධගතාය එව සතියා නිපජ්ජි. තං දිවසං කිරස්ස භණ්ඩසකටෙසු වා උපට්ඨාකෙසු වා චිත්තමිති නුප්පජ්ජි, සායමාසමිති න අකාසි. සත්තභූමිකං පන පාසාදං ආරුග්ග සුපඤ්ඤත්තාලඤ්ඤතවරසයනෙ “බුද්ධො බුද්ධො”ති සජ්ඣායං කරොන්තොව නිපජ්ජිත්වා නිද්දං ඔක්කමි. තික්ඛන්තුං වුට්ඨාසි පභාතං මඤ්ඤමානොති පයමයාමෙ තාව චිතිවත්තෙ උට්ඨාය බුද්ධං අනුස්සරි, අථස්ස බලවජ්ජසාදො උදපාදි, පිතිආලොකො අහොසි, සබ්බතමං විගච්ඡි, දීපසභස්සුජ්ජලනං විය වන්දුට්ඨානසුරියුට්ඨානං විය ව ජාතං. සො “පමාදං ආපන්නොමිති, වඤ්චිතොමිති, සුරියො උග්ගතො”ති උට්ඨාය ආකාසනලෙ යත්වා වන්දං ඔලොකෙත්වා “එකොව යාමො ගතො, අඤ්ඤ ද්වෙ අත්ථි”ති පුන පවිසිත්වා නිපජ්ජි, එතෙනුපායෙන මජ්ඣිමයාමාවසානෙනපි පච්ඡිමයාමාවසානෙනපි තික්ඛන්තුං උට්ඨාසි. පච්ඡිමයාමාවසානෙ පන බලවපච්චුසෙයෙව උට්ඨාය ආකාසනලං ආගන්ත්වා මහාද්වාරාහිමුඛො අහොසි, සත්තභූමිකද්වාරං සයමෙව විවටං අහොසි, පාසාදා ඔරුග්ග අන්තරවිථිං පටිපජ්ජි.

305. අමනුස්සාති අධිගතවිසෙසා දෙවතා. තථා හි තා සෙට්ඨිස්ස
 භාවිතිසම්පත්තිං පච්චක්ඛන්තො සම්පස්සමානා “අයං මහාසෙට්ඨි ‘බුද්ධුපට්ඨානං ගමිස්සාමි’ති නික්ඛන්තො පයමදස්සනෙනෙව සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය තිණ්ණං රතනානං අග්ගුපට්ඨාකො හුත්වා අසදිසං සඬ්ඝාරාමං කත්වා වාතුද්දිසස්ස අරියසඬ්ඝස්ස අනාවට්ඨ්වාරො භවිස්සති, න යුත්තමස්ස ද්වාරං පිදහිතු”න්ති චිත්තෙත්වා ද්වාරං විවරිංසු. අන්තරධාසීති රාජගහං කිර ආකිණ්ණමනුස්සං, අන්තොනගරෙ නව කොට්ඨො බහිනගරෙ නවාති තං උපනිස්සාය අට්ඨාරස මනුස්සකොට්ඨො වසන්ති. අවෙලාය මතමනුස්සෙ බහි නිහරිතුං අසක්කොන්තා අට්ඨාලකෙ යත්වා බහිද්වාරෙ බිපන්ති. මහාසෙට්ඨි නගරතො බහි නික්ඛන්තමත්තොව අල්ලසරීරං පාදෙන අක්කමි, අපරමපි පිට්ඨිපාදෙන පහරි, මක්ඛිකා උප්පතිත්වා පකිරිංසු, දුග්ගන්ධො නාසාපුටං අභිහනි, බුද්ධජ්ජසාදො තනුත්තං ගතො. තෙනස්ස ආලොකො අන්තරධාසි අන්ධකාරො පාතුරහොසි පිතිවෙගස්ස තනුභාවෙ තංසමුට්ඨිතරුපානං පරිදුබ්බලභාවතො. සද්දමනුස්සාවෙසීති “සෙට්ඨිස්ස උස්සාහං ජනෙස්සාමි”ති සුවණ්ණකිඬ්කිණ්ණිකං සට්ටෙන්තො විය මධුරස්සරෙන සද්දං අනුස්සාවෙසි.

සතං කඤ්ඤාසහස්සානීති පුරිමපදානිපි ඉමිනාව සහස්ස-පදෙන සද්ධිං
 සම්බන්ධිතබ්බානි. යටෙව හි සතං කඤ්ඤාසහස්සානි, එවං සතං සහස්සානි හත්ථි, සතං සහස්සානි අස්සා, සතං සහස්සානි රථානි අයමෙත්ථ අත්ථො, ඉති එකෙකං සතසහස්සං දීපිතං හොති. පදවිතිභාරස්සානි පදං චිතිහරති එත්ථානි පදවිතිභාරො. සො දුතවිලම්බිතං අකත්වා සමගමනෙ ද්වින්නං පදානං අන්තරෙ මුට්ඨිරතනමත්තං. කලං නාග්ගන්ති සොළසිත්ති තං එකං පදවිතිභාරං සොළස භාගෙ කත්වා තතො එකො කොට්ඨාසො පුන සොළසධා, තතො එකො සොළසධානි එවං සොළස වාරෙ සොළසධා හින්තස්ස එකො කොට්ඨාසො සොළසි කලා නාම, තං සොළසිං කලං එතානි වත්තාරි සතසහස්සානි න අග්ගන්ති. ඉදං වුත්තං හොති – සතං හත්ථිසහස්සානි සතං අස්සසහස්සානි සතං රථසහස්සානි සතං කඤ්ඤාසහස්සානි,

තා ව බො ආමුක්කමණිකුණ්ඩලා සකලජම්බුදීපරාජධිකරොවාති ඉමස්මා එත්තකා
ලාහා විහාරං ගවිජන්තස්ස තස්මිං සොළසිකලාසඛිධානෙ පදෙසෙ
ලඬ්ඝනසාධනවසෙන පවත්තවෙනනාව උත්තරිතරාති. පදං වා විනිහරති එතෙනාති
පදවිතිහාරො, තථාපවත්තා කුසලවෙනනා, තස්සා ඵලං සොළසධා කත්වාති ව
වදන්ති. ඉදං පන විහාරගමනං කස්ස වසෙන ගහිතන්ති? විහාරං ගන්ත්වා
අනන්තරායෙන සොනාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහන්තස්ස වසෙන ගහිතං. “ගන්ධමාලාදීහි
පූජං කරිස්සාමි, චෙතියං වන්දිස්සාමි, ධම්මං සොස්සාමි, දීපපූජං කරිස්සාමි, සඬ්ඝං
නිමන්තෙත්වා දානං දස්සාමි, සික්ඛාපදෙස්සු වා සරණෙස්සු වා පතිට්ඨහිස්සාමි” ති
ගවිජතොපි වසෙන වට්ටතියෙව.

අන්ධකාරො අන්තරධායිති සො කිර වින්තෙසි “අහං එකකොති සඤ්ඤං
කරොමි, අමනුස්සා ව මෙ අනුගාමිනො සහායා අත්ථි, කස්මා භායාමි” ති සුරො
අහොසි. අථස්ස බලවා බුද්ධජ්ජසාදො උදපාදි, තස්මා අන්ධකාරො අන්තරධායි.
සෙසවාරෙස්සුපි එසෙව නයො. ආලොකො පාතුරහොසිති පුරිමබුද්ධෙස්ස
විරකාලපරිවයසම්භූතස්ස බලවතො පසාදස්ස වසෙන උජ්ජන්තාය උළාරාය
බුද්ධාරම්මණාය පිතියා සමුට්ඨාපිතො විපස්සනොභාසසදිසො සාතිසයො
විත්තපවිවයඋතුසමුට්ඨානො ආලොකො පාතුරහොසි. දෙවතාහි කතොතිපි වදන්ති,
පුරිමොයෙවෙත්ථ යුත්තතරො. එහි සුදත්තාති සො කිර සෙට්ඨි ගවිජමානොව
වින්තෙසි “ඉමස්මිං ලොකෙ බහු පුරණකස්සපාදයො තිත්ථියා ‘මයං බුද්ධා, මයං
බුද්ධා’ ති වදන්ති, කථං නු බො අහං සත්ථු බුද්ධභාවං ජානෙය්‍ය” ති. අථස්ස
එතදහොසි “මය්‍හං ගුණවසෙන උජ්ජන්තං නාමං මහාජනො ජානාති, කුලදත්තියං
පන මෙ නාමං අඤ්ඤත්‍ර මයා න කොචි ජානාති, සවෙ බුද්ධො භවිස්සති,
කුලදත්තිකනාමෙන මං ආලපිස්සති” ති. සත්ථා තස්ස විත්තං ඤත්වා එවමාහ.

පරිනිබ්බුතොති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. ආසත්තියොති රූපාදීසු
ආසඤ්ජනට්ඨෙන ආසත්තියො, තණ්හායො. සන්තින්ති කිලෙසවුපසමං. පජ්ජය්‍යාති
අග්ගමග්ගෙන පත්වා. සෙසමෙත්ථ පාළිඅනුසාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. යඤ්චෙත්ථ
අනුත්තානමත්ථං, තං අට්ඨකථායං වුත්තමෙව.

306. වයමෙව වෙය්‍යායිකන්ති ආහ “වෙය්‍යායිකන්ති වයකරණං වුවචති” ති.

අනාථපිණ්ඩිකවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අග්ගාසනාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

310-311. දක්ඛිණොදකන්ති අග්ගතො උපතියමානං දක්ඛිණොදකං. අථ බො
භගවා භික්ඛු ආමන්තෙසිති (ජා. අට්ඨ. 1.1.36 තිත්තිරජාතකවණ්ණනා) තෙහි
භික්ඛුහි අත්තනො අත්තනො රුචිවසෙන අග්ගාසනාදිරහානං කථිතකාලෙ “න,
භික්ඛවෙ, මය්‍හං සාසනෙ අග්ගාසනාදීනි පත්වා ඛත්තියකුලා පබ්බජිතො පමාණං,
න බ්‍රාහ්මණකුලා, න ගහපතිකුලා පබ්බජිතො, න විනයධරො, න සුත්තන්තිකො, න

ආහිධම්මිකො, න පයමජ්ඣානාදිලාභිනො, න සොනාපන්නාදයො පමාණං, අථ
 බො, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ යථාච්ඡිඩ්ඨං අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං
 සාමිච්ඡිකම්මං කත්තබ්බං, අග්ගාසනං අග්ගොදකං අග්ගපිණ්ඩො ලද්ධබ්බො,
 ඉදමෙත්ථ පමාණං, තස්මා ච්ඡිඩ්ඨතරො භික්ඛු ඵතෙසං අනුච්ඡවිකො. ඉදානි බො පන,
 භික්ඛවෙ, සාරිපුත්තො මය්හං අග්ගසාවකො අනුධම්මවක්කජ්ජවත්තකො
 මමානන්තරසෙනාසනං ලද්ධුං අරහති. සො ඉමං රත්තිං සෙනාසනං අලහන්තො
 රුක්ඛමුලෙ චිතිනාමෙසි. තුම්හෙ ඉදානෙව ඵචං අගාරවා අජ්ජතිස්සා, ගච්ඡන්තෙ
 ගච්ඡන්තෙ කාලෙ කින්නි කත්වා විහරිස්සථා”ති වත්වා අථ තෙසං ඔවාදදානත්ථාය
 “පුබ්බෙ, භික්ඛවෙ, තිරච්ඡානගතාපි ‘න බො පනෙතං අම්භාකං පතිරුපං, යං මයං
 අඤ්ඤමඤ්ඤං අගාරවා අජ්ජතිස්සා අසභාගචුත්තිනො විහරෙය්‍යාම, අම්භෙසු
 මහල්ලකතරං ජානිත්වා තස්ස අභිවාදනාදීනි කරිස්සාමා”ති සාධුකං වීමංසිත්වා ‘අයං
 මහල්ලකො’ති ඤාත්වා තස්ස අභිවාදනාදීනි කත්වා දෙවපථං සුරයමානා ගතා”ති
 වත්වා අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙතුං භික්ඛු ආමන්තෙසි.

යෙ ච්ඡිඩ්ඨමපවායන්තීති ජාතිච්ඡිඩ්ඨො වයොච්ඡිඩ්ඨො ගුණච්ඡිඩ්ඨොති තයො ච්ඡිඩ්ඨා.
 තෙසු ජාතිසම්පන්නො ජාතිච්ඡිඩ්ඨො නාම, වයෙ යීතො වයොච්ඡිඩ්ඨො නාම,
 ගුණසම්පන්නො ගුණච්ඡිඩ්ඨො නාම. තෙසු ගුණසම්පන්නො වයොච්ඡිඩ්ඨො ඉමස්මිං
 යානෙ ච්ඡිඩ්ඨොති අධිජ්ජෙතො. අපවායන්තීති ජෙට්ඨාපවාසිකකම්මෙන පුජෙන්නි.
 ධම්මස්ස කොවිදාති ජෙට්ඨාපවායනධම්මස්ස කොවිදා කුසලා. දිට්ඨෙව ධම්මෙති
 ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. පාසංසාති පසංසාරභා. සම්පරායෙ ව සුග්ගතීති
 සම්පරෙතබ්බෙ ඉමං ලොකං භිත්වා ගන්තබ්බෙ පරලොකෙපි තෙසං සුගතියෙව
 භොතීති අත්ථො. අයං පනෙත්ථ පිණ්ඩත්ථො – භික්ඛවෙ, බත්තියා වා භොන්තු
 බ්‍රාහ්මණා වා වෙස්සා වා සුද්දා වා ගහට්ඨා වා පබ්බජිතා වා තිරච්ඡානගතා වා, යෙ
 කෙවි සත්තා ජෙට්ඨාපචිතිකම්මෙ ඡෙකා කුසලා ගුණසම්පන්නානං වයොච්ඡිඩ්ඨානං
 අපචිතිං කරොන්ති, තෙ ඉමස්මිඤ්ඤ අත්තභාවෙ ජෙට්ඨාපචිතිකාරකාති පසංසං
 වණ්ණනං ථොමනං ලභන්ති, කායස්ස ව හෙදා සග්ගෙ නිබ්බත්තන්තීති.

අග්ගාසනාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආසනජ්ජට්ඨානනාදිකථාවණ්ණනා

313-4. උද්දිස්සකතන්ති ගිහිහි සඬ්ඝං උද්දිස්ස කතං. ගිහිච්ඡකතන්ති ගිහිහි කතං
 පඤ්ඤත්තං, ගිහිසන්තකතන්ති චුත්තං භොති. අතිසම්පං අගන්ත්වාති භික්ඛුනං
 ආසන්නතරං යානං අගන්ත්වා.

සෙනාසනග්ගාභාපකසම්මුතිකථාවණ්ණනා

318. පච්චයෙනෙව හි තං පට්ඨග්ගනං ලභිස්සතීති තස්මිං සෙනාසනෙ
 මහාථෙරා තස්ස පච්චයස්ස කාරණා අඤ්ඤත්ථ අගන්ත්වා වසන්තායෙව නං
 පට්ඨග්ගිස්සන්තීති අත්ථො. උබ්භණ්ඩිකා භවිස්සන්තීති උක්ඛිත්තභණ්ඩා

හවිස්සන්ති, අත්තනො අත්තනො පරික්ඛායෙ ගහෙත්වා තත්ථ තත්ථ විවරිස්සන්තිති අත්ථො. දීඝසාලාති වඩ්ඤාමනසාලා. මණ්ඩලමාලො උපට්ඨානසාලා. අනුදහනීති පිලෙති. ජම්බුදීපෙ පනාති අරියදෙසෙ භික්ඛු සන්ධාය වුත්තං. තෙ කිර තථා පඤ්ඤාපෙන්නි. න ගොවරගාමො සට්ටෙතඛිබ්බොති වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති “න තත්ථ මනුස්සා වත්තඛිබ්බා”තිආදිනා. විතක්කං ඡිත්තදිත්වාති “ඉමිනා නිභාරෙන ගච්ඡන්තං දිස්වා නිවාරෙත්වා පච්චයෙ දස්සන්ති”ති එවරූපං විතක්කං අනුප්පාදෙත්වා. තෙසු වෙ එකොති තෙසු මනුස්සෙසු එකො පණ්ඩිතපුරිසො. හණ්ඩපට්ඨිඡාදනන්ති පට්ඨිඡාදනකහණ්ඩං, සරිරපට්ඨිඡාදනං විවරන්ති අත්ථො.

පට්ඨග්ගිතඛිබ්බානීති සම්මජ්ජනාදිහි පට්ඨග්ගිතඛිබ්බානි. මුණ්ඩවෙදිකායාති වෙතියස්ස හම්මියවෙදිකාය. හම්මියවෙදිකාති ව වෙතියස්ස උපරි චතුරස්සවෙදියො වුවවති. පටික්කම්මාති විභාරනො අපසක්කිත්වා. උපනික්ඛෙපන්ති ඛෙත්තං වා නාළිකෙරාදිආරාමං වා කභාපණාදිනි වා ආරාමිකාදිනං නියානෙත්වා “ඉතො උප්පන්නා වඩ්ඪි වස්සාවාසිකත්ථාය හොතු”ති දින්නං. වත්තං කත්වාති තස්මිං සෙනාසනෙ කත්තඛිබ්බවත්තං කත්වා.

පුග්ගලවසෙනෙව කාතඛිබ්බන්ති පරතො වක්ඛමානනායෙන “භික්ඛු විවරෙන කිලමන්ති, එත්තකං නාම තණ්ඩුලභාගං භික්ඛුනං විවරං කාතුං රුච්චතී”තිආදිනා පුග්ගලපරාමාසවසෙනෙව කාතඛිබ්බං, “සඬ්ඝො විවරෙන කිලමති”තිආදිනා පන සඬ්ඝපරාමාසවසෙන න කාතඛිබ්බං. විවරපච්චයන්ති විවරසඬ්ඛාතං පච්චයං. වුත්තන්ති මහාඅට්ඨකථායංවුත්තං. කස්මා එවං වුත්තන්ති ආහ “එවඤ්ඤි නවකො වුඩ්ඪතරස්ස, වුඩ්ඪො ව නවකස්ස ගාහෙස්සති”ති, යස්මා අත්තනාව අත්තනො පාපෙතුං න සක්කා, තස්මා ද්විසු සම්මතෙසු නවකො වුඩ්ඪතරස්ස, වුඩ්ඪො ව නවකස්සාති උභො අඤ්ඤමඤ්ඤං ගාහෙස්සන්තිති අධිප්පායො. සම්මතසෙනාසනග්ගාභාපකස්ස ආණන්තියා අඤ්ඤෙන ගාහිතෙපි ගාහො රුහතියෙවාති වෙදිතඛිබ්බං. අට්ඨපි සොළසපි ජනෙ සම්මන්තිතුං වට්ටතීති කිං විසුං විසුං සම්මන්තිතුං වට්ටති, උදාහු එකතොති? එකතොපි වට්ටති. නිග්ගහකම්මමෙව හි සඬ්ඝො සඬ්ඝස්ස න කරොති, සම්මුතිදානං පන ඛහුනම්පි එකතො කාතුං වට්ටති, තෙනෙව සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ උඛිබ්බාහිකසම්මුතියං අට්ඨපි ජනා එකතො සම්මතාති.

මග්ගොති මග්ගෙ කතදීඝසාලා. පොක්ඛරණීති නභායන්තානං පොක්ඛරණියං කතසාලා. රුක්ඛමුලාදයො ඡන්නා කවාට්ඨද්ධාව සෙනාසනං. විජටෙත්වාති වියොපෙත්වා, විසුං විසුං කත්වාති අත්ථො. ආවාසෙසුති සෙනාසනෙසු. පක්ඛිපිත්වාති එත්ථ පක්ඛිපනං නාම තෙසු වසන්තානං ඉතො උප්පන්නවස්සාවාසිකදානං. පවිසිතඛිබ්බන්ති අඤ්ඤෙහි භික්ඛුහි තස්මිං මහාලාභෙ පරිවෙණෙ වසිත්වා වෙතියෙ වත්තං කත්වා ව ලාභො ගහෙතඛිබ්බොති අධිප්පායො.

පච්චයං විස්සජ්ජෙතීති විවරපච්චයං නාධිවාසෙති. අයම්පිති තෙන විස්සට්ඨපච්චයොපි. උපනිබන්ධිත්වා ගාහෙතඛිබ්බන්ති “ඉමස්මිං රුක්ඛෙ වා

මණ්ඩපෙ වා වසිත්වා වෙනියෙ වත්තං කත්වා ගණ්හවා”ති එවං උපනිබන්ධිත්වා ගාහෙතබ්බං. “කත්ථ භු ඛො වසිස්සාමි, කත්ථ වසන්තස්ස එාසු භවිස්සති, කත්ථ වා පච්චයො භවිස්සති”ති එවං උප්පන්නෙන විතක්කෙන වරතීති විතක්කචාරිකො. අරඤ්ඤවිහාරෙසු පරිස්සයවිජානනත්ථං ඉච්ඡිතබ්බත්තා “පඤ්ච පඤ්ච උක්කා කොට්ටෙතබ්බා”ති වුත්තං.

වත්තන්ති කතිකවත්තං. තිව්ධම්මිති පරියත්තිපටිපත්තිපටිවෙධවසෙන තිව්ධම්මි. සොධෙත්වා පබ්බාපෙථාති හබ්බෙ ආචාරකුලපුත්තෙ උපපරික්ඛිත්වා පබ්බාපෙථ. දසවත්ථුකකථා නාම අප්පිච්ඡකථා සන්තුට්ඨිකථා පච්චෙකකථා අසංසග්ගකථා වීරියාරම්භකථා සීලකථා සමාධිකථා පඤ්ඤාකථා විමුත්තිකථා විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනකථා.

විග්ගහසංවත්තනිකවචනං විග්ගාහිකං. චතුරාරක්ඛං අභාපෙන්නාති බුද්ධානුස්සති මෙත්තා අසුභං මරණස්සතීති ඉමං චතුරාරක්ඛං අපරිභාපෙන්නා. දන්තකට්ඨබාදනවත්තං ආචික්ඛිතබ්බත්ති එත්ථ දන්තකට්ඨබාදනවත්තං යො දෙවසිකං සඬ්ඝමජ්ඣෙ ඔසරති, තෙන සාමණෙරාදීහි ආහරිත්වා හික්ඛුනං යථාසුඛං පරිභුඤ්ජනත්ථාය දන්තකට්ඨමාලකෙ නික්ඛිත්තෙසු දන්තකට්ඨෙසු දිවසෙ දිවසෙ එකමෙව දන්තකට්ඨං ගහෙතබ්බං. යො පන දෙවසිකං න ඔසරති, පධානසරෙ වසිත්වා ධම්මස්සවනෙ වා උපොසථග්ගෙ වා දිස්සති, තෙන පමාණං සල්ලක්ඛෙත්වා වත්තාරි පඤ්ච දන්තකට්ඨාති අත්තනො වසනට්ඨානෙ යපෙත්වා බාදිතබ්බාති. තෙසු බීණෙසු සචෙ පුනපි දන්තකට්ඨමාලකෙ බහුති භොන්තියෙව, පුනපි ආහරිත්වා බාදිතබ්බාති. යදි පන පමාණං අසල්ලක්ඛෙත්වා ආහරති, තෙසු අබීණෙසුයෙව මාලකෙ බීයති, තතො කෙචි ථෙරා “යෙහි ගහිතාති, තෙ පටිහරන්තු”ති වදෙය්‍යාං, කෙචි “බාදන්තු, පුන සාමණෙරා ආහරිස්සන්ති”ති. තස්මා විවාදපරිහාරත්ථං පමාණං සල්ලක්ඛෙතබ්බං. ගහණෙ පන දොසො නත්ථී, මග්ගං ගච්ඡන්තෙනපි එකං වා ද්වෙ වා ථවිකාය පක්ඛිපිත්වා ගන්තබ්බත්ති. හික්ඛාචාරවත්තං වත්තක්ඛන්ධකෙ පිණ්ඩචාරිකවත්තෙ ආචි භවිස්සති.

පත්තට්ඨානෙති වස්සග්ගෙන ආගන්තුකහික්ඛුනො පත්තට්ඨානෙ. තෙසං ඡින්නවස්සත්තා “සාදියන්තාපි හි තෙ නෙව වස්සාචාසිකස්ස සාමිනො”ති වුත්තං, පඨමංයෙව කතිකාය කතත්තා බීයන්තාපි ව ආචාසිකා නෙව අදාතුං ලහන්තීති වුත්තං. හනිනිවිට්ඨන්ති හතිං කත්වා විය නිවිට්ඨං පරිඨිට්ඨං. සඬ්ඝිකං පන අපලොකනකම්මං කත්වා ගාහිතන්ති තනුප්පාදං සන්ධාය වුත්තං. පච්චයවසෙන ගාහිතන්ති දායකානං වස්සාචාසිකපච්චයවසෙන ගාහිතං සන්ධාය වුත්තං. “ඉධ, හික්ඛෙවෙ, වස්සංවුත්ථො හික්ඛු විබ්භමති, සඬ්ඝස්සෙවෙත”න්ති (මහාව. 374-375) වචනතො “ගතට්ඨානෙ...පෙ.... සඬ්ඝිකං භොති”ති වුත්තං. මනුස්සෙති දායකමනුස්සෙ. වරහාගං සාමණෙරස්සාති පඨමහාගස්ස ගාහිතත්තා වුත්තං.

සෙනාසනග්ගාහාපකසම්මුතිකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපනන්දවත්ථුකථාවණ්ණනා

319. යං තයා තත්ථ සෙනාසනං ගහිතං...පෙ.... ඉධ මුත්තං හොතීති යං තයා තත්ථ ගාමකාවාසෙ පච්ඡා සෙනාසනං ගහිතං, තං තෙ ගණ්හන්තෙනෙව ඉධ සාවත්ථියං පට්ඨගහිතසෙනාසනං මුත්තං හොති. ඉධ දානාහං ...පෙ.... තත්තාපි මුත්තන්ති “ඉදානාහං, ආවුසො, ඉමස්මිං ගාමකාවාසෙ ගහිතසෙනාසනං මුඤ්චාමි”ති වදන්තෙන තත්තාපි ගාමකාවාසෙ ගහිතසෙනාසනං මුත්තං.

320. දීඝාසනං නාම මඤ්චපිට්ඨනිමුත්තං යං කිඤ්චි ඵකතො සුඛං නිසිදිතුං පහොති. හත්ථිමිහි නබො අස්සාති හත්ථිනබො. “පාසාදස්ස නබො නාම හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදො, සො ච හත්ථිකුම්භෙ පතිට්ඨිතො”ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. ගිහිවිකතනිහාරෙන ලබ්හන්තීති ගිහිවිකතනිහාරෙන පරිභුඤ්ජිතුං ලබ්හන්ති, තෙහි අත්ථරිත්වා දින්නානෙව නිසිදිතුං ලබ්හන්ති, න සයං අත්ථතාති අත්ථරාපිතාති වා.

අවිස්සජ්ජියවත්ථුකථාවණ්ණනා

321. අරඤ්ජරොති බහුඋදකගණ්හනකා මහාවාටි. ජලං ගණ්හිතුං අලන්ති අරඤ්ජරො. “වට්ටවාටි විය හුත්වා ථොකං දීඝමුබො මජ්ඣෙකං පරිච්ඡෙදං දස්සෙත්වා කතො”ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. පඤ්චනිම්මලලොචනොති මංසදිබ්බමිමබුද්ධසමන්තවක්ඛුවසෙන පඤ්චලොචනො.

ථාවරෙන ච ථාවරං ගරුභණ්ඩෙන ච ගරුභණ්ඩන්ති ඵත්ථ පඤ්චසු කොට්ඨාසෙසු පුරිමද්වයං ථාවරං, පච්ඡිමත්තයං ගරුභණ්ඩන්ති වෙදිතබ්බං. ජානාපෙත්වාති හික්ඛුසඬ්ඝං ජානාපෙත්වා. කජ්ජියමඤ්චා සම්පට්ච්ඡිතබ්බාති “සඬ්ඝස්ස දෙමා”ති දින්නං සන්ධාය වුත්තං. සචෙ පන “විහාරස්ස දෙමා”ති වදන්ති, සුවණ්ණරජතමයාදිඅකජ්ජියමඤ්චෙපි සම්පට්ච්ඡිතුං වට්ටති. න කෙවලං...පෙ.... පරිවත්තෙතුං වට්ටන්තීති ඉමිනා අථාවරෙන ථාවරමපි අථාවරමපි පරිවත්තෙතුං වට්ටන්ති දස්සෙති. ථාවරෙන අථාවරමෙව හි පරිවත්තෙතුං න වට්ටති. අකජ්ජියං වා මහග්ගං කජ්ජියං වාති ඵත්ථ අකජ්ජියං නාම සුවණ්ණමයමඤ්චාදි අකජ්ජියහිසිබ්බිමබොහනාති ව. මහග්ගං කජ්ජියං නාම දන්නමයමඤ්චාදි පාචාරාදිකජ්ජියඅත්ථරණාදීති ව.

පාරිහාරියං න වට්ටන්ති අත්තතො සත්තකං විය ගහෙත්වා පරිහරිතුං න වට්ටති. “ගිහිවිකතනිහාරෙනෙව පරිභුඤ්ජිතබ්බ”න්ති ඉමිනා සචෙ ආරාමිකාදයො පටිසාමෙත්වා පටිදෙන්නි, පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටන්ති දස්සෙති. “පණ්ණසුචි නාම ලෙබ්බති”ති මහාගණ්ඨිපදෙ වුත්තං.

“අඬ්ඬබාහුති කජ්ජරතො පට්ඨාය යාව අංසකුට්”න්ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. අඬ්ඬබාහු නාම විදන්ථිවතුරඬ්ඬලන්තිපි වදන්ති. තත්ථජාතකාති සඬ්ඝිකභූමියං ජාතා. අට්ඨඬ්ඬලසුච්ඡිදණ්ඩමත්තොති දීඝතො අට්ඨඬ්ඬලමත්තො පරිණාහතො

පණ්ණසූට්ඨිදණ්ඩමත්තො. මුඤ්ජප්පබ්බජානංයෙව පාළියං විසුං ආගතත්තා “මුඤ්ජං පබ්බජඤ්ච යපෙත්වා”ති වුත්තං. අට්ඨකභිගුලප්පමාණොති දීඝතො අට්ඨකභිගුලප්පමාණො. සට්ඨනඵලකං නාම යත්ථ යපෙත්වා රජිතවීවරං හත්ථෙන සට්ඨෙන්ති. සට්ඨනමුග්ගරො නාම අනුචාරාදිසට්ඨනත්ථං කතොති වදන්ති. අම්බණන්ති ඵලකෙහි පොක්ඛරණීසදිසං කතපාතීයභාජනං. රජනදොණීති යත්ථ පක්කරජනං ආකිරිත්වා යපෙත්ති. භූමත්ථරණං කාතුං වට්ටනීති අකප්පියවම්මං සන්ධාය වුත්තං. පච්චත්ථරණගතිකන්ති ඉමිනා මඤ්චපියෙපි අත්ථරිතුං වට්ටනීති දීපෙති. පාචාරාදිපච්චත්ථරණම්පි ගරුහණ්ඩන්ති එකෙ, නොති අපරෙ, විමංසිත්වා ගහෙනබ්බං. මුට්ඨිපණ්ණන්ති තාලපණ්ණං සන්ධාය වුත්තං.

නවකම්මදානකථාවණ්ණනා

323. කිඤ්චිදෙව සමාදායෙත්වා කාරෙස්සති සාමිකොයෙව කඤ්චි භික්ඛුං සමාදායෙත්වා කාරෙස්සති. උතුකාලෙ පටිබාහිතුං න ලහති හිමන්තගිම්හෙසු අඤ්ඤෙ සම්පත්තභික්ඛු පටිබාහිතුං න ලහති. තිභාගන්ති තතියභාගං. සචෙ සද්ධිවිහාරිකානං දාතුකාමො හොතීති සචෙ සො සඬ්ඝස්ස භණ්ඩකය්පනට්ඨානං වා නවකානං වා වසනට්ඨානං දාතුං න ඉච්ඡති, අත්තනො සද්ධිවිහාරිකානඤ්ඤෙව දාතුකාමො හොතීති අත්ථො. එතඤ්ඤි සද්ධිවිහාරිකානං දාතුං ලහති එතං තතියභාගං උපඬ්ඝභාගං වා දාතුං ලහති. අකතට්ඨානෙති සෙනාසනතො බහි වයාදිතං අකතට්ඨානෙ. බහිකුට්ටෙති කුට්ටතො බහි.

අඤ්ඤත්‍රපරිභොගපටික්ඛෙපාදිකථාවණ්ණනා

324. වක්කලිකන්ති කම්බලාදිහි වෙයෙත්වා වක්කසණ්ඨානෙන පාදපුඤ්ජනයොග්ගං කතං. පරිභණ්ඩකතා භූමි නාම සණ්භමත්තිකාහි කතා කාලවණ්ණාදිභූමි. සෙනාසනං මඤ්චපියාදි. තථෙව වළඤ්ජෙතුං වට්ටනීති අඤ්ඤෙහි ආවාසිකභික්ඛුහි පරිභුත්තනීභාරෙන පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. “නෙවාසිකා පකතියා අනත්ථතාය භූමියා යපෙත්ති වෙ, තෙසම්පි අනාපත්තියෙවා”ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. ද්වාරම්පිතිආදිනා වුත්තද්වාරවාතපානාදයො අපරිකම්මකතාපි න අපස්සයිතබ්බා. ලොමෙසුති ලොමෙසු ඵුසන්තෙසු.

සඬ්ඝහත්තාදිඅනුජානනකථාවණ්ණනා

325. උද්දෙසහත්තං නිමන්තනන්ති ඉමං වොහාරං පත්තානීති එත්ථ ඉති-සද්දො ආදිඅත්ථො, “උද්දෙසහත්තං නිමන්තන”න්තිආදිවොහාරං පත්තානීති අයමෙත්ථ අත්ථො. තම්පි අත්තො කත්වාති ආයතිං භික්ඛුනං කුක්කුචවච්චනොදනත්ථාය තම්පි සඬ්ඝහත්තං අත්තො කත්වා.

උද්දෙසහත්තකථාවණ්ණනා

අත්තනො විහාරද්වාරෙති විහාරස්ස ද්වාරකොට්ඨකසමීපං සන්ධාය වුත්තං.
 භොජනසාලායාති භත්තුද්දෙසට්ඨානභූතාය භොජනසාලාය. “දින්නං පනා”ති
 වත්වා යථා සො දායකො දෙති, තං විධිං දස්සෙතුං “සඬ්ඝනො භන්තෙ”ති ආදිමාහ.
 අත්තරසරෙති අත්තොගෙහෙ. අත්තොඋපචාරගතානන්ති එත්ථ
 ගාමද්වාරවිථිවතුක්කෙසු ද්වාදසභත්ථබ්භන්තරං අත්තොඋපචාරො නාම.
 අත්තරසරස්ස උපචාරෙ පන ලබ්භමානවිසෙසං දස්සෙතුං “සරුපචාරො
 චෙත්ථා”ති ආදිමාහ. එකවළඤ්ජන්ති එකෙන ද්වාරෙන වළඤ්ජිතබ්බං.
 නානානිවෙසනෙසුති නානාකුලස්ස නිවෙසනෙසු. ලජ්ජී පෙසලො අගතිගමනං
 වජ්ජෙත්වා මෙධාවී ව උපපරික්ඛිත්වා උද්දිසිස්සතිති ආහ “පෙසලො ලජ්ජී මෙධාවී
 ඉච්ඡිතබ්බො”ති. නිසින්නස්සපි නිද්දායත්තස්සපිති අනාදරෙ සාම්චවනං.
 තිච්චරපරිවාරන්ති එත්ථ “උදකපත්තලාහි විය අඤ්ඤාපි උද්දෙසභත්තං අලහිත්වා
 වත්ථාදිමනෙකජ්ජකාරකං ලහති චෙ, තස්සෙව ත”න්ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.
 අත්තනො රුචිවසෙන යං කිඤ්චි වත්වා ආහරිතුං විස්සජ්ජිතත්තා විස්සට්ඨදුතො
 නාම. යං ඉච්ඡති “උද්දෙසපත්තං දෙථා”ති ආදිති වදන්තො යං ඉච්ඡති.
 පුච්ඡාසභාගෙනාති පුච්ඡාසදිසෙන.

“එකා කුට්ටිතිකා නාම භොති”ති වත්වා තමෙව යිතිකං විභාවෙන්තො
 “රඤ්ඤො වා හී”ති ආදිමාහ. අඤ්ඤෙහි උද්දෙසභත්තෙනෙහි අමිස්සෙත්වා විසුංයෙව
 යිතිකාය ගහෙතබ්බත්තා “එකචාරිකභත්තාති”ති වුත්තං. ටෙය්‍යාය හරන්තිති
 පත්තභාරකා හරන්ති. ගීවා භොතිති ආණාපකස්ස ගීවා භොති. “මනුස්සානං වචනං
 කාතුං වට්ටති”ති ගච්ඡන්තිති “මනුස්සානං වචනං කාතුං වට්ටති”ති තෙන භික්ඛුනා
 වුත්තා ගච්ඡන්ති. අකතභාගො නාමාති ආගන්තුකභාගො නාම. “සබ්බො සඬ්ඝො
 පරිභුඤ්ජතු”ති වුත්තෙති එත්ථ “පයමමෙව ‘සබ්බං සඬ්ඝිකං පත්තං දෙථා’ති වත්වා
 පච්ඡා ‘සබ්බො සඬ්ඝො පරිභුඤ්ජතු’ති අවුත්තෙපි භාජෙත්වා ව පරිභුඤ්ජිතබ්බ”න්ති
 ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.

නිමන්තනභත්තකථාවණ්ණනා

“එත්තකෙ භික්ඛු සඬ්ඝනො උද්දිසිත්වා දෙථා”ති ආදිති අවත්වා “එත්තකානං
 භික්ඛුනං භත්තං ගණ්ඨො”ති වත්වා දින්නං සඬ්ඝිකං නිමන්තනං නාම.
 පිණ්ඩපාතිකානම්පි වට්ටතිති භික්ඛාපරියායෙන වුත්තත්තා වට්ටති. පටිපාටියාති
 ලද්ධපටිපාටියා. විච්ඡින්නදිත්වාති “භත්තං ගණ්ඨො”ති පදං අවත්වා. තෙනෙවාහ
 “භත්තන්ති අවදන්තෙනා”ති. ආලොපසඬ්ඛෙපෙනාති එකෙකපිණ්ඩවසෙන.
 අයඤ්ච නයො නිමන්තනෙයෙව, න උද්දෙසභත්තෙ. තත්ථ හි එකස්ස
 පභොතකජ්ජමාණංයෙව භාජෙතබ්බං, තස්මා උද්දෙසභත්තෙ ආලොපට්ඨිතිකා
 නාම නත්ථි. අච්ඡතිති තිට්ඨති. “එකචාරන්ති යාව තස්මිං ආවාසෙ වසන්ති භික්ඛු,
 සබ්බෙ ලහන්ති”ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. අයං පනෙත්ථ අධිජ්ජායො – එකචාරන්ති
 න එකදිවසං සන්ධාය වුත්තං, යත්තකා පන භික්ඛු තස්මිං ආවාසෙ වසන්ති, තෙ
 සබ්බෙ. එකස්මිං දිවසෙ ගහිතභික්ඛු අඤ්ඤදා අග්ගහෙත්වා යාව එකචාරං සබ්බෙ
 භික්ඛු භොජිතා භොන්ති, තාව යෙ ජානන්ති, තෙ ගහෙත්වා ගන්තබ්බන්ති.

සලාකහත්තකථාවණ්ණනා

උපනිබන්ධිත්වාති ලිඛිත්වා. නිග්ගහෙන දත්වාති අනිච්ඡන්තම්පි නිග්ගහෙන සම්පට්ඨිඡාපෙත්වා. එකගෙහවසෙනාති එකාය සරපාළියා වසෙන. උද්දිසිත්වාති “තුය්හඤ්ච තුය්හඤ්ච පාපුණාති”ති වත්වා. දුරත්තා නිග්ගහෙත්වාපි වාරෙන ගාහෙතබ්බගාමො වාරගාමො. විහාරවාරෙ නියුත්තා විහාරවාරිකා, වාරෙන විහාරරක්ඛණකා. අඤ්ඤථත්තන්ති පසාදඤ්ඤථත්තං. ඵාතිකම්මමෙව භවන්තීති විහාරරක්ඛණත්ථාය සඬිසෙන දාතබ්බඅතිරෙකලාභා භොන්ති. සඬිසනවකෙන ලද්ධකාලෙති දිවසෙ දිවසෙ එකෙකස්ස පාපිතානි ද්වෙ තීණි එකවාරිකහත්තානි තෙනෙව නියාමෙන අත්තනො පාපුණනට්ඨානෙ සඬිසනවකෙන ලද්ධකාලෙ. යස්ස කස්සවි සම්මුඛිභූතස්ස පාපෙත්වාති එත්ථ “යෙභුයොන වෙ හික්ඛු ඛහිසීමගතා භොන්ති, සම්මුඛිභූතස්ස යස්ස කස්සවි පාපෙතබ්බං සභාගත්තා එකෙන ලද්ධං සබ්බෙසං භොති, තස්මිම්පි අසති අත්තනො පාපෙත්වා දාතබ්බ”න්ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං. රසසලාකන්ති උච්ඡුරසසලාකං.

“සඬිසතො නිරාමිසසලාකාපි විහාරෙ පක්කහත්තම්පි වට්ටතියෙවා”ති සාධාරණං කත්වා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.26) වුත්තත්තා “එවං ගාහිතෙ සාදිතබ්බං, එවං න සාදිතබ්බ”න්ති විසෙසෙත්වා අවුත්තත්තා ව හෙසජ්ජාදිසලාකායො වෙන්ථ කිඤ්චාපි පිණ්ඩපාතිකානම්පි වට්ටන්ති, සලාකවසෙන ගාහිතත්තා පන න සාදිතබ්බාති එත්ථ අධිජ්ජායො වීමංසිතබ්බො. යදි හි හෙසජ්ජාදිසලාකා සලාකවසෙන ගාහිතා න සාදිතබ්බා සියා, සඬිසතො නිරාමිසසලාකා වට්ටතියෙවාති න වදෙයා, “අතිරෙකලාභො සඬිසහත්තං උද්දෙසහත්ත”න්තිආදිවචනතො (මහාව. 128) “අතිරෙකලාභං පටික්ඛිපාමී”ති සලාකවසෙන ගාහෙතබ්බං හත්තමෙව පටික්ඛිත්තං, න හෙසජ්ජං. සඬිසහත්තාදීනි හි වුද්දස හත්තානියෙව තෙන න සාදිතබ්බානීති වුත්තානි, ඛන්ධකභාණකානං වා මතෙන ඉධ එවං වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං. අග්ගතො දාතබ්බහික්ඛා අග්ගහික්ඛා. ලද්ධා වා අලද්ධා වාති ලහිත්වා වා අලහිත්වා වා. නිබද්ධාය අග්ගහික්ඛාය අජ්ජමත්තිකාය එව සම්භවතො ලහිත්වාපි පුනදිවසෙ ගණ්හිතුං වුත්තං. අග්ගහික්ඛාමත්තන්ති හි එත්ථ මත්ත-සද්දො ඛහුභාවං නිවත්තෙති.

සලාකහත්තං නාම විහාරෙයෙව උද්දිසියති විහාරමෙව සන්ධාය දියාමානත්තාති ආහ “විහාරෙ අපාපිතං පනා”තිආදි. තත්ථ ආසනසාලායාති තස්මිං ගාමෙ ආසනසාලාය. විහාරං ආනෙත්වා ගාහෙතබ්බන්ති තථා වත්වා තස්මිං දිවසෙ දිත්තහත්තං විහාරමෙව ආනෙත්වා යීතිකාය ගාහෙතබ්බං. තත්ථාති තස්මිං දිසාභාගෙ. තං ගහෙත්වාති තං වාරගාමසලාකං අත්තනා ගහෙත්වා. තෙනාති යො අත්තනො පත්තං වාරගාමසලාකං දිසංගමිකස්ස අදාසි, තෙන. අනනික්කන්තෙයෙව තස්මිං තස්ස සලාකා ගාහෙතබ්බාති යස්මා උපවාරසීමට්ඨස්සෙව සලාකා පාපුණාති, තස්මා තස්මිං දිසංගමිකෙ උපවාරසීමං අනනික්කන්තෙයෙව තස්ස දිසංගමිකස්ස පත්තසලාකා අත්තනො පාපෙත්වා ගහෙතබ්බා.

අනාගතදිවසෙහි එත්ථ කථං තෙසං භික්ඛූනං ආගතානාගතභාවො විඤ්ඤායතීති
 වෙ? යස්මා තතො තතො ආගතා භික්ඛූ තස්මිං ගාමෙ ආසනසාලාය සන්තිපතන්ති,
 තස්මා තෙසං ආගතානාගතභාවො සක්කා විඤ්ඤාතුං. අමිභාකං ගොවරගාමෙති
 සලාකහත්තදායකානං ගාමෙ. භුඤ්ජිතුං ආගව්ඡන්තීති “මහාටෙරො එකකොව
 විහාරෙ ඔභීනො අවස්සං සබ්බසලාකා අත්තනො පාපෙත්වා යීතො”ති මඤ්ඤමානා
 ආගව්ඡන්ති.

පක්ඛිකහත්තාදිකථාවණ්ණනා

අභිලක්ඛිතෙසු චතුසු පක්ඛදිවසෙසු දාතබ්බහත්තං පක්ඛිකං. අභිලක්ඛිතෙසුති
 එත්ථ අභිති උපසග්ගමත්තං, ලක්ඛණියෙසු ඉච්චෙව අත්ථො,
 උපොසථසමාදානධම්මස්සවනපුජාසක්කාරාදිකරණත්ථං ලක්ඛිතබ්බෙසු
 සල්ලක්ඛෙතබ්බෙසු උපලක්ඛෙතබ්බෙසුති වුත්තං හොති. ස්වෙ පක්ඛොති “අජ්ජ
 පක්ඛිකං න ගාහෙතබ්බ”න්ති පක්ඛිකස්ස අතියමත්තා වුත්තං. “ස්වෙ අමිභාකං
 සරෙ ලුඛහත්තං හවිස්සතී”ති පොත්ථකෙසු ලිඛන්ති, “පක්ඛහත්තං හවිස්සතී”ති
 පාඨෙන හවිතබ්බං. උපොසථෙ දාතබ්බං හත්තං උපොසථිකං. නිබන්ධාපිතන්ති
 “අසුකච්ඡාරස්සා”ති නියමිතං. ගාහෙත්වා භුඤ්ජිතබ්බන්ති තස්මිං සෙනාසනෙ
 වසන්තෙහි යිතිකාය ගාහෙත්වා භුඤ්ජිතබ්බං. තණ්ඩුලාදීනිපෙසෙත්ති...පෙ....
 වට්ඨතීති අභිභට්ඨිකත්තා වට්ඨති. තථා පටිග්ගහිතත්තාති භික්ඛානාමෙන
 පටිග්ගහිතත්තා. පත්තං පුරෙත්වා ථකෙත්වා දින්නන්ති “ගුළකහත්තං දෙමා”ති
 දින්නං. ගුළපිණ්ඩෙපි...පෙ.... දාතබ්බොති එත්ථ ගුළපිණ්ඩං
 තාලපක්කජ්ජමාණන්ති වෙදිතබ්බං. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

සෙනාසනක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

7. සඨසහෙදකක්ඛන්ධකං

ජසකාපබ්බජ්ජාකථාවණ්ණනා

330. සඨසහෙදකක්ඛන්ධකෙ අනුපියායන්තිආදියු “අනුපියා නාමා”ති
 වත්තබ්බෙ ආකාරස්ස රස්සත්තං අනුනාසිකස්ස ව ආගමං කත්වා “අනුපියං
 නාමා”ති වුත්තං. මල්ලානන්ති මල්ලරාජුනං. න හෙට්ඨා පාසාදා ඔරොහතීති
 උපරිපාසාදතො හෙට්ඨිමතලං න ඔරොහති, “හෙට්ඨාපාසාද”න්තිපි පඨන්ති.
 අනුරුද්ධො වා පබ්බාජෙය්‍යාති යොජෙතබ්බං. සරාවාසත්ථන්ති සරාවාසස්ස
 අනුවඡිවිකං කමමං. උදකං අභිනෙතබ්බන්ති උදකං ආහරිතබ්බං. නින්තෙතබ්බන්ති
 ආහතමුදකං පුන නිහරිතබ්බං. නිද්ධාපෙතබ්බන්ති අත්තරන්තරා උට්ඨිතතිණාති
 උද්ධරිත්වා අපනෙතබ්බං. ලවාපෙතබ්බන්ති පරිපක්කකාලෙ ලවාපෙතබ්බං.
 උබ්බාහාපෙතබ්බන්ති බලමණ්ඩලං හරාපෙතබ්බං. උජුං කාරාපෙතබ්බන්ති පුඤ්ජං
 කාරාපෙතබ්බං. පලාලාති උද්ධරාපෙතබ්බාතීති පලාලාති අපනෙතබ්බාති. භුසිකා
 උද්ධරාපෙතබ්බාති ගුන්නං බුරග්ගෙහි සඤ්ජින්නා භුසසඨ්ඨානා නාලදණ්ඩා

අපනෙතබ්බං. ඔප්පනාපෙතබ්බන්ති වාතමුඛෙ ඔප්පනාපෙත්වා පලාලං අපනෙතබ්බං.
 අනිහරාපෙතබ්බන්ති අන්තොකොට්ඨාගාරං උපනෙතබ්බං. න කම්මාති න කම්මානි.
 සරාචාසත්ථෙනාති උපයොගත්ථෙ කරණවචනං. උපජානාතීති ව උපසග්ගමත්තො
 උප-සද්දො. තෙනාහ “සරාචාසත්ථං ජානාතී”ති. ජානාතීති චෙත්ථ පටිපජ්ජාති
 අත්ථො වෙදිතබ්බො. අකාමකාති අනිච්ඡමානා.

331-332. යං න නිවත්තොති යස්මා න නිවත්තො. සුඤ්ඤාගාරගතොති (උදා.
 අට්ඨ. 20) “යපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමුපචාරඤ්ච අවසෙසං අරඤ්ඤ”න්ති (පාරා.92)
 චුත්තං අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලඤ්ච යපෙත්වා අඤ්ඤං පබ්බතකන්දරාදි
 පබ්බජිතසාරුජ්ජං නිවාසට්ඨානං ජනසම්බාධාභාවතො ඉධ “සුඤ්ඤාගාර”න්ති
 අධිජ්ජෙතං. අථ වා කුමානකණ්ටකානං සද්දානං අභාවතො විචිත්තං යං කිඤ්චි
 අගාරම්පි “සුඤ්ඤාගාර”න්ති වෙදිතබ්බං. තං සුඤ්ඤාගාරං උපගතො.
 අභික්ඛණන්ති බහුලං. උදානං උදානෙසීති සො හි ආයස්මා අරඤ්ඤෙ දිවාචිහාරං
 උපගතොපි රත්තිවාසුපගතොපි යෙහුයොන ඵලසමාපත්තිසුඛෙන
 නිරොධසමාපත්තිසුඛෙන ව චිතිනාමෙසි, තස්මා තං සුඛං සන්ධාය පුබ්බෙ අත්තනා
 අනුභූතං සහයං සපරිළාහං රජ්ජසුඛං ජිගුච්ඡිත්වා “අහො සුඛං අහො සුඛං”න්ති
 සොමනස්සහිතඤ්ඤාණසමුට්ඨානං පිතිසමුග්ගාරං සමුග්ගිරති. තෙ භික්ඛු භගවන්තං
 එතදවොචුන්ති තෙ සම්බහුලා භික්ඛු උල්ලම්පනසභාවසණ්ඨිතා තස්ස
 අනුග්ගණ්හනාධිජ්ජායෙන භගවන්තං එතදවොචුං, න උජ්ඣානවසෙන.
 නිස්සංසයන්ති අසන්දෙහෙන, එකන්තෙනාති අත්ථො. තෙ කිර භික්ඛු පුපුජ්ජනා
 තස්ස ආයස්මතො විවෙකසුඛං සන්ධාය උදානං අජානන්තා එවමාහංසු.
 සමනුස්සරන්තොති උක්කණ්ඨනවසෙන අනුස්සරන්තො.

අඤ්ඤතරන්ති නාමගොත්තෙන අපාකටං එකං භික්ඛුං. ආමන්තෙසීති
 ආණාපෙසි තෙ භික්ඛු සඤ්ඤාපෙතුකාමො. එවන්ති වචනසම්පට්ඨිගහෙ, සාධුති
 අත්ථො. එවං හන්තෙති එත්ථ පන එවං-සද්දො පටිඤ්ඤායං. “අභික්ඛණං ‘අහො
 සුඛං අහො සුඛං’න්ති ඉමං උදානං උදානෙසී”ති යථා තෙ භික්ඛු වදන්ති, තං එවං
 තථෙවාති අත්තනො උදානං පටිජානාති. “කිං පන ත්වං හද්දියා”ති කස්මා භගවා
 පුච්ඡති, කිං තස්ස චිත්තං න ජානාතීති? නො න ජානාති, තෙනෙව පන තමත්ථං
 වදාපෙත්වා තෙ භික්ඛු සඤ්ඤාපෙතුං පුච්ඡති. චුත්තඤ්ඤෙනං “ජානන්තාපි තථාගතා
 පුච්ඡන්ති, ජානන්තාපි න පුච්ඡන්ති”තිආදි (පාරා. 16, 194). අත්ථවසන්ති කාරණං.

අන්තොපි අන්තෙපුරෙති ඉත්ථාගාරස්ස සඤ්චරණට්ඨානභූතෙ රාජගෙහස්ස
 අබ්භන්තරෙ, යත්ථ රාජා නභානභොජනසයනාදිං කජ්ජෙති. රක්ඛා සුසංවිහිතාති
 ආරක්ඛාදිකතපුරිසෙහි ගුත්ති සුට්ඨු සමන්තතො විහිතා. බහිපි අන්තෙපුරෙති
 අට්ටකරණට්ඨානාදිකෙ අන්තෙපුරතො බහිභූතෙ රාජගෙහෙ. එවං රක්ඛිතො
 ගොපිතො සන්තොති එවං රාජගෙහරාජධානීරජ්ජදෙසෙසු අන්තො බහි ව
 අනෙකෙසු යානෙසු අනෙකසතෙහි සුසංවිහිතරක්ඛාවරණගුත්තියා මමෙව
 නිබ්භයත්ථං ඵාසුචිහාරත්ථං රක්ඛිතො ගොපිතො සමානො. භීතොතිආදීනි පදානි
 අඤ්ඤමඤ්ඤවෙච්චනානි. අථ වා භීතොති පරරාජුහි භායමානො. උබ්බිග්ගොති

සකරජ්ජෙපි පකතික්ඛොහතො උප්පජ්ජනකභය්‍යඛිබ්බෙගෙන උබ්බිග්ගො වලිතො. උස්සඬිකීති “රඤ්ඤා නාම සබ්බකාලං අවිස්සත්ථෙත භවිතබ්බ”න්ති වචනතො සබ්බත්ථ අවිස්සාසනවසෙන තෙසං තෙසං කිච්චකරණීයානං අවිචයතො උප්පජ්ජනකපරිසඬිකාය ව උද්ධමුද්ධං සඬිකමානො. උත්‍රාසීති “සන්තිකාවචරෙහිපි අජානන්තස්සෙව මෙ කදාචි අනත්ථො භවෙය්‍යා”ති උප්පන්නෙන සරීරකම්පමිපි උප්පාදනසමත්ථෙත තාසෙන උත්‍රාසී. “උත්‍රස්තො”තිපි පඨන්ති. විහරාමීති එවංභූතො හුත්වා විහරාමි.

එතරහීති ඉදානි පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය. එකොති අසභායො. තෙන විවෙකට්ඨකායනං දස්සෙති. අහීතොතිආදීනං පදානං වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. භයාදිනිමිත්තස්ස පරිග්ගහස්ස තංනිමිත්තස්ස ව කිලෙසගහනස්ස අභාවෙනෙවස්ස අහීතාදිතාති එතෙන විත්තවිවෙකං දස්සෙති. අප්පොස්සුක්කොති සරීරගුත්තියං නිරුස්සුක්කො. පන්නලොමොති ලොමහංසුප්පාදකස්ස ඡම්භිතත්තස්ස අභාවෙන අනුග්ගතලොමො. පද්ද්වයෙනපි සෙරිවිහාරං දස්සෙති. පරදත්තවුත්තොති පරෙහි දින්නෙන විවරාදිතා වත්තමානො. එතෙන සබ්බසො සඬිගාභාවදීපනමුඛෙන අනවසෙසභයභෙතුචිරහං දස්සෙති. මීගභූතෙන වෙතසාති විස්සත්ථවිහාරිතාය මිගස්ස විය ජාතෙන විත්තෙන. මිගො හි අමනුස්සපථෙ අරඤ්ඤෙ වසමානො විස්සත්ථො තිට්ඨති නිසීදති නිපජ්ජති යෙනකාමඤ්ච පක්කමති අප්පට්භතවාරො, එවං අභමිපි විහරාමීති දස්සෙති. වුත්තඤ්ඤෙනං පව්වෙකසම්බුද්ධෙන –

“මිගො අරඤ්ඤමිහි යථා අබද්ධො;
යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොවරාය;
විඤ්ඤා නරො සෙරිත පෙක්ඛමානො;
එකො වරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො”ති. (සු. නි. 39; අප. ථෙර 1.1.95);

ඉමං බො අභං, භන්තෙ, අත්ථවසන්ති භගවා යදිදං මම එතරහි පරමං විවෙකසුඛං ඵලසමාපත්තිසුඛං, ඉදමෙව කාරණං සම්පස්සමානො “අභො සුඛං, අභො සුඛ”න්ති උදානෙමි. එතමත්ථන්ති එතං හද්දියත්ථෙරස්ස පුට්ඨජ්ජනවිසයාතීතං විවෙකසුඛසඬිබාතං අත්ථං සබ්බාකාරතො විදිත්වා. ඉමං උදානන්ති ඉමං සභෙතුකභයසොකවිගමානුභාවදීපකං උදානං උදානෙසි.

යස්සන්තරතො න සන්ති කොපාති යස්ස අරියපුග්ගලස්ස අන්තරතො අබ්භන්තරෙ අත්තතො විත්තෙ විත්තකාලුස්සියකරණතො විත්තප්පකොපා රාගාදයො ආසාතවත්ථුආදිකාරණභෙදතො අනෙකභෙදා දොසකොපා එව වා න සන්ති, මග්ගෙන පහීනත්තා න විජ්ජන්ති. අයඤ්ඤි අන්තර-සද්දො කිඤ්චාපි “මඤ්ච ත්වඤ්ච කිමන්තර”න්තිආදීසු (සං. නි. 1.228) කාරණෙ දිස්සති, “අන්තරට්ඨකෙ හිමපාතසමයෙ”තිආදීසු (මහාව. 346) වෙමජ්ඤෙ, “අන්තරා ව ඡෙතවනං අන්තරා ව සාවත්ථි”න්තිආදීසු (උදා. 13, 44) විවරෙ, “භයමන්තරතො ජාත”න්තිආදීසු

(ඉතිවු. 88; මහානි. 5) විත්තෙ, ඉධාපි විත්තෙ එව දට්ඨබ්බො. තෙනෙවාහ “යස්ස විත්තෙ කොපා න සන්ති”ති.

අභව-සද්දස්ස විභව-සද්දෙන අත්ථුද්ධාරෙ කරුණමාහ “විභවොති ව අභවොති ව අත්ථතො එක”න්ති. ඉති-සද්දො පකාරවචනොති ආහ “ඉති අනෙකප්පකාරා භවාභවතා”ති. විතිවත්තොති අතික්කන්තො. එත්ථ ව “යස්සා”ති ඉදං යො විතිවත්තොති විභත්තිවිපරිණාමවසෙන යොජෙතබ්බං. තං විගතභයන්ති තං එවරූපං යථාචුත්තගුණසමන්තාගතං බිණාසවං විත්තකොපාභාවතො ඉතිභවාභවසමතික්කමනතො ව භයහෙතුචිගමෙන විගතභයං. විවෙකසුබ්බෙන අග්ගඵලසුබ්බෙන ව සුබ්බං, විගතභයන්තා එව අසොකං. දෙවා නානුභවන්ති දස්සනායාති අධිගතමග්ගෙ යපෙත්වා සබ්බෙපි උපපත්තිදෙවා වායමන්තාපි විත්තවාරදස්සනවසෙන දස්සනාය දට්ඨං නානුභවන්ති න අභිසම්භුණන්ති න සක්කොන්ති, පගෙව මනුස්සා. සෙක්ඛාපි හි පුපුජ්ජනා විය අරහතො විත්තප්පවත්තිං න ජානන්ති. තස්ස දස්සනං දෙවානම්පි දුල්ලහන්ති එත්ථාපි විත්තවාරදස්සනවසෙන තස්ස දස්සනං දෙවානම්පි දුල්ලහං අලබ්භතියං, දෙවෙහිපි තං දස්සනං න සක්කා පාපුණ්ණුන්ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. අභාවත්ථො හෙත්ථ දු-සද්දො “දුප්පඤ්ඤා”තිආදීසු විය.

333. භත්තාභිභාරොති අභිහරිතබ්බහත්තං. තස්ස පන පමාණං දස්සෙතුං “පඤ්ච ව ටාලිපාකසතානී”ති චුත්තං. තත්ථ එකො ටාලිපාකො දසන්තං පුරිසානං භත්තං ගණ්හාති. ලාභසක්කාරසිලොකෙනාති එත්ථ ලාභො නාම චතුපච්චයලාභො. සක්කාරොති තෙසංයෙව සුකතානං සුසඬ්ඛතානං ලාභො. සිලොකොති වණ්ණසොසො. මනොමයං කායන්ති කුමාරමනෙත නිබ්බත්තං බ්‍රහ්මකායං. උපපන්නොති උපගතො. අත්තභාවප්පටිලාභොති සරිරපටිලාභො. ද්වෙ වා තීණි වා මාගධකානි ගාමබ්බත්තානීති එත්ථ මාගධකං ගාමබ්බත්තං අත්ථි බුද්දකං, අත්ථි මජ්ඣිමං, අත්ථි මහන්තං. බුද්දකං ගාමබ්බත්තං ඉතො චත්තාලීස උසභානි, එත්තො චත්තාලීස උසභානීති ගාචුතං හොති. මජ්ඣිමං ඉතො ගාචුතං, එත්තො ගාචුතන්ති අධිඨ්ඨොජනං හොති. මහන්තං ඉතො දියඬ්ඨගාචුතං, එත්තො දියඬ්ඨගාචුතන්ති තිගාචුතං හොති. තෙසු බුද්දකෙන ගාමබ්බත්තෙන තීණි, බුද්දකෙන ව මජ්ඣිමෙන ව ද්වෙ ගාමබ්බත්තානි තස්ස අත්තභාවො. තිගාචුතඤ්ඤිස්ස සරිරං. පරිහරිස්සාමීති පටිපග්ගිස්සාමි ගොපයිස්සාමි. රක්ඛස්සෙතන්ති රක්ඛස්සු එතං.

පඤ්චසත්ථුකථාවණ්ණනා

334. සත්ථාරොති ගණසත්ථාරො. නාස්සස්සානි න එතස්ස භවෙය්‍ය. තන්ති තං සත්ථාරං. තෙනාති අමනාපෙන. සමුදාවරෙය්‍යාමාති කට්ඨෙය්‍යාම. සම්මන්තනීති අම්භාකං සම්මානං කරොති. තෙනාහ “සම්මානෙති”ති, සම්මන්තනීති වා පරෙහි සම්මානීයනීති අත්ථො.

335. නාසාය පිත්තං භිත්තෙය්‍යුත්ති අවිජ්ජිත්තං වා මච්ඡපිත්තං වා නාසාපුටෙ පක්ඛිපෙය්‍යුං. පරාභවායාති අවධිසීයා විනාසාය. අස්සතරීති වළවාය කුච්ඡිස්මිං ගද්දස්සජාතා, තං අස්සෙන සද්ධිං සම්පයොජෙත්ති, සා ගබ්භං ගණ්හිත්වා කාලෙ සම්පත්තෙ විජායිතුං න සක්කොති, පාදෙහි භූමිං පහරන්තී තිට්ඨති, අට්ඨසා චත්තාරො පාදෙ චතුස්ස ඛණ්ණකෙස්ස ඛන්ධිත්වා කුච්ඡිං ඵාලෙත්වා පොතකං නීහරන්ති, සා තත්තෙව මරති. තෙන වුත්තං “අත්තවධාය ගබ්භං ගණ්හාතී”ති.

339. පොත්ථනිකන්ති ජුරිකං, යං ඛරන්තිපි වුච්චති.

නාළාගිරිපෙසනකථාවණ්ණනා

342. මා කුඤ්ජර නාගමාසදොති හො, කුඤ්ජර, බුද්ධනාගං වධකචිත්තෙන මා උපගච්ඡ. දුක්ඛන්ති දුක්ඛකාරණන්තා දුක්ඛං. කථං තං දුක්ඛන්ති ආහ “න හි නාගහතස්සා”තිආදි. නාගහතස්ස සුගතිපටික්ඛෙපෙන බුද්ධනාගස්ස සාතො දුග්ගතිදුක්ඛකාරණන්ති දස්සෙති. ඉතොති ඉතො ජාතිතො. යතොති යස්මා. ඉතො පරං යතොති ඉතො පරං ගච්ඡන්තස්සාති වා අත්තො. මදොති මානමදො. පමාදොති පමත්තභාවො. පටිකුටිතොති සඬකුටිතො. අලක්ඛිකොති අහිරිකො. යනු හි නාමාති යො නාම.

පඤ්චවත්ථුයාවනකථාවණ්ණනා

343. තිකභොජනන්ති තීහි භුඤ්ජිතබ්බභොජනං, තිණ්ණං එකතො පටිග්ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං පඤ්ඤපෙසස්සාමීති අත්තො. කොකාලිකොතිආදීති චතුන්තං දෙවදත්තපක්ඛියානං ගණපාමොක්ඛානං නාමාති. ආයුකප්පන්ති එකං මහාකප්පං අසීතිභාගං කත්වා තතො එකභාගමත්තං කාලං අන්තරකප්පසඤ්ඤිතං කාලං.

ආයස්මන්තං ආනන්දං එතදවොචාති (උදා. අට්ඨ. 48) දෙවදත්තො සබ්බං සඬසහෙදස්ස පුබ්බභාගං නිජ්ඵාදෙත්වා “එකංසෙනෙව අජ්ජ ආවෙණිකං උපොසථං සඬසකම්මඤ්ච කරිස්සාමි”ති වින්තෙත්වා එතං “අජ්ජතග්ගෙ”තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ අඤ්ඤත්‍රෙව භගවතාති විනා එව භගවත්තං, තං සත්ථාරං අකත්වාති අත්තො. අඤ්ඤත්‍ර භික්ඛුසඬසා උපොසථං කරිස්සාමි සඬසකම්මාති වාති භගවතො ඔවාදකාරකං භික්ඛුසඬසං විනා මං අනුවත්තන්තෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං ආවෙණිකං උපොසථං සඬසකම්මාති ච කරිස්සාමි. අජ්ජතග්ගෙ, හන්තෙ, දෙවදත්තො සඬසං භින්දිස්සතීති හෙදකාරකානං සබ්බෙසං දෙවදත්තෙන සජ්ජිත්තා “එකංසෙනෙව දෙවදත්තො අජ්ජ සඬසං භින්දිස්සතී”ති මඤ්ඤමානො එවමාහ. භින්දිස්සතීති ද්විධා කරිස්සති.

එතමත්ථං විදිත්වාති එතං අවිචිමහානිරුප්ප්පත්තිසංවත්තනියං කප්පට්ඨියං අතෙකිච්ඡං දෙවදත්තෙන නිබ්බත්තියමානං සඬසහෙදකම්මං සබ්බාකාරතො

විදිත්වා. ඉමං උදානන්ති කුසලාකුසලෙසු යථාක්කමං සප්පුරිසාසප්පුරිසානං සුකරා පටිපත්ති, න පන නෙසං අකුසලකුසලෙසුති ඉදමත්ථවිභාවනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ සුකරං සාධුනා සාධුති අත්තනො පරෙසඤ්ච හිතං සාධෙතීති සාධු, සම්මාපටිපන්නො. තෙන සාධුනා සාරිපුත්තාදිනා සාවකෙන පච්චෙකසම්බුද්ධොධන සම්මාසම්බුද්ධොධන අඤ්ඤෙන වා ලොකීයසාධුනා සාධු සුන්දරං භද්දකං අත්තනො පරෙසඤ්ච හිතසුඛාවහං සුකරං සුඛෙන කාතුං සක්කා. සාධු පාපෙන දුක්කරන්ති තදෙව පන චුත්තලක්ඛණං සාධු පාපෙන දෙවදත්තාදිනා පාපපුග්ගලෙන දුක්කරං කාතුං න සක්කා, න සො තං කාතුං සක්කොතීති අත්ථො. පාපං පාපෙන සුකරන්ති පාපං අසුන්දරං අත්තනො පරෙසඤ්ච අනත්ථාවහං පාපෙන යථාචුත්තපාපපුග්ගලෙන සුකරං සුඛෙන කාතුං සක්කුණෙයාං. පාපමරියෙහි දුක්කරන්ති අරියෙහි පන බුද්ධාදීහි තං පාපං දුක්කරං දුරහිසම්භවං. සෙනුසාතොයෙව හි තෙසං තත්ථාති දීපෙති.

සඬ්ඝභෙදකථාවණ්ණනා

345. අථ ඛො ආයස්මා සාරිපුත්තො ආදෙසනාපාටිභාරියානුසාසනියාතිආදීසු පරස්ස චිත්තං ඤත්වා කථනං ආදෙසනාපාටිභාරියං, සාවකානඤ්ච බුද්ධානඤ්ච සතතං ධම්මදෙසනං අනුසාසනීපාටිභාරියං, ඉද්ධිවිධං ඉද්ධිපාටිභාරියං. තත්ථ ඉද්ධිපාටිභාරියෙන සද්ධිං අනුසාසනීපාටිභාරියං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස ආචිණ්ණං, ආදෙසනාපාටිභාරියෙන සද්ධිං අනුසාසනීපාටිභාරියං ධම්මසෙනාපතිස්ස. තෙන චුත්තං “ආයස්මා සාරිපුත්තො ආදෙසනාපාටිභාරියානුසාසනියා හික්ඛු ධම්මියා කථාය ඔවදී” තිආදි. තදා හි ද්විසු අග්ගසාවකෙසු ධම්මසෙනාපති තෙසං හික්ඛුනං චිත්තවාරං ඤත්වා ධම්මං දෙසෙසි, මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො විකුබ්බනං දස්සෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි, පාළියඤ්චෙත්ථ ද්විත්තම්පි ථෙරානං දෙසනාය ධම්මවක්ඛුපටිලාභොව දස්සිතො. දීඝභාණකා පන එවං වදන්ති “භගවතා පෙසිතෙසු ද්විසු අග්ගසාවකෙසු ධම්මසෙනාපති තෙසං චිත්තවාරං ඤත්වා ධම්මං දෙසෙසි, ථෙරස්ස ධම්මදෙසනං සුත්වා පඤ්චසතාපි හික්ඛු සොතාපත්තිථලෙ පතිට්ඨහිංසු. අථ නෙසං මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො විකුබ්බනං දස්සෙත්වා ධම්මං දෙසෙසි, තං සුත්වා සබ්බෙ අරහත්තථලෙ පතිට්ඨහිංසු” ති. දෙවදත්තං උට්ඨාපෙසීති ජණ්ණකෙන හදයමජ්ඣෙ පහරිත්වා උට්ඨාපෙසි.

346. සරසීති සරො. සුවික්ඛාලිතන්ති සුට්ඨු වික්ඛාලිතං, සුවිසොධිතං කත්ථාති අත්ථො. සංඛාදිත්වාති සුට්ඨු ඛාදිත්වා. මහිං විකුබ්බතොති මහිං දන්තෙහි විලිඛන්තස්ස. නදීසු හිසං සසානස්සාති යොජෙතබ්බං. නදීති චෙත්ථ මහාසරො අධිජපෙතො. ජග්ගතොති හත්ථියුථං පාලෙන්තස්ස. හිඬකොවාති හත්ථිපොතකො විය. මමානුකුබ්බන්ති මං අනුකරොන්තො.

347. දුතෙය්‍යන්ති දුතකම්මං. ගන්තුමරහතීති දුතෙය්‍යසඬ්ඛාතං සාසනං හරිතුං
 ධාරෙත්වා හරිතුං අරහති. සොතාති යං අස්ස සාසනං දෙනති, තස්ස සොතා.
 සාවෙනාති තං උග්ගණ්හිත්වා “ඉදං නාම තුම්හෙහි චුත්ත”න්ති පටිසාවෙනා.
 උග්ගහෙතාති සුඋග්ගහිතං කත්වා උග්ගහෙනා. ධාරෙතාති සුධාරිතං කත්වා
 ධාරෙනා. විඤ්ඤාතාති අත්තනා තස්ස අත්ථං ජානිතා. විඤ්ඤාපෙතාති පරං
 විජානාපෙනා. සහිතාසහිතස්සාති “ඉදං සහිතං, ඉදං අසහිත”න්ති ඵලං.
 සහිතාසහිතස්ස කුසලො උපගතානුපගතෙසු ඡෙකො සාසනං ආරොවෙත්තො
 සහිතාසහිතං සල්ලක්ඛෙත්වා ආරොවෙති. න ඛ්‍යට්ඨිති න වෙධති න ඡම්හති.
 උග්ගවාදිනීන්ති ඵරුසවචනෙන සමන්තාගතං. පුච්ඡිතොති පටිඤ්ඤත්ථාය
 පුච්ඡිතො.

348. අට්ඨහි, භික්ඛවෙ, අසද්ධම්මෙහිතිආදියු අසද්ධම්මෙහිති (ඉතිචු. අට්ඨ. 89)
 අසතං ධම්මෙහි, අසන්තෙහි වා අසොහතෙහි වා ධම්මෙහි. අභිභූතොති
 අජ්ඣෙත්ථාට්ඨො. පරියාදින්නවිත්තොති ඛෙපිතවිත්තො ලාභාදිහෙතුකෙන
 ඉච්ඡාවාරෙන මානමදාදිනා ව ඛයං පාපිතකුසලවිත්තො. අථ වා
 පරියාදින්නවිත්තොති පරිතො ආදින්නවිත්තො, චුත්තජ්ජකාරෙන
 අකුසලකොට්ඨාසෙන යථා කුසලවිත්තස්ස උජ්ජත්තිවාරො න හොති, ඵලං
 සමන්තතො ගහිතවිත්තසන්නානොති අත්ථො. අපායෙ නිබ්බත්තනාරහතාය
 ආපායිකො. තත්ථපි අවිච්ඡිඬ්ඛාතෙ මහානිරයෙ උජ්ජජ්ජතිති නෙරයිකො. එකං
 අන්තරකජ්ජං පරිපුණ්ණමෙව කත්වා තත්ථ තිට්ඨතිති කජ්ජට්ඨො. අනෙකච්ඡොති
 බුද්ධෙහිපි අනිවත්තනීයත්තා අවිච්ඡිඬ්ඛත්තියා තිකිච්ඡාභාවතො අනෙකච්ඡො,
 අතිකිච්ඡනීයොති අත්ථො. ලාභෙනාති ලාභෙන හෙතුභූතෙන. අථ වා
 ලාභහෙතුකෙන මානාදිනා. ලාභඤ්ඤි නිස්සාය ඉධෙකච්චෙ පුග්ගලා පාපිච්ඡා
 ඉච්ඡාපකතා ඉච්ඡාවාරෙ යත්වා “ලාභං නිබ්බත්තෙස්සාමා”ති අනෙකච්ඡිතං
 අනෙසනං අජ්ජනිරූපං ආපජ්ජිත්වා ඉතො චුතා අපායෙසු නිබ්බත්තන්ති. අපරෙ
 යථාලාභං ලහිත්වා තංතිමිත්තං මානාතිමානමදමච්ඡරියාදිවසෙන පමාදං ආපජ්ජිත්වා
 ඉතො චුතා අපායෙසු නිබ්බත්තන්ති, අයඤ්ච තාදිසො. තෙන චුත්තං “ලාභෙන,
 භික්ඛවෙ, අභිභූතො පරියාදින්නවිත්තො දෙවදත්තො ආපායිකො”තිආදි.
 අසක්කාරොනාති භිලෙත්වා පරිහවිත්වා පරෙහි අත්තනි පවත්තිතෙන අසක්කාරෙන,
 අසක්කාරහෙතුකෙන වා මානාදිනා. අසන්තගුණසම්භාවනාධිජ්ජායෙන පවත්තා
 පාපා ඉච්ඡා එතස්සාති පාපිච්ඡො, තස්ස භාවො පාපිච්ඡතා, තාය. “අභං බුද්ධො
 හවිස්සාමි, භික්ඛුසඬ්ඛං පරිහරිස්සාමි”ති හි තස්ස ඉච්ඡා උජ්ජන්තා.
 කොකාලිකාදයො පාපා ලාමකා මිත්තා එතස්සාති පාපමිත්තො, තස්ස භාවො
 පාපමිත්තතා, තාය.

349. අභිභූය්‍යාති අභිභවිත්වා මද්දිත්වා.

350. තිහි, භික්ඛවෙ, අසද්ධම්මෙහිතිආදි චුත්තනයමෙව. ඔරමත්තකෙන
 විසෙසාධිගමෙන අන්තරා වොසානං ආපාදිති එත්ථ පන අයමත්ථො.
 ඔරමත්තකෙනාති අජ්ජමත්තකෙන කුමාරාභිඤ්ඤාමත්තෙන. විසෙසාධිගමෙනාති

උත්තරිමනුස්සධම්මාධිගමෙන. අත්තරාති වෙමජ්ඣෙකං. වොසානං ආපාදීති
 අකතකිව්චොව සමානො “කතකිව්චොමිහි”ති මඤ්ඤමානො සමණධම්මනො
 විගමං ආපජ්ජී. ඉදං චුත්තං හොති – කුමාරාභිඤ්ඤාහි උත්තරිකරණියෙ
 අධිගන්තබ්බෙ මග්ගඵලෙ අනධිගතෙ සතියෙව තං අනධිගන්ත්වා සමණධම්මනො
 විගමං ආපජ්ජීති. ඉති භගවා ඉමිනා සුත්තෙන විසෙසනො පුට්ඨජනභාවෙ ආදීනවං
 පකාසෙති “භාරියො පුට්ඨජනභාවො, යත්‍ර හි නාම කුමාරාභිඤ්ඤාපරියොසානා
 සම්පත්තියො නිබ්බත්තෙත්වාපි අනෙකානත්ථාවහං
 නානාවිධදුක්ඛභෙතුඅසන්තගුණසම්භාවනං අසප්පුරිසසංසග්ගං ආලසියානුයොගඤ්ච
 අවිජ්ජන්තො අවිච්ඡංචත්තනිකං කප්පට්ඨියං අතෙකිච්ඡං කිබ්බිසං පසවති”ති.

ගාථාසු මාති පටිසෙධෙ නිපාතො. ඡාතුති එකංසෙන. කොච්ඡි
 සබ්බසඬ්ඛාගකච්චනං. ලොකස්මිත්ති සත්තලොකෙ. ඉදං චුත්තං හොති – ඉමස්මිං
 සත්තලොකෙ කොච්ඡි පුග්ගලො එකංසෙන පාපිච්ඡො මා භොතුති. තදමිනාපි
 ඡානාථ, පාපිච්ඡානං යථා ගතීති පාපිච්ඡානං පුග්ගලානං යථාගති යාදිසි නිබ්බත්ති
 යාදිසො අභිසම්පරායොති ඉමිනාපි කාරණෙන ඡානාථාති දෙවදත්තං නිදස්සෙන්තො
 එවමාහ.

පණ්ඩිතොති සමඤ්ඤාතොති පරියත්තිබාහුසච්චෙන පණ්ඩිතොති ඤාතො.
 භාවිතත්තොති සම්මතොති කුමාරාභිඤ්ඤාහි භාවිතචිත්තොති සම්භාවිතො. තථා හි
 සො “මහිද්ධිකො ගොධිපුත්තො, මහානුභාවො ගොධිපුත්තො”ති
 ධම්මසෙනාපතිනාපි පසංසිතො අහොසි. ජලංව යසසා අට්ඨා, දෙවදත්තොති
 විස්සුතොති අත්තනො කිත්තියා පරිවාරෙන ච ජලන්තො විය ඔභාසන්තො විය
 ධිතො දෙවදත්තොති එවං විස්සුතො පාකටො අහොසි. “මෙ සුත”න්තිපි පායො,
 මයා සුතං සුතමත්තං, කතිපාහෙනෙව අතථාභූතත්තා තස්ස තං
 පණ්ඩිච්චාදිසවනමත්තමෙවාති අත්ථො.

සො පමාදං අනුච්ඡිණ්ණො, ආසජ්ජ නං තථාගතන්ති සො එවංභූතො දෙවදත්තො
 “බුද්ධොපි සාකියපුත්තො, අහමිපි සාකියපුත්තො, බුද්ධොපි සමණො, අහමිපි
 සමණො, බුද්ධොපි ඉද්ධිමා, අහමිපි ඉද්ධිමා, බුද්ධොපි දිබ්බචක්ඛුකො,
 දිබ්බසොතවෙතොපරියඤාණලාභී, බුද්ධොපි අතීතානාගතපච්චුප්පන්තෙ ධම්මෙ
 ඡානාති, අහමිපි තෙ ඡානාමි”ති අත්තනො පමාණං අජානිත්වා සම්මාසම්බුද්ධං
 අත්තනා සමසමට්ඨපනෙන පමාදං ආපජ්ජන්තො “ඉදානාහං බුද්ධො භවිස්සාමි,
 හික්ඛුසඬ්ඝං පරිහරිස්සාමි”ති අභිමාරපයොජනාදිනා තථාගතං ආසජ්ජ ආසාදෙන්වා
 විහෙයෙත්වා. “පමාදමනුජිණ්ණො”තිපි පඨන්ති. තස්සත්ථො – පමාදං
 චුත්තනයෙන පමජ්ජන්තො පමාදං නිස්සාය භගවතා සද්ධිං යුගග්ගාභවිත්තුප්පාදෙන
 සහෙව කුමාරාභිඤ්ඤාහි අනුජිණ්ණො පරිහිනොති. අවිච්ඡිතරයං පත්තො, චතුද්වාරං
 භයානකන්ති ජාලානං තත්ථ උප්පන්නසත්තානං වා නිරන්තරතාය “අවිච්ඡි”ති
 ලද්ධනාමං චතුසු පස්සෙසු චතුමභාද්වාරයොගෙන චතුද්වාරං අතිභයානකං
 මහානිරයං පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන පත්තො. තථා හි චුත්තං –

“චතුක්කණ්ණො චතුද්වාරො, විහත්තො භාගසො මිත්තො;
අයොපාකාරපරියත්තො, අයසා පටිකුජ්ජිත්තො.

“තස්ස අයොමයා භූමි, ජලිතා තෙජසා යුතා;
සමන්තා යොජනසතං, එරිත්වා තිට්ඨති සබ්බදා” ති. (ම. නි. 3.250, 267; අ. නි. 3.36);

අද්වයස්සාති අද්වයවිත්තස්ස. දුබ්බෙති දුස්සෙය්‍යා. තමෙව පාපං චූසතීති තමෙව අද්වයදුබ්බිං පාපපුග්ගලං පාපං නිහිනං පාපඵලං චූසති පාපුණාති අභිභවති. හෙස්මාති විපුලභාවෙන ගම්භීරභාවෙන ච හිංසාපනො, හිංසාපෙත්තො විය විපුලගම්භීරොති අත්ථො. වාදෙනාති දොසෙන. උපහිංසතීති බාධති ආසාදෙති. වාදො තම්භි න රුහතීති තස්මිං තථාගතෙ පරෙන ආරොපියමානො දොසො න රුහති න තිට්ඨති, විසකුම්භො විය සමුද්දස්ස න තස්ස විකාරං ජනෙතීති අත්ථො.

එවං ඡහි ගාථාහි පාපිච්ඡතාදිසමන්තාගතස්ස නිරයුපගභාවදස්සනෙන දුක්ඛතො අපරිමුක්තිං දස්සෙත්වා ඉදානි තප්පටිපක්ඛධම්මසමන්තාගතස්ස දුක්ඛක්ඛයං දස්සෙත්තො “තාදිසං මිත්ත” ති ඔසානගාථමාහ. තස්සත්ථො – යස්ස සම්මා පටිපත්තස්ස මග්ගානුගො පටිපත්තිමග්ගං අනුගතො සම්මා පටිපත්තො අපිච්ඡතාදිගුණසමන්තාගමෙන සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස ඛයං පරියොසානං පාපුණෙය්‍යා, තාදිසං බුද්ධං බුද්ධසාවකං වා පණ්ඩිතො සප්පඤ්ඤො අත්තනො මිත්තං කුබ්බෙට්තෙන මෙත්තිං කරෙය්‍යා, තඤ්ච සෙවෙට්තමෙව පශිරුපාසෙය්‍යාති.

කිං පනෙතං සුත්තං දෙවදත්තස්ස නිරයුපපත්තිතො පුබ්බෙ භාසිතං, උදාහු පච්ඡාති? ඉතිවුත්තකට්ඨකථායං (ඉතිවු. අට්ඨ. 89) තාව –

“දෙවදත්තෙ හි අවිච්ඡිමහානිරයං පටිට්ඨෙය්‍ය දෙවදත්තපක්ඛිකා අඤ්ඤතිත්ථියා ‘සමණෙන ගොතමෙන අභිසපිතො දෙවදත්තො පථවිං පටිට්ඨෙය්‍ය’ ති අබ්භාවික්ඛිංසු. තං සුත්වා සාසනෙ අනභිජ්ජසන්නා මනුස්සා ‘සියා නු බො එතදෙවං, යථා ඉමෙ භණන්ති’ ති ආසඩ්ඤං උප්පාදෙසුං. තං පවත්තිං හික්ඛු භගවතො ආරොවෙසුං. අථ බො භගවා ‘න, හික්ඛවෙ, තථාගතා කස්සචි අභිසපං දෙන්ති, තස්මා න දෙවදත්තො මයා අභිසපිතො, අත්තනො කම්මෙනෙව නිරයං පටිට්ඨෙය්‍ය’ ති වත්වා තෙසං මිච්ඡාගාහං පටිසෙධෙන්තො ඉමාය අට්ඨප්පත්තියා ඉදං සුත්තං අභාසි’ ති –

වුත්තං, තස්මා තෙසං මනෙන තස්ස නිරයුපපත්තිතො පච්ඡාපි භගවා ඉදං සුත්තමභාසිති වෙදිතබ්බං. ඉධ පන තස්ස නිරයුපපත්තිතො පඨමමෙව උප්පත්තෙ වත්ථුම්භි භාසිතං පාළිආරුළුභන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනෙව “අවිච්ඡිනිරයං පත්තො” ති ඉදං පන ආසංසායං අතීතවචනන්ති වුත්තං, ආසංසාති වෙන්ථ අවස්සම්භාවිති

අත්ථසිද්ධි අධිප්පෙතා. අවස්සම්භාවිනිඤ්ඤි අත්ථසිද්ධිමපෙක්ඛිත්වා අනාගතම්පි
භූතං විය වොහරන්ති, තඤ්ච සද්දලක්ඛණානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

සඨසහෙදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපාලිපඤ්ඤකථාවණ්ණනා

351. උපාලිපඤ්ඤෙ යං වත්තබ්බං, තං අට්ඨකථායං දස්සිතමෙව. තත්ථ
අනුනයන්තොති අනුජානාපෙන්නො, හෙදස්ස අනුරූපං වා බොධෙන්නො, යථා
හෙදො හොති, එවං භින්දිතබ්බෙ භික්ඛු විඤ්ඤාපෙන්නොති අත්ථො. තෙනාහ “න
කුම්භාක”න්තිආදි.

352. අට්ඨාරසහෙදකරවත්ථුම්භි දස අකුසලකම්මපථා සංකිලිට්ඨධම්මතාය
වොදානධම්මපඅපක්ඛන්තා “අධම්මො”ති දස්සිතා, තථා උපාදානාදයො,
බොධිපක්ඛියධම්මානං එකන්තානවජ්ජභාවතො නත්ථි අධම්මභාවො, භගවතා පන
දෙසිතාකාරෙන භාපෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා වා කථනං යථාධම්මං අකථනන්ති කත්වා
අධම්මභාවොති දස්සෙන්නො ආහ “තයො සතිපට්ඨානා”තිආදි. නිය්‍යානිකන්ති
සපාටිහිරං අප්පටිහතං හුත්වා පවත්තතිති අත්ථො. තථෙවාති ඉමිනා “එවං
අම්භාක”න්තිආදිනා චුත්තමත්ථං ආකඨ්ඨති. කාතබ්බං කම්මං ධම්මො නාමාති
යථාධම්මං කරණතො ධම්මො නාම, ඉතරං චුත්තවිපරියායතො අධම්මො නාම.

රාගචිතයො...පෙ.... අයං චිතයො නාමාති රාගාදීනං චිතයනතො
සංවරණතො පජ්ඣනතො පටිසඨ්ඨානතො ච චිතයො නාම, චුත්තවිපරියායෙන
ඉතරො අචිතයො. වත්ථුසම්පත්තිආදිවසෙන සබ්බෙසං චිතයකම්මානං අකුප්පතාති
ආහ “වත්ථුසම්පත්ති...පෙ.... අයං චිතයො නාමා”ති. තප්පටිපක්ඛතො අචිතයො
වෙදිතබ්බො. තෙනාහ “වත්ථුවිපත්ති”තිආදි. යාසං ආපන්නස්ස පබ්බජ්ජා
සාවසෙසා, තා ආපත්තියො සාවසෙසා.

354. ආපායිකොතිආදිගාථාසු (ඉතිචු. අට්ඨ. 18) සඨසස්ස හෙදසඨ්ඨාතෙ වග්ගෙ
රතොති වග්ගරතො. අධම්මිකතාය අධම්මෙ හෙදකරවත්ථුම්භි සඨසහෙදසඨ්ඨාතෙ
එව ච අධම්මෙ ධිතොති අධම්මට්ඨො. යොගක්ඛෙමා පධංසතීති භිතතො පරිභායති,
චතුහිපි යොගෙහි අනුපද්ද්දන්තා යොගක්ඛෙමං නාම අරහත්තං නිබ්බානඤ්ච,
තතො පනස්ස ධංසනෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. දිට්ඨිසිලසාමඤ්ඤතො සඨසතට්ඨෙන
සඨසං, තතො එව එකකම්මාදිවිධානයොගෙන සමග්ගං සහිතං භින්දිත්වා පුබ්බෙ
චුත්තලක්ඛණෙන සඨසහෙදෙන භින්දිත්වා. කප්පන්ති අන්තරකප්පසඨ්ඨාතං
ආයුකප්පං. නිරයම්භීති අවිච්ඡිකානිරයම්භී.

සුඛා සඨසස්ස සාමග්ගීති (ඉතිචු. අට්ඨ. 19) සුඛස්ස පච්චයභාවතො සාමග්ගී
“සුඛා”ති චුත්තා යථා “සුඛො බුද්ධානමුප්පාදො”ති (ධ. ප. 194).
සමග්ගානඤ්චනුග්ගහොති සමග්ගානං සාමග්ගිඅනුමොදනෙන අනුග්ගණ්ණනං

සාමග්ගිඅනුරූපං වා, යථා තෙ සාමග්ගිං න විජහන්ති, තථා ගහණං යපනං
 අනුබලප්පදානන්ති අත්ථො. සමග්ගං කත්වානාති හින්තං සඬ්ඝං සඬ්ඝරාජිප්පත්තං
 වා සමග්ගං සහිතං කත්වා. කප්පන්ති ආයුකප්පමෙව. සග්ගමිහි මොදතීති
 කාමාවචරදෙවලොකෙ අඤ්ඤ දෙවෙ දසහි යානෙහි අභිභවිත්වා දිබ්බසුඛං
 අනුභවන්තො ඉච්ඡිතනිබ්බත්ති යා ව මොදති පමොදති ලළති කීළති.

355. සියා නු බො, හන්තෙ, සඬ්ඝහෙදකොතිආදි පාළිඅනුසාරෙනෙව
 වෙදිතබ්බං. “පඤ්චහි, උපාලි, ආකාරෙහි සඬ්ඝො හිජ්ජති කම්මෙන උද්දෙසෙන
 වොහරන්තො අනුස්සාවනෙන සලාකග්ගාහෙනා” ති එවං පරිවාරෙ (පරි. 458)
 ආගතමපි සඬ්ඝහෙදලක්ඛණං ඉධ වුත්තෙන කිං නානාකරණන්ති දස්සෙතුං
 “පරිවාරෙ පනා” තිආදිමාහ. එත්ථ ව සිමට්ඨකසඬ්ඝෙ අසන්නිපතිතෙ විසුං පරිසං
 ගහෙත්වා කතවොභාරානුස්සාවනසලාකග්ගාහස්ස කම්මං වා කරොන්තස්ස
 උද්දෙසං වා උද්දිසන්තස්ස හෙදො ව හොති ආනන්තරියකම්මඤ්ච.
 සමග්ගසඤ්ඤාය පන “වට්ටතී” ති සඤ්ඤාය වා කරොන්තස්ස හෙදොව හොති, න
 ආනන්තරියකම්මං. තතො උභයපරිසාය කරොන්තස්ස නෙව සඬ්ඝහෙදො න
 ආනන්තරියං. සබ්බන්තිමෙන හි පරිච්ඡෙදෙන නවන්තං ජනානං යො සඬ්ඝං
 හින්දති, තස්ස ආනන්තරියකම්මං හොති, අනුවත්තකානං අධම්මවාදීනං
 මහාසාවජ්ජං කම්මං, ධම්මවාදිනො අනවජ්ජා. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

උපාලිපඤ්ඤකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සඬ්ඝහෙදකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

8. වත්තක්ඛන්ධකං

ආගන්තුකවත්තකථාවණ්ණනා

356-357. වත්තක්ඛන්ධකෙ උපරිපිට්ඨිතොති පිට්ඨිසඬ්ඝාටස්ස උපරිභාගතො,
 ද්වාරබාහස්ස උපරිපදෙසතොති අත්ථො. විස්සජ්ජෙනබ්බන්ති සුක්ඛාපනත්ථං
 ආතපෙ විස්සජ්ජිතබ්බං. අභිවාදාපෙතබ්බොති තස්ස වස්සෙ පුච්ඡිතෙ යදි දහරො
 හොති, සයමෙව වන්දිස්සති, තදා ඉමිනාව වන්දාපිතො නාම හොති.
 නිල්ලොකෙතබ්බොති ඔලොකෙතබ්බො. යථාභාගන්ති පුබ්බෙ පඤ්ඤත්තං
 පදෙසභාගං අනතික්කමිත්වා. සන්තානකන්ති උණ්ණනාහිසුත්තං. උල්ලොකාති
 ගෙහස්ස උපරිභාගතො පටියාය, පයමං උපරිභාගො සම්මජ්ජිතබ්බොති වුත්තං
 හොති.

ආවාසිකවත්තකථාවණ්ණනා

359. මහාආවාසෙති මහාවිහාරසද්ධිසෙ මහාආවාසෙ.

අනුමොදනවත්තකථාවණ්ණනා

362. පඤ්චමෙ නිසින්නෙති අනුමොදනත්ථාය නිසින්නෙ. උපනිසින්නකථා නාම බහුසු සන්නිපතිතෙසු පරිකථාකථනං.

හත්තග්ගවත්තකථාවණ්ණනා

364. මනුස්සානං පරිවිසනට්ඨානන්ති යත්ථ මනුස්සා සපුත්තදාරා ආවසිත්වා දෙන්ති. හත්ථධොවනඋදකං සන්ධායාති භුත්තාවිස්ස භොජනාවසානෙ හත්ථධොවනඋදකං සන්ධාය. තෙනෙවාහ “අන්තරා පිපාසිතෙන පන...පෙ.... හත්ථා න ධොවිතබ්බා”ති. පොත්ථකෙසු පන “පානීයං පිවිත්වා හත්ථා න ධොවිතබ්බා”ති ලිබන්ති, “හත්ථා ධොවිතබ්බා”ති පායෙන භවිතබ්බන්ති අමිහාකං බන්ති. අඤ්ඤා උදකං “න තාව උදකන්ති ඉදං හත්ථධොවනඋදකං සන්ධාය චුත්ත”න්ති වත්වා “අන්තරා පිපාසිතෙන පන”තිආදිනා චුත්තවිසෙසො න උපලබ්භති. අථ මතං “න තාව ටෙරෙන උදකං පටිග්ගහෙතබ්බන්ති ඉදං කිං පානීයපටිග්ගහණං සන්ධාය චුත්තං, උදාහු හත්ථධොවනඋදකග්ගහණං සන්ධායාති ආසඬකානිවත්තනත්ථං ‘ඉදං හත්ථධොවනඋදකං සන්ධාය චුත්ත’න්තිආදි කථිත”න්ති, තඤ්ච න, තත්ථ ආසඬකාය එව අසම්භවතො. න හි භගවා “යාව අඤ්ඤෙ න භුත්තාවිනො භොන්ති, තාව පානීයං න පාතබ්බ”න්ති වක්ඛන්ති සක්කා විඤ්ඤාතුං. යදි වෙතං පානීයපටිග්ගහණං සන්ධාය චුත්තං, “න තාව ටෙරෙන උදකං පටිග්ගහෙතබ්බ”න්ති උදකසද්දප්පයොගො ව න කත්තබ්බො සියා, අට්ඨකථායඤ්ච “ඉදං හත්ථධොවනඋදකං සන්ධාය චුත්ත”න්ති වත්වා තෙන නිවත්තිතබ්බමත්ථං දස්සෙන්නෙත “අන්තරා පිපාසිතෙන පන ගලෙ විලග්ගාමිසෙන වා පානීයං පිවිත්වා”න්ති එත්තකමෙව වත්තබ්බං, “පානීයං පිවිත්වා හත්ථා න ධොවිතබ්බා”ති එවං පන න වත්තබ්බන්ති. ධූරෙ නිසින්නා භොන්තිති ද්වාරසමීපෙ නිසින්නා භොන්ති.

පිණ්ඩවාරිකවත්තකථාවණ්ණනා

366. පරාමසතීති ගණ්භාති. යපෙති වාති “තිට්ඨථ, හන්තෙ”ති වදන්ති යපෙති නාම.

ආරඤ්ඤිකවත්තකථාවණ්ණනා

367. කෙනජ්ජ, හන්තෙ, යුත්තන්ති කෙන නක්ඛන්තෙන අජ්ජ වන්දො යුත්තොති එවං වදන්තෙන නක්ඛන්තං පුච්ඡිතං භොති.

සෙනාසනවත්තකථාවණ්ණනා

369-370. අඬගණෙති අබ්භොකාසෙ. න වුඩ්ඨං අනාපුච්ඡාති එත්ථ තස්ස ඔවරකෙ තදුපවාරෙ ව ආපුච්ඡිතබ්බන්ති වදන්ති. භොජනසාලාදීසුපි එවමෙව පටිපජ්ඡිතබ්බන්ති භොජනසාලාදීසුපි උද්දෙසදානාදි ආපුච්ඡිත්වා කාතබ්බන්ති අත්ථො.

වච්චකුට්ඨත්තකථාවණ්ණනා

373-374. ඉදං අතිවිච්චන්ති ඉදං යානං ගුම්බාදීහි අප්පට්ඨජන්තත්තා අතිවිය පකාසනං. නිබද්ධගමනත්ථායාති අත්තනො නිබද්ධගමනත්ථාය. පුග්ගලිකට්ඨානං වාති අත්තනො විහාරං සන්ධාය වුත්තං. සෙසමෙත්ථ සුචිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ඉමස්මිං වත්තක්ඛන්ධකෙ ආගතානි
ආගන්තුකාචාසිකගමියානුමොදනභත්තග්ගපිණ්ඩවාරිකාරඤ්ඤික සෙනාසන
ජන්තාසර වච්චකුට්ඨ උපජ්ඣාවරිය සද්ධිවිහාරික අන්තෙචාසිකවත්තානි වුද්දස
මහාවත්තානි නාම, ඉතො අඤ්ඤානි පන කදාචි තජ්ජනියකම්මකතාදිකාලෙයෙව
චරිතබ්බානි අසීති ඛන්ධකවත්තානීති වෙදිතබ්බානි. ගණ්ඨීපදෙසු පන “ඉමානියෙව
වුද්දස මහාවත්තානි අග්ගහිතග්ගගණෙන ගහියමානානි අසීති
ඛන්ධකවත්තාආනී”ති වුත්තං, තං න ගහෙතබ්බං.

වත්තක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

9. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකං

පාතිමොක්ඛවුද්දෙසයාවනකථාවණ්ණනා

383. පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකෙ තදහුති (උදා. අට්ඨ. 45) තස්මිං අහනි තස්මිං දිවසෙ. උපොසපෙති එත්ථ උපවසන්ති එත්ථාති උපොසපො, උපවසන්තීති සීලෙන වා අනසනෙන වා උපෙනා හුත්වා වසන්තීති අත්ථො. අයඤ්ඤි උපොසප-සද්දො “අට්ඨංඨගසමන්තාගතං උපොසපං උපවසාමී”තිආදීසු (අ. නි. 3.71; 10.46) සීලෙ ආගතො. “උපොසපො වා පචාරණා වා”තිආදීසු (මහාව. 155) පාතිමොක්ඛවුද්දෙසාදිවිනයකම්මෙ. “ගොපාලකුපොසපො නිගණ්ඨුපොසපො”තිආදීසු (අ. නි. 3.71) උපවාසෙ. “උපොසපො නාම නාගරාජා”තිආදීසු (දී. නි. 2.246; ම. නි. 3.258) පඤ්ඤත්තියං. “අජ්ජුපොසපො පන්තරසො”තිආදීසු (මහාව. 168) දිවසෙ. ඉධාපි දිවසෙයෙව දට්ඨබ්බො. තස්මා තදහුපොසපෙති තස්මිං උපොසපදිවසභූතෙ අහනීති අත්ථො. නිසින්තො හොතීති මහාභික්ඛුසඬ්ඨපරිවුතො ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසිතුං උපාසිකාය රතනපාසාදෙ නිසින්තො හොති. නිසජ්ජ පන භික්ඛූනං විත්තානි ඔලොකෙන්තො එකං දුස්සීලපුග්ගලං දිස්වා “සවාහං ඉමස්මිං පුග්ගලෙ ඉධ නිසින්තෙයෙව පාතිමොක්ඛං උද්දිසිස්සාමි, සත්තධාවස්ස මුද්ධා ඵලිස්සති”ති තස්මිං අනුකම්පාය තුණ්හියෙව අහොසි.

අභික්කන්තාති අතික්කන්තා පරික්ඛිණා. උද්ධස්තෙ අරුණෙති උග්ගතෙ අරුණසීසෙ. නන්දිමුඛියාති තුට්ඨිමුඛියා. උද්ධස්තං අරුණන්ති අරුණුග්ගමනං පත්වාපි “උද්දිසතු, හන්තෙ, හගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛ”න්ති ථෙරො හගවත්තං පාතිමොක්ඛවුද්දෙසං යාචි තස්මිං කාලෙ “න, භික්ඛවෙ, අනුපොසපෙ උපොසපො

කාතබ්බො”ති (මහාව. 183) සික්ඛාපදස්ස අපඤ්ඤත්තත්තා. අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසාති තික්ඛත්තුං ථෙරෙන පාතිමොක්ඛුද්දෙසස්ස යාවිතත්තා අනුද්දෙසස්ස කාරණං කථෙන්නො “අසුකපුග්ගලො අපරිසුද්ධො”ති අවත්වා “අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසා”ති ආහ. කස්මා පන භගවා තියාමරත්තිං තථා චිතිනාමෙසි? තතො පටියාය ඔවාදපාතිමොක්ඛං අනුද්දිසිතුකාමො තස්ස වත්ථුං පාකටං කාතුං.

අද්දසාති කථං අද්දස. අත්තතො වෙනොපරියඤාණෙන තස්සං පරිසති භික්ඛුනං විත්තාති පරිජානන්නො තස්ස පුරිසස්ස දුස්සිලාවිත්තං පස්සි. යස්මා පන විත්තෙ දිට්ඨො තංසමඛිගිපුග්ගලො දිට්ඨො නාම හොති, තස්මා “අද්දසා ඛො ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො තං පුග්ගලං දුස්සිල”න්ති වුත්තං. යථෙව හි අනාගතෙ සත්තසු දිවසෙසු පවත්තං පරෙසං විත්තං වෙනොපරියඤාණලාභී පජානාති, එවං අතීතෙපිති. දුස්සිලන්ති නිස්සිලං, සිලවිරහිතන්ති අත්ථො. පාපධම්මන්ති දුස්සිලන්තා එව භීතජ්ඣාසයනාය ලාමකසභාවං. අසුවිත්ති අපරිසුද්ධෙහි කායකම්මාදීහි සමන්තාගතත්තා න සුවිං. සඬකස්සරසමාචාරන්ති කිඤ්චිදෙව අසාරුප්පං දිස්වා “ඉදං ඉමිනා කතං භවිස්සති”ති එවං පරෙසං ආසඬකනියනාය සඬකාය සරිතබ්බසමාචාරං. අථ වා කෙනචිදෙව කරණියෙන මන්තයන්තෙ භික්ඛු දිස්වා “කච්චි නු ඛො ඉමෙ මයා කතකම්මං ජානිත්වා මන්තෙන්ති”ති අත්තතොයෙව සඬකාය සරිතබ්බසමාචාරං. ලජ්ජිතබ්බතාය පටිච්ජාදෙනබ්බස්ස කරණතො පටිච්ජන්තං කම්මන්තං එතස්සාති පටිච්ජන්තකම්මන්තං.

කුච්ඡිතසමණුවෙසධාරිතාය න සමණන්ති අස්සමණං. සලාකග්ගහණාදීසු “කිත්තකා සමණා”ති ගණනාය “අභමිපි සමණොමිහී”ති මිච්ජාපටිඤ්ඤාය සමණපටිඤ්ඤං. අසෙට්ඨධාරිතාය අබ්බමචාරී. අඤ්ඤෙ බ්බමචාරිතො සුනිවත්ථෙ සුපාරුතෙ කුසුම්භකපටධරෙ ගාමනිගමාදීසු පිණ්ඩාය වරින්වා ජීවිකං කප්පෙන්තෙ දිස්වා අබ්බමචාරී සමානො සයම්පි තාදිසෙන ආකාරෙන පටිපජ්ජන්තො උපොසථාදීසු ව සන්දිස්සන්තො “අභමිපි බ්බමචාරී”ති පටිඤ්ඤං දෙන්තො විය හොතිති බ්බමචාරිපටිඤ්ඤං. පුතිනා කම්මෙන සිලවිපත්තියා අන්තො අනුපට්ඨත්තා අන්තොපුතිං. ඡහි ද්වාරෙහි රාගාදිකිලෙසාවස්සවෙන තිත්තත්තා අවස්සුතං. සඤ්ජාතරාගාදිකච්චරත්තා සිලවන්තෙහි ඡඩ්ඛෙතබ්බත්තා ව කසම්බුජාතං. මජ්ඣෙ භික්ඛුසඬස්ස නිසින්තන්ති සඬසපරියාපන්තො විය භික්ඛුසඬස්ස අන්තො නිසින්තං.

දිට්ඨොසිති “අයං න පකතත්තො”ති භගවතා දිට්ඨො අසි. යස්මා ව එවං දිට්ඨො, තස්මා නත්ථී තෙ තව භික්ඛුහි සද්ධිං එකකම්මාදිසංවාසො. යස්මා පන සො සංවාසො තව නත්ථී, තස්මා උට්ඨෙහි ආවුසොති එවමෙත්ථ පදයොජනා වෙදිතබ්බා. තතියම්පි ඛො සො පුග්ගලො තුණ්හි අහොසිති අනෙකචාරං වත්වාපි “ථෙරො සයමෙව නිබ්බින්නො ඔරම්ස්සති, ඉදානි ඉමෙසං පටිපත්තිං ජානිස්සාමී”ති වා අධිප්පායෙන තුණ්හි අහොසි. බාහායං ගහෙන්වාති “භගවතා මයා ව යාථාවතො දිට්ඨො, යාවතතියං ‘උට්ඨෙහී’ති ව වුත්තො න උට්ඨාති, ඉදානිස්ස නික්කඩ්ඨනකාලො, මා සඬස්ස උපොසථන්තරායො අහොසි”ති බාහායං අග්ගහෙසි. ඛහි ද්වාරකොට්ඨකා නික්ඛාමෙත්වාති ද්වාරකොට්ඨකා ද්වාරසාලතො

නික්බාමෙත්වා, බහිනි පන නික්බාමිතට්ඨානදස්සනං. අථ වා බහිද්වාරකොට්ඨකානි බහිද්වාරකොට්ඨකතොපි නික්බාමෙත්වා, න අන්තොද්වාරකොට්ඨකතො ඵව. උභයථාපි විහාරතො බහිකත්වාති අත්ථො. සුච්ඡිකං දත්වාති අග්ගලසුච්ඡිකද්ව උපරිසට්ඨකඤ්ච ආදහිත්වා, සුට්ඨු කවාටං ථකෙත්වාති අත්ථො. යාව බාහාගහණාපි නාමාති “අපරිසුද්ධා, ආනන්ද, පරිසා”ති වචනං සුත්වා ඵව හි තෙන පක්කම්මබ්බං සියා, ඵවං අපක්කම්මත්වා යාව බාහාගහණාපි නාම සො මොසපුරිසො ආගමිස්සති, අව්ඡරියමිදන්ති දස්සෙති. ඉදඤ්ච ගරහණව්ඡරියමෙවාති වෙදිතබ්බං.

මහාසමුද්දෙ අට්ඨව්ඡරියකථාවණ්ණනා

384. අට්ඨමෙ, භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දෙති (උදා. අට්ඨ. 45) කො අනුසන්ධි?
 ය්වායං අපරිසුද්ධාය පරිසාය පාතිමොක්ඛස්ස අනුද්දෙසො, සො ඉමස්මිං
 ධම්මචිත්තයෙ අව්ඡරියො අබ්භූතො ධම්මොති තං අපරෙහි සත්තහි
 අව්ඡරියඅබ්භූතධම්මෙහි සද්ධිං විහජිත්වා දස්සෙතුකාමො පඨමං තාව තෙසං
 උපමාහාවෙන මහාසමුද්දෙ අව්ඡරියඅබ්භූතධම්මෙ දස්සෙන්නො සත්ථා “අට්ඨමෙ,
 භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දෙ”තිආදිමාහ. අසුරාති දෙවා විය න සුරන්ති න ඊසන්ති න
 විරොචන්තිති අසුරා. සුරා නාම දෙවා, තෙසං පටිපක්ඛාති වා අසුරා,
 වෙපචිත්තිපහාරාදාදයො. තෙසං භවනං සිනෙරුස්ස හෙට්ඨාහාගෙ, තෙ තත්ථ
 පටිසන්තා නික්ඛමන්තා සිනෙරුපාදෙ මණ්ඩපාදිති නිමිතිත්වා කීළන්තාව
 අභිරමන්ති. සා තත්ථ තෙසං අභිරති ඉමෙ ගුණෙ දිස්වාති ආහ “යෙ දිස්වා දිස්වා
 අසුරා මහාසමුද්දෙ අභිරමන්ති”ති. තත්ථ අභිරමන්තිති රතිං වින්දන්ති,
 අනුක්කණ්ඨමානා වසන්තිති අත්ථො.

අනුපුබ්බනින්තොතිආදිති සබ්බානි අනුපටිපාටියා නින්තහාවස්සෙව
 වෙච්චනානි. න ආයතකෙනෙව පපාතොති නච්ඡින්නතට්ඨමහාසොබ්බො විය
 ආදිතො ඵව පපාතො. සො හි තීරදෙසතො පට්ඨාය
 ඵකඨගුලද්වඨගුලවිදන්ථීරතනයට්ඨිඋසහඅඨ්ඨගාචුතගාචුතඅඨ්ඨයොජනයොජනාදිව
 සෙන ගම්භීරො හුත්වා ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තො සිනෙරුපාදමුලෙ
 චතුරාසිතියොජනසහස්සගම්භීරො හුත්වා ඨිතොති දස්සෙති.

ධීතධම්මොති ධීතසභාවො අවට්ඨිතසභාවො. කුණපෙනාති යෙන කෙනචි
 හත්ථිඅස්සාදිකලෙවරෙන. වාහෙතීති හත්ථෙත ගහෙත්වා විය විච්ඡිපහාරෙනෙව
 ථලෙ බිපති. ගඨිගා යමුනාති අනොතත්තදහස්ස දක්ඛිණමුඛතො නික්ඛන්තනදී
 පඤ්චධාරා හුත්වා පචත්තට්ඨානෙ ගඨිගාතිආදිනා පඤ්චධා සඨ්ඛං ගතා. තත්ථ නදී
 නින්තගාතිආදිකං ගොක්තං, ගඨිගා යමුනාතිආදිකං නාමං. සචන්තියොති යා කාචි
 සචමානා සන්දමානා ගච්ඡන්තියො මහානදියො වා කුන්තදියො වා. අප්පෙන්නීති
 අල්ලියන්ති ඔසරන්ති. ධාරාති වුට්ඨිධාරා. පුරත්තන්ති පුණ්ණහාවො. මහාසමුද්දස්ස
 හි අයං ධම්මතා – “ඉමස්මිං කාලෙ දෙවො මන්දො ජාතො, ජාලක්ඛිපාදිති ආදාය
 මච්ඡකච්ඡපෙ ගණ්හිස්සාමි”ති වා “ඉමස්මිං කාලෙ අතිමහන්නා වුට්ඨි, ලහිස්සාම නු
 බො පිට්ඨිපසාරණට්ඨාන”න්ති වා න සක්කා වත්තුං. පඨමකප්පිකකාලතො පට්ඨාය

හි තීරං භස්සිත්වා සිනෙරුමෙබ්ලං ආභවිව උදකං යීතං, තතො එකඛගුලමත්තම්පි උදකං නෙව හෙට්ඨා ඔතරති, න උද්ධං උත්තරති. එකරසොති අසම්භින්නරසො.

මුත්තාති බුද්දකමහත්තවට්ඨිසාදිහෙදා අනෙකවිධමුත්තා. මණ්ඩි රත්තනීලාදිහෙදා අනෙකවිධො මණ්ඩි. වෙළුරියොති වංසවණ්ණසිරිසපුප්ඵවණ්ණාදිසණ්ඨානතො අනෙකවිධො. සඬබොති දක්ඛිණාවට්ඨකතුම්බකුච්ඡිධමනසඬබාදිහෙදා අනෙකවිධො. සිලාති සෙතකාලමුග්ගවණ්ණාදිහෙදා අනෙකවිධො. පවාලම්පි බුද්දකමහත්තරත්තසනරත්තාදිහෙදං අනෙකවිධං. ලොහිතකො පදුමරාගාදිහෙදො අනෙකවිධො. මසාරගල්ලං කබරමණ්ඩි. විත්තඵලිකන්තිපි වදන්ති. මහනං භූතානන්ති මහත්තානං සත්තානං. තිම් තිම්ඛගලො තිම්තිම්ඛගලොති තිස්සො මච්ඡජාතියො. තිම් ගිලනසමත්ථො තිම්ඛගලො, තිම්ඤ්ච තිම්ඛගලඤ්ච ගිලනසමත්ථො තිම්තිම්ඛගලොති වදන්ති. නාගාති ඌමිපිට්ඨිවාසිනොපි විමානට්ඨකනාගාපි.

ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අට්ඨවිජරියකථාවණ්ණනා

385. ඵවමෙව බොති කිඤ්ඤාපි සත්ථා ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ සොළසපි බාත්තිංසපි තතො හියෙයාපි අවිජරියබ්භුතධම්මෙ විහජිත්වා දස්සෙතුං සක්කොති, උපමාභාවෙන පන ගහිතානං අට්ඨන්තං අනුරූපවසෙන අට්ඨෙව තෙ උපමෙතබ්බධම්මෙ විහජිත්වා දස්සන්තො “ඵවමෙව බො, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අට්ඨ අවිජරියා අබ්භූතා ධම්මා”ති ආහ. තත්ථ අනුපුබ්බසික්ඛාය තිස්සො සික්ඛා ගහිතා, අනුපුබ්බකිරියාය තෙරස ධුතධම්මා, අනුපුබ්බපට්ඨපදාය සත්ත අනුපස්සනා අට්ඨාරස මහාවිපස්සනා අට්ඨන්තිංස ආරම්මණවිහත්තියො සත්තතිංස බොධිපක්ඛියධම්මා ව ගහිතා. න ආයතකෙනෙව අඤ්ඤාපට්ඨෙවොති මණ්ඩුකස්ස උප්පතිත්වා ගමනං විය ආදිතොව සිලපුරණාදීනි අකත්වා අරහත්තපට්ඨෙවො නාම නත්ථි, පටිපාටියා පන සිලසමාධිපඤ්ඤායො පුරෙත්වාව අරහත්තප්පත්තීති අත්ථො.

මම සාවකාති සොතාපන්නාදිකෙ අරියපුග්ගලෙ සන්ධාය වදති. න සංවසනීති උපොසථකම්මාදිවසෙන සංවාසං න කරොති. උක්ඛිපනීති අපනෙති. ආරකාවාති දුරෙ ඵව. තථාගතප්පවෙදිකෙති තථාගතෙන භගවතා සාවකෙසු දෙසිතෙ අක්ඛාතෙ පකාසිතෙ. න තෙන නිබ්බානධාතුයා ඌනත්තං වා පුරත්තං වාති අසඬබොයෙයාපි මහාකප්පෙ බුද්ධෙසු අනුප්පජ්ජන්තෙසු එකසත්තොපි පරිනිබ්බාතුං න සක්කොති, තදාපි “තුච්ඡා නිබ්බානධාතු”ති න සක්කා වත්තුං, බුද්ධකාලෙ පන එකෙකස්මිං සමාගමෙ අසඬබොයෙයාපි සත්තා අමනං ආරාධෙන්නි, තදාපි න සක්කා වත්තුං “පුරා නිබ්බානධාතු”ති. විමුත්තිරසොති කිලෙසෙහි විමුච්චනරසො. සබ්බා හි සාසනසම්පත්ති යාවදෙව අනුපාදාය ආසවෙහි විත්තස්ස විමුත්තිති අත්ථො.

රතනානීති රතිජනනට්ඨෙන රතනානි. සතිපට්ඨානාදයො හි භාවියමානා පුබ්බභාගෙපි අනෙකවිධං පිතිපාමොජ්ජං නිබ්බත්තෙන්ති, පගෙව අපරභාගෙ. චුත්තඤ්ඤෙනං -

“යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලහතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත”න්ති. (ධ. ප. 374);

ලොකියරතනනිමිත්තං පන පීතිපාමොජ්ජං න තස්ස කලභාගමපි අග්ගති. අපිච –

චිත්තීකතං මහග්ගස්සථ, අතුලං දුල්ලභදස්සනං;
අනොමසත්තපරිභොගං, රතනන්ති පවුච්චති. (දී. නි. අට්ඨ. 2.33);

යදි ව චිත්තීකතාදිභාවෙන රතනං නාම භොති, සතිපට්ඨානාදීනස්සථෙව භූතො රතනභාවො. බොධිපක්ඛියධම්මානස්සථි සො ආනුභාවො, යං සාවකා සාවකපාරමීඤ්ඤාණං, පච්චෙකසම්බුද්ධා පච්චෙකබොධිඤ්ඤාණං, සම්මාසම්බුද්ධා සම්මාසම්බොධිං අධිගච්ඡන්ති ආසන්නකාරණත්තා. පරම්පරකාරණස්සථි දානාදිඋපනිස්සයොති එවං රතිජනනට්ඨෙන චිත්තීකතාදිඅත්ථෙව ව රතනභාවො බොධිපක්ඛියධම්මානං සාතිසයො. තෙන වුත්තං “තත්ත්වමානී රතනානි, සෙය්‍යපීදං – චත්තාරො සතිපට්ඨානා”තිආදි.

ආරම්මණෙ ඔක්කන්දිත්වා උපට්ඨානට්ඨෙන පට්ඨානං, සතියෙව පට්ඨානං සතිපට්ඨානං. ආරම්මණස්ස පන කායාදිවසෙන චතුබ්බිධත්තා වුත්තං “චත්තාරො සතිපට්ඨානා”ති. තථා හි කායවෙදනාවිත්තධම්මෙසු සුභසුඛනිච්චඅත්තසස්සඤ්ඤානං පහානතො අසුභදුක්ඛානිච්චානත්තභාවග්ගහණතො ච නෙසං කායානුපස්සනාදිභාවො විභත්තො.

සම්මා පදහන්ති එතෙන, සයං වා සම්මා පදහති, පසත්ථං සුන්දරං වා පදහනන්ති සම්මප්පධානං, පුග්ගලස්ස වා සම්මදෙව පධානභාවකරණතො සම්මප්පධානං, වීරියස්සෙතං අධිවචනං. තම්පි අනුප්පන්තූප්පන්තානං අකුසලානං අනුප්පාදනපහානවසෙන අනුප්පන්තූප්පන්තානං කුසලානං උප්පාදනධාපනවසෙන ව චතුකිච්චසාධකත්තා වුත්තං “චත්තාරො සම්මප්පධානා”ති.

ඉජ්ඣානිති ඉද්ධි, සමිජ්ඣානි නිප්ඵල්ලනිති අත්ථො. ඉජ්ඣානිති තාය වා සත්තා ඉද්ධා වුද්ධා උක්කංසගතා භොන්තිති ඉද්ධි. පඨමෙන අත්ථෙව ඉද්ධි එව පාදො ඉද්ධිපාදො, ඉද්ධිකොට්ඨාසොති අත්ථො. දුතියෙන අත්ථෙව ඉද්ධියා පාදො පතිට්ඨා අධිගමුපායොති ඉද්ධිපාදො. තෙන හි උපරුපරිවිසෙසසඬ්ඛානං ඉද්ධිං පජ්ජන්ති පාපුණන්ති. ස්වායං ඉද්ධිපාදො යස්මා ඡන්දාදිකෙ චත්තාරො අධිපතිධම්මෙ ධුරෙ ජෙට්ඨකෙ කත්වා නිබ්බත්තීයති, තස්මා වුත්තං “චත්තාරො ඉද්ධිපාදො”ති.

පඤ්චන්ද්‍රියානීති සද්ධාදීනි පඤ්ච ඉන්ද්‍රියානි. තත්ථ අස්සද්ධියං අභිභවිත්වා අධිමොක්ඛලක්ඛණෙ ඉන්ද්‍රියං කාරෙතීති සද්ධා ඉන්ද්‍රියං. කොසජ්ජං අභිභවිත්වා පග්ගහලක්ඛණෙ, පමාදං අභිභවිත්වා උපට්ඨානලක්ඛණෙ, වික්කෙපං අභිභවිත්වා අවික්කෙපලක්ඛණෙ, අඤ්ඤාණං අභිභවිත්වා දස්සනලක්ඛණෙ ඉන්ද්‍රියං කාරෙතීති පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රියං.

තානියෙව අස්සද්ධියාදිහි අනභිභවනීයතො අකම්පියටියෙන
සම්පයුත්තධම්මෙසු ථීරභාවෙන ච බලානි වෙදිතබ්බානි.

සත්ත බොජ්ඣංගිනි බොධියා, බොධිස්ස වා අභිගාති බොජ්ඣංගිනා. යා හි එසා
ධම්මසාමග්ගී, යාය ලොකුත්තරමග්ගක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානාය
ලීනුද්ධව්වපතිට්ඨානායුහනකාමසුඛත්තකිලමථානුයොගඋච්ඡෙදසස්සතාහිනිවෙසාදී
නං අනෙකෙසං උපද්දවානං පටිපක්ඛභූතාය
සතිධම්මවිවයවිරියජිතිපස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසඤ්ඤානාය ධම්මසාමග්ගියා
අරියසාවකො බුද්ධිනි කිලෙසනිද්දාය උට්ඨහති, චත්තාරි වා අරියසව්වානි
පටිවිජ්ඣති, නිබ්බානමෙව වා සවිජ්ඣරොතිති “බොධි”ති වුච්චති, තස්සා
ධම්මසාමග්ගිසඤ්ඤානාය බොධියා අභිගාති බොජ්ඣංගිනා ක්කානඤ්ඤානමග්ගඤ්ඤානාදියො
විය. යොපෙස චුත්තජ්ජකාරාය ධම්මසාමග්ගියා බුද්ධිනිති කත්වා අරියසාවකො
“බොධි”ති වුච්චති, තස්ස බොධිස්ස වා අභිගාතිසි බොජ්ඣංගිනා
සෙනඤ්ඤානමග්ගඤ්ඤානාදියො විය. තෙනාහු පොරාණා “බුද්ධිනකස්ස පුග්ගලස්ස අභිගාති
බොජ්ඣංගිනා”ති (සං. නි. අට්ඨ. 3.5.182; විභ. අට්ඨ. 466; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.25),
“බොධාය සංවත්තන්තීති බොජ්ඣංගිනා”තිආදිනා (පටි. ම. 2.17) නයෙනපි
බොජ්ඣංගිනටියො වෙදිතබ්බො.

අරියො අට්ඨංගිනිකො මග්ගොති තංතංමග්ගවජ්ඣෙහි කිලෙසෙහි ආරක්කත්තා
අරියභාවකරත්තා අරියඵලපටිලාභකරත්තා ච අරියො. සම්මාදිට්ඨිආදීනි අට්ඨංගිනානි
අස්ස අත්ථී, අට්ඨංගිනානියෙව වා අට්ඨංගිනිකො. මාරොන්තො කිලෙසෙ ගච්ඡති,
නිබ්බානත්ථිකෙහි වා මග්ගියති, සයං වා නිබ්බානං මග්ගතීති මග්ගොති
එවමෙතෙසං සතිපට්ඨානාදීනං අත්ථවිභාගො වෙදිතබ්බො.

සොතාපන්නොති මග්ගසඤ්ඤානං සොතං ආපජ්ජිත්වා පාපුණිත්වා යීතො,
සොතාපත්තිඵලටියොති අත්ථො. සොතාපත්තිඵලසවිජ්ඣායාය පටිපන්නොති
සොතාපත්තිඵලස්ස අත්තපච්චක්ඛකරණත්ථාය පටිපජ්ජමානො පය්මමග්ගටියො,
යො අට්ඨමකොතිපි වුච්චති. සකදාගාමීති සකිදෙව ඉමං ලොකං
පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන ආගමනසීලො දුතියඵලටියො. අනාගාමීති
පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන කාමලොකං අනාගමනසීලො තතියඵලටියො. යො පන
සද්ධානුසාරී ධම්මානුසාරී එකබ්බිති එවමාදිකො අරියපුග්ගලවිභාගො, සො
තෙසංයෙව හෙදොති. සෙසං චුත්තනයමෙව.

එකමත්ථං විදිත්වාති එතං අත්තතො ධම්මවිනයෙ මතකුණපසදිසෙන
දුස්සීලපුග්ගලෙන සද්ධිං සංවාසාභාවසඤ්ඤානං අත්ථං විදිත්වා. ඉමං උදානන්ති ඉමං
අසංවාසාරහසංවාසාරහභාවානං කාරණපරිදීපනං උදානං උදානෙසි.

තත්ථ ඡන්තමතිවස්සතීති ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා පටිවිජාදෙන්තො අඤ්ඤං නවං
ආපත්තිං.

ආපඡ්ඡති, තතො අපරන්ති එවං ආපත්තිවස්සං කිලෙසවස්සං අතිවිය වස්සති. විවටං නාතිවස්සතිති ආපත්තිං ආපන්නො තං අප්පට්ච්ඡාදෙත්වා විවරන්තො සබ්බමාරිතං පකාසෙන්නො යථාධම්මං යථාචිනයං පටිකරොන්නො දෙසෙන්නො වුට්ඨහන්තො අඤ්ඤං නවං ආපත්තිං නාපඡ්ඡති, තෙනස්ස තං විවටං පුන ආපත්තිවස්සං කිලෙසවස්සං න වස්සති. යස්මා ච එතදෙව, තස්මා ඡන්තං ඡාදිතං ආපත්තිං විවරෙට්. එවං තං නාතිවස්සතිති එවං සන්නෙ තං ආපත්තිං ආපඡ්ඡනපුග්ගලානං අත්තභාවං අතිවිජ්ඣිත්වා කිලෙසවස්සනෙන න වස්සති න තෙමෙති, එවං සො කිලෙසෙහි අනවස්සුතො පරිසුද්ධසීලො සමාහිතො භුත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සම්මසන්නො අනුක්කමෙන නිබ්බානං පාපුණාතීති අධිප්පායො.

ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ අට්ඨවිජරියකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පාතිමොක්ඛසවනාරහකථාවණ්ණනා

386. අථ භගවා චින්තෙසි “ඉදානි භික්ඛුසඛ්බෙ අබ්බුදො ජාතො, අපරිසුද්ධා පුග්ගලා උපොසථං ආගච්ඡන්ති, න ච තථාගතො අපරිසුද්ධාය පරිසාය උපොසථං උද්දිසති, අනුද්දිසන්නෙ ච භික්ඛුසඛ්බස්ස උපොසථො පච්ඡිජ්ජති, යන්නුනාහං ඉතො පට්ඨාය භික්ඛුනඤ්ඤෙව පාතිමොක්ඛද්දෙසං අනුජානෙය්‍ය”න්ති, එවං පන චින්තෙත්වා භික්ඛුනඤ්ඤෙව පාතිමොක්ඛද්දෙසං අනුජානී. තෙන වුත්තං “අථ ඛො භගවා...පෙ.... පාතිමොක්ඛං උද්දිසෙය්‍යාථා”ති. තත්ථ නදානාහන්ති න ඉදානි අහං. උපොසථං න කර්ස්සාමි, පාතිමොක්ඛං න උද්දිසිස්සාමිති පච්චෙකං න-කාරෙන සම්බන්ධො. දුට්ඨං පාතිමොක්ඛං ආණාපාතිමොක්ඛං ඔවාදපාතිමොක්ඛන්ති. තෙසු “සුණාතු මෙ හන්තෙ”තිආදිකං ආණාපාතිමොක්ඛං, තං සාවකාව උද්දිසන්ති, න බුද්ධා, යං අන්වද්ධමාසං උද්දිසීයති. “බන්ති පරමං...පෙ.... සබ්බපාපස්ස අකරණං...පෙ.... අනුපවාදො අනුපසාතො...පෙ.... එතං බුද්ධාන සාසන”න්ති (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 183-185) ඉමා පන තිස්සො ගාථා ඔවාදපාතිමොක්ඛං නාම, තං බුද්ධාව උද්දිසන්ති, න සාවකා. ඡන්තම්පි වස්සානං අව්වයෙන උද්දිසන්ති. දීඝායුකබුද්ධානඤ්ඤි ධර්මානකාලෙ අයමෙව පාතිමොක්ඛද්දෙසො, අප්පායුකබුද්ධානං පන පට්ඨමබ්බොධියංයෙව, තතො පරං ඉතරො, තඤ්ච ඛො භික්ඛු එව උද්දිසන්ති, න බුද්ධා. තස්මා අම්භාකම්පි භගවා විසතිවස්සමත්තං ඉමං ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසිත්වා ඉමං අන්තරායං දිස්වා තතො පරං න උද්දිසී.

අට්ඨානන්ති අකාරණං. අනවකාසොති තස්සෙව වෙවචනං. කාරණඤ්ඤි තිට්ඨති එත්ථ එලං තදායත්තවුත්තිතායාති “යාන”න්ති වුච්චති, එවං “අවකාසො”තිපි වුච්චති. යන්ති කිරියාපරාමසනං. න ච, භික්ඛවෙ, සාපත්තිකෙන පාතිමොක්ඛං සොතබ්බන්තිආදි පදත්ථතො සුච්ඤ්ඤෙය්‍යං. විනිවිජයතො පනෙත්ථ යං වත්තබ්බං, තං අට්ඨකථාය වුත්තමෙව. තත්ථ පුරෙ වා පච්ඡා වාති ඤත්තිතො පුබ්බෙ වා පච්ඡා වා.

ධම්මිකාධම්මිකපාතිමොක්ඛට්ඨපනකථාවණ්ණනා

387. කතඤ්ච අකතඤ්ච උභයං ගහෙත්වාති යස්ස එකන්තෙන කතාපි අත්ථි,
අකතාපි අත්ථි, තස්ස තදුභයං ගහෙත්වා.

ධම්මිකපාතිමොක්ඛට්ඨපනකථාවණ්ණනා

389. පරිසා වුට්ඨාතීති යස්මිං වත්ථුස්මිං පාතිමොක්ඛං යපිතං, තං වත්ථුං
අවිනිච්ඡිනිත්වා කෙනචි අන්තරායෙන වුට්ඨාති.

393. පච්චාදියතීති පති ආදියති, “අකතං කම්ම” න්තිආදිනා පුන ආරහතීති
අත්ථො.

අත්තාදානඅභිගකථාවණ්ණනා

398. පරං වොදෙතුං අත්තනා ආදාතඛිබ්බං ගහෙතඛිබ්බං අධිකරණං අත්තාදානං.
තෙනාහ “සාසනං සොධෙතුකාමො” තිආදි. වස්සාරත්තොති වස්සකාලො.

වොදකෙන පච්චවෙක්ඛිතඛිබ්බධම්මකථාවණ්ණනා

399. පටිමාසිතුන්ති පරාමසිතුං. පලිබොධෙ ඡින්දිත්වා...පෙ.... අධිගතං
මෙත්තචිත්තන්ති ඉමිනා අප්පනාප්පත්තං මෙත්තාභාවනං දස්සෙති. තෙනෙවාහ
“චික්ඛම්භනවසෙන විහතාසාත” න්ති.

වොදකෙන උපට්ඨාපෙතඛිබ්බධම්මකථාවණ්ණනා

400. නො දොසන්තරොති එත්ථ චිත්තපරියායො අන්තර-සද්දොති ආහ “න
දුට්ඨචිත්තො හුත්වා” ති.

වොදකචුදිතකපට්ඨසංයුත්තකථාවණ්ණනා

401. කරුණන්ති අප්පනාප්පත්තං කරුණඡ්ඤානං. කරුණාපුබ්බභාගන්ති
පරිකම්මපුචාරවසප්පවත්තං කරුණං. මෙත්තඤ්ච මෙත්තාපුබ්බභාගඤ්චාති එත්ථාපි
එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ සුචිඤ්ඤෙය්‍යාමෙවාති.

පාතිමොක්ඛට්ඨපනක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

10. භික්ඛුනික්ඛන්ධකං

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථාවණ්ණනා

402. හික්බුනික්බන්ධකෙ සක්කෙසු විහරතීති පයමගමනෙන ගන්ත්වා විහරති. මහාපජාපති ගොතමීති එත්ථ ගොතමීති ගොත්තං. නාමකරණදිවසෙ පනස්සා ලද්ධසක්කාරා බ්‍රාහ්මණා ලක්ඛණසම්පත්තිං දිස්වා “සවෙ අයං ධීතරං ලභිස්සති, චක්කවත්තිරඤ්ඤො මහෙසී හවිස්සති. සවෙ පුත්තං ලභිස්සති, චක්කවත්තිරාජා හවිස්සතිති උභයථාපි මහතීයෙවස්සා පජා හවිස්සති”ති බ්‍යාකරිංසු, තස්මා පුත්තපජාය වෙව ධීතූපජාය ච මහන්නතාය “මහාපජාපති”ති නාමං අකංසු, ඉධ පන ගොත්තෙන සද්ධිං සංසන්දිත්වා “මහාපජාපති ගොතමී”ති වුත්තං. යෙන හගවා තෙනුපසඬකමීති හගවා කපිලපුරං ගන්ත්වා පයමමෙව නන්දං පබ්බාපෙසි, සත්තමෙ දිවසෙ රාහුලකුමාරං. චූම්බටකකලහෙ පන උභයනගරවාසිකෙසු යුද්ධත්ථාය නික්බන්තෙසු සත්ථා ගන්ත්වා තෙ රාජානො සඤ්ඤාපෙත්වා අත්තදණ්ඩසුත්තං (සු. නි. 941 ආදයො) කට්ඨෙසි. රාජානො පසිදිත්වා අඬ්ඬතෙය්‍යසතෙ අඬ්ඬතෙය්‍යසතෙ දාරකෙ අදංසු. තානි පඤ්ච කුමාරසතානි සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිංසු. අථ තෙසං පජාපතියො සාසනං පෙසෙත්වා අනභිරතිං උප්පාදයිංසු. සත්ථා තෙසං අනභිරතියා උප්පන්නභාවං ඤත්වා තෙ පඤ්චසතෙ දහරහික්ඛු කුණාලදහං නෙත්වා අත්තනො කුණාලකාලෙ නිසින්තපුබ්බෙ පාසාණතලෙ නිසිදිත්වා කුණාලජාතකකථාය (ජා. 2.21.කුණාලජාතක) තෙසං අනභිරතිං විනොදෙත්වා සබ්බෙපි තෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාපෙසි, පුත මහාවතං ආනෙත්වා අරහත්තඵලෙ. තෙසං චිත්තජානනත්ථං පුනපි පජාපතියො සාසනං පහිණිංසු. තෙ “අහබ්බා මයං සරාවාසස්සා”ති පටිසාසනං පහිණිංසු. තා “න දානි අම්භාකං පරසරං ගන්තුං යුත්තං, මහාපජාපතියා සන්තිකං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙත්වා පබ්බජ්ජස්සාමා”ති පඤ්චසතාපි මහාපජාපතිං උපසඬකමීත්වා “අයො, අම්භාකං පබ්බජ්ජං අනුජානාපෙථා”ති ආහංසු. මහාපජාපති ච තා ඉත්ථීයො ගහෙත්වා යෙන හගවා තෙනුපසඬකමි, සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා රඤ්ඤො පරිනිබ්බුතකාලෙ උපසඬකමීතිපි වදන්තියෙව. පක්කාමීති පුත කපිලපුරමෙව පාවිසි.

යථාභිරත්තං විහරිත්වානි බොධනෙය්‍යසත්තානං උපනිස්සයං ඔලොකෙන්තො යථාජ්ඣාසයෙන විහරිත්වා. වාරිකං පක්කාමීති මහාජනසඬගහං කරොන්තො උත්තමාය බුද්ධසිරියා අනොපමෙන බුද්ධවිලාසෙන අතුරිතවාරිකං පක්කාමි. සම්බහුලාහි සාකියානීහි සද්ධිත්ති අත්තොනිවෙසනස්මිංයෙව දසබලං උද්දිස්ස පබ්බජ්ජාවෙසං ගහෙත්වා තාපි පඤ්චසතා සාකියානීයො පබ්බජ්ජාවෙසංයෙව ගාහාපෙත්වා සබ්බාහිපි තාහි සම්බහුලාහි සාකියානීහි සද්ධිං. පක්කාමීති ගමනං අහිනීහරි. ගමනාහිනීහරණකාලෙ පනස්සා “සුකුමාරා රාජිත්ථීයො පදසා ගන්තුං න සක්ඛිස්සන්ති”ති සාකියකොලියරාජානො සුවණ්ණසිවිකායො උපට්ඨාපයිංසු, තා පන “යානෙ ආරුය්හ ගච්ඡන්තිහි සත්ථරි අගාරවො කතො හොති”ති එකපණ්ණාසයොජනිකං මග්ගං පදසාව පටිපජ්ජිංසු. රාජානොපි පුරතො ච පච්ඡතො ච ආරක්ඛං සංවිදහාපෙත්වා තණ්ඩුලසජ්ජිතෙලාදීනං සකථානි පුරෙත්වා “ගතගතට්ඨානෙ ආහාරං පටියාදෙථා”ති පුරිසෙ පෙසයිංසු. සුනෙහි පාදෙහීති තාසඤ්චි සුබ්බමාලත්තා පාදෙසු එකො ඵොටො උට්ඨෙති, එකො හිජ්ජති, උහො පාදා කටකට්ඨිසම්පරිකිණ්ණා විය හුත්වා උද්ධුමානා. තෙන වුත්තං “සුනෙහි පාදෙහී”ති.

බිහිද්වාරකොට්ඨකෙති ද්වාරකොට්ඨකස්ස බිහි. කස්මා පනෙවං යීතාති? එවං කිරස්සා අහොසි “අහං තථාගතෙන අනුඤ්ඤාතා සයමෙව පබ්බජ්ජාවෙසං අග්ගහෙසිං, එවං ගහිතභාවො ව පන මෙ සකලජම්බුදීපෙ පාකටො ජාතො, සවෙ සත්ථා පබ්බජ්ජං අනුජානිස්සති, ඉච්චෙනං කුසලං. සවෙ නානුජානිස්සති, මහතී ගරභා භවිස්සති” ති විහාරං පවිසිතුං අසක්කොන්තී රොදමානා අට්ඨාසි. කිං නු ත්වං ගොතමීති කිං නු රාජකුලානං විපත්ති උප්පන්නා, කෙන නු ත්වං කාරණෙන එවං විචණ්ණභාවං පත්තා සුනෙහි පාදෙහි...පෙ.... යීතාති.

අඤ්ඤානපි පරියායෙනාති අඤ්ඤානපි කාරණෙන. ආපාදිකාති සංවඩ්ඪිකා, තුම්භාකං හත්ථපාදෙසු හත්ථපාදකිච්චං අසාධෙත්තෙසු හත්ථෙ ව පාදෙ ව වඩ්ඪෙත්වා පටිජග්ගිකාති අත්ථො. පොසිකාති දිවසස්ස ද්වෙ තයො වාරෙ නභාපෙත්වා හොපෙත්වා පායෙත්වා තුම්භෙ පොසෙසි. ථඤ්ඤං පායෙසීති නන්දකුමාරො කිර බොධිසත්තතො කතිපාහෙනෙව දහරතරො. තස්මිං ජාතෙ මහාපජාපති අත්තතො පුත්තං ධාතීතං දත්වා සයං බොධිසත්තස්ස ධාතිකිච්චං සාධයමානා අත්තතො ථඤ්ඤං පායෙසි. තං සන්ධාය ථෙරො එවමාහ. සාධු හන්තෙති “බහුකාරා” තිආදිහි තස්සා ගුණං කථෙත්වා පුන පබ්බජ්ජං යාවන්තො එවමාහ.

මහාපජාපතිගොතමීවත්ථුකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨගරුධම්මකථාවණ්ණනා

403. සත්ථාපි “ඉත්ථියො නාම පරිත්තසද්ධා, එකායාවිතමත්තෙයෙව පබ්බජ්ජාය අනුඤ්ඤාතාය න මම සාසනං ගරුං කත්වා ගණ්හිස්සන්ති” ති තික්ඛත්තුං පටික්ඛිපිත්වා ඉදානි ගරුං කත්වා ගාභාපෙතුකාමතාය “සවෙ, ආනන්ද, මහාපජාපති ගොතමී අට්ඨ ගරුධම්මෙ පටිග්ගණ්හාති, සාවස්සා හොතු උපසම්පදා” තිආදිමාහ. තත්ථ සාවස්සාති සා එව අස්සා පබ්බජ්ජාපි උපසම්පදාපි හොතු.

තදනුපසම්පන්නස්සාති තං දිවසම්පි උපසම්පන්නස්ස. අභිවාදනං පච්චුට්ඨානං අඤ්ජලිකම්මං සාමීචිකම්මං කාතබ්බන්ති මානාතිමානං අකත්වා පඤ්චපතිට්ඨිතෙන අභිවාදනං, ආසනා උට්ඨාය පච්චුග්ගමනවසෙන පච්චුට්ඨානං, දසනබෙ සමොධානෙත්වා අඤ්ජලිකම්මං, ආසනපඤ්ඤාපනඛිජනාදිකං අනුච්ඡවිකකම්මසඬ්ඛානං සාමීචිකම්මඤ්ච කත්තබ්බං. අභික්ඛුකො ආවාසෙති යත්ථ වසන්තියා අනන්තරායෙන ඔවාදත්ථාය උපසඬ්ඛකමනාරහෙ යානෙ ඔවාදදායකො ආවරියො නත්ථී, අයං අභික්ඛුකො ආවාසො නාම, එවරූපෙ ආවාසෙ වස්සං න උපගන්තබ්බං. අන්වද්ධමාසන්ති අනුපොසථිකං. ඔවාදුපසඬ්ඛකමනන්ති ඔවාදත්ථාය උපසඬ්ඛකමනං. දිට්ඨොනාති වක්ඛුනා දිට්ඨෙන. සුතෙනාති සොතෙන සුතෙන. පරිසඬ්ඛකායාති දිට්ඨසුතවසෙන පරිසඬ්ඛිකිතෙන. ගරුධම්මන්ති ගරුකං සඬ්ඛාදිසෙසාපත්තිං. පක්ඛමානත්තන්ති අනුනාති පන්තරස දිවසාති මානත්තං. ඡසු

ධම්මෙසුති විකාලභොජනවිජට්ඨෙසු සික්ඛාපදෙසු. සික්ඛිතසික්ඛායාති එකසික්ඛමපි අඛණ්ඩං කත්වා පුරිතසික්ඛාය.

න අක්කොසිතබ්බො න පරිභාසිතබ්බොති දසන්තං අක්කොසවත්ථුනං අඤ්ඤතරෙන අක්කොසවත්ථුනා න අක්කොසිතබ්බො, භයුපදංසනාය කායවි පරිභාසාය න පරිභාසිතබ්බො. ඔවටො භික්ඛුනීනං භික්ඛුසු වචනපටොති ඔවාදානුසාසනිධම්මකථාසඬ්ඛාතො වචනපටො භික්ඛුනීනං භික්ඛුසු ඔවටො පිහිතො, න භික්ඛුනියා කොචි භික්ඛු ඔවදිතබ්බො වා අනුසාසිතබ්බො වා, “භන්තෙ පොරාණකත්ථෙරා ඉදඤ්චිදඤ්ච වත්තං පුරයිංසු” ති එවං පන පවෙණ්වසෙන කටෙතුං වට්ටති. අනොවටො භික්ඛුනං භික්ඛුනීසුති භික්ඛුනං පන භික්ඛුනීසු වචනපටො අනිවාරිතො, යථාරුචියා ඔවදන්තු අනුසාසන්තු ධම්මකථං කටෙන්නුති අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙසා ගරුධම්මකථා මහාවිභඩ්ගෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

ඉමෙ පන අට්ඨ ගරුධම්මෙ සත්ථු සන්තිකෙ උග්ගහෙත්වා ථෙරෙන අත්තනො ආරොචියමානෙ සුත්වා මහාපජාපතියා තාවමහන්තං දොමනස්සං ඛණෙන පටිප්පස්සමිහි. අනොතත්තදහතො ආභටෙන සීතුදකස්ස සට්ඨතෙන මත්ථකෙ පරිසිත්තා විය විගතපරිලාභා අත්තමනා හුත්වා ගරුධම්මපටිග්ගහණෙන උප්පන්තපීතිපාමොජ්ජං ආචි කරොන්ති “සෙය්‍යථාපි, භන්තෙ” තිආදිකං උදානං උදානෙසි. තත්ථ දහරොති තරුණො. යුවාති යොබ්බඤ්ඤභාවෙ යීතො. මණ්ඩනකජාතිකොති අලඬ්ඛාරසභාවො. තත්ථ කොචි තරුණොපි යුවා න හොති යථා අතිතරුණො. කොචි යුවාපි මණ්ඩනකජාතිකො න හොති යථා උපසන්තසභාවො ආලසියබ්‍යසනාදීහි වා අභිභූතො, ඉධ පන දහරො වෙව යුවා ව මණ්ඩනකජාතිකො ව අධිප්පෙනො, තස්මා එවමාහ. උප්පලාදීති ලොකසම්මතත්තා චුත්තාති. ඉතො පරං යං යං වත්තබ්බං, තං තං අට්ඨකථායං දස්සිතමෙව.

තත්ථ මාතුගාමස්ස පබ්බජිතත්තාති ඉදං පඤ්චවස්සසතනො උද්ධං අට්ඨත්වා පඤ්චසුයෙව වස්සසතෙසු සද්ධම්මට්ඨිතියා කාරණනිදස්සනං. පටිසම්භිදාපහෙදප්පත්තඛණාසවවසෙනෙව චුත්තන්ති එත්ථ “පටිසම්භිදාපත්තඛණාසවග්ගහණෙන ක්කානානිපි ගහිතානෙව හොන්ති. න හි නිජ්ඣානකානං සබ්බප්පකාරසම්පත්ති ඉජ්ඣති” ති ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. සුක්ඛවිපස්සකඛණාසවවසෙන වස්සසහස්සන්තිආදිනා ව යං චුත්තං. තං ඛන්ධකභාණකානං මතෙන චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. දීඝනිකායට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 3.161) පන එවං චුත්තං –

“පටිසම්භිදාපත්තෙහි වස්සසහස්සං අට්ඨාසි, ඡලභිඤ්ඤෙහි වස්සසහස්සං, තෙවිජ්ජෙහි වස්සසහස්සං, සුක්ඛවිපස්සකෙහි වස්සසහස්සං, පාතිමොක්ඛෙන වස්සසහස්සං අට්ඨාසි” ති.

අඩගුත්තරනිකායට්ඨකථායමිපි (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.130) –

“බුද්ධානඤ්ඤි පරිනිබ්බානතො වස්සසහස්සමෙව පටිසම්භිදා
නිබ්බත්තෙතුං සක්කොන්ති, තතො පරං ඡ අභිඤ්ඤා, තතො තාපි
නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා තිස්සො විජ්ජා නිබ්බත්තෙන්ති, ගච්ඡන්තෙ
ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තාපි නිබ්බත්තෙතුං අසක්කොන්තා සුක්ඛවිපස්සකා
හොන්ති. එතෙනෙව උපායෙන අනාගාමීනො සකදාගාමීනො
සොතාපන්තා” ති –

වුත්තං.

සංයුත්තනිකායට්ඨකථායං පන (සං. නි. අට්ඨ. 2.3.156) –

“පට්ඨමබ්බොධියඤ්ඤි භික්ඛු පටිසම්භිදාපත්තා අහෙසුං. අථ කාලෙ
ගච්ඡන්තෙ පටිසම්භිදා පාපුණිතුං න සක්ඛිංසු, ඡළභිඤ්ඤා අහෙසුං, තතො ඡ
අභිඤ්ඤා පත්තුං අසක්කොන්තා තිස්සො විජ්ජා පාපුණිංසු. ඉදානි කාලෙ
ගච්ඡන්තෙ තිස්සො විජ්ජා පාපුණිතුං අසක්කොන්තා ආසවක්ඛයමත්තං
පාපුණිස්සන්ති, තම්පි අසක්කොන්තා අනාගාමීඵලං, තම්පි අසක්කොන්තා
සකදාගාමීඵලං, තම්පි අසක්කොන්තා සොතාපත්තිඵලං, ගච්ඡන්තෙ කාලෙ
සොතාපත්තිඵලම්පි පත්තුං න සක්ඛිස්සන්ති” ති –

වුත්තං.

යස්මා චෙතං සබ්බං අඤ්ඤාමඤ්ඤාපටිවිරුද්ධං, තස්මා තෙසං තෙසං භාණකානං
මතමෙව ආචරියෙන තත්ථ තත්ථ දස්සිතන්ති ගහෙතබ්බං. අඤ්ඤා භි
ආචරියස්සෙව පුබ්බාපරවිරොධප්පසඬගො සියාති.

තානියෙවාති තානියෙව පඤ්ච වස්සසහස්සාති. පරියත්තිමූලකං සාසනන්ති ආහ
“න භි පරියත්තියා අසති පටිච්චෙධො අත්ථී” තිආදි. පරියත්තියා භි අන්තරහිතාය
පටිපත්ති අන්තරධායති, පටිපත්තියා අන්තරහිතාය අධිගමො අන්තරධායති.
කිංකාරණා? අයඤ්ඤි පරියත්ති පටිපත්තියා පච්චයො හොති, පටිපත්ති අධිගමස්ස,
ඉති පටිපත්තිතොපි පරියත්තියෙව පමාණං. තත්ථ පටිච්චෙධො ව පටිපත්ති ව හොතිපි
න හොතිපි. එකස්මිඤ්ඤි කාලෙ පටිච්චෙධකරා භික්ඛු බහු හොන්ති, “එස භික්ඛු
පුපුඡ්ඡන්තො” ති අඬගුලිං පසාරෙත්වා දස්සෙතබ්බො හොති, ඉමස්මිංයෙව දීපෙ
එකචාරං පුපුඡ්ඡනභික්ඛු නාම නාහොසි. පටිපත්තිපුරකාපි කදාචි බහු හොන්ති,
කදාචි අප්පා, ඉති පටිච්චෙධො ව පටිපත්ති ව හොතිපි න හොතිපි. සාසනට්ඨිතියා පන
පරියත්තියෙව පමාණං. පණ්ඩිතො භි තෙපිටකං සුත්වා ද්වෙපි පුරෙති. යථා
අම්භාකං බොධිසත්තො ආලාරස්ස සන්තිකෙ පඤ්චාභිඤ්ඤා සත්ත ව
සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා
පරිකම්මං පුච්ඡි, සො “න ජානාමී” ති ආහ, තතො උදකස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා
අධිගතවිසෙසං සංසන්දිත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස පරිකම්මං පුච්ඡි, සො
ආචික්ඛි, තස්ස වචනසමනන්තරමෙව මහාසත්තො තං සම්පාදෙසි, එවමෙව
පඤ්ඤවා භික්ඛු පරියත්තිං සුත්වා ද්වෙපි පුරෙති, තස්මා පරියත්තියා ධීතාය සාසනං

ධීතං හොති. යථාපි මහතො තළාකස්ස පාළියා ථීරාය උදකං න යස්සතීති න වත්තබ්බං, උදකෙ සති පද්මාදීනි පුප්ඵානි න පුප්ඵීස්සන්තීති න වත්තබ්බං, එවමෙව මහාතළාකස්ස ථීරපාළිසදිසෙ තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ සති මහාතළාකෙ උදකසදිසා පටිපත්තිපුරකා කුලපුත්තා නත්ථීති න වත්තබ්බං, තෙසු සති මහාතළාකෙ පද්මාදීනි පුප්ඵානි විය සොතාපන්නාදයො අරියපුග්ගලා නත්ථීති න වත්තබ්බං. එවං එකන්තතො පරියත්තියෙව පමාණං.

පරියත්තියා අන්තර්භික්ඛායාති එත්ථ පරියත්තීති (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.130)
 තෙපිටකං බුද්ධවචනං සාට්ඨකථා පාළි. යාව සා තිට්ඨති, තාව පරියත්ති පරිපුණ්ණා නාම හොති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ කලියුගරාජානො අධම්මිකා හොන්ති, තෙසු අධම්මිකෙසු තෙසමපි අමච්චාදයො අධම්මිකා හොන්ති, තතො රට්ඨජනපදවාසීනොති තෙසං අධම්මිකතාය න දෙවො සම්මා වස්සති, තතො සස්සානි න සම්පජ්ජන්ති, තෙසු අසම්පජ්ජන්තෙසු පච්චයදායකා භික්ඛුසඤ්ඤාසංඝා පච්චයෙ දාතුං න සක්කොන්ති, භික්ඛු පච්චයෙහි කිලමන්තා අන්තෙවාසිකෙ සඬගහෙතුං න සක්කොන්ති. ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ කාලෙ පරියත්ති පරිභායති, අත්ථවසෙන ධාරෙතුං න සක්කොන්ති, පාළිවසෙනෙව ධාරෙන්නි. තතො කාලෙ ගච්ඡන්තෙ පාළිමිපි සකලං ධාරෙතුං න සක්කොන්ති, පයමං අභිධම්මපිටකං පරිභායති, පරිභායමානං මත්ථකතො පට්ඨාය පරිභායති. පයමමෙව හි මහාපකරණං පරිභායති, තස්මිං පරිභීතෙ යමකං, කථාවත්ථු, පුග්ගලපඤ්ඤත්ති, ධාතුකථා, විභචගො, ධම්මසඬගහොති.

එවං අභිධම්මපිටකෙ පරිභීතෙ මත්ථකතො පට්ඨාය සුත්තන්තපිටකං පරිභායති. පයමඤ්ඤි අඬගුත්තරනිකායො පරිභායති, තස්මිමිපි පයමං. එකාදසකනිපාතො...පෙ.... තතො එකකනිපාතොති. එවං අඬගුත්තරනිකායෙ පරිභීතෙ මත්ථකතො පට්ඨාය සංයුත්තනිකායො පරිභායති. පයමඤ්ඤි මහාවග්ගො පරිභායති, තතො සළායතනවග්ගො, ඛන්ධකවග්ගො, නිදානවග්ගො, සගාථාවග්ගොති. එවං සංයුත්තනිකායෙ පරිභීතෙ මත්ථකතො පට්ඨාය මජ්ඣිමනිකායො පරිභායති. පයමඤ්ඤි උපරිපණ්ණාසකො පරිභායති, තතො මජ්ඣිමපණ්ණාසකො, තතො මූලපණ්ණාසකොති. එවං මජ්ඣිමනිකායෙ පරිභීතෙ මත්ථකතො පට්ඨාය දීඝනිකායො පරිභායති. පයමඤ්ඤි පාලීකවග්ගො පරිභායති, තතො මහාවග්ගො, තතො සීලක්ඛන්ධවග්ගොති. එවං දීඝනිකායෙ පරිභීතෙ සුත්තන්තපිටකං පරිභීතං නාම හොති. විනයපිටකෙන සද්ධිං ජාතකමෙව ධාරෙන්නි. විනයපිටකඤ්ඤි ලජ්ජිතො ධාරෙන්නි, ලාභකාමා පන “සුත්තන්තෙ කථිතෙපි සල්ලක්ඛෙන්නා නත්ථී”ති ජාතකමෙව ධාරෙන්නි. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ජාතකමිපි ධාරෙතුං න සක්කොන්ති. අථ තෙසං පයමං වෙස්සන්තරජාතකං පරිභායති, තතො පටිලොමක්කමෙන පුණ්ණකජාතකං, මහානාරදජාතකන්ති පරියොසානෙ අපණ්ණකජාතකං පරිභායති, විනයපිටකමෙව ධාරෙන්නි.

ගච්ඡන්තෙ කාලෙ තමිපි මත්ථකතො පට්ඨාය පරිභායති. පයමඤ්ඤි පරිවාරො පරිභායති, තතො ඛන්ධකො, භික්ඛුනීවිභචගො, මහාවිභචගොති අනුක්කමෙන

උපොසථක්ඛන්ධකමත්තමෙව ධාරෙන්ති. තදාපි පරියත්ති අනන්තරහිතාව හොති. යාව පන මනුස්සෙසු චතුප්පදිකගාථාපි පවත්ති, තාව පරියත්ති අනන්තරහිතාව හොති. යදා සද්ධො පසන්තො රාජා හත්ථික්ඛන්ධෙ සුවණ්ණචඩ්ඛොටකම්භි සහස්සත්ථවිකං යපාපෙත්වා ‘‘බුද්ධෙහි කථිතං චතුප්පදිකං ගාථං ජානන්තො ඉමං සහස්සං ගණ්හතු’’ති නගරෙ හෙරිං වරාපෙත්වා ගණ්හනකං අලභින්වා ‘‘එකචාරං වරාපිනෙ නාමං සුණන්තාපි හොන්ති අසුණන්තාපි’’ති යාවතතියං වරාපෙත්වා ගණ්හනකං අලභින්වා රාජපුරිසා සහස්සත්ථවිකං පුන රාජකුලං පවෙසෙන්ති, තදා පරියත්ති අනන්තරහිතා නාම හොති.

විරං පවත්තිස්සතීති පරියත්තියා අන්තරහිතායපි ලිඛිගමත්තං අද්ධානං පවත්තිස්සති. කථං? ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තෙ හි කාලෙ විවරග්ගහණං පත්තග්ගහණං සම්ඤ්ජනපසාරණං ආලොකිතවිලොකිතං න පාසාදිකං හොති, නිගණ්ඨසමණා විය අලාඬුපත්තං හික්ඛු පත්තං අග්ගබාහාය පරික්ඛිපින්වා ආදාය විවරන්ති, එත්තාවතාපි ලිඛිගං අනන්තරහිතමෙව හොති. ගච්ඡන්තෙ පන කාලෙ අග්ගබාහතො ඔතාරෙත්වා හත්ථෙත වා සික්කාය වා ඔලම්බෙන්වා විවරන්ති, විවරම්පි රජනසාරුප්පං අකත්වා ඔට්ඨට්ඨිවණ්ණං කත්වා රජන්ති. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ රජනම්පි න හොති, දසවිජ්ජන්දනං ඔවට්ටිකාවිජ්ඣානං කප්පමත්තඤ්ච කත්වා වළඤ්ජන්ති, පුන ඔවට්ටිකං විජ්ඣන්වා කප්පං න කරොන්ති. තතො උභයම්පි අකත්වා දසා ඡෙත්වා පරිබ්බාජකා විය වරන්ති. ගච්ඡන්තෙ කාලෙ ‘‘කො ඉමිනා අම්භාකං අත්ථො’’ති බුද්දකං කාසාවබණ්ඩං හත්ථෙ වා ගීවායං වා ඛන්ධන්ති, කෙසෙසු වා අල්ලියාපෙන්නි, දාරහරණං කරොන්තා කසින්වා වපින්වා ජීවිකං කප්පෙත්වා විවරන්ති, තදා දක්ඛිණං දෙන්තො ජනො සඬ්ඝං උද්දිස්ස එතෙසම්පි දෙති. ඉදං සන්ධාය හගවතා චුත්තං ‘‘හවිස්සන්ති බො පනානන්ද, අනාගතමද්ධානං ගොත්‍රභූතො කාසාවකණ්ඨා දුස්සීලා පාපධම්මා, තෙසු දුස්සීලෙසු සඬ්ඝං උද්දිස්ස දානං දස්සන්ති, තදාපාහං, ආනන්ද, සඬ්ඝගතං දක්ඛිණං අසඬ්ඛොයාං අප්පමෙයාං වදාමි’’ති (ම. නි. 3.380). තතො ගච්ඡන්තෙ කාලෙ නානාවිධානි කම්මානි කරොන්තා ‘‘පපඤ්චො එස, කිං ඉමිනා අම්භාක’’න්ති කාසාවබණ්ඩං ඡින්දින්වා අරඤ්ඤෙ ඛිපන්ති, තස්මිං කාලෙ ලිඛිගං අන්තරහිතං නාම හොති. කස්සපදසබලස්ස කිර කාලතො පටියාය යොනකානං සෙතවත්ථානි පාරුපින්වා වරණචාරිත්තං ජාතං. එවං පරියත්තියා අන්තරහිතායපි ලිඛිගමත්තං විරං පවත්තිස්සතීති වෙදිතබ්බං.

අට්ඨගරුධම්මකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

හික්ඛුනීඋපසම්පන්නානුජානනකථාවණ්ණනා

404-405. යදග්ගෙනාති යං දිවසං ආදිං කත්වා. තදෙවාති තස්මිඤ්ඤෙව දිවසෙ. අනුඤ්ඤත්තියාති අනුඤ්ඤාය. එකාහං, හන්තෙ ආනන්ද, හගවන්තං වරං යාවාමීති ‘‘එවමෙව බො අහං, හන්තෙ ආනන්ද, ඉමෙ අට්ඨ ගරුධම්මෙ පටිග්ගණ්හාමි යාවජීවං අනතික්කමනීයෙ’’ති පටිජානින්වා ඉදානි කස්මා වරං යාවතීති වෙ? පරුපවාදවිවජ්ජනත්ථං. එවඤ්ඤි කෙච්චි වදෙය්‍යුං ‘‘මහාපජාපතියා පයම්.

සම්පට්ඨිකත්තා භික්ඛුනං භික්ඛුනීනඤ්ච යථාච්චිස්සං අභිවාදනං නාහොසි, සා චෙ වරං යාවෙය්‍ය, භගවා අනුජානෙය්‍යා'ති.

406. සරාගායාති සරාගභාවාය කාමරාගභවරාගපරිවූහනාය. සඤ්ඤාගායාති වට්ටෙ සංයොජනත්ථාය. ආවයායාති වට්ටස්ස වඩ්ඪනත්ථාය. මහිච්ඡතායාති මහිච්ඡභාවාය. අසන්තුට්ඨියාති අසන්තුට්ඨිභාවාය. සඬගණිකායාති කිලෙසසඬගණගණසඬගණවිහාරාය. කොසජ්ජායාති කුසිතභාවාය. දුඛහරතායාති දුජ්ජොසතාය. විරාගායාති සකලවට්ටතො විරජ්ජනත්ථාය. විසඤ්ඤාගායාති කාමරාගාදිහි විසංයුජ්ජනත්ථාය. අපවයායාති සබ්බස්සපි වට්ටස්ස අපවයත්ථාය, නිබ්බානායාති අත්ථො. අජ්ජිච්ඡතායාති පච්චයජ්ජිච්ඡතාදිවසෙන සබ්බසො ඉච්ඡාපගමාය. සන්තුට්ඨියාති ද්වාදසවිධසන්තුට්ඨිභාවාය. පච්චෙකායාති පච්චිත්තභාවාය කායච්චෙකාදිතද්ධිගච්චෙකාදිව්චෙකසිද්ධියා. විරියාරම්භායාති කායිකස්ස චෙව චෙතසිකස්ස ච විරියස්ස පග්ගණ්භනත්ථාය. සුභරතායාති සුඛපොසනත්ථාය. එවං යො පරියත්තිධම්මො උග්ගහණධාරණපරිපූර්ණමනසිකාරවසෙන යොනිසො පටිපජ්ජන්තස්ස සරාගාදිභාවපරිවජ්ජනස්ස කාරණං හුත්වා විරාගාදිභාවාය සංවත්තති, එකංසතො එසො ධම්මො, එසො චිත්තො සම්මදෙව අපායාදිසු අපතනවසෙන ධාරණතො කිලෙසානං චිත්තයනතො, සත්ථු සම්මාසම්මුද්ධස්ස ඔවාදානුසිට්ඨිභාවතො එතං සත්ථුසාසනන්ති ධාරෙය්‍යාසි ජානෙය්‍යාසි, අවබුජ්ඣෙය්‍යාසිති අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තෙ පට්ඨමාරොන වට්ටං, දුතියවාරොන විවට්ටං කථිතං.

409-410. විමානෙත්වාති අපරජ්ඣිත්වා. කම්මජ්ජත්තායොපිති කම්මාරභාපි. ආපත්තිගාමිනියොපිති ආපත්තිආපන්නායොපි. චුත්තනයෙනෙව කාරොතබ්බතං ආපජ්ජන්තිති තථාකරණස්ස පටික්ඛිත්තත්තා දුක්කටෙන කාරොතබ්බතං ආපජ්ජන්ති.

413-5. ද්වෙ තිස්සො භික්ඛුනියොති ද්විහි තිහි භික්ඛුනිහි. න ආරොචෙන්තිති පාතිමොක්ඛද්දෙසකස්ස න ආරොචෙන්ති. න පච්චාහරන්තිති භික්ඛුනිනං න පච්චාහරන්ති. විසෙසකන්ති වත්තභඩ්ගං.

420. තෙන ව භික්ඛු නිමන්තෙතබ්බොති සාමීවිදස්සනමෙතං, න පන අනිමන්තියා ආපත්ති.

425. තයො නිස්සයෙති සෙනාසනනිස්සයං අපනෙත්වා අපරෙ තයො නිස්සයෙ. රුක්ඛමූලසෙනාසනඤ්චි සා න ලහති.

428. අනුචාදං පට්ඨපෙන්නිති ඉස්සරියං පවත්තෙන්ති.

430. භික්ඛුදුතෙන උපසම්පාදෙන්තිති භික්ඛුයෙව දුතො භික්ඛුදුතො, තෙන භික්ඛුදුතෙන, භික්ඛුදුතං කත්වා උපසම්පාදෙන්තිති අත්ථො.

431. න සම්මතීන් නප්පහොති. නවකම්මන්ති නවකම්මං කත්වා ‘එත්තකානි වස්සානි වසතු’ති අපලොකෙත්වා සඨසිකභූමිදානං.

432. සන්තිසින්නගබ්භාති පතිට්ඨිතගබ්භා.

434. පබ්බජ්ජමපි න ලහතීති තිත්ථායතනසඨකන්තාය අභබ්බභාවූපගමනතො න ලහති. ඉදං ඔදිස්ස අනුඤ්ඤානං වට්ටතීති එකතො වා උභතො වා අවස්සවෙ සතිපි ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතත්තා වට්ටති. සෙසමෙත්ථ පාළිතො අට්ඨකථාතො ව සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

භික්ඛුනි උපසම්පන්නානුජානනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

භික්ඛුනි ක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

11. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකං

සඨගීතිදානකථාවණ්ණනා

437. පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකෙ පාඨාය කුසිනාරන්ති (දී. නි. අට්ඨ. 2.231)
පාඨානගරෙ පිණ්ඩාය වරින්වා කුසිනාරං ගමිස්සාමීති අද්ධානමග්ගප්පිපන්නො. මන්දාරවපුප්ඵං ගහෙත්වාති මහාවාටිප්පමාණං පුප්ඵං ආගන්තුකදණ්ඩකෙ යපෙත්වා ඡත්තං විය ගහෙත්වා. අද්දසං බොති ආගච්ඡත්තං දුරතොව අද්දසං. දිස්වා ව පන ‘පුච්ඡිස්සාමි නං භගවතො පවත්ති’න්ති චිත්තං උප්පාදෙත්වා ‘සවෙ බො පන නිසින්නකොව පුච්ඡිස්සාමි, සත්ථරි අගාරවො කතො භවිස්සති’ති උට්ඨන්තිවා ධීතට්ඨානතො අපක්කම්ම ඡද්දන්තො නාගරාජා මණ්ඩම්මං විය දසබලදත්තියං මෙසවණ්ණපංසුකුලචීවරං පාරුපින්වා දසනබසමොධානසමුප්පලං අඤ්ජලිං සිරස්මිං පතිට්ඨාපෙත්වා සත්ථරි කතෙන ගාරවෙන ආජීවකස්ස අභිමුඛො හුත්වා ‘අපාචුසො අම්භාකං සත්ථාරං ජානාසී’ති ආභ. කිං පන සත්ථු පරිනිබ්බානං ජානන්තො පුච්ඡි අජානන්තොති? ආවජ්ජනප්පට්ඨද්ධං ඛිණාසවානං ජානනං. අනාවජ්ජිතත්තා පනෙස අජානන්තො පුච්ඡීති එකෙ. ටෙරො සමාපත්තිබ්‍රලො රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානලෙණමණ්ඩපාදිසු නිව්චං සමාපත්තිඵලෙනෙව යාපෙති. කුලසන්නකම්පි ගාමං පවිසින්වා ද්වාරෙ සමාපජ්ජින්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨිතොව භික්ඛං ගණ්භාති. ටෙරො කිර ‘ඉමිනා මෙ පච්ඡිමෙන අත්තභාවෙන මහාජනානුග්ගහං කරිස්සාමි, යෙ මය්හං භික්ඛං වා දෙන්ති, ගන්ධමාලාදීහි වා සක්කාරං කරොන්ති, තෙසං තං මහජ්ජලං භොතු’ති එවං කරොති. තස්මා සමාපත්තිබ්‍රලතාය න ජාති. ඉති අජානන්තොව පුච්ඡීති වදන්ති, තං න ගහෙතබ්බං. න හෙත්ථ අජානනකාරණං අත්ථි. අභිලක්ඛිතං සත්ථු පරිනිබ්බානං අහොසි දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනාදිහි නිමිත්තෙනහි. ටෙරස්ස පන පරිසාය කෙහිවි භික්ඛුහි භගවා දිට්ඨපුබ්බො, කෙහිවි න දිට්ඨපුබ්බො. තත්ථ යෙහි දිට්ඨපුබ්බො, තෙපි පස්සිතුකාමාව. යෙහිපි අදිට්ඨපුබ්බො, තෙපි පස්සිතුකාමාව. තත්ථ යෙහි න

දිට්ඨප්පඛිබ්බො, තෙ අභිදස්සනකාමතාය ගන්ත්වා “කුභිං භගවා” ති පුච්ඡන්තා “පරිනිබ්බුතො” ති සුත්වා සන්ධාරෙතුං න සක්ඛිස්සන්ති. විවරං ඡඩ්ඛෙත්වා එකචත්ථා වා දුන්නිවත්ථා වා උරානි පටිපිසන්තා පරොදිස්සන්ති. තත්ථ මනුස්සා “මහාකස්සපෙන සද්ධිං ආගතපංසුකුලිකා සයම්පි ඉත්ථියො විය පරොදන්ති, තෙ කිං අම්භෙ සමස්සාසෙන්ති” ති මය්භං දොසං දස්සන්ති. ඉදං පන සුඤ්ඤං මහාරඤ්ඤං, ඉධ යථා තථා රොදන්තෙසු දොසො නත්ථි. පුරිමතරං සුත්වා නාම සොකොපි තනුකො හොතිති භික්ඛූනං සතුප්පාදලාභත්ථං ජානන්තොව පුච්ඡි.

අප්ප සත්තාහපරිනිබ්බුතොති අප්ප දිවසතො පටිලොමතො සත්තමෙ අභනි පරිනිබ්බුතො. තතො මෙ ඉදන්ති තතො සමණස්ස ගොතමස්ස පරිනිබ්බුතට්ඨානතො. අවිතරාගාති පුපුප්පනා වෙව සොතාපන්නසකදාගාමිනො ව. තෙසඤ්ඤි දොමනස්සං අප්පහීනං, තස්මා තෙපි බාහා පග්ගය්භ කන්දන්ති, උහො භත්ථෙ සීසෙ යපෙත්වා රොදන්ති. ඡින්නපාතං පපතන්තිති ඡින්නානං පාතො විය ඡින්නපාතො, තං ඡින්නපාතං, භාවනපුංසකනිද්දෙසොයං, මජ්ඣෙ ඡින්නා විය භුත්වා යතො වා තතො වා පතන්තිති අත්ථො. ආවට්ටන්තිති අභිමුඛභාවෙන වට්ටන්ති. යත්ථ පතිතා, තතො කතිපයරතනට්ඨානං වට්ටනවසෙනෙව ගන්ත්වා පුන යථාපතිතමෙව යානං වට්ටනවසෙන ආගච්ඡන්ති. විවට්ටන්තිති යත්ථ පතිතා, තතො නිවට්ටන්ති, පතිතට්ඨානතො පරභාගං වට්ටමානා ගච්ඡන්තිති අත්ථො. අපිව පුරතො වට්ටනං ආවට්ටනං, පස්සතො පච්ඡතො ව වට්ටනං විවට්ටනං. තස්මා ද්වෙ පාදෙ පසාරෙත්වා සකිං පුරතො සකිං පච්ඡතො සකිං වාමතො සකිං දක්ඛිණතො සම්පරිවට්ටමානාපි ආවට්ටන්ති විවට්ටන්තිති වුව්චන්ති. විතරාගාති පහීනදොමනස්සා ඉට්ඨානිට්ඨෙසු නිබ්බිකාරතාය සිලාථම්භසදිසා අනාගාමිඛිණාසවා. කාමඤ්ඤි දොමනස්සෙ අසතිපි එකච්චො රාගො හොතියෙව, රාගෙ පන අසති දොමනස්සස්ස අසම්භවොයෙව. තදෙකට්ඨභාවතො හි රාගප්පහානෙන පහීනදොමනස්සා චුත්තා, න ඛිණාසවා එව.

සබ්බෙහෙව පියෙහීතිආදීසු පියායිතබ්බතො පියෙහි මනවඩ්ඨනතො මනාපෙහි මාතාපිතාභාතාහගිනීආදිකෙහි. නානාභාවොති ජාතියා නානාභාවො, ජාතිඅනුරූපගමනෙන විසුං භාවො, අසම්බද්ධභාවොති අත්ථො. විනාභාවොති මරණෙන විනාභාවො, චුතියා තෙනත්තභාවෙන අපුනපචත්තනතො විප්පයොගොති අත්ථො. අඤ්ඤථාභාවොති භවෙන අඤ්ඤථාභාවො, භවන්තරග්ගහණෙන “කාමාවචරසත්තො රූපාවචරො හොති” තිආදිනා තත්ථාපි “මනුස්සො දෙවො හොති” තිආදිනා ව පුරිමාකාරතො අඤ්ඤාකාරතාති අත්ථො. තන්ති තස්මා. කුතෙත්ථ ලබ්භාති කුතො කුභිං කස්මිං නාම යානෙ එත්ථ එතස්මිං බන්ධප්පචත්තෙ යං තං ජාතං...පෙ.... මා පලුප්ථීති ලද්ධුං සක්කා, න සක්කා එව තාදිසස්ස කාරණස්ස අභාවතො. ඉදං චුත්තං හොති – යස්මා සබ්බෙහෙව පියෙහි මනාපෙහි නානාභාවො, තස්මා දස පාරමියො පුරෙත්වාපි සම්බොධිං පත්වාපි ධම්මචක්කං පචත්තෙත්වාපි යමකපාටිභාරියං දස්සෙත්වාපි දෙවොරොහණං කත්වාපි යං තං ජාතං භූතං සඬ්ඛතං පලොකධම්මං, තඤ්ච තථාගතස්සපි සරීරං මා පලුප්ථීති තෙනං යානං විජ්ජති, රොදන්තෙනෙපි කන්දන්තෙනෙපි න සක්කා තං කාරණං ලද්ධුන්ති.

තෙන බො පනාවුසො, සමයෙන සුභද්දො නාම වුඬ්ඨපබ්බතොතිආදීසු යං
වත්තබ්බං, තං නිදානවණ්ණනායං (සාරත්ථ. ටී. 1.පට්ඨමහාසඬ්ඨිතිකථා)
වුත්තනයමෙව.

සඬ්ඨිතිනිදානකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බුද්දානුබුද්දකසික්ඛාපදකථාවණ්ණනා

441. සමුහනෙය්‍යාති ආකඬ්ඨමානො සමුහනතු, යදි ඉච්ඡති, සමුහනෙය්‍යාති
අත්ථො. කස්මා පන “සමුහනථා” ති එකංසෙනෙව අවත්වා “ආකඬ්ඨමානො
සමුහනෙය්‍යා” ති විකප්පවනෙනෙව හගවා යපෙසීති? මහාකස්සපස්ස
ඤාණබලස්ස දිට්ඨත්තා. පස්සති හි හගවා “සමුහනථාති වුත්තෙපි සඬ්ඨිතිකාලෙ
කස්සපො න සමුහනිස්සති” ති, තස්මා විකප්පෙනෙව යපෙසී. යදි අසමුහනනං
දිට්ඨං, තදෙව ච ඉච්ඡතං, අථ කස්මා හගවා “ආකඬ්ඨමානො සමුහනතු” ති
අවොචාති? තථාරූපපුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන. සත්ති හි කෙච්චි බුද්දානුබුද්දකාති
සික්ඛාපදාති සමාදාය වත්තිතුං අනිච්ඡත්තා, තෙසං තථා අවුච්චමානෙ හගවති
විසාතො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තං තෙසං හවිස්සති දීඝරත්තං අභිතාය දුක්ඛාය. තථා පන
වුත්තෙ තෙසං විසාතො න උප්පජ්ජෙය්‍ය, අම්භාකමෙවායං දොසො, යතො
අම්භෙසුයෙව කෙච්චි සමුහනනං න ඉච්ඡන්තිති. කෙච්චි “සකලස්ස පන සාසනස්ස
සඬ්ඨිසායත්තභාවකරණත්ථං තථා වුත්ත”න්ති වදන්ති. යං කිඤ්චි සත්ථාරා සික්ඛාපදං
පඤ්ඤත්තං, තං සමණා සක්කාපුත්තියා සිරසා සම්පට්ඨිත්වා ජීවිතං විය රක්ඛන්ති.
තථා හි තෙ “බුද්දානුබුද්දකාති සික්ඛාපදාති ආකඬ්ඨමානො සඬ්ඨිසො සමුහනතු” ති
වුත්තෙපි න සමුහනිංසු. අඤ්ඤදත්ථු පුරතො විය තස්ස අව්වයෙපි රක්ඛිංසුයෙවාති
සත්ථු සාසනස්ස සඬ්ඨිසස්ස ච මහත්තභාවදස්සනත්ථම්පි තථා වුත්තන්ති දිට්ඨබ්බං.
තථා හි ආයස්මා ආනන්දො අඤ්ඤෙපි වා හික්ඛු “කතමං පන, හත්තෙ, බුද්දකං,
කතමං අනුබුද්දක”න්ති න පුච්ඡිංසු සමුහනජ්ඣාසයස්සෙව අභාවතො, තෙනෙව
එකසික්ඛාපදම්පි අපරිච්චිත්තවා සබ්බෙසං අනුග්ගහෙතබ්බභාවදස්සනත්ථං
“චත්තාරි පාරාජිකාති යපෙත්වා අවසෙසාති බුද්දානුබුද්දකාති” තිආදිමාහංසු.
එවඤ්චි වදන්තෙහි “බුද්දානුබුද්දකා ඉමෙ නාමා” ති අවිනිච්ඡිතත්තා සබ්බෙසං
අනුග්ගහෙතබ්බභාවො දස්සිතො හොති.

442. අථ බො ආයස්මා මහාකස්සපො සඬ්ඨිසං ඤාපෙසීති එත්ථ පන කෙච්චි
වදන්ති “හත්තෙ නාගසෙන, කතමං බුද්දකං, කතමං අනුබුද්දකන්ති මිලින්දරඤ්ඤා
පුච්ඡිතෙ ‘දුක්කටං මහාරාජ, බුද්දකං, දුබ්භාසිතං අනුබුද්දක’න්ති (මි. ප. 4.2.1)
වුත්තත්තා නාගසෙනත්ථෙරො බුද්දානුබුද්දකං ජාති, මහාකස්සපත්ථෙරො පන තං
අජානන්තො ‘සුඤ්ඤා මෙ ආවුසො’ තිආදිනා කම්මවාචං සාවෙසී” ති, න තං එවං
ගහෙතබ්බං. නාගසෙනත්ථෙරො හි පරෙසං වාදපටොපච්ඡෙදනත්ථං සඬ්ඨිතිකාලෙ
ධම්මසඬ්ඨිගාහකමහාපෙරෙහි ගතිතකොට්ඨාසෙසු අන්තිමකොට්ඨාසමෙව ගහෙත්වා
මිලින්දරාජානං සඤ්ඤාපෙසී, මහාකස්සපත්ථෙරො පන එකසික්ඛාපදම්පි
අසමුහනිතුකාමතාය තථා කම්මවාචං සාවෙසී.

තත්ථ ගිහිගතානීති ගිහිපටිසංයුත්තානීති වදන්ති. ගිහීසු ගතානි, තෙහි ඥාතානි ගිහිගතානීති එවං පනෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. ධුමකාලො එතස්සාති ධුමකාලිකං චිතකධුමවූපසමතො පරං අප්පචත්තනතො. අප්පඤ්ඤත්තන්තිආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 2.136; අ. නි. අට්ඨ. 3.7.23) නවං අධම්මිකං කතිකචත්තං වා සික්ඛාපදං වා බන්ධන්තා අප්පඤ්ඤත්තං පඤ්ඤපෙන්නි නාම පුරාණසන්ථතචත්ථස්මිං සාවත්ථියං හික්ඛු විය. උද්ධම්මං උබ්බිතයං සාසනං දීපෙන්තා පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්නන්ති නාම වස්සසතපරිනිබ්බුතෙ භගවති වෙසාලිකා වජ්ජිපුත්තකා විය. බුද්දානුබුද්දකා පන ආපත්තියො සඤ්චිච්ච චිතික්කමන්තා යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය න චත්තන්ති නාම අස්සජ්ජුනබ්බසුකා විය. නවං පන කතිකචත්තං වා සික්ඛාපදං වා අබන්ධන්තා, ධම්මතො චිතයතො සාසනං දීපෙන්තා, බුද්දානුබුද්දකමපි ව සික්ඛාපදං අසමුභගන්තා අප්පඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤපෙන්නි, පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්නන්ති, යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය චත්තන්ති නාම ආයස්මා උපසෙතො විය ආයස්මා යසො කාකණ්ඩකපුත්තො විය ව.

443. භගවතා ඔළාරිකෙ නිමිත්තෙ කයිරමානෙති වෙසාලිං නිස්සාය වාපාලෙ චෙතියෙ විහරන්තෙන භගවතා -

“රමණියා, ආනන්ද, වෙසාලි, රමණියං උදෙනචෙතියං, රමණියං ගොතමකචෙතියං, රමණියං සත්තම්බචෙතියං, රමණියං බහුපුත්තචෙතියං, රමණියං සාරන්දදචෙතියං, රමණියං වාපාලචෙතියං. යස්ස කස්සපි, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා බහුලිකතා යානිකතා චත්ථුකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරද්ධා, සො ආකඨ්ඛමානො කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍ය කප්පාවසෙසං වා. තථාගතස්ස ඛො පන, ආනන්ද, චත්තාරො ඉද්ධිපාදා භාවිතා බහුලිකතා යානිකතා චත්ථුකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරද්ධා, සො ආකඨ්ඛමානො, ආනන්ද, තථාගතො කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍ය කප්පාවසෙසං වා”ති (දී. නි. 2.166)

එවං ඔළාරිකෙ නිමිත්තෙ කයිරමානෙ.

මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තොති මාරෙන අප්පකොත්ථචිත්තො. මාරො හි යස්ස සබ්බෙන සබ්බං ද්වාදස විපල්ලාසා අප්පහීනා, තස්ස චිත්තං පරියුට්ඨාති. ථෙරස්ස ව චත්තාරො විපල්ලාසා අප්පහීනා, තෙනස්ස මාරො චිත්තං පරියුට්ඨාසි. සො පන චිත්තපරියුට්ඨානං කරොන්තො කිං කරොතීති? හෙරවං රූපාරම්මණං වා දස්සෙති, සද්දාරම්මණං වා සාවෙති, තතො සත්තා තං දිස්වා වා සුත්වා වා සතිං විස්සජ්ජෙත්වා විවට්ඨො භොන්ති, තෙසං මුඛෙන භත්ථං පච්චෙසෙත්වා හදයං මද්දති, තතො විසඤ්ඤාව හුත්වා තිට්ඨන්ති. ථෙරස්ස පනෙස මුඛෙන භත්ථං පච්චෙසෙතුං කිං සක්ඛිස්සති, හෙරවාරම්මණං පන දස්සෙසි, තං දිස්වා ථෙරො නිමිත්තොභාසං න පටිච්ඡිකාමි.

බුද්දානුබුද්දකසික්ඛාපදකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බ්‍රහ්මදේශ්වකථාවන් ණනා

445. උප්පවනිකායාති පටිසොතගාමිනියා. රජොහරණන්ති රජොපුඤ්ජනී. න කුලවං ගමෙන්තීති නිරත්ථකවිනාසනං න ගමෙන්ති. කුච්ඡිතො ලවො කුලවො, අනායවිනාසොති වුත්තං හොති. “ධම්මවිනයසඬ්භිතියා”ති වත්තබ්බෙ සඬ්භිතියා විනයප්පධානත්තා “විනයසඬ්භිතියා”ති වුත්තං. විනයප්පධානා සඬ්භිති විනයසඬ්භිති. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤායාමෙවාති.

පඤ්චසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

12. සත්තසතිකක්ඛන්ධකං

දසවත්ථුකථාවන් ණනා

446. සත්තසතිකක්ඛන්ධකෙ නික්ඛිත්තමණිසුවණ්ණාති රුපියසික්ඛාපදෙනෙව පටික්ඛිත්තමණිසුවණ්ණා. තත්ථ මණිග්ගහණෙන සබ්බං දුක්ඛට්ඨත්ථු, සුවණ්ණග්ගහණෙන සබ්බං පාවිත්තියවත්ථු ගහිතං හොති. භික්ඛග්ගෙනාති භික්ඛුගණනාය.

447. උපක්කිලෙසාති විරොචිතුං අදත්ථා උපක්කිලිට්ඨභාවකරණෙන උපක්කිලෙසා. මහිකාති හිමං. ධුමො ච රජො ච ධුමරජො. එත්ථ පුරිමා තයො අසම්පත්තඋපක්කිලෙසා, රාහු පන සම්පත්තඋපක්කිලෙසවසෙන කට්ඨොති වෙදිතබ්බො. සමණබ්‍රාහ්මණා න තපන්ති න භාසන්ති න විරොචන්තීති ගුණපතාපෙන න තපන්ති ගුණොභාසෙන න භාසන්ති ගුණවිරොචනෙන න විරොචන්ති. සුරාමෙරයපානා අප්පට්ඨිරතාති පඤ්චවිධාය සුරාය චතුබ්බිධස්ස ච මෙරයස්ස පානතො අවිරතා.

අවිජ්ජානිවුටාති අවිජ්ජාය නිචාරිතා පිහිතා. පියරූපාහිනන්දිනොති පියරූපං සාතරූපං අහිනන්දමානා තුස්සමානා. සාදියන්තීති ගණ්හන්ති. අවිද්දසුති අන්ධබාලා. සරජාති සකිලෙසරජා. මගාති මීගසදිසා. තස්මිං තස්මිං විසයෙ හවෙ වා නෙතීති නෙත්ති, තණ්හායෙනං අධිවචනං. තාය සහ වත්තන්තීති සනෙත්තිකා.

448. තං පරිසං එතදවොචාති (සං. නි. අට්ඨ. 3.4.362) තස්ස කිර එවං අහොසි “කුලපුත්තා පබ්බජන්තා පුත්තදාරඤ්චෙව ජාතරූපරජතඤ්ච පභායෙව පබ්බජන්ති, න ච සක්කා යං පභාය පබ්බජිතා තං එතෙහි ගාහෙතු”න්ති නයග්ගාහෙ යත්ථා එතං “මා අය්‍යා”තිආදිවචනං අවොච. එකංසෙනෙතන්ති එතං පඤ්චකාමගුණකප්පනං “අස්සමණධම්මො අසකායපුත්තියධම්මො”ති එකංසෙන ධාරෙය්‍යාසි.

තිණන්ති සෙනාසනච්ඡදනාණං. පරියෙසිතබ්බන්ති තිණච්ඡදනෙ වා ඉට්ඨකච්ඡදනෙ වා ගෙහෙ පලුප්පන්තෙ යෙහි තං කාරිතං, තෙසං සන්තිකං ගන්ත්ථා

“තුම්භෙහි කාරිතං සෙනාසනං ඔවස්සති, න සක්කා තත්ථ වසිතු”න්ති ආචික්ඛිතබ්බං. මනුස්සා සක්කොන්තා කරිස්සන්ති, අසක්කොන්තා “තුම්භෙ වඩ්ඪකී ගහෙත්වා කාරාපෙථ, මයං තෙ සඤ්ඤාපෙස්සාමා”ති වක්ඛන්ති. එවං චුත්තෙ කාරෙත්වා තෙසං ආචික්ඛිතබ්බං, මනුස්සා වඩ්ඪකීනං දාතබ්බං දස්සන්ති. සචෙ ආවාසසාමිකා නත්ථී, අඤ්ඤාසම්පි භික්ඛාචාරවත්තෙන ආරොචෙත්වා කාරෙතුං වට්ටති. ඉමං සන්ධාය “පරියෙසිතබ්බ”න්ති චුත්තං.

දාරුති සෙනාසනෙ ගොපානසිආදීසු පලුජ්ජමානෙසු තදත්ථාය දාරු පරියෙසිතබ්බං. සකටන්ති ගිහිවිකටං වා තාවකාලිකං වා කත්වා සකටං පරියෙසිතබ්බං. න කෙවලඤ්ච සකටමෙව, අඤ්ඤම්පි වාසිඵරසුකුදාලාදිඋපකරණං එවං පරියෙසිතුං වට්ටති. පුරිසොති හත්ථකම්මවසෙන පුරිසො පරියෙසිතබ්බො. යං කඤ්චි හි පුරිසං “හත්ථකම්මං ආවුසො දස්සසී”ති වත්වා “දස්සාමි හත්තෙ”ති චුත්තෙ “ඉමස්මිං ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොහී”ති යං ඉච්ඡති, තං කාරෙතුං වට්ටති. න ත්වෙවාහං ගාමණී කෙනචි පරියායෙනාති ජාතරූපරජනං පනාහං කෙනචිපි කාරණෙන පරියෙසිතබ්බන්ති න වදාමි.

449. පාපකං කතන්ති අසුන්දරං කතං.

450. අභොගඛිගොති තස්ස පබ්බතස්ස නාමං.

451. පටිකච්චෙව ගච්ඡෙය්‍යන්ති යත්ථ තං අධිකරණං වූපසමෙතුං භික්ඛු සන්නිපතන්ති, තත්ථ පඨමමෙව ගච්ඡෙය්‍යං. සම්භාවෙසුන්ති පාපුණ්සු.

452. අලොණකං භවිස්සතීති අලොණකං හත්තං වා බ්‍යඤ්ජනං වා භවිස්සති. ආසුතාති සබ්බසම්භාරසජ්ජිතා. “අසුත්තා”ති වා පාඨො.

453. උජ්ජවිංසුති නාවං ආරුය්හ පටිසොතෙන ගච්ඡිංසු. පාවිනකාති පාවිනදෙසවාසිනො.

454. නනු ත්වං ආවුසො වුඩ්ඪො චිසතිවස්සොසීති නනු ත්වං ආවුසො චිසතිවස්සො, න නිස්සයපට්ඨද්ධො, කස්මා තං ටෙරො පණාමෙතීති දීපෙන්නි. ගරුනිස්සයං ගණ්භාමාති කිඤ්චාපි මයං මහල්ලකා, එතං පන ටෙරං ගරුං කත්වා වසිස්සාමාති අධිජ්ජායො.

455. මෙත්තාය රූපාවචරසමාධිමත්තභාවතො “කුල්ලකච්චාරොනා”ති චුත්තං, බුද්දකෙන ච්චාරොනාති අත්ථො, බුද්දකතා වස්ස අගම්භීරභාවතොති ආහ “උත්තානච්චාරොනා”ති. සුඤ්ඤතාච්චාරොනාති සුඤ්ඤතාමුඛෙන අධිගතඵලසමාපත්තිං සන්ධාය චුත්තං.

457. සුත්තච්චිගෙති පදභාජනීයෙ. තෙන සද්ධිත්ති පුරෙපට්ඨගහිතලොණෙන සද්ධිං. න හි එත්ථ යාවජීවිකං තදහුපට්ඨගහිතන්ති “කජ්ජති

සිඬිගිලොණකප්පො” ති එත්ථ චුත්තසිඬිගිලොණං සන්ධාය චුත්තං. තඤ්ඤි පුරෙ පටිග්ගහෙත්වා සිඬිගෙන පරිහටං න තද්වුපටිග්ගහිතං. යාවකාලිකමෙව තද්වුපටිග්ගහිතන්ති සිඬිගිලොණෙන මිස්සෙත්වා භුඤ්ජිතබ්බං අලොණාමිසං සන්ධාය චුත්තං. උපොසථසංයුත්තෙති උපොසථපටිසංයුත්තෙ, උපොසථක්ඛන්ධකෙති චුත්තං හොති. අතිසරණං අතිසාරො, අතික්කමො. විනයස්ස අතිසාරො විනයාතිසාරො. තං පමාණං කරොන්තස්සාති දසාය සද්ධිං නිසීදනෙ යං පමාණං චුත්තං, දසාය විනා තං පමාණං කරොන්තස්ස. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සත්තසතිකක්ඛන්ධකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ද්විවග්ගසඬිගහාති වුළුවග්ගමභාවග්ගසඬිබාතෙහි ද්විහි වග්ගෙහි සඬිගහිතා. ද්වාච්ඡතිපහෙදනාති මභාවග්ගෙ දස, වුළුවග්ගෙ ද්වාදසාති එවං ද්වාච්ඡතිප්පහෙදා. සාසනෙති සත්ථුසාසනෙ. යෙ ඛන්ධකා චුත්තාති යොජෙතබ්බං.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

වුළුවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

පරිවාර-විකා

සොළසමභාවාරො

පඤ්ඤත්තිවාරවණ්ණනා

විසුද්ධපරිවාරස්සාති සබ්බසො පරිසුද්ධබ්බිණාසවපරිවාරස්ස. ධම්මක්ඛන්ධසරීරස්සාති සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනසඬිබාතධම්මක්ඛන්ධසරීරස්ස සාසනෙති සම්බන්ධො. තස්සාති “පරිවාරො” ති යො සඬිගහං ආරුළුහො, තස්ස. පුබ්බාගතං නයන්ති පුබ්බෙ ආගතං විනිවිජයං.

1. පකතත්ථපටිනිද්දෙසො ත-සද්දොති තස්ස “භගවතා” තිආදිහි පදෙහි සමානාධිකරණභාවෙන චුත්තත්ථස්ස යාය විනයපඤ්ඤත්තියා භගවා පකතො අධිකතො සුපාකටො ව, තං විනයපඤ්ඤත්තිං සද්ධිං යාවනාය අත්ථභාවෙන දස්සෙත්තො “යො සො...පෙ.... විනයපඤ්ඤත්තිං පඤ්ඤපෙසී” ති ආහ. තත්ථ විනයපඤ්ඤත්තින්ති විනයභූතං පඤ්ඤත්තිං.

“ජානතා පස්සතා” ති ඉමෙසං පදානං විනයස්ස අධිකතත්තා තත්ථ චුත්තනායෙන තාව අත්ථං යොජෙත්වා ඉදානි සුත්තන්තනායෙන දස්සෙත්තො සතිපි

ඥාණදස්සන-සද්දානං පඤ්ඤාවෙවචනභාවෙ තෙන තෙන විසෙසෙන තෙසං විසයවිසෙසපවත්තිදස්සනත්ථං විජ්ජත්තයවසෙන අභිඤ්ඤානාවරණඤාණවසෙන සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණමංසවක්ඛුවසෙන පටිවෙධදෙසනාඤාණවසෙන ච අත්ථං යොජන්වා දස්සෙන්තො “අපිවා”තිආදිමාහ. තත්ථ පුබ්බෙනිවාසාදීනීති පුබ්බෙනිවාසාසවක්ඛයඤාණෙනි. පටිවෙධපඤ්ඤායාති අරියමග්ගපඤ්ඤාය. දෙසනාපඤ්ඤාය පස්සනාති දෙසෙනබ්බධම්මානං දෙසෙනබ්බජ්ජකාරං බොධනෙයාපුග්ගලානඤ්ච ආසයානුසයවර්තාධිමුත්තිආදිහෙදං ධම්මං දෙසනාපඤ්ඤාය යාථාවතො පස්සනා. අරහතාති අරීනං, අරානඤ්ච භතත්තා, පච්චයාදීනඤ්ච අරහත්තා අරහතා. සම්මාසම්බුද්ධෙනාති සම්මා සාමඤ්ච සච්චානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙන. අථ වා අන්තරායිකධම්මෙ ඡානතා, නියානිකධම්මෙ පස්සනා, කිලෙසාරීනං භතත්තා අරහතා, සම්මා සාමං සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙනාති එවං චතුර්වේසාරජ්ජවසෙනපෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

අපිව යානාට්ඨානාදිවිභාගං ඡානතා, යථාකම්මුපගෙ සත්තෙ පස්සනා, සවාසනආසවානං ඡින්නත්තා අරහතා, අභිඤ්ඤායාදිහෙදෙ ධම්මෙ අභිඤ්ඤායාදිතො අවිපරිතාවබොධනො සම්මාසම්බුද්ධෙන. අථ වා තීඝු කාලෙඝු අජ්ජපිහතඤාණතාය ඡානතා, කායකම්මාදිවසෙන තිණ්ණමිපි කම්මානං ඤාණානුපරිවත්තිතො සම්මා කාරිතාය පස්සනා, දවාදීනං අභාවසාධිකාය පභානසම්පදාය අරහතා, ඡන්දාදීනං අභානිහෙතුභූතාය අක්ඛයපටිභානසාධිකාය සබ්බඤ්ඤාතාය සම්මාසම්බුද්ධෙනාති එවං දසබලඅට්ඨාරසාවෙණිකබුද්ධධම්මවසෙනපි යොජනා කාතබ්බා.

2. පුච්ඡාචිස්සජ්ජනෙති පුච්ඡාය චිස්සජ්ජනෙ. එත්ථාති එතස්මිං.
 පුච්ඡාචිස්සජ්ජනෙ. මජ්ඣිමදෙසෙයෙව පඤ්ඤත්තීති තස්මිංයෙව දෙසෙ යථාචුත්තවත්ථුච්චිතික්කමෙ ආපත්තිසම්භවතො. විනීතකථාති විනීතවත්ථුකථා, අයමෙව වා පාඨො.

කායෙන පන ආපත්තිං ආපජ්ජති පුබ්බභාගෙ සෙවනවිත්තං අභිගං කත්වා කායද්වාරසඬ්ඛාතවිඤ්ඤත්තිං ඡනයිත්වා පවත්තවිත්තුජ්ජපාදසඬ්ඛාතං ආපත්තිං ආපජ්ජති. කිඤ්චාපි හි විත්තෙන සමුට්ඨාපිතා විඤ්ඤත්ති, තථාපි විත්තෙන අධිජ්ජෙතස්ස අත්ථස්ස කායවිඤ්ඤත්තියා සාධිතත්තා “කායද්වාරෙන ආපත්තිං ආපජ්ජති”ති වුච්චති. ඉමමත්ථං සන්ධායාති ආපන්නාය ආපත්තියා අනාපත්තිභාවාපාදනස්ස අසක්කුණෙයානාසඬ්ඛාතමත්ථං සන්ධාය, න භණ්ඩනාදිවූපසමං.

3. පොරාණකෙහි මහාථෙරෙහීති සීහලදීපවාසීහි මහාථෙරෙහි. යපිතාති පොත්ථකසඬ්ඛහාරොහනකාලෙ යපිතා. චතුත්ථසඬ්ඛිතිසදිසා හි පොත්ථකාරොහසඬ්ඛිති. උභතොවිභවිගෙ ද්වත්තිංස වාරා සුවිඤ්ඤායාව.

සමුට්ඨානසීසවණ්ණනා

257. සමුට්ඨානකථාය පන කරුණාසිතලභාවෙන චන්දසදිසත්තා “බුද්ධචන්දෙ”ති වුත්තං, කිලෙසතිමිරපහානතො “බුද්ධාදිව්වෙ”ති වුත්තං. පිටකෙ තිණි දෙසයිති යස්මා තෙ දෙසයන්ති, තස්මා අභිගිරසොපි පිටකානි තිණි දෙසයි. තානි කතමානිති ආහ “සුත්තන්ත”න්තිආදි. මහාගුණන්ති මහානිසංසං. එවං නියති සද්ධම්මො, විනයො යදි තිට්ඨතීති යදි විනයපරියත්ති අනන්තරහිතා තිට්ඨති පවත්තති, එවං සති පටිපත්තිපටිවෙධසද්ධම්මො නියති පවත්තති. විනයපරියත්ති පන කථං තිට්ඨතීති ආහ “උභතොවා”තිආදි. පරිවාරෙන ගන්ථිතා තිට්ඨන්තිති යොජෙතබ්බං. තස්සෙව පරිවාරස්සානි තස්මිංයෙව පරිවාරෙ.

නියතකතන්ති කතනියතං, නියමිතන්ති අත්ථො. අඤ්ඤෙහි සද්ධිත්ති සෙසසික්ඛාපදෙහි සද්ධිං. අසම්භින්නසමුට්ඨානානීති අසඬිකරසමුට්ඨානානි.

තස්මා සික්ඛෙති යස්මා විනයෙ සති සද්ධම්මො තිට්ඨති, විනයො ච පරිවාරෙන ගන්ථිතො තිට්ඨති, පරිවාරෙ ච සමුට්ඨානාදිති දිස්සන්ති, තස්මා සික්ඛෙය්‍ය පරිවාරං, උග්ගණ්භෙය්‍යානි අත්ථො.

ආදිමිහි තාව පුරිමනයෙති “ඡන්තං ආපත්තිසමුට්ඨානානං කතිහි සමුට්ඨානෙහි සමුට්ඨානීති එකෙන සමුට්ඨානෙන සමුට්ඨානී, කායතො ච චිත්තතො ච සමුට්ඨානී”තිආදිනා (පරි. 187) පඤ්ඤත්තිවාලෙ සකිං ආගතනයං සන්ධායෙන වුත්තං.

258. නානුබන්ධෙ පවත්තිනිත්ති “යා පන හික්ඛුනී වුට්ඨාපිතං පවත්තිනිං ද්වෙ වස්සානි නානුබන්ධෙය්‍යා”ති (පාවි. 1111) වුත්තසික්ඛාපදං.

270. අකතන්ති අඤ්ඤෙහි අමිස්සිකතං, නියතසමුට්ඨානන්ති වුත්තං හොති.

අන්තරපෙය්‍යාලං

කතිපුච්ඡාවාරවණ්ණනා

271. වෙරං මණ්ණිති රාගාදිවෙරං මණ්ණිති විනාසෙති. එතායානි චිරතියා. නිය්‍යානන්ති මග්ගං. කායපාගබ්බියන්ති කායපාගබ්බියවසෙන පවත්තං කායදුච්චරිතං.

274. සාරණියානි සරිතබ්බයුත්තා අනුස්සරණාරහා අද්ධානෙ අතික්කන්තෙපි න සම්මුස්සිතබ්බා. මිජ්ජති සිනිය්හති එතායානි මෙත්තා, මිත්තභාවො. මෙත්තා එතස්ස අත්ථිති මෙත්තං කායකම්මං, තං පන යස්මා මෙත්තාසහගතචිත්තසමුට්ඨානං, තස්මා වුත්තං “මෙත්තචිත්තෙන කතං කායකම්ම”න්ති. ආචීති පකාසං. පකාසභාවො චෙත්ථ යං උද්දිස්ස තං කායකම්මං කරියති, තස්ස සම්මුඛභාවතොති ආහ “සම්මුඛා”ති. රහොති අපකාසං. අපකාසතා ච යං උද්දිස්ස තං කම්මං කරියති,

තස්ස අපච්චක්ඛවාතොති ආහ “පරමමුඛා”ති. උභයෙහීති නවකෙහි ථෙරෙහි ව. පියං පියායිතබ්බං කරොතිති පියකරණො. ගරුං ගරුට්ඨානියං කරොතිති ගරුකරණො. සඬිගභායාති සඬිගභවත්ථුච්චිසෙසභාවතො සබ්බමචාරීනං සඬිගභණත්ථාය. අවිවාදායාති සඬිගභවත්ථුභාවතො එව න විවාදාය. සති ව අවිවාදහෙතුභූතසඬිගභකත්තෙ තෙසං වසෙන සබ්බමචාරීනං සමග්ගභාවො හෙදාභාවො සිද්ධොයෙවාති ආහ “සමග්ගභාවායා”තිආදි.

පග්ගස්භ වචනන්ති කෙවලං “දෙවො”ති අවත්වා “දෙවත්ථෙරො”ති ගුණෙහි ථීරභාවජොතනං පග්ගණ්හිත්වා උච්චං කත්වා වචනං. මමත්තබ්බොධනවචනං මමායනවචනං. එකන්තතිරොක්ඛස්ස මනොකම්මස්ස සම්මුඛතා නාම විඤ්ඤත්තිසමුට්ඨාපනවසෙනෙව හොති, තඤ්ච බො ලොකෙ කායකම්මන්ති පාකටං පඤ්ඤාතං හත්ථවිකාරාදිං අනාමසිත්වායෙව දස්සෙන්තො “නයනානි උම්මිලෙන්වා”තිආදිමාහ. කාමඤ්චෙන්ථ මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධානං නයනානං උම්මිලනා පසන්තෙන මුඛෙන ඔලොකනඤ්ච මෙත්තං කායකම්මමෙව, යස්ස පන චිත්තස්ස වසෙන නයනානං මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධතා මුඛස්ස ව පසන්තතා, තං සන්ධාය චුත්තං “මෙත්තං මනොකම්මං නාමා”ති.

ඉමානි (දී. නි. අට්ඨ. 2.141; ම. නි. අට්ඨ. 1.492; අ. නි. අට්ඨ. 3.6.11) ව මෙත්තකායකම්මාදීනි පාළියං භික්ඛූනං වසෙන ආගතානි ගිහිසුපි ලබ්භන්තියෙව. භික්ඛූනඤ්චි මෙත්තචිත්තෙන ආචරියුපජ්ඣායවත්තාදිආභිසමාචාරිකධම්මපූරණං මෙත්තං කායකම්මං නාම. සබ්බඤ්ච අනවජ්ජකායකම්මං ආභිසමාචාරිකකම්මන්තොගධමෙවාති වෙදිතබ්බං. ගිහීනං චෙතියවන්දනත්ථාය බොධිවන්දනත්ථාය සඬ්ඝනිමන්තනත්ථාය ගමනං, ගාමං වා පිණ්ඩාය පට්ටියෙ භික්ඛූ දිස්වා පච්චුග්ගමනං, පත්තපට්ග්ගහණං, ආසනපඤ්ඤාපනං, අනුගමනන්ති එවමාදිකං මෙත්තං කායකම්මං නාම. භික්ඛූනං මෙත්තචිත්තෙන ආචාරපඤ්ඤත්තිසික්ඛාපන කම්මට්ඨානකථන ධම්මදෙසනා පරිපූර්විත අට්ඨකථාකථනවසෙන පවත්තියමානං තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං මෙත්තං වචිකම්මං නාම. ගිහීනං “චෙතියවන්දනත්ථාය ගච්ඡාම, බොධිවන්දනත්ථාය ගච්ඡාම, ධම්මස්සවනං කරිස්සාම, දීපමාලාපුප්ඵපුප් කරිස්සාම, තිණි සුවරිතානි සමාදාය වත්තිස්සාම, සලාකහත්තාදීනි දස්සාම, වස්සාවාසිකං දස්සාම, අජ්ජ සඬ්ඝස්ස වත්තාරො පච්චයෙ දස්සාම, සඬ්ඝං නිමන්තෙත්වා බාදනීයාදීනි සංවිදහට්, ආසනානි පඤ්ඤපෙථ, පානීයං උපට්ඨාපෙථ, සඬ්ඝං පච්චුග්ගන්ත්වා ආනෙථ, පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙථ, ඡන්දජාතා උස්සාහජාතා වෙය්‍යාවච්චං කරොථා”තිආදිකථනකාලෙ මෙත්තං වචිකම්මං නාම. භික්ඛූනං පාතොව උට්ඨාය සරීරපට්ඨග්ගනං චෙතියඬිගණවත්තාදීනි ව කත්වා විචිත්තාසනෙ නිසීදිත්වා “ඉමස්මිං විහාරෙ භික්ඛූ සුඛි හොන්තු අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා”ති චිත්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම. ගිහීනං “අය්‍යා සුඛි හොන්තු අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා”ති චිත්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම.

ලාභාති වීචරාදයො ලද්ධපච්චයා. ධම්මිකාති කුහනාදිහෙදං මිච්ඡාජීවං
 වජ්ජේත්වා ධම්මෙන සමෙන භික්ඛාචරියවත්තෙන උප්පන්නා. අත්තමසො
 පත්තපරියාපන්නමත්තමිති පච්ඡිමකොටියා පත්තෙ පරියාපන්නං පත්තස්ස
 අත්තොගතං ද්වත්තිකටච්ඡුභික්ඛාමත්තමිති. දෙයාං දක්ඛිණෙයාඤ්ච
 අප්පට්ඨිහත්තං කත්වා භුඤ්ජතිති අප්පට්ඨිහත්තහොගී. එත්ථ හි ද්වෙ පට්ඨිහත්තානි
 නාම ආමිසපට්ඨිහත්තං පුග්ගලපට්ඨිහත්තඤ්ච. තත්ථ “එත්තකං දස්සාමි, එත්තකං
 න දස්සාමි”ති එවං චිත්තෙන විහජනං ආමිසපට්ඨිහත්තං නාම. “අසුකස්ස දස්සාමි,
 අසුකස්ස න දස්සාමි”ති එවං චිත්තෙන විහජනං පන පුග්ගලපට්ඨිහත්තං නාම.
 තදුහයමිති අකත්වා යො අප්පට්ඨිහත්තං භුඤ්ජති, අයං අප්පට්ඨිහත්තහොගී නාම.
 තෙනාහ “නෙව ආමිසං පට්ඨිහජිත්වා භුඤ්ජති”තිආදි. අදාතුමිති පි-සද්දෙන
 දාතුමිති වට්ටතීති දස්සෙති. දානඤ්ඤි නාම න කස්සච නිවාරිතං, තෙන දුස්සිලස්සපි
 අත්ථිකස්ස සති සම්භවෙ දාතබ්බං, තඤ්ච ඛො කරුණායනවසෙන, න
 වත්තපුරණවසෙන. සාරණියධම්මපුරකස්ස අප්පට්ඨිහත්තහොගිතාය “සබ්බෙසං
 දාතබ්බමෙවා”ති චුත්තං. ගිලානාදීනං පන ඔදිස්සකං කත්වා දානං
 අප්පට්ඨිහාගපක්ඛිකං “අසුකස්ස න දස්සාමි”ති පටික්ඛෙපස්ස අභාවතො.
 බ්‍යතිරෙකප්පධානො හි පට්ඨිහාගො. තෙනාහ “ගිලානගිලානුපට්ඨාක...පෙ....
 විවෙය්‍ය දාතුමිති වට්ටතී”ති.

සාධාරණහොගීති එත්ථ සාධාරණහොගිතො ඉදං ලක්ඛණං – යං යං පණිතං
 ලහති, තං තං නෙව ලාභෙන ලාභං නිජ්ඣිසනමුඛෙන ගිහීනං දෙනි අත්තනො
 ආජීවසුද්ධිං රක්ඛමානො, න අත්තනාව පරිභුඤ්ජති “මය්‍හං අසාධාරණහොගිතා මා
 හොතු”ති. තං පටිග්ගණ්හන්තො ව “සඬ්ඝෙන සාධාරණං හොතු”ති ගහෙත්වා
 සණ්ඨං පහරිත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං සඬ්ඝසන්නකං විය පස්සති. ඉමිනා ව තස්ස
 ලාභස්ස තීසුපි කාලෙසු සාධාරණතො ය්‍යනං දස්සිතං. “තං පටිග්ගණ්හන්තො ව
 සඬ්ඝෙන සාධාරණං හොතු”ති ඉමිනා පටිග්ගහණකාලො දස්සිතො,
 “ගහෙත්වා...පෙ.... පස්සති”ති ඉමිනා පටිග්ගහිතකාලො. තදුහයං පන තාදිසෙන
 පුබ්බහාගෙන විනා න හොතීති අත්ථසිද්ධො පුරිමකාලො. තයිදමිති පටිග්ගහණතො
 පුබ්බෙවස්ස හොති “සඬ්ඝෙන සාධාරණං හොතුති පටිග්ගහෙස්සාමි”ති,
 පටිග්ගණ්හන්තස්ස හොති “සඬ්ඝෙන සාධාරණං හොතුති පටිග්ගණ්හාමි”ති,
 පටිග්ගහෙත්වා හොති “සඬ්ඝෙන සාධාරණං හොතුති පටිග්ගහිතං මයා”ති එවං
 තිලක්ඛණසම්පන්නං කත්වා ලද්ධලාභං ඔසානලක්ඛණං අවිකොපෙත්වා
 පරිභුඤ්ජන්තො සාධාරණහොගී අප්පට්ඨිහත්තහොගී ව හොති.

ඉමං (දී. නි. අට්ඨ. 2.141; ම. නි. අට්ඨ. 1.492; අ. නි. අට්ඨ. 3.6.11) පන
 සාරණියධම්මං කො පුරෙති, කො න පුරෙති? දුස්සිලො තාව න පුරෙති. න හි තස්ස
 සන්නකං සිලවන්තො ගණ්හන්ති. පරිසුද්ධස්සිලො පන වත්තං අඛණ්ඩෙන්තො
 පුරෙති. තත්ත්වං වත්තං – යො ඔදිස්සකං කත්වා මාතු වා පිතු වා ආචරියුපජ්ඣායාදීනං
 වා දෙනි, සො දාතබ්බං දෙනු, සාරණියධම්මො පනස්ස න හොති, පලිබොධජග්ගනං
 නාම හොති. සාරණියධම්මො හි මුත්තපලිබොධස්සෙව වට්ටති. තෙන පන
 ඔදිස්සකං දෙන්තෙන ගිලානගිලානුපට්ඨාකආගන්තුකගමිකානඤ්චෙව

නවපබ්බතස්ස ව සඛ්ඝාට්ඨත්තග්ගහණං අජානන්තස්ස දාතබ්බං. එතෙසං දත්වා අවසෙසං ටෙරාසනතො පට්ඨාය ටොකං ටොකං අදත්වා යො යත්තකං ගණ්හාති, තස්ස තත්තකං දාතබ්බං. අවසිට්ඨෙ අසති පුන පිණ්ඩාය වරින්වා ටෙරාසනතො පට්ඨාය යං යං පණිනං, තං තං දත්වා සෙසං භුඤ්ජිතබ්බං.

අයං පන සාරණියධම්මො සාරණියධම්මපුරණවිධිමිති සුසික්ඛිතාය පරිසාය සුපුරො හොති. සුසික්ඛිතාය හි පරිසාය යො අඤ්ඤතො ලහති, සො න ගණ්හාති. අඤ්ඤතො අලහන්තොපි පමාණයුත්තමෙව ගණ්හාති, න අතිරෙකං. අයඤ්ච පන සාරණියධම්මො එවං පුනස්පුනං පිණ්ඩාය වරින්වා ලද්ධං ලද්ධං දෙන්තස්සපි ද්වාදසහි වස්සෙහි පුරති, න තතො ඔරං. සචෙ හි ද්වාදසමෙපි වස්සෙ සාරණියධම්මපුරකො පිණ්ඩපාතපුරං පත්තං ආසනසාලායං යපෙත්වා නභායිතුං ගච්ඡති, සඛ්ඝත්ථෙරො ව “කස්සෙසො පත්තො”ති වත්වා “සාරණියධම්මපුරකස්සා”ති වුත්තෙ “ආහරථ න”න්ති සබ්බං පිණ්ඩපාතං විචාරෙත්වා භුඤ්ජිත්වා වරින්තපත්තං යපෙති. අථ සො හික්ඛු රින්තපත්තං දිස්වා “මය්හං අනවසෙසෙත්වා ව පරිභුඤ්ජිංසු”ති දොමනස්සං උප්පාදෙති, සාරණියධම්මො හිජ්ජති, පුන ද්වාදස වස්සානි පුරෙතබ්බො හොති. තිත්ථියපරිවාසසදිසො හෙස, සකිං ඛණ්ඩෙ ජාතෙ පුන පුරෙතබ්බොව. යො පන “ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙ, යස්ස මෙ පත්තගතං අනාපුච්ඡා ව සබ්බමචාරිනො පරිභුඤ්ජන්ති”ති සොමනස්සං ජනෙති, තස්ස පුණ්ණො නාම හොති.

එවං පුරිතසාරණියධම්මස්ස පන නෙව ඉස්සා, න මච්ඡරියං හොති, මනුස්සානං පියො හොති සුලභපච්චයො, පත්තගතමස්ස දියාමානමිපි න බියති, භාජනීයහණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගහණ්ඩං ලහති, භයෙ වා ජාතකෙ වා සම්පත්තෙ දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්ති.

තත්ත්වොති වත්ථුනි – ලෙණගිරිවාසී තිස්සත්ථෙරො කිර මහාබිරගාමං උපනිස්සාය වසති. පඤ්ඤාසමත්තා ටෙරා නාගදීපං චෙතියවන්දනත්ථාය ගච්ඡන්තා බිරගාමෙ පිණ්ඩාය වරින්වා කිඤ්චි අලද්ධා නික්ඛමිංසු. ටෙරො පවිසන්තො තෙ දිස්වා පුච්ඡි “ලද්ධං, හන්තෙ”ති. විවරිමිහ, ආවුසොති. සො අලද්ධභාවං ඤත්වා ආහ “හන්තෙ, යාචාහං ආගච්ඡාමි, තාව ඉධෙව හොථා”ති. මයං, ආවුසො, පඤ්ඤාස ජනා පත්තතෙමනමත්තමිපි න ලහිමිහාති. හන්තෙ, නෙවාසිකා නාම පට්ඨලා හොන්ති, අලහන්තාපි හික්ඛාචාරමග්ගසභාගං ජානන්ති. ටෙරා ආගමිංසු. ටෙරො ගාමං පාවිසි. ධුරගෙහෙයෙව මහාඋපාසිකා බිරහත්තං සජ්ජෙත්වා ටෙරං ඔලොකයමානා යීතා ටෙරස්ස ද්වාරං සම්පත්තස්සෙව පත්තං පුරෙත්වා අදාසි. සො තං ආදාය ටෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා “ගණ්හථ, හන්තෙ”ති සඛ්ඝත්ථෙරං ආහ. ටෙරො “අම්හෙහි එත්තකෙහි කිඤ්චි න ලද්ධං, අයං සීසමෙව ගහෙත්වා ආගතො, කිං නු බො”ති සෙසානං මුඛං ඔලොකෙසි. ටෙරො ඔලොකනාකාරෙනෙව ඤත්වා “හන්තෙ, ධම්මෙන සමෙන ලද්ධො පිණ්ඩපාතො, නික්කුක්කුච්චා ගණ්හථා”තිආදිතො පට්ඨාය සබ්බෙසං යාවදත්ථං දත්වා අත්තනාපි යාවදත්ථං භුඤ්ජි. අථ නං හත්තකිච්චාවසානෙ ටෙරා පුච්ඡිංසු “කදා, ආවුසො,

ලොකුත්තරධම්මං පටිච්ඡක්ඛි”ති? නත්ථි මෙ, භන්තෙ, ලොකුත්තරධම්මොති.
කුමාරාභිසි ආවුසොති? එතම්පි මෙ, භන්තෙ, නත්ථිති. නනු, ආවුසො,
පාටිභාරියන්ති? සාරණියධම්මො මෙ, භන්තෙ, පූරිතො, තස්ස මෙ පූරිතකාලතො
පටියාය සවෙපි භික්ඛුසතසහස්සං භොති, පත්තගතං න ඛියතීති. සාධු සාධු සප්පුරිස
අනුච්ඡවිකම්ඳං තුය්හන්ති. ඉදං තාව පත්තගතං න ඛියතීති එත්ථ වත්ථු.

අයමෙව පන ථෙරො වෙනියපබ්බතෙ ගිරිභණ්ඩමහාපුජාය දානට්ඨානං ගන්ත්වා
“ඉමස්මිං දානෙ කිං වරහණ්ඩ”න්ති පුච්ඡි. ද්වෙ සාටකා, භන්තෙති. එතෙ මය්හං
පාපුණ්සස්සන්තීති. තං සුත්වා අමච්චො රඤ්ඤො ආරොවෙසි “එකො දහරො එවං
වදති”ති. “දහරස්ස එවං චිත්තං, මහාථෙරානං පන සුබ්බමා සාටකා වට්ටන්ති”ති
වත්වා “මහාථෙරානං දස්සාමි”ති යපෙසි. තස්ස භික්ඛුසඤ්ඤා පටිපාටියා ධීතෙ
දෙනස්ස මත්ථකෙ යපිතාපි තෙ සාටකා හත්ථං නාරොහන්ති, අඤ්ඤෙව
ආරොහන්ති. දහරස්ස දානකාලෙ පන හත්ථං ආරුළ්භා. සො තස්ස හත්ථෙ
යපෙත්වා අමච්චස්ස මුඛං ඔලොකෙත්වා දහරං නිසීදාපෙත්වා දානං දත්වා සඤ්ඤා
විස්සජ්ජෙත්වා දහරස්ස සන්තිකෙ නිසීදිත්වා “භන්තෙ, ඉමං ධම්මං කදා
පටිච්ඡක්ඛිත්ථා”ති ආහ. සො පරියායෙනපි අසන්තං අවදන්තො “නත්ථි මය්හං,
මහාරාජ, ලොකුත්තරධම්මො”ති ආහ. නනු, භන්තෙ, පුබ්බෙව අවචුත්ථාති. ආම
මහාරාජ, සාරණියධම්මපුරකො අහං, තස්ස මෙ ධම්මස්ස පූරිතකාලතො පටියාය
භාජනීයට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතීති. “සාධු සාධු භන්තෙ, අනුච්ඡවිකම්ඳං
තුම්භාක”න්ති වත්තිත්වා පක්කාමි. ඉදං භාජනීයට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාතීති
එත්ථ වත්ථු.

වණ්ඩාලනිස්සහයෙන පන භාතරගාමවාසීනො නාගත්ථෙරියා
අනාරොවෙත්වාප පලායිංසු. ථෙරී පච්චුසසමයෙ “අති විය අප්පනිග්ගොසො
ගාමො, උපධාරෙථ තාවා”ති දහරභික්ඛුනියො ආහ. තා ගන්ත්වා සබ්බෙසං ගතභාවං
ඤ්ඤත්වා ආගම්ම ථෙරියා ආරොවෙසුං. සා සුත්වා “මා තුම්භෙ තෙසං ගතභාවං
චිත්තයිත්ථ, අත්තනො උද්දෙසපරිපුච්ඡායොනිසොමනසිකාරෙසුයෙව යොගං
කරොථා”ති වත්වා භික්ඛාචාරවෙලායං පාරුපිත්වා අත්තද්වාදසමා ගාමද්වාරෙ
නිග්‍රොධමුලෙ අටියාසි. රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ද්වාදසන්තම්පි භික්ඛුනීනං
පිණ්ඩපාතං දත්වා “අයො අඤ්ඤත්ථ මා ගච්ඡථ, නිච්චං ඉධෙව එථා”ති ආහ.
ථෙරියා පන කනිට්ඨභාතා නාගත්ථෙරො නාම අත්ථි, සො “මහන්තං භයං, න
සක්කා යාපෙතුං, පරතීරං ගමිස්සාමි”ති අත්තද්වාදසමා අත්තනො වසනට්ඨානා
නික්ඛන්තො “ථෙරිං දිස්වා ගමිස්සාමි”ති භාතරගාමං ආගතො. ථෙරී “ථෙරා
ආගතා”ති සුත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං අය්‍යා”ති පුච්ඡි. සො තං පවත්තිං
ආචික්ඛි. සා “අජ්ජ එකදිවසං විහාරෙ වසිත්වා ස්වෙව ගමිස්සථා”ති ආහ. ථෙරා
විහාරං ආගමංසු.

ථෙරී පුනදිවසෙ රුක්ඛමුලෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා ථෙරං උපසඤ්ඤාමිත්වා “ඉමං
පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථා”ති ආහ. ථෙරො “වට්ටිස්සති ථෙරී”ති වත්වා තුණ්හි
අටියාසි. ධම්මිකො තාත පිණ්ඩපාතො, කුක්කුච්චං අකත්වා පරිභුඤ්ජථාති.

වට්ටිස්සති ටෙරිති. සා පත්තං ගහෙත්වා ආකාසෙ බිපි. පත්තො ආකාසෙ අට්ඨාසි.
 ටෙරො “සත්තතාලමත්තෙ යිතම්පි හික්ඛුනීහත්තමෙව ටෙරි”ති වත්වා “භයං නාම
 සබ්බකාලං න හොති, භයෙ වූපසන්නෙ අරියවංසං කථයමානො ‘හො පිණ්ඩපාතික
 හික්ඛුනීහත්තං භුඤ්ජිත්වා චිතිනාමයිත්ථා’ති චිත්තෙන අනුවදියමානො සන්ථම්භිතුං
 න සක්ඛිස්සාමි, අප්පමත්තා හොථ ටෙරියො”ති මග්ගං ආරුහි. රුක්ඛදෙවතාපි
 “සවෙ ටෙරො ටෙරියා හත්ථතො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිස්සති, න නං
 නිවත්තෙස්සාමි, සවෙ න පරිභුඤ්ජිස්සති, නිවත්තෙස්සාමි”ති චිත්තයමානා යත්වා
 ටෙරස්ස ගමනං දිස්වා රුක්ඛා ඔරුය්හ “පත්තං, හත්තෙ, දෙථා”ති පත්තං ගහෙත්වා
 ටෙරං රුක්ඛමූලංයෙව ආනෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙත්වා පිණ්ඩපාතං දත්වා
 කතහත්තකිච්චං පටිඤ්ඤං කාරොත්වා ද්වාදස හික්ඛුනියො ද්වාදස ච හික්ඛු සත්ත
 වස්සානි උපට්ඨති. ඉදං දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තිති එත්ථ වත්ථු. තත්ත්ව ටෙරි
 සාරණියධම්මපූරිකා අහොසි.

නත්ථි එතෙසං බණ්ඩන්ති අබණ්ඩානි, තං පන නෙසං බණ්ඩං දස්සෙතුං
 “යස්සා”තිආදි වුත්තං. තත්ථ උපසම්පන්නසීලානං උද්දෙසක්කමෙන ආදිඅන්තා
 වෙදිතබ්බා. තෙනාහ “සත්තසු”තිආදි. අනුපසම්පන්නසීලානං පන
 සමාදානක්කමෙනපි ආදිඅන්තා ලබ්භන්ති. පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො වියාති
 වත්ථන්තෙ දසන්තෙ වා ඡින්නවත්ථං විය. විසදිසුදාහරණඤ්චෙතං “අබණ්ඩානි”ති
 ඉමස්ස අධිකතත්තා. එවං සෙසානිපි උදාහරණානි. බණ්ඩන්ති බණ්ඩවත්තං,
 බණ්ඩිතං වා. ඡිද්දන්තිආදිසුපි එසෙව නයො. විසභාගවණ්ණෙන ගාථි වියාති
 සම්බන්ධො. විසභාගවණ්ණෙන උපඩ්ඨං තතියභාගං වා සම්භින්නවණ්ණං සබ්ලං,
 විසභාගවණ්ණෙනෙව පන බිත්ථුහි අන්තරන්තරා විමිස්සං කම්මාසං. අයං ඉමෙසං
 විසෙසො.

භුජිස්සභාවකරණතොති තණ්හාදාසබ්බතො මොවෙත්වා භුජිස්සභාවකරණතො.
 සීලස්ස ච තණ්හාදාසබ්බතො මොවනං විචට්ඨපනිස්සයභාවාපාදනං, තෙනස්ස
 විචට්ඨපනිස්සයතා දස්සිතා. “භුජිස්සභාවකරණතො”ති ච ඉමිනා භුජිස්සකරානි
 භුජිස්සානීති උත්තරපදලොපෙනායං නිද්දෙසොති දස්සෙති. යස්මා ච
 තංසමඬ්ඨිපුග්ගලො සෙරි සයංවසි භුජිස්සො නාම හොති, තස්මාපි භුජිස්සානි.
 සුපරිසුද්ධභාවෙන පාසංසත්තා විඤ්ඤුපසත්ථානි. අවිඤ්ඤුනං පසංසාය
 අප්පමාණභාවතො විඤ්ඤුගහණං කතං. තණ්හාදිට්ඨිහි අපරාමට්ඨත්තාති “ඉමිනාහං
 සීලෙන දෙවො වා හවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරො වා”ති තණ්හාපරාමාසෙන “ඉමිනාහං
 සීලෙන දෙවො හුත්වා තත්ථ නිච්චො ධූවො සස්සතො හවිස්සාමි”ති
 දිට්ඨිපරාමාසෙන ච අපරාමට්ඨත්තා. අථ වා “අයං තෙ සීලෙසු දාසො”ති වතුසු
 විපත්තිසු යං වා තං වා විපත්තිං දස්සෙත්වා “ඉමං නාම ත්වං ආපන්නපුබ්බො”ති
 කෙනචි පරාමට්ඨං අනුද්ධංසෙතුං අසක්කුණෙය්ත්තා අපරාමට්ඨානීති එවමෙත්ථ
 අත්ථො දට්ඨබ්බො. සීලං නාම අවිජ්ජපිසාරාදිපාරම්පරියෙන යාවදෙව
 සමාධිසම්පාදනත්ථන්ති ආහ “සමාධිසංවත්තනිකානි”ති.
 සමාධිසංවත්තනප්පයොජනානි සමාධිසංවත්තනිකානි.

සමානභාවය සාමඤ්ඤං, පරිපුණ්ණවතුපාරිසුද්ධිභාවෙන මජ්ඣේ
 භින්නසුචණ්ණස්ස විය හෙදාභාවතො සීලෙන සාමඤ්ඤං සීලසාමඤ්ඤං, තං ගතො
 උපගතොති සීලසාමඤ්ඤගතො. තෙනාහ “සමානභාවුපගතසීලො”ති,
 සීලසම්පත්තියා සමානභාවං උපගතසීලො සභාගවුත්තිකොති අත්ථො.
 සොතාපන්නාදීනඤ්ඤි සීලං සමුද්දන්තරෙපි දෙවලොකෙපි වසන්නානං අඤ්ඤෙසං
 සොතාපන්නාදීනං සීලෙන සමානමෙව හොති, නත්ථි මග්ගසීලෙ නානත්තං.
 කාමඤ්ඤි පුට්ඨජනානම්පි වතුපාරිසුද්ධිසීලෙ නානත්තං න සියා, තං පන න
 එකන්තිකන්ති ඉධ නාධිජපෙනං, මග්ගසීලං පන එකන්තිකං නියතභාවතොති
 තමෙව සන්ධාය “යානි තානි සීලානි”තිආදි වුත්තං.

යායන්ති යා අයං මය්හඤ්ඤෙව තුම්භාකඤ්ඤෙව පච්චක්ඛෙහුතා. දිට්ඨිති
 මග්ගසම්මාදිට්ඨි. නිද්දොසාති නිද්ධුතදොසා, සමුවිජින්තරාගාදිපාපධම්මාති අත්ථො.
 නියානීති වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරති නිගච්ඡති. සයං නියන්තියෙව හි
 තං මග්ගසම්බගීපුග්ගලං වට්ටදුක්ඛතො නියාපෙතීති වුවවති. යා සත්ථු අනුසිට්ඨි,
 තං කරොතීති තක්කරො, තස්ස, යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජනකස්සාති අත්ථො.
 දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතොති සච්චසම්පට්ඨෙධෙන සමානදිට්ඨිභාවං උපගතො.

කතිපුච්ඡාචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡආපත්තිසමුට්ඨානචාරකථාවණ්ණනා

276. පයමෙන ආපත්තිසමුට්ඨානෙනාතිආදි සබ්බං උද්දෙසනිද්දෙසාදිවසෙන
 පවත්තපාළිං අනුසාරෙනෙව සක්කා විඤ්ඤාතුං.

සමථහෙදං

අධිකරණපරියායචාරකථාවණ්ණනා

293. ලොහො පුබ්බඛගමොතිආදීසු පන ලොහහෙතු විවදනතො “ලොහො
 පුබ්බඛගමො”ති වුත්තං. එවං සෙසෙසුපි. යානානීති කාරණානි. තිට්ඨන්ති එත්ථාති
 යානං. කෙ තිට්ඨන්ති? විවාදාධිකරණාදයො. වසන්ති එත්ථාති වත්ථු. භවන්ති
 එත්ථාති භූමි. කුසලාකුසලාඛ්‍යාකතවිත්තසමඛිගිනො විවදනතො “නව හෙතු”ති
 වුත්තං. ද්වාදස මූලානීති “කොධනො හොති උපනාහී”තිආදීනි ද්වාදස මූලානි.

294-295. ඉමානෙව ද්වාදස කායවාචාහි සද්ධිං “වුද්දස මූලානී”ති වුත්තානි.
 සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා යානානීති එත්ථ ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වා පටිච්ඡාදෙන්තස්ස යා
 ආපත්ති, තස්සා පුබ්බෙ ආපන්නා ආපත්තියො යානානීති වෙදිතබ්බං. “නත්ථි
 ආපත්තාධිකරණං කුසල”න්ති වචනතො ආපත්තාධිකරණෙ
 අකුසලාඛ්‍යාකතවසෙන ඡ හෙතු වුත්තා. කුසලවිත්තං පන අඛිගං හොති, න හෙතු.

296. චන්දාරි කම්මානි යානානීති එත්ථ “එවං කත්තබ්බ”න්ති ඉතිකත්තබ්බතාදස්සනවසෙන පවත්තපාළි කම්මං නාම, යථාධීතපාළිවසෙන කරොන්තානං කිරියා කිව්වාධිකරණං නාම. ඤත්තිඤත්තිදුතියඤත්තිවතුත්ථකම්මානි ඤත්තිතො ජායන්ති, අපලොකනකම්මං අපලොකනතොවාති ආහ “ඤත්තිතො වා අපලොකනතො වා”ති. කිව්වාධිකරණං එකෙන සමටෙන සම්මති, සම්පජ්ජතීති අත්ථො. තෙහි සමෙතබ්බත්තා “විවාදාධිකරණස්ස සාධාරණා”ති වුත්තං.

තබ්භාගියවාරකථාවණ්ණනා

298. විවාදාධිකරණස්ස තබ්භාගියාති විවාදාධිකරණස්ස වූපසමතො තජ්ජක්ඛිකා.

සමථා සමටස්ස සාධාරණවාරකථාවණ්ණනා

299. එකං අධිකරණං සබ්බෙ සමථා එකතො හුත්වා සමෙතුං සක්කොන්ති න සක්කොන්තීති පුච්ඡන්තො “සමථා සමටස්ස සාධාරණා, සමථා සමටස්ස අසාධාරණා”ති ආහ. යෙහුයාසිකාය සමනං සම්මුඛාවිනයං විනා න භොතීති ආහ “යෙහුයාසිකා සම්මුඛාවිනයස්ස සාධාරණා”ති. සතිවිනයාදීහි සමනස්ස යෙහුයාසිකාය කිව්වං නත්ථිති ආහ “සතිවිනයස්ස...පෙ.... අසාධාරණා”ති. එවං සෙසෙසුපි. තබ්භාගියවාරෙපි එසෙව නයො.

විනයවාරකථාවණ්ණනා

302. සබ්බෙසම්පි සමථානං විනයපරියායො ලබ්භතීති “විනයො සම්මුඛාවිනයො”තිආදිනා විනයවාරො උද්ධටො. සීයා න සම්මුඛාවිනයොති එත්ථ සම්මුඛාවිනයං යපෙත්වා සතිවිනයාදයො සෙසසමථා අධිජ්ජෙතා. එස නයො සෙසෙසුපි.

කුසලවාරකථාවණ්ණනා

303. සඬ්ඝස්ස සම්මුඛා පටිඤ්ඤාතෙ තං පටිජානනං සඬ්ඝසම්මුඛතා නාම. තස්ස පටිජානනවිත්තං සන්ධාය “සම්මුඛාවිනයො කුසලො”තිආදි වුත්තන්ති වදන්ති. නත්ථි සම්මුඛාවිනයො අකුසලොති ධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛතාහි තිවඬිගිකො සම්මුඛාවිනයො එතෙහි විනා නත්ථි. තත්ථ කුසලවිත්තෙහි කරණකාලෙ කුසලො, අරහන්තෙහි කරණකාලෙ අබ්බාකතො. එතෙසං සඬ්ඝසම්මුඛතාදීනං අකුසලපටිපක්ඛත්තා අකුසලස්ස සම්භවො නත්ථි, තස්මා “නත්ථි සම්මුඛාවිනයො අකුසලො”ති වුත්තං. “යෙහුයාසිකා අධම්මවාදීහි වූපසමනකාලෙ, ධම්මවාදීනම්පි අධම්මවාදීම්හි සලාකග්ගාභාපකෙ ජාතෙ අකුසලා. සතිවිනයො අනරහතො සඤ්චිච්ච සතිවිනයදාතො අකුසලො. අමුල්භවිනයො අනුම්මත්තකස්ස දාතො, පටිඤ්ඤාතකරණං මුල්භස්ස අජානතො පටිඤ්ඤාය

කරණ, තස්සපාපියසිකා සුද්ධස්ස කරණ, තිණවත්ථාරකං මහාකලහෙ සඤ්චිච්ච කරණ ච අකුසලං. සබ්බත්ථ අරහතො වසෙනො අබ්‍යාකත’’න්ති සබ්බමෙතං ගණ්ඨපදෙසු වුත්තං.

සමථවාරවිස්සජ්ජනාවාරකථාවණ්ණනා

304-305. යත්ථ යෙභ්‍යාසිකා ලබ්හති, තත්ථ සම්මුඛාවිනයො ලබ්හතීතිආදි පුච්ඡා. යස්මිං සමයෙ සම්මුඛාවිනයෙන වානිආදි තස්සා විස්සජ්ජනං, යස්මිං සමයෙ සම්මුඛාවිනයෙන ච යෙභ්‍යාසිකාය ච අධිකරණං වූපසම්මති, තස්මිං සමයෙ යත්ථ යෙභ්‍යාසිකා ලබ්හති, තත්ථ සම්මුඛාවිනයො ලබ්හතීති එවං සබ්බත්ථ සම්බන්ධො. යත්ථ පටිඤ්ඤාතකරණං ලබ්හති, තත්ථ සම්මුඛාවිනයො ලබ්හතීති එත්ථ එකං වා ද්වෙ වා බහු වා භික්ඛු ‘‘ඉමං නාම ආපත්තිං ආපන්නොසි’’ති පුච්ඡිතෙ සති ‘‘ආමා’’ති පටිජානතෙ ද්වෙපි පටිඤ්ඤාතකරණසම්මුඛාවිනයා ලබ්හන්ති. තත්ථ ‘‘සඬ්ඝසම්මුඛතා ධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛතා’’ති එවං වුත්තසම්මුඛාවිනයෙ සඬ්ඝස්ස පුරතො පටිඤ්ඤාතං වෙ, සඬ්ඝසම්මුඛතා. තත්ථෙව දෙසිතං වෙ, ධම්මවිනයසම්මුඛතායොපි ලද්ධා භොන්ති. අථ විවදන්තා අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිජානන්ති වෙ, පුග්ගලසම්මුඛතා. තස්සෙව සන්තිකෙ දෙසිතං වෙ, ධම්මවිනයසම්මුඛතායොපි ලද්ධා භොන්ති. එකස්සෙව වා එකස්ස සන්තිකෙ ආපත්තිදෙසනකාලෙ ‘‘පස්සසි, පස්සාමි’’ති වුත්තෙ තත්ථ ධම්මවිනයපුග්ගලසම්මුඛතාසඤ්ඤිතො සම්මුඛාවිනයො ච පටිඤ්ඤාතකරණඤ්ච ලද්ධං භොති.

සංසට්ඨවාරකථාවණ්ණනා

306. අධිකරණානං වූපසමොච සමථො නාම, තස්මා අධිකරණෙන විනා සමථා නත්ථිති ආහ ‘‘මා හෙවත්තිස්ස වචනීයො...පෙ.... විනිබ්භුජිත්වා නානාකරණං පඤ්ඤාපෙතු’’න්ති.

සමථාධිකරණවාරකථාවණ්ණනා

309-310. සමථා සමථෙහි සම්මන්තීතිආදි පුච්ඡා. සියා සමථා සමථෙහි සම්මන්තීතිආදි විස්සජ්ජනං. තත්ථ සමථා සමථෙහි සම්මන්තීති එත්ථ සම්මන්තීති සම්පජ්ජන්ති, අධිකරණා වා පන සම්මන්ති වූපසමං ගච්ඡන්ති, තස්මා යෙභ්‍යාසිකා සම්මුඛාවිනයෙන සම්මතීති එත්ථ සම්මුඛාවිනයෙන සද්ධිං යෙභ්‍යාසිකා සම්පජ්ජති, න සතිවිනයාදීහි සද්ධිං තෙසං තස්සා අනුපකාරත්තාති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

311. ‘‘සම්මුඛාවිනයො විවාදාධිකරණෙන සම්මති’’ති පායො. ‘‘සම්මුඛාවිනයො න කෙනවි සම්මති’’ති හි අවසානෙ වුත්තත්තා සම්මුඛාවිනයො සයං සමථෙන වා අධිකරණෙන වා සමෙතබ්බො න භොති.

313. විවාදාධිකරණං...පෙ.... කිව්වාධිකරණෙන සම්මතීති එත්ථ ‘‘සුභාතු මෙ හත්තෙ ...පෙ.... පඨමං සලාකං නික්ඛිපාමි’’ති එවං විවාදාධිකරණං කිව්වාධිකරණෙන සම්මතීති දට්ඨබ්බං.

සමුට්ඨාපනවාරකථාවණ්ණනා

314. විවාදාධිකරණං න කතමං අධිකරණං සමුට්ඨාපෙතීති ‘‘නායං ධම්මො’’ති චුත්තමත්තෙනෙව කිඤ්චි අධිකරණං න සමුට්ඨාපෙතීති අත්ථො.

හජතිවාරකථාවණ්ණනා

318-9. කතමං අධිකරණං පරියාපන්නන්ති කතමාධිකරණපරියාපන්නං, අයමෙව වා පාඨො. විවාදාධිකරණං විවාදාධිකරණං හජතීති පඨමුප්පන්නවිවාදං පච්ඡා උප්පන්නො හජති. විවාදාධිකරණං ද්වෙ සමථෙ හජතීති ‘‘මං වූපසමෙතුං සමත්ථා තුම්හෙ’’ති වදන්තං විය හජති. ද්විති සමථෙහි සඬගහිතන්ති ‘‘මයං තං වූපසමෙස්සාමා’’ති වදන්තෙහි විය ද්විති සමථෙහි සඬගහිතං.

බන්ධකපූච්ඡාවාරො

පූච්ඡාවිස්සජ්ජනාවණ්ණනා

320. නිදානෙන ව නිද්දෙසෙන ව සද්ධිත්ති එත්ථ නිදානෙනාති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිදෙසසඬබානෙන නිදානෙන. නිද්දෙසෙනාති පුග්ගලාදිනිද්දෙසෙන. උභයෙනපි තස්ස තස්ස සික්ඛාපදස්ස වත්ථු දස්සිතං, තස්මා වත්ථුනා සද්ධිං බන්ධකං පූච්ඡස්සාමිති අයමෙත්ථ අත්ථො. තත්ථාති තස්මිං උපසම්පදක්ඛන්ධකෙ. උත්තමානි පදානි චුත්තානීති ‘‘න, හික්ඛෙව, උනච්ඡතිවස්සො පුග්ගලො උපසම්පාදෙනබ්බො’’තිආදිනා (මහාව. 99, 124) නයෙන උත්තමපදානි චුත්තානි. වම්මසංයුත්තෙති වම්මක්ඛන්ධකෙ.

එකුත්තරිකනයො

එකකවාරවණ්ණනා

321. මූලවිසුද්ධියා අන්තරාපත්තීති අන්තරාපත්තිං ආපජ්ජිත්වා මූලායපටිකස්සනං කත්වා යිතෙන ආපන්නා. ‘‘අග්ගවිසුද්ධියා අන්තරාපත්තීති සම්බහුලා ආපත්තියො ආපජ්ජිත්වා තාසු සබ්බවිරපටිච්ඡන්නවසෙන අග්ගසමොධානං ගහෙත්වා වසන්තෙන ආපන්නාපත්ති’’ති ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. සඋස්සාහෙනෙව විත්තෙනාති ‘‘පුනපි ආපජ්ජස්සාමි’’ති සඋස්සාහෙනෙව විත්තෙන. හික්ඛුනීනං අට්ඨවත්ථුකාය වසෙන චෙතං චුත්තං. තෙනෙවාහ ‘‘අට්ඨමෙ වත්ථුස්මිං හික්ඛුනියා පාරාජිකමෙව හොති’’ති. ‘‘ධම්මිකස්ස පටිස්සවස්ස අසව්වාපනෙ’’ති චුත්තත්තා අධම්මිකපටිස්සවස්ස විසංවාදෙ දුක්කටං න හොති. ‘‘තුම්හෙ

විබිභමා” ති හි වුත්තෙ සුද්ධවිත්තො “සාධු” ති පටිස්සුණිත්වා සවෙ න විබිභමති,
අනාපත්ති. එවං සබ්බත්ථ. පඤ්චදසසු ධම්මෙසුති “කාලෙන වක්ඛාමි, නො
අකාලෙනා” තිආදිනා වුත්තපඤ්චදසධම්මෙසු. ආපත්තිං ආපජ්ජිතුං භබ්බතාය
භබ්බාපත්තිකා.

එකකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුකවාරවණ්ණනා

322. දුකෙසු නිදහනෙති ආතපෙ අතිවිරං යපෙත්වා නිදහනෙ. වත්ථුසභාගං
දෙසෙන්නො දෙසෙන්නො ආපජ්ජති, ආපන්නං ආපත්තිං න දෙසෙස්සාමිති ධුරං
නික්ඛිපන්නො න දෙසෙන්නො ආපජ්ජති. රොමජනපදෙ ජාතං රොමකං.
පක්කාලකන්නි යවක්ඛාරං. අනුඤ්ඤාතලොභන්නා ලොභානිපි දුකෙසු වුත්තාති.

දුකවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිකවාරවණ්ණනා

323. තිකෙසු වච්ඡම්පයුත්තං කායකිරියං කත්වාති කායෙන නිපච්චකාරං
කත්වා. මුඛාලම්බරකරණාදිභෙදොති මුඛභෙරිවාදනාදිජ්ජභෙදො. යස්ස
සික්ඛාපදස්ස විනික්කමො කායසමුට්ඨානා ආපත්තියො, තං කායද්වාරෙ
පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං. උපසානෙතීති විනාසෙති. න ආදාතබ්බන්ති “ඉමස්මා විහාරා
පරම්පි මා නික්ඛම, විනයධරාතං වා සන්තිකං ආගච්ඡ විනිච්ඡයං දාතු” න්ති වුත්තෙ
තස්ස වචනං න ගභෙතබ්බන්ති අත්ථො.

අකුසලානි වෙව මූලානි වාති අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙත
එකන්තාකුසලභාවතො අකුසලානි, අත්තනා සම්පයුත්තධම්මානං
සුජ්ජතිට්ඨිතභාවසාධනතො මූලානි, න අකුසලභාවසාධනතො. න හි මූලතො
අකුසලානං අකුසලභාවො, කුසලාදීනං වා කුසලාදිභාවො. තථා ච සති
මොමුහවිත්තද්වයමොහස්ස අකුසලභාවො න සියා.

දුට්ඨු වරිතානීති පච්චයතො සම්පයුත්තධම්මතො පවත්තිආකාරතො ච න සුට්ඨු
අසම්මාපවත්තිතාති. විරූපානීති බිභවිජානි සම්පති ආයතිඤ්ච අනිට්ඨරූපත්තා. සුට්ඨු
වරිතානීතිආදීසු වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ද්වෙපි වෙතෙ තිකා
පණ්ණත්තියා වා කම්මපට්ඨෙති වා කට්ඨෙතබ්බො. පණ්ණත්තියා තාව කායද්වාරෙ
පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස විනික්කමො කායදුච්චරිතං, අවිනික්කමො කායසුචරිතං.
වච්ච්චාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස විනික්කමො වච්චුච්චරිතං, අවිනික්කමො
වච්චුච්චරිතං. උභයත්ථ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස විනික්කමො මනොදුච්චරිතං
මනොද්වාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදස්ස අභාවතො. තයිදං ද්වාරද්වයෙ
අකිරියසමුට්ඨානාය ආපත්තියා වසෙන වෙදිතබ්බං. යථාවුත්තාය ආපත්තියා
අවිනික්කමොව මනොසුචරිතං. අයං පණ්ණත්තිකථා.

පාණාතිපාතාදයො පන තිස්සො චෙත්තා කායද්වාරෙ වච්ඡ්වාරෙපි උප්පන්නා කායද්වාරිකං ද්වාරන්තරෙ උප්පන්නස්සපි කම්මස්ස සනාමාපරිච්චාගතො යෙභුයාවුත්තියා තඛ්ඛහුලවුත්තියා ව. තෙනාහු අට්ඨකථාවරියා -

“ද්වාරෙ වරන්ති කම්මානි, න ද්වාරා ද්වාරවාරිනො;
තස්මා ද්වාරෙහි කම්මානි, අඤ්ඤමඤ්ඤං වචන්ථිතා”ති. (ධ. ස. අට්ඨ.
කාමාවචරකුසල ද්වාරකථා, කායකම්මද්වාර);

තථා චතස්සො මුසාවාදාදිචෙත්තා කායද්වාරෙපි වච්ඡ්වාරෙපි උප්පන්නා වච්ඡ්වාරිකං, අභිජ්ඣා බ්‍යාපාදො මිච්ඡාදිට්ඨිති තයො මනොකම්මභූතාය චෙත්තාය සම්පයුත්තධම්මා මනොද්වාරිකං, කායවච්ඡ්වාරිකාය පන චෙත්තාය සම්පයුත්තා අභිජ්ඣාදයො තංතංපක්ඛිකා වා භොන්ති අබ්බොභාරිකා වා. පාණාතිපාතාදීහි විරමන්තස්ස උප්පන්නා තිස්සො චෙත්තාපි විරතියොපි කායසුවරිකං කායිකස්ස විතික්කමස්ස අකරණවසෙන පවත්තනතො. කායෙන පන සික්ඛාපදානං සමාදියමානෙ සීලස්ස කායසුවරිතභාවෙ චත්තඛ්ඛමෙව නත්ථි. මුසාවාදාදීහි විරමන්තස්ස චතස්සො චෙත්තාපි විරතියොපි වච්ඡ්වාරිකං වාචසිකස්ස විතික්කමස්ස අකරණවසෙන පවත්තනතො. අනභිජ්ඣා අබ්‍යාපාදො සම්මාදිට්ඨිති තයො චෙත්තාසම්පයුත්තධම්මා මනොසුවරිතන්ති අයං කම්මපට්ඨකථා.

තිකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුක්කචාරවණ්ණනා

324. චතුක්කෙසු අනරියවොභාරාති අනරියානං ලාමකානං වොභාරා සංවොභාරා අභිලාපවාචා. අරියවොභාරාති අරියානං සප්පුරිසානං වොභාරා. දිට්ඨවාදිකාති “දිට්ඨං මයා”ති එවංවාදිකා. එත්ථ ච තංතංසමුට්ඨාපකචෙත්තාවසෙන අත්ථො චෙදිතඛිබ්බො.

පයමකප්පිකෙසු පයමං පුරිසලිඬගමෙව උප්පජ්ජතිති ආහ “පයමං උප්පන්නවසෙනා”ති. පුරිමං පුරිසලිඬගං පජ්ජතිති යථාවුත්තෙන්තත්ථෙත පුබ්බඬගමභාවතො පුරිමසඬබ්බාතං පුරිසලිඬගං ජහති. සතං තිංසඤ්ච සික්ඛාපදානීති තිංසාධිකානි සතං සික්ඛාපදානි.

භික්ඛුස්ස ච භික්ඛුනියා ච චතුසු පාරාජිකෙසුති සාධාරණෙසුයෙව චතුසු පාරාජිකෙසු. පයමො පඤ්ඤොති “අත්ථි වත්ථුනානත්තතා, නො ආපත්තිනානත්තතා”ති අයං පඤ්ඤො. “අත්ථි ආපත්තිසභාගතා, නො වත්ථුසභාගතා”ති අයං ඉධ දුතියො නාම.

අනාපත්තිවස්සවිජෙදස්සාති නත්ථි එතස්මිං වස්සවිජෙදෙ ආපත්තිති අනාපත්තිවස්සවිජෙදො, තස්ස, අනාපත්තිකස්ස වස්සවිජෙදස්සාති අත්ථො.

මන්නාහාසාති මනියා උපපරික්ඛිත්වා භාසනතො අසම්ඵජ්ජලාපවාවා ඉධ
“මන්නාහාසා”ති වුත්තා.

නවමභික්ඛුනිතො පටියාය උපජ්ඣායාපි අභිවාදනාරහා නො පච්චුට්ඨානාරහාති
යස්මා “අනුජානාමි, භික්ඛවෙ, භත්තග්ගෙ අට්ඨන්තං භික්ඛුනීනං යථාචුඩ්ඨං
අවසෙසානං යථාගතික”න්ති වදන්තෙන භගවතා භත්තග්ගෙ ආදිතො පටියාය
අට්ඨන්තංයෙව භික්ඛුනීනං යථාචුඩ්ඨං අනුඤ්ඤාතං, අවසෙසානං ආගතපටිපාටියා,
තස්මා නවමභික්ඛුනිතො පටියාය සෞ උපජ්ඣායාපි භික්ඛුනී පච්ඡා ආගච්ඡති, න
පච්චුට්ඨානාරහා, යථානිසිත්තාහියෙව සීසං උක්ඛිපිත්වා අභිවාදෙතඛිබ්බත්තා
අභිවාදනාරහා. ආදිතො නිසිත්තාසු පන අට්ඨසු යා අඛින්නරිමා අඤ්ඤා චුඩ්ඨතරා
ආගච්ඡති, සා අත්තතො නවකතරං චුට්ඨාපෙත්වා නිසිදිතුං ලහති. තස්මා සා තාහි
අට්ඨති භික්ඛුනීහි පච්චුට්ඨානාරහා. යා පන අට්ඨනීති නවකතරා, සා සෞචි
සට්ඨිවස්සා හොති, ආගතපටිපාටියාව නිසිදිතුං ලහති.

ඉධ න කප්පන්තීති වදන්තොති පච්චන්තිමජ්ජනපදෙසු යත්වා “ඉධ න
කප්පන්තී”ති වදන්තො විනයාතිසාරදුක්කටං ආපජ්ජති. කප්පියඤ්ඤා “න
කප්පති”ති වදන්තො පඤ්ඤාත්තං සමුච්ඡන්දති නාම. ඉධ කප්පන්තීතිආදියුපි එසෙව
නයො.

චතුක්කචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චකචාරවණ්ණනා

325. පඤ්චකෙසු “නිමන්තිතො සහත්තො සමානො සන්තං භික්ඛුං
අනාපුච්ඡා”ති (පාචි. 294-297) වචනතො අකප්පියනිමන්තනං සාදියන්තස්සෙව
අනාමන්තවාරො න වට්ටතිති “පිණ්ඩපාතිකස්ස කප්පන්තී”ති වුත්තං.
ගණභොජනාදියුපි එසෙව නයො. අධිට්ඨන්තිවා භොජනන්ති
“ගිලානසමයො”තිආදිනා ආහොගං කත්වා භොජනං. අවිකප්පනාති “මය්හං
භත්තපච්චාසං ඉත්ථන්තාමස්ස දමිමි”ති එවං අවිකප්පනා.

අයසතො වා ගරහතො වාති එත්ථ පරමමුඛා අගුණවචනං අයසො. සම්මුඛා
ගරහා. වියසතීති බ්‍යසනං, භිතසුඛං බිපති විද්ධංසෙතීති අත්ථො. ඤාතීනං බ්‍යසනං
ඤාතිබ්‍යසනං, චොරරොගහයාදීහි ඤාතිවිනාසොති අත්ථො. භොගානං බ්‍යසනං
භොගබ්‍යසනං, රාජචොරාදිවසෙන භොගවිනාසොති අත්ථො. රොගො එව බ්‍යසනං
රොගබ්‍යසනං. රොගො හි ආරොග්‍යං බ්‍යසති විනාසෙතීති බ්‍යසනං. සීලස්ස බ්‍යසනං
සීලබ්‍යසනං, දුස්සීලාස්සෙතං නාමං. සම්මාදිට්ඨිං විනාසයමානා උජ්ජන්තා
දිට්ඨියෙව බ්‍යසනං දිට්ඨිබ්‍යසනං. ඤාතිසම්පදාති ඤාතීනං සම්පදා පාරිසුරි
බ්‍රහ්මාවො. භොගසම්පදායපි එසෙව නයො. ආරොග්‍යස්ස සම්පදා ආරොග්‍යසම්පදා.
පාරිසුරි දීඝරත්තං අරොගතා. සීලදිට්ඨිසම්පදාසුපි එසෙව නයො.

වත්තං පරිවර්තීති තස්මිං දිවසෙ කාතබ්බවත්තං නිට්ඨාපෙසි. අට්ඨ කප්පෙ අනුස්සරීතිආදිනා තස්මිං බණ්ණ ක්කානං නිබ්බත්තෙන්වා පුබ්බෙනිවාසඤාණං නිබ්බත්තෙසිති දිපෙති. ඤාත්තියා කම්මප්පත්තො හුත්වාති ඤාත්තියා යපිතාය අනුස්සාවනකම්මප්පත්තො හුත්වාති අත්ථො.

මන්දන්තා මොමුහත්තා නෙව සමාදානං ජානාති, න ආනිසංසං, අත්තනො පන මන්දන්තා මොමුහත්තා අඤ්ඤාණෙනෙව ආරඤ්ඤිකො හොති. පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතොති “අරඤ්ඤ මෙ විහරන්තස්ස ‘අයං ආරඤ්ඤිකො’ ති චතුප්පච්චයසක්කාරං කර්ස්සන්ති, ‘අයං හික්ඛු ලජ්ජී පවිට්ඨත්තො’ තිආදීහි ව ගුණෙහි සම්භාවෙස්සන්ති” ති එවං පාපිකාය ඉච්ඡාය යත්වා තාය එව ඉච්ඡාය අභිභූතො හුත්වා ආරඤ්ඤිකො හොතීති අත්ථො. තෙනාහ “අරඤ්ඤවාසෙන පච්චයලාභං පත්ථයමානො” ති. උම්මාදවසෙන අරඤ්ඤං පටිසිත්වා විහරන්තො උම්මාදා විත්තක්ඛෙපා ආරඤ්ඤිකො නාම හොති. වණ්ණිතන්ති ඉදං ආරඤ්ඤිකධර්මං නාම බුද්ධෙහි බුද්ධසාවකෙහි ව වණ්ණිතං පසත්ථන්ති ආරඤ්ඤිකො හොති.

පඤ්චකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡක්කචාරවණ්ණනා

326. ඡක්කෙසු ඡබ්බස්සපරමතා ධාරෙතබ්බන්ති පදභාජනං දස්සිතං. සෙසං උත්තානමෙව.

ඡක්කචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තකචාරවණ්ණනා

327. සත්තකෙසු ඡක්කෙ චුත්තානියෙව සත්තකවසෙන යොජෙතබ්බානීති ඡක්කෙ චුත්තචුද්දසපරමානි ද්විධා කත්වා ද්විත්තං සත්තකානං වසෙන යොජෙතබ්බානි.

ආපත්තිං ජානාතීති ආපත්තිංයෙව “ආපත්ති” ති ජානාති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. ආභිවෙතසිකානන්ති එත්ථ (ම. නි. අට්ඨ. 1.66) අභිවෙතොති පාකතිකකාමාවචරවිත්තෙහි සුන්දරතාය පටිපක්ඛතො විසුද්ධත්තා ව අභික්කන්තං විසුද්ධවිත්තං වුවවති, උපචාරජ්ඣානවිත්තස්සෙතං අධිවචනං. අභිවෙතසි ජානාති ආභිවෙතසිකානි, අභිවෙතොසන්තිස්සිතානීති වා ආභිවෙතසිකානි. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති දිට්ඨධම්මෙ සුඛවිහාරානං. දිට්ඨධම්මොති පච්චක්ඛො අත්තභාවො වුවවති, තත්ථ සුඛවිහාරභූතානන්ති අත්ථො. රූපාවචරජ්ඣානානමෙතං අධිවචනං. තානි හි අප්පෙත්වා නිසිත්තා ක්කායිනො ඉමස්මිඤ්ඤෙව අත්තභාවෙ අසංකිලිට්ඨං නෙක්ඛම්මසුඛං වින්දන්ති, තස්මා “දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානී” ති වුවවන්ති. නිකාමලාභීති නිකාමෙන ලාභී, අත්තනො ඉච්ඡාවසෙන ලාභී, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණ්ණෙ සමාපජ්ජිතුං සමත්ථොති චුත්තං හොති. අක්ඛිච්ඡලාභීති

සුබෙනෙව පව්වනීකධම්මෙ වික්ඛම්භෙන්වා සමාපජ්ජිතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. අකසිරලාභීති අකසිරානං ලාභී විපුලානං, යථාපරිච්ඡේදෙනෙව වුට්ඨාතුං සමත්ථොති වුත්තං හොති. එකච්චො හි ලාභීයෙව හොති, න පන සක්කොති ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණේ සමාපජ්ජිතුං. එකච්චො සක්කොති තථා සමාපජ්ජිතුං, පාරිපන්ථිකෙ පන කිච්ඡෙන වික්ඛම්භෙති. එකච්චො තථා ච සමාපජ්ජති, පාරිපන්ථිකෙ ච අකිච්ඡෙනෙව වික්ඛම්භෙති, න සක්කොති කාලමානනාලිකයන්තං විය යථාපරිච්ඡේදෙයෙව වුට්ඨාතුං.

ආසවානං ඛයාති අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසානං ඛයා. අනාසවන්ති ආසවචිරහිතං. චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති එත්ථ චෙතො-වචනෙන අරහත්තඵලසම්පයුත්තො සමාධි, පඤ්ඤා-වචනෙන තංසම්පයුත්තා ච පඤ්ඤා වුත්තා. තත්ථ ච සමාධි රාගතො විමුත්තත්තා චෙතොවිමුත්ති, පඤ්ඤා අවිජ්ජාය විමුත්තත්තා පඤ්ඤාවිමුත්තිති වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්ඤෙනං භගවතා “යො හිස්ස, හික්ඛවෙ, සමාධි, තදස්ස සමාධින්ද්‍රියං (සං. නි. 5.520). යා හිස්ස, හික්ඛවෙ, පඤ්ඤා, තදස්ස පඤ්ඤින්ද්‍රියං (සං. නි. 5.516). ඉති ඛො, හික්ඛවෙ, රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති”ති (අ. නි. 2.32). අපිචෙත්ථ සමථඵලං චෙතොවිමුත්ති, විපස්සනාඵලං පඤ්ඤාවිමුත්තිති වෙදිතබ්බාති. දිට්ඨෙව ධම්මෙති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වාති අත්තනායෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, අපරජ්ජව්වයෙන ඤත්වාති අත්ථො. සුතමයඤ්ඤාණාදිනා විය පරජ්ජව්වයනං නයග්ගාහඤ්ඤා මුඤ්චිත්වා පරතොසොසානුගතභාවනාධිගමභූතාය අත්තනොයෙව පඤ්ඤාය පච්චක්ඛං කත්වා, න සයම්භූඤ්ඤාණභූතායාති අධිප්පායො. උපසම්පජ්ජ විහරතීති පාපුණිත්වා සම්පාදෙත්වා විහරති.

සත්තකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨකචාරවණ්ණනා

328. අට්ඨකෙසු අට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙනාති –

“ඉධ පන, හික්ඛවෙ, හික්ඛු ආපත්තිං ආපන්නො හොති, සො තස්සා ආපත්තියා අනාපත්තිදිට්ඨි හොති, අඤ්ඤෙ හික්ඛු තස්සා ආපත්තියා ආපත්තිදිට්ඨිනො හොන්ති, තෙ වෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු තං හික්ඛුං ඵචං ජානන්ති ‘අයං ඛො ආයස්මා බහුස්සුතො ආගතාගමො ධම්මධරො විනයධරො මානිකාධරො පණ්ඩිතො ඛ්‍යාත්තො මෙධාවි ලජ්ජී කුක්කුච්චකො සික්ඛාකාමො, සවෙ මයං ඉමං හික්ඛුං ආපත්තියා අදස්සනෙ උක්ඛිපිස්සාම, න මයං ඉමිනා හික්ඛුනා සද්ධිං උපොසථං කරිස්සාම, විනා ඉමිනා හික්ඛුනා උපොසථං කරිස්සාම, හවිස්සති සඬ්ඝස්ස තතොනිදානං භණ්ඩනං කලහො විග්ගහො විවාදො සඬ්ඝහෙදො සඬ්ඝරාජි සඬ්ඝවචත්ථානං.

සඬ්ඝනානාකරණ'න්ති, හෙදගරුකෙනි, හික්ඛවෙ, හික්ඛුහි න සො හික්ඛු
ආපත්තිසා අදස්සනෙ උක්ඛිපිතබ්බො''ති (මහාව. 453) –

ආදිනා වුත්තඅට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙන. තෙන හි සද්ධිං උපොසථාදිඅකරණං
ආදීනවො හෙදාය සංවත්තනතො, කරණං ආනිසංසො සාමග්ගියා සංවත්තනතො.
තස්මා එතෙ අට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙන න සො හික්ඛු උක්ඛිපිතබ්බොති
අත්ථො.

දුතියඅට්ඨකෙපි අට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙනාති –

“ඉධ පන, හික්ඛවෙ, හික්ඛු ආපත්තිං ආපන්නො හොති, සො තස්සා
ආපත්තිසා අනාපත්තිදිට්ඨි හොති, අඤ්ඤෙ හික්ඛු තස්සා ආපත්තිසා
ආපත්තිදිට්ඨිනො හොත්ති, සො වෙ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු තෙ හික්ඛු එවං ජානාති
'ඉමෙ බො ආයස්මන්තො බහුස්සුතා ආගතාගමා ධම්මධරා විනයධරා
මාතිකාධරා පණ්ඩිතා බ්‍යත්තා මෙධාවිනො ලජ්ජිනො කුක්කුච්චකා
සික්ඛාකාමා, නාලං මමං වා කාරණා අඤ්ඤෙසං වා කාරණා ඡන්දා දොසා
මොහා භයා අගතිං ගන්තුං, සවෙ මං ඉමෙ හික්ඛු ආපත්තිසා අදස්සනෙ
උක්ඛිපිස්සන්ති, න මයා සද්ධිං උපොසථං කරිස්සන්ති, විනා මයා උපොසථං
කරිස්සන්ති, භවිස්සති සඬ්ඝස්ස තතොනිදානං භණ්ඩනං කලහො විග්ගහො
විවාදො සඬ්ඝභෙදො සඬ්ඝරාජි සඬ්ඝවචන්ථානං සඬ්ඝනානාකරණ'න්ති,
හෙදගරුකෙන, හික්ඛවෙ, හික්ඛුනා පරෙසම්පි සද්ධාය සා ආපත්ති
දෙසෙතබ්බො''ති (මහාව. 453) –

ආදිනා වුත්තඅට්ඨානිසංසෙ සම්පස්සමානෙනාති අත්ථො.

පාළියං ආගතෙනි සත්තනීති “පුබ්බෙවස්ස හොති ‘මුසා භණ්ඩස්ස’න්ති,
භණ්ණත්තස්ස හොති ‘මුසා භණ්ඩම්’ති, භණ්ණත්තස්ස හොති ‘මුසා මයා භණ්ණ’න්ති
විනිධාය දිට්ඨිං, විනිධාය බන්තිං, විනිධාය රූපිං, විනිධාය භාව’න්ති (පාරා. 220)
එවමාගතෙනි සත්තනී.

අබ්‍රහ්මචරියාති අසෙට්ඨවරියතො. රත්තිං න භුඤ්ජෙය්‍ය විකාලභොජනන්ති
උපොසථං උපවුත්ථො රත්තිභොජනඤ්ච දිවා විකාලභොජනඤ්ච න භුඤ්ජෙය්‍ය.
මඤ්චෙ ජමායංව සයෙථ සන්ථතෙති කප්පියමඤ්චෙ වා සුධාදිපරිකම්මකතාය
භූමියං වා තිණපණ්ණපලාලාදීනි සන්ථරිත්වා කතෙ සන්ථතෙ වා සයෙථාති
අත්ථො. එතඤ්ඤි අට්ඨචිගිකමාහුපොසථන්ති එතං පාණාතිපානාදීනි
අසමාවරන්තෙන උපවුත්ථ උපොසථං අට්ඨහි අඬ්ගෙහි සමන්තාගතත්තා
“අට්ඨචිගික”න්ති වදන්ති.

“අකප්පියකතං හොති අප්පට්ඨග්ගිතක”න්තිආදයො අට්ඨ අනතිරිත්තා නාම.
සප්පිආදි අට්ඨමෙ අරුණුග්ගමනෙ නිස්සග්ගියං හොති. අට්ඨකවසෙන යොජෙත්වා
වෙදිතබ්බානීති පුරිමානි අට්ඨ එකං අට්ඨකං, තතො එකං අපනෙත්වා සෙසෙසුපි

එකෙකං පක්ඛිපිත්වාති එවමාදිනා නයෙන අඤ්ඤානිපි අට්ඨකානි කාතබ්බානීති අත්ථො.

අට්ඨකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවකචාරවණ්ණනා

329. නවකෙසු ආසාතවත්ථුනීති (දී. නි. අට්ඨ. 3.340; අ. නි. අට්ඨ. 3.9.29)

ආසාතකාරණානි. ආසාතපට්ඨිනියානීති ආසාතස්ස පට්ඨිනයකාරණානි. තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති “තං අනත්ථවරණං මා අහොසි”ති එතස්මිං පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා කෙන කාරණෙන සක්කා ලද්ධං. “පරො නාම පරස්ස අත්තනො විත්තරුටියා අනත්ථං කරොති”ති එවං විත්තෙත්වා ආසාතං පට්ඨිනොදෙති. අථ වා සවාහං පටික්කොපං කරෙය්‍යං, තං කොපකරණං එත්ථ පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා, කෙන කාරණෙන ලද්ධබ්බං නිරත්ථකභාවතොති අත්ථො. කම්මස්සකා හි සත්තා, තෙ කස්ස රුටියා දුක්ඛිතා සුඛිතා වා භවන්ති, තස්මා කෙවලං තස්මිං මය්‍හං කුප්ඤ්ඤාමත්තමෙවාති අධිප්පායො. අථ වා තං කොපකරණං එත්ථ පුග්ගලෙ කුතො ලබ්භා පරමත්ථතො කුප්ඤ්ඤාබ්බස්ස කුප්ඤ්ඤාකස්ස ව අභාවතො. සඬබ්බාරමත්තඤ්ඤෙනං යදිදං ඛන්ධපඤ්ඤකං යං “සත්තො”ති වුච්චති, තෙ ව සඬබ්බාරා ඉත්තරකාලා ඛණිකා, කස්ස කො කුප්ඤ්ඤානීති අත්ථො. “කුතො ලාභා”තිපි පායො, සවාහං එත්ථ කොපං කරෙය්‍යං, තස්මිං මෙ කොපකරණෙ කුතො ලාභා, ලාභා නාම කෙ සිද්ධං අඤ්ඤත්‍ර අනත්ථුප්පත්තීතොති අත්ථො. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථෙ තන්ති නිපාතමත්තමෙව හොති.

තණ්හං පට්ඨිවාති (දී. නි. අට්ඨ. 2.103; අ. නි. අට්ඨ. 3.9.23) ද්වෙ තණ්හා එසනතණ්හා එසිතතණ්හා ව. යාය තණ්හාය අප්පථසඬකුප්පාදිනි පටිපජ්ජිත්වා හොගෙ එසති ගවෙසති, අයං එසනතණ්හා නාම. යා තෙසු එසිතෙසු ගවෙසිතෙසු පටිලද්ධෙසු තණ්හා, අයං එසිතතණ්හා නාම. ඉධ එසිතතණ්හා දට්ඨබ්බා. පරියෙසනානි රුපාදිආරම්මණපරියෙසනා. සා හි එසනතණ්හාය සති හොති. ලාභොති රුපාදිආරම්මණප්පටිලාභො. සො හි පරියෙසනාය සති හොති. විනිවිජ්ජයො පන ඤාණතණ්හාදිට්ඨිවිතක්කවසෙන චතුබ්බිධො. තත්ථ “සුඛවිනිවිජ්ජයං ඡඤ්ඤා, සුඛවිනිවිජ්ජයං ඤත්වා අප්ඤ්ඤාත්තං සුඛමනුසුඤ්ඤාපෙය්‍යා”ති (ම. නි. 3.323) අයං ඤාණවිනිවිජ්ජයො. “විනිවිජ්ජයොති ද්වෙ විනිවිජ්ජයා තණ්හාවිනිවිජ්ජයො ව දිට්ඨිවිනිවිජ්ජයො වා”ති (මහානි. 102) එවං ආගතානි අට්ඨසතතණ්හාවිට්ඨිතානි තණ්හාවිනිවිජ්ජයො. ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො දිට්ඨිවිනිවිජ්ජයො. “ඡන්දො ඛො, දෙවානම්න්ද, විතක්කනිදානො”ති (දී. නි. 2.358) ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ඉධ විනිවිජ්ජයොති වුත්තො විතක්කොයෙව ආගතො. ලාභං ලභිත්වා හි ඉට්ඨානිට්ඨං සුන්දරාසුන්දරඤ්ච විතක්කෙන විනිවිජ්ජනාති “එත්තකං මෙ රුපාරම්මණත්ථාය භවිස්සති, එත්තකං සද්දාරම්මණත්ථාය, එත්තකං මය්‍හං භවිස්සති, එත්තකං පරස්ස, එත්තකං පරිභුඤ්ජිස්සාමි, එත්තකං නිද්ධිස්සාමි”ති. තෙන වුත්තං “ලාභං පට්ඨිව විනිවිජ්ජයො”ති.

ජන්දරාගොති එවං අකුසලවිතක්කෙන විතක්කිතෙ වත්ථුස්මිං දුබ්බලරාගො ව
 බලවරාගො ව උප්පජ්ජති. අජ්ඣාසානන්ති “අහං, මම”න්ති බලවසන්තිට්ඨානං.
 පරිග්ගහොති තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පරිග්ගහකරණං. මච්ඡරියන්ති පරෙහි
 සාධාරණභාවස්ස අසහනතා. තෙනෙවස්ස පොරාණා එවං වචනත්ථං වදන්ති “ඉදං
 අච්ඡරියං මය්හෙව හොතු, මා අඤ්ඤස්ස අච්ඡරියං හොතුති පවත්තත්තා
 මච්ඡරියන්ති වුච්චති” ති. ආරක්ඛොති ද්වාරපිදහනමඤ්ජුසාගොපනාදිවසෙන සුට්ඨ
 රක්ඛණං. අධි කරොති අධිකරණං, කාරණස්සෙනං නාමං. ආරක්ඛාධිකරණන්ති
 භාවනපුංසකං, ආරක්ඛහෙතුති අත්ථො. දණ්ඩාදානාදීසු පරනිසෙධනත්ථං දණ්ඩස්ස
 ආදානං දණ්ඩාදානං. එකතොධාරාදිනො සත්ථස්ස ආදානං සත්ථාදානං. කලහොති
 කායකලහොපි වාචාකලහොපි. පුරිමො පුරිමො විරොධො විග්ගහො, පච්ඡිමො
 පච්ඡිමො විවාදො. තුවං තුවන්ති අගාරවවසෙන “තුවං තුව”න්ති වචනං.

අධිට්ඨිතකාලතො පටියාය න විකප්පෙතබ්බානීති විකප්පෙන්තෙන අධිට්ඨානතො
 පුබ්බෙ වා

විකප්පෙතබ්බං, විජහිතාධිට්ඨානං වා පච්ඡාචිකප්පෙතබ්බං. අවිජහිතාධිට්ඨානං
 පන න විකප්පෙතබ්බන්ති අධිප්පායො. දුක්ඛට්ඨසෙන චුත්තානීති “වග්ගං
 භික්ඛුනිසඬ්ඨං වග්ගසඤ්ඤී ඔවදතී” තිආදිනා (පාටි. 150) නයෙන අධම්මකම්මෙ
 ද්වෙ නවකානි දුක්ඛට්ඨසෙන චුත්තානි.

නවකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසකචාරවණ්ණනා

330. දසකෙසු නත්ථි දිත්තන්තිආදිවසෙන වෙදිතබ්බාති “නත්ථි දිත්තං, නත්ථි
 යිට්ඨං, නත්ථි හුතං, නත්ථි සුකතදුක්ඛටානං කම්මානං ඵලං විපාකො, නත්ථි අයං
 ලොකො, නත්ථි පරො ලොකො, නත්ථි මාතා, නත්ථි පිතා, නත්ථි සත්තා
 ඔපපාතිකා, නත්ථි ලොකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා සම්මාපටිපත්තා, යෙ
 ඉමඤ්ච ලොකං පරඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පච්චෙදෙන්ති” (ම. නි.
 2.94, 225; 3.91, 116; සං. නි. 3.210) එවමාගතං සන්ධාය චුත්තං. සස්සතො
 ලොකොතිආදිවසෙනාති “සස්සතො ලොකොති වා, අසස්සතො ලොකොති වා,
 අන්තවා ලොකොති වා, අනන්තවා ලොකොති වා, තං ජීවං තං සරීරන්ති වා, අඤ්ඤං
 ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති වා, හොති තථාගතො පරං මරණාති වා, න හොති තථාගතො
 පරං මරණාති වා, හොති ච න ච හොති තථාගතො පරං මරණාති වා, නෙව හොති න
 න හොති තථාගතො පරං මරණාති වා” (ම. නි. 1.269) එවමාගතං සඬිගණ්හාති.

මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො මිච්ඡාවිමුත්තිපරියොසානාති “මිච්ඡාදිට්ඨි මිච්ඡාසඬ්ඨකප්පො
 මිච්ඡාවාචා මිච්ඡාකම්මන්තො මිච්ඡාආජීවො මිච්ඡාවායාමො මිච්ඡාසති මිච්ඡාසමාධි
 මිච්ඡාඤ්ඤාණං මිච්ඡාවිමුත්ති” (විහ. 970) එවමාගතං සන්ධාය වදති. තත්ථ
 මිච්ඡාඤ්ඤාණන්ති පාපකිරියාසු උපායවිත්තාවසෙන පාපකං කත්වා “සුකතං මයා” ති

පව්වවෙක්ඛණාකාරෙන ව උප්පන්නො මොහො. මිච්ඡාචිමුත්තීති අචිමුත්තස්සෙව සතො චිමුත්තිසඤ්ඤිතා. සමට්ඨන්ධකෙ නිද්දිට්ඨාති ‘ඔරමත්තකං අධිකරණං හොති, න ව ගතිගතං, න ව සරිතසාරිත’ ත්තිආදිතා (වුළුව. 204) නිද්දිට්ඨා. සමට්ඨන්ධකෙ චුත්තෙහි සමන්තාගතො හොතීති සම්බන්ධො. මාතුරක්ඛිතාදයො දස ඉත්ථියො. ධනක්ඛිතාදයො දස හරියායො.

දසකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකාදසකචාරවණ්ණනා

331. එකාදසකෙසු න වොදායන්තීති න පකාසන්ති. සුයුත්තයානසදිසාය කතායාති ඉච්ඡිතිච්ඡිතකාලෙ සුබෙන පවත්තෙතඛිඛත්තා යුත්තයානං විය කතාය. යථා පතිට්ඨා හොතීති සම්පත්තීනං යථා පතිට්ඨා හොති. අනු අනු පවත්තිතායාති භාවනාබහුලීකාරෙහි අනු අනු පවත්තිතාය.

සුබං සුපතීතිආදීසු (අ. නි. අට්ඨ. 3.11.15; විසුද්ධි 1.258) යථා සෙසජනා සම්පරිවත්තමානා කාකච්ඡමානා දුක්ඛං සුපන්ති, එවං අසුපිත්වා සුබං සුපති, නිද්දං ඔක්කන්තොපි සමාපත්තිං සමාපන්නො විය හොති. සුබං පටිබුජ්ඣන්ති යථා අඤ්ඤෙ නිත්ථුනන්තා විජම්භන්තා සම්පරිවත්තන්තා දුක්ඛං පටිබුජ්ඣන්ති, එවං අප්පටිබුජ්ඣන්ත්වා විකසමානම්ච පදුමං සුබං නිබ්බිකාරං පටිබුජ්ඣන්ති. අනුභූතපුබ්බවසෙන දෙවතුපසංභාරවසෙන වස්ස හද්දකමෙව සුපිනං හොති, න පාපකන්ති ආහ ‘පාපකමෙව න පස්සති’ තිආදි. ධාතුක්ඛොභගෙතුකම්පි වස්ස බහුලං හද්දකමෙව සියා යෙහුයොන චිත්තජරුපානුගුණතාය උතුආභාරජරුපානං. තත්ථ පාපකමෙව න පස්සතීති යථා අඤ්ඤෙ අත්තානං වොරෙහි සම්පරිවාරිතං විය, වාලෙහි උපද්දුතං විය, පපාතෙ පතන්තං විය ව පස්සන්ති, එවං පාපකමෙව සුපිනං න පස්සති. හදුකං පන වුඩ්ඪිකාරණභූතං පස්සතීති චෙතියං වන්දන්තො විය, පූජං කරොන්තො විය, ධම්මං සුඤ්ඤන්තො විය ව හොති.

මනුස්සානං පියො හොතීති උරෙ ආමුක්කමුත්තාහාරො විය, සීසෙ පිළන්ධමාලා විය ව මනුස්සානං පියො හොති මනාපො. අමනුස්සානං පියො හොතීති යථෙව ව මනුස්සානං පියො, එවං අමනුස්සානම්පි පියො හොති විසාඛත්ථෙරො විය. නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමතීති මෙත්තාවිහාරිස්ස කායෙ උත්තරාය උපාසිකාය විය අග්ගි වා, සංයුත්තභාණකවුළුසීවත්ථෙරස්සෙව විසං වා, සංකිච්චසාමණෙරස්සෙව සත්ථං වා න කමති න පවිසති, නාස්ස කායං විකොපෙතීති චුත්තං හොති. ධෙනුවත්ථුම්පි චෙත්ථ කථයන්ති, එකා කිර ධෙනු වච්ඡකස්ස ඛීරධාරං මුඤ්චමානා අට්ඨාසි. එකො ලුද්දකො ‘තං විජ්ඣස්සාමි’ ති හත්ථෙන සම්පරිවත්තෙත්වා දීඝදණ්ඩකං සත්තිං මුඤ්චි. සා තස්සා සරීරං ආහව්ව තාලපණ්ණං විය විචට්ටමානා ගතා, නෙව උපචාරබලෙන න අප්පනාබලෙන, කෙවලං පන වච්ඡකෙ බලවහිතචිත්තතාය. එවං මහානුභාවා මෙත්තා. ඛිජ්ජං සමාධියතීති කෙනවි පරිපන්ථෙන පරිහිනජ්ඣානස්ස බ්‍යාපාදස්ස දුරසමනුස්සරිතභාවතො ඛිජ්ජමෙව

සමාධියි. මුඛවණ්ණො විජ්ජිද්ධිති ඛන්ධනා පමුත්තතාලපක්කං විය වස්ස විජ්ජසන්නවණ්ණං මුඛං හොති. අසම්මුල්ලො කාලං කරොතිති මෙත්තාවිහාරිනො සම්මොහමරණං නාම නත්ථි, අසම්මුල්ලොව නිද්දං ඔක්කමන්තො විය කාලං කරොති.

එකාදසකචාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකුත්තරිකනයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

උපොසථාදිපුච්ඡාවිජ්ජප්පනාවණ්ණනා

332. “සඬ්ඝං, භන්තෙ, පචාරෙමීතිආදි පචාරණාකථා නාමා” ති ගණ්ඨිපදෙසු වුත්තං.

අත්ථවසපකරණවණ්ණනා

334. පඨමපාරාජිකවණ්ණනායමෙව වුත්තන්ති “සඬ්ඝසුට්ඨතායා” තිආදිනං අත්ථවණ්ණනං සන්ධාය වුත්තං. දසක්ඛන්තුං යොජනාය පදසතං වුත්තන්ති එකමුලකනයෙ දසක්ඛන්තුං යොජනාය කතාය සඬ්ඛලිකනයෙ වුත්තපදෙහි සද්ධිං පදසතං වුත්තන්ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො. අඤ්ඤා එකමුලකෙ එව නයෙ න සක්කා පදසතං ලද්ධුං. එකමුලකනයෙහි පුරිමපච්ඡිමපදානි එකතො කත්වා එකෙකස්මිං වාරෙ නව නව පදානි වුත්තානීති දසක්ඛන්තුං යොජනාය නවුති පදානියෙව ලබ්භන්ති. තස්මා තානි නවුති පදානි සඬ්ඛලිකනයෙ බද්ධවක්කවසෙන යොජිතෙ දස පදානි ලබ්භන්තීති තෙහි සද්ධිං පදසතන්ති සක්කා වත්තුං. ඉතො අඤ්ඤා පන උභොසුපි නයෙසු විසුං විසුං අත්ථසතං ධම්මසතඤ්ච යථා ලබ්භති, තථා පඨමපාරාජිකසංවණ්ණනායමෙව අම්භෙහි දස්සිතං, තං තත්ථ වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බං. පුරිමපච්ඡිමපදානි එකත්තෙන ගහෙත්වා “පදසත”න්ති වුත්තත්තා “තත්ථ පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස පදස්ස වසෙන අත්ථසතං, පුරිමස්ස පුරිමස්ස වසෙන ධම්මසත”න්ති වුත්තං. තස්මිං පදසතෙ “සඬ්ඝසුට්ඨ” තිආදිනා වුත්තපුරිමපදානං වසෙන ධම්මසතං, “සඬ්ඝථාසු” තිආදිනා වුත්තපච්ඡිමපදානං වසෙන අත්ථසතන්ති අධිප්පායො.

මහාවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමගාථාසඬ්ඛණිකං

සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා

335. අඬ්ඬුඬ්ඬසතානීති තිණි සතානි පඤ්ඤාසඤ්ච සික්ඛාපදානි. විග්ගහන්ති මනුස්සවිග්ගහං. අතිරෙකන්ති දසාහපරමං අතිරෙකවීචරං. කාලකන්ති “සුද්ධකාලකාන”න්ති වුත්තකාලකං. භූතන්ති භූතාරොචනං. පරම්පරභත්තන්ති

පරම්පරාභාජනං. භික්ඛුනීසු ව අක්කොසොති “යා පන භික්ඛුනී භික්ඛුං අක්කොසෙය්‍යා වා පරිභාසෙය්‍යා වා”ති (පාවි. 1029) චුත්තසික්ඛාපදං. අන්තරවාසකන්ති අඤ්ඤානිකාය භික්ඛුනියා විවරපටිග්ගණ්හනං. රුපියන්ති රුපියසංචොභාරං. සුත්තන්ති “සාමං සුත්තං විඤ්ඤාපෙත්වා තත්තවායෙහි”ති (පාරා. 637) චුත්තසික්ඛාපදං. උප්ඤාපනකෙති උප්ඤාපනකෙ ඛියානකෙ පාවිත්තියං. පාවිතපිණ්ඩන්ති භික්ඛුනීපරිපාවිතං. විවරං දත්වාති “සමග්ගෙන සඛිසෙන විවරං දත්වා”ති (පාවි. 485) චුත්තසික්ඛාපදං. වොසාසන්තීති “භික්ඛු පනෙව කුලෙසු නිමන්තිතා භුඤ්ජන්ති, තත්‍ර වෙසා භික්ඛුනී”ති (පාවි. 558) චුත්තපාටිදෙසනීයං. ගිරග්ගන්ති “යා පන භික්ඛුනී නච්චං වා ගීතං වා”ති (පාවි. 834) චුත්තසික්ඛාපදං. වරියාති “අත්තොවස්සං වාරිකං වරෙය්‍යා”ති (පාවි. 970) ව, “වස්සංචුත්ථා වාරිකං න පක්කමෙය්‍යා”ති (පාවි. 974) ව චුත්තසික්ඛාපදද්වයං. ඡන්දදානෙනාති පාරිවාසිකෙන ඡන්දදානෙන.

පාරාජිකානි වත්තාරීති භික්ඛුනීනං වත්තාරි පාරාජිකානි. කුටීති කුටිකාරසික්ඛාපදං. කොසියන්ති කොසියමිස්සකසික්ඛාපදං. සෙය්‍යාති අනුපසම්පන්නෙන සහසෙය්‍යාසික්ඛාපදං. ඛණනෙති පථවිඛණනං. ගච්ඡ දෙවතෙති භූතගාමසික්ඛාපදං. සිඤ්චන්ති සප්පාණකඋදකසිඤ්චනං. මහාවිහාරොති මහල්ලකවිහාරො. අඤ්ඤන්ති අඤ්ඤවාදකං. ද්වාරන්ති යාව ද්වාරකොසා. සහධම්මොති සහධම්මිකං චූච්චමානො. පයොපානන්ති සුරුසුරුකාරකං. ඵලකලොමානීති ඵලකලොමධොවාපනං. පත්තොති උභනපඤ්චඛන්ධනපත්තො. ඔවාදොති භික්ඛුනුපස්සයං උපසඬකමිත්වා ඔවාදො. භෙසජ්ජන්ති තදුත්තරිභෙසජ්ජවිඤ්ඤාපනං. සුචීති අට්ඨිමයාදිසුචිසරං. ආරඤ්ඤිකොති “යානි ඛො පන තානි ආරඤ්ඤකානි සෙනාසනානී”තිආදිනා (පාවි. 570) චුත්තපාටිදෙසනීයං. ඔවාදොති “යා පන භික්ඛුනී ඔවාදාය වා සංවාසාය වා න ගච්ඡෙය්‍යා”ති (පාවි. 1055) චුත්තසික්ඛාපදං.

පාරාජිකානි වත්තාරීතිආදිනා ඡසු නගරෙසු පඤ්ඤත්තං එකතො සම්පිණ්ඩිත්වා සාවත්ථියා පඤ්ඤත්තං විසුං ගණෙනවා සබ්බානෙව සික්ඛාපදානි ද්විහි රාසිහි සඬගණ්හාති.

සත්තනගරෙසු පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුච්ඡත්තිවණ්ණනා

336. එකතිංස ගරුකා නාම උභතො අට්ඨ පාරාජිකා, භික්ඛුනං තෙරස, භික්ඛුනීනං දස සඬ්ඝාදිසෙසා. අට්ඨෙත්ථ අනවසෙසාති එතෙසු යථාචුත්තගරුකෙසු සාධාරණාසාධාරණවසෙන අට්ඨ පාරාජිකා අනවසෙසා නාම.

අසාධාරණාදිවණ්ණනා

338. “ධොවනඤ්ච පටිග්ගහො” ති ගාථා අට්ඨකථාවරියානං. තත්ථ ධොවනඤ්ච පටිග්ගහොති අඤ්ඤාතිකාය භික්ඛුනියා වීචරධොවාපනං වීචරපටිග්ගහණඤ්ච. කොසෙය්‍ය...පෙ.... ද්වෙ ලොමාති ඵලකලොමවග්ගෙ ආදිතො සත්ත සික්ඛාපදානි චුත්තානි. වස්සිකාති වස්සිකසාට්ඨසික්ඛාපදං. ආරඤ්ඤකෙන වාති සාසඬකසික්ඛාපදං චුත්තං. පණ්ණිනන්ති පණ්ණිනහොජනවිඤ්ඤත්ති. ඌනන්ති ඌනවිසතිවස්සසික්ඛාපදං. නිසීදනෙ ව යා සික්ඛා, වස්සිකා යා ව සාට්ඨකාති නිසීදනවස්සිකසාට්ඨකානං පමාණාතික්කමො.

ආපත්තික්ඛන්ධා වෙව උපොසථාදීති ව “පාරාජිකසඬසාදිසෙසා” තිආදිනා විහත්තත්තා “විහත්තියො” ති චුත්තානි. තෙවීසති සඬසාදිසෙසාති භික්ඛුනීනං ආගතානි දස, භික්ඛුනං තෙරසාති තෙවීසති. ද්වෙවත්තාලීස නිස්සග්ගියාතිආදීසුපි ඵසෙව නයො. ද්වීභි...පෙ.... කිව්චං ඵකෙන සම්මතීති ද්වීභි විවාදාධිකරණං, චතුභි අනුවාදාධිකරණං, තීභි ආපත්තාධිකරණං, ඵකෙන කිව්වාධිකරණං සම්මතීති අත්ථො.

339. නිරඬකතොති සඬසම්භා අපසාරිතො.

අධිකරණහෙදවණ්ණනා

340. යස්මා අධිකරණං උක්කොටෙන්තො සමථජ්ජත්තමෙව උක්කොටෙති, තස්මා “විවාදාධිකරණං උක්කොටෙන්තො කති සමථෙ උක්කොටෙති” තිආදි චුත්තං.

341. පාළිමුත්තකච්චිච්ඡයෙනෙවාති විනයලක්ඛණං විනා කෙවලං ධම්මදෙසනාමත්තවසෙනෙවාති අත්ථො. යෙනාපි චිච්ඡයෙනාති පාළිමුත්තකච්චිච්ඡයමෙව සන්ධාය චුත්තං. ඛන්ධකතො ව පරිවාරතො ව සුත්තෙනාති ඛන්ධකපරිවාරතො ආනිතසුත්තෙන. නිජ්ඣාපෙන්නීති පඤ්ඤාපෙන්නි.

342. කිව්චං නිස්සාය උජ්ජජනකකිව්වානන්ති පුබ්බෙ කතඋක්ඛෙපනීයාදිකිව්චං නිස්සාය උජ්ජජනකකිව්වානං. කිදිසානං? යාවතතියසමනුභාසනාදීනං.

343. තං භීති තං විවාදාධිකරණං.

344. අධිකරණෙසු යෙන අධිකරණෙන සම්මන්ති, තං දස්සෙතුං චුත්තන්ති යදා අධිකරණෙහි සම්මන්ති, තදා කිව්වාධිකරණෙනෙව සම්මන්ති, න අඤ්ඤෙහි අධිකරණෙහිති දස්සන්තං චුත්තන්ති අධිජ්ජායො.

353. “සත්තන්තං සමථානං කතමෙ ඡත්තිංස සමුට්ඨානා” ති පුච්ඡිත්වාපි “කම්මස්ස කිරියා කරණං” තිආදිනා සම්මුඛාවිනයස්ස සමුට්ඨානාති අවිභජිත්වාච

සතිවිනයාදීනං ඡන්තඤ්ඤෙව ඡ සමුට්ඨානානි විහත්තානි, තං කස්මාති ආහ
“කිඤ්චාපි සත්තන්තං සමථාන”න්තිආදි. සතිවිනයාදීනං විය සඨසසම්මුඛතාදීනං
කිව්වයතා නාම නත්ථීති ආහ “කම්මසඨගහාභාවෙනා”ති.

දුතියගාථාසඨගණිකවණ්ණනා

359. මත්තග්ගහණන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසන්දනං. අනු අනු සන්ධානං
අනුසන්ධිතන්ති භාවසාධනො අනුසන්ධිතසද්දොති ආහ “අනුසන්ධිතන්ති
කථානුසන්ධි”ති.

සඨගාමද්වයවණ්ණනා

365. යානනිසජ්ජවත්තාදිනිස්සිතානි “එවං යාතබ්බං, එවං නිසීදිතබ්බ”න්ති
එවමාදිකා. සඤ්ඤාජනනත්ථන්ති වුදිතකචොදකානං සඤ්ඤාප්පාදනත්ථං.
අනුයොගවත්තං කථාපෙත්වාති “කිං අනුයොගවත්තං ජානාසි”ති පුච්ඡිත්වා
තෙනෙව කථාපෙත්වා.

375. නිලාදිවණ්ණාවණ්ණවසෙනානි නිලාදිවණ්ණවසෙන
ආරොග්ගත්ථාදිඅවණ්ණවසෙන ව.

කථිනහෙදවණ්ණනා

404. පුරෙජාතපච්චයෙ පනෙස උද්දිට්ඨධම්මෙසු එකධම්මම්පි න ලහතීති එස
උදකාහරණාදිපයොගො අත්තනො පුරෙජාතපච්චයභාවෙ පුබ්බකරණවසෙන
උද්දිට්ඨෙසු ධොවනාදිධම්මෙසු එකධම්මම්පි න ලහති අත්තනො පුරෙජාතස්ස
පුබ්බකරණසඨගහිතස්ස ධම්මස්ස නත්ථිතාය.

412. රූපාදීසු ධම්මෙසුති වණ්ණගන්ධාදීසු සුද්ධට්ඨකධම්මෙසු.

416. පුරිමා ද්වෙති ඉමස්මිං අධිකාරෙ පයමං වුත්තා අත්තරුඛ්භාරසහුඛ්භාරා, න
පක්කමනන්තිකාදයො ද්වෙ උද්ධාරා.

උපාලිපඤ්චකවණ්ණනා

420-421. ඔමද්දකාරකොති ඔමද්දිත්වා අභිභවිත්වා කාරකො. උපත්ථම්භො න
දාතබ්බොති සාමග්ගිවිනාසාය අනුබලං න දාතබ්බං. දිට්ඨාවිකම්මම්පි කත්වාති “න
මෙතං බමති”ති දිට්ඨිං ආවි කත්වාපි.

වොහාරවග්ගවණ්ණනා

424. කායප්පයොගෙන ආපජ්ජිතබ්බා කායප්පයොගා. වච්ඡයොගෙන ආපජ්ජිතබ්බා වච්ඡයොගා. නවසු යානෙසුති ඔසාරණාදීසු නවසු යානෙසු. ද්විසු යානෙසුති ඤත්තිදුතියඤත්තිවතුත්ථකම්මෙසු. තස්මාති යස්මා මහාඅට්ඨකථායං චුත්තනායෙන උභතොවිහඬිගා අසඬගහිතා, තස්මා. යං කුරුන්දියං චුත්තං, තං ගහෙතබ්බන්ති සම්බන්ධො.

දිට්ඨාචිකම්මවග්ගවණ්ණනා

425. “වතුහි පඤ්චහි”ති වචනතො ද්විහි වා තිහි වා එකතො දෙසෙනුං වට්ටති, තතො පරං න වට්ටති. මාලුකසීමායාති බණ්ඩසීමාය. අවිජ්ජවාසසීමායාති මහාසීමාය.

මුසාවාදවග්ගවණ්ණනා

444. පරියායෙන ජානන්තස්ස චුත්තමුසාවාදොති යස්ස කස්සපි ජානන්තස්ස පරියායෙන චුත්තමුසාවාදොති අත්ථො.

446. අනුයොගො න දාතබ්බොති තෙන චුත්තං අනාදියිත්වා තුණ්හි භවිතබ්බන්ති අත්ථො.

හික්ඛුනොවාදවග්ගවණ්ණනා

454. එකුනවිසතිහෙදායාති මග්ගපච්චවෙක්ඛණාදිවසෙන එකුනවිසතිහෙදාය.

අධිකරණවූපසමවග්ගවණ්ණනා

458. පඤ්චහි කාරණෙහීති ඉදං අත්ථනිජ්ඣාදනකාති තෙසං පුබ්බභාගාති ව කාරණභාවසාමඤ්ඤෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා චුත්තං, න පන සබ්බෙසං පඤ්චන්තං සමානායොගක්ඛෙමත්තා. අනුස්සාවනෙනාති හෙදස්ස අනුරූපසාවනෙන. යථා හෙදො හොති, එවං හින්දිතබ්බානං හික්ඛුනං අත්තනො වචනස්ස සාවනෙන විඤ්ඤාපනෙනාති අත්ථො. තෙනාහ “නනු තුම්හෙ”තිආදි. කණ්ණමුලෙ වච්චෙදං කත්වාති එතෙන පාකටං කත්වා හෙදකරවත්ථුදීපනං වොහරණං. තත්ථ අත්තනා විනිවිජ්ජමත්තං රහස්සවසෙන විඤ්ඤාපනං අනුස්සාවනන්ති දස්සෙති. කම්මමෙව උද්දෙසො වා පමාණන්ති තෙහි සඬ්ඝහෙදසිද්ධිතො පමාණං, ඉතරෙ පන තෙසං සම්භාරභූතා. තෙනාහ “වොහාරා”තිආදි. තත්ථාති වොහරණෙ.

කථිනත්ථාරවග්ගවණ්ණනා

467. අත්තරා චුත්තකාරණෙනාති “තඤ්හි වන්දන්තස්ස මඤ්චපාදාදීසුපි නලාටං පටිහඤ්ඤෙය්‍යා”තිආදිනා චුත්තකාරණෙන.

සමුට්ඨානවණ්ණනා

470. පුබ්බෙ චුත්තමෙවාති සහසෙය්‍යාදිපණ්ණත්තිවජ්ජං. ඉතරන්ති සචිත්තකං. භිංසාපනාදීති කත්වාති භිංසාපනාදිනා ආපත්තිං ආපජ්ජිත්වාති අධිජ්ජායො.

අපරදුතියගාථාසඬගණිකං

කායිකාදිආපත්තිවණ්ණනා

474. චිනයෙ ගරුකා චිනයගරුකා. කිඤ්චාපි ඉදං ද්විසු ගාථාසු ආගතං, අඤ්ඤෙහි පන මිස්සෙත්වා චුත්තභාවතො නානාකරණං පච්චෙතබ්බං.

දෙසනාගාමිනියාදිවණ්ණනා

475. ද්වෙ සංවාසකභූමියොති එත්ථ භූමීති අවත්ථා. අඬගහීනතා කාරණවෙකල්ලවසෙනපි වෙදිතබ්බාති ආහ “අපිචෙත්ථා”තිආදි. එස නයොති “අපිචෙත්ථා”තිආදිනා චුත්තනායො. වනජ්ජතිං ජිත්දන්තස්ස පාරාජිකන්ති අදින්නාදානෙ වනජ්ජතිකථාය ආගතං පරසන්තකං සන්ධාය චුත්තං. විස්සට්ඨිජ්ඣිධනෙති සුක්කවිස්සට්ඨියා මොවනෙ. දුක්කටා කතාති දුක්කටං චුත්තං. පයමසික්ඛාපදම්භියෙවාති භික්ඛුනොවාදකවග්ගස්ස පයමසික්ඛාපදෙයෙව. ආමකධඤ්ඤං විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජන්තියා පුබ්බපයොගෙ දුක්කටං, අජ්ඣොභාරෙ පාවිත්තියං.

පාවිත්තියවණ්ණනා

476. අබ්භුණ්හසිලොති අහිනවසිලො.

478. අසුත්තකන්ති සුත්තවිරහිතං, සුත්තතො අපනිතං නත්ථිති අත්ථො.

සෙදමොචනගාථා

අවිජ්ජවාසාදිපඤ්ඤවණ්ණනා

479. සෙදමොචනගාථාසු තහින්ති තස්මිං පුග්ගලෙ. “අකජ්ජියසම්භොගො නාම මෙථුනධම්මාදී”ති ගණ්ඨිපදෙසු චුත්තං. එසා පඤ්ඤා කුසලෙහි වින්තිතාති ලිඬගවිපල්ලාසවසෙනෙතං චුත්තං, එසො පඤ්ඤො කුසලෙහි වින්තිතොති අත්ථො.

දසාති අවන්දියෙ දස. එකාදසාති පණ්ඩකාදයො එකාදස. උබ්භක්ඛකෙ න වදාමීති ඉමිනා මුබ්බෙ මෙථුනධම්මාභාවං දීපෙති. අධොනාහිං විචජ්ජියාති ඉමිනා වච්චමග්ගපස්සාවමග්ගෙසු.

ගාමන්තරපරියාපන්නං නදීපාරං ඔක්කන්තභික්ඛුනිං සන්ධායාති එත්ථ නදී භික්ඛුනියා ගාමපරියාපන්නා, පරතීරං ගාමන්තරපරියාපන්නං. තත්ථ පරතීරෙ පයමලෙඬ්ඛිපාතප්පමාණො ගාමුපවාරො නදීපරියන්තෙන පරිච්ඡින්නො, තස්මා පරතීරෙ රතනමත්තම්පි අරඤ්ඤං නත්ථී, පරතීරඤ්ච තිණාදීහි පටිච්ඡන්තත්තා දස්සනුපවාරවිරහිතං කරොති. තත්ථ අත්තනො ගාමෙ ආපත්ති නත්ථී, පරතීරෙ පන පයමලෙඬ්ඛිපාතසංඛ්ඛාතෙ ගාමුපවාරෙයෙව පාදං යපෙති. අත්තරෙ අභිධම්මෙ චුත්තනයෙන අරඤ්ඤාදිභුතං සකගාමං අතික්කමති නාම, තස්මා ගණම්භා ඔභියනා නාම හොතීති වෙදිතඛිං.

භික්ඛුනං සන්තිකෙ එකතොඋපසම්පන්නා නාම මහාපජාපතිපමුඛා පඤ්චසතසාකිනියො භික්ඛුනියො. මහාපජාපතිපි හි ආනන්දත්ථෙරෙන දින්නඔවාදස්ස පටිග්ගහිතත්තා භික්ඛුනං සන්තිකෙ උපසම්පන්නා නාම.

පාරාජිකාදිපඤ්චණ්ණනා

480. සහ දුස්සෙන මෙටුනවිතික්කමස්ස සක්කුණෙයාතාය “දුස්සකුට්ඨාදීනි සන්ධායා”ති චුත්තං. ලිඬිගපරිචත්තං සන්ධාය චුත්තාති “ලිඬිගපරිචත්තෙ සති පටිග්ගහණස්ස විජහනතො සාමං ගහෙත්වා භුඤ්ජිතුං න වට්ටති”ති ලිඬිගපරිචත්තනං සන්ධාය චුත්තා.

481. සුප්පතිට්ඨිතනිග්‍රොධසදිසන්ති යොජනද්වියොජනාදිපරමං මහානිග්‍රොධං සන්ධාය චුත්තං.

සෙදමොචනගාථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවග්ගො

කම්මවග්ගවණ්ණනා

483. කම්මවග්ගෙ උම්මත්තකස්ස භික්ඛුනො උම්මත්තකසම්මුති උම්මත්තකෙ යාවිත්වා ගතෙ අසම්මුඛාපි දාතුං වට්ටති, තත්ථ නිසින්නෙපි න කුප්පති නියමාභාවතො. අසම්මුඛා කතෙ පන දොසාභාවං දස්සෙතුං “අසම්මුඛාකතං සුකතං හොතී”ති චුත්තං. දුතෙන උපසම්පදා පන සම්මුඛා කාතුං න සක්කා කම්මවාචානානත්තසම්භවතො. පත්තනික්කුප්පනාදයො හත්ථපාසතො අපනීතමත්තෙපි කාතුං වට්ටන්ති. සංඝසම්මුඛතාතිආදීසු යාවතිකා භික්ඛු කම්මප්පත්තා, තෙ ආගතා හොන්ති, ඡන්දාරභානං ඡන්දො ආහට්ඨො හොති, සම්මුඛිභූතා න පටික්කොසන්ති, අයං සංඝසම්මුඛතා. යෙන ධම්මෙන යෙන විනයෙන යෙන සත්ථුසාසනෙන සංඝො කම්මං කරොති, අයං ධම්මසම්මුඛතා. තත්ථ ධම්මොති භූතං වත්ථු. විනයොති වොදනා වෙව සාරණා ව. සත්ථුසාසනං නාම ඤාත්තිසම්පදා වෙව අනුස්සාවනසම්පදා ව. යස්ස සංඝො කම්මං කරොති, තස්ස

සම්මුඛභාවො පුග්ගලසම්මුඛතා. කත්තිකමාසස්ස පචාරණමාසත්තා “යපෙත්වා කත්තිකමාස”න්ති වුත්තං. පච්චුක්කච්ඡිත්වා යපිතදිවසො වාති කාලපක්ඛෙ වාතුද්දසිං වා පන්තරසිං වා සන්ධාය වුත්තං. ද්වෙ ව පුණ්ණමාසියොති පයමපච්ඡිමවස්සුපගතානං වසෙන වුත්තං.

485. යානකරණානි සිලීලානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බං අක්ඛරං සිලීලං, තානියෙව ධනිතානි අසිලීලානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බං අක්ඛරං ධනිතං. ද්විමත්තකාලං දීසං, එකමත්තකාලං රස්සං. දසධා බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා පහෙදොති එවං සිලීලාදිවසෙන බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා අක්ඛරුප්පාදකචිත්තස්ස දසප්පකාරෙන පහෙදො. සබ්බානි හි අක්ඛරානි චිත්තසමුට්ඨානානි යථාධිප්පෙතත්ථබ්‍යඤ්ජනතො බ්‍යඤ්ජනානි ව. සංයොගො පරො එතස්මාති සංයොගපරො, න සංයොගපරො අසංයොගපරො. ආයස්මතො බුද්ධරක්ඛිතථෙරස්ස යස්ස න බමතීති එත්ථ ත-කාර න-කාරසහිතාකාරො අසංයොගපරො. කරණානීති කණ්ඩාදීති.

488. අනුක්ඛිත්තා පාරාජිකං අනාපන්නා ව පකතත්තාති ආහ “පකතත්තා අනුක්ඛිත්තා”තිආදි. තත්ථ අනිස්සාරිතාති පුරිමපදස්සෙව වෙවචනං. පරිසුද්ධසිලාති පාරාජිකං අනාපන්නා. න තෙසං ඡන්දො වා පාරිසුද්ධි වා එතීති තිසු ද්විසු වා නිසින්නෙසු එකස්ස වා ද්වින්තං වා ඡන්දපාරිසුද්ධි ආහටාපි අනාහටාව හොතීති අධිප්පායො.

අපලොකනකම්මකථාවණ්ණනා

495-496. කායසම්භොගසාමග්ගීති සහසෙය්‍යපටිග්ගහණාදි. සො රතොති සුභෙ රතො. සුට්ඨු ඔරතොති වා සොරතො. නිවාතවුත්තීති නිවවුත්ති. පටිසඬ්ඛාති පටිසඬ්ඛාය ඤාණෙන උපපරික්ඛිත්වා. යං තං අවන්දියකම්මං අනුඤ්ඤාතන්ති සම්බන්ධො. ඉමස්ස අපලොකනකම්මස්ස යානං හොතීති එවමපි අපලොකනකම්මං පවත්තතීති අත්ථො. කම්මමෙව ලක්ඛණන්ති කම්මලක්ඛණං. ඔසාරණනිස්සාරණහණ්ඩුකම්මාදයො විය කම්මඤ්ච හුත්වා අඤ්ඤාදි නාමං න ලහති, කම්මමෙව හුත්වා උපලක්ඛියතීති “කම්මලක්ඛණ”න්ති වුවචති. එතමපි කම්මලක්ඛණමෙවාති වුත්තකම්මලක්ඛණං දස්සෙතුං. “අච්ඡින්නච්චරජ්ණ්ණච්චරනට්ඨච්චරාන”න්තිආදි වුත්තං. ඉණපලිබොධමිපිති ඉණමෙව පලිබොධො ඉණපලිබොධො, තමපි දාතුං වට්ටති. සවෙ තාදිසං භික්ඛුං ඉණායිකා පලිබුන්ධන්ති, තනුප්පාදතොපි තස්ස ඉණං සොධෙතුං වට්ටතීති අධිප්පායො.

ජත්තං වා වෙදිකං වාති එත්ථ වෙදිකාති වෙතියස්ස උපරි චතුරස්සවයො වුවචති. ජත්තන්ති තතො උද්ධං වලයානි දස්සෙත්වා තතො අග්ගවයො වුවචති. වෙතියස්ස උපනික්ඛෙපතොති වෙතියෙ නවකම්මත්තාය උපනික්ඛිත්තතො, වෙතියසන්තකතොති වුත්තං හොති. අඤ්ඤා කතිකා කාතබ්බාති පුරිමකතිකාය අසඬගහිතත්තා වුත්තං. තෙහීති යෙසං පුග්ගලිකට්ඨානෙ තිට්ඨන්ති, තෙහි.

දසභාගන්ති දසමභාගං. තත්ථාති තස්මිං විහාරෙ. මූලෙනි පුබ්බෙ. “ඉතො පටියාය භාජෙත්වා බාදන්තු”ති වචනෙනෙව යථාසුඛං පරිභොගො පටික්ඛිත්තො භොතිති ආහ “පුරිමකතිකා පටිප්පස්සමිහති”ති.

අනුච්චරිත්වාති පච්ඡතො පච්ඡතො ගන්ත්වා. අපච්චාසීසන්තෙනාති තෙසං සන්තිකා

පච්චයං අපච්චාසීසන්තෙන. මූලභාගන්ති චුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති “දසභාගමත්ත”න්ති. අකතාවාසං වා කත්වාති තතො උප්පන්නආයෙන කත්වා. ජග්ගිතකාලෙ ව න වාරෙතඛ්ඛාති ජග්ගිතානං පුප්ඵළභරිතකාලෙ න වාරෙතඛ්ඛා. ජග්ගනකාලෙති ජග්ගිතුං ආරද්ධකාලෙ. ඤත්තිකම්මට්ඨානභෙදෙති ඤත්තිකම්මස්ස ධානභෙදෙ.

කම්මවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපඤ්ඤත්තෙ පඤ්ඤත්තවග්ගවණ්ණනා

500. සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධා පඤ්ඤත්තං නාමාති සම්බන්ධො. කකුසන්ධකොණාගමනකස්සපා ඵ්ච සත්ත ආපත්තික්ඛන්ධෙ පඤ්ඤපෙසුං, විපස්සිආදයො පන ඔවාදපාතිමොක්ඛං උද්දිසිංසු, න සික්ඛාපදං පඤ්ඤපෙසුන්ති ආහ “කකුසන්ධඤ්ච...පෙ.... අන්තරා කෙනචි අපඤ්ඤත්තෙ සික්ඛාපදෙ”ති. සෙසමෙත්ථ සුච්ඤ්ඤයාමෙව.

ඉති සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථාය සාරත්ථදීපනියං

පරිවාරට්ඨකථාවණ්ණනා සමත්තා.

නිගමනකථාවණ්ණනා

අවසානගාථාසු පන අයමත්ථො. විභත්තදෙසනන්ති උභතොවිභඩ්ගබන්ධකපරිවාරෙහි විභත්තදෙසනං විනයපිටකන්ති යොජෙතඛ්ඛං. තස්සාති තස්ස විනයස්ස.

තත්ත්වදන්තිආදි පයමපාරාජිකවණ්ණනායං චුත්තනයමෙව.

සත්ථුමභාබොධිවිභූසිතොති සත්ථුනා පරිභුත්තමභාබොධිවිභූසිතො මණ්ඩිතො, තස්ස මභාවිභාරස්ස දක්ඛිණභාගෙ උත්තමං යං පධානසරන්ති සම්බන්ධො. තත්ථ පධානසරන්ති තංනාමකං පරිවෙණං. සුච්චාරිත්තසිලෙන, හික්ඛුසඩ්ඝෙන සෙවිතන්ති ඉදම්පි පධානසරවිසෙසනං.

තත්ථාති තස්මිං පධානසරෙ. වාරුපාකාරසඤ්චිතන්ති මනාපෙන පාකාරෙන පරික්ඛිත්තං. සීතච්ඡායතරුපෙතන්ති සනනිච්ඡතපත්තසඤ්ජන්තසාබාපසාබ්බතාය සීතච්ඡායෙහි රුක්ඛෙහි උපෙන.

විකසිතකමලකුචලයපුණ්ඩරිකසොගන්ධිකාදිපුප්ඵසඤ්ජන්නමධුරසීතලුදකපුණ්ණ
තාය සම්පන්නා සලිලාසයා අස්සාති සම්පන්නසලිලාසයො. උද්දිසිත්වාති බුද්ධසිරි-
නාම ථෙරං නිස්සාය, තස්ස අජ්ඣෙයනං නිස්සායාති වුත්තං හොති. ඉද්ධාති
අත්ථවිනිච්ඡයාදිහි ඉද්ධා ඒතා පරිපුණ්ණා.

සිරිනිවාසස්සාති සිරියා නිවාසට්ඨානභූතස්ස. ජයසංවච්ඡරෙති
ජයජ්ජන්තසංවච්ඡරෙ. අයන්ති ථෙරං බුද්ධසිරිං උද්දිස්ස යා විනයවණ්ණනා
ආරද්ධා, අයං. ධම්මුපසංභිතාති කුසලසන්නිස්සිතා. ඉදානි සදෙවකස්ස ලොකස්ස
අවිචන්තසුඛාධිගමාය අත්තනො පුඤ්ඤං පරිණාමෙන්නො “විරට්ඨිතත්ථ
ධම්මස්සා”තිආදිමාහ. තත්ථ සමාවිතන්ති උපවිතං. සබ්බස්ස ආනුභාවෙනාති
සබ්බස්ස තස්ස පුඤ්ඤස්ස තෙජෙන. සබ්බෙපි පාණිනොති කාමාවචරාදිහෙදා
සබ්බෙ සත්තා. සද්ධම්මරසසෙවිතොති යථාරහං බොධිත්තයාධිගමවසෙන
සද්ධම්මරසසෙවිතො භවන්තු. සෙසමෙත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

නිගමනකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිගමනකථා

එත්තාවතා ව –

විනයෙ පාටවත්ථාය, සාසනස්ස ව වුඩ්ඪියා;
වණ්ණනා යා සමාරද්ධා, විනයට්ඨකථාය සා.

සාරත්ථදීපනී නාම, සබ්බසො පරිනිට්ඨිතා;
තිස්සභස්සමත්තෙහි, ගන්ථෙහි පරිමාණතො.

අජ්ඣෙයිතො නරින්දෙන, සොභං පරක්කමබ්බහුතා;
සද්ධම්මට්ඨිතිකාමෙන, සාසනුජ්ජොතකාරිතා.

තෙනෙව කාරිතෙ රම්මෙ, පාසාදසතමණ්ඩිතෙ;
නානාදුම්භණාකිණ්ණෙ, භාවනාභිරතාලයෙ.

සීතලුදකසම්පන්නෙ, වසං ජෙතවනෙ ඉමං;
අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නං, අකාසිං සුවිනිච්ඡයං.

යං සිද්ධං ඉමිනා පුඤ්ඤං, යං වඤ්ඤං පසුතං මයා;
එතෙන පුඤ්ඤකම්මෙන, දුතියෙ අත්තසම්භවෙ.

තාවතිංසෙ පමොදෙන්තො, සීලාචාරගුණෙ රතො;
අලග්ගො පඤ්චකාමෙසු, පත්ථාන පඨමං ඵලං.

අන්තිමේ අත්තභාවමිහි, මෙත්තෙය්‍යං මුනිපුඤ්චං;
ලොකග්ගපුග්ගලං නාථං, සබ්බසත්තහිතෙ රතං.

දිස්වාන තස්ස ධරස්ස, සුත්වා සද්ධම්මදෙසනං;
අධිගන්ත්වා එලං අග්ගං, සොභෙය්‍යං ජිනසාසනං.

සදා රක්ඛන්තු රාජානො, ධම්මෙනෙව ඉමං පජං;
නිරතා පුඤ්ඤකම්මෙසු, ජොතෙන්තු ජිනසාසනං.

ඉමෙ ව පාණිනො සබ්බෙ, සබ්බදා නිරුපද්දවා;
නිව්වං කල්‍යාණසඤ්චිකප්පා, පජ්ජොන්තු අමතං පදන්ති.

සාරත්ථදීපනී නාම විනයටිකා නිට්ඨිතා.